DE NECESSARIA SECESSIONE NOSTRA AB ECCLESIA ROMANA, ET IMPOSSIBILI CUM...

François Turrettini

PRÆFATIO.

NTER omnes, quæ nobis cum Pontificiis intercedunt, Controversias, nullam dari, quæ momentosior sit, nullam, quæ majori animorum contentione, & jam antea agitata fuerit, & nunc etiam agitetur, eâ, quæ Secessionem nostram ab Ecclesia Romana spectat, apud omnes debet esse in confesso. Cùm enim aliæ circa singularia quædam doctrinæ Capita versentur, in quibus ab invicem dissidemus: Hæc verò omnia in universum complectatur, quæ causam huic nostræ Secessioni præbere potuerunt. Nemo non videt, quantùm intersit accuratè eam expendi, ut primariam & capitalem, à qua cæteræ omnes pendeant. Constat sanè nihil esse, quod ab illarum partium hominibus, vel frequentiùs objectetur, vel exagitetur odiosiùs, quasi non modò temeraria, sed & injusta & Schismatica fuerit, quæ pacis, quam tantopere Christus nobis commendavit, sacratissimum vinculum impiè abruperit, & communionem Corporis Christi mystici nefariè lacerârit. Cui perniciosissimo malo remedium aliud afferri non posse clamitant, quàm si eò unde exivimus revertamur, & cum Ecclesia sua, à qua per Schisma voluntarium divortium fecimus, in gratiam redeamus. Nostri verò vicissim, ne Veritati ac sibi deessent, in id etiam sedulò laborârunt, ut falsitatem & injustitiam istarum criminationum demonstrarent, & subdolas eorum artes retegerent, qui sub insidiosæ pacis obtentu, hoc unum agebant, ut conscientias, semel à Christo liberatas, sub durissimæ servitutis jugum ἀβάστακτον reducerent. Quod ab eximiis Dei Servis eâ solertiâ & soliditate præstitum, ut nihil habeat superstitio, quod cum ratione reponere possit. Demonstratum quippe non unâ ratione, Pios Majores nostros non sine gravissimis causis post tentatam sæpius & expetitam frustrà Reformationem in Capite & Membris, Secessionem tandem fecisse, vel potiùs ad eam faciendam Adversariorum furore adactos fuisse: Nec amorem pacis, ad quem nos toties Christus hortatur, à pio hoc proposito avocare eos potuisse aut debuisse; memores ex præscripto Dei, pacem indissolubili cum Veritate sociandam esse vinculo, nec ullam unitatem probari pos-

ſe, quæ veritate non nitatur; omnem aliam conſociationem pacis nomen non mereri, ſed exitialem eſſe in errore & mendacio conſpirationem, quæ à Deo veritatis & pacis Auctore nos ſeparat, nedum ut ad ejus communionem nos adducat.

Sed quamvis hoc argumentum à magnis Viris Dei non ſemel occupatum fuerit, & ſolidè pertractatum; non deſinunt tamen Adverſarii identidem illud reponere, & ad ravim uſque urgere, noviſſimis imprimis hiſce temporibus, quibus Clerus Romanus nihil non molitur, ut opus ſuum, purioris ſcili. Religionis, quam infami hæreſis nomine injuſtiſſimè notat, excidium promoveat, & ſi poteſt abſolvat. Hinc ut immani perſecutionum antea inauditarum crudelitate graſſatur ad fidem piorum penitus dejiciendam; blandis etiam & ad fallendum compoſitis verbis incautos ineſcare, & in retia ſua pertrahere conatur. Quod viſum nuper in *Admonitione Paſtorali*, à Clero Gallicano ad Reformatos per Galliam datâ, ubi dum *Fratribus Seceſſionis Calvinianæ*, uti loquuntur, *correctionem*, *reditum & concordiam exoptant*. Impia ſub dulci melle venena latent, verbis meram charitatem ſpirantibus, & piam Paſtorum oves perditas requirentium ſollicitudinem, præ ſe ferentibus, utentes, ſed quæ reipſa malum animum & dirum virus ſatis produnt, dum odioſiſſimis titulis, quos ad ſe amicè revocare ſe velle profitentur, traducere non erubeſcunt, quaſi *Religionis transfugas, militiæ veteris deſertores, Schiſmaticos, impios*, qui fugæ ſuæ flagitioſæ, & seceſſionis rationem nullam reddere poſſint. Quod ideo acerbè inſectantur & exprobrant: *Nos ideo*, inquiunt, *Clerus omnis Gallicanus &c. Vos convenimus, & qua legatione pro Chriſto defungimur, tanquam Deo per nos hortante; Quærimus à vobis*, Cur Schiſma feceritis? *Excuſate ſi poteſtis apud Patrem, apud Matrem, apud Fratres, fugæ tam flagitioſæ, tam abruptæ & præcipitis infamiam, diviſionem Chriſti, reſciſſionem Sacramentorum Chriſti, criminationes in Conjugem Chriſti, negationem promiſſionum Chriſti &c. Hoc adversùs vos nominatim expoſtulamus, hoc ex vobis quærimus indeſinenter*; Cur Schiſma feceritis? *Ad hoc niſi reſponderitis, quantumcunque in aliis dicendo aut ſcribendo contendatis, ſuperflua loquimini.* Hæc verò ſi tam verè dicerentur, quàm confidenter jactantur, non equidem repugnaremus, quin jure in nos conflata ſit omnis illa invidia, quâ nunc immerentes obruimur; Sed ſi rem ipſam, detra-

detractâ verborum inanium pompâ, penitiùs attendimus, liquidò apparebit, nihil iniquius, nihil falsius adversùs nos vel excogitari vel dici potuisse. Unde colligere licet, quàm necesse sit ad justam bonæ causæ & innocentiæ nostræ defensionem, calumniarum istarum vanitatem in aperta luce collocare, ne simplicioribus imponant. Quod ab iis potissimùm requiri nemo negabit, qui ad bella Domini decertanda vocati, & aliis præpositi prospicere debent, ne quid Religio patiatur detrimenti, cæteris fidelibus, & Juventuti imprimis sacræ ipsis commissæ, λόγῳ καὶ ἔργῳ præeundo. Quæ effecit ratio, ut ex Muneris mihi demandati ratione, pro more in Academiis recepto, de hoc argumento nonnullas Disputationes, publici juris ante aliquot annos facerem, quibus probandam suscepi Secessionis nostræ ab Ecclesia Romana necessitatem, & Syncretismi cum ea impossibilitatem. Quæ cùm supra spem meam cum aliquo applausu exceptæ fuerint, & brevi quotquot supererant Exemplaria distracta sint, de illis denuo sub prælum mittendis cogitare cœptum est, ut eorum desiderio fieret satis, qui illas avidè requirebant, persuasi hoc Opusculum fructu suo non cariturum, hoc præsertim tempore, quo Quæstio ista non minori fervore quàm antea renovari cœpit, Pontificiis nihil intentatum relinquentibus, ut sive vi sive dolo, sive promissorum dulcedine sive calumniarum acerbitate & persecutionum omnigenarum diritate, & imprimis odioso isto schismatis præjudicio, fideles à vera fide avocent, & in partes suas pertrahant. Ad quorum votum facilè passus sum Velitationes istas Academicas, quæ mei juris ampliùs non erant, denuo evulgari, licèt multa in iis, ut in tumultuario opere, desiderari non nesciam, quæ in pleno & accuratiori tractatu observari potuissent. Interim ut paulò excultiores prodirent, secundis curis non parum auctæ fuerunt, & iis additamentis locupletatæ, quæ novitias Adversariorum exceptiones & objectiones discutere, & veritatem Sententiæ nostræ contra Sophistarum cavillationes fortiùs asserere possunt. Quod an assecutus fuerim, Lectorum erit judicium. Exinde saltem, ut spero, patebit vanitas Postulatorum, quæ tanto cum verborum apparatu μετὰ πολλῆς φαντασίας à Clero proposita sunt. Patebit non sine gravissimis & urgentissimis causis Patres nostros ab Ecclesia Romana secessisse, & nos cum illa, dum infallibilem se jactat, & irreformabilis manet, omnem Syncretismum respuere. Causas istas

non fuisse, ut illi perperam, & contra propriam conscientiam fingunt, vel statum Ecclesiæ depravatum, & mores Cleri corruptissimos, de quibus Scriptores ipsi Pontificii graviter conqueruntur, quamvis non leve præjudicium inde adversùs eam oriatur: Sed errores capitales & fundamentales multiplices tum in Doctrina, tum in Cultu, tum in Regimine, quos vel errare vel profiteri nefas esse duximus, & sine præsentissimo salutis nostræ discrimine non potuimus. Patebit iniquissimè postulari, Cur ab ipsis secesserimus? Cùm constet nos non tam fugisse, quàm fugatos fuisse diris ipsorum persecutionibus & anathematis, quæ secedendi necessitatem nobis imposuerunt. Sed nos justissimè vicissim ab ipsis postulare posse, Cur nos à seipsis tot Excommunicationibus & proscriptionibus durissimis separârint? Qua tandem de causa tanto furore in nos exarserint, ut fermè ubique terrarum diras faces belli sacri in nos accenderint? Imperatores, Reges, Principes, Populos adversùs nos concitârint, qui lanienis, Cruciatis, ferro, igne, & nullo non supplicii & tormenti genere grassati sint ad nos internecione delendos, tanquam scelestissimos mortalium, atheos, impios, detestandarum hæresium reos, indignos qui lucis usurâ fruantur? Licèt convicti esse debeant, nihil nos credere, quod à Christo & Apostolis non sit traditum, & quod ipsi se nobiscum credere non profiteantur quoad Articulos affirmativos; Et unum crimen nostrum esse, quòd nolimus Papali jugo, quod antichristianum censemus, nos mancipare, & hæreses ac cultus superstitiosos & idololatricos ab ipsis præter & contra Dei Verbum invectos, admittere. Patebit odiosum *Schismatis* crimen, quod nobis falsissimè impingitur, qui à fide semel traditâ, & verâ Christi Ecclesiâ, quæ vocem ejus audit & sermones retinet, nunquam recessimus; In ipsos verè recidere, qui à fide Christi non uno modo recesserunt: Ut ab ipsis longè meliori jure, quàm ipsi à nobis, quærere possimus, Cur à Veritate ipsis traditâ defecerint? Cur fidem datam Christo fregerint, ut in castra Antichristi transirent? Cur Sacramenta Christi corruperint? Cur veram, puram & Catholicam Ecclesiam reliquerint, ut falsæ & idololatricæ se adjungerent? Cur Scripturâ non contenti, quæ in unicam fidei morúmque regulam nobis tradita est, voluerint sapere περὶ ὃ γέγραπται, & Traditiones ἀγράφους credendas nobis obtrudere, contra expressum Dei mandatum? Ad hæc nisi responderint, Quicquid
de

de Infallibilitate & Antiquitate sua, de Successione non interruptâ, de Unione Membrorum sub uno Capite, & de aliis, quæ ab ipsis afferri solent Authoritatis suæ firmamentis, & Ecclesiæ suæ criteriis dixerint, superfluum erit & inutile. Nam si certum est eos à Christi fide defecisse, nos verò semper in ea mansisse, ut statuimus, & parati sumus ex Doctrinæ ipsius examine, ad quod provocamus, probare, quo jure possunt, Sponsæ Christi nomen sibi arrogare, & nos schismatis reos peragere, cujus ipsi manifestè tenentur? Patebit ulteriùs tantùm abesse, ut Secessio nostra infami *fugæ flagitiosæ* & *præcipitis* nomine traduci debeat, quæ *divisionem Christi*, *rescissionem Sacramentorum Christi, bellum impium in ejus Membra, & negationem Promissionum ejus* induxerit; Ut contrà non alia de causa ab ipsis secessimus, quàm ut Christo indivulsè adhæreremus; ut in veræ Ecclesiæ communione maneremus, ut Sacramenta pura & incorrupta retineremus, ut genuinis ejus Membris conjungeremur, & ut Promissiones soli veræ Ecclesiæ factas, falsæ & adulteræ tribui non pateremur. Patebit denique, conciliationem omnem & syncretismum, ad quem adeò blandè nos invitare videri volunt, sub spe Reformationis alicujus, mera esse verba, & fucum, nihilque aliud quæri sub fraudulentæ pacis prætextu, quàm errorum semel receptorum non correctionem, sed incrustationem, & conscientiarum sub Ecclesiæ Papalis jugum feliciter excussum, reductionem; à qua reformationem ullam expectare, dum se infallibilem jactat, nihil aliud est quam suaviter delirare, & se ipsum sponte decipere. Absit verò ut tale quid vel cogitemus unquam vel præstemus; Absit ut pacem cum mundo, pacis cum Christo & Veritatis ejus cælestis dispendio eamus redemptum.

Sed ista fusiùs in Disputationibus exponentur, ut opus non sit diutiùs in iis immorari. Hoc unum Lectorem monere debeo, additam hîc fuisse Decadem Disputationum miscellanearum, quæ, ut multiplici Argumentorum, quæ in iis tractantur, varietate, & Quæstionum, quæ ibidem agitantur, gravitate, Sacrorum Mystis sponte se commendant: ita nec ingratas nec inutiles illis fore speramus; quod si contigerit, voti mei compos sum futurus.

INDEX
DISPUTATIONUM
DE
NECESSARIA SECESSIONE
Nostrâ ab ECCLESIA ROMANA &c.

DISPU-

DISPUTATIO THEOLOGICA
PRIMA
DE NECESSARIA SECESSIONE
NOSTRA AB ECCLESIA ROMANA,
ET
IMPOSSIBILI CUM EA SYNCRETISMO.

Reſpondente JOANNE JACOBO GESNERO *Tigurino.*

I. QUOD apud malæ fidei poſſeſſores uſu venire ſolet, ut ſolidis juris fundamentis & juſtis cauſæ præſidiis deſtituti, in Adverſarii perſonam quibuſcunque poſſunt modis invehantur, ut hoc modo ſuſpectam & exoſam illam reddendo, faciliùs omnem dictis ejus fidem abrogent. Id ipſum in graviſſimo quod inter Nos & Pontificios agitur Religionis negotio experimur. Cùm enim facilè deprehendant, quotieſcunque miſſis ambagibus jugulum cauſæ petitur, & ad examen Doctrinæ deſcenditur, ſe longè inferiores cauſâ cadere, nec ſententiam ſuam ex Scriptura, quæ ſola fidei eſt norma infallibilis, ut nos noſtram comprobare poſſe; huc omnes ingenii nervos intendunt, ut odioſis præjudiciis, & ſuſpicionibus ſiniſtris noſtrum agendi modum gravent, quibus infirmorum

præoccupatæ & tantùm non fascinatæ mentes, vel ad nos accedere cane pejus & angue reformident, si adhuc a nobis sunt alieni, vel si in castra nostra jam transierunt, à nobis recedere, & ad ipsos redire quacunque tandem ratione conentur.

Præjudicium falsum de Secessionis nostræ ab Ecclesia Rom. injustitia.

II. Inter varia autem hæc præjudicia, nullum gravius videtur & periculosius, eo quod vulgo a *Secessione nostra ab Ecclesia Romana* peti solet, quasi ea injusta fuerit & schismatica; Nosque adeo cum Reformatoribus nostris summis illis & invictis Heroibus, Schismaticis & Turbonibus accensendi veniamus, qui viscera Matris optimæ dilaniando, & inconsutilem Christi tunicam dilacerando, sanctissimum charitatis vinculum nefarie abruperimus, nec modo temerè & sine necessitate, sed perperam & injustè ab Ecclesiâ discesserimus. Hinc nulla gratiæ, spes nulla salutis nobis extra Ecclesiam positis reliqua dicitur esse, nisi amicâ pace Matri unicæ denuò conciliati, eò, unde summo nostro malo egressi semel sumus, postliminio redeamus.

III. Unde quivis facilè deprehendit, quantum intersit Orthodoxos hac in parte bonæ causæ non deesse, non modò ut à se gravissimum illud crimen falsissimè sibi impactum amoliantur; Sed etiam ut pro virili, quod debent veritati testimonium ultrò perhibeant, & præjudicatarum harum opinionum, quibus variis infirmis remora in via salutis potest injici, vanitatem demonstrantes, illorum saluti non secus ac suæ eant prospectum. Quod cùm jam sæpe antea à plurimis Viris doctissimis feliciter sit præstitum; Nunc etiam omitti non debet: hoc potissimùm tempore, quô Simonias istiusmodi artes, & pseudohenotica Neutralium & Politicorum consilia renovari subinde cernimus. Nec dubitamus quin multi Viri docti & pii, necessitatem istius laboris agnoscentes, pro sancto zelo suo argumentum hoc sponte sint occupaturi. Nos interea, quod ingratum fore non putavimus, breviter σὺν Θεῷ hîc contra Pontificios demonstrandum suscipiemus, *Justissimam ac summè necessariam fuisse Secessionem nostram ab Ecclesiâ Romanâ, Et injustum ac impossibilem rebus ita stantibus cum ea Syncretismum.*

Pax Ecclesiæ optanda & quærenda, sed quæ comitem habeat veritatem.

IV. Atque hîc antequam ulteriùs progrediamur, semel monere debemus; Nos licèt Secessionis justitiam, & Syncretismi ἀδυναμίαν tueamur, nihil tamen adversus Charitatem admittere, nihil adversùs pacem Ecclesiæ nobis unicè à Christo commendatam Marc. 9. 50. Joann. 14. 27. eoque modis omnibus procurandam & expetendam Psal. 122. 6. 7. 8. & 133. Absit à nobis tam durus & implacabilis animus, ut qui filii sumus Principis pacis, à pace & concordia alienum pectus penitus geramus. Volumus sanè & quærimus Pacem, sed *Pacem*, quæ cum *Veritate* conjuncta sit, & in ea fundata ex præscripto Zachar. 8. 19. & Pauli Ephes. 4. 4. 5. 15. Pacem Christi, ut bene olim monuit Hilarius contra Auxent. *Speciosum quidem est*

nomen

nomen pacis, & pulchra opinio unitatis, ſed quis ambigat eam ſolam Eccleſiæ atque Euangeliorum unitam eſſe pacem quæ Chriſti eſt? Et Hieron. Epiſt. ad Theoph. contra errores Joh. Hieroſ. *Volumus & nos pacem, & non ſolùm volumus, ſed & rogamus; ſed pacem Chriſti, pacem veram, pacem ſine inimicitiis, pacem in qua non ſit bellum involutum, pacem quæ non ut adverſarios ſubjiciat, ſed ut amicos jungat.* Hanc ſi nobis Adverſarii offerrent, næ iniquiſſimi mortalium eſſemus, ſi eam rejiceremus. Sed ſi Pax hîc nulla, niſi cum Veritatis jactura & memorabili detrimento detur; Valeat tam infauſtæ pacis non libido tantùm, ſed & commemoratio: Nullum dari poteſt bellum adeò ferum, quod non conducibilius & melius ſit fucatâ iſtâ pace, quæ blando nomine quum arridet, inſidiatur, ut hîc verè aureum *Nazianzeni* dictum uſurpandum ſit, Oratione 1. de pace: Κρείσσων ἐμπαθοῦς ὁμονοίας ἡ ὑπὲρ εὐσεβείας διάστασις. *Melius eſt diſſidium pietatis causâ ortum vitiosâ concordiâ*, & ut idem Orat. 12. dum ad pacem ſuos ſtimulabat prudenter excipiebat, *Ne ſuſpicetur quiſpiam, quòd pacem omnem amandam & complectendam eſſe exiſtimem, nam ut optimam quandam diſſenſionem, ita pernicioſam quandam eſſe concordiam perſpectum habeo*, ἀλλὰ τήν γε καλὴν, καὶ ἐπὶ καλῷ θεῷ συνάπτουσαν, *quæ bona eſt, ad bonum, & quæ Deo copulat*; aliàs ut ille ipſe ait, κρεῖσσον ἐπαινετὸς πόλεμος εἰρήνης χωριζούσης Θεοῦ. *Satius eſt bellum laudabile pace, quæ nos à Deo ſeparat.*

V. Noſtrum eſt ergo pacem ſolidam & cum veritate conjunctam, ut noviſſimam Chriſti teſſeram omni modo fovere & procurare. Sed ubi ea non niſi veritatis diſpendio redimi poteſt, nec conciliatio quæritur, ſed errorum tantùm incruſtatio, Eccleſiæ pernicies, & Conſcientiarum ſanguine Chriſti redemptarum ſervitus; ſpecioſa iſta pacis & unionis nomina, ſed nomina tantùm nunquam admittet vir pius; imò potiùs infamem & pernicioſam in malo conſpirationem à Dei Eccleſia pro virili amolietur, nec patietur unquam, ut ſub inſidioſæ pacis obtentu bellum ipſi veritati indicatur, Chriſtus cum Belial, lux cum tenebris, Arca cum Dagone componatur, idolum denuò erigatur in domo Dei, & Conſcientiæ iis compedibus illigentur, quibus divino beneficio ſemel fuerunt exolutæ.

VI. Eò verò reſpexiſſe malefida eorum conſilia, qui & ſuperiori ſeculo, & hoc etiam noſtro Reformatas Eccleſias cum Romana conſociare ſtuduerunt, cæcus eſt qui non videat. Nam dum illi vel Controverſias noſtras imminuere & elevare ſubdolè, diſſimulatâ ſententiâ ſuâ, vel fucatâ & incruſtatâ ſpecioſis pigmentis ſunt conati; Vel ſimpliciter noſtrum ad ſuos reditum urſerunt ad pacem & unionem colendam, promiſsâ & oblatâ à parte ſuâ, non abolitione eorum quæ nos offendunt, & à Communione ſuâ hactenus abſterrent; ſed evidentiori tantùm explicatione & excuſatione. Vel

si Deo placet, aliqualem in ritibus externis nonnullis Reformationem sunt polliciti; nihil interim remittentes de præcipuis auctoritatis Pontificiæ fundamentis, quibus salvis manentibus, nulla vel reformatio vera, vel solida reconciliatio expectari potest aut debet. Facilè colligere est quid illi artibus suis moliti sint, & etiamnum moliantur, nihil scilicet aliud, quàm ut fucato pacis prætextu nos in pristinum servitutis jugum reducant, & eundem magnæ meretricis craterem, quô virus suum terrarum incolis propinat, auro quidem & melle illitum, sed venenatum semper æterno animarum dispendio bibendum porrigant. Absit ut nos tam inauspicatæ pacis amor unquam incesslat, non si totus mundus lucrandus foret; *Quid enim juvat mundum lucrari, si animam perdas?* Marc. 8. 36. Pacem quidem cum omnibus colendam docuit Paulus, sed εἰ δυνατὸν Rom. 12. 18. Quàm autem fieri hoc non possit, quantumvis optari debeat, certissimus magister eventus jam satis docuit, & Nos paucis demonstraturi sumus.

Secessio duplex, alia justa & laudabilis, alia injusta & culpabilis.

VII. Ut ergo faciliùs rem totam persequi valeamus, antequam in *hypothesi* de Secessione nostra ab Ecclesia Romana disputemus, Quædam de Secessione in *Thesi* præmittenda sunt, ex quibus de illius vel necessitate vel temeritate judicare promptum erit. Hoc autem ante omnia præstruendum est fundamentum; Quemadmodum *Martyrem causa facit, non supplicium*; Sic *non quævis* statim *separatio* crimen inducit, & *Schisma* facit, sed *causa*, ut bene olim notabat *Cassander de Offic. viri pii.* Ut ergo *duplex* secessionis *causa* dari potest, vel *justa*, vel *iniqua*; ita duplex occurrit *secessio*, alia *bona* & laudabilis, alia *mala* & culpabilis. *Bona* est à falso & malo ad bonum & verum, quæ ex bono principio, zelo scilicet Dei gloriæ, & odio non hominum, sed erroris & idololatriæ ad bonum finem tendit, scilicet liberam confessionem veritatis, & puri cultus divini exercitium. *Mala* contrà, quæ ex malis principiis oritur, & ad malum finem fertur, quæ est à vero & bono ad falsum & malum. Illius exemplum extat in Setho ejusque posteris à Caïni propagine se segregantibus Gen. 4. 26. in Abrahamo è Chaldæa & patria sua divino mandato secedente Genes. 12. 1. 2. 3. Jos. 24. 3. In Proselytis ex Ethnicismo ad populum Dei accedentibus. In Apostolis aliisque fidelibus à Judaïsmo ad Christianismum transeuntibus. In verè fidelibus ex Babel exeuntibus; ad quam secessionem nos vocat Dominus Isa. 52. 11. 2. Cor. 6. 17. Apoc. 18. 4. Istius verò in secessione decem Tribuum sub Jeroboamo vitulos aureos in Dan & Bethel colentium, 1. Reg. 12. 23. Samaritanorum in Templo Garizim, Judæorum in Templo Heliopolitano adorantium, hæreticorum ex Ecclesia Apostolica tempore Johannis exeuntium 1. Johan. 2. 19. Carnalium illorum de quibus Judas vers. 19. *qui se ipsos segregant, Spiritum non habentes.* Utriusque meminit Paulus 2. Timot. 2. 18. 19. cùm hinc quidem

dem impiam notat apoſtaſiam Hymenæi & Phileti, qui à veritate recedebant, reſurrectionem jam factam dicentes; Inde verò juſtam & ſanctam virorum Chriſtianorum ἀποστασίαν ſigillo Dei expreſſam innuit, quorum eſt ἀποστῆναι ἀπὸ τῆς ἀδικίας, *quicunque nomen Chriſti nominat*, ἀποστήτω *recedat ab iniquitate*. Illa eſt à veritate & fide ad mendacium, Iſta ab errore & impietate ad veritatem & ſanctitatem: Hoc demum ſenſu Apoſtaſiam & abſceſſionem Sanctorum *ab iniquitate* agnoſcimus, & nos Apoſtatas eſſe libenter fatemur, & de eo gloriamur.

VIII. Unde colligitur omne quidem *Schiſma* ſeparationem eſſe; Sed non ſtatim omnem ſeparationem eſſe Schiſma. Nam licèt ex vi vocis σχίσμα, Græcis & Latinis *ſciſſura*, quamlibet ſeceſſionem videatur importare, cùm partes inter ſe cohærentes vi quadam vel diſſiliunt vel divelluntur, ſive de Corpore naturali, ſive de myſtico & politico agatur, quo ſenſu dixit Poëta,

Scinditur incertum ſtudia in contraria Vulgus.

tamen ut in cæteris bene multis vocabulis occurrit, quæ jure quodam Eccleſiæ facta ſunt Eccleſiaſtica, in uſu Scriptorum Eccleſiaſticorum ſtrictiori paulò ſignificatu, non tantùm pro ſeceſſione in Religionis negotio; Sed in malam partem pro *ſeceſſione*, vel *injuſta* vel *temeraria* uſurpatur, quo ſenſu Paulus 1. Corinth. 1. 11. Corinthios arguit, quòd inter ipſos audiat eſſe ſchiſmata: Planè ut vox *idolum*, quæ quamlibet imaginem in notatione nominis deſignat, peculiariter in Eccleſia reſtricta eſt ad imaginem ſignificandam, cui defertur honos religioſus. Et ut *hæreſis* primariò quamlibet opinionem innuit, quam quis eligit ut veriſſimam, mox ſpecialiter applicatur ſingulari opinioni, quam pro genio & arbitrio aliquis amplectitur & retinet, cùm abhorreat tamen à norma veritatis. Sic & *ſchiſma* quod ſeceſſionem in genere dicit, ſeceſſioni vitioſæ & illicitæ vulgò ſolet tribui. Verum eſt, ſtrictiùs adhuc uſurpari aliquando contradiſtinctè ad *hæreſin*, quatenus hæc eſt *contra fidem*, illud verò *contra mores* propriè, & vinculum charitatis, ut loquitur *Bonaventura* in IV. ſent. diſt. 11. quo ſenſu διχοστασία quæ ſchiſmati æquipollet, hæreſi contradiſtinguitur Gal. 5. 20. Hoc ſenſu ſæpe de eo Patres, & Auguſtinus in primis, quamvis ex ſchiſmate ferè poſtea fieri hæreſin doceat contra Donatiſtas, unum tamen ab altero diſtinguit, de fide & ſymbolo. *Quemadmodum hæretici de Deo falſa ſentiendo, fidem ipſam violant, ita ſchiſmatici ſeceſſionibus iniquis à fraterna charitate diſſiliunt, quamvis ea credunt quæ credimus.* Sed laxiori ſenſu ambitu ſuo comprehendit ſeparationem quamcunque Eccleſiaſticam per doctrinæ, aut vitæ, aut utriuſque corruptelas, quomodo hic à nobis uſurpatur.

Schiſma non facit ſeparatio à Pontifice Romano.

IX. Quid autem ſeceſſionem vitioſam & illicitam faciat quam Schiſma vocamus, operæ pretium eſt cognoſcere. Sanè ſi Adverſarios

rios consulimus, ut *Unitatem Ecclesiæ* ex *Unione* membrorum *sub uno Capite visibili & externo*, *Pontifice* scilicet *Romano*, eique debita subjectione metiuntur, ut Bellarm. lib. 3. de Ecclesia cap. 5. observat; Ita *Schisma* ex *discessione ab ejus obsequio* & jurisdictione statim colligunt. Thomas 2. 2. q. 39. art. 1. *Schismatici dicuntur, qui subesse renuunt summo Pontifici, & qui membris Ecclesiæ ei subjectis communicare recusant.* Emanuel Sà, *Schisma est nolle obedire Papæ, ut Christi Vicario, aliisque ut ejus subditis communicare.* Quò pertinet impium decretum *Bonifacii* VIII. in Extravagante de majoritate & obedientia Cap. 1. *Unam sanctam* &c. ubi sub finem concludit, *Porrò subesse Romano Pontifici, omni humanæ Creaturæ, declaramus, dicimus, definimus & pronunciamus esse omnino de necessitate salutis.* Sed cùm Paulus, qui sollicitè omnes unitatis Ecclesiæ rationes persequitur, Eph. 4. 3. 4. 5. nuspiam talis communionis cum Papa meminerit; Cùm nuspiam gloriosa hæc prærogativa Capitis, cuiquam excepto Christo, tribuatur, ut nec tribui potest sine immani sacrilegio; Mirum videri non debet, si πρῶτον illud ψεῦδος, quod τῇ ὑποθέσει δουλεύοντες excogitârunt, eâdem facilitate rejiciamus quâ proponitur. Imò quod magis est præfidenter asserimus, ut in sequentibus sumus demonstraturi; tantùm abesse ut discessio ab obsequio Pontificis sit schisma, ut subjectio & unio sub ipso sit verum & propriè dictum schisma, quando nemo potest uniri sub Papa, & ipsi subjici ut Capiti, quin eo ipso discedat à Christo.

X. Ut ergo vera *Unitas* Ecclesiæ *à Christo* demum unicè petenda est, in quo fideles uniuntur sancto fidei & charitatis vinculo Ephes. 4. 3. 13. 15. Coloss. 3. 11. Ita Schisma non meliùs potest dignosci, quàm ex Unionis istius abruptione, quum scilicet à Christo, & vera ejus Ecclesia disceditur. Porrò *discessio* duplex debet distingui, ut *Unio* duplex potest observari inter Ecclesias, alia *interna & formalis*, alia *externa & materialis*. Illa Ecclesiæ invisibili Electorum & vocationi efficaci respondet, Ista visibilem Ecclesiam constituit & vocationis externæ fructus est. Per illam fideles tanquam verum corpus cum Christo Capite suo per veram fidem conjunguntur, & ut membra inter se mutuo charitatis vinculo copulantur. Ista verò in externa ejusdem fidei & cultus professione, eorundemque Sacramentorum participatione posita est. Et ad primam quidem quod attinet; Cùm constet ex Scriptura eos, qui semel verè uniti sunt Christo & insiti Corpori ejus mystico, nunquam ne per mortem quidem ab eo divelli & separari posse, cùm fundamentum Dei firmum maneat, & dona Dei sint ἀμεταμέλητα, 2. Timot. 2. 19. Rom. 11. 29. Certum est etiam nullam talem dari posse separationem, quæ nos ab Ecclesia invisibili disjungat & revellat; Neque de ista secessione quæritur nunc, de qua in loco de Perseverantia Sanctorum disputatur. Quæritur ergo unicè de *Secessione externa à visibili*

Ecclesiâ,

Ecclesia, quâ sacrorum communio & vinculum abrumpitur, ita ut una pars cum altera communionem nec colere velit ampliùs, nec putet se salvâ conscientiâ posse.

XI. Quia autem talis Secessio, vel *levem* causam & occasionem habet, vel *nullam*, vel *justam & necessariam*; Ita diversimodè de eâ judicandum: Nam si nullam habet aut exiguam, & non valde momentosam, Schisma meritò dicetur, vel injustum planè, vel saltem temerarium; Sin verò graves subsunt & necessariæ causæ, Secessiò quidem erit, sed non Schisma. Quando causa nulla occurrit legitima cur secessio fiat, vel in Doctrina, vel in Cultu, vel in Regimine; Tunc *injustum* est *Schisma* & meritò culpandum, tanquam vulnus gravissimum Ecclesiæ illatum, quô unitas Corporis solvitur, & salus eorum qui secedunt in præsentissimum discrimen adducitur; siquidem Deum in cœlo non potest habere Patrem, qui Ecclesiam in terra Matrem non agnoscit; nec cum Capite uniri, qui membrorum communionem spernit & deserit. Cùm verò causa quidem & occasio videtur aliqua dari, sed levis & exigua, quæ tali remedio nondum egeat, tum si secessio fit, *Schisma* dicetur *temerarium*, v. g. Si error quidam in aliquo cœtu foveatur in doctrina, sed qui non sit fundamentalis, qui hæresim facit. Si ritus occurrat in cultu superstitiosus & vanus, sed tolerabilis tamen, qui conscientiam non omnino inficiat. Si morum deformatio & corruptelæ quædam dentur. Si in regimine seu in disciplinæ administratione peccatum aliquod aut defectus notetur, non statim est secedendum. Ut in Corpore naturali etsi ulcus partem aliquam occupavit, putà, vel manum vel pedem, non statim dixeris rescindendam esse eam partem, sed vel remediis curanda erit, vel tolerandum erit malum, donec viribus naturæ expugnetur. Sic in Corpore hoc sacro, etsi aliquando opinionum oritur divortium aliquod, non statim ferrum adhibendum est aut ignis; sed fraterna charitate vel sanandùm & resarciendum, vel saltem tolerantiâ Christianâ ferendum, donec Deus ipse pleniùs illuminando ad sanctam unitatem fidei dissentientes reducat, juxta præscriptum Pauli Phil. 3. 15. 16. *Quotquot sumus perfecti idem sentiamus*; *Et si quid aliter sentitis*, *Deus hoc etiam vobis revelabit*; *Attamen in eo ad quod usque pervenimus*, *eâdem incedamus regulâ.* Uno verbo, nisi morbus sit lethalis & contagiosus, non est deserendus æger, imò ne tunc quidem, nisi ægrè admodum. Ita injustitiæ & temeritatis vulgò arguitur *Secessio Donatistarum* in Africa, qui non propter dogma aliquod periculosum, cujus incusarent omnes Ecclesias, sed propter factum personale *Felicis* & *Cæciliani* se segregârunt, quod nec verum erat, nec si verum fuisset poterat justam secessioni dare causam. Talis secessio fuit *Victoris* ab Ecclesiis Asiaticis, cùm quæstio de Paschate non esset fundamentalis. Talis *Latinorum* à Græcis propter errorem eorum

Quodnam sit Schisma temerarium & injustum?

eorum de processione Spiritus Sancti; Talis *Brownistarum* & *Separatistarum*, & id genus fanaticorum, qui hodie sese à puriori Ecclesia segregant.

Quænam Secessio sit justa & necessaria.

XII. Verùm ubi graves & momentosissimæ occurrunt secedendi Causæ, tum non modò *licita* & *justa*, sed & *necessaria* censenda est *Secessio.* Cujusmodi autem sint graves istæ causæ, meliùs aliunde innotescere non potest, quàm ex principiis veræ illius Communionis, quibus Ecclesia instituitur & conservatur. Cùm verò tria sint præcipua, *Doctrina*, *Cultus*, *Regimen*; Illa, quæ fidem instruit credenda proponendo, Iste, qui mores informat facienda exigendo. Hoc, quod εὐταξίαν conservat, circa utriusque legitimam administrationem versando; Tres etiam primariæ causæ Secessionis istius esse possunt, *Hæresis* in Doctrina, *Idololatria* in Cultu, *Tyrannis* in Regimine. Cùm enim Hæresis fundamentum fidei evertat, Idololatria puritatem cultus penitus corrumpat, & Tyrannis verum Christi regnum destruat: Nemo sanus ibit inficias veram Ecclesiam non posse cum his corruptelis subsistere, adeòque neminem in Cœtu tali sine certissimo salutis dispendio morari posse. Si ergo vel in *Doctrina*, non modò sit error quidam levis, sed plures exitiales & capitales, qui cor salutis & fidei fundamentum petant. Vel in *Cultu*, non superstitio duntaxat, sed infamis etiam idololatria. Vel in *Regimine* non aliqua demum ἀταξία, sed Tyrannis durissima, & intolerabilis persecutio tum corporalis tum spiritualis, Ex eo Cœtu secedendum esse nemo negare potest. 1. Quia communionem colere nec possumus nec debemus cum hominibus, nisi quatenus potest subsistere cum communione Dei, qui à nobis supra cætera omnia diligendus est & colendus. At Communio Dei non potest haberi, ubi hæreses capitales cum Verbo Dei pugnantes grassantur, vel ubi obtinet Idololatria, quæ adulterium est spirituale, vel Tyrannis in conscientias usurpatur, quæ crimen est læsæ Majestatis in Deum, & Christum unicum Ecclesiæ Regem, ἀσύστατον cum obsequio illi debito. 2. Cùm Communio ista cum hominibus non alium in finem quæratur, quàm ad salutem obtinendam, ubi salus in discrimen adducitur, quod fit ex causis prædictis, ratio salutis postulat, ut talis communio deseratur. 3. Quia talis secessio veram Ecclesiæ unitatem conservat, quam Communio cum Ecclesiâ hæreticâ & idololatricâ destruit. 4. Quia ubicunque communio non potest haberi nisi injusta; justissima censenda est ab ea separatio: Sed communio cum societate, quæ fovet errores & cultus exitiales injusta est; quia nemo debet errori & idololatriæ adhærere. Ergo secessio ab ea justè potest fieri.

XIII. Sed non tantùm justa censenda est talis secessio; Sed etiam *necessaria* & *indispensabilis*. Primò propter periculum præsentissimum, cui fideles exponerentur corrumpendi fidem suam & cultum,

cultum, manendo in istiusmodi hæreticâ & idololatricâ societate: fieri enim vix ac ne vix quidem potest, ut qui cum Errantibus & Idololatris manet, se purum ab omni corruptelâ præstet, nec quicquam labis contrahit, quantacunque utatur cautelâ. Secundò, propter liberos, qui eidem discrimini expositi manerent, imò longè majori, qualiscunque cura eorum educationis posset haberi. Cùm ergo unusquisque non modò de salute suâ Deo rationem reddere teneatur, sed etiam de salute liberorum, debet illis maturè prospicere, ne prostituantur & salutis jacturam faciant, manendo in tali societate. Tertiò, nemo sine crimine potest habere pro fratribus, quos credimus Deum non habere pro filiis, quales sunt hæretici & idololatræ. Quartò, obligatio colendi communionem cum Christianis non est illimitata, sed certis legibus adstricta; nimirum veræ fidei professionis, quæ saltem immunis sit ab erroribus capitalibus, cultûs puri & ab omni idololatriâ repurgati, & regiminis legitimi & bene ordinati: Dum istæ leges & conditiones manent, perstat etiam communio, sed ubi cessant, cessat etiam de jure communio, & locus datur justæ secessioni. Perronius non potest justitiam talis secessionis negare in Repli. lib. 1. c. 83. *Quando corruptio*, inquit, *est in doctrina, vel sacramentis, vel in ritibus universalibus Ecclesiæ, nemo potest in ea communione illius Ecclesiæ manere, quin participet ejus contagio.*

XIV. Eò autem justior & magis necessaria est ista secessio; quando *malum* non modò est *grave* & periculosum, sed absolutè *lethale*, quod non debilitat tantùm, sed mortem & exitium necessariò post se trahit. 2. *contagiosum*, quod instar gangrænæ serpit, & facilè totum corpus potest inficere. 3. *publicum* & commune, quod non in uno vel altero tantum deprehenditur, sed in pluribus, & in ipsa Communitate. 4. *insanabile*, quod nullis remediis potest curari; quando omnis cura, & secundùm curam remedia omnia sunt adhibita, sed frustra: Imò æger non modò noluit curari, sed in Medicos ipsos insurgit & sævit, & pios monitores ferro & flammis persequitur. Quum illi ad quos Reformationis cura spectat, quales sunt Rectores Ecclesiæ, non modò de ea non cogitant; sed illi modis omnibus se opponunt, corruptelarum autores & fautores acerrimi, qui alios ad eas recipiendas & profitendas cogunt, etiam sub anathematis pœnâ. Tunc sanè quisquis de salute sua & vitâ est sollicitus, ut omnes esse debent, sibi prospicere debet sine mora, ab eo cœtu secedendo, ne morbo isto lethali & insanabili correptus pereat.

XV. Fortiùs verò necessitatis istius vinculum adstringitur ex Dei mandato, qui talem secessionem non semel imperat Isa. 52. 11. Propheta Judæos *Isa. 52. 11.*
Babylone degentes hortatur ad secessionem, ne ejus impietatibus & sordibus inficiantur, *Recedite de medio ejus, pollutum ne attingite, purificate vos,* qui

2 Cor. 6.16. 17. *qui fertis vasa Domini.* Quod Paulus applicans Ecclesiæ Christianæ 2. Cor. 6. 16. 17. *Quænam communio*, inquit, *justitiæ & iniquitatis, luci cum tenebris? Quis consensus Christi cum Belial, Templi Dei cum Idolis? Itaque exite è medio ipsorum, & ab ipsis secedite, pollutum ne attingite, Et ego vos recipiam*, id est, ab omni inquinamento tam erroris quàm idololatriæ, & vitii infidelium, puros vos præstate, & ego vos in meam amicitiam & societatem recipiam. Sic Johannes in 2a vers. 9. 10. 11. vult fidelem recedere à communione & societate hæreticorum, quâ errores eorum probentur, vel dissimulando foveantur. *Si quis venit ad vos, & doctrinam istam non affert, ne recipite eum in ædes vestras, nec salutate ipsum, quia qui illum salutat, communicat ejus malis operibus.* Sic Apocal. 18. 4. populus Dei jubetur exire Babylone, ne erroribus & idololatriis ejus participet. *Exite ex ea, popule mi, ne participando ejus peccatis, participetis ejus plagis.* Hujusmodi autem extitisse nobis secedendi ab Ecclesia Romana causas, non seorsim tantùm quasdam, (quod tamen jam sufficere poterat) sed conjunctim omnes in sequentibus probaturi sumus.

2. Joh. 9. 10. 11.

Apo. 18. 4.

Secessio alia Politica, alia Ecclesiastica.

XVI. Priusquam verò illud faciamus, notandæ sunt adhuc aliquot distinctiones, quæ ad *Statum Quæstionis* rectè percipiendum apprimè sunt necessariæ, tum ex parte *Subjecti*, quod est *Secessio*, tum *Prædicati*, quod est *Ecclesia Romana*. I. *Secessio* alia est *Ecclesiastica* & sacra à *doctrina* & *cultu*. Alia *Politica* & civilis ab *hominibus* & *personis*. De ista non loquimur, sed de illa. Possunt pii cohabitare heterodoxis & idololatris ut concivibus suis; Sed non possunt nec debent cum illis communionem colere in sacris, ut cum fratribus. Prima est *secessio* quoad *fidem*, altera quoad *charitatem*, illa licita est & necessaria, quia nulla est communio Christi cum Belial, luci cum tenebris: Ista verò nequaquam, quandoquidem charitas ex præscripto Legis ad omnes homines extendi debet, modò ne quid detrimenti veritas, aut fides per id patiatur. Hìc namque semper illud obtinere debet, *usque ad Aras.* Sic possunt fœdera pangi cum iis etiam, qui à veri Dei cognitione & cultu sunt alieni, ut Davidis, Solomonis, Macchabæorum exempla docent. Sic humanitatis & charitatis officia nemini mortalium denegari possunt aut debent.

Secessio sacra, alia latens, alia patens.

XVII. II. *Secessio* sacra & Ecclesiastica, Vel est *Occulta* & latens, Vel *Aperta* & patens. Illa quâ fideles sive multi sive pauci, qui in cœtu aliquo impuro & idololatrico degunt, ita vivunt hominibus obscuri, & soli Deo cogniti, ut puros se & immunes ab erroribus illis & superstitionibus tueantur; quales fuêre septem mille homines illi, qui Eliæ tempore genua Baali non flexerunt; quales illi omnes pii, qui ante sublatum Euangelii vexillum per Reformationem in Papatu morabantur & gemebant. *Aperta* est eorum, qui palàm profitentur se ab illius Cœtûs doctrinâ, & cultu alienos, ut Elias,

Elias, Daniel, & socii ejus, qui apertè cum idololatris communicare renuebant, in quorum ordinem referre debemus sanctos illos Veritatis Testes, qui ante Reformationem non tantùm in corde clàm Ecclesiæ Romanæ errores & corruptelas detestabantur, sed & publicè eas incusârunt & oppugnârunt, & fidem suam etiam proprio sanguine obsignârunt, ut constat ex *Catalogo Testium Veritatis*.

XVIII. III. Rursus *Secessio* alia est *negativa*, alia *positiva*. *Negativa*, quando cum aliquo Cœtu non communicamus, & sive clàm, sive palàm nos ab ejus fide & cultu avertimus; sed ita tamen ut nondum propterea novum cœtum constituamus, & altare altari opponamus. Qualis fuit Patrum nostrorum, qui in Ecclesia Romana corrupta olim latuerunt, non adhærendo tamen illius erroribus. *Positiva*, quando non modò nos alienos ab aliquo cœtu testamur, sed etiam cœtus ab illo separatos habemus, priorem Ecclesiam deserendo, & novam instituendo, quæ legibus Ecclesiasticis, Dei Verbo, Sacramentorum administratione & sacris istiusmodi separatim utatur. Cujusmodi putabatur esse secessio Rubenitarum & Gaditarum, extructo prope ripam Jordanis altari præter altare Dei: Jos. 22. Quæstio verò nostra est, non de *prima*, sed de *secunda*. Neque enim disputamus tantùm, an licita fuerit secessio illa negativa fidelium; quâ pertendimus pios omnes sese à Papatu separâsse, sic enim nunquam exivissemus ex eo; Sed An Positiva, qua Patres nostri egressi sunt ex Papatu & novas Ecclesias passim extruxerunt, necessaria fuerit & justa.

Alia positiva, alia negativa.

XIX. Ut verò *Subjectum* distinguendum est: Ita & *Prædicatum*, scilicet *Ecclesia Romana*, qui est terminus à quo facta est secessio. *Ecclesiæ* autem *Romanæ* nomine primò intelligitur ea, quæ tempore Apostoli viguit, cujusque fides ab eo celebratur Rom. 1. & quæ aliquamdiu postea in doctrinæ integritate perstitit, quo sensu de ea non disputamus. 2. Designatur ea, quæ sequioribus seculis extitit, & etiamnum extat, ab illa puritate & integritate planè degenerans, & hoc modo sumitur peculiariter, Vel pro Cœtu qui concluditur mœnibus Romanis, Vel pro Ecclesia repræsentativa, Papâ scilicet & Conciliis, Vel pro ipso Pontifice ut Capite, Vel denique pro iis omnibus Cœtibus, qui Romano Pontifici adhærent & ab eo pendent ubicunque locorum sint, quæ *Ecclesia collectiva* dicitur. Quo respectu potissimùm, non exclusis tamen aliis, Ecclesiam Romanam attendimus.

Ecclesia Respectatur hic non ut vetus & Apostolica, sed ut nova & Papalis.

XX. Sed in hac rursus Eccl. Rom. consideratione, distinguendum est τὸ *Materiale*, & τὸ *Formale*. *Materiale* sunt homines ipsi quà tales, qui Ecclesiam istam constituunt. *Formale* verò positum est in *Vocatione*, secundùm quam in eam societatem Ecclesiasticam convenerunt. Ut verò illa duplex potest esse, Vel quà est à *Christo*, qui supremus est Ecclesiæ Pastor & Dominus, Vel quà à *Papa*, qui se Vicarium ejus esse

Non secundùm materiale, sed quo ad formale.

esse falsò gloriatur. Ita duplex est istius σχέσις Ecclesiæ, Vel quà ad *Christum* refertur, Christiani nominis & Veritatis aliquid adhuc retinendo, Vel quà *Papam* respicit, illius dominio & jugo sese subjiciendo. Unde colligimus in Ecclesia Romana tria hæc imprimis esse distinctè attendenda. 1. *Subjectum*. 2. *Accidens* quoddam adnatum Subjecto. 3. *Compositum* ex utroque. 1. *Subjectum* sunt *homines Christiani*, in quibus nonnihil est adhuc vocationis & gratiæ divinæ, potiùs quàm in Turcis & Judæis; ut liquet ex eo quòd symbola & sigilla fœderis non planè abstulerit Deus, quòd retineantur adhuc principia Theologiæ, tum *Essendi*, Deus unus essentiâ, trinus Personis, utraque Christi natura in Unitate personæ, tum *Cognoscendi*, Verbum scilicet Dei, quamvis multiplici adjectione & substractione postea corruptum, quæ argumento sunt aliquid adhuc ex parte Dei remanere in illo cœtu, licèt ex parte hominum nil nisi infidelitas supersit.

XXI. Secundò *Accidens* sive Adjunctum adnatum, est *Papatus*, qui in Ecclesiam multiplices corruptelas tam quoad fidem, quàm quoad cultum invexit, & meritò censetur tanquam ulcus pestilentissimum, gangræna, & carcinoma in Corpore Ecclesiæ, & totâ essentiâ differt ab Ecclesia: Ecclesia enim est Cœtus Vocatorum in unam fidem sub uno Christo. At Papatus relationem habet ad Pontificem, & ἀποστασίαν à Christo eatenus facit. Unde etsi Christianum nomen adhuc retinet, sub specioso tamen illo nomine Antichristi tyrannidem exercet, & virus ac venenum per totum Corpus diffundit.

XXII. Tertiò *Compositum ex utroque* ejusmodi est, ut quædam ex Christianismo supersint, quæ sunt institutionis Christi, multò plura verò ex Antichristianismo irrepserint, quæ sunt corruptelarum Antichristi. Quoniam enim Satan mysterium hoc iniquitatis formare non potuisset, si Christianismum directè & γυμνῇ τῇ κεφαλῇ oppugnâsset & extinguere suscepisset: Ideo os Draconis cornubus & exuviis Agni operire sategit, ut faciliùs incautos deciperet. Sic ex doctrinâ Christianâ, aliquid quidem à Pontificiis retentum est, sed simul innumera alia huic doctrinæ addita sunt, quibus ita adulteratur & corrumpitur, ut omnis ejus efficacia enervetur, planè ut olim idololatræ in Judaïca Ecclesia Baalis cultum cum divino conjungebant, ut *jurarent per Deum & Milchom* Ammonitarum idolum Sophon. 1. 5. & ut Achaz altare Damascenum in Templo juxta altare Dei collocavit 2 Reg. 16. 11. 12. Ita in Papatu ad principia Christianismi tot adjunxerunt depravationes & corruptelas, ut verè Templum Dei cum Idolis, lux cum tenebris, & veritas cum mendacio consociata dicantur, & ita conjuncta, ut quod malum est & exitiale, quod reliquum est boni suffocet & extinguat. Atque hoc est discrimen quod inter hanc, & alias falsas religiones,

Sophon. 1. 5. *2. Reg. 16. 11. 12.*

hære-

hæreſes, & ſchiſmata obſervari poteſt: Quòd *Helleniſmus*, *Mahumediſmus*, *Judaiſmus*, & ſi quæ ſunt aliæ infidelium religiones Chriſtianiſmi fundamenta negent. *Hæreſes* articulos ſingulares fidei lædant & pervertant: *Schiſmata* charitatis vinculum ſolvant: Sed hoc *Antichriſtianiſmi* proprium, ut ſubjectum retineat, ſine quo ipſe conſtare non poteſt; Ut enim gangræna tollitur Corporis nece, & veneni nulla eſt propinatio crudi, ſed in cibo vel potu; Sic nulla eſſet Antichriſti vis, niſi Templum Dei clamaret, hac ſpecie populo illudendo, & hoc vinculo conſcientias illaqueando.

XXIII. Ex quibus colligere licet, quid de Eccleſia Romana judicandum ſit. Nam quà vocationis & veritatis divinæ reſiduum adhuc aliquid eſt in ea, Eccleſiæ nomen, ſed latè ſumptum non putamus ei abſolutè denegandum. Quà verò *Papatus* ſpectatur, quod eſt accidens & adjunctum adnatum & adhærens illi Eccleſiæ, veram Eccleſiam eſſe negamus, ſed Eccleſiæ peſtem, corruptelam, exitium, Eccleſiam ex Apoſtolica & Chriſtiana Apoſtaticam & Antichriſtianam faciens. Quà Eccleſiam ex utroque compoſitam & compactam attendimus, eam moribundam, tabeſcentem, peſte infectam & intereuntem eſſe dicimus. Sic quum Eccleſiæ titulum concedere nolumus Pontificiis, non ideo aliquod ejus veſtigium apud eos manere inficiamur, ſed ut bene Calvinus l. 4. Inſtit. 2. ſ. 12. obſervat, *tantùm litigamus de vera & legitima Eccleſiæ conſtitutione, quæ in communione tum ſacrorum, quæ ſigna ſunt profeſſionis, tum veræ potiſſimum doctrinæ requiritur.* Hìc autem quando de ſeceſſione ab Eccleſia Romana agitur; Certum eſt non intelligi ſeceſſionem ab *Eccleſia Romana*, quà Chriſtiana, ſed quà *Papali*; Non quà aliquid veri & boni adhuc retinet à parte Chriſti, Sed quatenus mirum in modum corrupta eſt & adulterata per Antichriſtum. Non eſt deſertio Eccleſiæ aut Communionis ſacræ. Sed deſertio tantùm corruptionis, errorum, Apoſtaſiæ & diſceſſionis factæ à vera antiqua Apoſtolica & Catholica fide & Eccleſia, ejuſque Capite Chriſto.

XXIV. Hinc patet longum latumque diſcrimen intercedere inter hæc duo, quæ tamen ſubinde turpiſſimo errore confunduntur ab Adverſariis, *Diſcedere ab Eccleſia*, & *Diſcedere ab Eccleſia Romana*: Nam cùm Eccleſia propriè ita dicta ſit ſocietas omnium fidelium per Verbum & Spiritum ad communionem Chriſti vocatorum, procul dubio nemo poteſt ſine graviſſimo, imò certiſſimo ſalutis periculo ab ea diſcedere, quandoquidem extra eam non poteſt dari ſalus. Sed *Eccleſia Romana* cùm ſit Cœtus particularis viſibilis, non modò poteſt ſine periculo deſeri, ſed & debet, ſi ita corrupta eſt, ut fundamenta ſalutis in ea illibata non maneant ampliùs, nec ullus ſalvâ conſcientiâ illius ſacris intereſſe poſſit. Quod ergo Adverſarii ſubinde vociferantur, ſalutem noſtram conclamatam eſſe, quia Eccleſiam deſeruimus, abſurdiſſimè petunt principium, & confundunt diſtiu-

Aliud eſt ſecedere ab Eccleſia, Aliud ab Eccleſia Romana.

ſtinguenda, quaſi *Eccleſia* & *Eccleſia Romana* identificarentur, ita ut nemo poſſit ab iſta ſecedere, quin illam ſimul & ſemel deſerat. Cùm contrà, ut antea dictum, contendamus, Eccleſiam Romanam per ſuam Apoſtaſiam Eccleſiæ veræ & propriè ita dictæ nomine excidiſſe. Ita ſeceſſimus quidem ab Eccleſia Romana, ut particulari cœtu viſibili, quia non potuit conſcientia ejus abominationes ferre: Sed ab Eccleſia nunquam, nunquam à Catholica illa ſocietate, quæ Corpus Chriſti conſtituit, & in qua ſola obtinetur ſalus, nunquam à Chriſtianiſmo ſeu veris Eccleſiis Chriſtianis, quæ tum temporis fuerunt in mundo. Imò tantùm abeſt ut ab iis ſit diſceſſum, ut propiùs ſit ad eas acceſſum: Ita ut ſeparatio iſta ſit terminus ſeparationis & Apoſtaſiæ, in qua Noſtri cum reliquis ambulabant, atque adeò *Regreſſus ad Unionem*, & communionem ſacram in & cum unico Capite Chriſto & myſtico ejus Corpore: propterea enim ab errore & ſuperſtitione diſceſſum eſt, ut propiùs ad veritatem & pietatem accederetur, & ut à corruptionibus Antichriſti, ad veram fidei Chriſti profeſſionem rediretur.

XXV. Sanè ſi nunquam à Chriſto ſeceſſiſſet Eccleſia Romana, ſi ſemper ut Sponſa Chriſti intemeratam fidem Sponſo ſuo ſervâſſet, nec paſſa fuiſſet Adulterum Sponſi ſui thalamum ſubire, & Servum ſolium Regis & Domini impiè occupare: Si doctrinam & cultum ſemel traditum purum & illibatum retinuiſſet: Utique ab ea ſecedendum nunquam fuiſſet, ſed eadem, quam cum aliis Eccleſiis particularibus communionem fovere debemus, cum ipſa etiam colenda fuiſſet. Sed ubi ipſa prior turpiter à Chriſto deſcivit, poſtquam adultera facta eſt & mater fornicationum, poſtquam ipſa ſalutis fundamenta ſubruere conata eſt, & cœlum terræ miſcere; Quis jure queri poſſit, ſi turpiter à Chriſto deficientem deſeruimus, & adulteræ nuncium remittentes, verum & unicum Sponſum noſtrum ſequi voluimus, & illi æterno & indiſſolubili vinculo copulari? An culpa Schiſmatis aut divortii in eos transferetur, qui deſertores deſerunt. An non potiùs in ipſos deſertores, qui priùs Chriſtum, antiquam fidem, & Eccleſiam in tam multis deſeruerant? Ut in cauſa divortii, culpa non in maritum inſontem, ſed in uxorem adulteram confertur, ille quidem libellum repudii mittit, ſed hæc prior jura & vinculum conjugii violavit; ille uxorem deſerit, ſed hæc prior maritum deſeruit & Conjugium adulterio rupit.

Satus Quæſtionis. XXVI. Ex quibus ita poſitis, non obſcurè colligitur verus Quæſtionis Status. Non enim ſimpliciter quæritur; An quævis ſeceſſio ab Eccleſia Romana licita fuerit & neceſſaria: Non diſceptatur etiam, An quovis tempore ſeceſſio fieri potuerit legitimè. Sed Controverſia ad hoſce redigitur terminos: *An licitum fuerit & neceßarium Patribus noſtris ſuperiori ſeculo ſegregare ſe ſeceſſione*, non politicâ & civili, quoad charitatem & ejus officia, Sed *ſacrâ &*

Eccleſia-

Ecclesiasticâ, quoad fidem ejusque professionem, non latente tantùm & negativâ, sed *patente & positivâ*, ab *Ecclesia Romana*, non quà Ecclesia simpliciter, vel qua Ecclesia Romana veteri & pura: sed quà *Ecclesia Romana novitia, corrupta & impura*, id est quà *Papali* & hæretica, quæ & ipsa secessionem primò fecit à Christo. Vel *An exitus Patrum nostrorum ab Ecclesia Romana quà tali legitimus sit, an infami schismatis nomine sit traducendus, nosque adeò qui eorum premimus vestigia, cum ipsis pro schismaticis jure haberi debeamus, quia nolumus ad ejus communionem redire, & cum ea συγκρητίζειν.* Posterius affirmant Pontificii. Nos verò prius tuemur.

XXVII. Assertionis autem nostræ, ut ab hoc Capite exordium ducamus, causas & rationes habemus complures gravissimas, quas quia operosum esset sigillatim referre, præcipuas tantùm notamus. Primò Secessionem nostram non temerè, & sine necessitate, sed gravi aliqua de causa factam fuisse, Vel hoc unum jam luculenter probat, Quòd si unam conscientiæ vocem excipias, cætera omnia non modò eam non suaderent, sed & apertè illi repugnare viderentur. Nam cùm nihil ex ea lucri & commodi secundùm mundum sperare possent Patres nostri, nihil non contrà damni & incommodi expectare, utique si carnem & sanguinem consuluissent, nunquam secedere debuissent. Prævidebant quippe, imò reipsa jam satis suo damno experiebantur, non posse se ab ea societate discessionem facere, quin eo ipso Magnatum & Principum indignationem, popularium & concivium malevolentiam, & omnium odium incurrerent, quin bonorum, dignitatum, amicorum, patriæ & eorum omnium, quæ dulcissima & carissima nobis in hac vita esse solent, jacturam facerent, quin denique paupertati, ignominiæ, exiliis, persecutionibus, tormentis, morti, & rebus quibusque dirissimis se ipsos exponerent. Certò persuasi erant contrà, se, si in Romana communione manere voluissent, nihil tale passuros fuisse, imò prospera omnia & felicia fuisse habituros. Quid ergo causæ fuit cur secedendo vitam in speciem miserrimam, & innumeris incommodis obnoxiam, jucundissimæ & florentissimæ prætulerint? Sanè vel eos planè mente captos, & insanos fuisse dicendum est, quod de tot præstantibus & doctissimis Viris, de tot hominum myriadibus, non ex compacto, sed seorsim variis temporibus & locis in unum consentientibus, quis nisi amens ipse dixerit? Vel gravissimas aliquas fuisse causas, & rationibus omnibus mundanis longè potentiores, quæ eos adegerint ad ea spernenda, & tanquam damna refugienda, quæ natura in deliciis habere solet, ad ea verò sponte eligenda & constantissimè patienda, à quibus quàm maximè abhorremus.

Probatur secessionem nostram non factam esse temerè & sine necessitate.

XXVIII. II. Tales autem causas non inanes fuisse & ludicras, vel pro cujusque arbitrio confictas; Sed veras & reales, quæ conscien-

tiam ipsam urgerent, ex eo rursus liquidò constare potest: Quòd non Nobis tantùm deformis & corrupta visa sit Ecclesia Romana, sed & quamplurimis Pontificiis, qui hanc Matris suæ turpitudinem diffiteri non potuerunt, quique propterea reformationem aliquam summè necessariam esse agnoverunt. Clamant hoc querelæ & gravamina Maximiliani Imperatoris, Germanorum, Gallorum, *&c. in Fasciculum rerum expetendarum ab Orthuino Gratio* congesta. Clamant Scripta *Nic. de Clemangis*, *Alvari Pelagii*, *Theod. à Niem*, *Wicelii*, *Wesselii Groningensis*, *Cassandri*, *Rayneri*, & aliorum plurium, quos vide in *Catalogo Testium Veritatis*, & *Plessæi mysterio iniquit.* quibus *Vivem*, *Erasmum*, *Ferum* addimus, qui multa in Ecclesia Romana jam desiderari apertè sunt fassi, & gravissimos ejus errores & corruptelas dissimulare non potuerunt. Notum est etiam celebre *Fr. Petrarchæ* viri docti & diserti testimonium, qui ante annos ducentos ita Papatum & Arcem ejus graphicè depingit, & alibi sæpe, & præsertim *lib. epist. sine titulo*, epist. 16. ut nominet eam *Impiam Babylonem*, *proditionum nidum*, *in quo totum terrarum orbis venenum fovetur*, *crapulis & ebrietatibus obstrictum*, *meretricem execrabilem*, *in qua luxuria undiquaque vagatur & viget*, *hæresium errorumque asylum*, *carcerem ubi bonum extinguitur & quodvis malum scelestumque alitur*, *Christo ejusque Apostolis rebellem*, *ut Venerem Bacchumque Deos colat.* Et alibi, *Roma non jam civitas*, *sed larvarum ac lemurum domus est*, *& ut breviter dicam scelerum & dedecorum omnium sentina*, *atque ille viventium infernus tanto antè Davidico ore notatus quàm fundatus aut cognitus.* Notæ sunt etiam *Mantuani* Monachi Itali querelæ, laudati etiam *Espensæo* Sorbonistæ in epist. ad Tit.

Quisquis opes sacras nummo reperire profano
Quærit, eat Romam, sacra sunt venalia Romæ.

Et cùm alia vendant alii, inquit ex eodem Espensæus,

venalia nobis
Templa, Sacerdotes, Altaria, sacra, coronæ,
Ignes, thura, preces, cœlum est venale Deùsque.

Nec solùm moderatiores illi & mitiores Pontificii, sed & acerrimi Papatûs defensores agnoverunt, vide *Contareni*, *Sadoleti*, *Poli*, aliorum ad emendandam Ecclesiam à Papa electorum consilium *Paulo III.* exhibitum apud *Onuphrium* in quo scribunt, ferè *in præceps collapsam esse Ecclesiam Christi*, *abusus & gravissimos morbos*, *quibus jampridem Ecclesia Dei laborat*, *& præsertim Romana Curia*, *effecisse*, *ut ingravescentibus pestiferis morbis magnam hanc ruinam traxerit:* Item, *Ecclesiam ad desperationem ferè salutis laborare.* Hoc viderat *Marcellus* II. qui de Controversiis religionis componendis ac de reformatione cogitans, aliam quàm decessoribus ab emendationis nomine, ut autoritati Pontificiæ ominoso, abhorrentibus sibi esse

mentem

mentem palàm profitebatur. Et hic est qui post lectionem Scripturæ & Patrum ab Anagnoste in prandio factam, post longum silentium recordatus Adriani Papæ verba, *Romano Pontifice nemo est miserior*, inquit, *&c.* & manu mensam percutiens: *non video quomodo, qui locum hunc altissimum tenent, salvari possint.* *Onuph.* in Marcello II. *Ferus* non uno in loco de hisce Ecclesiæ Romanæ corruptelis loquitur, nominatim verò in cap. 8. *Judic.* *Quàm multa instituerunt sancti bona intentione, quæ tamen nunc videmus partim in abusum, partim in superstitionem versa? Exemplo sunt Festa, Cæremoniæ, Imagines, Missa, Monasteria, nihil horum ea intentione institutum fuit quâ nunc habentur, & tamen Gedeones nostri tacent, non abolent abusus, non auferunt superstitiones*, &c. Cùm verò ex hisce, ut innumera alia omittamus istius generis, ipsis Adversariis testibus, satis constet varios abusus & corruptelas & in fide & moribus in Ecclesiam Romanam irrepsisse, quæ statum ejus & puritatem deformarent, facile est colligere, quam non temerè & sine gravi ratione Majores nostri opus hoc Reformationis susceperint, & ad istud peragendum secessionem sibi faciendam esse duxerint.

XXIX. Reponent hìc forsan Adversarii, *Quamvis daretur corruptam fuisse Ecclesiam diversimodè, non tamen propterea locum fuisse justæ secessioni; sanandam fuisse & corrigendam, non vero deserendam, non denudandam fuisse turpitudinem matris, si qua fuit, sed pro virili obtegendam. Reformationem quidem necessariam fuisse & potuisse postulari, sed ab iis expectandam fuisse, penes quos jus & potestas erat reformandi, non temerè à quovis suscipiendam.* ℞. Sed facili negotio hoc quicquid est ratiocinii solvi potest. 1. fateor lubens & concedo, non statim propter quamvis corruptionem & ægritudinem deserendam esse Ecclesiam, corrigendam esse, & mediis appositis, si pote, curandam. Sed ubi malum eò usque excrevit, ut factum sit penitus immedicabile; Ubi omnis cura facta est inanis, & omnia remedia frustra tentata sunt; Ubi ipsa non modò medicinam admittere recusat, sed & Medicos suos fugat, & ferro ac flammis persequitur; quid ulteriùs curæ & sollicitudinis impendi potest? Hunc autem fuisse Ecclesiæ Romanæ statum, res ipsa, nobis etiam tacentibus, clamat. Notum est, quantas querelas boni omnes diu fuderint super gravissimis ejus corruptelis, quàm ardentibus votis & publicè & privatim Reformationem aliquam sæpius postulaverint, & quàm sæpe promissam, frustra tamen & incassum expectaverint. Notum quantâ sollicitudine in id incubuerint, ut malis medelam aliquam afferendo, unionem semel factam conservarent, eatenus ut nullam ferè pacis conditionem recusarent, præter eas, unde secutus foret omnis religionis interitus: Sed tantùm abest, ut pio zelo suo summa charitate temperato quicquam profecerint; ut contrà magis ac magis in malo suo obfirmata

mata in Medicos suos insurrexerit, & omnem remediorum apparatum procul à se rejecerit. Ubi ergo monita nihili fieri, & viâ mansuetudinis se nihil proficere animadverterunt Nostri, quid faciendum ipsis fuit ampliùs, nisi ut mandato divino olim adversùs Ecclesiam Israëliticam idololatriæ
Hos. 2. 2. ream tradito Hos. 2. 2. *Litigate, litigate cum matre vestra, neque enim uxor mea est, dicite ei ut tollat scortationes de facie sua & ex uberibus suis*, in simili casu obsequentes, cum ea litigare inciperent, vitia ei ob oculos subjicientes, & exprobrantes, ut pudore suffusa ad Deum se converteret? Sed quia nedum ut viâ istâ etiam ad correctionem adducta sit, ut ex adverso rabies ejus magis sit exasperata, eatenus ut pios monitores omni persecutionum genere sit insectata: Quid antiquius ipsis esse debuit, si salutis suæ desiderio tenerentur, quàm ut eam desererent, atque ita certissimo ejus exitio se
Jer. 51. 9. subducerent? juxta illud Jerem. 51. 9. *Curavimus Babylonem, sed noluit sanari, eam deserite, & revertatur unusquisque in terram suam, Judicium enim ejus ad cœlos usque pervenit.*

XXX. 2. Falsò supponitur tanquam simpliciter & absolutè verum, Ecclesiam nunquam esse deserendam: Nam etsi sponte hoc largimur respectu *Ecclesiæ Catholicæ* & *Invisibilis*, quia extra eam nulla est salus: Item, respectu *Ecclesiæ visibilis veræ & puræ*, quæ genuinas Ecclesiæ Christi notas retinet: Nemo tamen dixerit hoc locum habere debere respectu *Ecclesiæ* cujuslibet *particularis visibilis falsæ* & corruptæ, quæ & ipsa prior defecit à Christo. Aliàs nec Paulus secedendum esse à falsis fratribus, qui diversam docent doctrinam, benepræscriberet, 1. Timot. 6. 3. 4. 5. nec Judæi à Samaritanis, nec Orthodoxi ab Arianis justè secessissent, nec Propheta fideles sic
Hos. 4. 15. hortari potuisset, *Ne ascendatis Bethaven* Hos. 4. 15. Hæc enim *Bethaven*, si locum spectamus, nihil aliud fuit quàm *Bethel*, sed cùm nomine esset Bethel, idola colendo facta est Bethaven. Si Roma, quæ olim fuit *Bethel*, id est *Domus Dei*, fit *Bethaven*, id est, *Domus vanitatis*, quis sine crimine eò ascenderet? Cùm ergo Ecclesia Romana non aliter hîc consideranda veniat, quàm ut Cœtus particularis visibilis corruptus, patet causam nullam fuisse cur ab ea secessio fieri non potuerit. Unde malè hîc arguitur à non distributo ad distributum, ab Ecclesia simpliciter & in genere, ad Ecclesiam Romanam in specie; quasi nemo possit deficere ab Ecclesia Romana, quin deficiat ab Ecclesia, & ab Ecclesia Universali. Cùm contrà quò magis ab Ecclesia Romana quà tali recedimus, eò propius ad veram Christi Ecclesiam accedamus. 3. Damus obtegendos esse nævos & defectus Ecclesiæ alicujus, cùm adhuc sunt tolerabiles & emendabiles, sed quum facti sunt exitiales & capitales, atque ita invaluerunt, ut eorum corrigendorum nulla spes ampliùs affulgeat, tum causam Christi proderet, qui illos dissimularet, & iis conniveret.

XXXI. 4. Reformatio postulanda fuit quidem primò & expectanda ab iis, qui in autoritate erant constituti, & hoc non semel, sed sæpissimè præstitum: Sed cùm spes suas delusas viderent Nostri, & illi penes quos potestas tum fuit, omnium maximè reformatione indigerent, nec modò de ea cogitare nollent, sed & totis viribus illi reluctarentur, An quia non potuit ab iis obtineri, miserè in errore pereundum fuit? Nonne necessitatis lex, & vocationis generalis ratio unumquemque obligabat, etiam nullo alio accedente mandato, huic operi manum admovere? Ubi passim grassatur incendium, nonne quisque tenetur, cessantibus præsertim iis, qui ad id publicè sunt constituti, aquam undique comportare, & pro virili illud restinguere? In Republica si νομοφύλακες stertunt, si Janitores ipsi portas adventanti hosti aperiunt; An non licebit civi claves è manu proditoris eripere, & hostem irruentem repellere? Si milites vident urbem à suo Duce prodi; An fidelitatis laudem merebuntur, si taceant & quiescant? an non perfidiæ & proditionis meritò insimulabuntur, nisi protinus à Duce illo secedant, & supremi Principis autoritatem adversùs ipsum tueantur, scelestissimis ejus conatibus obsistendo? Ea fuit piorum conditio, stertebant Rectores Ecclesiæ, imò ipsi gregem Christi miserè seducebant & hosti tradebant; Quid mirum ergo, si fideles divinitus excitati in præsentissimo hoc periculo & summæ necessitatis casu, sibi salutique suæ prospicere ante omnia conati sint, desertores & perduelles deserendo, ut fidem intemeratam supremo Principi & Duci Christo conservarent? Sed de his postea fusiùs, cùm de *Vocatione Reformatorum* disputandum erit; nunc obiter notâsse sufficiat, non potuisse Reformationem ab iis expectari, qui deformitatum & corruptelarum maximarum vel autores erant, vel approbatores. 5. Denique gratis semper supponitur tales abusus & corruptelas non fuisse, propter quas secedendum fuerit. Hoc ipsum enim est τὸ κρινόμενον, cujus contrarium rationibus variis jamjam sumus probaturi, ex quibus constabit causas secedendi nobis non fuisse tantùm, vel mores Cleri corruptissimos, qui tamen multis ingens scandalum præbebant, vel disciplinæ laxatæ varios abusus, vel errores tantùm quosdam leves & tolerabiles, sed gravissimos & teterrimos complures, quos amplecti vel profiteri sine salutis dispendio non poteramus.

XXXII. Hoc ipsum verò ut demonstremus, I. De *Erroribus circa fidem* dicendum, antequam ad Cultum & Regimen descendamus. Tale autem nobis esto principale argumentum. Ab Ecclesia hæretica, & quæ multiplices errores capitales & fundamentales fovet, necessariò secedere tenemur; At Ecclesia Romana talis est. Ergo ab ea secedendum nobis fuit. Major extra controversiam est posita, quandoquidem nulla potest esse communio luci cum tenebris, veritati cum mendacio, Christo cum Belial

2. Cor. 6. 14. 15. 16. & res ipsa loquitur, salutem consistere non posse subruto ejus fundamento. Unde Paulus hominem hæreticum, & qui sanos sermones Domini nostri Jesu Christi & doctrinam secundùm pietatem non retinet, fugere jubet 1. Timoth. 6. 3. 4. 5. & 2. Thessalon. 3. 14. Ergo tota lis est de Minore, ut probemus tales esse Romanæ Ecclesiæ errores, qui fundamentum ipsum salutis oppugnent, & hæresin faciant. Hoc autem facilè evinci poterit, si & fundamentum ipsum respicimus, & Pontificiorum circa illud doctrinam. *Fundamentum* Religionis quum dicimus, intelligimus doctrinam omnem, quæ ita ad salutem creditu & factu necessaria est, ut absque ea nemo adultus servari possit. Quæ vox à Judæis primò est usurpata, qui præcipua Religionis dogmata hoc nomine designare solebant, ut *Maimonides* initio nobilissimi operis, quod י״ד dicitur, eo usus est, יסוד היסוד id est *fundamentum fundamenti, & columna sapientiæ hæc est, ut sciamus, quod sit Ens primum* &c. mox ab Apostolis ad mysteria Euangelica translata est 1. Cor. 3. 11. Eph. 2. 20. Heb. 6. 1. Ea verò, ut notum, metaphorica est & ab ædificiis petita; Sicut enim ista absque fundamento stare non possunt, sed corruunt illicò, ita fideles, qui sunt domus Dei, 1. Corint. 3. 6. stare nequeunt, nisi Doctrinæ isti salutari tanquam Petræ immobili innitantur, ab eaque sustententur, Matth. 7. 24. 25. Quemadmodum verò *Religio Christiana* duabus partibus potissimùm absolvitur, *Fide* & *Cultu*, *Veritate* & *Pietate*; hinc duæ partes istius Fundamenti vulgò recensentur: Altera quæ *fidei dogmata* complectitur, & quæ *Euangelio* continetur. Altera quæ *morum præcepta* tradit, & *Lege* describitur: illa τὰ θεωρετικὰ & credenda, ista verò τὰ πρακτικὰ & facienda proponit. Quæ ergo in unam vel alteram, vel utramque fundamenti istius partem doctrina impingit, *fundamentalis error* dicitur, cum quo salus consistere nequit.

1. Tim. 6. 3. 4. 5. 2 Thess. 3. 14. — *Quid sit fundamentum fidei.* — *Matt. 7. 24.*

Quis Error fundamentalis.

XXXIII. Verùm & hîc distinctio quædam notanda: Datur enim *Error*, qui fundamentum tantùm *tangit*, datur alius, qui fundamentum ipsum *evertit*. Ille circa *ipsum* versatur. Iste verò *contra*: Est qui *primò, directè, & immediatè* ipsum oppugnat & convellit: Est qui indirectè tantùm & *secundariò* illud impetit. Denique occurrit talis error, qui mediatè quidem & per *consequentiam*, sed *necessariam*, *proximam*, *evidentem* & ἔμφυτον, seu *innatam* in fundamentum fertur, Et talis, qui per Consequentiam tantùm *remotam*, *contortam*, & παρείσακτον seu *illatam* ad illius ruinam tendit. Ut autem hæc duo longè inter se differunt, Ita pari loco non debent haberi; Sicut enim non quælibet rima in fundamento ædificium ipsum subvertit, Ita nec quilibet error circa fundamentum statim est propriè fundamentalis; Sed ille demum, qui ipsum ita impugnat, Loco ipso evertat & diruat.

XXXIV.

XXXIV. Tales autem errores esse Pontificiorum in utramque fundamenti istius Theoretici & Practici partem asserimus. Et ut de *Theoretico*, quod ad fidem pertinet, primò dicamus, de quo nunc disputamus, mox de altero, quod ad mores sive cultum spectat, disputaturi. Quia longum esset ire per omnia, pauca speciminis ergò ex multis aliis dogmata eorum notabimus erronea, quæ in ipsum fundamentum manifestè incurrunt. Cùm verò variæ constitui possint fundamenti istius partes, nemo negabit tres hasce inter primarias & præcipuas meritò reponi, *Scripturam*, *Christum*, & *Gratiam*. *Scriptura est fundamentum doctrinæ & Institutionis*, quatenus norma & basis est invariabilis fidei, quo sensu Ecclesia dicitur superstrui *fundamento Prophetarum & Apostolorum*, Ephes. 2. 20. non ratione *personæ* ipsorum, quæ fundamento & ipsa egebat, quô niteretur, sed *doctrinæ*, quæ ab ipsis tum in Veteri tum in Novo Testamento tradita est. *Christus* est *fundamentum salutis* tum acquirendæ per meritum mortis, tum conservandæ per efficaciam vitæ, siquidem teste Petro *non datur in alio salus*, Act. 4. 12. & *fundamentum aliud nemo ponere potest præter id quod positum est, quod est Christus Jesus*, 1. Cor. 3. 11. 1. Pet. 2. 4. 5. Unus enim est Princeps vitæ & Autor salutis, qui eam in *Decreto* ab æterno destinatam, in *Verbo* sæpius promissam, in *Cruce* semel acquisitam, in *Corde* subinde obsignat, donec in *Gloria* tandem impleat. *Gratia* est *fundamentum applicationis*, quatenus eâ nituntur omnia Dei erga nos beneficia, tam, quæ *pro nobis* à Christo, ut *Vade* parata sunt, quàm quæ *in nobis* ab ipso ut *Capite* per Spiritum producuntur, cujusmodi sunt, Justificatio, Sanctificatio, Perseverantia, &c. quo sensu gratiæ omnia tribuuntur in Euangelio Rom. 4. 16. & 11. 6. 2. Tim. 1. 9. & 1. Pet. 5. 10. Deus autor omnis gratiæ dicitur fundare fideles, peculiariter verò Heb. 13. 9. *Cor dicitur firmari gratiâ*, &c. In tria autem ista fundamenta graviter impingere Adversarios luce meridianâ clarius est.

Tres partes fundamenti Theoretici: Scriptura, Christus, Gratia.

Eph. 2. 20.

1. Cor. 3. 11. *1. Pet. 2. 4. 5.*

XXXV. Nam ad primum quod attinet, quod *Verbum Dei* esse diximus, Patet quàm turpiter hîc labantur, dum omnia istius Scripturæ θεοπνεύστου adjuncta, vel directè vel indirectè eunt eversum; *Originem* certam, quum *Occasionaliter* tantùm, non ex professo traditam esse volunt: *Autoritatem* & Αὐτοπιστίαν divinam, quum illam suspendunt saltem quoad nos à Testimonio Ecclesiæ, & ipsi Judicium Controversiarum fidei abrogant. *Perfectionem* omnimodam, quum Traditionum ἀγράφων necessitatem urgent, quas non modò ipsi *pari pietatis affectu & reverentiâ* suscipiendas cum Scripturis decernunt, ut *Conc. Trid. Sess.* 4. sed & sæpius præferunt, adeò ut *Baronio* ad an. 53. *tanti ponderis sit Traditio, ut fundamentum existat ipsarum Scripturarum*. *Perspicuitatem* & certitudinem evidentem, obscuritatis & incertitudinis eam impiè arguendo, ut

Ecclesia Romana impingit in Verbum Dei.

ipsis sit nasus cereus & regula lesbia, quæ pro libitu huc illuc inflecti possit. *Puritatem* & integritatem, corruptionis fontes ipsos insimulando. *Finem* primarium, negando esse solam normam, sed commonitorium tantùm aliquod fidei & morum. *Usum* denique, lectionem ejus severè interdicendo, & lucernam reponendo sub modio, ne scilicet ad illius lucem detegatur mysterium iniquitatis. Atque eò usque furor ille grassatus est, ut etiamnum hodie, ubi pleniùs Pontifex dominatur, capitale sit S. Scripturam, aut ullam ejus partem quacunque vulgari lingua expressam domi habere vel legere, juxta impiam Regulam *Indicis Expurgatorii*, qui Madriti excusus est an. 1612. his verbis expressam, quam nemo pius sine horrore legere vel audire potest: *Cum experimentò manifestum sit, si S. Biblia vulgari lingua permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quàm utilitatis oriri, prohibentur Biblia cum omnibus eorum partibus sive excusa, sive manuscripta, in quacunque vulgari lingua extent*, &c. Quia verò *Pius IV*. videbatur consilio Ordinarii permittere, ut Bibliorum versorum lectio quibusdam concederetur, *Clementis VIII*. secuta observatio spem istam planè illusoriam esse docuit, dum negat *ullam de novo tribui Episcopis, vel aliis facultatem, licentiam talem concedendi, quæ ipsis hactenus sublata fuit mandato S. R. univers. Inquisitionis*, &c. Quæ omnia, Ne quid jam, vel de *Canone*, vel de *sensu* & *interpretatione Scripturæ, Versionis vulgatæ authentiâ*, &c. dicamus, satis ostendunt, quàm graviter impegerint in primum Caput. Quid opponant Adversarii circa singula hæc capita, ad crimen sibi impactum diluendum, Vide in *Institutionis nostræ Elenct. Part. I.*

In Christum. XXXVI. Sed non minùs peccârunt circa secundum Caput. Quamvis enim Christum ore profiteantur, & duas ejus Naturas in una Persona agnoscant: Nonne reipsa eum abnegant, dum Officium Mediatorium ita pervertunt, ut non possit ampliùs dici, quod est tamen revera, *Unus Mediator* noster apud Deum, 1. Timoth. 2. 5. Nam quo pacto illum retinere censendi sunt, qui alios Mediatores etiam Redemptionis excogitârunt, quàm Christum, Aliud purgatorium quàm ejus sanguinem, qui *purificat nos ab omni peccato*: 1. Johan. 1. 7. Aliud sacrificium Propitiatorium, quàm ejus passionem, in qua semel oblatus *ut auferret multorum peccata, æternam redemptionem nobis est adeptus*, Heb. 9. 12. 28. Aliud meritum coram Deo, quàm ipsius Obedientiam, per quam tamen *multi constituuntur justi*: Rom. 5. 19. Aliam salutis regulam, quàm ejus Verbum, licèt solus sit Doctor audiendus in Ecclesia: Matth. 23. 10. & anathema nobis debeat esse, qui supra Euangelium aliquid docet, Galat. 1. 8. Aliud Orationum fulcrum, quàm ejus meritum & intercessionem, quamvis hoc officium uni illi demandatum legatur: 1. Johan. 2. 1. Aliud denique Universalis Ecclesiæ Caput, quàm

ipsius

ipsius personam, utut constanter hæc prærogativa illi soli exclusivè ad omnes alios tribuatur, Ephes. 1. 22. 23. & 2. 20. & 4. 15. 16. Alia mittimus bene multa, quæ congeri possent. Sed hæc satis superque probare possunt quod intendimus, gravissimos errores esse in secundum fundamentum.

XXXVII. In Tertio non major est difficultas. *Gratiam* enim basim esse & fundamentum totius Christianismi, quo posito ponitur, & quo sublato tollitur, nemo ignorare potest, qui Scripturam novit. Sive eam in Decreto respicias ratione *Prædestinationis* Dei, in qua gratia nobis data esse dicitur in Christo ante tempora secularia: 2. Timot. 1. 9. sive in executione ratione *Redemptionis* Christi, *Gratiâ* quippe *servamur*, Eph. 2. 8. Tit. 3. 4. 5. sive in applicatione ratione *Vocationis* & Regenerationis Spiritûs, quia Deus dat velle & perficere, omnis ἱκανότης nostra ab eo est, & gratiâ ipsius sumus quod sumus, Philip. 2. 13. 1. Cor. 15. 10. 2. Corint. 3. 5. Hanc autem gratiam non modò obscurari ab Adversariis, sed & everti & de solio deturbari, quis ire possit inficias, qui dogmata ipsorum hac in parte cognoverit? Nam ut nihil jam dicamus de *prævisione operum* & meritorum propriorum, cui electionem fidelium inniti plurimi ex ipsis statuunt, quod revera liberrimam & gratuitam Dei prædestinationem evertit. Nihil etiam de *Operibus satisfactoriis*, quæ Satisfactioni Christi perfectissimæ assuunt, quod etiam gratuitam Redemptionem tollit. Cui obscurum esse potest *Gratiam justificationis*, & *Gratiam sanctificationis*, apud ipsos enervari, & tantùm non abrogari, dum merita & opera nostra ad illam concurrere necessariò debere statuunt, cum ista verò liberum Arbitrium tanquam causam sociam ad minimum cooperari, ita ut præcipua discretionis & conversionis ratio ab illo pendeat, directè contra Paulum 1. Corint. 4. 7. Quo pacto tum in *Pharisæorum* & *Pseudoapostolorum* castra transeunt, qui vel Justitiam propriam stabilire conabantur, vel opera cum fide exitiali mixturâ confundere satagebant, tum *Pelagianorum* & *Semipelagianorum* hæresim pridem damnatam renovant, qui sub specioso gratiæ nomine Idolo liberi Arbitrii litantes, ut facerent homines liberos, faciebant sacrilegos. *In Gratiam.*

XXXVIII. Hæc verò quanti in Religione Christiana sint momenti nôrunt omnes, qui veram Christianismi naturam tenent. Cùm enim eò tota dirigatur, ut homo proprii peccati & miseriæ sensu dejectus, de se ipso viribusque suis planè desperans in uno Christo salutem suam quærat, quâ tandem ratione principium hoc retinere censendi erunt, qui non patiuntur hunc honorem Christo tribui, ut tota salus nostra in solidum ab ipso pendeat, nisi in partem veniant simul & Operum merita & liberi Arbitrii molimina? Sanè vel hoc unum, etsi nihil aliud extitisset, plus quam sufficere potuit ad secessionem instituendam. Nam ut de *Justificatione* tantùm dicamus,

dicamus, quis ambigat eam & Christianismi basim esse præcipuam, & Christianorum peculium, in qua cardo consolationis & salutis nostræ unicè vertitur, discrimen Legis & Euangelii continetur, veræ εὐθανασίας fundamentum proponitur, & quod omnium maximum est, Conscientiæ coram judicio Dei tranquillandæ certissima ratio habetur: Sed quis non videat pariter, ex quo Pontificiorum sententia de *Justificatione operum* obtinuit, & sub anathematis pœna in *Concil. Trid. Sess. 6.* sancita est, præcipuum hunc & fundamentalum articulum ita deformatum fuisse & corruptum, ut Christo & Euangelio nuncium remittere teneatur, qui illum amplecti & retinere satagit. Sic enim mors Christi vana & inutilis redditur, *Si ex Lege justitia, Christus frustra mortuus*, Galat. 2. 20. Aboletur Gratia, & irrita fit promissio, Rom. 4. 14. Rom. 11. 6. Euangelium in Legem commutatur, & quod ἀσύστατον semper judicavit Paulus, Fœdus Novum cum Veteri confunditur, Gal. 5. 3. 4. quia non extra nos in alio justitiam & salutem quærere jubemur per fidem, quod gratia docuerat, Phil. 3. 9. Rom. 10. 3. sed in nobis per propriam obedientiam, quod lex postulabat. Sic conditio fœderis Gratiæ tollitur, sic fiducia omnis salutis & consolatio perit, sic hæsitatio & tremor conscientiam peccati sui & judicii divini metu anxiam ita premit, ut instar arundinis fluctuet semper, nihilque habeat nisi vanissimum & incertissimum, quô nitatur. Quid enim in operibus suis reperiet homo nisi dubitandi & tandem desperandi materiam? Quæ cùm ita sint, ut sanè sunt verissima, ipsis etiam Adversariis testibus, qui incertitudinem propriæ salutis & perpetuam dubitationem de gratiâ Dei inter præcipua fidei capita reponere solent; Quis jam facilè non judicet, quàm graviter hìc impegerit Ecclesia Romana, & quàm justè *Lutherus*, *Zwinglius*, & alii propter hunc etiam articulum Reformationis opus sint aggressi, & de Secessione cogitârint?

XXXIX. Quòd si ulteriùs inquirere in ejus doctrinam esset animus, Quanta hìc errorum colluvies esset detegenda? Quid non de absurdissimo Transsubstantiationis & Sacrificii Missatici commento dicendum esset? De sacrilega Calicis Eucharistici detractione, De superba perfectionis & impeccantiæ fidelium præsumptione, De falsissima Papæ infallibilitate, & aliis innumeris, quæ apud eos paulatim invaluerunt, & omnibus credenda proponuntur? Sed ne plura congeram, unicum tantùm præcedentibus attexere non pigebit, ex quo constabit Religionem totam Pontificiam ita dubiam esse & incertam, ut non tantùm de salute sua quisque hæsitare possit & debeat, ut jam antè observatum, sed & quotidianæ Idololatriæ objiciatur periculo; imò nec ullus in ea persuaderi unquam possit se esse Christianum. Mira sanè res & incredibilis, sed tamen verissima quam nemo potest diffiteri, si memi-

memineris hoc vulgò receptum esse dogma apud Pontificios, *Intentionem Ministri esse de essentia Sacramenti*, ita ut nisi hæc adsit, nulla sit Sacramenti consecratio. Verba sunt *Concilii Tridentini*, Sess. 7. Canon. 11. *Si quis dixerit in Ministris, dum sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, Anathema sit.* At si hoc verum est, cùm intentio sit arcana & occulta, de qua nemini constare potest extra hominem ipsum, nullus mortalium etiam de veritate Sacramenti persuaderi poterit. Putat ille se bonum esse Christianum & Catholicum, sed nequidem scire potest, an revera sit baptizatus, cùm hoc pependerit ex intentione Ministri, quam ignorat. Iste arbitratur se legitimo matrimonio copulatum esse; sed adulterium fortè committit, si intentio defuit in Sacerdote. Credit hic se devotè adorare Christum in hostia consecrata; Sed nec scire certò potest, an ibi sit verè Christus, quia nescit an intentionem habuerit consecrandi Sacerdos; Vel an Sacerdos iste habeat revera consecrandi potestatem; An Episcopus à quo fuit ordinatus habuerit intentionem id ipsum, & non aliud quid præstandi. Ita in ancipiti hæreant semper necesse est, nec unquam immunes esse poterunt à periculo crassissimæ idololatriæ. Non absimili argumento olim Donatistas urgebat August. Epist. 166. qui peccatum personale ministri sacramentum irritum reddere statuebant. Quis dixerit verò Religionem tam vanis & ruinosis fundamentis nixam ab homine pio retineri posse sine gravi salutis dispendio? Ut ergo semel primum hoc argumentum concludamus. Cùm tam graviter & fœdè impegerint in *Verbum*, in *Christum*, & in *Gratiam*, illius *autoritatem* negando, istius *meritum* interpolando, hujus *efficaciam* enervando, jure colligimus fundamentales & capitales errores fovisse, atque adeò cùm pertinaciter eos tuerentur, & quibusvis credendos imponerent, necessariò deserendos fuisse, si saluti consultum voluimus.

XL. Quid ad hoc argumentum excipient Adversarii? An respondebunt ista dogmata, etsi erronea fortè, non esse tamen fundamentalia & capitalia, quæ justam Secessioni causam præbere potuerint; sed talia quæ tolerari potuerint, & quibus non obstantibus, charitas inter nos integra potuerit manere? Sic sanè censet *M. Ant. de Dominis Spalatensis Archiepisc. lib. 7. de Repub. Eccles. cap.* 11. ubi operosè conatur probare, dogmata ista, licèt falsa & erronea, non esse tamen fundamentalia. Nec multùm abludere videtur *Cardinalis Richelius* in tract. *Gall.* de *Conversione eorum qui ab Ecclesia Romana secessionem fecerunt*, qui lib. 3. c. 1. multus est in probando plerosque articulos, quos tanquam præcipuas secessionis causas obtrudimus, non esse fundamentales, ut *Sacrificium Missaticum, Transubstantiationem, Liberum Arbitrium, Invocationem Sanctorum, Cultum Imaginum, Papæ Primatum*, &c. &c. Sed non

difficile est respondere. 1. Petitur principium & supponitur quod est in quæstione, damus distinguenda esse fundamentalia à non fundamentalibus, ut Paulus inter fundamentum distinguit, & ea quæ illi inædificantur, 1. Cor.
1.Cor.3.11.12. 3.11.12. In istis tolerantiæ alicui & charitati locum esse posse non inficiamur; Sed quoad illa negamus, quia sublato & everso fundamento, corruere totum ædificium necesse est; sed falsissimè supponitur errores Papatus non esse fundamentales; quasi verò *Traditionum necessitas*, *Justificatio ex operibus*, *Satisfactiones & merita hominum*, *Sacrificium Missaticum*, *Papæ ὑπεροχὴ*, *Indulgentiarum Papalium nundinatio*, & similia, de quibus antea, quæ tam aperte in Verbum Dei, Christi Personam & Officia, Gratiæ efficaciam & beneficia incurrunt, ad fundamentum non spectent, nec in ipsum impingant. Quasi aliam normam fidei proponere quàm Scripturam, alios Mediatores agnoscere quàm Christum, aliud Sacrificium quàm Cruentum Crucis, aliam causam justificationis & sanctificationis quàm solam gratiam, non sit fundamentum aliud ponere præter id quod positum est? 2. Etsi daremus quosdam ex erroribus istis *seorsim* consideratos, non esse propriè & directè fundamentales, eatenus ut unusquisque eorum potuerit quadantenus tolerari, si Ecclesia in cæteris omnibus pura fuisset & sana; Certum est tamen eos simul sumptos, & in concatenatione & dependentia, quam habent ad se invicem, morbum facere complicatum & capitalem, qui verè lethalis sit. 3. Denique aliud est dogma aliquod non esse fundamentale re ipsa, aliud pro fundamentali obtrudi; fatemur quidem multa in Ecclesia Romana proponi, quæ de ratione fundamenti nequaquam censeri possunt aut debent, sed quia necessitatem ipsa imponit conscientiis sub gravissimis pœnis ea admittendi & fidei articulis annumerandi; hoc respectu fundamentalia ipsi fiunt; Sic ne quidem ex ejus hypothesi leviter potest errare, qui in talibus impingit.

XLI. II. Excip. Aliud esse *addere fundamento*, aliud *fundamentum evertere, potuisse quidem Ecclesiam Romanam addere nonnulla, sed non propterea tamen ab ipsa eversum esse fundamentum, retinuisse semper & retinere adhuc Verbum, ut Normam fidei, Christum ut Autorem salutis, Gratiam ut principium regenerationis.* R. 1. *Addi* potest aliquid fundamento bifariam, vel ut *pars ædificii*, quæ illi superstruitur, Vel ut *pars fundamenti*, quæ cum illo pro fundamento teneatur; priori sensu non statim quicquid additur fundamento illud evertit; ut qui *fœnum & stipulam* addit fundamento, id est, doctrinam, non quidem hæreticam & perniciosam, sed minùs sinceram & solidam, curiosam magis quàm utilem, retinet quidem fundamentum, & propterea servandus est, sed veluti *per ignem*, id est, ægrè, operâ, & mercede speratâ, licèt non vitâ,
1.Cor.3.11.15. mulctatus, 1. Cor. 3. 11. 15. Sed posteriori sensu, qui addit fundamento ut sit

ut sit pars fundamenti, addendo destruit, quia aliud fundamentum præter positum dari non potest. Talia sunt autem Ecclesiæ Romanæ additamenta, quæ non tantùm fundamento superstruuntur, sed & quæ pro fundamento obtruduntur. 2. Qui addit fundamento, quæ sunt illi homogenea & conformia, non evertit fundamentum; Sed qui addit *contraria* & *ἀσύςατα*, *addendo evertit*; hujus criminis autem reos esse adversarios quis dubitet? Spiritus Sanctus docet Scripturam talem esse normam fidei, cui nihil addendum nec detrahendum sit, & præter quam nihil sub gravissimi anathematis pœnâ sit admittendum Galat. 1. 8. Volunt tamen isti Traditiones ἀγράφυς pari affectu & reverentiâ suscipi. Docet idem Christum unicum esse Mediatorem nostrum 1. Tim. 2. 5. & Caput Ecclesiæ Ephes. 1. 20. Justitiam ejus unicum meritum, quô justi constituimur, Roman. 5. 18. 19. ejus Intercessionem unicum medium accedendi ad Patrem. Johan. 14. 6. 1. Joh. 2. 1. & Ephes. 2. 18. At Pontificii his non contenti, Mediatores alios, aliud sacrificium propitiatorium, alia merita, aliud Caput commenti sunt. Quid est fundamentum evertere, si hoc non est?

XLII. Frustra regeres, palàm tamen eos profiteri se istud retinere, nihilque minùs quàm de eo convellendo cogitare; Quid enim juvat retinere, si cum eo conjungas corruptelas exitiales quibus pervertitur? Quid juvabit adulteram clamare se virum, cui matrimonio juncta est, pro legitimo marito suo habere, si adulterum in sinum recipit, & corporis sui illi copiam facit? An minùs ideo adulterii rea peragetur, cùm constet protestationem esse facto contrariam? Aliud itaque est *ore tenus profiteri*, aliud *corde credere*, aliud nomen tenere, aliud rem ipsam & mysterium agnoscere. Damus eos profiteri Christum, & nomen ejus constanter obtrudere; sed sincerè recipere, & illi verè adhærere, negamus, quia verbis gloriam ejus prædicando, reipsa abnegant, dum inter se & ipsum salutis opus dimidiant, & quod unius Christi est ad homines transferunt. Ut ergo fundamentum ritè teneatur, tres conditiones potissimùm requiruntur. 1. Ut non ore tantùm, sed *corde*, non in verborum cortice, sed in rerum & mysteriorum veritate recipiatur, *fundamentalia* enim, non *in verbis consistunt*, ut bene *Hiero.* sed *in sententia.* 2. Ut non pars tantùm quædam, sed *totum* in solidum retineatur, quia Religionis doctrina est una copulativa, quæ facit unam ac individuam veritatis regulam, quæ nec additionem, nec detractionem ullam patitur. 3. Ut *solum* sine aliis ullis assumentis possideatur, *aliud enim fundamentum nemo ponere potest præter positum*, 1. Corint. 3. 11. Unde qui unicum non habet, planè non habet, *Christus non μεμέρισαι* 1. Cor. 1. 13. vel solus adest, vel abest, impatiens consortis, nec priorem, nec parem ferre potest. Sic additio omnis non minùs ac detractio in materia *fidei & cultus*

ita prohibetur, ut quod est *præter*, sit etiam *contra*, Deutero. 4. 2. & 5. 32. Unde Paulus non jubet tantùm fugere eos, qui *contrarias* doctrinas tradunt, sed qui *diversas*, & alias εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, 1. Tim. 6. 3. 4. Vetat *sa-*
1. Tim. 6. 3. 4. 1. Cor. 4. 6. *pere* non modò contra, sed ὑπὲρ *supra id quod scriptum est*, 1. Cor. 4. 6. & anathemati subjicit, quisquis tentaverit Euangelizare παρ' ὃ *præter* id quod Euangelizatum fuerat ab ipso, Galat. 1. 8. Cùm ergo fundamentum sive doctrinæ, sive salutis, unicum tantùm sit, ultra & præter quod nihil admitti potest, quicunque solum non retinet, omnino non retinet, sed evertit.

XLIII. Dices *non tolli veritatem* exclusivarum, *nec per consequens fundamentum everti*, *quia* subordinata non pugnant, *Talia autem esse dogmata ista, de quibus agitur, quæ suam Christo gloriam &* ὑπεροχὴν *semper relinquant: Papam quidem esse caput Ecclesiæ, sed visibile tantùm, secundarium & ministeriale, sed Christum esse solum Caput primarium, invisibile. Mediatores Sanctos credi, sed Intercessionis tantùm, Christum solum propriè dictum Redemptionis: Opera & merita propria induci, sed quæ omnem vim suam, & efficaciam à Christo mutuentur, qui fidelibus virtutem merendi acquisivit. Sacrificium Missaticum urgeri, sed Sacrificium Crucis manere sempèr solum propitiatorium, quia illud nihil aliud sit, quàm istius commemoratio & applicatio, & sic in cæteris, tantùm abesse ut injuria fiat Christo, & gloria ejus imminuatur, ut magis gratia ejus commendetur & illustretur.* ℞. Sed hæ sunt inanes offuciæ, quæ nequicquam obtenduntur commento isti stabiliendo. 1. Quod hic de *subordinatione* notatur merum est figmentum, quasi ulla concipi possit subordinatio inter ea, quæ planè sunt opposita & adversa, nam si gloria Capitis & functio Mediatoris soli Christo sit propria & ἀκοινώνητος, ut omnino fateri coguntur, qui norunt opus esse virtutis infinitæ, quod in Creaturam finitam cadere nequit, quomodo dividi poterit sine manifesto sacrilegio & aperta contradictione? Nec valet σεφὸν φάρμακον distinctionum positarum, quia ut natura rei eas non patitur, ita ἄτερ γραφῆς finguntur, quæ nusquam vel Capitis secundarii & visibilis, vel Sacrificii commemorativi & applicativi, vel Mediatoris Intercessionis & non Redemptionis meminit. 2. Licèt Christus hominibus utatur tanquam *ministris* ad regimen externum Ecclesiæ, nunquam tamen *Capitis* dignitatem in unum quempiam contulisse dici potest, nisi caput monstrosum & biceps tribuere velimus Ecclesiæ, quæ non modò Christi, sed & Papæ vocetur Corpus. Sancti non tantùm Mediatores sunt Intercessionis, sed & Redemptionis ex sententia Pontificiorum, quia eorum *precibus & meritis* nixi remissionem peccatorum & vitam æternam petunt, vide *Breviarium Romanum* passim; & *Hortul. anim* editum per Plant. an. 1557. in officio B. Mariæ *precibus & meritis B. Mariæ semper Virginis & omnium Sanctorum perducat nos Dominus ad regnum cœlorum*, &c.

Sic

Sic modò, ut *socia* Christo adjungitur, modò ut *superior* præficitur, quum orant, ut *Matrem esse se monstret, & jure matris Redemptori imperet.* An hoc est subordinari Christo, an non potiùs in ejus Officium involare? 3. Falsò supponitur Christum meritum nobis esse virtutem merendi, cùm in Creaturam finitam & peccatricem non cadat, meruit salutem, & remissionem peccatorum, sed merendi facultatem nusquam, quid enim opus est merito nostro, ubi meritum Christi plenissimè sufficit? Quod ergo merita nostra non opponi meritis Christi, sed componi & subordinari volunt, absurdum est; nam eo ipso quo *componuntur*, *opponuntur*, gloriam capitis propriam in membra transferendo. 5. Ridicula est distinctio *Sacrificii commemorativi & applicativi*, nam commemorare rem gestam est agnoscere nos non facere quod est factum, sed tantùm recolere & repetere, ne excidat illud quod fuit factum; nec applicatio potest esse oblatio, cùm hæc applicatio facienda, illam oblationem præsupponat factam. Præterquàm quòd applicatio fieri debet homini, sacrificium autem offerri debet Deo. Unde, ne ulteriùs pergamus, satis liquet Adversarios ἀσύςατα velle conjungere, nec posse, quicquid profiteantur, Christum cum hisce commentis suis retinere. Paulum ipsum audiamus in simili planè negotio: Pseudo-Apostoli Christum sanè profitebantur, & dicit tamen eos *pervertere Euangelium*, & καταργεῖσθαι ἀπὸ τȣ̃ Χριςȣ̃, quia cum fide & meritis *Gal. 5. 4.*
Christi Legis opera & merita propria, planè ut hodie Pontificii, in justificatione urgebant, Galat. 1. 7. & 5. 4. Angelici veteres, qui cultum Angelorum à Platonicis haustum introducere satagebant, Christianum quidem nomen retinebant, sed tamen quia adjungebant Christo vero cultûs objecto falsum, & adulterinum, dicuntur *non retinere Caput*, Coloss. 2. 19.
Idololatræ qui claudicabant in utrumque latus, *Jehovæ nomen* retinebant: *Col. 2. 19.*
Hos. 4. 15. sed non minùs *deseruisse Deum* dicuntur vers. 11. Adeò verum est *Hose. 4. 15.*
nihil componi posse hac in parte cum Verbo, vel cum Christo, & Gratia, quod non illis opponatur.

XLIV. III. Excip. *In Ecclesiis Galatarum & Corinthiorum fuisse errores capitales in doctrina de Justificatione, de observatione Legis caremonialis, de resurrectione mortuorum, nec tamen propterea communionem earum deserere jubere Paulum. Ergo licet errores essent in Ecclesia Romana capitales, non tamen statim secedendum fuisse.* ℞. 1. Dist. *Ecclesiam à Seductoribus, qui sunt in Ecclesia*, fateor quosdam fuisse in illis Ecclesiis, qui tales errores foverent; sed Ecclesiam ipsam hoc errore infectam fuisse totam negamus, cùm Apostolus apertè eos distinguat, 1. Cor. 15. 12. *quomodo dicunt quidam ex vobis, non esse resurrectionem mortuorum?* & Gal. 1. 7. sunt *quidam qui vos turbant.* 2. Distingue *errores privatorum* paucorum, qui disseminari incipiunt in Ecclesia, nec *approbantur* tamen ab

ab Ecclesia, ab *erroribus publicis Ecclesiæ*, qui sunt in ἀκμῇ, & qui autoritate publicâ sanciuntur, & ita sunt confirmati, ut in leges abierint. Illi sanè exitiales quidem sunt eos foventibus & cæteris periculosi, sed non tamen fideles qui in illo cœtu versantur ad secessionem statim obligantur, quum immunes se ab iis tutari possunt. Imò Paulus testatur *oportere hæreses esse inter fideles, ut probati noscantur* 1. Cor. 11. 19. At alia ratio est istorum, quia cùm publici sint, singulos inficiunt. Jam primi generis fuisse errores illos Galatarum & Corinthiorum antea visum ex distinctione Apostoli, qui seductores à fidelibus secernit: Quòd si fideles compellare, vel de iis loqui videtur, non tam loquitur de iis, ut jam lapsis, quàm ut vacillantibus, ut eos confirmet, & adversùs seductores præmuniat; Non enim simpliciter dicit *translati* estis, sed μετατίθεσθε *transferimini*, tacitè culpam ab ipsis in impostores removendo, & bene adhuc de iis sperando, ut infrà cap. 5. 10. dicit, *confido vos nihil aliter sapere.* Sed errores Papales non fuerunt tantùm quorundam in Ecclesia; sed Ecclesiæ totius, in qua publicè docebantur & defendebantur; Non fuerunt in *initio*, quos admittere, vel rejicere liberum fuerit; sed ἐν ἀκμῇ & *fastigio*, qui autoritate publica vim legis obtinuerunt, maximè ex quo Concilium Tridentinum eos sub pœna anathematis singulis credendos obtrusit. Hactenus ergo discrimen est longè maximum inter Ecclesias illas & Romanam, ut ab illis ad hanc argumentari sit disparia planè conjungere.

XLV. Ut verò clariùs pateant errores capitales Eccl. Rom. libet hîc apponere novum Symbolum, quod à Pio IV. traditur in Bulla super forma Juramenti professionis fidei, quam juxta hanc & non aliam formam fieri, Apostolicâ autoritate districtè mandat; Ut extat in Catech. Trident. *Ego N. firmâ fide credo & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quò S. Romana Ecclesia utitur: videlicet Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, visibilium omnium & invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis, Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine. Et homo factus est, Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est, resurrexit tertiâ die secundum Scripturas, & ascendit in cœlum, sedet ad dextram Patris, & iterum venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum Dominum & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur. Qui loquutus est per Prophetas. Et in unam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam; Confiteor unum Baptismum in remissionem peccatorum,*

catorum, Et expecto resurrectionem mortuorum & vitam æternam. Amen.

Apostolicas & Ecclesiasticas Traditiones, reliquasque ejusdem Ecclesiæ observationes & constitutiones firmissimè admitto & amplector.

Item S. Scripturam juxta eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cujus est iudicare de vero sensu & interpretatione S. Scripturarum, admitto, nec eam unquam nisi juxta unanimem consensum Patrum accipiam & interpretabor.

Profiteor quoque septem esse verè & propriè Sacramenta novæ Legis à Iesu Christo D. Nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licèt non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem & Matrimonium, Illàque gratiam conferre, & ex his Baptismum, Confirmationem & Ordinem, sine sacrilegio reiterari non posse, Præceptos quoque & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in supradictorum omnium Sacramentorum solemni administratione recipio & admitto.

Omnia & singula, quæ de Peccato originali, & de Iustificatione in S. S. Tridentina Synodo definita & declarata fuerunt, amplector & recipio.

Profiteor pariter in Missa offerri proprium & propitiatorium Sacrificium, pro vivis & defunctis, Atque in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, esse verè, realiter, & substantialiter Corpus & Sanguinem, unà cum anima & divinitate D. N. J. Christi, fierique conversionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, quam conversionem Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantùm specie, totum atque integrum Christum, verùmque Sacramentum sumi.

Constanter teneo, Purgatorium esse, animàsque ibi detentas fidelium suffragiis juvari.

Similiter & Sanctos unà cum Christo regnantes, venerandos atque invocandos esse, eósque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas.

Firmissimè assero Imagines Christi, & Deiparæ semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum, habendas & retinendas eße atque eis debitum honorem & venerationem impertiendam.

Indulgentiarum etiam potestatem à Christo in Ecclesia relictam fuiße, illarùmque usum Christiano populo maximè salutarem eße, affirmo.

Sanctam Catholicam & Apostolicam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum matrem & magistram agnosco; Romanòque Pontifici, beati Petri, Apostolorum Principis, Successoris, ac Iesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac juro.

Cætera item omnia à sacris Canonibus, & Oecumenicis Conciliis, ac præcipuè

præcipuè à Sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata indubitanter recipio, atque profiteor, simulque contraria omnia, atque hæreses quascunque ab Ecclesia damnatas, & rejectas atque anathematizatas, ego pariter damno, rejicio, & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, sine qua nemo salvus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inviolatam usque ad extremum vitæ spiritum constantissimè, Deo adjuvante, retinere & confiteri, atque à meis subditis, vel illis, quorum cura ad me in meo munere spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum. Ego idem N. spondeo, voveo, ac juro. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei Euangelia.

XLVI. Ex quibus proclive est colligere, quantùm non modò diversa sit à Scriptura Ecclesiæ Romanæ fides, innumera recipiendo præter ea quæ in ea continentur; sed & ei adversa & δὶς διὰ πατῶν opposita, plurima sanciendo, & tanquam necessaria ad salutem obtrudendo, quæ apertè ei repugnant; nec aliud fundamentum habent, quàm in Traditionibus ἀγράφοις; quarum nulla potest aut debet apud nos esse autoritas; quæque ideo recipere & amplecti sine præsentissimo salutis periculo non possumus, diro anathemati, quod Paulus denunciat, nos subjiciendo. Non nos latet equidem varias novissimis istis temporibus *Expositiones Doctrinæ*, ut vocant *Catholicæ* in medium prodiisse ad errorum fœdorum, quibus inquinatur, turpitudinem abstergendam, vel saltem utcunque tegendam; quasi fides ejus probè hactenus perspecta non fuerit. Verùm qualescunque colores & pigmenta quærantur ad cruda ista dogmata incrustanda, si penitius in rei veritatem inquirimus, facilè patebit, merum esse fucum, ad fallendum compositum, quo simplicioribus imponere satagunt, quod certiùs constat vel ex eo, quòd quicquid Methodistæ & Elucidatores isti in medium afferant ad emolliendam falsissimorum dogmatum duritiem, non desinunt tamen obtrudere Concilium Tridentinum tanquam fidei regulam, & pro Ecclesiæ suæ infallibilitate, quæ errorum omnium fons est & mater, tanquam pro aris & focis decertare. Quod dum urgebitur necessariam Secessionem nostram ab Ecclesia Romana reddet semper, & impossibilem cum ea Syncretismum, ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

FINIS.

DISPU-

DISPUTATIO SECUNDA

Quæ Prima est

DE IDOLOLATRIA ROMANA.

Respondente MARCO MICHÆLIO *Genevensi.*

I. SUPERIORI Disputatione diximus, Tria hæc præcipuè Secessionis nostræ necessitatem, & Syncretismi impossibilitatem facere, *Hæresim* in Doctrina, *Idololatriam* in Cultu, & *Tyrannidem* in Regimine; Et de *Hæresi* jam egimus, demonstravimusque adeò tot capitales & fundamentales errores obtinere in Papatu, ut impossibile sit eos fovere & profiteri sine præsentissimo salutis discrimine. Sequitur jam ut de duobus aliis Capitibus disputemus; & primò de *Idololatriâ*, postmodum de *Tyrannide*.

Idololatria justa causa Secessionis.

II. Ut autem de *Idololatriâ* dicamus; Quia res est maximi momenti, & quæ sola necessitatem Secessionis nostræ abundè comprobat, paulò pleniùs de ea est disserendum. Hoc verò nobis argumentum esto primarium; Ab illius Ecclesiæ communione & sacris necessariò secedere tenemur, quæ multiplicis Idololatriæ in cultu suo rea est; At Ecclesia Papalis hoc crimine manifestè tenetur. Ergo. Majorem propositionem vix opus est ut probemus, quando Scriptura passim *Idololatriam* damnat, tanquam fœdissimum crimen, & cum vera Dei communione planè ἀσύςατον; hinc Paulus 1. Corint. 6. 9. idololatras à regno cœlorum excludit, & 1. Corint. 10. 14. jubet Corinthios fugere idololatriam, & 2. Cor. 6. 16. 17. nullam communionem esse posse inter Templum Dei & Idola profitetur, τίς συγκατάθεσις ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων, Petrus cap. 4. 1ª. vers. 3. Idololatriam inter peccata Gentilium recenset, quæ procul esse debent à Christianis, Johannes 1ª. cap. 5. vers. ult. hoc unum præ cæteris commendat, *Filioli cavete ab idolis.* Nec ob ullum aliud peccatum graviùs unquam iratus Dominus legitur adversùs populum Israëliticum, vel ad deserendum ipsum, & libellum repudii ipsi dandum, ullo alio crimine fortiùs est impulsus, ut passim apud Prophetas videre est. Nec sanè mirum; nam si non aliâ re magis mariti ira accenditur in uxorem, quàm si videat ab ipsâ violari fidem conjugalem; quantò justiùs Deus zelotypus, qui impatiens est consortis, nec parem aut superiorem ferre potest, commovebitur adversùs Ecclesiam,

Disput. II. cleſiam, quæ ſacrum fœderis & conjugii ſpiritualis, quod cum ipſa contraxit, vinculum infami idololatriæ adulterio abrumpit? Tale enime ſt vinculum Religionis, quæ nos ſoli Deo religat, quale eſt conjugii, Deus quippe in Scripturis ſe Sponſum noſtrum eſſe teſtatur, Eccleſiam verò ſponſam ſuam, quam in uxorem ſibi deſponſavit Hoſ. 2. 2. 16. 20. Ezec. 16. 8. Ideo toties ſpirituale adulterium committit, quoties aliud quicquam præter verum Deum religioſo cultu proſequitur, quo crimine nullum aliud gravius dari poteſt, nec quod acriùs zelotypiam Dei in Eccleſiam accendat, ut paſſim apud Prophetas legitur. Hinc Thomas 2. 2. q. 943. *In peccatis*, inquit, *quæ contra Deum committuntur, quæ tamen ſunt maxima, graviſſimum eſſe videtur, quod aliquis honorem divinum creaturæ impendit.* Si ergo demonſtraverimus Eccleſiam Romanam Papalem eſſe idololatricam, cauſæ nihil dici poterit, cur Majores noſtri ab ea ſecedere non debuerint, & cur, rebus ſic ſtantibus, impoſſibilem non dicamus cum ea Syncretiſmum. Quænam enim poſſet eſſe legitima conſociatio? Quænam unio cum adultera, quandiu vigent & durant ipſius fornicationes? 2. Reg. 9. 22. Apo. 17. 4. Amoveat eas & redeat in gratiam cum Domino ſuo, & nobiſcum etiam Pax erit.

III. Etſi autem Majoris propoſitionis veritas ita evidens eſt, ut nemo niſi apertè Idololatra huic refragari poſſe videatur: Eam tamen intactam non relinquunt Adverſarii; ſed quibuſcunque poſſunt modis infringere conantur; Primò *Gregorius de Valentia* lib. 2. de Idol. cap. 5. diſtinguere non erubeſcit *Idololatriam* in *licitam*, & *illicitam*, & ad tam nefarium 1. Pet. 4. 3. commentum confirmandum trahere conatur locum 1. Pet. 4. 3. ubi damnantur ἀθέμιτοι εἰδωλολατρείαι, quod V. V. reddit *illicitos ſimulachrorum cultus*, quaſi illicita tantùm Idololatria Lege Dei vetaretur, non verò licita, quæ à ſuis exerceatur. R. Monſtrum doctrinæ, cujus ipſum Satanam pudere debuit, nedum hominem Chriſtianum; ſi verò hoc credit cum ſociis ſuis, cur tantopere laborant, ut ſe à crimine Idololatriæ liberent, cur adeò excandeſcunt quum Idololatræ vocantur, nonne facilè ſe hac diſtinctione expedire poſſunt? Sed quis ferat hominis inſaniam? Quaſi epitheta quæ rebus ſignificandis adhibentur, eſſent ſemper διακριτικὰ, non verò etiam ſæpe ἐξηγητικὰ, ad *diſtinctionem* tantùm, non item ad *amplificationem*; concludat ergo pari ratione peccatores quoſdam dari pios, quia judicium Dei futurum dicitur adversùs *peccatores impios* Jud. 15. quaſi darentur optimæ quædam abominationes, quia peſſimarum fit mentio Ezech. 8. 9. quaſi quædam ſtupra & ſcelera licita eſſe *Cicero* innueret, quia pro Milone *nefaria ſtupra* & *nefaria ſcelera* Clodii vocat. Quis verò non videt Petrum hoc epitheto nihil aliud, quàm nefariam & infamem Gentilium Idololatriam carpere voluiſſe, & gravitatem tanti criminis deſcribere?

IV.

IV. II. Excip. Idololatriam non esse sufficientem Secessionis causam DISPUT. II.
1. quia certum est Ecclesiam Israëliticam sæpe in Idololatriam esse prolapsam, nec tamen vel pios ab ea secessionem statim fecisse, vel Deum hoc illis præcepisse. 2. Eliam non recessisse ab Ecclesia Israëlitica, licèt se solum relictum esse putaret, qui verum Deum coleret. 1. Reg. 19. nec septem illa millia, quæ genua non flexerant Baali, licèt Ecclesia illa idololatrica foret & corruptissima. 3. Azam, Josaphatum, Joazum, Amaziam, Azariam, & alios Reges celebrari, quòd ambulaverint recto pede coram Deo instar Davidis, qui tamen *Excelsa*, in quibus adhuc sacrificabat populus, non sustulerant, 1. Reg. 15. 14. & 22. 44. 2. Reg. 12. 3. & 15. 4. 2. Chron. 15. 17. & 23. 33. Quidni ergo potuerint ἡττήματα & abusus, si qui erant, relinqui in Ecclesia Romana, salvâ tamen conscientiâ? 4. Naamanem Syrum jam conversum sese incurvâsse in æde Rimmonis, cùm Rex coram Idolo procumberet, neque hoc à Propheta prohibitum fuisse, qui eum in pace dimittit 2. Reg. 5. 18. Idem ergo & nobis licere. 5. Ecclesiam Judaïcam tempore Christi corruptissimam fuisse & in fide & in moribus, domum Dei in speluncam latronum esse mutatam, nec tamen pios, qui in ea adhuc degebant, Zachariam, Elizabetham, Simeonem, Annam, Beatam Virginem, & alios eam deseruisse. Licèt ergo concederetur, gravissimos fuisse errores & corruptelas in Ecclesia Rom. non ideo statim relinquendam fuisse.

V. Quia Exceptiones istæ subinde recurrunt apud Adversarios, & magno apparatu identidem reponuntur, diligentiùs paulò sunt excutiendæ. R. 1. Quum supponunt Idololatriam non esse Secessionis causam sufficientem; in eo perperam principium petunt, & tanquam certum & indubitatum assumnnt, quod est in quæstione; Imò tantùm abest ut non sufficiat, ut vel hæc una ratio, si nullæ aliæ darentur, ad secessionem faciendam necessariò nos impellere deberet; quia nulla communio potest esse Deo cum Idolis, nec sancto & cœlesti Sponso cum Adultera. 2. Exempla, quæ ad exceptionis probationem afferuntur, vel falsò, vel præter rem & ἀπροσδιονύσως adducuntur. Primò negamus pios sub Veteri Testamento nullam ab Idololatris secessionem fecisse, nec à Deo hoc illis præceptum; Secedebant *secessione* saltem *mentali & negativâ*, abstinendo ab erroribus & idololatria; secedebant etiam sæpius *secessione apertâ* & patente, per *protestationem* seriam contra tales corruptelas, & gravem eorum increpationem, qui iis se polluebant. Sic Moses secessit ab Idololatris, cùm Levitarum ministerio gravissimè hoc crimen ultus est, Exodi 32. Sic Prophetæ concionibus & declamationibus suis secedebant ab impuro cultu; Sic fideles praxi pietatis & vitæ se puros & immunes præstabant ab istiusmodi sordibus, dum *gemebant propter abominationes Israëlis* Ezech. 9. 4. ut Lothus, qui Sodomis affligebat animam suam justam propter peccata Sodomæorum,

Disput. II. mæorum, 2. Pet. 2. Nec dici potest, secessionem illam præceptam non fuisse. Nam præterquàm quòd pœna mortis in Idololatras denunciatur Exod. 22. 20. & Deut. 17. 2. Quoties Prophetæ nomine Dei increpabant Idololatras, toties piis secessionem ab ipsis præcipiebant, imò disertè non semel hoc præscriptum legimus Isa. 52. 11. *Discedite, discedite, Exite illinc, immundum ne attingitote, exite è medio ejus*, &c. Et Hos. 2. 2. *Contendite cum matre vestra, contendite ipsam non esse uxorem meam, & me non esse virum ipsius, ut amoveat scortationes suas à conspectu suo & adulteria sua è medio uberum suorum, ne denudem eam planè*, &c. quod non semel alibi iteratur.

Isa. 52. 11.

Hos. 2. 2.

VI. Dices, qualiscunque fuerit eorum secessio, certum est non fuisse *positivam*, qualis à nobis facta est, quæ cœtus habuerit segregatos, & aliam Ecclesiam erexerit. ℞. Gratis supponitur nullos secessisse positivè, quis dixerit è decem Tribuum numero, temporibus Regum piorum, neminem Samariam reliquisse & vitulos, ut ascenderet Jerosolymam, & ad sacra in Templo facienda rediret? Deinde si talis facta non est secessio, qualis Nostrorum fuit à Papatu, mirum videri non debet, quia nec fieri potuit, nec absolutè adhuc, quo loco res erant in populo Dei, necessaria fuit. 1o. Deus sub V. T. uni loco cultum suum affixerat, nec alibi quàm in Judæa notus erat, unde aliò se recipere non poterant fideles, vel Ecclesias novas erigere cum spe salutis, sed tenebantur ibi morari, ubi Verbum Dei audiebatur, ubi signa salutaris præsentiæ habebantur, & fœdus ac promissiones proponebantur. 2o. Licèt Idololatria sæpe obtinuerit in populo, nunquam tamen eatenus invaluisse eam videmus, ut abiret in Legem, & populus ad eam per vim adigeretur; aliàs septem illa millia Eliæ tempore genua flectere Baali coacta fuissent, quod tamen negat Dominus; pertrahebatur quidem populus ad peccandum exemplo Regum vel Sacerdotum, vel propriâ sponte, ut constat fuisse ad idololatriam maximè pronum & φιλείδωλον; Sed non constat necessitatem hanc cuiquam impositam fuisse; Imò non desinebant Prophetæ, qui tunc temporis vivebant, acerrimè invehi & in Reges & in populum, & à gravissimo illo crimine eos revocare. Non deerant etiam veri & puri Dei cultores, qui animum & corpus ab istiusmodi abominationibus illibatum servarent; Sic in vituli aurei Idololatria non omnes eo crimine se polluisse certum est, ex eo quòd Moses hortatur eos, ut vindictam Dei in fratres exequantur Exod. 32. 26. *Quisquis est Jehovæ ad me aggregator:* Sic tempore Judicum, quô corruptissimus erat Ecclesiæ status, excitabat subinde pios Vindices, qui eos ab Idololatria sua avertere conabantur, sed iis non auscultabant Jud. 2. 16. 17. Sic tempore Achabi Hobadias præfectus Domûs Regis dicitur *timuisse Jehovam valde*, & occultâsse centum & quinquaginta Prophetas Jehovæ

Exod. 32. 26.

1. Reg.

1. Reg. 18. 3. 4. Sic quum tempore Achazi Altare Damascenum erectum est in Templo, non sublatum fuit Mosaïcum, sed remotum tantùm aliquantisper, ita ut in eo sacrificia non desinerent offerri 2. Reg. 16. 14. 15. Tempore Ezechielis dum Principes, Sacerdotes, & maxima populi pars abominandâ idololatriâ se contaminabant Ezech. 8. supererant tamen veri fideles, *qui suspirabant in corde, & exclamabant apertè propter abominationes Israelis* Ezech. 9. 4. quos ideo, ut à judicio quod in alios immittere decreverat tutaretur, notâ aliquâ in fronte signari jubet. Sed jam planè alia est ratio sub N. T. Nam Deus uni loco non ampliùs affixit Ecclesiam suam, sed in omnes gentes extendit, ita ut ubivis coli possit in spiritu & veritate. in omni loco suffitus & oblatio, id est, λογικὴ λατρεία & sacrificia spiritualia precum & laudum offerri possunt Nomini ejus, ut prædixerat Mal. 1. Itaque liberum est & integrum fidelibus secedere ab Ecclesia idololatrica, non tantùm negativè, sed etiam positivè; maximè cùm Deus vexillum Euangelii erexit, & ad libertatem vocavit; quomodo potior fuit conditio nostra præ aliis fidelibus, qui ante reformationem in Papatu vivebant, ut suo loco pleniùs dicetur. Deinde non tantùm liberum fuit, sed & necessarium, quia non simpliciter superstitio & Idololatria multiplex in Ecclesiam invecta est ut olim, sed in Legem jam abierat, & sub severissima anathematis pœnâ fuerat sancita, quod factum imprimis fuit in Conciliabulo Tridentino. Unde non potuit ampliùs secessio negativa sufficere, sed necessariò, vel secessio positiva facienda fuit, ut saluti fidelium prospiceretur, vel participandum idololatriæ, quod piæ mentes meritò horrebant.

DISPUT. II.

1. Reg. 18. 3. 4.

2. Reg. 16. 14.

Ezech. 9. 4.

VII. Sic ad rationem primam patet responsio. Secunda facili negotio pariter solvitur. Nam licèt Elias non recesserit positivè ab Ecclesia Israëlitica; non sequitur, neque Nos ab Ecclesia Papali recedere debuisse, rationes disparitatis jam dedimus, quibus & hanc addimus, quòd Elias peculiari vocatione ad populum illum, ut Propheta Dei missus esset, qui resisteret impio Regi Achabo, Sacerdotes & falsos Prophetas Baaliticos occideret, & populum idololatriæ convictum ad veri Dei cultum reduceret. Sed quis dixerit fideles tali munere instructos fuisse in Papatu? Quis nescit vel tacendum fuisse, & silentio exitiali premendam veritatem cognitam, & Christum abnegandum, vel si quis mutire ausus fuisset ad errores & idolomanias arguendas, paratas fuisse in eum cruces, exilia, ferrum, & flammas, & omnis generis tormenta, ut innumerorum Martyrum exemplis patet. Cùm E. malum eatenus factum esset immedicabile, ut non solùm vocem monitoris audire nollet Roma; sed & in monitores ipsos immaniter sæviret, quid faciendum fuit, nisi ut fugati diris persecutionibus ab ea recederemus,

Disput. II. & quando sanari noluit, saluti nostræ tempestivâ & justissimâ secessione consuleremus. Itaque non negamus Ecclesiam Israëliticam post decem Tribuum defectionem sub Jeroboamo corruptissimam fuisse & apostaticam, & veram Ecclesiam tunc temporis in regno Judæ superstitem fuisse, ubi Arca erat & Templum, ubi Sacerdotes & Levitæ legitimè vocati sacris operabantur. (quanquam fatendum est neque illam Ecclesiam, licèt gravissimi peccati ream, adhuc absolutè à Deo rejectam fuisse, suos enim ad eam adhuc mittebat Prophetas, suos habebat in ea fideles & electos, suumque adhuc vocabat populum, 2. Reg. 9. 6. 9.) Sed hoc tantùm volumus pla-
2. *Reg.* 9. 6. 9. nè aliam esse in hoc negotio Eliæ & nostri rationem. Nec opponi hîc debet, quòd Elias interfuerit etiam sacris idololatricis, quando non ut approbator, sed ut irrisor adfuisse legitur, non qui iis communicaret, sed qui eorum impietatem & stultitiam sarcasticè traduceret 1. Reg. 18. 27. Sic adfuisse legitur Vir Dei sacro Jeroboamico, cùm ipse Rex vitulis immolaret, sed eò venit missus à Deo, ut impium cultum detestaretur, iis adjectis minis, quas Deus illi mandaverat 1. Reg. 13. 1. 2. Sed aliàs nec Propheta, nec pius ullus ostendi potest, qui adoraverit in Bethel aut sacrum fecerit, quia noverant se id non facturos, quin aliquo sacrilegio se contaminarent.

VIII. Ad 3um de piis Regibus, qui *Excelsa* non sustulerunt; R. 1°. pietatem eorum quidem in cæteris laudari, sed factum hoc tamen pe-
1. *Reg.* 3. 3. culiariter carpi & vituperari, ut in Salomone 1. Reg. 3. 3. *Salomon dilexit Dominum & ambulavit in statutis Davidis Patris sui, sacrificabat*
2. *Reg.* 3. 3. & 14. 3. & 15. 34. *tantùm & incensum offerebat in Excelsis.* Et in Amazia 2. Reg. 3. 3. & 14. 3. & 15. 34. *Fecit quod gratum est Deo, sed non sicut David, nam Excelsa non fuerunt remota, & populus adhuc sacrificabat in Excelsis.* Verum quidem est ante extructum Templum ibi sacra facere licitum fuisse, ut
1. *Sam.* 9. 12. Samuel in Excelso sacrificavit 1. Sam. 9. 12. & 16. 3. in Area Araunæ David 1. Chro. 21. 27. 28. 29. 30. Salomon & populus in Excelsis sacrificabat 1. Reg. 3. 2. 3. 4. Et variis ex locis constat Prophetis concessum esse, ut in certis quibusdam casibus extra ordinem alibi, quàm supra altare Mosaïcum sacrificia præsertim Eucharistica offerrent, quod in abusum ordinarium postea traxit populus. Quia verò in eam rem seligebantur potissimùm colles & loca excelsa; hinc *Excelsorum* nomen datum est iis omnibus locis, in quibus sacra Deo fiebant extra locum à Deo constitutum. Quod Gentes etiam κακοζηλίᾳ quadam imitantes, in collibus & locis excelsis fana & altaria Diis suis erigebant; Unde vox Græca βωμὸς ab Heb. במה, quod *Excelsum locum* notat, manifestè deducitur. Sed postquam semel extructum fuit Templum, non fas fuit ampliùs in Excelsis sacrificare, sed in solo Templo; Unde non carebat vitio cultus in Excelsis, sed peccatum tamen differebat à crimine Idololatrarum;

rum; Nam quod 2°. loco obſervandum eſt, tolerabantur à piis Regibus Excelſa, non ut in iis falſi Dii & Idola colerentur, ſed verus tantùm Deus; Bahalim enim & cætera Idola, quibus ſacra fiebant, dicuntur deſtruxiſſe, ideoque laudantur. Peccatum ergo fuit, ſed in *loco cultûs* tantùm, non verò in *objecto*. Sed Pontificii longè aliter ſe gerunt, nec enim peccant circa locum, quod levius eſſet, ſed circa *Objectum ipſum & modum* cultûs, ut jamjam ſumus probaturi. Itaque eſt hìc fallacia parium, nec ab uno ad aliud valet conſequentia. DISPUT. II.

IX. Ad 4. de *Naamane Syro* ex 2. Reg. 5. R. 1°. Regulis & legibus vivendum, non exemplis; neque ſi aliquid minùs rectè ab ipſo admiſſum eſt, continuò in exemplum debet trahi; & mirum eſt homines iſtos, cùm habeant in Verbo viam univerſalem, ac bene tritam, in qua non poſſunt aberrare, in particulare exemplum tanquam in anguſtam ſemitam declinare malle, in qua facilis ſit error. Naaman adhuc ſemipaganus & νεόφυτος exiguam tantùm intelligentiæ ſcintillam habebat, ideo non mirum ſi adhuc hærebat, ſed Chriſtiani in tanta Euangelii luce, quomodo adhuc cæſpitare poſſunt ſine gravi crimine? 2°. Si urgeatur exemplum, tantùm abeſt ut illis faveat, ut ſatis apertè adverſetur; nam publicè ille abjuravit idolorum cultum, & verum Deum agnovit; cùm inter alia vovet *ſe poſthac ſacra non facturum, niſi Deo Iſraëlis* ℣ 17. id autem quid aliud erat quàm publicam & omnibus notam profeſſionem facere, ſe non ampliùs eſſe idololatram? deinde duos mulos onerat terrâ ſanctâ, in qua Deum adoret, ne terræ profanæ contagione pollueretur, quod etſi ſuperſtitione non caruit, teſtabatur tamen eo ipſo ſe à ſuperſtitionibus Syrorum vehementer abhorrere. 3°. *Incurvatio* illa, de qua loquitur, non tam erat religioſus cultus idoli, quàm *officium politicum*, & civilis obedientia, quam Regi exhibere tenebatur oranti in Templo illo, ſic ut eſſet illi ſcipionis loco; verba ſunt manifeſta; poſtquam enim proteſtatus eſt ℣ 17. *ſe non amplius facturum ſacrificium aut holocauſtum Diis alienis, ſed Iehovæ*, addit, *hac in re condonet Iehova ſervo ſuo, quum ingreditur Dominus meus ædes Rimmonis, ut incurvet ſe ibi (nam is nititur manu mea) ſi incurvavero me in æde Rimmonis, hoc incurvare meum in æde Rimmonis, condonet quæſo Iehova ſervo ſuo in hac re.* Ex quibus liquet hanc incurvationem non fuiſſe adorationem vel Idololatriæ ſimulationem, aliàs proteſtatio fuiſſet facto contraria, ſed civile demum obſequium, quod Regi exhibere conſueverat. Exemplum ſimile habet Eccleſiaſtica Hiſtoria apud *Theodor.* lib. 3. c. 15. in *Valentiniano* I. qui Iulianum Apoſtatam deduxit ad Fortunæ fanum. Et *Sleid.* li. 7. idem notat de *Electore Saxoniæ*, qui enſem præferens Carolo V. Miſſam adiit, non repugnantibus Theologis, quia ad ſuum officium vocabatur, non ad Miſſam ut ad cultum divinum:

2. Reg. 5.

Disput. II.

vinum: Hìc tantùm diligenter attendendum est, ne quis dubitante aut reclamante conscientiâ hoc faciat, satiùs enim aliàs foret cedere munere Rom. 14. 23. Ne item ullum reverentiæ signum mysteriis impiis exhibeat, quod vel in speciem consensus trahi possit, sed manifesta sit improbatio & detestatio impiorum sacrorum. Quam in rem memorabile est ejusdem Valentiniani exemplum, qui cùm æditunus introëuntes aquâ lustrali ethnico more expiaret, & guttam aquæ lævæ suæ ab eo aspersam videret, pugnis cædit æditunum, seque inde non expiatum, sed turpi labe pollutum ait. 4°. Eo ipso quo veniam facti postulat, agnoscit posse aliquod in eo esse peccatum, aliàs nihil opus fuisset, non semel, sed bis tam sollicitè petere sibi hoc condonari, nisi alicujus culpæ reum se hoc præstando fieri videret; quis verò dicat Naamanem peccantem imitandum esse? 5°. Responsio Prophetæ factum absolutè non probat, nec ei licere affirmat, sed tantùm in pace dimittit, & hoc responso abeuntem salutat, non dicit, *Abi, sic agito, Dominus tibi propitius erit*, Sed tantùm *abi in pace*, quod perinde est ac si polliceretur, se illum prout petierat precibus suis adjuturum. Neque hìc mirum videri debet, quòd Propheta eum non arguat, nec sedulò moneat, ut ab hoc peccato sibi caveat, cùm enim peccatum esse pro quo veniam rogabat non ignoraret, docendus non tam fuit, quàm consolandus & confirmandus; Ideo cùm dicit *Vade in pace*, videtur illi polliceri divinam opem non defuturam, quæ illum à tali lapsu conservaret; nec constat deinceps eum in eo perseverâsse.

X. Ad 5um de Ecclesia Judaïca tempore Christi. ℞. Disparem esse rationem. Primò quia licèt essent multi abusus & corruptelæ in cultu Dei, erant potiùs vitia personarum, quàm doctrinæ apud omnes receptæ. Traditiones & ἐθελοθρησκεία Pharisæorum erant, sed observationis, liberæ & privatæ illius sectæ, non totius Religionis; Præcipuè in Templo nullum apparebat idolum, quod à laxata captivitate Babylonica horruit semper populus Judaïcus. 2°. Etsi Christus abrogaturus erat cultum illum Mosaïcum, nondum tamen abrogaverat, nondum Christianos cœtus publicos à Judaïcis separatos cogebat, sacrificia in Templo legitimo ritu peragebantur, & nulla alia Ecclesia præter Judaïcam adhuc erat constituta. At hìc alia omnia; Nam & Ecclesia Papalis tota Idololatriæ plena est, Christus alibi Ecclesias puriores erexit: Ut ergo licèt Christus permitteret tum audire Pharisæos, modò ab eorum fermento sibi caverent fideles, tamen Christiani nomen non meritus esset is, qui obtentu dicti Christi à Synagoga Judaïca non recessisset, post constitutam Ecclesiam Christianam, & ex quo Apostoli secessionem à Judæis urgebant Act. 2. 40. *Exite ex hac generatione*. Ita nec verorum fidelium nomine digni sunt, qui Pharisæos hodiernos audiunt, & Ecclesias quas collegit Deus contemnunt. Babylone manse-

manſerunt Judæi ſine crimine, nondum ſolutâ captivitate; Sed quum tempus liberationis acceſſit, qui ſe fratribus non adjunxerant ad exeundum, meritò culpandi veniebant. Dum captivitatis durant tempora, licet eſſe captivum, poſtea verò non captivus, ſed ſervus eſt qui manere ſtatuit, nec licet moram trahere ſonante tubâ, ***Exi è Babylone***, niſi peſſimè nobis conſultum volumus.

XI. His verò in anteceſſum ad Majoris propoſitionis confirmationem & vindicias ita dictis, deſcendimus ad Minoris probationem, & oſtendere ſuſcipimus *Eccleſiam Papalem* verè eſſe *idololatricam*. Non quòd craſſam Gentilium idololatriam huic affingere velimus, quaſi vel Jovem, vel Martem, vel alia exoleta & fictitia Gentium Numina adhuc veneretur. Sed quia etſi ſubtiliùs, non minùs tamen verè & propriè peccatum iſtud committit. Nam cùm duæ potiſſimæ ſint Idololatriæ ſpecies, Prima reſpectu *Objecti*, quæ damnatur præcepto primo, quando aliud quid præter verum Deum divino & religioſo cultu colitur; quomodo Idololatræ erant Gentiles, qui falſos Deos colebant, & quotquot Creaturis honorem & cultum Deo ſoli debitum reddunt. Altera reſpectu *modi*, quæ ſecundo mandato prohibetur, quando vel verus Deus in imagine colitur, quomodo Iſraëlitæ in deſerto, & Jeroboam in defectione ſuâ, Deum in vitulis coluerunt; Vel falſus itidem in imagine adoratur, ut ſimulachra Gentilium erant falſorum Deorum. Utriuſque Idololatriæ ream eſſe Romanam ſedem pertendimus. *Eccleſiam Ro. eſſe idololatriæ ream probatur.*

XII. Ut ergo à prima ſpecie ordiamur, quæ circa *Objectum* verſatur. Sic arguimus. Qui divinum & religioſum cultum exhibet creaturis, & iis qui naturâ non ſunt Dii, Is bene dicitur & eſt revera Idololatra. At Eccleſia Romana talem cultum defert Creaturis, Ergo. Major ab ipſa Idololatriæ definitione petitur, quia idololatria ex definitione Apoſtoli, nihil aliud eſt quàm σεβάζεσθαι & λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Rom. 1. 25. nec abnuit Thom. 2. 2æ. q. 94. art. 3. & in Epheſ. 5. 5. qui *Idololatriam* dicit eſſe *cùm honor Deo debitus, creaturæ impenditur*, quod Tertull. lib. 1. de idolol. jam antè notaverat, *Idololatra eſt, qui Deo ſuos denegat honores & confert aliis*. Sic errorem Collyridianorum B. Virginem religioſè adorantium αἵρεσιν εἰδωλοποιὸν vocavit orthodoxa Antiquitas, ut eſt apud *Epiph.* hære. 79. Sic Arianos, qui Chriſtum, quem meram creaturam arbitrabantur, religioſè colebant, vocavit εἰδωλοποιοῦντας τὴν κτίσιν *creaturam facientes Idolum.* Ita ſi probatum ſemel fuerit religioſum & divinum cultum Creaturis exhiberi à Pontificiis, eo ipſo demonſtratum fuerit eſſe idololatras. *Cultus* autem *religioſus* ſoli Deo debitus, vel eſt *internus* cordis, vel *externus* corporis; Ut enim utramque hominis partem creavit & redemit, in utraq; etiam & coli & adorari vult. Ad *internum* refertur *ſpes & fiducia*, quæ in ſolo Deo *Ratione Objecti.*

 collocanda

DISPUT. II. collocanda est; unde ipse *fiducia nostra* & *spes* dicitur Psal. 71. Col. 1. 27. 1. Timoth. 1. 1. Deo enim non tantùm ut *primo Vero* per fidem, sed ut *summo Bono* per fiduciam & spem est adhærendum. Cui enim cor nostrum apponimus, id nobis Deus est, unde *avari*, quia divitiis fidunt, iisque cor suum apponunt, dicuntur *Idololatræ* Eph. 5. 5. & iis Deus Mammon est Mat. 6. 24. Omnesque mundani, qui rebus secularibus & terrenis affixi sunt *adulteri* dicuntur Jaco. 4. 4. A Deo enim certum est cor ejus recedere, qui in Creatura fiduciam ponit Jer. 17. 5. fiducia cordis sacrificium est, cui confidimus ei sacrificamus Habac. 1. 16. Unde rectè *Basil.* in Ps. 17. ὥσπερ οὐδὲ σέβειν ἄλλο τι παρὰ τὸν θεὸν προσῆκεν, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ ἄλλον ἐλπίζειν ἢ ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν πάντων Κύριον. *Ut non licet colere aliud præter Deum, Ita nec sperare in aliquem præterquàm in Deum omnium Dominum.* Hoc non diffitetur *Bellar.* de Christo lib. 1. c. 5. *In Scripturis passim in solo Deo confidendum esse dicitur, Ier.* 17. & hinc rectè probat *Christum esse Deum, quoniam de eo scriptum est Psalm.* 2. *Beati qui confidunt in eo.*

Eph. 5. 5. Matt. 6. 24. Jacob. 4. 4.

XIII. Exterior Cultus Deo debitus *adoratione* & *servitute* vulgò exprimitur, utraque verò Deo soli, ut peculiaris & propria reservatur; nam de Creaturis dicitur Exod. 20. 5. *Non adorabis eas neque coles*, de Deo autem, *Dominum tuum adorabis, eique soli servies* Matth. 4. 10. Ubi *Maldona.* in h. l. & *Ianseni. concord. Euang. c.* 15. bene observant exclusivam *solum* non ad secundam tantùm, sed & ad primam partem referendam esse, aliàs Tentatori adorationem postulanti minùs aptè respondisset Christus; Unde etsi à Mose non sit expressa αὐτολεξεί, implicitè tamen & virtualiter continetur, tum in scopo Mosis, qui est soli Deo cultum religiosum, exclusis Diis omnibus alienis, vindicare, tum ex natura subjecti de quo agitur ibidem, quæ enim Deo reduplicativè ut Deo debentur, illa soli Deo debentur, cum quo nulla Creatura in societatem adorationis se jungere potest sine sacrilegio, nulla admitti sine idololatria. Nec alia hîc Veterum mens, *Iustinus Apol.* 2. θεὸν μὲν μόνον προσκυνοῦμεν, ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετοῦμεν, *nos solum Deum adoramus, & vobis in rebus aliis læti servimus.* Ecclesia Smyrnensis apud Eusebium li. 4. c. 15. in Polycarpi Martyris Actis se Christum Dei Filium unà cum Patre colere professa, negat exertè *se quemquam alium colere posse.* Epiph. hæres. 69. *Sancta Dei Ecclesia Creaturam non adorat.* Origen. contra Celsum lib. 1°. Christum ait docere τὸν ἐπὶ πᾶσι θεὸν μόνον δεῖν σέβειν *summum Deum solum oportere colere.* Athan. cont. Arianos ad Adolphium οὐ κτίσμα προσκυνοῦμεν, *non adoramus creaturam, absit! in Ethnicos & Arianos istud delirium competit.* Hinc Veteres, Arianos idololatriæ insimulabant, eò quòd adorarent Christum, quem tamen volebant esse Creaturam & merum hominem.

Exod. 20. 5. Matt. 4. 10.

XIV. Quæ autem est adorationis ratio, eadem *religiosæ servitutis*,

quæ

quæ Deo soli vindicatur 1. Sam. 7. 3. Matt. 4. 10. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Ad hanc autem varii actus pertinent, 1. *Invocatio.* 2. *Voti nuncupatio* 3. *Juramenti conceptio* 4. *Consecratio Altarium, Templorum, & festorum.* 5. *Thurificatio*, qui omnes ad Deum ita pertinent, ut ad alterum sine crimine transferri nequeant. 1°. *Invocationem* ad solum Deum dirigi, & præceptum Dei Psal. 50. 12. & Oratio Dominica, quæ ad unum Deum nos revocat, abundè docent. Ut sanè ille solus potest esse objectum Invocationis, qui est fidei, *quomodo invocabunt eum, in quem non crediderunt?* Rom. 10. 14. Ille solus potest invocari legitimè, qui potest exaudire, Ps. 65. 2. 3. Et cùm sacrificium sit omnibus hecatombis longè præstantius, Ps. 50. 13. 14. 15. ut sacrificium non nisi Jehovæ offerri potuit, Exod. 22. 20. Ita nec oratio. 2°. *Vota* soli Deo nuncupanda esse & Scripturæ autoritas Ps. 76. 12. Isa. 19. 21. Psal. 50. 15. & praxis Sanctorum evincit, Gen. 28. 20. Num. 21. 2. 1. Sam. 1. 21. & hoc tam verum est, ut *Bellar.* ipse non potuerit diffiteri; sed misero effugio conatur elabi *lib. 3. de Sanct. c. 9.* scilicet *cum scriberentur Scripturæ, nondum cœpisse usum vovendi Sanctis.* Ergo jam ex Adversarii confessione, Votorum nuncupatio, quæ fit Sanctis, non habet fundamentum in Scriptura, sed in mero hominum commento. 3°. *Attestatio Juramenti* ad solum Deum refertur Deuteron. 6. 13. & 10. 20. *Per nomen Domini Dei tui jurabis*, Unde ipsi etiam Ethnici θεὸν ὅρκιον *Deum juramenti arbitrum* dixerunt, nec quisquam ut testis vel vindex in juramento præter eum compellari potest, solus enim potest esse testis, quòd verè juramus, solus potest esse vindex, si falsò juramus, Unde eum per quem juramus, quasi Deificamus, si ita loqui licet, attribuentes ei cordium scrutationem, occultorum cognitionem, veritatis patrocinium, falsitatis judicium, & potestatem ac potentiam perjuria vindicandi. Hinc jurare per eum, qui non est Deus, est Deum ipsum relinquere, & abnegare Soph. 1. 5. & Juramenta per Creaturas & falsos Deos disertè prohibentur Jer. 5. 7. Non tantùm Deus præcipit, ut quicunque jurat, per *Deum amen* id est veracissimum, *juret* Is. 65. 16. sed ipse etiam juravit unumquemque verè Christianum per se juraturum, Is. 45. 23. ideo *Juramentum* peculiariter *Jehovæ* dicitur Exod. 22. 11. quia nomine Dei interposito concipitur. 4°. Eadem est *Templorum, Altarium, & festorum* ratio; Ista enim solius Dei cultui in Scripturis passim deputantur; quod agnovit *Durandus* Ration. divin. offic. l. 4. c. 39. Ad λατρείαν *pertinent Templa & Altaria, Sacerdotalia, sacrificia, festivitates, cæremoniæ, & hujusmodi, quæ soli Deo sunt exhibenda.* Ipse *Thomas.* 2. 2. q. 85. art. 2. cùm oppositum esset Templa & Altaria erigi Sanctis & Angelis, respondet verbis Aug. de Civ. Dei lib. 8. c. ult. *Non constituimus Martyribus templa, sacerdotia, sacra, sacrificia, quoniam non ipsi, sed eorum Deus,*

DISPUT. II.

Ps. 50. 12.

Rom. 10. 14.

Ps. 76. 12.

Deut. 6. 13. & 10. 20.

Isa. 65. 16.

Isa 45. 23.
Exod. 22. 11.

DISPUT. II.

Deus, nobis est Deus. 5. Denique *Thurificationem* uni Deo deberi, quod de sacrificiis jamjam diximus, docet, quia incensum sive suffitus, est vel pars, vel species sacrificii, ut constat ex Levit. 1. 2. 3. 6. capitibus. Unde jam Propositionis nostræ probatio exurgit. Nam qui in Creaturis spem & fiduciam collocat, qui Creaturas religiosè adorat, qui eas invocat, & per eas jurat, qui iis vota nuncupat, Templa & Altaria erigit, festa consecrat, suffitum adolet, Is procul dubio cultum religiosum soli Deo debitum in Creaturas transfert, & sic idololatriam committit; At Ecclesia Romana hæc omnia præstat. E.

XV. Ecclesiam autem Romanam hæc omnia sancire, & præstare, ejus Constitutiones, & Praxis luce meridianâ clariùs probant, circa quatuor potissimùm objecta. 1. *Sanctos defunctos, & Angelos.* 2. *Pontificem.* 3. *Sacramentum.* 4. *Crucem, & Reliquias*, quod in singulis breviter demonstramus. Et ad *Sanctos* quidem quod attinet, licet eos *honorandos* esse propter *imitationem* cultu dilectionis & societatis, qualis Conservis & Concivibus debetur, non abnuamus, Ut eorum memoriam gratâ & jucundâ recordatione usurpemus, virtutes prædicemus, exempla sequamur, & doctrinam tueamur, *adorandos* tamen propter *religionem*, quæ soli Deo convenit, cum *Augustino* lib. de vera Religione c. ult. negamus. Verùm Pontificii longè aliter; Nam ut à Beata Virgine incipiamus, quam nos Beatam prædicamus, & ad honorem, non ad adorationem nobis datam cum *Epiphanio* profitemur, hæres. 79. τετιμημένην, ἀλλ' οὐκ εἰς προσκύνησιν ἡμῖν δοθεῖσαν. Quem latet, non modò titulos divinos, sed & cultum divinum tum internum tum externum ei exhiberi? Quid enim aliud sibi volunt quum eam *spem Mundi* vocant, *Matrem misericordiæ, vitam, dulcedinem & salutem omnium in ipsa sperantium?* in *Officio Beatæ Mariæ* reformato jussu Pii V. edito dicitur *Consolatio desolatorum, via errantium, salus omnium in te sperantium.* Et in Hortulo animæ impress. Antverpiæ 1557. *Ave mundi spes Maria, Exaudi me miserum peccatorem, in tua misericordia & pietate confidentem.* Nec eam ut spem solùm suam, Sed etiam ut *spem unicam* invocant, in Breviario Rom. §. sept. *Tu es spes unica Peccatorum, per te speramus delictorum veniam, & in te beatissima nostrorum est expectatio præmiorum.* Eò pertinet quòd in Psalterio Mariæ, quæcunque ad Deum solum dirigebantur, ad eam blasphemè transferuntur, profitentur se illi confidere, in eam sperare, Psal. 7. *Domina, in te speravi*, Psal. 30. *In te Domina speravi, non confundar in æternum*, Psal. 46. *Miserere mei Domina, miserere mei, quoniam tu es spes & Lux omnium confidentium in te.* Psal. 94. *Venite, adoremus & procidamus ante eam.* Psal. 96. *Adorate eam Cives curiæ Paradisi.* Psal. 50. *Miserere mei, Domina, quæ mater misericordiæ nuncuparis, & secundùm*

viscera

viscera misericordiarum munda me ab omnibus iniquitatibus meis, & alia id genus quæ sine indignatione legi non possunt. DISPUT. II.

XVI. Si ad *Invocationem* transimus, quid clarius quàm eam in precibus sæpius interpellari, quàm ipsum Deum, non solùm ut Mediatricem Intercessionis, sed etiam ut largitricem gratiæ & gloriæ, protectricem à malis. Quò spectant orationes illæ, quibus se custodiæ & tutelæ B. Virginis commendant, tam in vita quàm in morte; in Offic B. Mariæ, *Maria mater gratiæ, mater misericordiæ, Tu nos ab hoste protege, & horâ mortis suscipe.* Et quare ad eam preces non dirigerent, quando *Deum præpotentem eam divinæ Majestatis potestatisque sociam sibi ascivisse* pertendunt? ut loquitur *Viega in Apoc. cap* 12. Constituisse eam super omnem Creaturam, & quicunque Jesu curvat genu, Matri quoque pronum supplicare, *Deum ei dedisse dimidium Regni sui*, quod duobus ajunt contineri, potentiâ & misericordiâ, potestate ergo Deo remanente, *cessisse quodammodo misericordiam Dei Matri*, Itaque *Virginem divisum habere cum Deo imperium*; Biel *in Exposit. Cano. Miss. Lect.* 80. quod *Cassand.* consult. art. 21. cum indignatione annotavit, nec nos sine horrore audire possumus. Ita aliquando ut *sociam* Christo adjungunt, interdum ut *superiorem* præficiunt, nonnunquam etiam, excluso, ut videtur Christo, ei *soli* adhærent, Ut Christum Dominum vocant, sic Mariam Dominam, Illum Salvatorem, hanc Salvatricem, Illum Mediatorem, hanc Mediatricem, Illum Regem, hanc Reginam Cœli, Illum denique Deum, hanc Deam, vid. *Offic. B. Mariæ*; *Bemb.* epist. ad Carol. V. *Hortul. anim.* Nec adæquant tantùm, sed & quodammodo præficiunt. Eò enim ventum est, ut ipse fatetur Cassander artic. 21. consult. ut *Christus etiam jam in cœlo regnans matri subjiciatur.* Siquidem orant *ut se Matrem esse monstret, matrisque jure imperet*; *Breviar. Rom.* & *Offic. Mariæ.* Quò pertinent illa *Missal. paris. Ora Patrem, Jube Filio*; Imò & sæpe solam eam videntur in Throno locare, *unicam eam miserorum spem appellantes, nec alteram desolatorum spem agnoscentes, eique soli se commendantes.* Quid est Creaturam loco Creatoris ponere, si hoc non est? Sed ne in his diutiùs immoremur, qui plura voluerit adeat Celeb. *Drelincurtii* accuratum opus de *honore debito B. Virgini*, qui totum hoc argumentum solidissimè & plenissimè est executus. Videndus etiam libet *Crasseti* Jesuitæ, ante aliquot annos editus, qui Virginis cultum ad immensum extollit.

XVII. Quod de Beata Virgine, idem & in reliquis Sanctis, & Angelis observare est, quos tanquam Deos tutelares & averruncos colunt & venerantur, in iis fiduciam & spem suam collocant, per eos jurant, & vota ac preces ad eos dirigunt. Et ad Angelos quidem quod attinet, notum est eos passim invocari, non modò ut Mediatores intercessionis, sed ut largitores bonorum, & protectores à malis

Disput. II. à malis. Sic in Hortulo animæ, *Omnes novem Angelorum ordines orant, ut dirigant cogitatus, verba & actus nostros in viam salutis & prosperitatis.* Præcipuàm verò Angelo cujusque proprio devotionem exhibent tam in vita quàm in morte, ibid. *Obsecro te, Angelice Spiritus, cui ego indignus peccator ad providendum commissus sum, ut indesinenter protegas, defendas, mundes, munias me ab omni incursu Diaboli.* Luculentiùs verò hoc ex cultu Sanctorum apud ipsos præcepto & usitato probatur, qui tanto iis exhibetur studio & fervore, ut *Espensæus* in 2. Tim. 3. fateatur *plerosque omnes apud ipsos non minùs fidere ac tribuere Divis quàm Deo, quia hunc quàm illos minùs placabilem putant & exorabilem*, & *Vives* in August. de C. D. lib. 8. cap. 27. ingenuè agnoscat, se *non videre in multis, quod sit discrimen inter eorum opinionem de Sanctis, & quod Gentiles putabant de Diis suis.* Longum esset recensere orationes varias, quibus Sanctos & Sanctas compellant, non solùm ut Intercessores, sed ut protectores à malis, & largitores suis meritis gratiæ & gloriæ, vide *Hortul. Animæ*, & *Breviaria*, ubi passim occurrunt. *Nos*, inquit Biel in expos. Canon. Missæ lect. 30. *fiducialiter ad Sanctos recurrimus, eorum memoriam venerantes, ut nos fragiles & mortales mereamur, eorum meritis & precibus ad eorum immortalitatis gloriam pervenire*, Eò spectant preces illæ variæ, quæ tum ad Apostolos in genere, tum ad singulos diriguntur in Hortu. animæ, *O beati Apostoli, solvite me à peccatis, defendite me, confortate me, & ad cæleste regnum me perducite*; & in Breviario Romano in Aposto. festo.

Vos secli justi judices
Et vera Mundi lumina
Votis precamur cordium,
Audite preces supplicum
Qui cœlum verbo clauditis,
Serasque ejus solvitis,
Nos à peccatis omnibus
Solvite jussu quæsumus
Quorum præcepto subditur
Salus & languor omnium,
Sanate ægros moribus,
Nos reddentes virtutibus.

Et ad Petrum ibi in festo Petri.

Jam bone pastor Petre clemens accipe
Vota precantium, & peccati vincula
Resolve, tibi potestate tradita,
Qui cunctis cœlum verbo claudis, aperis.

Idem facilè ostendi posset de aliis Apostolis, & de Sanctis qui religiosè invocan-

vocantur. Unde jam liquet, præcipuas & primarias divini cultus partes, Ecclesiam Romanam Sanctis defunctis exhibere. Cætera quæ ad Religionis cultum pertinent, Juramenti conceptionem, Votorum nuncupationem, Templorum & Altarium erectionem, Festorum consecrationem, & id genus alia in honorem Sanctorum fieri, notius est, quàm ut probatione indigere videatur.

XVIII. Hæc verò omnia cultus religiosi erga Sanctos officia fundantur in eorum *Canonizatione*, quâ ex Decreto Papæ & Papalis Consistorii defunctus aliquis propter bonam famam & miraculorum evidentiam inscribitur Catalogo Sanctorum, & jubetur haberi Sanctus ab Ecclesia Romana & publicè privatimque coli & adorari, quem in finem Templa & Altaria ei eriguntur, Missæ ei dicuntur, Christus in honorem ejus sacrificatur; Dies festus peculiaris ei consecratur, Pinguntur ejus Imagines in Templis & reliquiæ adorantur, quæ canonizatione contineri docet *Bell. lib.* de *Beatif. Sanct.* c. 7. Et ut scias magnæ molis opus esse, anxiâ hìc sollicitatione opus est, circa quam sæpe plures anni conteruntur. Imò non pauci sanctitatis candidati petitione sua excidunt, quia non habent Papam propitium. Alii bene sperare jubentur, & titulum *Beati* impetrant, qui gradus est ad sanctitatem, quasi sanctitas non esset gradus & via ab beatitatem. At nos ab Ethnicis quidem *Apotheoses* fieri olim solitas didicimus; sed ut Spiritus Sanctus ulli mortalium potestatem concesserit Sanctos faciendi & cœlo inferendi; ut de aliena salute pronunciet, quasi librum vitæ legerit, qui non est certus de sua; ut ab ejus arbitrio, Sanctorum, quos Divos vocant, non veneratio solùm & cultus, sed & sanctitas divinitasque pendeat, hactenus in Verbo Dei legere non potuimus, & tanquam Paganorum inventum Deo ipsi verisque Sanctis injurium bene damnamus. Videant nunc qui hæc statuunt, utri nostrûm iniquiores simus Sanctis, An nos qui nolumus iis tribui cultum soli Deo debitum; An illi qui eos vertunt in Idola, & Dei amicis abutuntur ad eum ad zelotypiam provocandum. Qui si ex culmine illo gloriæ possent pervidere, quæ hic geruntur, non modò cultum, qui eis defertur aspernarentur, sed & gravissimè talia facientibus indignarentur, & succenserent, sed de his alibi.

Canonizatio Sanctorum.

XIX. Sed neque in Sanctis defunctis subsistit religiosus ille Cultus, ad *Viventes* etiam transfertur, cùm Sanctissimum Dominum suum *Papam*, ut Numen quoddam adorant. Nec mirum id cuiquam videri debet: Nam si colendi sunt Sancti, quos Papa autoritate sua Deificâ canonizat; Quis æquum non dixerit, ut colatur is qui Sanctos facit; iisque omnibus ipsorum opinione major est? Hoc autem apud eos receptum esse dubitare non potest, qui E. R. sacra noverit: Nam præterquàm quòd nonnunquam ipse Pontifex *Adoratione* creatur, saltem certum est recèns electum *bis super Altare collocari cum mitra, primum in sacrario, deinde in Ecclesia S. Petri, ibique à*

Car-

DISPUT. II. *Cardinalibus adorari.* Vid. *lib. Carem. Rom.* Nec admittit solùm adorationes religiosas & oscula pedum, sed expectat & requirit, non ab inferioribus modò hominibus, sed à Principibus etiam maximis, supremisque Regibus, Ipsisque adeò Imperatoribus. In Processionibus verò super humeros hominum sublimis gestatur, ut Idola Gentium olim, succolantibus maximis quibusque, qui adsunt Principibus, & turbis populi, tanquam Numen quoddam adorantibus, ab eoque gratiam expectantibus. Titulos autem cum honoribus divinis deferri clarum est, vel ex eo, ne alia plura commemorem, quod tritum sit & Pontificiorum scriptis pervulgatum *Pontificem Rom. Deum esse in terris.* Notum est quid in honorem Sixti IV. arcui Triumphali inscriptum fuerit.

Oraclo vocis Mundi moderaris habenas,
Et meritò in terris crederis esse Deus.

Notum quid in *Glossa Juris Canonici* habeatur Extrav. Joan. XXII. ubi hæc leguntur, *Credere Dominum Deum nostrum Papam conditorem dicta Decretalis & istius, non sic potuisse statuere, prout statuit, hæreticum censeatur,* & ne adjectionem vocis *Deum* dicat quis esse erratum typographicum, in Censuris Glossæ Juris Canon. Jussu Pii V. editis nihil mutatum est. Notum quid *Christophorus Marcellus* in Oratione habita coràm Julio II. in Concilio Lateranensi disertè posuerit sess. 4. *Cura denique ut salutem quam dedisti nobis, & vitam & spiritum non amittamus, Tu enim Pastor, tu Medicus, tu Gubernator, tu Cultor, tu denique alter Deus in terris.* Possemus hîc alia plura ex eorum libris congerere, ex quibus constat Pontifici honorem & cultum religiosum exhiberi, ipsumque adeò imperium & potestatem affectare in Spiritualibus & in Temporalibus super ipsos Reges & Imperatores, reclamantibus licèt variis, & imprimis *Gallis*, qui strenuè sæpius libertatem suam adversùs ejusmodi tyrannidem propagnârunt. Sed quia de his dicendum erit fusiùs quum de Antichristo ejusque revelatione disputabimus, sufficit hîc annotare, quod novissimè *Jesuitæ* in Thesibus in Colleg. Claromontano agitatis publicè propugnârunt; *Pontifici eandem infallibilitatem, quam Christus ipse habuit, non tantùm in quæstionibus Juris, sed & facti* concessam esse, quod meritò alii tanquam hæreticum & idololatricum exagitant, quia ex Papa Deum, & ex Verbo hominis Verbum Dei faciunt; Idololatria quippe, ut bene iidem observant, non tantùm fit, cùm Dei nomen alicui tribuitur, sed cùm qualitates Deo propriæ vel cultus divinus rei creatæ transcribuntur, cùm submissio fidei divinæ exhibetur verbo hominis. Itaque ex istorum sententia *quicunque profitetur se credere fide divina id, quod ideo tantùm credit, quia homo dixit, hominem loco Dei statuit, in Creaturam honorem soli Creatori debitum transfert, & quantum in se est Idolum ex Vicario Christi facit.* Vide Theses Jesuit. & *Novam hæresim*, quæ illis ideo impingitur p. 5. 6.

XX. Ex his verò non obscurè colligitur veritas minoris propositionis, R. E. scil. multiplicis Idololatriæ esse ream. Non nos latet equidem, varias illam distinctionem captare argutias, quibus tanquam sudariis, ut mulier illa Proverb. 20. 20. os suum abstergit frontemque perfricat, negans se in B. Virginis, Sanctorum, Angelorum, & Pontificis cultu, idololatriam ullam committere. Sed quicquid moliatur, non posse tanti criminis notam effugere, luce meridiana clariùs demonstrari potest. I. *Negant se ulli Creaturæ adorationem deferre, hanc enim soli Deo deberi, sed venerationem & reverentiam, non esse religionem, sed observantiam, nec statim imperiti vulgi praxim & abusum Ecclesiæ ipsius sanctionibus adscribendum*, sic *Richeli. li.* 3°. c. 4°. *Valentia. de Idol.* l. 2. c. 6 R. Sed qui sic loquuntur, vel sub aliis tantùm nominibus rem eandem retinent, & sic fucum faciunt, vel aperti sunt religionis suæ transfugæ. Nam ne hîc privata Pontificiorum Doctorum scripta referam, ubi passim legitur & ex professo traditur adorandos esse Sanctos, Crucem, Reliquias, Imagines; unde *Maldo.* homo ex Jesuitarum sodalitio nobilissimus, eorum sententiam, *qui nullum nisi Deo religionis honorem tribuunt, errorem esse dixit impium & imperitum*, in Matth. 5. 34. & *Sanderus* lib. 7. de visi. Monarch. *inter pseudo-prophetas & hæreticos, & Civitatis Diaboli membra eos censet reponendos, qui dicunt, Crucem & imagines Sanctorum non esse adorandas.* Si scripta publica, quæ doctrinam & confessionem continent Ecclesiæ Romanæ, & quorum autoritas non potest in dubium à Pontificiis vocari, attendimus, hanc adorationem frequenter ingerunt. *Catechis. Trident.* p. 3. c. 2. 5. 8. & 9. docet, *Angelos esse à Christianis adorandos: Missale Roma.* autoritate Trident. Concil. editum feri. 6. in Paras. identidem repetit *adorandam esse Crucem*, Concil. Nicæn. II. ad quod in hac Causa Tridentini Patres Sess. 25. suos ablegant, sæpissimè illud ingeminat, adorandas esse imagines. *Index Expurgatorius* Madriti editus an. 1612. inter cætera passim deleri jubet, quæ in scriptis Patrum observantur de adoratione solius Dei, ut ista Augustini & Athanasii, *Adorari solius Dei est, nulla Creatura adoranda, sancti honorandi imitatione, non adoratione &c.* Quæ omnia luculenter docent, adorationem apud ipsos tribui etiam Creaturis, non tantum ex praxi, sed ex instituto. DISPUT. II.

XXI. II. Excip. *Adorationem aliam esse* supremam, *aliam* subalternam, *Illam soli Deo reservandam, istam etiam Sanctis & Angelis posse impendi sine idololatriæ nota, quia Idololatria est, cùm cultus divinus Creaturæ exhibetur* sicut Deo, *se autem cultum non exhibere Sanctis* sicut Deo, *sed sicut amicis Dei*, Valentia. *li.* 2. *de Idolo c.* 1. R. 1° hîc peti principium & πρῶτον ψεῦδος retegi; dari scil. gradus religiosi cultûs, & *adorationem* aliam est *subalternam* aliam *supremam*, quod ut Controversum probari debuit, non supponi. Dari

Disput. II.

ri quidem cultûs & reverentiæ civilis gradus non negamus, pro ratione gradûs excellentiæ cujusque, sed in cultu religioso non item. Gloria Dei punctum est, quod dividi nequit, & Cultum religiosum concipere est summum cultum concipere. 2°. Hæc ipsa fuit Gentilium exceptio, in cultu Idolorum, qui distinguebant inter Numina cœlestia, terrestria, & media, inter adorationem supremam & subalternam; illam soli Deo deberi, istam Diis inferioribus & per participationem talibus: sic *Marsil. Ficinus* in arg. li. 4. & lib. 8. de Leg. *Platonem*, inquit, *universam Deorum synagogam uni subdere Regi prout vult singulis imperanti, jubere quidem primùm Deum propter se adorari, sequentes verò qui participes ejus Dii quoque dicuntur, amari tanquam illi similiores, honorari etiam ut Vicarios, imò & advocari quasi Conciliatores*; Nonne hæc ipsissima est Pontificiorum Theologia. 3°. Glossa Valentiniana, quæ negat Idololatriam committi, etsi cultus divinus deferatur Creaturæ, modò non deferatur *sicut Deo*, mera est vitilitigatio. Nam 1. contradictionem implicat, cultum divinum alicui deferri *non sicut Deo*, quia si non defertur sicut Deo, non est cultus divinus. 2. Sic sequeretur nullam esse Idololatriam in actu externo, & neminem Idololatram dici posse, nisi qui fatebitur se conciliare voluisse divinam planè æstimationem rei quam colit, qua ratione nulli aut paucissimi fuerunt, aut sunt idololatræ. An qui ventrem pro Deo habent Phil. 3. 19. aut nummos Eph. 5. 5. cogitant de concilianda iis rebus divinitatis opinione? Nihil minùs, imò palàm profitentur se in Deum fide recumbere, & nullum aliud Numen venerari, & tamen Idololatræ dicuntur. Sic Israëlitæ non fuerint Idololatræ colentes vitulum, nec Ethnici divinitatem in simulachris colentes, quia noluerunt illis cultum exhibere *sicut Deo*. Sic Patres Arianos idololatriæ insimulare non potuissent, quia adorabant Christum, qui illis merus erat homo, hunc enim cultum non illi deferebant *sicut Deo*. 3. Hoc perinde est, ac si cujuspiam uxor in adulterio deprehensa, os suum abstergeret, & negaret se adulterij ream, quia usuram corporis sui huic homini concesserit *non ut marito, sed ut mariti amico*, non conjugalem ei benevolentiam, quam soli marito debitam novit, sed *amicalem* tantùm exhibendo; quis verò ferret adulteram ita se excusantem? An minuitur crimen, quamvis uxor sui copiam faciat adultero illi, non tamen ut illi conciliet existimationem, quæ in solum maritum competit; Quis etiam Idololatras spirituale adulterium suum ita extenuantes admittat? Tam enim soli Deo proprius est omnis religionis cultus, quàm illa Marito soli conjugalis benevolentia debetur.

Latria & dulia non differunt.

XXII. III. Excip. *Distinguendam esse* λατρείαν & δουλείαν; *cultum* λατρείας *soli Deo vindicari*, δουλείαν *verò Creaturis etiam posse deferri: Nec novam videri debere istam distinctionem*; Augustinum *passim eà usum, & Veteres, qui cultum falsorum Deorum vocabant*

Idolola-

Idololatriam non Idoloduliam, quod cultus Deo proprius vocetur λατρεία, non δουλεία. Naturam rei etiam hanc docere; nam pro gradibus excellentiæ varium etiam esse debere cultum, Excellentiæ infinitæ deberi cultum λατρείας, humanæ vel civili, civilem, mediæ vero sive donis tum gratiæ tum gloriæ medium, *δουλείαν quidem Sanctis & Angelis, ὑπερδουλείαν vero B. Virgini ob singulare ἀξίωμα.* ℞. Sed Commentum istius distinctionis ex variis confutari potest. 1. Ex *vocum proprietate* & primigenia significatione, quia sunt voces synonymæ, quæ obtenduntur pro speciebus oppositis sub eodem genere. *Hesych.* exponit λατρεύειν per δουλεύειν, λατρείαν per δουλείαν. Gloss. δουλεία, λατρεία, λατρεύω, δουλεύω. *Vives* apud August. de Civit. Dei lib. 10. c. 11. agnoscit ex Valla, promiscuum esse earum usum apud Scriptores profanos, quod multis exemplis probari potest. Imò si vim vocum spectare volumus, minùs appositè λατρεία ad cultum Dei designandum adhiberetur quàm δουλεία, quia ista majorem qualis τοῦ δούλου, id est, servi, λατρεία minorem qualis τοῦ λάτριος mercenarii servitutem denotat; δοῦλος enim & ἐλεύθερος opponuntur, est enim δοῦλος alterius hominis, quasi ὅλος ἐκείνου, λάτρις autem Hesyc. est μισθαργὸς ὁ ἐπὶ μισθῷ δουλεύων, μίσθιος ἐργάτης: Sic apud Suidam λατρεία ἡ ἐπὶ μισθῷ δουλεία. Si E. hanc distinctionem urgere volunt Pontificii, fatendum eos minorem Deo cultum, Creaturis majorem reservare.

XXIII. 2°. *Ex usu Scripturæ*, quæ promiscuè verbis λατρεύειν & δουλεύειν utitur, ut LXX. τὸ עבר Hebræorum passim per alterutrum reddunt; δουλεία sæpe de *cultu divino* usurpatur δουλεύειν τῷ θεῷ ζῶντι 1. Thess. 1. 9. Matth. 6. 24. Nemo potest duobus Dominis δουλεύειν, Gal. 4. 8. Gentiles damnantur quòd ἐδούλευσαν iis, qui naturâ non sunt Dii; cur verò hoc impactum istis ab Apostolo, si hoc ex Pontificiorum Theologia licitum credidisset, modò non deferretur illis λατρεία? Sic 1. Sam. 7. 3. *parate corda vestra Domino*, καὶ δουλεύσατε αὐτῷ μόνῳ, sic Roman. 12. 11. & 14. 18. Ephes. 6. 7. Col. 3. 24. Unde passim fideles, & peculiariter Viri Dei vocantur δοῦλοι θεοῦ. Vicissim λατρεία sæpe de *cultu humano* intelligitur Deuteronom. 28. 48. καὶ λατρεύσεις ἐκεῖ τοῖς ἐχθροῖς σου & *servies ibi inimicis tuis.* Levit. 27. 7. πᾶν ἔργον λατρευτὸν non faciendum Sabbatho, id est *servile* & manuale, quod sæpe repetitur ỷ. 25. 26. 37. & Num. 28. 18. Ergo cùm Scriptura non distinguat, neque nobis est distinguendum. 3. Ex *Adversariorum confessione*, Bellarminus fatetur distinctionem hanc esse ἄγραφον, & à Schola Theologica excogitatam, licèt tum hebræa tum græca vocabula promiscui sint usûs lib. 1. *de Beati. Sancto.* cap. 12. *Vasques* adhuc expressiùs, *nomen duliæ nullus ex antiquis Patribus docet usu Ecclesiastico esse applicatum ad significandum cultum & honorem Sanctorum, disputat.* 93. in 3. part. c. 1. *Marti. Peresius* lib. de Tradit. part. 3. considerat. 7. hanc distinctionem improbavit, teste Bellarmino.

DISPUT. II.

1. Thess. 1. 9. Matth. 6. 24.

Deut. 28. 48.

Disput. II.

XXIV. 4. Sed *ex ipsa natura rei* fortius adhuc refellitur: Nam cum, uti jam diximus, unicus tantum detur cultus religiosus, qualiscunque sit cultus duliæ, si religiosus dicitur non desinit in Deum esse contumeliosus, quia Creaturam Dei perfectione induit, ei tribuens infinitam cognitionem & scrutationem cordium, & vim sublevandi animas pressas sensu peccati. Quod si in schola nuperorum Theologorum versati fuissent Ariani olim, qui idololatriæ arguebantur a Patribus & Anthropolatriæ, facilè patuisset illis effugium hac distinctione, dixissent enim se Christo deferre cultum duliæ, non latriæ: Sic & Joannes potuisset adorare Angelum sine crimine, & Angelus potuisset cultum illum admittere sine periculo, Apocal. 19. 20. & 22. 8. quàm proclive enim fuerat Joanni se excusare, & dicere, non colere ipsum cultu latriæ, sed duliæ. Sed hactenus inaudita fuerat novitia ista Theologia, & pro certo receptum unicum tantum cultum religiosum dari, & quidem soli Deo debitum. 5. *Ex Adversariorum praxi*; Nam licet nomen λατρείας deludendæ plebi removeant a cultu Creaturarum, certum est tamen rem omnem per λατρείαν designatam tribuere Creaturis, & ad eas vota precesque emittere, in illarum intercessione, precibus, meritis, præsidio, spem & fiduciam ponere, iis Templa, Altaria, Imagines suspendere. In Scholis quidem nomine tenus distinguunt hunc cultum, sed in praxi nequaquam: Quotusquisque enim ex plebe Sanctos invocat & vota nuncupat, eademque reverentiæ signa illis exhibet, quæ Deo solet reddere, qui ita secernat ut illis quidem duliam, huic verò latriam reddat? Imo ne quidem harum distinctionum naturam percipere potest, Ne jam dicamus, quod posthac probandum erit, cum de σαυρολατρείᾳ agemus, Cruci ipsi latriam exhiberi. Conclusum Ergo esto, distinctionem hanc tanquam nullius commatis, merito a nobis rejici.

XXV. Neque hic opponenda est *Augustini* autoritas: Nam quanquam distinctionem λατρείας & δουλείας nonnunquam usurpavit, tamen neque Scripturæ usui ea promiscue utenti in religionis negotio, præjudicatum voluit, neque in eum sensum usus est, quem sequitur hodie Ecclesia Romana. Nam Augustini mens nunquam fuit, cultum religiosum distribuere in latriam & duliam, Ita ut hæc ad Sanctos, illa ad Deum pertineret: Sed *duliæ* voce designare voluit cultum civilem, quo alii alios colimus in hâc vitâ, non *cultum religionis*, sed *dilectionis* & *societatis* erga præsentes, & charitatis erga defunctos, quos *honorandos* docet *propter imitationem, non adorandos propter religionem* lib. de vera Relig. cap. 55. *Non sit nobis religio*, inquit ibidem, *cultus hominum mortuorum, quia si pie vixerunt, non sic habentur ut tales quærant honores, sed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui nos esse consortes.* Per λατρείαν vero intelligit Augustinus cultum religiosum

sum cum omnibus actibus suis tam *imperatis*, quàm *elicitis*, quales sunt DISPUT. II.
actus precum, sacrificiorum, ut & templorum, dierum festorum, nostri & omnium quæ in nobis & à nobis, religiosis ritibus consecratio. Sic ille lib. 10. de C. D. c. 1. *Latriam nostri ubicunque S. Scripturarum positum est, interpretati sunt servitutem, sed ea servitus, quæ debetur hominibus, secundùm quam præcipit Apostolus, servos Dominis suis subditos esse debere, alio nomine nuncupari solet* Græcè *Latria secundùm consuetudinem, quâ loquuti sunt, qui nobis divina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter, ut penè semper, ea dicitur servitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde si tantummodo cultus ipse dicitur, non soli Deo deberi videtur. Dicimur enim etiam colere homines, quos honorificâ vel recordatione, vel præsentiâ frequentamus*, &c. Ex quibus ne alia loca jam congeramus, patet *Augustinum* distinguere *servitutem* in eam, quæ soli Deo debetur, & quam docendi causâ vocat λατρεῖαν, quamque alibi vocat *servitutem religionis*, lib. 5. de C. D. cap. 15. & servitutem, quæ hominibus debetur, quam peculiariter duliam dicit. Aliud est verò cultum in genere distinguere in λατρείαν & δουλείαν, quod facit *Aug.* aliud cultum religiosum ita dispescere, quod volunt Pontificii: Aliud λατρείαν & δουλείαν genere dispescere cum Augustino, aliud gradu tantùm cum Pontificiis. Quòd si liberet hîc in Veterum mentem & verba inquirere, facile esset ostendere, promiscuè eos istis vocibus usos fuisse; Sed quia non iis stamus aut cadimus; neque decet Virum Dei νοσεῖν περὶ λογομαχίας, litem de verbis non facimus, sed de rebus: parum refert λατρεία an δουλεία dicatur cultus Deo proprius, modò fixum ratumque maneat, cultum religiosum soli Deo, nulli verò Creaturæ esse deferendum.

XXVI. Quod verò secundo loco affertur de *gradibus excellentiæ*, probat quidem distinguendum esse *cultum religiosum* & divinum, à *civili* & mundano, *pietatem à charitate*; ut duæ sunt *Excellentiæ* species, alia increata & *infinita* nimirum Dei, alia *finita* & creata, qualis est omnium Creaturarum: Sed non probat dari cultum religiosum, qui sit medius inter divinum & civilem. Nam etsi non diffiteamur, varios esse gradus Excellentiæ finitæ in Creaturis; tamen cultûs species non debent juxta eos multiplicari; aliàs non jam duæ aut tres, sed innumeræ penè cultuum Creaturis debitorum species essent. Certum quidem est, ex diversis gradibus dignitatum in Creaturis conspicuarum posse oriri diversos gradus cultus & venerationis; sed ita ut semper intra limites cultus civilis maneatur, neque transitus fiat ad cultum religiosum, qui soli Deo, Excellentiæ putà infinitæ, sit debitus. Ita alio cultu Regem, alio Præceptorem, vel Patrem colo; sed utroque tamen humano & civili. Ita dispari quidem gradu illos colere possumus, qui gratiæ vel gloriæ eminentiâ sunt conspicui, sed sub eâdem tamen

cultûs

DISPUT. II. cultûs specie, quem cultum socialem & dilectionis vocat Augustinus. Alii *civilem* indigitant, ut contradistinguatur religioso, sed rursus civilem distinguunt, vel respectu *Civitatis mundanæ*, qui complectitur officia omnia reverentiæ, amoris, timoris, quæ hominibus debentur, etsi sint à fide alieni; Vel respectu *Civitatis supernæ*, quo honore domesticos fidei prosequimur. Quò pertinet σεμνότης illa, quâ nos invicem complectimur
Rom. 12. 10. Rom. 12. 10. Item observantia illa & reverentia, quam fidelibus exhibemus juxta conditiones varias & excellentiæ dotes, & gloriam eorum qui civitatem illam supernam constituunt, quo sensu *honoramus Sanctos & Angelos, charitate*, ut loquitur August. *non servitute*: Rursus *Cultus civilis* dicitur, vel *formaliter* ratione *subjecti* & *modi*, qui in se revera civilis est distinctus à religioso, qui exhibetur iis, qui in eadem nobiscum societate degunt, Vel *causaliter* ratione *principii*, qui propter causas merè civiles impenditur; prior oritur etiam à causis supernaturalibus, ut Regem Christiani colunt, colunt & infideles; sed hi tantùm politiæ gratià, nec quicquam habentes præ oculis, quàm potentiam illam regiam, cui civiliter subsunt: Illi verò propter conscientiam. Jam cultus qui Sanctis exhibetur, dicitur nobis *Civilis* priori tantùm, non posteriori ratione. Quomodocunque verò vocetur vel *moralis reverentia*, vel *socialis dilectionis*, vel *officiosa charitatis*, per nos licet, modò toto genere distinguatur à religioso, qui soli Deo deferendus. Iste ad primam, ille ad secundam Legis Tabulam pertinet, prior religionis *pars*, posterior est tantùm *effectus*. Quæ ergo ratio est excellentiæ Creatoris & Creaturarum: Ea debet esse ratio venerationis & cultus, qui illis debetur. At Excellentia Creatoris infinitis modis major est excellentiâ Creaturarum, Imò nulla analogia vel proportio unius, ad alterum. Idem ergo discrimen debet esse in cultu, nec creaturarum & Creatoris cultus sub unum genus reducendus; sed potiùs cùm Creatoris cultus religiosus sit, creaturarum talis esse nequit.

XXVII. Absurda est distinctio *adorationis absolutæ & relativæ*, quâ hic uti solent, quasi adoratio quidem absoluta soli Deo relinquenda sit, relativa verò deferri possit Creaturis, tum Sanctis, tum eorum reliquiis. Nam præterquàm quòd propriè loquendo nulla est adoratio, quæ non sit relativa, quia refertur ad objectum suum, adeoque est ἐκ τῶν πρός τι; Genere negato, negantur species, adoratione religiosà negatâ creaturis, negantur etiam species ejus. Adde quòd sic excusari potuissent Gentiles in cultu idolorum, quem pertendebant relativum tantùm esse, non absolutum. Denique Pontificii ipsi non pauci cultum istum pertendunt esse absolutum, non tantùm relativum & respectivum, ut suo loco inferiùs probabitur.

XXVIII. Frustra etiam distinguunt inter *actus* Religionis *elicitos*

citos & *imperatos*; quasi illi soli Deo debeantur, isti etiam creaturis tribui possint. Nam actus imperati alii sunt pars Religionis, putà omnes actus qui referuntur ad primam Tabulam, quales sunt invocatio, vota, sacrificia *&c.* Alii sunt tantùm ejus effectus, nimirum illi qui pertinent ad secundam. Istos creaturis posse & debere tribui fatemur, sed illos negamus; hìc verò, ut notum, agitur de cultu religioso qui respicit actus religionis elicitos, quos Pontificii fatentur soli Deo tribuendos, & de actibus imperatis, qui sunt pars Religionis, non de actibus imperatis, qui pertinent ad secundam Tabulam, & qui sunt effectus Religionis.

XXIX. Sed quia Pontificii varia excipere solent in specie pro Invocatione Sanctorum, ad diluendum crimen idololatriæ, quod illis propterea impingitur, vanitas exceptionum paucis est demonstranda. 1. Excip. Ecclesiam cultum & Invocationem Sanctorum tanquam utilem & bonam præscribere, sed nihil ulteriùs addere, quasi necessaria sit, vel absolutè præcepta. Sic Episcopus Condomiensis loquitur in prima Editione Expositionis Catholicæ, pag. 33. *Nihil injustius est quàm objicere Ecclesiæ, quòd totam pietatem in cultu Sanctorum constituat, cùm contrà non imponat privatis ullam obligationem praxim istam observandi*; Et addit ibidem, *Verba Concilii notavimus, quòd satis habet praxim istam bonam & utilem vocare, non docendo ulterius quod sit necessaria & præcepta; Unde patet satis clarè, Ecclesiam non alios damnare quàm eos, qui ab ea recedunt per contemptum, & rebellionis ac dissensionis animo.* Sed qualiscunque sit erroris istius incrustatio, certum est sub utilitate cultûs istius necessitatem includi, quod patet ex ipsis Concilii Decreti verbis de Invocatione & Veneratione Sanctorum, *&c.* Sess. 25. *Mandat Sancta Synodus omnibus Episcopis & cæteris docendi munus sustinentibus, ut juxta Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ usum à primævis Christianæ Religionis temporibus receptum,* &c. *in primis de Sanctorum Intercessione, Invocatione, & Reliquiarum honore, & legitimo Imaginum usu, fideles diligenter instruant, docentes eos Sanctos unà cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus offerre, bonum atque utile esse simpliciter eos invocare, & ob beneficia impetranda à Deo per Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor & Salvator est ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere. Illos vero qui negant Sanctos æterna felicitate in cælo fruentes invocandos esse, vel qui asserunt eos pro hominibus non orare,* &c. *impiè sentire*; Et sub finem: *Si quis autem his Decretis contraria docuerit aut senserit, Anathema sit.* Quis verò ex his non colligat non modò utilitatem, sed & necessitatem cultûs istius induci? Aliàs cur juberentur Doctores diligenter instruere fideles de hoc cultu? Cur dice-

Disput. II. dicerentur impiè sentire qui negant Sanctos invocandos esse, & quidem ex usu Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiæ? Cur anathema illis denunciaretur? Cur tot præscriberentur tam sollicitè orandi formulæ? Cur indulgentiæ orantibus concederentur, negligentibus verò pœnitentiæ injungerentur? 2. Id ipsum non obscurè confirmat *Catechismus Romanus*, qui expresse dicit confugiendum esse ad gratiam Sanctorum, & eos invocandos & colendos esse, additâ hac ratione, quòd protectionem & tutelam salutis nostræ suscipiant; *Professio fidei* venerandos & invocandos esse Sanctos per modum præcepti statuit. 3. Nullus cultus religiosus potest præscribi, quin transeat in officium debitum, quod proinde non est modò utile, sed & necessarium. 4. Idem evincit praxis constans & universalis Ecclesiæ non quorundam tantùm, sed omnium Populorum, qui ubique cultum hunc usurpant, & magno studio, tanquam maximam partem Religionis suæ exequi solent; hinc *Perronius* in Resp. ad Regem M. Britanniæ, cultum istum non modò ut utilem, sed etiam ut necessarium urget.

XXX. II. Excipitur, *Orationes dirigi ad Sanctos eodem charitatis spiritu & fraternæ societatis ordine, quô ad fratres in terris viventes confugere solemus ad auxilium & opem eorum implorandum.* Sic Episcopus loquitur art. 4. Sed quis non videt vanitatem illusionis, quâ simplicioribus fucum facere conatur, dum diversissima confundit, actum putà humanum, civilem, Christianæ societatis, opis mutuæ inter vivos & præsentes, quæ præscribitur nobis in Scriptura, cum actu religioso invocationis, adorationis, fiduciæ, voti, sacrificii, cujus objectum non sunt viventes, sed mortui, procul à nobis nec præsentes aut essentiâ aut operatione cum scientia, cujus nec vola nec vestigium in Scriptura, imò non obscura interdictio. 2. Si eadem cultûs istius esset utrobique ratio, & eodem spiritu cultus iste peragitur; Ergo poterunt ritè canonizari viventes, Templa & altaria poterunt illis erigi, incensus adoleri, sacrificia offerri, & alia id genus quæ fiunt ergaSanctos demortuos; poterunt preces & compellationes Christianæ, quæ illis fiunt, cultus religiosi nomen obtinere, quod nemo non videt absurdum esse, imò impium.

XXXI. III. Excipitur, *Non rogari Sanctos ut causas principales, qui vel bona dent, vel liberent à malis, nec iisdem quibus ad Deum confugitur precandi formulis, maximumque esse discrimen inter modum, quô auxilium Dei imploratur & quô Sanctorum; nam Deum propriè invocari* ut nostri misereatur, *sed Sanctos tantùm* ut pro nobis Deum orent. Sic Catechism. Roma. p. 3. Tit. de Cultu & Invocatione Sanctorum, & ex eo Episcopus Exposit. p. 22. Sed frustra hoc effugium quæritur, quod praxi apertè repugnat. Nam si nihil aliud petitur à Sanctis, quàm ut orent pro nobis,

nobis, Cur Concilium *suppliciter invocari vult*, *& ad eorum opem & auxilium confugi*? Cur formulæ publicæ expressè petunt, *ut misereri velint*, *ut parcant*, *liberent*, *exaudiant*, *imo ut deleant peccata*, *conferant cor contritum*, *corda illuminent*, *largiantur spiritualem gratiam*, *in hora mortis suscipiant*, & alia id genus quæ passim in Litaniis & orationibus ad Beatam Virginem & Sanctos leguntur, ut suprà visum. Nec reponendum cum Bellarmino lib. 1. de Beati. Sanctorum c. 17. *Talia non alio animo dici, quàm ut ista beneficia nobis conferant, orando pro nobis*? *Itaque licere quidem quoad verba dicere, B. Petre, miserere mei, serva me, aperi mihi portam cæli*, &c. *modo ita intelligamus, misereri mei & salva me, orando pro me.* Quia si non aliud munus habeant Sancti, quàm orandi pro nobis, Cur præficiuntur Urbibus, Provinciis, & Regnis mundi tanquam Dii tutelares, à quibus utpote Mundo præsidentibus & Ecclesiam gubernantibus se regi & gubernari arbitrantur? Cur singulæ Artes & Vocationes, imò & morbi peculiares Patronos habent, ad quos confugiunt, qui eos profitentur, vel iis detinentur, non tantùm ut precibus, sed etiam protectione & auxilio eorum juventur? Rursus si nihil aliud intendunt per cultum Sanctorum, quàm ut orent pro nobis, Cur patiuntur preces ad ipsos dirigi expressè tanquam bonorum largitores & protectores à malis; atque ita exponunt simplicem popellum periculo continuo teterrimæ idololatriæ? quotusquisque enim est, qui dum jubetur orare aliquem Sanctum ut sui misereatur, & se salvet; ut peccata sua deleat, intelligat, hoc non alio sensu dici, quàm ut pro se oret apud Deum, ut talia beneficia obtineat, non verò propriè ab ipso hæc directè petat? DISPUT. II.

XXXII. IV. Denique Excip. *Nullam injuriam fieri Christo; quia quodcunque consequimur Intercessione Sanctorum, id nos reipsa per Christum solum consequi, inque ejus nomine, cum ipsi Sancti non nisi per Christum orent, nec nisi in ejus nomine exaudiantur.* Sic Episcopus post Bellarminum & Tridentinos. Sed quid juvat nomen Christi prætendere, si merita & virtutes Sanctorum cum ipso obtenduntur, ad hæc aut illa beneficia obtinenda? Quis verò ignorat Sanctorum meritis inniti preces Romanas, eorumque intercessioni, merito, virtuti, accepta ferri beneficia, & invocari eorum nomen? Quin in Precibus, Juramentis, Votis, Confessionibus, Gratiarum actionibus, Missaticis sacris, Paparum Bullis, sociari nomen Virginis, & Sanctorum nomina, collaterali cultu, nominibus Dei & Christi? Quis verò non videt hoc pacto grandem fieri injuriam Christo, qui Intercessoris & Redemptoris in Scripturis solus nomen habet, & dignitatem possidet? Ex quo facilè colligere licet, Romam pari devotionis & venerationis affectu, si non majori, Sanctos æquè ac Deum & Christum colere. De quo jam olim *Vergilii*, *Cassandri*,

 Vives, *Espencai*, & alii questi erant; Nec diffiteri possunt, qui sincerè ex rei veritate loquuntur, patet ex libro *Consiliorum salutarium S. Virginis ad indiscretos sui cultores*, Coloniæ edito, ubi Autor fatetur Populum, Prælatos, Doctores & Prædicatores colere Virginem, ut alteram Divinitatem, Illi reddi cultum soli Deo debitum, In ea spem omnem collocari, eam supra Filium elevari, & illi dari omnem salutis nostræ gloriam.

XXXIII. Hoc verò ne cuiquam dubium sit, consulendus est antè citatus *Crasseti* liber, ubi autor fusè hoc argumentum tractat, & inter alia asserit, *Deum nullam gratiam ordinariè hominibus largiri, nisi per intercessionem*
Tract.1.p.2. *Matris suæ*, probat de ea rectè dici, *omnipotentiam ad eam pertinere & in cœlo & in terra: Nihil illi impossibile esse, posse eam servare desperatos, ac-*
p.28. *cedere ad Dei tribunal, non modò ut servam, quæ orat Dominum suum, sed ut matrem, quæ imperat Filio. Ita ut nulla creatura ullam gratiam aut virtutem acceperit, quæ non dispensata fuerit manibus misericordis istius Ma-*
p.39. *tris. Posse eam imperare Jesu Christo authoritate Matris. Et servare adhuc speciem authoritatis super ejus personam, super bona, & super omnipo-*
p.58. *tentiam. Posse dici liberè, posse quicquid potest Filius, quia cùm Filius & Mater eandem carnem habeant, eandem etiam potentiam indivisim possideant, Filium per naturam, Matrem per gratiam.* Hinc istas ad eam preces dirigit, *ó Mater misericordiæ miserere mei, serva me in familia tua; si cado eri-*
p.101. *ge me, si aberro corrige me, & si pugno protege me, recipe animam meam in manus tuas.* Alibi *reddendam esse* ait *adorationem Religiosam B. Virgini, Sanctis, & Angelis*, & alia id genus, quæ rotundè sententiam Ecclesiæ R. circa cultum B. Virginis exprimunt. Quis enim credat talem virum de argumento toties agitato scribentem, Ecclesiæ suæ fidem ignorâsse, vel deditâ operâ in ea tradenda lectoribus imposuisse? vel quis sibi persuadeat librum, qui cum Examinatorum approbatione & Privilegio Parisiis excuditur an. 1679. quique publicè prostat, nec ullâ censurâ notatur, receptam doctrinam dissimulare & corrumpere? Videat jam Lector quàm belle illi conveniat cum fucatis & dolosis fidei Ro. expositionibus, quibus falsitas ejus incrustari solet.

XXXIV. Posset ulteriùs crimen Idololatriæ Rom. in cultu Sanctorum evinci, ex Sacrificio Missatico, quod in honorem eorum Deo offerri solet. Cùm enim honor sacrificii ad Deum solum pertineat, & res oblata inferior debeat esse eo, in cujus honorem offertur: non potest offerri Christus in Missa in honorem Sancti, quin Sanctus eo ipso, horresco referens, major statuatur Christo, & honor soli Deo debitus in eum transferatur. Sed quia alibi de eo actum est, plura non addimus.

FINIS.

DISPUTATIO TERTIA

Quæ est Secunda

DE IDOLOLATRIA ROMANA.

Respondente JACOBO DU GUE *Parisino.*

I. DIximus superiori Disputatione, *Ecclesiam Romanam* duplici nomine à Nobis Idololatriæ ream peragi, Tum respectu *Objecti*, quia religiosum iis exhibet cultum, qui naturâ non sunt Dii, Tum respectu *Modi*, quia etiam verum Deum superstitiosè & idololatricè in Imaginibus colit. Et ad primam illam idololatriæ speciem quod attinet, multiplicia esse Objecta ostendimus, quibus cultus iste religiosus defertur, 1°. *Angelos & Sanctos*, 2°. *Pontificem*, 3°. *Sacramentum*, 4°. *Crucem & Reliquias.* De duobus primis jam actum, superest ut de duobus postremis disputemus, *Sacramenti* scilicet & *Crucis* ac *Reliquiarum* adoratione: quibus addenda erit pars tertia de *Imaginum cultu*, ut, quod nos antea facturos recepimus, demonstremus Ecclesiam Romanam Papalem verè esse idololatricam, adeoque legitimam fuisse nostram ab ea Secessionem, & illicitum ad eam, rebus sic stantibus, reditum.

II. Ut ergo de *Sacramenti adoratione* dicamus primùm: Crassissimam hîc pertendimus à Pontificiis idololatriam committi, dum Hostiæ, ut vocant, consecratæ, sive Sacramento Eucharistiæ cultum non quemvis, sed summum, latriæ ipsis dictum, qui soli Deo debetur, deferunt, & ab omnibus sub anathematis pœna deferri jubent. Cùm enim certum nobis sit & indubitatum, Sacramentum istud à Christo institutum, non aliud continere, quàm substantiam panis & vini, quæ symbola carnis & sanguinis sui esse voluit Dominus; nemo non videt talem cultum non posse illi exhiberi, quin in Creaturam adoratio soli Creatori debita transferatur, quod sine immani sacrilegio fieri non posse credimus, nec ullus opinor inficias iverit. *Adoratio Sacramenti à Pontificiis instituta.*

III. Fatemur quidem Eucharistiam, ut à Domino ad memoriam suæ mortis institutam, nobisque in amoris sui, nostræque salutis pignus datam, reverenter in religionis nostræ sacris habendam, neque unquam, nisi seriò probatâ priùs conscientiâ, animoque ad sinceram peccatorum confessionem & pœnitentiam, ad

pietatem in Deum, ad charitatem in homines comparato esse sumendam; planè eodem modo, quô Baptismum, ejusdem quoque ordinis, & ab eodem Autore traditum mysterium eos decet suscipere, qui adulti Christianismo ritè initiantur. Agnoscimus etiam Christum Dominum in hujus Sacramenti celebratione esse adorandum, non tantùm quia dum celebratio fit, in Christum toto ferri animo debet vir pius; sed etiam quia ipsa illa celebratio est actus religiosus, qui proinde ab adoratione Christi separari non potest; Unde etiam *Eucharistias* nomen; nam quisquis pius agit gratias Deo, idem adorat Deum. Sed negamus, quod volunt Pontificii, Sacramentum ipsum esse adorandum, & Christum ut sub speciebus per μετουσίαν latentem, esse quaerendum vel colendum, quia cùm merus ibi sit panis, ἀρτολατρείαν necessariò committit, qui ad eum adorationem dirigit.

IV. Verùm ne quis arbitretur nos hîc Pontificiis imponere, audiendi sunt ipsi, ut, quid hac in parte statuant, perspicuè dignoscatur. Nolumus hîc in principium & originem istius erroris inquirere, quanquam non difficile esset demonstrare, inauditum planè fuisse & incognitum puriori Antiquitati, & sub Innocentio III. demum in Lateranensi Concilio an. 1215. inchoatum per Transubstantiationis figmentum, quod ibidem sancitum fuit; sub Honorio III. verò circa an. 1220. immediato Innocentii successore confirmatum Decreto peculiari, quô Eucharistiæ adoratio sancitur: Extat in Decretalibus Gregorii IX. titulo Celebrat. Missar. c. 10. *Sacerdotes*, inquit, *frequentes doceant plebem suam, & cùm in celebratione Missarum elevatur hostia, reverenter se inclinent, idemque faciant cùm eam defert Presbyter ad infirmum.* Sed quia errores isti in ἀκμῇ demum fuerunt in Conciliabulo Tridentino, in quo leges de iis sancitæ sunt sub anathematis pœna, & quæ hodie passim in Papatu obtinent; non aliunde certiùs Eccl. Rom. sententia, quàm ex Concilii istius verbis elici potest. Sic autem Patres postquam Transubstantiationis commentum, quod primum est erroris istius fundamentum, stabiliverunt, de Sacramenti veneratione loquuntur Sessione 13. cap. 5. *Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles, pro more in Catholica Ecclesia semper recepto, latriæ cultum, qui Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione adhibeant, neque enim minùs est adorandum, quòd fuerit à Domino ut servetur institutum, nam illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus: quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dixit, & Adorent eum omnes Angeli*, &c. Et canon. 6. subjiciunt, *Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, venerandum, atque in Processionibus secundùm laudabilem & universalem Ecclesiæ Sanctæ usum & consuetudinem solemniter circum-*

cum-

cumgestandum, vel non publicè, ut adoretur, populo proponendum, & ejus adoratores idolatras esse, anathema sit. Ex quibus verbis liquidò constat, non modò Christum ipsum in Sacramento, sed totum Sacramentum proponi adorandum, atque adeò non simpliciter Corpus Christi, in quod panem ipsum converti per consecrationis verba existimant; sed etiam ipsa symbola & species panis & vini, sub quibus Christum contineri statuunt. DISPUT. III.

V. Nec ab instituto Praxis ordinaria abludit; nihil enim frequentiùs apud Pontificios occurrit, nihil religiosiùs observatur hac Sacramenti adoratione. Primò Sacrificulus quamprimùm verba consecrationis protulit, eorumque prolatione Creatorem suum, ut illi impiè loquuntur, creavit, ipse statim Hostiam à se consecratam genuflexus adorat, & similiter calicem. Postquam ipse adoraverit surgit, Hostiamque utraque manu supra caput suum aversus à populo magna cum reverentia elevat, populoque spectandam, proque ipso Christo adorandam proponit, & pariter calicem: Dum elevatur Sacramentum, pulsatur campanula, quô veluti signô datô, populus summa cum veneratione Sacramentum tanquam Christum ipsum adorat. Deinde ante receptionem, Sacramentum rursus adorat, eique inclinatus dicit, *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis*, Et rursus, *Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum*, quæ omnia extant *in Missal.* In rit. celeb. Miss. Sect. 8. Sic *in Hortulo animæ*, *O venerabile sacramentum, per te quæso*, &c. Item

Ave caro Christi cara,
Immolata crucis ara,
Pro redemptis hostia,
Morte tuâ nos amarâ,
Fac Redemptor luce clarâ
Tecum frui gloriâ, &c.

Post Missam peractam, quod reliquum est Sacramenti in Sacrario asservatur, ut ad ægrotos deferatur, & in solennibus quandoque Processionibus circumgestetur. Sed præcipua istius idolomaniæ pars in festo, quod huic Panaceo Deo dicatum est, elucet. Festum hoc corporis Christi *Urbanus* IV. instituit circa an 1262. *Clemens* V. in Concilio Viennensi indulgentiis quibusdam locupletavit anno 1310. *Julius* denique III. in Concilio Tridentino confirmavit, Anathema iis denuncians, qui Sacramentum hoc, quod Dominum Deum & Creatorem suum indigitare solent, latriæ cultu adorandum & festivitate peculiari venerandum negaverit. Sic lege latâ Pontificii jam cultum missatici Dei omnibus imponunt, ferroque & flammis persequuntur, qui secum Deum hunc suum proni in terram & cernui non adorârint. Huc facit etiam quòd preces & gratiarum actiones vulgò ad Sacramentum dirigantur; quod tempore

 gravis

DISPUT. III. gravis alicujus calamitatis exponatur populo orandum & adorandum; nihilque sæpius apud ipsos audias hac benedictionis divinæ formulâ, *Laus sanctissimo Sacramento.*

VI. Ex hac verò sententiæ Adversariorum declaratione colligimus, non posse eos, quicquid moliantur, ab idololatriæ crimine se liberare. Primò quia Sacramentum ipsum, in quo præsentem Christum dicunt, adorari jubent, quod tamen certo certius est, meram esse creaturam, utpote symbola ipsa terrena à Christo instituta, & si credimus ipsis species seu accidentia tantùm panis & vini. Secundò, quia loco Christi veri & æterni Dei Filii, quem in locum substantiæ panis per μεἰωσίαν succedere falsissimè arbitrantur, nihil aliud quàm crustum & bucellam panis adorant: quæ sententia tanto fuit Averroi scandalo in Hispania degenti, ut dixerit, *inter omnes sectas nullam vidisse stultiorem Christianâ*, Papalem innuere volebat, *cujus sectatores adorant quod manducant*, quod antea jam observaverat *Theodoretus* q. 55. in Genesim, *summa esse insaniæ, id adorare quod comeditur.*

VII Nihil attinet autem argumenta varia referre ad errorem hunc jugulandum. Ut quòd talis Sacramenti adorario, quæ tamen necessitatis esse creditur, nusquam vel à Christo imperata in sanctæ Cœnæ institutione, vel ab Apostolis in ejus praxi observata legatur. Quòd nuspiam à Paulo, qui tam sollicitè verba institutionis refert cap. 11. ad Corinth. vel unico verbulo sit commendata, quod tamen locus ille, si ullus unquam, exigere videbatur, ut dignitatem mysterii adversùs prophanorum contemptum eò magis extolleret. Quòd in Ecclesia Apostolica nullum praxeos istius deprehendatur vestigium. Quòd ab omnium aliorum Sacramentorum, quotquot in Vet. vel Novo Test. leguntur instituta, ritibus sit alienissima, quæ nec adorata videntur, nec ad adorandum proposita. Hoc unum nobis esto instar omnium, quod propius facit ad institutum. Non posse cultu illo defungi Pontificios, quin Creaturæ cultum soli Deo debitum deferant, dum Sacramentum adorando, panem loco Christi, & species ipsas cum Christo eodem cultu venerantur & colunt, quod utrumque fœdam idololatriam involvere, cæcus est qui non videat.

VIII. Quia tamen in omnes formas se vertunt Adversarii, ut tanti criminis invidiam declinent, age videamus paulò accuratiùs quid ad incrustandum errorem hunc adferant. Primò quod *ad adorationem specierum* attinet, Excipiunt *non adorari apud ipsos Sacramentum ipsum seu species, sed Christum ipsum sub speciebus latentem, nec si adorandum dicitur in Concilio Tridentino, alio sensu hoc intelligendum esse, quàm respectu Christi solius, qui totam hujus mysterii majestatem includit: ideo esse quidem de fide, Christum adorandum esse in Sacramento, & ipsi latriæ cultum deberi, sed non esse*

pariter

pariter de fide, Sacramentum, prout sumitur pro speciebus solis Christum continentibus, latriæ cultu adorandum esse. Sic *Cardinalis Richelius* in novissimo Opere Gallico lib. 4. cap. 3. ℞. Sed quidquid dicat Cardinalis, vel planè suos hîc deserit, vel sententiam dissimulat, & nobis imponere conatur. Nam verba Concilii suprà allata manifesta sunt, quæ nullâ sophisticâ possunt eludi, *Nullus dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles, pro more in Ecclesia Catholica semper recepto, huic* sanctissimo Sacramento *latriæ cultum, qui vero Deo debetur, adhibeant. Nec enim minùs est adorandum, quod fuerit à Domino institutum, nam illum eundem Deum præsentem in eo esse credimus*, &c. Ubi disertè Patres sanciunt adorandum non tantùm Christum, sed Sacramentum ipsum in quo præsens dicitur; & quod ab ipso est institutum; At num Christus in se ipso præsens est, nunquid in Sacramento; Num est ipsum Sacramentum, vel nihil ad Sacramentum pertinet nisi Christus? Nonne ex ipsorum etiam hypothesi ex Christo & speciebus constat? Itaque non tantùm rem sacramenti, vel Christum in Eucharistia, sed ipsam etiam Eucharistiam adorant. Fateor fundamentum istius adorationis secundùm ipsos peti à Christo, qui dicitur sub speciebus contineri; sed hoc non obstat, quin adorationem ipsam ad totum Sacramentum, & per consequens ad ipsas species externas visibiles extendant.

DISPUT. III.

IX. Quòd si minùs nobis hac in parte creditur, consulantur præcipui ex Pontificiis Doctoribus, qui eam esse Ecclesiæ suæ mentem, & praxim non dissimulant. Audiatur ipse *Bellarm.* lib. 4. de Eucharistia cap. 25. *Fatemur Sacramentum ipsum esse adorandum, ut Concilium Tridentinum loquitur, nam etsi cultu latriæ dicimus per se & propriè Christum esse adorandum, tamen eam adorationem, ad symbola etiam panis & vini pertinere, quatenus apprehenduntur ut unum quid cum Christo*, &c. Audiatur *Suaresius* in 3. Thom. q. 79. art. 8. *Ecclesia totum Sacramentum adorat, & Concil. Tridentinum non sub nomine Christi, sed Sacramenti, docet adorandum esse hoc sanctissimum Sacramentum*; & fusiùs hanc eandem sententiam explicans: *Hoc totum sacramentorum potest uno actu adorari, quô primo & per se adoratur Christus, qui est unicum Suppositum hujus Sacramenti, ad quod per se tendit adoratio*, coadorantur *autem* species *tanquam Christo conjunctæ, & cum illo unum constituunt.* Imo ulterius progreditur sect. 2. *Etsi species nunquam per se atque disjuncto actu adorentur, sed adoratione latriæ absoluta & perfecta ordinarie & regulariter coadorentur cum Christo, sicut caro coadoratur cum Verbo. si quis tamen velit mente disjungere quæ in re conjuncta sunt, quod possit* solas species adorare; addit quidem *talem adorationem non posse esse absolutam, nec latriam primariam & perfectam, sed respectivam & secundariam, qualis est imaginis, quando hoc modo*

 do & separatim adoratur à prototypo. Non jam disputamus de commento latriæ absolutæ vel respectivæ, primariæ aut secundariæ, sed hoc tantùm habemus juxta illius sententiam, species adorari cum Christo, latria perfecta & absoluta, & species solas adorari posse seorsim, latria respectiva & secundariâ. Ad hos etiam accedit *Gregor. de Valent.* tom. 4 com. in 3. Thom. disput. 6. quæst. 11. puncto 2. *Quod autem nullo modo isti* (Protestantes intelligit) *censent ad species ipsas illam venerationem pertinere, in eo hæretice pugnant contra perpetuum usum & sensum Ecclesiæ*, &c. Ex quibus, ne alia jam congeramus testimonia, luculenter constat, inter ipsos non tantùm Christi in Sacramento, sed Sacramenti ipsius seu specierum adorationem obtinere, quod Cardinalis negabat.

X. Quia verò vidit non satis tutum esse præsidium in hoc primo effugio, quod facile falsitatis convinci potuit ex domesticis testibus, ad secundum postea se recipit, quod Bellarminus etiam amplectitur; nimirum *Nolle*, verba sunt Bellarmini lib. 4. de Eucharistia cap. 29. *symbola externa proprie & per se adoranda esse cultu latriæ, sed solum veneranda cultu quodam minore, qui omnibus Sacramentis convenit; cultu autem latriæ per se & proprie Christum esse adorandum, & eam adorationem ad symbola etiam panis & vini pertinere, quatenus apprehenduntur, ut unum quid cum Christo quem continent, ut qui Christum in terris adorabant, non ipsum solum, sed etiam vestes quodammodo adorabant, nec enim jubebant ipsum nudari antequam adorarent, aut animo & cogitatione separabant à vestibus cùm adorarent, sed simpliciter Christum, ut tunc se habebat, adorabant, tametsi ratio adorandi non essent vestes, nec ipsa humanitas, sed sola Divinitas:* clariùs verò id ipsum explicat capite sequenti, quum discrimen ostendit præsentiæ Dei in rebus omnibus, & in Eucharistia; *nam in Eucharistia*, inquit, *unum tantum Suppositum est, idque Divinum; cætera omnia ad illud pertinent, & cum illo unum quid faciunt, licèt non eodem modo; ideo recte totum illud simul adoratur: at in aliis rebus, Deus quidem est, sed non est unum Suppositum cum illis, neque dici possunt unum quid Deus & creatura, in qua est Deus.* ℞. Sed hæc omnia nodum stringunt potiùs quàm solvunt. 1. Si per *cultum minorem* intelligit Bellarm. æstimationem & usum reverentem & sacrum symbolorum, hactenus nos habet assentientes; nec enim diffitemur, sacra hæc sanctè & maxima cum devotione tractanda esse. Sed si innuit cultum aliquem religiosum, qui terminetur ad ipsa symbola, & ut loquebatur *Suaresius, latriam secundariam & respectivam*, hoc sensu negamus cultum ullum talem illis exhibendum esse; quia cultum religiosum, qualiscunque demum, sit, uni Deo putamus deferendum, & distinctionem latriæ respectivæ & absolutæ, primariæ & secundariæ, tanquam humani cerebri figmentum, de quo

scriptura

Scriptura nunquam loquuta est, procul esse jubemus. 2. Cùm symbola bifariam spectari possint, vel in esse suo *physico* & absoluto, quatenus sunt substantiæ quædam & res terrenæ, vel in esse σχετικῷ *& sacramentali*, quatenus sunt symbola & signa sacra à Deo instituta ad significandam & obsignandam Dei gratiam; priori sensu nullus illis cultus debetur, non magis quàm rebus aliis creatis; posteriori verò reverenter quidem, uti diximus, excipienda credimus, & non nisi cum serio sui examine, ne indignè & illotis, quod ajunt, manibus ea tractemus; Sed religiosè adoranda negamus, quia etsi mutantur quoad usum & significationem, eadem manent tamen quoad naturam & substantiam. DISPUT. III.

XI. Quod verò secùndo loco affertur de unione specierum cum Christo, ex qua fiat ut coadorentur legitimè, quatenus ut unum quid apprehenduntur cum Christo, & unum fiunt cum ipso suppositum. Non magis facit ad rem, & falsissimum est; Non negamus quidem dari unionem quandam in Sacramento inter symbola & rem significatam; Sed unionem istam merè σχετικὴν & *sacramentalem* esse pertendimus, non verò vel *physicam*, qualis est partium inter se ad constituendum aliquod compositum, vel *hypostaticam*, qualis est Naturarum in Christo. Itaque panis & vinum cum Corpore & Sanguine Christi constituunt quidem unum Sacramentum, sed nequaquam unum suppositum, quia nec essentialiter nec hypostaticè, sed relativè tantùm cum eo uniuntur. 2. Quid quòd si accidentia panis constituerent unum cum Christo suppositum, vel erunt accidentia panis, vel accidentia Corporis Christi. Non prius, quia ex illorum hypothesi, esse physicum panis cessat vi consecrationis, jam destructo accidentium subjecto, ab illo non ampliùs denominationem possunt accipere. Non posterius, quia hoc pacto Corpus Christi contrariis accidentibus substabit, nam visibile erit & invisibile, *&c.* illud secundùm accidentia, hoc secundùm naturam & statum in quo est, quod nemo non videt esse absurdissimum. 3. Denique ex hac Pontificiorum hypothesi de accidentium inhærentia in hypostasi Christi, error oritur crassissimus, Incarnationi, quæ fuit naturæ humanæ gratiosa in hypostasin Verbi assumptio, accessisse novam accidentium panis in sacra Cœna ἐνυπόστασιν, contra totius Scripturæ fidem, & rationis lumen.

XII. Denique ad exemplum seu similitudinem, quâ utitur Bellarm. vestium Christi, quæ cum Christo quodammodo adorabantur. ℞. falsissimâ eum niti hypothesi, quasi qui adorabant Christum, Christi vestes etiam adoraverint. Aliud est salutare Regem purpurâ indutum, aliud salutare ipsam purpuram. Aliud adorare Christum vestitum, aliud ipsas vestes; Distingue *adorationis objectum*, quod est Chtistus θεάνθρωπος, & *Objecti adjunctum* extrinsecum, quod fuerunt vestes; qui Christum vestitum adorabant, non quidem

Disput. III. dem jubebant eum vestibus nudari, quibus indutus fuit antequam adorarent; interim adorationem suam non terminabant ad vestes, sed ad Christum tantùm. Sic etsi Christus supponeretur adorandus in Sacramento, quomodo pertendunt Pontificii, non tamen ipsum Sacramentum propterea esset adorandum. Quum verò hic quidam ad Carnem Christi confugiunt, quasi eadem sit ratio specierum & Carnis, quæ coadoratur Verbo, bifariam peccant: 1. quia non est par unio utriusque, nam respectu carnis cum Verbo est unio hypostatica, sed respectu symbolorum & Christi, tantùm sacramentalis & relativa, quæ proinde non potest facere unum Suppositum ut jam dictum. 2. supponitur Carnem esse proprium objectum adorationis, quod dici non potest, quando nihil creatum per se est adorabile; Persona propriè adoratur, Causa propter quam adoratur est Divinitas, Caro est illud sine quo non adoratur.

XIII. III. Effugium Adversariorum petitur à *præsentia Christi in Eucharistia.* Ubi Christus, inquiunt, est realiter præsens, ibi est adorandus. At Christus est realiter præsens in Eucharistia, Ergo. Major non videtur posse negari, quando certum est Deo vero deberi adorationem latriæ: At Christus ut est in Eucharistia, sive in usu, sive extra, est verus Deus, unde sequitur protinus, adorandum esse. Minor etiam, quòd Christus sit realiter præsens in Eucharistia, non potest negari; quia datur in Sacramento realis communio Christi, quæ præsentiam ejus realem necessariò supponit. ℞. Argumentum hoc non unâ parte laborat, 1. peccat *ignoratione Elenchi*, nec concludit quod est in quæstione, ex præmissis sequitur tantùm, Christum in Eucharistia esse adorandum. At non quæritur jam, an Christus sit adorandus in Sacramento, sed an Sacramentum ipsum sit adorandum. Aliud enim est adorare Christum in Eucharistia; aliud adorare ipsam Eucharistiam. Non negamus Christum adorari posse & debere in Eucharistia, non ut in signis latentem, quod est πρῶτον ψεῦδος Pontificiorum, sed ut spiritualiter animæ fideli ritè communicanti beneficia sua largientem, quomodo in oratione, Verbi auditione, & baptismo illum adorare tenemur, & ipsa actio sacramentalis est cultus vel pars ejusdem: nam illa beneficiorum Christi commemoratio, Dei gratiæ celebratio, sacrificium Eucharisticum, quod ibi à fidelibus offertur est ipsa adoratio: Sed non propterea sequitur ipsam Eucharistiam esse adorandam, quod volunt Pontificii. 2. Si major conceditur, dicit tantùm Christum ubi præsens est esse adorandum; Sed non statim inde potest elici, illud omne in quo præsens est, esse adorandum: Sic enim pariter ratiocinari possemus, Christus in præsepi jacens adorandus fuit, Ergo & ipsum præsepe; sic omnes fideles in quibus habitat Christus, & quibuscum intimè unitur adorandi essent, imò & creaturæ omnes quæ in ipso subsistunt. At quemadmodum olim Israëlitæ coram Arca,

adora-

adorabant, quia symbolum erat gratiosæ Dei præsentiæ, sed Arcam ipsam non adorabant tamen, verùm cultum suum dirigebant ad Deum, in externis hisce symbolis gratiosè sese manifestantem: Ita Christus in Eucharistiæ usu adorandus est, sed honor & cultus adorationis externis symbolis nequaquam deferri debet. 3. Minor etiam falsa est sensu Pontificio, quamvis enim non negemus Christi præsentiam realem in Cœna, non admittimus tamen præsentiam ejus corporalem sub speciebus panis & vini, sed merè sacramentalem & spiritualem, quæ non minùs realem communionem infert cum ipso; Unde neque hoc respectu potest vel debet adorari. DISPUT. III.

XIV. Sed hoc ipsum clariùs est demonstrandum; Ad alterum enim jam devenimus caput idololatriæ Pontif. in Sacramento, quatenus non tantùm species externas adorari volunt; Sed panem ipsum loco Christi adorant, quo nomine eos ut ἀρτολάτρας meritò damnamus. Hoc verò ut evincamus, nolumus jam pluribus argumentis portentosum Transubstantiationis figmentum, cui errorem hunc periculosissimum superstruunt, evertere, quod ad aliam quæstionem pertinet, & alibi fortè ex professo, si Deus dederit, tractabitur. Una nunc quidem, ad rei de qua agitur probationem, ratio nobis sufficiet, Qui panem loco Christi adorant, illi veri sunt ἀρτολάτραι, Atqui hoc præstant Pontificii: Ergo. Hoc autem eos præstare dubium esse non potest, si semel constiterit, Christum in Eucharistia per μετουσίαν, ut fingunt, corporaliter & per indistantiam loci præsentem esse non posse; quod ut ex aliis multis, ita ex his perspicuè demonstrari potest. 1. Quia talis præsentia repugnat *veritati Corporis Christi*, quod finitum cùm sit & circumscriptum, unicum tantùm locum obtinere potest, nec sine contradictionibus multis vel ubique vel pluribus in locis simul & semel per corporalem præsentiam esse statuitur: nec exaltatio, quæ gloriam illi dedit, naturam tamen abstulit. 2. Repugnat *ascensioni ipsius* in cœlum, ubi jam est quærendus, Coloss. 3. 1. 2. & unde non nisi ad judicium rediturus est, Act. 3. 21. 3. Repugnat *veritati sacramenti*, quæ signi externi præsentiam, non destructionem & annihilationem requirit; 4. *Conditioni & naturæ accidentium*, quæ hîc statuuntur contradictoriè sine subjecto, cùm accidentis tamen ratio formalis juxta omnes Philosophos sit inhærentia, & esse illorum sit inesse. 5. *Scripturæ*, quæ panem & vinum etiam post consecrationem ista symbola vocat, Matth. 26. 29. *Non bibam ab hoc tempore ex hoc genimine vitis*, inquit Christus, erat tamen vinum consecratum, sic Paulus, 1. Corint. 11. 26. 28. *quotiescunque ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis*, &c. *Itaque quisquis ederit panem hunc*, & *vers.* 28. *exploret autem homo se ipsum & sic de pane illo edat*; pronomen relativum τὸν ἄρτον τοῦτον non alium post consecrationem designat panem, nisi qui fuit antea, mutatum quidem Matth. 26. 29. 1. Cor. 11. 26, 28.

Disput. III. quoad usum & significationem, sed non quoad substantiam 6. *Effectis & accidentibus* variis, quibus subjicitur panis sacramentalis, ut vim nutriendi & inebriandi corpus habere, corrumpi & in ventrem abire, à muribus devorari, à vermibus rodi, &c. quæ talia sunt, ut nec de Christi corpore sine horribili blasphemia dici possint, nec de accidentibus solis sine gravi absurditate, sed soli substantiæ panis & vini competant. Unde, ne plura jam congeramus, luce meridiana clarius est, Eucharistiam non esse ipsissimum Christi Corpus, atque adeò, qui eam adorant, non posse alio quam artolatrarum nomine insigniri.

XV. Neque hic opponenda sunt vexatissima Institutionis verba, quibus Christus de pane dicit *Hoc est Corpus meum*, quando certum est, ut alia jam mittamus, eum in institutione hujus Sacramenti sacramentali usum esse phrasi, & nomen rei significatæ signo tribuisse, ut sacramentalem inter signum & rem significatam designaret unionem: hæc enim perpetua est Spiritus Sancti loquendi ratio, quoties de Sacramentis loquitur. Sic

Genes. 17. 11. *Circumcisio*, quæ erat signum fœderis divini, Genes. 17. 11. Roman. 4.
Gen. 17. 10. 13. 11. vocatur *fœdus*, Genes. 17. 10. 13. *Agnus Paschalis*, qui transitûs fuit
μνημόσυνον, Exod. 12. 13. 14. dicitur *Pascha* seu transitus ℣. 11. 21. 43.
Exo. 12. 13. 14. 21. 43. Baptismus lavacrum regenerationis, Tit. 3. 5. Petra Christus, 1. Corinth. 10. 4. unde August. supra Leviticum quæst. 57. *non dixit Petra*
Tit. 3. 5. *significat Christum, sed tanquam hoc esset, quod utique per substantiam non*
1. Cor. 10. 4. *hoc erat, sed per significationem*, sic Epist. 102. *nec moveat*, inquit, *quòd aliquo modo res quæ significat, nomen ejus rei quam signat accipit, quia significat Christum*, &c. Sic in hoc ipso sacramento, *Calix est Novum Testamentum in sanguine meo*; ubi duplex omnino occurrit metonymia; nec enim poculum est Testamentum, sed vinum in poculo, nec vinum est Novum Testamentum, nisi sacramentaliter & symbolicè, quia sacramentum est Novi Testamenti per sanguinem Christi pacti & rati. Jam quæ ratio est calicis, eadem debet esse panis, quod alterum est istius sacramenti elementum. Itaque cùm Christus dixit de pane, hoc est corpus meum, nihil aliud voluit, quàm panem esse corporis sui sacramentum.

XVI. Nec aliam Veterum purioris ævi fuisse mentem facile esset ostendere, si id nunc ageremus. Certè Tertullianus adversùs Marcionem lib. 4. cap. 40. non aliter intelligit, *Christus acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum dicendo, id est figura corporis mei.* Chrysostomus in Psal. 22. ait, *Christum in similitudinem corporis & sanguinis sui panem & vinum nobis ostendere in sacramento.* Theodoret. dial. 1. ἄτρεπτος *Christus visibilia symbola corporis & sanguinis appellatione honoravit, non naturam mutans, sed gratiam naturæ adjiciens.*

Basilius

Basilius magnus in Liturgia in precatione Sacerdotis consecraturi signa vocat ὑπομνήματα τῦ σωτηρίε πάθους *monumenta salutaris passionis*, & post pronunciationem verborum institutionis vocat τα ἀντίτυπα τῦ ἁγίου σώματ☉ καὶ αἵματ☉ τῦ χριςῦ id est, *typos sancti corporis & sanguinis Christi*. Sed omnium disertissimè Augustinus libro contra Adimantum Manichæi discipulum cap. 12. *Non dubitavit Dominus dicere* hoc est corpus meum, *cum signum daret corporis sui*: Et Epist. 23. ad Bonifac. *Si*, inquit, *sacramenta quandam similitudinem rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent; ex hac autem similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt, sicut ergo secundùm quendam modum sacramentum corporis Christi corpus Christi est, sacramentum sanguinis Christi sanguis Christi est, ita*, &c. DISPUT. III.

XVII. Cùm verò ex his satis superque liqueat, panem semper manere panem, nec converti in corpus Christi, inde sponte sequitur non posse sine grandi idololatriæ crimine adorari & coli. Verùm hìc reclamant acriter Adversarii, & primò gravem sibi fieri injuriam queruntur, quòd ἀρτολατρείας rei peragantur, quando *ex suâ sententiâ panem remanere ampliùs negant, & Christum ipsum sub speciebus latere inclusum statuunt, itaque non se ad panem, sed ad Christum adorationem suam terminare.* Sic *Bellarminus* excusat, sic *Richelius* & alii, *Antonius* verò de *Dominis* Episcopus Spalatensis libro 7. de Rep. Eccles. c. 11. jam ad Pontificios redituriens peccatum minuere conatur, & quamvis sacramenti cultum improbet, tamen crimine idololatriæ eum nititur liberare, *quia*, inquit, *per rectam intentionis directionem, qui docent panem non amplius esse panem, sed corpus Christi; illi profectò panem non adorant. Sed solùm ex suppositione licèt falsa Christi corpus verè adorabile adorant*; & paulò post, *quòd si scirent sub speciebus illis panis & vini non latere verum Christi corpus, certè nullam illis exhiberent adorationem, tota ergo mens adorantium ad solum Christi corpus vivum, & non ad aliquid aliud dirigitur*, &c. *Ita si peccatum est, errorem tantùm esse in intellectu, non vitium in voluntate.* ℞. Verùm quascunque in formas se vertant, crimen impactum declinare nequeunt. 1. Falsâ hypothesi nititur tota hæc ratiocinatio, quasi bona intentio, vel falsa suppositio liberent à peccato; cùm certum tamen sit utramque non sufficere: sanè si illa intentio vel negatio panis, panem reipsa everteret, non verbô tenus tantum, & κατὰ δόξαν posset tolli peccatum; sed non spectamus hic quid dicant vel sentiant, sed quid Christus instituerit, & quid sit ex rei veritate. Non adorent ergo panem Pontificii ex sua intentione, quia credunt Christum esse, adorant tamen ex rei veritate, atque ita idololatriam saltem materialem committunt. 2. Hoc effugio facilè se tuerentur omnes idololatræ; quod non

 possunt

Disput. III. possunt tamen; nemo enim est, qui ex falsa aliqua hypothesi non peccet. Israëlitæ intendebant sanè verum Deum, qui eos eduxerat ex Ægypto, colere in vitulo, non ideo tamen minùs idololatræ. Non ideo minùs idololatræ Jeroboami posteri, qui Deum Israëlis in vitulis adorabant, vel Ethnici, qui creaturas pro veris Diis colebant, vel illi qui Solem colebant existimantes esse Christum, ut habet *Augustin.* præfat. in Psalm. 93. & lib. 20. contra Faust. c. 2. 5. 6. Sic si quis Antichristum pro Christo adoret, an minus idololatra erit, quia intentionem habet solum Christum adorandi? Nequaquam; Intentio enim ut recta sit, dirigi debet ex Verbo Dei tantùm, non verò ex mero mentis arbitrio, nec error mentis excusat vitium voluntatis.

XVIII. Nimirum *ignorantia* quædam est excusatione digna, alia est culpabilis, & quæ crimen aggravat potiùs, quàm minuit. Quum *involuntaria* est, & circa ea quæ sunt *facta*, & quæ ita sunt obscura, ut quantavis adhibitâ diligentiâ percipi non possint, veniam sanè meretur: At si *voluntaria* est & ἐπίσπαστος in rebus *juris*, quas ex officio tenemur nosse, & quæ luculenter nobis revelatæ sunt, tantùm abest ut excuset, ut graviorem reatum inferat. Jam hìc quum Pontificii profitentur se credere panem esse Christum, & ignorare esse panem, non est ignorantia prioris ordinis, sed posterioris, quia & hoc scire tenentur ex officio, & possunt ex Verbo, cùm tot argumentis in Scriptura hoc demonstretur, ut, nisi sponte cæcutire vellent, facilè id agnoscerent; Itaque peccato suo ignorantiam prætexere non possunt, quia ignorantia voluntaria est & affectata, quæ propriâ culpâ accersita est, & quam non ægrè à se dispellere possent, si oculos mentis ad lucem Verbi aperire vellent. Neque hìc reponendum est, *hoc peccatum, si quod sit, esse tantùm errorem intellectûs, non vitium voluntatis, nec enim peccare voluntatem, cùm cultum exhibet rei illi, quam intellectus Christum esse judicat; imò peccaturam si non adoraret, ex quo intellectus ita judicavit.* Nam ex hac hypothesi sequeretur nullum peccatum posse esse in voluntate & praxi, quando nullum datur, quod non oriatur ex errore aliquo intellectûs, nec enim voluntas malum unquam appeteret, nisi intellectus judicaret esse bonum, quippe malum sub ratione mali appeti non potest; etsi ergo voluntas semper ad bonum fertur, non ideo minùs peccat, cùm bonum apparens, quod revera est malum, amplectitur, quia intellectus bonum illud falsò judicavit: error itaque erit in intellectu fateor, sed non minùs in voluntate, quæ cæcum ducem sequitur. Ita idololatra qui lignum, aurum, vel aliud quid tanquam Deum adorat, errat quidem graviter in intellectu, qui falsa illa persuasione imbuitur, sed non minùs peccat voluntate, in cultu quem creaturæ exhibet, qui soli Creatori debetur: hoc vidit *Tolet.* lib. 4. de instr. Sacerd. cap. 14. *Idololatria,* inquit,

inquit, *non est, nisi error in intellectu præcedat, quò dignum honore judicamus Deum falsum, cui idololatræ se prosternunt.* DISPUT. III.

XIX. Sed libet Adversarios ulterius urgere, & ex propria hypothesi eos convincere; dicunt se non panem, sed Christum adorare: At nunquam certi esse possunt, Christum revera adesse, quia Christus non potest adesse nisi per consecrationem: Sed nunquam certò iis constare potest factam esse consecrationem; quandoquidem multi sunt defectus, in quibus potest impediri ex ipsorum sententia, & transubstantiario non fieri: notavit hoc Suarezius in 3. Tho. q. 39. art. 8. disp. 65. *Multæ sunt causæ propter quas hoc potest accidere, ut si Sacerdos non sit baptizatus, vel non habeat intentionem, vel non ritè ordinatus, quod pendet à multis aliis causis, in quibus ferè in infinitum progredi possumus*; Sic Biel Section. 49. in Can. Miss. *Quia non potest esse eadem certitudo neque celebranti, neque populo circumstanti, de conversione panis in corpus Christi propter defectum aliquem impedientem & contingere potentem, ut quod fortè celebrans non est Sacerdos, siquidem nullus celebrans potest evidenter scire se esse baptizatum, aut legitimè ordinatum, similiter propter defectum alicujus necessariò requisiti ad consecrandum, utpote debitæ intentionis, aut errorem commissum in forma vel in materia, & multò minus circumstantes infallibiliter scire possunt sub hostia fore Christum, ideo adoratio fieri debet sub conditione habituali tacita, vel actuali expressa, tali scilicet si servata sint omnnia ad consecrationem necessaria.* Quid quod ne quidem ipsi conveniunt in accessoriis, & facile contingere potest, ut aliquod istorum requisitorum desit, varios enim casus enumerant, in quibus Transubstantiatio impeditur, ut si panis non fuerit ex tritico, si aquæ plusculum vino admixtum fuerit, si vinum acescat, si 13. panibus oblatis intentio feratur in 12 tantùm, in quo casu nullus omnino consecratus censetur, si defuerit nonnullorum verborum essentalium recitatio; si qui offert Sacerdos non est, & non legitimè ordinatus, &c. uno verbo præsentiam Christi in hostia pendere volunt à legitima consecratione, legitimam consecrationem à qualitate Sacerdotis, pronunciatione verborum, & intentione consecrandi; Nam intentionem Ministri esse de essentia sacramenti vult Concilium Tridentium Sess. 7. Can. 11. Jam quis certus esse potest vel de intentione Sacerdotis, quæ nemini nisi soli Deo potest esse certa, vel de legitimo Baptismo, & Ordinatione? An ritè ab Episcopo ordinatus, Et an Episcopus iste rursus ab alio bene sit ordinatus? quis certus de legitima pronunciatione verborum, & an ex parte materiæ vel formæ omnia requisita observata sint, nihilque omnino desit? Unde cùm impossibile sit, vel Sacerdoti celebranti, vel populo communicanti hæc nosse, impossibile est

à pe-

à periculo præsentissimo idololatriæ liberari; nec unquam ullus certus esse poterit Deum esse quem adorat, quod tamen ad legitimam adorationem requiri certissimum est, nam ex Paulo *quicquid fit sine fide peccatum est* Rom. 14. 23.

XX. Non me latet equidem Adversarios, qui sentiunt se urgeri hoc argumento, à quo nunquam tamen se expedient, varia captare effugia, ut vim ejus elevent. Alii quippe confugiunt hic ad *adorationem hypotheticam*, ut audivimus ex Biele, unde Bonaven. in 3. sent. dist. 9. art. 1. q. 6. *sufficit quòd adorans in habitu hanc habeat conditionem, videlicet si consecratio debito modo facta est*, &c. Sed quis non videt hanc adorationem impiam esse & absurdam; nam omnis vera adoratio nititur fide, Ro. 10. 14. & accedentem ad Deum oportet credere Deum esse Heb. 11. 6. Jam qui hæsitat, utrùm id quod adorat Deus sit, An accedit illa fide præditus? An non cum Samaritanis colit quod nescit, & cum Atheniensibus nescit quid colat, & ἀγνώστῳ Θεῷ sacra facit? quasi verò hoc ludibrium Majestati suæ fieri Deus patiatur à creatura, ut invocationem talem concipiat, *Adoro & colo te si Deus es.* Sanè si conditio illa ita conciperetur de futuro; ut diceret homo de objecto, quod adorandum proponitur, *adorabo te, si es Christus*, nec adoraret, antequam certior esset factus de veritate, posset fortè extra culpam constitui: Sed quum concipitur de præsenti, *adoro te si es Christus*, & non obstante dubitatione sua actu homo adorat, inexcusabilis est. 2°. Alii humanam certitudinem hic sufficere arbitrantur, sed licèt ea in rebus humanis possit sufficere, in divinis non item, ubi divina requiruntur argumenta. Deinde hæc certitudo sequitur humana argumenta, sensus, rationem, testes, &c. Atqui Transubstantiationem humana nulla adstruunt argumenta, sed omnia evertunt, sensus repugnant, repugnat ratio, horret animus. Denique quando nihil est periculi in re facienda, nec vel Deus lædi, vel proximus offendi potest, sufficiunt humanæ πληροφορίας argumenta, At quum gravissimum subest peccati in Deum & proximum periculum, quis non dixerit, piam mentem divinam πληροφορίαν ex Verbo Dei petere debere, ne turpiter in iis, in quibus salus nostra vertitur, impingat?

XXI. Denique licèt, daremus Pontificios non peccare adorando sacramentum, quod Christum esse falsò arbitrantur; non possunt tamen diffiteri eos, qui certò in conscientia persuasi sunt non Christum ibi, sed merum panem esse, revera ἀρτολατρείας crimen commissuros si illum adorarent. Quænam E. hæc Tyrannis est Papæ, nos cogere velle ad istam genuflexionem & adorationem, & ni faciamus, ferro & flammis tanquam atheos scelestissimos mortalium persequi; An non est manifestè nos ad idololatriam propellere; & tam grande peccatum nobis præcipere? Fidem Dei & hominum appellamus, num æquum sit à nobis postulare, quod sine tam immani

lere dare non possumus? Itaque hæc una ratio, etsi aliæ nullæ suppeterent, abundè sufficeret ad necessitatem secessionis & syncretismi impossibilitatem evincendam, quando sic apud nos statuimus, hoc objectum quod nobis adorandum præcipitur, nihil aliud quàm meram creaturam esse, & quæ proinde à nobis sine idololatria coli non potest. DISPUT. III.

XXII. Sed non desinunt ipsi colores quærere, quibus peccatum suum deleant, vel saltem incrustent & minuant. Addunt iterum, Si quod sit peccatum suum, quod non fatentur, non tale esse tamen quod secessionem inferre debeat, quando communionem colere non detrectemus cum Lutheranis, qui eundem præsentiæ realis & corporalis Christi in Cœna errorem secum foveant; Vel ergo secedendum esse planè ab illis, Vel non impossibilem esse & illicitum ad se accessum. ℞. Hæc est exceptio πολυθρύλλητος, quæ in omnium fermè Adversariorum ore versatur, & quam, licèt abundè à Nostris responsum sit, subinde tamen regerere non desinunt, quasi Achilleum aliquod & invictum argumentum. Verùm vanitas istius ratiocinii facilè deprehendetur, si sequentia attendimus. I. Non negamus fraternitatem non semel à Nostris oblatam esse Protestantibus, quos Lutheranos vocant, quia licet errores quosdam foveant, tales tamen eos non credimus, qui fundamentum ipsum fidei & salutis evertant, in quibus proinde ferendis tolerantiæ Christianæ & fraternæ charitati locus esse potest & debet ex præscripto Pauli Philip. 3. 15. Rom. 14. 1. Certè si symbolica Scripta & Confessiones publicas utrinque respiciamus, ex quibus de Ecclesiarum sententia ritè judicari potest, (nec enim privatorum Doctorum opiniones & κυρίας δόξας si quæ sunt attendimus) patebit facilè hactenus per Dei gratiam in fundamentalibus Capitibus consensum mansisse, dissensum tantùm in quibusdam levioribus & minoris momenti esse, quæ salvâ charitatis compage tolerari possunt. II. Negamus eandem esse Pontific. rationem, nam ut cæteros errores gravissimos & capitales, quos errant, de quibus actum Disputatione primâ, mittamus; & qui necessitatem secedendi nobis imposuerunt, à quibus abhorrent Lutherani, qui in Protestantismo contra Papismum nobiscum conveniunt; Certum est longum latumque discrimen intercedere inter sententiam Lutheranorum circa Sacramentum, quam ferri posse dicimus, & Pontificiorum errores sive *Theoreticos* sive *Practicos*, quos meritò damnamus. Primò etsi statuant præsentiam aliquam Corporis Christi in Cœnâ, Nobiscum tamen negant constanter, & fortiter impugnant contra Pontificios Transubstantiationis monstrum, sacrilegum Missæ sacrificium, absurdam solarum specierum, destructâ panis substantiâ, præsentiam, Communionem mutilam sub unâ specie, Theatralem sacramenti circumgestationem, asservationem, repositionem, & alia innumera,

Disput. III. quæ Adversarii congerunt. Secundò licèt præsentiam aliquam Christi necessariam velint, nolunt tamen fieri per μετουσίαν & ex vi verborum sacramentalium, ut Pontificii, & ejus modum ἄῤῥητον & inexplicabilem fatentur, & quum ita se explicant, ut facilè pateat eos puriorem habere mentem quàm linguam; præsentiam quippe talem innuunt, quæ *non sit per & propter quandam essentiæ humanæ immensitatem, sed propter purissimam cum λόγῳ unionem*; ut loquitur *Gerhardus loc. com. de Attrib. div. sect.* 182. & disertè profitentur se talem credere præsentiam, quæ non destruat tamen essentiales naturæ humanæ proprietates *Confess. Orthod.* cap. 6. talem quæ panem in esse suo physico integrum linquat, nec ullam conversionem inferat, quæ doctrina est Pontificiorum, quæ congeriem absurditatum gravissimarum post se trahit.

XXIII. Sed quod caput rei est, apud Pontificios non tantùm sunt errores multi *theoretici* graves & intolerandi circa sacramentum; Sed præcipuè *practici*, quia venerationem & cultum sacramenti nobis præscribunt, & sub pœnâ sanciunt, quem tamen idololatricum esse credimus. At Lutherani quocunque tandem modo errent circa sacramentum, errant tantùm theoreticè, non practicè; nihil enim est in eorum praxi & cultu, quod nos ad idololatriam impellat; Licèt enim Christum præsentem esse velint in sacramento, tamen adorationem sacramenti nec ipsi indicunt, nec aliis imponunt; ideò nulla potest illis affingi idololatriæ, quam severè damnant, suspicio, nec quicquam obstat, quo minus, salvâ conscientiâ, vel illi in communionem nostram recipi, vel nos cum illis, si eodem modo sint erga nos animati quô nos erga ipsos, communionem colere possemus, quod cum Pontificiis fieri nequit.

XXIV. Neque hìc audiendi sunt Adversarii, quum reponunt; Etsi hanc adorationem non præcipiant, eam tamen ex eorum sententia sponte sequi, ideoque longè graviùs peccare Lutheranos non adorantes, Pontificiis adorantibus, *Quis enim*, inquiunt, *majus crimen esse dicat in Catholicis, Jesum Christum in Eucharistia præsentem adorantibus, quàm in Lutheranis, Christum quem præsentem credunt, suo honore privantibus.* Nam primò falsò supponunt ex præsentia Christi in Sacramento, quam statuunt Lutherani, sequi sacramenti adorationem: nam licèt credant Christum esse in sacramento, non propterea credunt esse ipsum sacramentum, quia panem semper manere panem confitentur, multò minùs sacramentum ipsum adorandum statuunt, nec ulla ratione id ex eorum hypothesi potest elici; nam non statim adorandæ sunt res, in quibus Deus præsens est, ut antea diximus. Secundò gratis etiam supponitur ex positione præsentiæ realis & corporalis Christi in pane, sequi necessitatem adorationis Christi in pane, ut enim ex præsentia Dei in lapidibus vel arboribus, &c. non sequitur externo aliquo cultu statim

tim eum ibi esse adorandum, sed demum ubicunque radios aliquos præsentiæ suæ vel in gratia vel in gloria patefacit; Ut ex præsentiâ Divinitatis Christi in baptismo, non sequitur Christum esse in aquis baptismi adorandum; Ita nec si esset in signis Eucharistiæ, statim sequeretur ibi cum illis esse adorandum; quia ibi invisibiliter corpus ejus lateret absque ullo divinæ Majestatis radio, nec ut vivum, sed ut mortuum proponeretur, sed in cœlo demum adorandus est, ubi vult quæri, & ubi vivit & gloriosè se nobis manifestat. Quò pertinet formula Veterum, quæ in ipso Can. Missæ retinetur adhuc speciali providentiâ Dei, *sursum corda*, quæ docet Christum non in pane, sed in cœlo quærendum esse. Non debet ergo vitio verti Lutheranis, si adorationem suam non dirigant ad Christum in Eucharistia latentem invisibiliter, sed ad eum gloriosè in cœlis regnantem. 3. Etsi hoc ex ipsorum dogmate consequeretur, non posset tamen hoc legitimè ipsis imputari; Quia consequentiam hanc nec vident nec admittunt; Imò disertè protestantur se ab ea quàm maximè abhorrere. Quis verò dixerit illi, qui thesim aliquam tuetur, statim omnes consequentias, quæ inde deduci possunt, sive verè sive probabiliter tantùm, licèt eas non agnoscat, nec probet, posse aut debere impingi? Cùm ergo certum sit Viros fratres adorationem Sacramenti, pro qua Pontificii, ut pro aris & focis pugnant, constanter detestari, neque adorationem Christi in pane, sed in cœlo agnoscant, aut videant hanc ex sententia sua sequi, quam alii eliciunt; nemo non videt, aliam planè ipsorum & Pontificiorum hìc esse rationem. DISPUT. III.

XXV. Crimen ergo Pontificiorum non in eo est, quòd Christum adorent, Sed 1. quòd non adorent eo modo, quô præcepit Deus, 2. quòd species cum Christo adorent, 3. maximè quòd pro Christo sacramentum & panem, id est, id quod revera non est Christus, adorent. Neque valet ipsorum intentio & cæca fides, quia ut antè diximus, erronea intentio non excusat. Itaque peccant hìc Pontificii, non tantùm in *loco* cultûs, quia quærunt & colunt Christum ubi non est quærendus, scilicet in signis sacramentalibus, sed etiam in *Objecto*, quia adorant hostiam pro Christo, quæ re ipsa Christus non est, quicquid illi statuant. Denique etsi Lutherani non adorant sacramentum, vel Christum in pane, non privant tamen eum debito honore, adorare enim non desinunt Christum in Eucharistiæ usu, ut passim testantur. Sic & Reformati, utut sacramenti adorationem, tanquam crimen longè maximum, aversentur, non denegant tamen Christo cultum debitum in hujus sacramenti celebratione, imò quocunque tandem modo communicent, sive stando, sive sedendo, sive genuflectendo, ut à variis fit diversimodè; certum est Christum ab omnibus adorari, non ut in pane latentem, sed ut in cœlo sedentem. Quæ omnia, ne ulteriùs quid addamus, satis superque docent, perperam

Disput. III. nobis imponi, quòd cum Lutheranis syncretismum inire non recusemus, nolimus verò cum Pontificiis, cùm tam memorabile inter utrosque discrimen intercedat.

XXVI. Atque ita executi sumus paulò fusiùs, quæ pertinebant ad Sacramenti adorationem: Sequitur jam *Crucis* cultus, qui paucioribus verbis à nobis absolvetur. De *Cruce* autem hîc quum loquimur, non sumimus eam, vel *metonymicè* pro *Christi passione* & Christo crucifixo, quo sensu, 1. Cor. 1. 18. Euangelium dicitur *sermo Crucis*, id est, de Christo crucifixo, 1. Cor. 2. 2. & alibi non vult gloriari Paulus nisi in *cruce Christi*, Galat. 6. id est, in ejus morte & passione, 2. pro mortis Christi prædicatione, ut 1. Corint. 1. 17. *ne irrita reddatur crux Christi*, & Galat. 6. 12. ne ob *crucem Christi*, id est, Euangelium, quod crucem Christi prædicat, *persecutionem patiantur*. Nec eam usurpamus *impropriè*, quo modo afflictiones fidelium vocantur *cruces*, quia ita Christo crucifixo conformes fiunt. Matth. 10. 38. Sed *propriè* pro instrumento Dominicæ passionis, tum pro ligno illo, in quo affixus fuit Salvator, tum pro imagine ejus sive picta sive sculpta. In hujus autem veneratione Crucis manifestam pertendimus à Pontificiis committi idololatriam. Siquidem recepta est apud ipsos sententia, *latriæ* cultum, qui soli Deo debetur, Cruci ejusque imagini exhibendum esse, Thomas. p. 3. q. 25. art. 4. *Si loquamur de ipsa Cruce, in qua Christus crucifixus est, utroque modo est à nobis veneranda, uno scilicet modo, in quantum repræsentat nobis figuram Christi extenti in ea, alio modo ex contactu ad membra Christi, & ex hoc quòd ejus sanguine est perfusa, unde utroque modo adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione latriæ, & propter hoc crucem alloquimur, & deprecamur quasi ipsum Crucifixum: Si verò loquamur de effigie crucis Christi in quacunque alia materia, puta lapidis vel ligni, argenti vel auri, sic veneramur crucem tantùm ut imaginem Christi, quem veneramur adoratione latriæ.* Ad Thomæ sententiam accedunt plerique Scholastici, *Bonavent.* ætate suppar Thomæ, idem iisdem rationibus probat in 3. sent. dist. 9. q. 4. *Alex. Alens.* Bonaventuræ præceptor. p. 3. q. 3. *Biel* in expo. Miss. sect. 49. 50. *Andrad.* l. 9. pro Conc. Trid. & alii plures, quos vide citatos apud Valent. Tom. 4. disp. 1. q. 24. unde Vasques in 3. Tho. disput. 111. c. 2. dicit Catholicam fidem & doctrinam esse, Quòd *non solùm crux illa, in qua Christus mortuus est, sed & quæcunque Crucis figura, vel in materia permanenter sculpta, aut depicta, vel in aëre, aut manu, aut digitis expressa, exosculanda & adoranda est.*

XXVII. Nec alia est praxis ordinaria; Cultum quippe latriæ soli Deo debitum tam internum quàm externum illi tribuunt, *internum* quidem, quia spem salutis in ea ponunt; & Thomas inde probat cultum latriæ deberi cruci, quoniam in illa salutis spem ponunt, *Illi*, inquit, p. 3. q. 25. art. 4.

art. 4. *exhibemus latriæ cultum, in quo ponimus spem salutis, sed in Cruce Christi ponimus spem salutis; cantat enim Ecclesia Dominicâ passionis Domini in hymno. O crux ave spes unica*, E. *crux Christi adoranda est adoratione latriæ*. Ne autem, quod quidam hîc excipiunt, hæc verba de Crucifixo metonymicè intelligenda putemus, non verò de ipsa cruce, manifestum est ex integro hymno, & præsertim ex verbis præcedentibus, hæc non nisi ad ipsum lignum crucis dirigi posse, sic enim habent in *Brevi. Rom. Domini. passio.*

Arbor decora & fulgida
Ornata Regis purpurâ
Electa digno stipite,
Tam sancta membra tangere,
Beata cujus brachiis
Secli pependit pretium
Statera facta corporis
Prædamque tulit Tartari.
O crux Ave spes unica,
Hoc passionis tempore
Auge piis justitiam
Reisque dona veniam.

Ubi nemo non videt crucem seorsim à Christo compellari. Non meliùs elabuntur, qui dicunt has laudes figuratè ad crucem referri per prosopopœam, Poëtis & Oratoribus satis familiarem; nam ut bene notat *Vasques* in 3. Tho. q. 25. disp. 109. cap 4. Quamvis per figuram prosopopœam sæpius cum re inanimata loquamur, ineptè tamen etiamsi figuratè ab ea peteremus salutem & gratiæ augmentum, nec proposopœa liberat eos à crimine idololatriæ, sine cujus criminis reatu nemo potest ita alloqui imaginem, aut ejusmodi rem aliquam, ut ei religiosè supplicet, & ab ea veniam peccatorum petat, quæ tamen isti non verentur petere à lignea cruce.

XXVIII. Spem autem & fiduciam collocare ipsos in cruce, tum quoad adeptionem bonorum, tum quoad liberationem & protectionem à malis, probant verba *Pontificalis Rom.* quibus Episcopus utitur in benedictione novæ crucis, parte secundâ, titulo de Benedict. novæ crucis: *Ita quæsumus accipias istam crucem, quemadmodum & illam quam manibus amplexus es, & sicut per illam Mundus expiatus est à reatu, ita offerentium famulorum tuorum animæ devotissimæ hujus crucis merito careant omni perpetrato peccato.* Et rursus, *Oramus te Domine sancte Pater omnipotens, sempiterne Deus, ut digneris benedicere hoc lignum crucis tuæ, ut remedium salutare*

Disput. III. *generi humano sit, soliditas fidei, bonorum operum profectus & redemptio animarum, sit solamen ac tutela contra sæva jacula inimicorum per Dominum nostrum.* Accedit externus latriæ cultus tum signi tum facti, *signi* quia eam *adorant:* Nam in Pontifi. ubi suprà, 1° *Pontifex seu Episcopus quivis, flexis ante crucem genibus ipsam devotè adorat & osculatur, vexillo enim Crucis omne genu, & omnis lingua confitetur.* Præcipuè verò in die Parasceves solent flectere genu cruci, eamque osculari. Ubi enim Papa aut Sacerdos detegit paulatim crucem, eamque populo ostendens, ait, *Ecce lignum crucis*, cui respondent Capellani, *in quo salus Mundi pependit*, deinde Cantores perficiunt, *venite adoremus*; Ad ea verba procedit Papa, exutis calceis per unum ex Scutiferis, & genu ter flexo adorat, & osculatur, post Papam Cardinales, Imperatores, Reges, si adsint, tum Episcopi &c. ita à summo Pontifice ad infimum Caudatarium omnes crucem adorant & osculantur. Vid. lib. *Ceremoniarum Romanarum* feria 6. majo. hebdo. *Facti* etiam cultum exhibent, templa, festa, aras ei consecrando, incensum illi adolendo, & suaves odores offerendo, teste *Bellar.* cap. 13. lib. 1. de Triumphan. Ecclef. *Suaves odores etiam cruci offerimus in Ecclesia.* Jam incensum adolere sacrificium Deo proprium est. Unde Israëlitæ notantur abominandæ idololatriæ crimine Eze. 8. 11. quòd quisque in manu sua thuribulum haberet, quô imaginibus suis adolerent. Et in primitiva Ecclesia, veteres Christiani mortem subire maluerunt, quàm aliquot grana thuris in honorem Cæsaris apponere, qui enim id faciebant, putabantur sacrificare. Hoc verò clariùs patet ex sacrificiis spiritualibus orationum & laudum, quibus eam colunt, ut passim in Breviariis leguntur: *Crux splendidior cunctis astris, mundo celebris, hominibus multùm amabilis, sanctior universis, quæ sola fuisti digna portare talentum Mundi* &c. *salva præsentem catervam in tuis hodie laudibus congregatam* &c. In Breviario Rom. in Festo Inventio. & Exalt S. Crucis, & alibi, *Crux Christi salva nos, Crux Christi defende nos*, in Hortulo animæ.

XXIX. Hæc verò omnia clamant, nobis etiam tacentibus, Cultum omnem, qui Deo debetur, in Crucem transferri: Quòd si hoc non est idololatriam crassam committere, non video quid sit idololatria. Nam cùm nemo neget crucem istam lignum esse & stipitem, nemo negare potest cultum religiosum illi exhibitum in rem creatam transferri: nec eos excusare potest quod ajunt, Primò *Illum honorem, qui exhibetur cruci, referri ad rem significatam cujus est signum, non ad ipsam crucem in se.* Quia nec Crux Christi signum potest dici, & ex dictis patet cultum istum directè referri ad Crucem ipsam; Unde Thom. loc. cit. testatur, etiamsi ratione ipsius Crucifixi reverentia ista Cruci exhibeatur, tamen ob eam causam crucem eos adorare eadem adoratione

cum

cum Christo, & propter hoc eos crucem alloqui & deprecari quasi ipsum Crucifixum. Non quod addunt secundò, *Cultum qui per se & propriè debetur imagini crucis, non esse latriæ cultum propriè, sed quendam multo inferiorem, qui analogicè & reductivè referatur ad latriam, tanquam imperfectum ad perfectum*, *Bellarminus* lib. 2. de Eccles. triumph. c. 25. nam etsi hoc concederetur respectu imaginis Crucis, sequeretur semper ipsam Crucem ut prototypum latriâ per se & propriè esse adorandam. Sed in sequentibus quum de Imaginibus disputabimus, docebimus cultum nullum talem reductivum & analogicum dari posse sine idololatriæ participatione. Nec denique quod tertiò subjiciunt cum *Gregorio de Valentia*, qui fidentiùs quàm Bellarminus & magis rotundè adorationem Crucis adstruit, *se deferre cultum latriæ imaginibus Christi, & Crucis, sed non sicut Christo.* Nam sic impurissimum scortum posset se tueri quum facit copiam corporis sui adulteris, iniquè secum agi, si adulterii condemnetur, quoniam non eodem facit animo atque affectu, quô se consociat viro suo. DISPUT. III.

XXX. Nihil attinet autem, ut rationes varias fusiùs excutiamus, quibus idololatricum hunc cultum adstruere conantur, quanquam facillimum esset earum vanitatem retegere; & commemorâsse, eas refutâsse est. Quid enim afferre possunt, quod tantam dignationem Cruci conciliet, ut adoranda sit? An *contactum Christi*, quasi per eum, virtutem aliquam aut sanctitatem inhærentem habuerit, quæ tali cultu digna sit? Sed alia multa Christum tetigerunt, quæ nullam tamen ex eo sanctitatem duxerunt, ob quam ab hominibus religiosè colerentur; nec ullus nisi absurdissimè dixerit, rem inanimatam posse ex contactu personæ sanctitatem aliquam inhærentem, & virtutes morales habere, quarum respectu aliquo cultu digna censetur. Præterquàm quòd hoc Crucem Christi tantùm respiceret, non imagines Crucis, quibus tamen idem hodie honor defertur. An afferent secundò usum Crucis ad Redemptionem hominum, quòd ea fuerit electa & honorata à Christo, ut esset Altare sacrificii, scala ad Regnum, & instrumentum liberationis nostræ, quô Diabolum vinceret ac de eo triumpharet? Sic sanè *Bellarminus* ratiocinatur; sed quàm frigidè quivis videt. Nam 1. etsi hoc daretur, non valeret tamen consequentia quæ hinc elicitur ad adorationem; quia triplici ista phrasi significaretur tantùm usus Crucis, nulla autem qualitas inhærens, adoratio autem refertur ad aliquid non propter usum, sed propter naturæ ὑπεροχὴν & eminentiam, 2. dist. *Crucem materialem, à mystica*, & lignum, à merito passionis ejus, qui illi affixus est; elogia hæc non priori, sed posteriori dicuntur respectu, nec nisi perperam Cruci ista tribui possunt, quæ ad passionem pertinent. Non est *Altare sacrificii*. nam altaris est sanctificare illud,

Disput. II. illud, quod in ipso offertur, Matth. 23. 17. An verò Crux sanctificavit carnem Christi? An non potiùs caro sanctificavit crucem, & è ligno maledicto fecit lignum vitæ benedictum? Itaque Christus ipse fuit omnia, *Sacerdos* in persona, *Sacrificium* in natura humana seu carne, *Altare* in divina, unde se ipsum dicitur *per Spiritum æternum obtulisse*, Hebr. 9. 13. Si verò à quibusdam ita Crux vocata est, impropria fuit & minùs accurata locutio. Non *scala ad Regnum*, nec enim per Crucem simpliciter, sed per mortem Crucis aditum sibi ad regnum fecit; frustrà confirmatio

Joan. 12. 32. petitur ex Joa. 12. 32. *Si exaltatus fuero è terrâ, omnia traham ad me:* hæc quippe verbà non crucem, sed mortem in Cruce notant, ut Christus optimus sui interpres docet, Luc. 24. 26. *Nonne oportuit Christum omnia hac pati, & sic ingredi in Regnum?* Denique perperam dicitur *liberationis instrumentum*; aliud enim est *instrumentum passionis* Christi materialiter spectatæ, aliud *instrumentum redemptionis*. Crux prius potest

Col. 2. 14. dici, non posterius, non per Crucem, sed per Crucifixum redempti sumus & salvati, nec aliud evincunt loca, quæ in eam rem laudantur,

1. *Pet.* 2. 24. Coloss. 2. 14. ubi in Cruce triumphasse dicitur de Principatibus, &c. affixo ibi chirographo nobis adverso, & 1. Petr. 2. 24. *portasse peccata nostra super lignum*; Notum quippe, hæc de Cruce non posse dici propriè, quid enim Crux materialis conferre potuit ad peccatorum expiationem? sed de Crucifixo, qui per mortem Crucis hanc insignem de Diabolo reportavit victoriam, & peccata nostra delevit. Unde patet quàm falsò & injustè ut Crucis Christi osores traducamur, quia cultum illi nullum exhibere volumus, hunc soli Crucifixo reservantes. Non est, crede mihi, verus discipulus Crucis, qui eam præ oculis depictam habet, vel in manibus gestat ac colit; sed qui in corde penitus insculptam gerit, & qui ita Christum Crucifixum veneratur & diligit, ut cum eo totus crucifixus sit, Galat. 2.

Gal. 6. 14. 20. & vers. 24. hoc verè est in Cruce Christi gloriari. Galat. 6. 14.

XXXII. Unum superest quod urgent etiam Adversarii, Ecclesiæ scilicet veteris praxim, apud quam *Crucis signum*, & *cultum* in usu fuisse ab initio pertendunt; Unde Christiani *Religiosi crucis* dicti, & Gentiles ipsis adorationem crucis objiciebant, ut constat ex *Tertulliano* & *Minutio Felice*, quod non fecissent tamen, nisi aliquem cultum illi exhibuissent. R. Frustrà hîc patrocinium Ecclesiæ veteris advocatur: Certum est Ecclesiam Apostolicam nullum cruci cultum exhibuisse, nullum sanè vel in Actis vel in Epistolis Apostolicis ejus extat vel minimum vestigium. At si idem cum Pontificiis statuissent, nonne summâ diligentiâ lignum hoc abstulissent, & asservâssent, nonne venerationem hanc populo Christiano commendâssent in Scriptis suis, & exemplo suo docuissent, de quibus omnibus altum apud ipsos silentium? 2. Si de

Ecclesia

Ecclesia Christiana sermo est, probari non posset ante Constantinum M. ullam apud Christianos in usu fuisse Crucis imaginem pictam aut fabricatam ex ligno, auro, similive materia; ipse quippe primus perhibetur permotus visione cœlesti, quæ victoriam in signo crucis portendebat, cum his verbis Ἐν τούτῳ νίκα Vexillum Imperiale, *Labarum* dictum, in formam crucis confecisse, ut observat *Euseb.* lib. 1. *de vita Constan. cap.* 22. 23. & *Sozome. lib.* 1. *hist. cap.* 4. Ita primis Christianis ne visa quidem unquam erat crux, nedum ut esset adorata. Nec ex illa prima ætate Christianismi ad annum Domini 300. quemquam Adversarii proferunt vel habent, qui crucis adorationem vel commendet, vel memoret, ut observat *Dallæus* lib. 1. de Relig. Cultus objecto cap. 8. Non quidem diffitemur signum crucis, sed ἀνύπαρκτον, & in aëre certo digitorum motu formatum, jam antea in usu fuisse, ut liquet ex *Tertull.* de coro. mili. cap. 3. *ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum* &c. *quacunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* Sed id absque lege Scripturæ & Apostolica traditione fiebat, ex sola consuetudine & traditione non scripta, ut fatetur ibidem Tertullianus. Verum hoc signo usi Veteres, non ut adorando, nec ut operativo ex opere operato, quod vult *Bellarm.* lib. 1. de Imaginib. cap. ultimo; Sed tantùm ut *signo discretivo* Christianitatis & tesserâ, quâ se invicem Christiani internoscerent, & ut quod probro vertebatur, quòd Christum crucifixum sequerentur, illi gloriæ adscriberent; quod bene observat *Andreas Masius* in Jos. 22. ubi ostendit ex Lactantio, Tertulliano, Nazianzeno, Basilio, ob eam causam hoc monumentum tantâ veneratione habitum apud vetustissimos Christianos, non ut adoraretur, sed ut testimonium esset Christi crucifixi.

DISPUT. III.

XXXIII. Nec desunt loca diserta Veterum, quibus constat, quàm alieni fuerint à Crucis adoratione; quæ omnia recensere non patitur instituti nostri ratio: unus vel alter locus nobis erit instar omnium. Octavius apud Minutium Felicem respondens Cæcilio, qui inter turpia & nefanda, quæ apud suos de Christianorum cultu & religione spargi & jactari tradit, *Crucis* quoque *cultum* memorat, ad hanc calumniam reponit. *Cruces nec colimus, nec optamus, vos planè qui ligneos Deos consecratis, cruces ligneas, ut Deorum vestrorum partes; forsitan adoratis.* Ambrosius in Orati. funeb. Theodo. ubi de inventione crucis loquitur, *Helena*, inquit, *invenit titulum, Regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis est error & vanitas impiorum.* Frustrà verò hîc laudatur versus Lactantio tributus in carmine passionis, *Flecte genu, lignùmque crucis venerabile adora*, quod Bellarm. affert lib. 2. de S. Imag. cap. 12. Nam Viri docti pridem observârunt Carmen esse supposititium, ut observat Michael *Thomasius* in notis ad Lactan. & ex eo *Possevinus*, qui negant

 gant

Disput. III. gant hoc carmen in ullis Codicibus antiquis inveniri. Nec nos movere debet, quòd hoc impactum dicatur Christianis à Gentibus; Nam à calumniis & criminationibus Ethnicorum non procedit argumentum. Quis enim nescit, quàm multa Christianis ab iis objecta falsissimè fuerint, ut Capitis Asinini adoratio, adoratio Solis, Ononychitis, & similia, quæ leguntur apud *Tertull.* in Apolog.? Ejusdem commatis est objectio ista, quam constanter illi refellunt. Vid. *Tertull.* Apol. cap. 15. 16. 17. ubi non magis illas de Capite Asini, de Sole, de Ononichyte, quàm hanc de cruce appellat *falsam opinionem*: Ideo æquè mentitos Ethnicos cùm dicerent crucem à Christianis coli, quàm cùm asini caput, & reliqua. Idem testatur *Minutius Felix in Octav. Cyrillus lib. 6. cont. Julia. Celsus* sanè, qui acerrimus fuit Christianorum adversarius, crucis cultum Christianis nusquam objecisse reperitur in eo quem adversùs Nostros composuit libello, quem Origenes solidè confutavit, quod argumento est, non fuisse suo tempore adoratam Crucem. Si enim jam tum adorata fuisset, qui Christi crucifixi cultum tam acriter & toties Nostris objicit, Cur is Crucis cultum, qui multò absurdior & tetrior videtur, ne semel quidem objecisset?

XXXIV. Fatendum est sequentibus seculis, gliscente paulatim superstitione, post Constantinum Magnum, Crucis imagines paulatim in Christianorum Oratoria introductas fuisse, maximè ex quo invaluit traditio de inventa ab Helena Constantini matre, verâ Domini Cruce, circa annum 326. Cujus vanitatem multa tamen evincunt, maximè quòd nemo reperitur eorum, qui Helenam viderunt, iisdemque cum ea temporibus vixerunt, qui ejus meminerit: Eusebius imprimis, qui illi familiaris erat, quique de vita Constantini opus conscripsit, in cujus parte tertia multis Helenæ pietatem laudibus effert, & illud ipsum iter ejus in Judæam, in quo Crucem Dominicam ab ea repertam fuisse volunt, describit, resque in eo gestas narrat; sed de Cruce Domini repertâ, non modò nullum verbum facit, sed nihil quicquam, quod eò referri possit, innuit. Quod occasionem proculdubio dedit Gelasio Pontifici Romano I. an. D. 494. scriptum hoc de Inventione Crucis inter libros Apocryphos & cum cautione legendos, referendi in Decreto de libris Apocryphis, apud Gratianum Distinct. 15. Quod verò affertur à Bellarmino lib. 2. de Imag. cap. 27. de Chronico Eusebiano, quod in vulgatis Hieronymianæ interpretationis Codicibus ad an. 16. Constantini refert, *Helenam Constantini matrem divinis monitam visionibus beatissimum Crucis lignum, in quo salus Mundi pependit, apud Hierosolymam reperisse*, non evincit, hæc revera esse verba Eusebii, quæ in Græca editione Scaligeri non occurrunt, nec in accuratioribus Codicibus Latinis; sed ostendunt tantùm à mala manu post Autoris mortem inserta fuisse ex

Ruffino,

Ruffino, ut non sine ratione conjicit *Scaliger*, quia eadem fermè verba leguntur apud Ruffinum, in Historia Ecclesiastica, quo loco, sermone de Helena instituto: *Divinis*, inquit, *admonita visionibus Hierosolymam petit, atque ibi locum in quo sacrosanctum Corpus pependerat affixum, ab incolis perquirit, tum purgato loco, tres confuso ordine reperit Cruces.* Quam traditionem Ruffinus, & post eum Ambrosius, Paulinus, & alii sequentium seculorum Scriptores, referunt, non à certis Autoribus, & oculatis rei gestæ testibus acceptam, sed ex incertis, & temerè ab aliquo reliquiarum studioso confictis rumoribus haustam, ut omnino sit verisimile. DISPUT. III.

XXXV. Licèt autem hæc traditio Crucis Imaginum usum longè fortiùs in Ecclesias introduxerit, repugnantibus licèt variis Viris piis, qui huic errori gliscenti se opponebant, ut patet ex Epiphanii epistolâ ad Joannem Episcopum Hierosolymitanum: Certum est tamen nondum tam fuisse adorationis objecta, quàm mystica quædam insignia, & fidei Christianæ symbola, quæ ad memoriam, non verò ad cultum proponebantur. Donec sequentibus temporibus, res in apertum abusum mutata est ab iis, qui aliquem Cruci honorem & cultum deferre cœperunt, ut *Julianus* apud Cyrillum Alexandrinum lib. 6. illis opponit circa annum D. 462. non diffitentibus illius seculi Scriptoribus. Qui cultus inveteratâ consuetudine confirmatus est, non sine multis certaminibus, & tandem seculo octavo exeunte, sancitus in Pseudonicæna Synodo an. D. 797. Atque hæc de *Crucis Cultu* dicta sunto. Superest ut *de Reliquiarum* veneratione & cultu aliquid etiam dicamus, quod non minimum est Romanæ Idololatriæ argumentum.

XXXVI. *Reliquiarum* autem nomine, non sola Sanctorum defunctorum corpora apud Pontificios notantur, sed omnia quæ ipsorum fuêre, dum viverent, ossa nimirum, carnes, sanguis, dentes, ungues, capilli, cineres, vestimenta, togæ, tunicæ, interulæ, pallia, caligæ, crepidæ, calcei, cingula, pectines, cilicia, flagella, & alia id genus quæ commemorare nihil attinet. Hisce verò omnibus religiosum cultum deferri res ipsa clamat, & praxis publica clarè evincit. Constat quippe corpora vel ossa Sanctorum, & quæcunque ad illos putantur pertinuisse, ex sepulchris eruta elevari, & in conspicuo loco, imò sæpe supra altare collocari, auro, argento, serico exornari; In Processionibus & supplicationibus Reliquias istas circumferri, à populo tangendas, osculandas vel spectandas, coram illis gestu & animo adorabundos procidere: In illis gratiam & beneficia Dei quæri; Eis pretiosa dona offerri; Ad loca ubi reliquiæ esse putantur, religiosas peregrinationes suscipi; In altari includi ad sanctitatem Eucharistiæ conciliandam; In collo ex devotione & fiducia ad Deum & Sanctos portari; Tactis reliquiis juramenta fieri; Et tali religiosæ venerationi reliquiarum gratiam, *Reliquiarum cultus.*

tiam, beneficia, efficaciam precum apud eas fusarum, & remissionem peccatorum obtineri, quæ omnia luce meridianâ clariùs docent religiosè eas coli.

XXXVII. Ne verò hoc ipsis falsò & perperam à nobis impingi querantur, quod subinde facere solent, graviter succensendo Doctoribus nostris, imò & mendacii eos accusando, dum Reliquias ab ipsis *adorari & divinis honoribus* affici scribunt, ut *Bellarminus* lib. 2. de Reliquiis & Imagi. Sanctor. c. 2. 3. *Nos*, inquit, *Reliquias honoramus & osculamur, ut sacra pignora Patronorum nostrorum, sed nec adoramus ut Deum, nec invocamus ut Sanctos.* Videamus an non justè hoc ipsis tribuatur. Primò adorationem istam sancitam & approbatam fuisse in Concilio Nicæno II. patet ex verbis Actionis IV. *Ossa, cineres, pannos, sepulchra denique adoramus, illis tamen non sacrificamus.* Concilium Tridentinum eodem sensu cultum istum confirmat Sess. 25. Decreto de Invocatione Sanctor. Mandat Episcopis ut doceant, *Martyrum & aliorum Sanctorum cum Christo viventium corpora à fidelibus esse veneranda, per quæ multa beneficia hominibus à Deo præstantur*; *Tum eos omnes damnandos esse* pronuntiat, *qui affirmant Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eos aliaque sacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, & eorum opis impetrandæ causâ, Sanctorum memorias frustrà frequentari, prout eos jam pridem damnavit & nunc etiam damnat Ecclesia.* Ubi licèt subdolè & callidè more suo agens Synodus, abstineat quidem ab *adorationis* voce, & solius venerationis & honoris meminerit, superstitionis suæ dedecus sub vocabulorum istorum ambiguitate tegens, non aliam tamen esse ejus mentem, quàm cultum religiosum Reliquiis debitum præscribere, vel ex eo patere potest, quòd damnet eos qui *affirmant Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi*, quibus verbis dubium non est, quin perstringat Doctores nostros, non quòd honorem debitum Sanctorum & fidelium corporibus denegemus, qui consistit in honesta sepultura & pia custodia, quem à Nobis illis deferri sat notum est, sed quòd venerationem, & religiosum honorem illis reddere recusemus; quod ex eo etiam colligitur, quando addunt talem esse venerationem, per quam sacra monumenta à fidelibus frequentantur, & eorum opis impetrandæ causâ memoriæ Sanctorum frequentantur, quod religiosum cultum omnino importat.

XXXVIII. Hoc verò candidiùs & apertiùs exponit Vasques in 3. Tho. quæst. 35. disputat. 112. *Apud Catholicos*, inquit, *veritas indubitata est, reliquias Sanctorum, sive fuerint partes ipsorum, ut ossa, carnes, & cineres, sive res aliæ quæ ipsos tetigerunt, vel ad ipsos pertineant, adorandas & in hoc honore sacro habendas esse.* Et disp. 113. init. *Cinctoria & sudaria Pauli*, ait, *adorationis cultu fuisse veneranda*, &

sic

sic passim loquitur. *Valdensis* ex Damasceno statuit non modò lignum Crucis Domini, sed etiam sepulchrum, præsepe, clavos, lanceam, vestes, Sion & Golgotha loca esse *adoranda*, & eos veluti hæreticos refutat, qui Deum quidem in his rebus aut locis adorari concedunt, res verò ipsas, vel loca *adoranda* negant, Doctrinal. p. 3. Tit. 13. cap. 120. & alibi c. 121. *Omnes Dei Sanctos & eorum reliquias esse suis gradibus adorandas.* Nec aliter loquuntur hodie *Jansenistæ*, patet ex responso ab ipsis dato super miraculis, quæ edita ferebantur à sancta Spina apud Ecclesiam Portus Regii, ubi vindicantes ea ab obtrectatorum calumniis non semel dicunt, Sacram illam Spinam, quam ex corona Domini spinea decerptam jactant, *adorari.* Et *magnam mortalium catervam adire Ecclesiam illam suam ad Spinam adorandam.* Et *Sanctas Moniales cum profunda veneratione spinam Dominicæ coronæ adorare*, & sic passim loquuntur p. 15. 18. 22. Eò pertinet etiam quòd Catechesis Tridentina in tertium præceptum, quod ipsis est secundum, probat juramenta per reliquias, *Ad faciendam*, inquit, *fidem, per res creatas juramus, ut per sacra Dei Euangelia, per Crucem, per Sanctorum reliquias & nomen.* Qui honor ad latriæ cultum pertinet, siquidem eum per quem juramus adoramus, testem conscientiæ & ultorem imprecamur si fallimus. Huc facit quòd in legibus Ecclesiæ Romanæ, quæ in Pontificali habentur, nullum Altare consecratur absque reliquiis, unde Capite de Consecratione Altaris, altare dicitur dedicari in honorem Sancti, cujus reliquiæ includuntur altari, quasi reliquiæ sanctitatem aliquam altari & rebus, quæ illi imponuntur, possent conciliare. Ex quibus omnibus non obscurè colligitur, Reliquias non modò magno esse apud Romanos in pretio, sed cultum sacrum illis exhiberi. Quomodocunque autem vocare libeat cultum illum, sive *adorationem*, quod candidius & rei ipsi planè consentaneum, sive *venerationem*, quod tanquam commodius, ad obumbrandam cultûs istius turpitudinem, retinent, parum refert, modò constet esse cultum religiosum, qui defertur creaturis mortuis, rebusque corporeis & inanimatis; quod nemo non videt esse crassissimam idololatriam.

XXXIX. In eo sanè miram fraudem Satanæ observare est, quâ ludificatur populos, dum occultantur divina Apostolorum Scripta, ex quibus tela petuntur ad errorum & idololatriam confodiendam, ostentantur & adorantur eorum reliquiæ. Et cùm Christus in Verbo suo, Sacramentis, & aliis gratiis spiritualibus quærendus esset, abducitur plebs Christiana ad fascias, vestes, subuculas, & alia id genus argumenta, in quibus frustrà quæritur. Cumque Sanctorum vita diligenter meditanda & imitanda foret; studium omne ponitur in contemplandis & colendis eorum ossibus & reliquiis. Quô non modò nihil vanius, sed nihil magis impium & in

Disput. III. Deum, unicum adorationis & cultûs omnis religiosi objectum, magis injurium dici potest. Nec inanis cavillatio Bellarmini, quâ putat optimè rebus suis cavisse, dum negat se reliquias *adorare ut Deum*, nec *invocare ut Sanctos*, potest quicquam illum juvare: Quia ut antè sæpius dictum, cultus religiosus unicus est, qui in alium quàm Deum transferri non potest, nec ulla religionis adoratio dari potest vera & genuina, quæ alterius sit quàm Dei.

XL. Rationes ad jugulandum hunc errorem referre nihil attinet, quæ alibi à nobis propositæ sunt, Institut. Part. II. Loc. XI. Quæst. 8. Sufficit ostendisse religiosum cultum in Ecclesia Romana Reliquiis deferri, ut inde constet, legitimè nos propterea Idololatriæ ream illam peragere. Quòd si liberet, fraudes & imposturas innumeras referre, quæ in Reliquiarum usu passim occurrunt, sive dum fictæ & suppositæ pro veris & genuinis obtruduntur, quod innumeris exemplis ostendi posset; sive dum varia loca de iisdem gloriantur, & acriter inter se contendunt; sive dum reliquiæ proponuntur eorum Sanctorum, qui nunquam fuerunt in vivis, & meræ sunt larvæ & humani cerebri figmenta, quales sunt reliquiæ Christophori, Longini, Ursulæ, Trium Regum, Margaretæ & sim. sive dum aliæ id genus artes veteratoriæ adhibentur, ad miserum popellum decipiendum, quàm latus hîc se aperiret scribendi campus. Consulat qui voluerit eximium *Calvini* Tractatum in *Admonitione* de *Reliquiis*, *Hospinianum* de Reliquiarum origine, *Chamierum* lib. 16. de Antichr. c. 12. ubi agit de Imposturis Reliquiarum, & *Dallæum* de Reliquiarum cultu. Nostrum interea est gratias immortales agere Deo, qui nos liberavit à duro hoc idololatriæ tam fœdæ jugo, in quo non modò à Deo aversi sunt homines, ut rebus vanis & caducis adhæreant: sed etiam execrabili sacrilegio res omni sensu carentes adorant loco Dei in secula benedicti: Ut nunc liceat nobis Deum colere in spiritu & veritate, & rejectis vanis & falsis Sanctorum reliquiis, vera verorum Sanctorum dogmata retinere, & profiteri.

FINIS.

DISPU-

DISPUTATIO QUARTA

Quæ Tertia est

DE IDOLOLATRIA ROMANA.

Respondente STEPHANO DUMAS *Cologniacensi.*

QUAMVIS ea ſit Controverſiarum, quæ Nobis cum Pontificiis intercedunt, ratio, ut nulla ſit quæ ſuum pondus non habeat ad Veritatis illuſtrationem, quæque adeò diligenti examine non indigeat; Nemo tamen, ut opinor, inficias iverit, iſtam, quam præ manibus nunc habemus, *De Seceſſionis noſtræ ab Eccleſiâ Romanâ neceſſitate, & impoſſibili cum eâ Syncretiſmo*, Quæſtionem, graviſſimi eſſe præ cæteris omnibus momenti, eò vel maximè, quòd in aliis de unico tantùm agatur Doctrinæ Capite; Hîc verò de omnibus ſimul, quæ juſtam ſecedendi nobis cauſam præbuerunt. Unde cùm magnopere interſit, cùm aliorum, tum Juventutis noſtræ Sacris initiatæ, quid de re totâ ſecundùm Verbum Dei tenendum ſequendumque ſit, mirum videri non debet, ſi ad ejus Tractationem iterum nos accingimus, ut ſententiæ noſtræ fundamenta pleniùs aperiantur, & ab Adverſariorum cavillis vindicentur.

II. Accedit etiam temporis, in quo verſamur, ratio, quod ſi unquam non utilem modò, ſed neceſſariam planè facit Argumenti iſtius Tractationem. Nam præter gravia quæ quotidie videmus ſcandala ab iis data, qui non ſatis perſpectâ Seceſſionis noſtræ neceſſitate, vel metu territi, vel promiſſis illecti, triſtiſſimo caſu ναυαγῦσι περὶ τὴν πίςιν, & infami apoſtaſiâ ad Papiſmum deficiunt. Notum eſt quàm varii ubique de Religionis Syncretiſmo etiam hodie miſceantur ſermones, & quanto molimine renoventur à plurimis periculoſæ Syncretiſtarum artes, & malè ſana conſilia, ut quædam vel inter Chriſtianos omnes ſi fieri poſſet; vel inter Nos & Pontificios ſaltem fidei inſtituatur conciliatio. Unde nihil frequentius ſolent ingerere, quàm temerariam & injuſtam fuiſſe noſtram ab Eccleſiâ Romanâ Separationem, & facilem cum ea Syncretiſmum, ſi animi vero pacis Chriſtianæ, quam unicè commendavit nobis Chriſtus, & modis omnibus procurandam injunxit, ſtudio incenderentur.

III. Atque

Disput. IV.

III. Atque ea de causa Emissarii, & Sinones Romani, Proselytis juxtà cum Pharisæis terrâ mariqne faciendis unicè intenti, ut Controversiarum pondus faciliùs imminuant & elevent, quasi non tantum esset inter Nos dissidium, quod commodè componi non posset, fidei Romanæ non tam Defensores, quàm Mangones & interpolatores agunt, propudiosa dogmata sua subdolè velando, & excusando, & fœdam Papismi novitatem, novis quotidie, sed verè veteratoriis artibus incrustando; Immò ad instar Principis tenebrarum se in Angelum lucis transformantis nobiscum loqui, & nobiscum ferè sentire simulant, gravémque sibi injuriam fieri queruntur, quòd sibi errores varii præter rei veritatem in dogmatibus & cultu affingantur. Planè sicut Hyænæ humanas æmulantur voces homines illecturæ, quos illectos & attractos devorent; Ita Seductores isti Sanctorum linguam conantur mutuari, ut simplices & incautos ad castra sua pelliciant, & pellectos tandem gehennæ filios reddant, & miserè perdant. Ne ergo per τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης imponi nobis sinamus, & omni vento doctrinæ circumferamur per κυβείαν & πανουργίαν ἀνθρώπων, larva illis semel detrahenda, ut constet falsissimè nobis impingi Schismatis & dissidiorum, quibus laborat hodie Christianus Orbis, crimen, & insidiosissimè Pacis nomen obtrudi, ubi mera quæritur Errorum incrustatio, & impia ac damnabilis Religionum σύγκρασις & confusio.

IV. Gravissimo sanè se obstrinxisse crimine eos non diffitemur, qui sacris istis dissidiis occasionem primi præbuerunt, quibus factum ut simplex & ἄῤῥαφος ut olim Christi, sic Veritatis tunica discerperetur: Sed quod nobis impingunt Adversarii crimen, id jure meritò in Accusatores retorquemus, quomodo Elias qui ab Achabo reus conturbati Israëlis peragebatur, impium Regem hoc ipso crimine teneri certissimè evincebat, utpote qui veram abjecisset Religionem, & nefandos Bahalis cultus induxisset 1. Reg. 18. 17. 18. Ita quid proclivius quàm demonstrare, nequaquam à nobis malum hoc profectum esse, qui Christi doctrinam intemeratam retinemus & sequimur; sed ab iis ortúm, qui cœlestem & divinam hanc doctrinam impiis hominum commentis multifariam depravârunt, & abjecto vero Dei cultu impuros & idololatricos in Ecclesiam Christianam introduxerunt. Quòd si præjudiciis non excæcarentur illi cum quibus negotium nobis est, facilè de re totâ judicium fieri posset, si sedulò inquireremus, quinam à Religione Christianâ & Apostolicâ defecerint, quod per collationem doctrinæ ab utrisque traditæ cum doctrinâ Apostolicâ facilè deprehendi posset. Verùm quia satis intelligunt Adversarii, sic malè rebus suis consultum fore, & luce meridianâ clarius evasurum, abjecisse se fidem semel Sanctis traditam, & deflexisse à vero Christianismo, Compendium hoc ipsis non placet;

& aliâ rem aggrediuntur viâ, quum relicto Doctrinæ examine, ad Ecclesiæ authoritatem nos abducere satagunt, & quasi hoc illis privilegium proprium esset, Schismatis reos paragere non dubitant, quotquot ab Ecclesia Romana, quacunque tandem de causa Secessionem faciunt. DISPUT. IV.

V. Hac arte usi sunt præ cæteris *Perronius* & *Richelius* Cardinales, ut legitimum fugerent congressum, & jugulum causæ declinarent. Nec aliò respicit Tractatus Gallicus novissimè editus Parisiis, dè *Præjudiciis legitimis adversus Calvinistas*; In quo Author aliorum vestigia premens, & crambem sæpius recoctam nobis reponens, magno molimine duo præ cæteris demonstrare conatur. Primò, tutissimum & compendiosissimum veram Religionem à falsa secernendi medium esse, non *Viam rationis & discussionis*, quam urgere solemus, ut dogmata, quæ in hoc vel illo Cœtu proponuntur, expendantur & discutiantur ex Scripturæ Sacræ normâ: Sed *Viam submissionis & Authoritatis*, ut vocant, ut in suprema Ecclesiæ authoritate acquiescamus, fidemque nostram illi tanquam normæ certæ & infallibili subjiciamus, quam non alibi quàm apud Ecclesiam suam reperiri pertendit. Secundò, tot præjudiciis Religionem & fidem nostram gravari, ut, si nullum aliud à doctrinæ falsitate suppeteret argumentum, sufficerent tamen ad eam rejiciendam, & nos etiam inauditos condemnandos; qualia sunt Vocationis & Missionis defectus, Secessio schismatica à vera Ecclesia, Mores corrupti Reformatorum, & Tumultus ac bella hac occasione exorta, Dissidium quod inter Nos & Lutheranos natum, & alia id genus, quæ injustitiam causæ nostræ tam apertè videntur prodere, ut non opus sit penitiori doctrinæ indagine.

Via discussionis & submissionis quomodo differant.

VI. Verùm, ut aliquid obiter & ὡς ἐν παρόδῳ de tali consilio dicamus, Nec enim nostri nunc est instituti hoc argumentum fusius exequi, vel falcem in alienam messem immittere. Quicquid ab Authore isto speciosè & dubdolè obtendatur ad nobis invidiam conflandam, & suspectam ac exosam omnibus reddendam fidem nostram; Si penitiùs methodus ista expendatur, patebit clarissimè nihil absurdius eâ dari posse & iniquius, nihil quod certius malæ & periclitantis causæ præbeat argumentum. Quis enim, nisi qui sponte cæcutire voluerit, non facilè animadvertet, hæc omnia eò tendere, ut omisso Doctrinæ examine, ad quod semper provocavimus, & à quo certum est Religionis veritatem unicè pendere, in aliis quæstionibus hæreamus, quæ & minùs sunt necessariæ, & longè intricatiores; At si seriò persuasi sunt de fidei, quam profitentur veritate; Cur declinant ejus examen? Cur tot diverticula & ambages quærunt? Cur non deveniunt statim ad causæ jugulum, & momentosissimæ quæstionis cardinem, quo semel discusso cætera omnia facilia sunt & expedita; Nam si demonstrare possint, se

Viam submissionis à Pontificiis malè urgeri.

Disput. IV. doctrinam Christi & Apostolorum mordicus retinere, quis denegare illis poterit veræ Ecclesiæ nomen; At si contrà constare potest eos miserè illam corrupisse, quis hunc illis titulum, nisi perperam tribuat; Sed alia sedet sententia menti, credunt sibi sufficere solum Ecclesiæ quô gloriantur nomen, ut hanc fraudibus suis nubem objiciant: Planè ut hostes, qui in aperto campo consistere nequeunt, in silvas & dumeta se condunt, ut salebris, quarum nullus exitus, arceant persequentes, & excitato pulvere, & objectis impedimentis sui conspectum furentur, & aciem pro libitu commutent: Ita isti Ecclesiæ Authoritatis speciosum nomen obtendentes, putant se faciliùs posse latere, & tela omnia declinare. Nec abs re, qui in aliis liberaliores videntur, in hoc tamen pertinaces sunt, Crede, inquiunt, ut libet, modò te Ecclesiæ committas & subjicias, fidemque captivam dedas: norunt enim Viri sagaces, ea quæ antea videbantur concessisse, statim se recepturos, quando ipsos animos Ecclesiæ fascibus submiserint.

VII. Dum verò *Viam Authoritatis* hic sequendam necessarò præscribit Author, quis audacem & temerariam istam disputandi rationem ferre queat? ubi gratis supponuntur varia tanquam ἀδιαμφισβήτητα quæ tamen inter Nos maximè controvertuntur. Primò, dari supremam aliquam Authoritatem in Ecclesia, cui fideles teneantur sine ulteriori examine sese submittere. At quî potuit Author ignorare, hoc ipsum esse τὸ κρινόμενον, de quo inter Nos disceptatur, quod probandum fuit, non ita præfidenter supponendum; quasi ex quo loquutus est acclamandum esset αὐτὸς ἔφα, & ne mutire quidem liceret: At solidè tamen Nostri hactenus fictitiam esse supremam illam authoritatem Ecclesiæ demonstrârunt, & neminem nisi Deum in Scriptura loquentem ut Judicem summum & infallibilem in Ecclesia esse audiendum; Ecclesiæ autem aliquam non denegandam Authoritatem, sed Doctoris, non Judicis, consilii, non imperii, & Ministerialem, non absolutam, quæ non ulteriùs obliget, quàm quatenus Verbo conformis deprehenditur. Secundò Ecclesiam, penès quam suprema illa Authoritas residet, non aliam esse quàm Rom. ut ita sedeant in propria causa Judices, cùm tamen de hoc ipso tota lis nostra sit, & constanter à nobis semper negatum sit, posse eam Ecclesiam Christi veram vocari, quæ doctrinam Christi non habet, qualiacunque obtendantur ejus alia privilegia. Tertò supponitur insuper, fideles posse & debere in authoritate illa suprema acquiescere, non inquirentes ulteriùs in ejus fidem & doctrinam. Verùm quis nescit hoc etiam esse πρῶτον ipsorum ψεῦδος & fidem illam cæcam & implicitam Carbonarii pridem profligatam, ut Scripturæ adversam, & conditioni fidelium injuriam; Nam si sine ulteriori examine doctrinæ fideles sese authoritati Ecclesiæ subjicere tenentur,

Cur

Cur Isaias *ad Legem & Testimonium* fideles amandat cap. 8. 20. ut fal- DISPUT. IV.
sitatem ariolorum cum veritate Oraculorum cœlestium conferant? Cur *Isa.* 8. 20.
Christus Judæos ad Scripturas investigandas revocat, Joh. 5. 39. ut de
veritate Vocationis & Doctrinæ suæ persuaderentur? Cur Beroënses autho- *Joan.* 5. 39.
ritati Pauli non acquiescunt, sed sermones ejus cum Scripturis confe-
runt, ut viderent an res ita se haberent? Act. 17. 11. Cur Paulus pro- *Act.* 17. 11.
vocat ad fidelium Judicium, *Judicate vos ipsi quod dico?* 1. Cor. 10.
15. Cur Johannes vult explorari spiritus, an sint ex Deo? 1. Johan. 4. *1. Cor* 10. 15. *1. Joan.* 4. 1.
1. Frustrà sanè & absque ratione, si via ista Authoritatis sufficit ad fidem stabiliendam. Sed alia est mens fidelium, ut enim sunt oves Christi λογικαὶ, non bruto & cæco debent ferri instinctu ad id omne recipiendum quod obtruditur, sed ut fide suâ vivere debent, ita lumine Spiritûs pollent, ut omnia dijudicent, 1. Cor. 2. 15. & cibos salutares à venenatis, aquas corruptas à puris, & Verbum Dei à traditionibus hominum secernant. *1. Cor.* 2. 15. Non quòd *Judicium decisionis* ipsis tribuamus, quod eorum est, qui publicâ authoritate sunt instructi, sed quòd *Judicium privatæ discretionis* illis ex dono fidei competat.

VIII. Sed non in eo tantùm commenti istius absurditas patet, quòd gratis supponat ea, quæ in controversiam veniunt; Ex eo etiam non obscurè colligitur, quòd dum compendiosissimam viam se putat Author invenisse, non aliam intricatiorem & magis difficilem, ne dicam planè impossibilem obtrudere potuit. Nam cùm Via Authoritatis necessariò supponat, nobis debere esse persuasum, Authoritatem talem esse legitimam & supremam, veræ Ecclesiæ, non falsæ, ut aliquem apud nos obtineat locum, debet mens nostra in eam inquisitionem primò incumbere, ut hoc habeat perspectum, hoc autem intricatissimum & difficillimum esse nemo potest diffiteri, qui noverit Pontificios veritatem Ecclesiæ ab Antiquitate & Successione non interruptà personarum metiri, quod non modò accuratam historiæ omnium seculorum à Christo nato notitiam postulat, sed & tot difficultatibus involvitur, ut mens nihil certi inveniat, ubi tutò quiescere possit. Adde quòd cùm tota authoritas Ecclesiæ Verbo ipso nitatur, ut ipse Author agnoscit p. 16. dum eam à Scriptura arcessit; Quis non videt primò veritatem & αὐθεντίαν Verbi tenendam esse, antequam de authoritate Ecclesiæ persuadeamur, & sic viam discussionis semper præmittendam esse, viæ authoritatis? Atque eò magis hoc necessarium est, quòd cùm nemo diffiteri possit Verbum esse Ecclesiæ fundamentum, à quo formam suam & esse specificum obtinet Eph. 2. 20. ordo naturalis postulat, ut de Doctrina primò inquiramus, quàm de Ecclesia, cùm non aliud certius Ecclesiæ γνώρισμα peti possit, quàm à doctrina quam profitetur. Hoc vidit

Disput. IV. *Hieronymus* in Ps. 133. *Ecclesia ibi est, ubi fides vera est*; Sed *Augustinus* inprimis, qui passim adversus Donatistas disputans, Ecclesiam non aliunde quàm ex Scriptura cognosci posse non semel profitetur, lib. de Unitate Ecclesiæ c. 11. *Inter nos & Donatistas quæstio est ubi sit Ecclesia, quid ergo facturi sumus, in verbis nostris quæsituri, an in verbis Capitis sui Domini Jesu Christi, puto, quòd in illius verbis potiùs quærere debemus, qui Veritas est & optimè novit Corpus suum*, & cap. 3. *Non audiamus hæc dico, sed audiamus hæc dicit Dominus, sunt certè Libri Dominici, quorum authoritati utrique credimus, utrique servimus, ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram*, & paulò pòst, *in Scripturis Canonicis quæramus Ecclesiam*, c 16. *utrùm isti Ecclesiam teneant non nisi Divinarum Scripturarum Canonicis Libris ostendant.*

IX. Neque hîc reponendum cum Authore, Capite 14. *Viam discussionis* longam esse, & difficilem, quæ accuratam omnium controversiarum disquisitionem & examen, & linguarum originalium cognitionem postulat, quamque ideo paucissimi possunt insistere. Sed *Viam authoritatis* brevem & expeditam, quæ omnibus etiam maximè rudibus & imperitis patet. Nam si bene calculos ponimus, contraria hîc esse omnia, & nihil facilius & tutius nostrâ, nihil verò periculosius & impeditius eâ, quam Adversarius sequitur viâ, nullo negotio deprehendemus. Ut enim de nostrâ dicamus primùm, falsò supponit Author à singulis fidelibus controversiarum omnium examen vel linguarum originalium notitiam requiri, ut persuadeantur de fidei veritate. Cùm enim Scriptura perspicua sit in rebus ad salutem necessariis, & possit ab unoquoque fideli, qui oculos mentis illustratos habet, & legi cum studio, & intelligi cum fructu, quid obstat quominus ad eam normam componentes præcipuas, quæ inter Nos & Adversarios agitantur, controversias, dijudicent facilè à quorum partibus stet Scriptura? v. g. Quæritur inter nos, An Sancti sint invocandi, & an Imaginibus cultus aliquis sit exhibendus? Si Scripturam consulimus, facilè tota lis componetur, quando non semel Deum solum adorandum &
Ps. 50. 12. invocandum præscribit Psal. 50. 12. Matt. 4. 10. Isa. 42. 8. & in Lege
Matt. 4. 10. expresè omnem Imaginum cultum prohibet Exod. 20. Quæritur, An præter Sacrificium Christi, necessarium adhuc sit Sacrificium Missaticum? Quid facilius erit fideli, quàm ex Scripturâ respondere, non modò inutile, sed & injurium Christo esse aliud omne sacrificium ἱλαστικὸν? siquidem Christus *unicâ oblatione* ἐφάπαξ factâ sanctificatos perfectè consum-
Heb. 9. 28. mavit, & peccata omnia eorum expiavit Heb. 9. 28. & 10. 12. 14. Quæritur de Justificatione nostrâ, An sit ex operibus, An ex fide? Sed uno verbo res expeditur, si Paulum audias, qui toties fidei justificationem tribuit & operibus denegat, Rom. 3. 27. Galat. 2. 16. Quæritur, An opera merean-

mereantur, vel ex condigno vel ex congruo? Quid opus magnâ disquisitione post verba Pauli, *Si ex gratia, non ex operibus, alias gratia non est ampliùs gratia*, &c. Rom. 11. 6. & alibi *donum Dei vita aterna* Rom. 6. 23 *&c.* Quæritur de Communione sub utraque specie, Quis locus ambigendi post vocem Christi, *Bibite ex hoc omnes*? Quæritur de Viribus liberi arbitrii, An supersint adhuc quædam in homine post peccatum, quibus se præparet ad gratiam? Sed verbo Paulus rem expedit, quum nos mortuos in peccatis vocat, Eph. 2. 1. qui ne cogitare quidem quicquam boni possumus 2. Cor. 3. 5. Ita si per alia Controversiarum capita, quæ fundamentum fidei spectant, ire volumus, facile demonstrari posset, ea ita clarè proponi, ut nullo negotio à fideli agnosci queat veritas, nihil ut opus sit vel linguas originales consulere, vel operosam de Scripturæ integritate, & de Libris Canonicis quæstionem discutere; Cum in hoc saltem negotio consensus sit inter Nos & Adversarios, Libros ex quibus similia loca petimus esse Canonicos, & nullam hic inter fontes & versiones quibus utimur esse discrepantiam. Verùm si de *Via authoritatis* loquimur, quid difficilius & magis intricatum occurrere potest? quando nemo illi se subjicere potest, qui non habeat perspectum eam legitimam esse & in Verbo fundatam; & Ecclesiam, quæ illâ gloriatur, veram; quod non modo ipsius Scripturæ, sed & totius Antiquitatis, ex hypothesi Adversariorum, discussionem & cognitionem postulat, atque ita non compendiosam, sed longissimam omnium viam præscribit.

Disput. IV.

Rom. 11. 6.

Rom. 6. 23.

X. Sed si in hoc Capite fraudulenter agit Author, ut simplicioribus imponat; Non æquiorem se præbet in altero, quod tanto apparatu urget, dum *Præjudicia* varia conquirit, quibus Religionis nostræ innocentiam, si potest, obruat, quod non modo à justitia, sed & à sinceritate alienissimum est; Nam si ipsi Philosophi præjudiciis ante omnia liberandam esse mentem sanciunt, ut clara rei cognitio habeatur, & de ea judicium rectum & sanum ferri queat, Quis credat in Religionis delectu, quæ res omnium est maxima & gravissima, præjudiciis agendum esse, potiùs quàm rationibus ab ipsius rei naturâ petitis? cùm istæ argumenta necessaria certa nobis suppeditent, quibus mens tutò possit acquiescere; illa verò tantùm topica & probabilia, quorum non alia vis est, quàm causæ, propter quam afferuntur, gratiam aliquam conciliare, adversam verò suspectam & exosam reddere: Quis verò nescit causas magis speciosas non semper esse meliores? & hanc esse Veritatis sortem, ut non raro præconceptis opinionibus obscuretur & opprimatur? Maxime si, quod intendit Author, ex præjudiciis de Causæ veritate fieret judicium, & inauditi, qui eam sustinent, condemnarentur; quô quid iniquius dari possit, vix dici potest. Nam si in foro civili inauditus nemo damnatur, quantacunque

In Religione non agendum est per Præjudicia.

Disput. IV. que sint adversùs ipsum præjudicia, quæ malùm iniquitas est, ut causam dicere prohibeamur, & vel ex solo nomine inauditi condemnemur? Gravissima nobis intentatur accusatio Schismatis, quòd ab Ecclesia secessionem fecerimus; Nec minus crimen ἀποστασίας à nobis Adversariis impingitur, quòd à veritate Christi defecerint: Quis tandem potest esse legitimus modus componendæ istius litis momentosissimæ? nisi ut utraque pars audiatur, vel ad sustinendam accusationem, vel ad sui defensionem: hoc tamen non potest ferre Author, qui nullum non movet lapidem, ut nos etiam inauditos præjudiciis obruat; & indignos ostendat quorum ulla habeatur ratio, vel ad purgandum crimen nobis impactum, vel ad accusationis capita probanda. Utrùm innocentia, an mala conscientia postulat ne accusatio audiatur, neve defensioni detur locus? An Veritas lucem fugit & tenebras quærit? imò omnibus se conspiciendam præbet, & nihil impensiùs optat quàm videri, quia novit se non posse videri quin diligatur. Erroris est & malæ fidei, se in tenebras abdere, nec Adversarii vel accusationem vel purgationem audire velle, ne hinc accusationis veritas, inde verò defensionis pateat innocentia.

XI. Sic equidem Ethnicos olim cum Christianis egisse legimus, ut vel ex solo nominis præjudicio inauditos damnarent, quod *Tertullianus* Apol. c. 1. & 2. gravissimè in ipsis perstringit. *Respondendi, altercandi facultas aliis patet, quando nec licet indefensos & inauditos damnari; sed Christianis solis nihil permittitur loqui, quod causam purget, quod veritatem defendat, quod judicem non faciat injustum, sed illud solum expectatur quod odio publico necessarium est, confessio nominis, & non examinatio criminis.* Et ibidem, *malunt nescire, quia jam oderunt, adeò quod nesciunt præjudicant id esse, quod si sciant odisse non poterant.* Quid verò hìc veritas? *nihil de sua causa deprecatur*, inquit c. 1. *quia nec de conditione miratur, scit se peregrinam in terris agere, intra extraneos facilè inimicos invenire. Cæterum genus, spem, sedem, gratiam in cœlis habere, unum gestit interdum ne ignorata damnetur, Quid hìc deperit legibus in regno suo dominantibus, si audiatur? An hoc magis gloriabitur potestas earum, quô etiam inauditam damnabunt veritatem? Cæterùm inauditam si damnent, præter invidiam iniquitatis, etiam suspicionem merebuntur alicujus conscientiæ, nolentes audire, quod auditum damnare non possent.* Quis verò dixerit Christianos cum Christianis adeò injustam agendi rationem sequi, ut ex præconceptis opinionibus sine ulteriori Doctrinæ examine damnare eos sustineant; Vix hoc in animum suum inducere quis potuisset, præsertim de iis qui hactenus moderatiores cæteris videri voluerunt, nisi expresse hoc non semel Author repetiisset.

XII.

XII. Quòd si in *Præjudiciorum* istorum, quæ tanto cum apparatu urgentur, Examen descendere vellemus, quàm facilè demonstrari posset, ea vel falsissima esse, & per meram calumniam nobis afficta, vel si quid veritatis habent, ad causæ momentum non pertinere. Nam quod de *Vocationis defectu* dicitur, suo loco, cum bono Deo, à vero procul esse ostendemus. Si verò *dissidium* aliquod *inter Nos & Lutheranos* ortum est. Si *bella & tumultus* occasione Reformationis variis in locis nati sunt, quod Adversariorum furori, non ipsi Religioni tribuendum est. Si *Reformatores* humani aliquid sunt passi, ut ab ipsis humani nihil alienum fuit, (quamvis ea quæ ipsis impinguntur crimina, jam sæpius à Nostris nullum nisi in Calumniatorum mentibus fundamentum habere demonstratum sit) quid hæc omnia ad causam nostram pertinent ? An propterea certò concludi potest, vel falsam esse quam prædicamus Doctrinam, vel veram quà gloriantur ipsi Ecclesiam ? Unum, fateor, ab Authore præjudicium affertur, quod si verum esset, causam non dicimus, quin meritò rei peragamur: Quum *Schismaticos* nos esse pertendit, quòd ab Ecclesia Secessionem fecerimus cap. 7. Hactenus sanè non recusamus herbam porrigere, & crimen fateri, si verum sit nos à vera Ecclesia secessisse, cùm extra eam non detur salus. Sed si Ecclesiam impuram & idololatricam reliquimus, ut in vera maneremus, si Papatum tantùm & errores ejus abjecimus, ne participes peccatorum ejus, consortes essemus pœnarum. An vitio nobis verti debet, quòd saluti nostræ prospectum voluerimus, & voci divinæ morem gesserimus ? Hoc verò est quod inter Nos quæritur, ad quod unum Controversiæ nostræ omnes revocandæ essent, si candidè agere vellent Adversarii. Nam si evincere possunt, se doctrinam Christi puram & intemeratam semper servâsse & etiamnum servare, nullámque nisi Christi vocem apud se audiri, agnoscimus ultrò, veræ Ecclesiæ nomine posse ipsos gloriari, & non nisi injustè ab illis secedere quemquam posse. Sed si ex adverso demonstramus clarissimè ipsos à Christo defecisse, cur ægrè ferunt nos ab ipsis secedere velle, ut Christo Capiti & Sponso nostro indivulsè adhæreamus ?

DISPUT. IV.

XIII. Scio hìc Authorem reponere c. 7. licèt hoc daretur, Ecclesiam Romanam & erroneam & impuram fuisse, non necesse tamen fuisse propterea ab ea recedere, suffecisse *secessionem negativam*, ut abstineremus à cultu, quem idololatricum credebamus; sed non necessariam fuisse *secessionem positivam*, quæ novam Ecclesiam novumque Ministerium sine vocatione institueret. Verùm in eo graviter fallitur, & fallit Adversarius, quasi sola secessio negativa potuerit hìc sufficere. Nam cùm Deus nobis colendus sit non *negativè* tantùm, abstinendo à falso cultu, sed & *positivè*, verum cultum ab ipso præscriptum illi exhibendo, nec cultus debeat tantùm

internus

Disput. IV. *internus* esse, sed & *externus*, ut eum glorificemus & animo & corpore 1. Cor. 6. 20. ut utriusque & Creator & Redemptor est, quis non videt
1. Cor. 6. 20. impossibile nobis fuisse hoc defungi officio in Ecclesiæ Romanæ communione manentibus? maximè ex quo Romana Ecclesia sub anathematis pœna, non vult modò credi quod docet, sed & præstari quæ jubet. Fateor olim Patrum nostrorum temporibus ante Reformationem, quosdam primâ illa secessione contentos fuisse; tum quia nondum cogebantur sub Anathematis pœna subscribere omnibus erroribus Papalibus, tum quia nulla dum patebat ad egrediendum via. Sed postquam erectum fuit vexillum Euangelii variis in locis, & populus ad libertatem vocatus, postquam patuit latissima ad exeundum porta, & Roma ipsa toties de Reformatione interpellata, non modò errores & abominationes suas non abjecit, sed auxit, & jugum tyrannidis non uno modo aggravavit, ferro flammaque in nos sæviendo: Nonne ingratissimi fuissemus mortalium, nisi hoc Dei beneficium nobis oblatum amplexi fuissemus, & Romam nos fugantem Anathematismis, Excommunicationibus, & persecutionibus suis fugissemus, ut Deum alibi possemus purè ut jubet colere, & sic saluti nostræ prospicere?

XIV. Atque ex his, ut è diverticulo redeamus in viam, nisi fallor, facilè colligitur necessariam fuisse Secessionem nostram, & vanum esse & impossibilem, qui urgetur à variis cum Pontificiis Syncretismum, nec alium finem habere, qualiscunque obtendatur prætextus; quàm ut Nos antiquo servitutis jugo subjiciat, & Romæ mancipia reddat. Nam cùm pertendamus errores, quos Ecclesia Romana fovet quamplurimos, non esse leves & minoris momenti, circa quos potest tolerantia inter dissentientes locum habere Philip. 3. 15. sed gravissimos & capitales, qui fundamentum ipsum Veritatis & Salutis petunt, nemo non videt necessariò nobis ab ea secedendum fuisse, si saluti nostræ prospectum vellemus, ex præ-
2. Cor. 6. 17. scripto Apostoli 2. Cor. 6. 17. *Exite è medio ipsorum & separate vos, immundum ne attingite, & ego recipiam vos*, & ex mandato Dei Apocal. 18. 4. *Exi Babylone, popule mi:* Et reditum ad eam non modò difficilem, sed & planè impossibilem esse, nisi ipsa, abjectis erroribus, & superstitionibus impuris, quibus à puriori doctrina defecit, in gratiam cum Christo redeat, & Religionem Christianam pristino Apostolicorum temporum nitori restituat.

XV. Hoc autem non sine ratione à Nobis asseri, & jam antè in Disputationibus præcedentibus luculenter demonstravimus, & ulteriùs adhuc demonstraturi sumus. Cùm enim ad tria potissimùm Capita corruptelæ omnes Ecclesiæ Romanæ referri possint, *Hæresim* in doctrina, *Idololatriam* in cultu, & *Tyrannidem* in regimine: De hæresibus diximus jam Disputatione primâ. De Idololatriâ etiam in sequentibus verba facere cœpimus. Verùm quia tanti momenti res

est,

est, ut vel ex hoc uno articulo, licèt in cæteris omnibus consensus esset, Secessionis nostræ necessitas, & Syncretismi ἀδυναμία penderet, paulò fusiùs de eo dicendum, ut constet verissimè idololatriam à nobis ipsis impingi, & quicquid comminiscantur ad diluendum hoc crimen, non posse eos purgare.

XVI. Cùm verò duplex Idololatria distinguatur vulgò, alia respectu *Objecti*, quum aliud quid præter Deum colitur; Alia respectu *Modi*, quum verus Deus quidem, sed alio, quàm quo præscribit modo, colitur. De primâ jam diximus, & demonstratum dedimus, Ecclesiam Romanam respectu cultûs quem defert Angelis, Sanctis demortuis, Pontifici pani Eucharistico, & Cruci, non posse ab idololatria liberari. Nunc ad aliud Caput deveniendum, quod εἰκονολατρείαν spectat, ex quo constare poterit hàc etiam ratione ream meritò à nobis peragi. Ne verò queri possint, quicquam à nobis ipsis impingi præter ipsorum mentem, ostendemus, Primò nihil à nobis falsò ipsis affingi, & imponi, quod monumentis authenticis & ipsâ praxi apud ipsos receptâ liquidò non constet. Deinde vanitatem demonstrabimus subterfugiorum, & subtilium distinctionum, quas propudio suo velando vel excusando obtendunt.

XVII. In Ecclesia Romana vigere εἰκονολατρείαν, quicquid privati quidam Doctores protestentur, ut turpitudinem hanc à se amoliantur, vel subdolè dissimulent, multa probant. Primò Concilii II. Nicæni inter Oecumenica à Pontificiis relati, sanctio: quod ab *Irene* Leonis IV. viduâ, & Constantino ejus filio, adversùs Synodum Constantinopolitanam anno 754. sub Constantino antea congregatam, in qua Imaginum cultus damnatus fuerat; primò Constantinopoli indictum, mox Nicæam translatum fuit; In quo decretum, referente Zonara, τὰς σεπτὰς εἰκόνας προσκυνεῖσθαι καὶ σέβεσθαι *venerabiles imagines adorandas & colendas esse.* Sic scilicet ambitiosissima fœmina Imaginum cultrix, promovendæ idololatriæ, simul & asserendo sibi imperio ex devinctis sibi idololatris, non aliud medium aptius invênit, quàm indictionem Synodi, in quâ ut faciliùs voti compos fieret, *Tarasium* Laïcum Secretarium sibi addictissimum & magnum Iconolatram, in locum *Pauli* Patriarchæ insignis Præsulis Iconomachi, substituit. Fateor huic Pseudosynodo masculè se opposuisse *Carolum Magnum* in Occidente, tum in *Capitulari* suo, quod triennio pòst quatuor libris adornavit, ubi nervosè & solidè refellit quæcunque à Nicænis Patribus ad Cultum Imaginum adducta erant. Quod tantopere urit Adversarios, ut ausi sint illud in crimen falsi accersere, tanquam scriptum aliquod ὑποβολιμαῖον ab aliquo Nostratium obtrusum; Verùm impudentem calumniam Viri docti jam diu detexerunt, indicato simul & evicto editore Pontificio *Johanne Tilleto Episcopo Meldensi.* Tum etiam in Concilio Francof. 300. Episcoporum, quod congregavit an. 794. in

Disput. IV. quo Patres Synodi Nicænæ quoad cultum Imaginum expreſsè damnant, & ſolius Dei adorationem ſanciunt: Quod confirmatum fuit in Synodo Pariſienſi ſub Ludovico Pio Caroli M. filio, anno 825. cui aſſenſum præbuerunt *Jonas Aurelianenſis Epiſcopus, Agobardus, Walafridus Strabo, Hincmarus Rhemenſis Epiſcopus*, aliique plures. Sed hæc omnia non obſtiterunt, quo minus Eccleſia Romana Synodum Pſeudo-Nicænam receperit, & Concilium Tridentinum poſtea eam approbaverit & confirmaverit.

XVIII. II. *Concilium Conſtantinopolitanum IV.* anno 869. quod cenſetur à Romanis Oecum. VIII. In quo Adrianus II. cultum Imaginum curavit denuò approbari, & reſtitui. Memoranda imprimis ſunt, quæ Canone III. extant verba, *Sacram Imaginem Domini noſtri Jeſu Chriſti adorari decrevimus æquo honore cum libro ſanctorum Euangeliorum.* Paulò pòſt imprecatio concipitur in eum, qui non adorat imaginem Chriſti, *Qui non adorat Imaginem Chriſti Salvatoris, non videat faciem Chriſti in ſecundo ejus adventu*, & ibidem, *Veneramur & adoramus Imaginem Matris ipſius impollutæ, & S. Angelorum & omnium Sanctorum, qui aliter ſanciunt, ſint Anathema.* III. *Concilium Tridentinum*, quamvis enim inſtar Apollinis λοξίυ, hìc, ut alibi ambiguis & obliquis ſtuduerit in hoc articulo verbis, ut utramque diſſentientium opinionem, tam eorum qui tantùm relativum cultum urgebant, quàm eorum, qui adorationem objectivam ad Imagines ipſas directam tuebantur. Canon tamen, quem de honore, & veneratione Imaginum Seſſio. XXV. edidit, exertè ut jam dixi, confirmando Concilium Nicænum II. cujus Decretum profitetur ſe amplecti, ſatis teſtatur non aliam fuiſſe ipſi ſententiam, *Imagines Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum in Templis præſertim habendas, & retinendas, eiſque debitum honorem, & venerationem impertiendam, non quòd credatur ineſſe aliqua in iis divinitas*, &c. *Sed quoniam honos qui eis exhibetur refertur ad prototypa quæ illæ repræſentant, ut per imagines quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus Chriſtum adoremus, & Sanctos quorum illæ ſimilitudinem gerunt veneremur; Id quod Conciliorum, præſertim verò ſecundæ Nicanæ Synodæ Decretis contra oppugnatores Imaginum eſt ſancitum.* IV. *Thomas*, qui cultum latriæ ligno Crucis deberi ex celebri hymno, qui Sabbatho ante Dominicam paſſionis cantillatur, probat p. 3. q. 25. art. 4. quod confirmatur ex *Breviariis & Miſſalibus*, quæ hunc cultum paſſim præſcribunt: Ubi non omittendum quod in magno die Veneris præſtari ſolet, quod infamen hanc εἰκονολατρίαν clariſſimè demonſtrat; Dum Sacerdos Crucem velatam è manu Diaconi accipiens, eandemque paulatim detegens, ſic effatur: *Ecce lignum Crucis*, & choro accinente & reſpondente, *Venite adoremus*, confeſtim quotquot ibi adſunt in genua proſternuntur, donec planè denudata & ad

locum

locum certum prope altare delata, Sacerdos cum reliquâ turbâ populi, *flexis genubus, trina vice adorant Crucem*, ut loquitur Missale. Memorabilis est consecratio Imaginis B. Virginis in Cæremoniali Rom. ita sonans. *Sanctifica Deus hanc formulam B. Virginis, ut tuis fidelibus salutaris auxilii opem ferat, tonitrua aut fulmina, si invaluerint nocentia, celeriùs expellantur, pluviarum quoque inundatio, aut civilium bellorum commotio, seu Paganorum devastatio, ad præsentiam ejus comprimantur:* Eadem est ratio consecrationis *Agni Dei*, quæ ibidem legitur, *Sicut Agnus innocens J. Christus in ara crucis immolatus protoplastum nostrum de diabolica potestate eripuit: Sic isti Agni immaculati virtutem istam accipiant, quos consecrandos offerimus in conspectu divinæ Majestatis. Tu eis benedicere, sanctificare & consecrare digneris, ut tuâ largâ benedictione sanctificati eandem virtutem accipiant, contra omnes diabolicas versutias, & fraudes maligni Spiritûs, ut illas devotè super se ferentibus nulla tempestas eisdem prævaleat, nulla adversitas dominetur, nulla aëris pestilens, nulla aëris corruptio, nullus morbus caducus, nulla maris procella, nullum incendium, neque ulla iniquitas dominentur iis* &c. Nec obscurum est, vulgò tanquam præsentissimum adversùs varia mala remedium eos gestari.

XIX. Quamvis verò multiplex sit dissensus inter Doctores de *modo adorationis, & cultûs Imaginum*, & Babelis istius mysticæ operarii diversis magis linguis loquantur, quàm priscæ Babelis ædificatores; Quorum dissidia nostrum non est nunc referre vel expendere, dum alii volunt Imagines adorari per se & propriè, ut terminent ipsam adorationem; Alii tantùm analogicè & reductivè ob exemplar & prototypum; Alii adorari cultu diverso, & inferiori à cultu Prototypi, Alii eodem, ut Trinitatis quidem Imagines latriâ, Sanctorum duliâ, B. Virginis hyperduliâ colantur, quæ receptissima est apud Adversarios sententia, pro quâ *Bellarminus* lib. 2. c. 20. citat totam ferè Scholasticorum familiam, *Alexandrum, Thomam, Cajetanum, Bonaventuram, Marsilium, Almaynum, Carthusianum, Capreolum*, & alios plures; Certum est tamen in eo omnes convenire, quòd adorandæ sint Imagines: Et hoc ipsum, si nihil aliud evinceret, quotidiana praxis apud ipsos recepta satis comprobaret. Quis enim nescit cultum & venerationem, quæ illis passim exhibetur? Dum populus coram Imaginibus procumbit adorabundus; Dum easdem osculatur, illi thura adolet, & Templa erigit, illas solemni & religiosâ Processionum pompâ circumferre solet, & coram iis circumlatis, in genua subsidere.

XX. Ad hunc Errorem jugulandum possent afferri omnia illa Scripturæ loca, quæ in Religionis negotio vetant Imagines non modo adorare, sed & facere & habere. Sed sola Dei Lex nobis est

Disput. IV. instar omnium, quæ disertissimè loquitur Præcepto secundo Exod. 20. 4.
Exod. 20. 4. *Non facies tibi sculptile, neque ullam similitudinem eorum quæ sunt in Cælo desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles*, cui respondent verba Levit. 26. 1. *Non facietis vobis Idolum neque sculptile, neque vobis erigetis Statuam, vel lapidem figuratum in terra vestrâ, ut prosternatis vos ante eum.* Ubi clarum est summum Legislatorem, qui in primo mandato *Cultûs objectum* sanciverat, ut nullus præter Deum solum adoraretur; in hoc *modum Cultûs ipsius* præscribere, ne scilicet colatur in imagine vel similitudine ulla, ideoque duo vetat, imagines facere, & factas colere vel adorare: Quia verò sub variis imaginibus solebant Gentiles Numen repræsentare, modò rerum terrenarum, modò etiam aquatilium, omnes quæcunque tandem illæ sint prohibet, ne quis putet unam magis quàm alteram Deo convenire. Quàm malè habeat Pontificios istud mandatum, vel ex hoc uno colligi potest, quod commodiorem non putârint viam elabendi dari posse, quàm si totum sacrilegâ audaciâ expungerent, tertium loco secundi reponentes, & decimum de concupiscentia in duo perperam dispescentes, ut factum in Breviariis, Officiis, horisque precatoriis, quæ populi manibus teruntur, in quibus Legis hæc verba non leguntur, quod utique nunquam ausi fuissent, nisi præceptum hoc sibi vehementer adversari cognovissent.

XXI. Quia verò non possunt verba ipsa è Lege delere, varia captare solent effugia, quibus teli istius vim quacunque ratione declinare conantur. Primò non pauci facilè se expedire posse putant, negando ullum à se cultum Imaginibus deferri, neque in Templis, vel uspiam alibi proponi ad cultum, sed ad historiam tantùm & monumentum rerum præteritarum, adeoque non adorari ipsam imaginem, sed tantùm coram imagine colendum esse ipsum exemplar, quò pertinet Distichum relatum Sabellico:

Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa,
Hanc videas, sed mente colas quod cernis in ipsa.

Hanc fuisse sententiam *Gregorii Magni* patet ex epistola ad Serenum Massiliensem Episcopum, qui Imagines in Ecclesia confregerat, eò quòd quosdam eas adorare conspexisset, ubi laudat eum quòd cultum damnaverit, sed reprehendit quòd Imagines fregerit, l. 9. ep. 9. *Quòd ea adorari vetuisses omnino laudavimus, fregisse vero reprehendimus, aliud est picturam adorare, aliud per picturæ historiam, quid sit adorandum addiscere.* Eadem fuit mens *Durandi in* 3. sent. distin. 9. q. 2. *Gersonis, Holcboti* & aliorum: Sic moderatiores ex Pontificiis negant à se coli, & adorari Imagines,

ſed tantùm exemplar quod repræſentant. Crediderim ego erubeſcere eorum Doctores apud Diſcipulos, nec audere profiteri id quod in Scriptis non verentur aſſerere; & hoc *Bellarm.* non obſcurè inſinuat, quum agnoſcit poſſe imagines adorari cultu latriæ, modò ſit cultus latriæ per accidens, & improprius; Sed idem in modo loquendi non vult efferri in vulgus & in concione ad populum lib. 2. c. 22. Nempe ſic loqui amant quos pudet ſuæ ſententiæ: At vir bonus nunquam abſcondet mentem ſuam, vel erubeſcet vera loqui, maximè quum agitur de informandis fidelibus, in iis, quæ ad cultum Dei pertinent, alias nefas eſſet dicere quod facere tamen licebit. Verùm ut mittamus nunc quod iſta ſententia de Imaginibus retinendis habet ſaltem ad uſum hiſtoricum, non modò ſine Dei Verbo, ſed & contra ipſum Legis præceptum, Contra praxim Veteris Eccleſiæ, ut fusè docet *Caſſander* Conſul. art. 21. Contra Antiquorum Conciliorum decreta, *Elibertini* nominatim Can. 36. *Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere, ne quod colitur, aut adoratur, in parietibus depingatur*: Certum eſt, utut placeat nonnullis apud Pontificios, non eſſe tamen communem & receptam in Eccl. Romanâ, quod non modo patet ex Bellarmino & aliis Scholaſticis, qui eam conſtanter rejiciunt, tanquam temerariam & hæreticam, adeò ut Baronius inſaniiſſe eos dicat qui ſic cenſuerunt. ad a. 794. & Sirmundus to. 2. Conci. Galli. vocet hanc *hæreſim Gallorum*. Sed præcipuè ex Canone Concilii Tridentini ſuprà citato, qui cultum Imaginum expreſsè ſancit. Ne jam de praxi loquar; quam nemo, niſi cui periit frons, poteſt aſſerere eſſe immunem ab Imaginum cultu.

XXII. Miſsâ ergo hac Exceptione, quam falſo niti fundamento oculatiores ſatis cernunt, ad ſecundam pergimus, quæ ab aliis obtenditur. *Præceptum* ſcilicet de Imaginibus non colendis eſſe *poſitivum*, non *naturale*, Legem quippe poſitam eſſe ad tempus Judæis ad idololatriam pronis, quibus Deus anſam Idololatriæ Gentium, cum quibus habitabant, imitandæ amputare volebat, non item nobis Chriſtianis. Sic *Vaſquezius*, *Lorinus*, & poſt eos *Hugo Grotius* papizans. Sed hoc eſt deſperatæ cauſæ argumentum, cui opponimus; Primò communem inter Primarios Doctores Pontificios ſententiam, quâ ſtatuunt omnia præcepta Decalogi eſſe juris moralis perpetui & indiſpenſabilis. Secundo, ſi eſſet præceptum merè poſitivum, oſtendi deberet illud abrogatum fuiſſe ſub Novo Teſtamento; Sed tantùm abeſt ut illius mutationis vel tenuiſſimum extet veſtigium, ut multa occurrant quæ illius perpetuitatem probent, quando non ſemel ab Apoſtolis repetitum eſt, & Eccleſiis Gentilium datum Act. 15. 20. 1 Cor. 10. 7. 1. Joan. 5. 20. & alibi ſæpius. Tertiò, tantum abeſt ut Judæos ſolos ex illa obligâſſe cenſenda ſit, ut ex Paganis prudentiſſimi quique faſſi ſint

DISPUT. IV. cultum, qui Numini per Imagines exhibetur, minùs castum esse, & *primos, qui simulachra Deo posuerunt, Civitatibus suis & metum demsisse, & errorem addidisse*, ut habet *Varro* apud Augustin. lib. 4. de Civit. Dei cap. 31. Sic Romæ olim Templa simulachris caruisse per annos 170. *Varro* ibidem docet, & apud *Clementem Alexandr.* in Protreptico videre est, Lycurgum Spartiatis prohibuisse imagines notat *Alexan. ab Alexan.* lib. 2. cap. 22. & Persas ac Lydios imaginibus caruisse observat *Origenes* lib. 8. contra Celsum; Unde Gentiles redarguit Paulus, qui Imaginibus utebantur contra τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ Rom. 1. Act. 14. & 17. Cum ergo præceptum hoc lumine naturæ notum sit, ex eo liquet non esse Cæremoniale, sed Morale. Quartò denique, ratio addita ipsi præcepto hoc evincit, cùm enim sit moralis & perpetua, petita à Majestate immensa & invisibili Dei Deuter. 4. 16. Isa. 40. 18. Act. 17. 29. Cui talis cultus nequaquam convenit Joan. 4. 24. Rom. 1. 23. Et ipsum morale debet esse & perpetuum, quod non minùs Christianos quàm Judæos spectat. Imò tantò propiùs illos, quò purior & magis abstractus à rebus corporeis & sensibilibus debet esse sub Euangelio cultus noster, & remotior ab Ethnicorum ritibus, ne idololatriam paganam per Euangelium profligatam per posticum revocare videamur. *Non est dubium*, inquit Lact. lib. 2. cap. 18. *quin Religio nulla sit, ubicunque simulachrum est.*

XXIII. III. Exceptio communior est Legem prohibuisse *Idola*, sed non *Imagines*. *Idola* esse rerum non existentium, qualia erant sola Gentium Numina; Imagines verò rerum existentium, sic *Bellarminus* & *Vasquez*. ℟. Sed futilissima tamen est, licèt à plerisque vulgò afferatur, responsio. Nam quod obtruditur discrimen inter *Idolum & Imaginem*, vanum est & fictitium, sive *nomenclatio* rei, sive *natura & usus* attendatur. Et ad nomenclationem quidem quod attinet, nec apud Hebræos, nec apud Græcos, nec apud Latinos discrimen tale occurrit? Nam voces פסל תמונה quæ occurrunt in hoc mandato, promiscuè de quavis effigie sculpta, vel Imagine seu similitudine usurpantur, Chaldæ. reddit per צלם & דמות quod non potest aliter verti quàm per *Imaginem* & *Similitudinem*. LXX. modo vertunt פסל per εἴδωλον ut hic, modo per γλυπτὸν ut Lev. 16. & Deut. 5. 8. per γλυπτὸν ὁμοίωμα Deut 4. 16. modò etiam per εἰκόνα, ita Isa. 40. 18. & 20. μὴ εἰκόνα ἐποίησε τέκτων. Josephus Antiquit. lib. 3. c. 4. ὁ δεύτερος κελεύει μηδενὸς εἰκόνα ζώου ποιήσαντας προσκυνεῖν, imò etsi daremus פסל per εἴδωλον contradistinctè ad imaginem posse verti; At vox תמונה generaliter omnem Imaginem, & Similitudinem damnaret. Græcis εἴδωλον & εἰκὼν pro eodem sumuntur Gloss. εἰκὼν εἴδωλον, sic Diod. lib. 16. Philippi εἴδωλον, vocat ejus *Statuam*, Plutarchus in Antonio *Cleopatræ Idolum vocat*, & *Idolum Alexandri* apud Ælianum lib.

12. cap.

12. cap. 64. Lucia. dialog. Diogenis & Herculis : ἐγὼ δὲ εἴδωλον εἰμὶ αὐτῦ quod repetit poſtea per εἰκόνα : Sic Patres Græci τὰ εἴδωλα & τὰς εἰκόνας de Simulachris Gentilium, quæ ad idololatriam proſtabant, indifferenter uſurparunt : Latini verò *Idola* & *Imagines* promiſcuè ponunt, Cicero lib. 1. de finib. *Imaginem* & *Idolum* eo tantùm vult differre, quòd alterum Græcum, alterum Latinum ſit, *Atomi*, *Inane*, *Imagines*, *quæ Idola nominant:* Ita ſi originatio vocum attendatur, nullum poteſt inde exſculpi tale diſcrimen.

DISPUT. IV.

XXIV. Sed non meliùs id poteſt elici ex *rei naturâ & uſu*; Quamvis enim fatendum ſit plerumque Imaginem latiùs patere Idolô, & in bonam partem non rarò ſumi, ita ut omne quidem Idolum ſit Imago; Sed non omnis Imago viciſſim Idolum, niſi quum illi aliqua Divinitatis relatio accedit, ſive quoad repræſentationem, ſive quoad cultum: Tamen certum eſt nuſquam ita inter ſe diſtingui, quaſi *Idolum* ſit tantùm τῶν ὀυκ ὑφεστηκότων ſeu *non exiſtentium*, *Imago* verò τῶν ὑφεστηκότων *rerum exiſtentium.* Primò quia non modò Imagines, ſed res quælibet creatæ Idola fiunt, quando religioſus cultus illis exhibetur: Sic Imago Serpentis ænei, quæ Christum repræſentabat, facta eſt Idolum quando Judæi illi incenſum adolebant. Sic Statua Nebucadnezaris Idolum fuit, licèt eſſet rei veræ, quando poſita eſt ad adorationem. Secundò pleraque Gentium Idola non rerum falſarum, ſed verè exiſtentium Imagines fuerunt, vel Aſtrorum, vel Hominum. Tertiò Deus in ſecundo præcepto damnat non tantùm Imagines rerum falſarum, ſed etiam rerum omnium exiſtentium ſive in cœlo, ſive in terra, ſive in aquis, unde expreſſè dicit rerum quæ ſunt *in Cælis*, non verò quæ non ſunt, ut dicendum erat ex mente Adverſariorum. Quartò Scriptura *Idola* vocat I*magines* in eum finem effictas, ut verus Deus per eas repræſentaretur & coleretur, patet clariſſimè, Primò ex *Vitulo Aureo* qui I*dolum* vocatur Act. 7. 41. & ejus Cultores *Act.* 7.41.
Idololatræ; Quia tamen factus eſt ad veri Dei repræſentationem, unde Aaron Exod. 32. 5. vocat ejus feſtum, Jehovæ, *Cras erit feſtum Jehovæ*, & dicitur *Deus qui eduxit ipſos ex Ægypto* ℣. 4. Quis vero credat tam vecordes fuiſſe, ut putârint Vitulum ex inauribus ſuis recèns conflatum poſt exitum ex Ægypto, ipſos ex Ægypto eduxiſſe? Secundo *Idolum* Micæ Jud. 17. 5. erat Imago veri Dei, quia dicit ſe conſecrâſſe hoc argentum Jehovæ, ſperat Jehovam ſibi benefacturum quòd ſit ipſi Levita pro Sacerdote ℣. 12. 13. Tertiò *Vituli Jeroboami* 1. Reg. 12. 28. non ad falſos Deos, ſed verum Deum Iſraëlis repræſentandum deſtinabantur; Nec enim in animo habuit abſtrahere à vero Dei cultu populum, ſed tantùm à loco cultûs, ne Hieroſolymam aſcenderet Populus ad Templum Dei, ubi erat Arca, atque ita ad Regem Judæ reverſus

Exod. 32.5.

Jud. 17.5.

1. *Reg.* 12. 28.

à ſe

DISPUT. IV. à se deficeret: Atque hoc inter idololatriam Achabi, & Jeroboami cæterorumque Regum Israëlis discrimen intercessit, quòd ille contra primum præceptum, quod est de objecto cultûs divini, alienum Deum, Baalem scilicet colendum proposuit, Jeroboam verò & alii contra secundum præceptum, quod est de modo cultûs, Jehovam Deum verum per Imagines coluerint, Ille abstraxit à *veri Dei cultu*, alii vero à *vero cultu* Dei; Unde dicitur fecisse Achab quod malum videbatur in oculis Jehovæ, plus quàm omnes qui fuerant ante ipsum; Nam cùm leve ei visum esset ambulare in peccatis Jeroboami, Baalem Sidoniorum Deum tum ipse coluit, tum

2. Reg. 16. 27. aliis colendum proposuit 2. Reg. 16. 27. Ex quibus constat manifestè, Idolum non de re falsa tantùm, sed de re vera etiam dici.

1. Cor. 8. 4. XXV. Nec obstat quod Apost. 1. Cor. 8. 4. *Idolum dicit nihil esse* in mundo, Hoc enim non absolutè & simpliciter debet intelligi *subjectivè* ratione *existentiæ* vel *objectivè* ratione *repræsentationis*, quod vel non sit res quædam subsistens, vel rem falsam repræsentet: Nam plerique Gentium Dii homines erant, vel aliæ creaturæ. Sed *nihil* ratione *efficaciæ*, quod nihil habeat Divinitatis, nihil virtutis ad faciendum aliquid boni, vel mali, atque adeo nihil efficaciæ ad sanctificandos vel polluendos homines, quo

1. Cor. 7. 19. videtur potissimùm Paulus respicere; Eodem sensu 1. Cor. 7. 19. *Circumcisio nihil esse dicitur*, id est nullam habere virtutem ad salutem, ut exponitur Gal. 5. 6. Ita quum in Veteri Testamento Idola Gentium dicuntur אלילים vel אונים id est *vanitates*, hoc intelligendum tantùm respectu naturæ & virtutis divinæ, quâ fallunt expectationem suorum Cultorum, nec quicquam illis prodesse possunt.

XXVI. IV. Exceptio est Bellar. & aliorum, qui pertendunt prohiberi *Imagines*, non quasvis, sed tantùm *quæ habeantur pro Diis*, se autem Imagines nec pro Diis habere, nec pro Diis colere. Sed quocunque modo crimen suum dissimulare conentur, excusare non possunt tamen. Primo verba Legis non possunt pati hoc glossema, Lex enim prohibet imagines colere, & se coram illis incurvare. At aliquid colere, & coram eo se prosternere, non est statim illud habere pro Deo; nam & Pontificii Sanctos & Angelos colunt, coram illis procumbunt, nec tamen eos volunt habere pro Diis. 2. Si valeret exceptio de non *colendis Imaginibus pro Diis*, ageretur hîc tantùm de *objecto* cultûs, & sic confunderetur præceptum primum cum secundo, cùm tamen certum sit ea inter se differre, quod in primo agatur de objecto cultûs, seu de non colendis Diis alienis, in secundo vero de ejus modo, id est de non colendo vero Deo in Imagine vel per Imaginem. 3. Si hoc admittitur, plurimi Idololatræ facilè excusari possent; Nec Idololatræ fuissent Israëlitæ in Vitulo Aureo, quem non putabant Deum esse, sed ejus tantùm simulachrum; Nec Jeroboam Vitulos conflando in Dan, & Bethel; Nec cultores

tores Serpentis æneï, quem non habebant pro Deo, licèt incensum ei adolerent; Nec Christiani ipsi dicendi fuissent Idololatræ, qui coacti Idolis vel sacrificabant vel adolebant, licèt Idola pro Diis non haberent. Nec Ethnicis ipsis, si non omnibus, saltèm plurimis hoc crimen impingi posset, qui sæpe profitentur se non habere Idola sua pro Diis, Celsus apud Origen. lib. 7. p. 384. τίς γὰς ἄλλος ἢ τιμῇ πάντα νήπιος ταῦτα ἡγεῖται θεοὺς, *quis nisi planè infans hæc* scil. Simulachra *putat esse Deos?* Arnob. lib. 6. Ethnicos loquentes inducit, *Erras & laberis, nam neque nos æra neque auri argentique materias esse per se Deos, & religiosa censemus Numina, sed Deos ex his colimus.* Eodem modo loquuntur Ethnici apud Lactantium lib. 2. c. 2. *Quæ amentia est aut ea fingere, quæ ipsi postmodum timeant, aut timere quæ finxerunt. Non ipsa*, inquiunt Ethnici, *timemus, sed eos ad quorum imaginem ficta, & quorum nominibus consecrata sunt.* August. in Ps. 113. hoc Ethnicorum commentum refert & refellit, *videntur*, inquit, *sibi purgatioris esse religionis, qui dicunt nec Simulachrum, nec Dæmonia colo, sed per effigiem corporalem ejus rei signum intueor, quam colere debeo.* Item, *non hoc visibile colo, sed Numen quod illic invisibiliter habitat.* Qui ipsissimus est Pontificiorum sermo: An minùs tamen propterea Idololatræ censendi sunt Ethnici? Ita licèt Pontificii imagines non pro Diis colerent, non haberent tamen, quo sese ab Idololatriæ crimine purgarent.

XXVII. Nec meliùs possunt elabi per quintam Exceptionem, quæ distinguit *Cultum absolutum*, & *relativum* seu *respectivum*, Idololatras esse, qui Imaginibus *cultum* deferunt *absolutum* & propter se; non verò qui *respectivum* tantùm & propter aliud scilicet prototytum. Nam primò falsò supponunt, se cultum relativum tantùm Imaginibus tribuere, cùm contraria sententia vulgò recepta sit, Imagines scilicet Christi & Sanctorum venerandas esse, non solùm per accidens vel impropriè, sed etiam per se & propriè, ita ut ipsæ terminent venerationem, ut in se considerantur, & non solùm ut vicem gerunt exemplaris, ut Bellarm. fusè docet lib. 2. de Imag. cap. 20. & 22. & probat ex Concilio Nicæno. Secundò, jam visum Idololatras veteres tam Gentiles quàm Israëlitas reos peragi non ob cultum tantùm absolutum, sed etiam propter relativum & analogicum, nec Simulachra fuisse illis proprium adorationis objectum, sed Deum quem in Simulachris colere se profitebantur, ut demonstratum fuit tum in idololatria vituli aurei, tum Vitulorum Jeroboami, & plerorumque apud Ethnicos. Tertiò distinctiones illæ inanes ad deludendam plebem excogitatæ, sunt folia ficulnea, quæ pudenda Romæ tegere nequeunt, imò captum non modò miseri & rudis vulgi, sed & doctiorum superant, quod ingenuè confitetur Bellarminus respectu distinctionis latriæ *abso-*

DISPUT. IV. *luta* & *relativa*, dum ait, *qui defendunt Imagines adorari latriâ, coguntur uti subtilissimis distinctionibus, quas vix ipsimet intelligunt, nedum populus imperitus*, lib. 2. cap. 22. Et sanè quotusquisque tales distinctiones in ipsa praxi observare potest, ut partiatur suam mentis intentionem, & quidem absolutum & proprium tribuat prototypo, relativum autem tantùm improprium & analogicum Imagini, huic cultum latriæ, illi cultum duliæ, alteri cultum hyperduliæ? Quis contrà non videt, Pontificios coram Imagine prostratos eundem cultum illi exhibere, quem prototypo redderent? Nec aliter intelligunt, qui cum *Thoma* Imagines eodem cultu cum prototypo colendas censent, quam fuisse Concilii Tridentini mentem, *Andradius*, *Naclantus*, *Soto*, qui & ipsi pars Concilii fuerunt, testantur.

XXVIII. Cùm ergo liqueat vana esse & falsa quæcunque captant effugia, ad vim fulminis Legalis declinandam, Quid superest, nisi ut concludamus, Ecclesiam Romanam & quoad dogma & quoad praxim benè à nobis Idololatriæ ream peragi, adeoque Secessionem ab ea ita esse necessariam, ut nemo, salvâ conscientiâ, vel in ejus communione manere & ejus sacris interesse, vel ad eam redire queat. Quod si locus esset de Patrum & purioris Antiquitatis sententiâ super hoc argumento disserendi; Quam proclive esset ostendere Imaginum cultum, vel incognitum fuisse in primis Christianismi seculis, vel apertè damnatum? Nam si hoc apud ipsos receptum fuit, Cur toties perstringunt, & salsè irrident Simulachra & Imagines Gentilium earumque cultum? ut videre est apud *Tertull.* Apol. cap. 22. *Minutium Felicem* in Octavio, *Lactant.* lib. 2. cap. 2. 14. 17. 18. *Athanasium* contra Gentes, & alios passim. Cur Gentiles hisce Christianorum sarcasmis respondentes, nunquam regerunt ipsis suum Imaginum cultum? Quod non omisissent procul dubio, si tale quid apud ipsos observâssent. Cur contrà, Carentiam Altarium, Templorum & Imaginum illis ut crimen objiciunt? Cur *nullas Aras habent*, inquit Cæcilius apud Minutium Felicem pag. 6. *Templa nulla, nulla nota Simulachra*; & apud Orig. lib. 8. *Celsus ait nos Altarium, Templorum, & Statuarum Dedicationes fugere*, & apud Arnob. lib. 6. *Consuestis crimen nobis maximum impietatis affingere, quòd neque AEdes sacras venerationis ad officia construamus, non Deorum alicujus Simulachrum constituamus*, &c. Cur vero Christiani ut se ab illo crimine purgent, nunquam reponunt falso hoc sibi impingi, siquidem & ipsi habeant Altaria & Simulachra. Sed ex adverso respuentes omnem Altarium & Imaginum corporearum usum & cultum, alia sibi Altaria esse, mentes scilicet fidelium, unde εὐωδία ad Deum ascendit, Alias Imagines, virtutes nempe Christianas, sic Orig. contra Celsum lib. 8. pag. 400. *Pro Aris nobis est mens sua cuique, ex qua sursum ferun-*

tur

tur verè ac spiritualiter suffitus suaveolentes, preces cum purâ conscientiâ; Simulachra autem Deo dicanda sunt, non fabrorum opera, sed à Verbo Dei dedolata formataque in nobis, videlicet vir.utes ad imitationem Primogeniti totius creaturæ, &c. Sic Minutius Felix, *Quòd simulachrum Deo fingam, cùm si rectè existimes, sit homo ipse Dei simulachrum*, &c. Cur Patres Hæreticis variis ut Gnosticis & Carpocratianis hunc tanquam errorem crassissimum exprobrant, quod venerarentur Imagines Christi, Apostolorum, Mosis, *&c.* Ut *Irenæus* adversùs Gnosticos lib. 1. c. 24. *Epiphanius* contra Carpocratianos in Panario lib. 1. Tom. 2. Hæres. 27. Perperam sanè, si & ipsi imagines coluissent.

XXIX. Sed tantùm abest ut eas coluerint, quin potiùs damnârunt expresè, ut colligere licet ex ipsorum Scriptis; loca referre non patitur Thesium brevitas, sed consuli possunt *Origenes* contra Celsum lib. 3. pag. 135. & 139. & lib. 7. pag. 333. 386. 387. *Arnob.* contra Gentes lib. 6. pag. 671. *Lactan.* lib. 2. c. 18. 19. *Epipha.* in Epist. ad Joh. Hierosolym. quam Hiero. Latinitate donavit tom. 2. pag. 161. *August.* Epist. 119. ad Janu. c. 11. de fide & Symbolo C. 7. in Psal. 113. conc. 2. de Consensu Euangelist. lib. 1. cap. 10. de Civ. Dei lib. 4. cap. 31. Quibus addi possunt *Concilia* varia, ut *Elibertinum* in Hispania, quod juxta Baronium incidit in annum 305. quod expresè Imaginum Usum & Cultum prohibet Can. 36. de quo antea Th. XXI. *Constantinopolitanum* 338. Episcoporum sub Constantino Copronymo & Leone, anno 757. Ubi decretum, juxta secundum divinæ Legis præceptum, nec faciendas esse Imagines, scilicet ad Cultum religionis, nec adorandas, aut si adorationi prostitutæ fuerint, demoliendas esse & confringendas; *Francofurtense* & *Parisiense* de quibus suprà. *Decreta* quin etiam varia ab Imperatoribus & Principibus adversùs Imaginum cultum facta, imprimis à Valente & Theodosio, aliisque qui pium ipsorum zelum sequuti sunt, reclamantibus licèt Rom. Pontificibus acerrimis Imaginum Patronis: Quot vero quantæque ab 8. seculo rixæ super Imaginum erectione & cultu excitatæ fuerint inter Iconoclastas, & Iconolatras, tum in Oriente, tum in Occidente, fusè referunt *Plessæus* in Historia Papat. *Chamierus*, *Forbesius Instruct. Hist. Theol. Chemnicius*, *Molinæus*, *Dallæus*, & novissimè *Spanhemius*, qui hoc argumentum plenissimè est executus in *historia Imaginum restitutâ*, paucis à mensibus editâ.

XXX. Cùm ergo ex dictis pateat Imaginum cultum, non modo in Scriptura, vel puriori Antiquitate locum nullum habuisse, sed & expresè damnari tanquam Idololatricum: Non posse fidelem illi adhærere sine certissimo salutis discrimine, adeoque vel solam hanc rationem Secessionis necessitatem nobis imposuisse, proclive est colligere. Nec movere Nos debent quæ à Pontificiis hîc in-

Disput. IV. in subsidium laborantis causæ afferuntur, quæ nullam vim habent ad Erroris confirmationem: Non *Imagines Cherubinorum* ad Arcam positæ; nam præterquàm quòd remotæ erant à populi conspectu, adeoque non ad cultum, sed ad ornatum & symbolum tantùm positæ; Non fuerunt *Imagines personales*, alicujus suppositi repræsentativæ, sed *figuræ Symbolicæ, & Emblematicæ* officii & usûs Objecti quod adumbrabant. Non *Adoratio*, quæ *fiebat ad Arcam*: Quia nec Arca Imago fuit, sed symbolum tantùm Dei præsentis, Nec coram Arca procumbebat populus, quasi ipsa per se esset veneratione digna, sed coram Deo quem præsentem adesse

Ps. 99. 5 Arca illa testabatur; Nec Psal. 99. 5. dicitur adorandum scabellum pedum Dei, sed *ad scabellum*, ut notetur *locus cultûs*, non verò *objectum*: Non *Visiones Dei* variæ sub specie corporea, & *locutiones Anthropopathicæ* quæ in Scriptura occurrunt. Quia aliud est metaphoricè de Deo loqui ad captûs nostri modulum; Aliud verò speciem ejus visibilem quasi veram & propriam pingere & omnium oculis subjicere. Aliud essentiam ipsam Dei aut Personas propriè repræsentare, Aliud opera & externam gloriam, seu præsentiam aliquo symbolo ad momentum quadantenus adumbrare. Adde quòd Deus potuit in Verbo quibuscunque signis placuit, sui præsentiam designare, sed nefas est contra ejus mandatum expressum eum in simulachro repræsentare, multò minùs colere. Non *Serpens æneus*, qui fuit typus Christi, sed non imago, & qui tantùm abest, ut religiosè coli debuerit, ut contrà ipsum jusserit comminui Ezechias, licèt Dei jussu formatus fuisset, & multa miracula per ipsum essent præstita, statim atque populus cœpit ei adolere 2. Reg. 14. Nec elevatio ejus Erectionem ad cultum notabat, sed typicam passionis Christi repræsentationem Jo. 3. 14. Non denique *Dei recordatio*, quasi Imagines sint *libri Idiotarum*, qui ipsis in memoriam Deum revocent, eosque officii sui moneant: Nam longè alia mens est Spiritûs Sancti, qui *Lignum vanitatis Doctorem* pronunciat

Jer. 10. 3. apud Jeremiam cap. 10. 3. & *conflatile Doctorem mendacii* apud Habac.

Habac. 2. 18. 2. 18. Alii sunt libri, Aliæ Imagines quas sine periculo intueri possumus; *Liber Naturæ*, in quo expressa sunt virtutum Dei vestigia, ubi quot sunt Creaturæ, tot Doctores, qui nos monent officii nostri. *Liber Scripturæ*, in quo contemplari licet Christum vivam Patris Imaginem, & Sanctorum exempla nobis ad Imitationem proposita. Quid opus aliis libris mutis, qui non modò inutiles, sed & noxii & periculosi? per quos, ut observat *Polydorus Virgilius* de Invent. rerum lib. 6. cap. 13. *Eò insaniæ deventum est, ut hæc pars pietatis parum differat ab impietate.* Sic *Gerson* in Regulis moralibus, *Nisi pia intentio*, inquit, *excusaret multos simplices, Idololatræ censerentur*; Bellarminus ipse periculum esse non diffitetur, nisi adsit institutio lib. 2. cap. 8. Absit verò à nobis ut mutos istos Doctores unquam sequamur, qui

non

non alia de causa populo obtruduntur, quàm ad eum à Scriptura abducendum, quam meritò Ecclesia Romana fugit, & exhorrescit ut fures lucem, & sontes Legem. Absit ut summâ in Deum injuriâ, summo Religionis Christianæ dedecore, & Judæorum ac reliquorum infidelium scandalo per μοιχευσάσην διάνοιαν *mentem scortantem*, ut loquitur *Epipha. Idola ulla zelotypiæ* in Templum ejus inducamus: Quin potiùs unico Doctore Christo contenti, eum in Verbo audiamus, & cùm non aliter legitimè se coli posse doceat, quàm in spiritu & veritate, hunc illi Cultum præ cæteris omnibus acceptum semper exhibeamus, nec unquam patiamur fidem vel praxim ullâ erroris vel Idololatriæ labe infici. Γένοιτο.

1. JOH. V. 20. Τεκνία φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων.

FINIS.

DISPUTATIO QUINTA

Quæ est

DE TYRANNIDE ROMANA.

Respondente RENATO LA CHARRIERE *Privatensi.*

I. UT vera Christi Ecclesia tribus præcipuè partibus constituitur, & totidem veluti characteribus internoscitur, *Veritate, Pietate*, & *Libertate*, Veritate in *Doctrina*, Pietate in *Cultu*, & Libertate in *Regimine*: Ita falsa tribus potissimùm notis distingui solet, *Hæresi*, quæ Veritatem evertit, *Idololatriâ*, quæ Pietatis & Cultûs puritatem corrumpit, & *Tyrannide*, quæ Regiminis suavitatem & libertatem opprimit. Quemadmodum enim *Spiritus Christi*, qui à Capite totum Corpus mysticum pervadit & vivificat, triplicem solet nomenclationem sortiri à triplici, quem in nobis producit, effectu, *Spiritus veritatis* Joh. 14. 17. & Sapientiæ Eph. 1. 17. qui mentes nostras illuminat ad cognitionem Veri, *Spiritus Sanctitatis* Ps. 51. 13. qui corda sanctificat & impellit ad praxim Boni, & *Spiritus libertatis* & *adoptionis* 2. Cor. 3. 17. qui homines à

 peccati

peccati & Diaboli servitute liberat, & in regiam filiorum Dei dignitatem evehit. Sic Spiritus Diaboli & Mundi, qui in falsâ Ecclesiâ regnat, tribus nominibus solet in Scripturâ designari ad exitialia ejus effecta connotanda, *Spiritûs mendacii*, Joh. 8. 44 qui omnium errorum & hæresium est author, *Spiritûs immundi*, qui ad omnis generis sordes nos incitat, Matt. 10. 3. & 12. 43. & *Spiritûs homicidæ*, qui Tyrannide & sævitiâ ubique grassatur 1. Joan. 3. 12.

Joan. 8.44. *Matth.* 10. 3. 1. *Joan* 3. 12.

II. Hæc tria autem ita sunt gravia & periculosa, ut si unum vel alterum duntaxat in Cœtu aliquo, qui Ecclesiæ nomine gloriatur, obtineat, necessariò ab illo nobis sit secedendum, nec ulla possit cum illo communio coli. Nam si testatur Apostolus, nullam communionem esse posse luci cum tenebris, Templo Dei cum Idolis, & Christo cum Belial; Quis dixerit in eâ Ecclesiâ fidelem manere posse, quæ vel hæresim aliquam docet, vel Idololatriam fovet, vel Tyrannidem usurpat? Jam si tria ista seorsum singula justam & necessariam secedendi causam præbent; Quid fieri putandum est, quando omnia velut agmine facto simul concurrunt, & monstrosum Corpus ex hæresi teterrimâ, crassissimâ Idololatriâ, & Tyrannide durissimâ conflatum constituunt; Hæc autem non seorsum tantùm, sed conjunctim in Ecclesia Romana occurrere antea diximus, & quoad duo prima capita probavimus. Tertium nunc superest de *Tyrannide*, quam durissimam & intolerandam in Papatu vigere ostensuri sumus, adeoque cum libertate Christiana planè ἀσύςατον.

III. Hoc verò ut demonstremus, non alio opus nobis est Argumento, quàm ut beatum Ecclesiæ Christianæ statum, & libertatis, quam illi acquisivit Christus, suavitatem, conferamus cum tristi Ecclesiæ Romanæ conditione, & multiplici jugo, quod imposuit ipsi Antichristus. Christus sanè in eum præcipuè finem venit, ut libertatem nobis acquireret; Propterea גואל noster & Redemptor vocatur, qui durissimâ pressos servitute liberare debuit, & Jubilœum Euangelicum promulgare, in quo non modò datur ἄφεσις seu *remissio debitorum*, ἀποκατάςασις & *restitutio hæreditatis* cœlestis, quâ in Adamo excideramus, sed & *liberatio & manumissio servorum*, quæ tria fuerant Jubilæi legalis privilegia, quæ in Euangelicum potiori jure & longè nobiliori ratione quadrant. Quò pertinent verba ipsius Christi apud Isa. 61. 1. 2. ubi mentio fit anni *beneplaciti*, in quo Unctus Domini debuit prædicare *servis libertatem, & captivis carceris aperturam*. Ut autem multiplex erat servitutis Jugum, quô premebamur, *Servitus Legis*, *servitus Peccati*, *servitus Mortis*. Lex maledictionum fulmine & rigidâ cæremoniarum observatione in homines regnabat; Peccatum reatu & dominio eos sibi mancipabat. Et Mors terroribus & pœnis Tyrannidem in eos exercebat. Ita Christus à triplici hoc jugo nos liberat; A *Legis servitute*,

Is. 61. 1. 2.

tute, quia factus ipse est pro nobis κατάρα, ut à maledictione Legis nos liberaret Galat. 3. 13. & finis ac complementum est Legis in justitiam omni credenti Rom. 10. 4. ut non ampliùs simus sub Lege sed sub Gratia Ro. 6. 14. & mortui simus Legi Ro. 8. 5. & 6. Gal. 2. 29. A *Peccati jugo*, quia factus est peccatum pro nobis, ut essemus justitia Dei in ipso 2. Cor. 5. 21. & factus in similitudinem peccati & pro peccato damnavit peccatum in carne Rom. 8. 3. A *Mortis imperio*, quia per mortem destruxit eum qui habebat imperium mortis, ut liberaret eos qui metu mortis per totam vitam erant obnoxii servituti Hebr. 2. 14. Quod Apostolus admirabili brevitate complectitur Rom. 8. 2. *quum Legem Spiritûs & vitæ quæ est in Christo*, dixit *ipsum liberâsse à lege peccati & mortis*: Nam quod Christus meritô suô nobis acquisivit, id ipsum Spiritûs efficaciâ nobis applicat, qui propterea distinguitur à *Spiritu servitutis* ad timorem, qui sub Lege vigebat, & *Spiritus adoptionis & libertatis vocatur*, Rom. 8. 15. & 2. Cor. 3. 17. Hic enim ut *Spiritus gratiæ* nos liberat à Lege per justificationem, ut *Spiritus sanctitatis* nos liberat à peccato per regenerationem, ut *Spiritus vitæ & gloriæ* nos liberat à miseria & morte per glorificationem.

DISPUT. V.

Gal. 3. 13.
Rom. 6. 14.
Heb. 2. 14.
Rom. 8. 2.
Rom. 8. 15.
2. *Cor.* 3. 17.

IV. Quamvis verò dulcissima illa & verè aurea libertas, quam Christus nobis attulit, suis limitibus circumscribatur, & non sit quidlibet agendi effrænis licentia, quod vellent Libertini, sed suam semper habeat Legem & jugum cui fideles subjicit, sed Legem suavem Christi & Jugum leve, Matth. 11. 18. & Galat. 2. 19. unde Apostolus hortatur eos, ne libertatem ad quam vocati sunt, trahant in licentiam carnis cap. 5. vers. 13. & Petrus ita liberos esse monet, ut sint semper Dei servi 1. Pet. 2. 13. Ita tamen eos eximit ab omni peccati vinculo & nexu, ut nullo ampliùs vel Ceremoniarum legalium, vel Traditionum quarumlibet humanarum jugo subesse possint & debeant, sed conscientia soli Deo obnoxia, ab eo etiam solo pendeat, & illi stet vel cadat. Quò spectant varia illa Pauli loca, in quibus seriò fideles monet, ut maneant *in libertate, quam acquisivit ipsis Christus, nec pristino servitutis jugo denuò implicentur* Gal. 5. 1. ut *pretio redempti ne fiant servi hominum* 1. Cor. 7. 23. *Ne quis eos damnet in cibo & potu, vel dierum & sabbathorum discrimine, vel eos præceptis oneret ne comede, ne gusta, ne tange, quasi adhuc viverent in mundo* Col. 2. 16. 20. Unde si quis non jugum illud pristinum semel confractum revocare, sed aliud longè gravius & intolerabilius conscientiis imponere satagit; Ille nec Christum tenet, vel Spiritum ejus novit, nec cum illo partem ullam habere censendus est. Quænam enim Tyranno pars esse potest cum legitimo Principe, servituti durissimæ cum dulcissima libertate, & Synagogæ Diaboli cum Ecclesia Christi?

Gal. 5. 13.
1. *Pet.* 2. 13.
Gal. 5. 1.
1. *Cor.* 7. 23.
Col. 2. 16. 20.

V. Hoc

Disput. V.

Tyrannis Romanis probatur ex Primatu Papæ.

V. Hoc autem Ecclesiæ Rom. esse crimen pertendimus, gravissimis adducti rationibus. Prima petitur ex *Primatu Papæ*, & Monarchiâ, quam sibi in totam Christi Ecclesiam ut Oecumenicus Pontifex arrogat, adeò ut nulli prorsus potestati quæcunque tandem illa sit, Civilis aut Ecclesiastica, obnoxius sit, ne tum quidem quum officio minimè fungitur. Canone *Si Papa* (verba sunt Gratiani distinct. 40.) *suæ & fraternæ salutis negligens deprehenditur, inutilis & remissus in suis operibus & insuper à bono taciturnus, quod magis officit sibi & omnibus, nihilominus innumerabiles populos catervatim secum ducit primo mancipio gehennæ, cum ipso plagis multis in æternum vapulaturos, hujus culpas istic redarguere præsumit mortalium nullus, quod cunctos ipse judicaturus, à nemine est judicandus:* & Causâ nonâ quæstione tertiâ, *Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminari; sed Sedis istius Præsulem suo sine quæstione reservavit arbitrio &c.* Huic verò ab omni potestate sic exempto, reliqui omnes absque ullâ exceptione subjiciuntur; Ita ut subjectio ista inter præcipuas Ecclesiæ notas recenseatur, imò statuatur esse de necessitate salutis. Sic enim *Bonifacius VIII.* in Extravag. de Major. & Obed. C. *Unam sanctam*, audacter & impiè definire ausus est. *Porrò subesse Romano Pontifici omni humanæ Creaturæ declaramus, dicimus & pronuntiamus esse de necessitate salutis.* Imò tales volunt ejus esse sententias, ut contra eas ne hiscere quidem cuiquam liceat, apud *Gratian.* Causâ 17. qu. 4. *Nemini de Sedis Apostolicæ judicio judicare aut illius sententiam retractare permissum, videlicet propter Romanæ Ecclesiæ primatum, Christi munere in beato Apostolo Petro divinitùs collatum:* Et ut cumulus perficiatur impudentiæ, summus Pontifex asseritur apud Glossatorem in Cap. *quanto personam* habere *cæleste arbitrium, & ideo naturam rerum mutare, substantialia unius rei applicando alii, & de nullo posse aliquid facere, & sententiam quæ nulla est, facere aliquam, in his quæ vult illi esse pro ratione voluntatem, nec esse qui ei dicat, cur ita facis? posse enim* supra jus dispensare, *& de injustitia facere justitiam, corrigendo jura & mutando, demum plenitudinem obtinere potestatis.* Ita jurisdictionem hanc tam latè patere contendunt, ut nihil sit in toto mundo ad Religionem pertinens, quod ex ejus nutu ac imperio non pendeat.

VI. Nec abludit communis Doctorum sententia, qui supremam illam Pontificis authoritatem tanquam præcipuum Ecclesiæ fundamentum obtendere solent; Audiatur vel unus *Bellarm.* lib. 3. de Eccl. milit. cap. 12. *Tenemur omnes sub periculo æternæ mortis veræ Ecclesiæ nos adjungere & in illa perseverare, id est, Capiti ejus obedire, & cæteris membris communicare.* Et cap. 5. *Nemo potest, etiamsi velit, subesse Christo, & communicare cum Ecclesia cælesti,*

qui

qui non subest Pontifici, & non communicat cum Ecclesia militante, &c. Imò eò usque progreditur impietas Cardinalis ut asserat lib. 4. de Pontif. c. 5. *Quòd si Papa erraret præcipiendo vitia, vel prohibendo virtutes, teneretur Ecclesia credere vitia esse bona & virtutes malas, nisi vellet contra conscientiam peccare*, quod sine horrore nemo pius legere potest. Sic Joan. de Capistrano de Papæ Ecclesi. authoritate, *Papa Rom. sine comparatione major est omnibus, nec superiorem habet in terris, sed ipse est super omnes, tanquam qui de cœlo venit Joannes Baptista, verba enim illa, qui de Cœlo venit super omnes est, intelligi possunt de Summo Pontifice, omnia enim Petro subjecit Dominus, Ergo nihil exclusit, nec Imperatorem, nec Patriarchas*, &c. Quò spectat etiam illud Nicolai Papæ in Epist. *Nec ab Imperatore Pontificem, nec à Rege judicari posse, quoniam non est servus supra Dominum.* Posset hoc luculentiùs confirmari ex intoleranda Rom. Pontificis superbiâ, ut supra πᾶν σέβασμα sese efferat, non modò quod in terris nominatur, quales sunt Reges & Imperatores, sed & in cœlis celebratur, quales sunt Angeli & Sancti, imo & in Templo Dei sedeat tanquam Deus, supremam sibi in Ecclesia potestatem vindicans, & Christo Domino se æquans. Verùm quia ista commodiùs poterunt pertractari in sequentibus; quum de Characteribus Antichristi sumus disputaturi: Sufficiet nunc *Primatum* istum & summam totius Ecclesiæ Monarchiam attingere, tanquam certissimam Tyrannidis Romanæ notam, quam fugere genuini omnes Regni Christi subditi tenentur.

VII. Non diffitemur equidem memorabilem à Christo, Apostolis cæterisque Viris Dei, quorum operâ uti voluit ad Ecclesiam gubernandam, concessam esse potestatem, ut *Claves* Regni cœlorum tum *Scientiæ*, tum *Regiminis* administrarent, & ligarent & solverent in Terris, quod ligatum & solutum esset in Cœlis. Verùm eam omnem potestatem qualiscunque sit, ministerialem tantùm esse & subalternam, non absolutam & supremam contendimus, quæ Servos & Ministros deceat, non Dominos, ne gloria quæ Christo soli competit, & quam ut impatiens consortis testatur se alteri dare non posse, in hominem mortalem & peccatorem impiè transferatur. Et si Rom. Pontifices intra justos potestatis istius & ministeri terminos sese continuissent, si claves istas mysticas ritè & ut par est semper tractâssent, tum puræ doctrinæ præconio, tum sanctæ & bene constitutæ disciplinæ exercitio, debuissent sanè fideles ex Christi præscripto illis obtemperare; nec eorum obsequium sine crimine detrectare potuissent. Verùm quum relicto ministerio Dominium & Magisterium sacrilegè usurpârunt, & qui Ecclesiam ut Virginem puram soli Sponso Christo aptare debuerunt, sibi subjicere, & infami adulterio legitimi Sponsi thorum invadere tentârunt; quum illi qui ad obsequium unius Christi

Disput. V. sti conscientias captivare tenebantur, ipsi sibi mancipare ausu inaudito & planè intolerando moliti sunt; Quis non fateatur gravissimum esse Tyrannidis jugum, quod nemo subire potest, nisi qui legitimum Christi jugum & dominium excusserit.

VIII. Nam ut nihil nunc dicamus de Monarchiæ istius naturâ, quæ talis est, ut nemo mortalium tanto oneri par esse possit, multò minus quàm respectu Monarchiæ universalis in mundo, quam tamen negant dari posse saniores Politici: Si Scripturam audimus, tam procul est ab ullo Primatu & Monarchiâ in Ecclesia instituendâ, ut eam expresse non semel ut tyrannicam & Christo injuriam damnet. Cur enim aliàs Christus discipulis de Primatu contendentibus, tam sollicitè omne dominium interdixisset? Luc.
Luc. 22.23.24. 22.23.24. *Reges Gentium dominantur eis, & qui potestatem habent in eas benefici vocantur, Vos autem non ita, sed qui maximus est inter vos, sit sicut minimus, & qui princeps est, sicut qui ministrat.* Cur Petrus tam expresse vetat Pastores, ut συμπρεσβύτερος ipsum κατακυριεύειν τῶν κλήρων 1. Pet. 5. 3.
1. Pet. 5. 3. Cur Paulus se non dominari fidei Corinthiorum testatur, sed servum esse
2 Cor. 1.24. ipsorum propter Christum 2. Cor. 1. 24. Cur inter ministeria sacra, Pastores quidem & Doctores post Apostolos & Euangelistas; at nec Papam nec
1. Cor. 12. Cardinales recenset, 1. Corint. 12. Ephes. 4. 11.? Cur toties idem unicum esse Dominum 1. Corinth. 8. 6. unicum Caput Ecclesiæ, Ephes. 1.22. & cap. 4. vers. 15. declarat? Et sanè si eidem Regno duo non possunt dari Monarchæ vel coordinatè vel subordinatè, citra evidentem contradictionem. Si unum Corpus duo Capita habere nequit, nisi sit monstrosum, Quis dixerit in Regno Ecclesiæ duos esse Reges, & duo in Corpore hoc mystico Capita?

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς.

Nec huic incommodo remedium afferri potest per σοφὸν φάρμακον *Capitis Primarii & Secundarii*, injuriam fore Christo, si Papa diceretur Caput primarium, & quoad internam potestatem; sed posse dici optimè Caput secundarium cum Christo & sub Christo, quemadmodum non fit injuria Regi, si dicatur Prorex esse Caput Regni sub Rege, quin potiùs ejus augetur gloria, quia semper Rex præsumitur esse nobiliori modo Caput. Nam primò distinctio est ἀσύστατος, siquidem qui Caput dicit & quidem supremum, dicit eo ipso primum, quod supra se superius non agnoscit, nec unquam visum nec auditum, Corpus unum bene constitutum duo habere capita, unum primarium, alterum secundarium. 2. Falsò etiam supponitur, Papam dici Caput quoad externam directionem; cùm internam etiam potestatem sibi vendicet, leges ferendi conscientiæ obligativas, ut postea dicetur.

dicetur. 3. Exemplum quod affertur de Rege & Prorege, ad rem non facit, quia licèt possit à Rege Prorex vel Præfectus constitui, qui Regis nomine gubernet, nemo tamen dixerit eum Regem posse vocari, & si quis ex subditis Regem appellet & salutet, vel si Regis nomen & authoritatem ipse sibi vendicet, tantùm abest ut toleretur, quin potiùs ut reus Majestatis damnabitur. Ita possunt in Ecclesia Rectores & Ministri à Christo constitui, qui sub eo Ecclesiam gubernent; sed immanis fieret Christo injuria, si honorem Regis & Capitis soli Christo debitum invaderent. Uno verbo cùm Christus sit Monarcha, Caput & Sponsus Ecclesiæ, qui profitetur se illis affuturum semper; nec Vicarium nec Socium ferre potest, sic enim Monarcha non esset μόνος, & Corpus esset biceps, & Sponsus admitteret thori socium, quod non est ferendum. Unde Gregorius I. titulum Pontificis Oecumenici ceu Antichristianum & omnino Tyrannicum detestabatur epist. 38. ad Johannem Constantinopolitanum l. 6. epistol. *Ego fidenter dico, quia quisquis se universalem Episcopum, vel Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in sua elatione Antichristum præcurrit.*

IX. Cùm verò maximum sit Primatûs istius momentum, utpote à quo tota Religio Romana pendet, tantæ Authoritatis procul dubio leve non debet esse fundamentum. Sed licèt magno molimine passim urgeatur, facilè tamen observare est, aquam ipsis hac in parte hærere, nec invenire quomodo Nostris satisfaciant, quum tanti Principatûs, quem Papa sibi sumpsit, petunt ex Verbo Dei fundamentum. Imò non obscurè colligi potest molestissimam Pontificiis semper visam fuisse quæstionem, quam declinare subinde conati sunt, quia satis intelligebant authoritatem istam nullâ divinâ institutione sub nixam, nullo legitimo fultam esse argumento. Unde Paulus III. coacto Concilio Tridentino, Legatos suos præcipuè de hoc articulo monuerat, ne unquam quacunque de causa ad disputationem Papæ veniretur, ut patet ex hist. Conc. Trid. l. 2. et Pius V. instaurato hoc Concilio, subito metu perculsus fuit, ne authoritas Pontificia in discrimen veniret, si de eo disceptaretur; adeò ut de Concilio inhibendo non semel cogitaverit, nisi à tam damnoso consilio dimoveri se passus fuisset, ut refert Ill. Thuanus Tom. 2. l. 32. ad ann. 562.

X. Scio subinde afferri ad malæ causæ præsidium decantatissima Christi ad Petrum verba Matth. 16. 18. *Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam* &c. Quasi hinc clarissimè constet, Petrum non modò fuisse à Christo constitutum Ecclesiæ fundamentum, sed etiam Principem & Monarcham cum Successoribus suis. Verùm nihil vanius & falsius hoc figmento. Primò quia perperam & gratis supponitur *Petram*, de qua Christus loquitur, esse ipsam personam Petri; Cùm variis rationibus demonstrari queat, non posse nec debere hoc ad Petrum ipsum referri, 1. quia *Petra* hìc expressè distinguitur à Petro, σὺ εἶ, Πέτρος,

Primatus Papæ non probatur ex Matt. 16. 18.

Disput. V. Πέτρ☉ καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ; At si Petrum voluit designare, cur non eandem vocem retinet, sed aliam diversi generis usurpat? Nec obstat quòd Syriacè loquutus sit Christus, apud Syros autem כאפא promiscuè usurpari & pro Petro & pro Petra, sine generis mutatione: Nam licèt Christus Syriacè loquutus sit, & eâ linguâ *Petrus* & *Petra* eodem sono efferantur, notum tamen non idem servari genus; nam quum ponitur pro *lapide* fœmininum est, quum pro personâ masculinum; Adde quòd Matthæus Græcè scribens, non tam sollicitè distinxisset inter Πέτρον & πέτραν, nisi ad exprimendam Christi mentem, ne quis Petrum talem Petram esse arbitraretur, sed ab ea Petra Petrum fuisse donominatum constaret. Ut verò non potest idem esse nomen & denominatum, Ita nec Petra nomen, unde Petrus denominatur, potest idem esse cum ipso. Aug. tract. 124. in Joh. *Ecclesia fundata est super Petram, unde & Petrus nomen accepit, Non enim à Petro Petra, sed Petrus à Petra; sicut non Christus à Christiano, sed Christianus à Christo vocatur.* Secundò Petrus non potest esse Petra, de quâ hîc agitur, quia pars est & membrum Ecclesiæ, quæ super eum est ædificanda, unde vel super se ipsum ædificaretur, vel debet à Petra distingui. Tertiò firmiùs adhuc hoc ipsum colligitur ex natura rei quæ hîc promittitur,
1. Cor. 3. 11. ædificatione scilicet Ecclesiæ; At cùm Paulus testetur 1. Cor. 3. 11. nullum aliud fundamcutum poni posse præter Christum, hoc in Petri personam sine sacrilegio transferri non posset. Quartò nullus melior interpres dari potest ipso Petro, qui hoc non ad se, sed ad solum Christum refert primæ
1. Pet. 2. 4. 5. c. 2. 4. 5. Nec obstare potest pronomen demonstravum ταύτῃ, *super hanc petram*, quod videtur referendum ad proximè antecedens, ut sit positum loco relativi, ut vult *Maldonatus*, quasi dixisset, Tu Petra es, super quam ædificabo Ecclesiam meam. Nam primò non est necesse, paulò antè eam Petram fuisse nominatam ab ipso Christo, sed sufficit de ea fuisse jam factum sermonem; ut omnino factus fuit, si Petra ad confessionem Petri, vel ad Christum quem confessus erat, referatur. Deinde quis nescit istiusmodi pronomina non semper ad proximè & immediate præcedens, sed aliquando ad remotius referri, quando rei natura hoc exigit? Vide Act. 2. 22. 23. & 3. 15. 16. 2. Thessal. 2. 8. 9. Ita licèt hoc referamus vel ad Christum, vel ad Confessionem & Fidem Petri, nihil inde coacti exurgit, sed sensus optimè fluet, maximè si addimus, in nomine Petri Petram posse dici includi, quasi Christus dixisset, Tu diceris Petrus à me Petra, super quam ædificabo Ecclesiam meam. Nec novum est relationem fieri aliquando ad vocem in præcedente aliqua dictione laten-
Jo. 8. 44. tem, ut Joh. 8. 44. de Diabolo loquens Christus ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, quid αὐτοῦ? nempe τοῦ ψεύδους, quod latet in voce ψεύστης. Quid si dicamus pronomen hoc non sumendum esse ἀναφορικῶς, sed δεικτικῶς de lo-

quentis persona ? quomodo Joh. 2. 19. *solvite templum hoc* Christus dicit suum corpus indicando, vel palmâ pectus percutiendo, Domino nostro vocem suam gestu adjuvante. Sic potuit Christus se ipsum designando dicere, super hanc Petram, à qua tibi nomen Petri inditum, ad significandam firmitatem tuam in fide, & operam in Euangelii ministerio olim præstandam, ædificabo Ecclesiam meam; quod commodè interpretatur Augustinus *super me*, inquit, *ædificabo te*, *non me super te*. DISSERT. V. *Jo. 2. 19.*

XI. Atque hinc jam patere potest, quid per *Petram* designare voluerit Spiritus S. nimirum ipsum Christum, quem ore confessus fuerat Petrus, & quem corde crediderat, qui verè est πέτρα ἀσάλευτος & rupes seculorum, contra quam nec venti tentationum, nec fluctus decumani persecutionum mundi quicquam possunt, ut sæpissimè eo nomine venit in Scriptura, Deutero. 32. 4. Psal. 18. Isa. 26. 4. Matth. 7. 24. Atque ita facilè conciliantur variæ Veterum sententiæ super hoc argumento. Quidam de Christo ipso exponunt, ut *Augustinus* de verbis Domini secundùm Matth. Sermon. 13. *Super hanc Petram quam confessus es, super hanc Petram quam cognovisti dicens, Tu es Christus Filius Dei vivi, ædificabo Ecclesiam meam*, quod confirmat alibi sæpius, Tract. 124. in Joh. & de Trinitate lib. 2. cap. 17. Retract. lib. 1. cap. 24. *Ambrosius* Serm. 85. *Rectè ergo quia Petra Christus, Simon nuncupatus est Petrus, ut qui cum Domino fidei societatem haberet, cum Domino haberet nominis Dominici unitatem, ut sicut à Christo Christianus, sic à Petra Christo Petrus Apostolus vocaretur.* Hilar. de Trinit. lib. 2. *Unum ergo est immobile fidei fundamentum, una hac felix Petra Petri ore confessa, Tu es Filius Dei vivi.* Sic Theodoretus in Psal. 47. Hieron. ad Matth. cap. 7. Alii *de confessione & fide Petri*, Chrysost. in h. l. ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ τουτέστι τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας, *super hac Petra id est fide confessionis*. Theoph. pariter αὕτη ἡ ὁμολογία, ἣν ὡμολόγησας, θεμέλιον μέλλει εἶναι τῶν πιστευόντων, *hac confessio, quam confessus es, fundamentum erit credentium*. Hilarius 6. de Trinit. *Super hanc igitur confessionis Petram, Ecclesiæ ædificatio est.* Quod omnium optimè exponit Basilius Seleuciæ in h. l. *Hanc confessionem cùm nominâsset Christus Petram, Petrum nuncupat eum, qui primus illam est confessus, donans illi hanc appellationem, tanquam insigne & monumentum hujus confessionis; hac enim est revera pietatis petra, hæc salutis basis, hic fidei murus, hoc veritatis fundamentum, fundamentum enim aliud nemo ponere potest præter id quod positum est Jesus Christus.* Sic Isidor. Pelusi. lib. 1. epist. 235. Cyrill. lib. 4. Dial. cum Hermia. Theod. lib. 2. in Cant. Licèt verò verbis differant, sensu tamen & reipsâ conveniunt duæ istæ sententiæ, & ut loquitur Augustinus, *locutionum fuit diversitas, non sententiarum*, Sive enim ad Confessionem & fidem referamus cum Chrysostomo; Sive ad rem vel personam confessione designatam,

Quid per Petram intelligatur?

Deut 32. 4. Ps. 18. Is. 26. 4. Matth. 7. 24.

tam, Christum scilicet ut Augustinus & alii, res eodem redit; quia neque confessio, neque fides per se conferunt ad ædificationem Ecclesiæ, nisi metonymice ratione *objecti*, nimirum Christi, quem amplectuntur. Imò si qui ex Patribus ad Petrum referunt, non tam attendunt ejus *personam*, quàm *fidem & doctrinam*, quæ sæpe in Scriptis eorum metonymicè *Petrus* dicitur, quæ fuit & est hodieque, ac semper erit firmissimum Ecclesiæ fundamentum.

XII. Nec sic sentiunt tantùm Patres, sed quamplurimi nec ignobiles ex Adversariis, quorum alii de Christo, alii de fide & confessione Petri Petram interpretantur, Lyranus, *super hanc Petram, quam confessus es, id est super Christum.* Glossa interl. *Petram* exponit *Christum in quem credis.* Et ordinaria, *Petrus à me Petra, ita tamen ut mihi retineam dignitatem fundamenti, Tu super me ordinabis lapides multos.* Sic Cardinalis de Alliaco, Joan. Arboreus Theosoph. lib. 5. cap. 5. Pererius in Danielem cap. 2. ubi docet Christum lapidem dici, tum ob alias rationes, tum *quia est Petra, super quam est fundata Ecclesia*, &c. & huc pertinet illud vulgatum.

Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodolpho.

Alii malunt ad fidem & confessionem Petri referre; Glossa ordi. Decretorum distinct. 19. Capite *Ita Dominus*, Et super hanc Petram, *Per hanc distinctionem non credo Dominum aliud demonstrâsse, quàm hæc verba, quæ Petrus respondit Domino, quum dixit, Tu es Christus Filius Dei vivi, quia super illo articulo fidei fundata est Ecclesia, super se ipso fundavit Dominus Ecclesiam.* Sic Adrianus I. in Epist. ad Episcopos Galliciæ & Hisp. quæ est in Actis Concilii Francofurtensis, *super hanc Petram quam confessus es, & à quâ vocabili sortitus es dignitatem, super hanc soliditatem fidei Ecclesiam meam ædificabo*; Joannes de Turre Cremata de summa Ecclesiæ lib. 2. cap. 10. *Ecclesia est fundata super Petram id est fidem Christi*, &c. Sic Dionysius Carthusi. in h. l. Gorranus, alii, & præcipuè Ferus, qui optimè loci sensum reddit, *Et hoc claret, quòd Christus Ecclesiam suam non super Petrum aut quemcunque alium hominem ædificavit, alia igitur Petra inquirenda est, Petra ergo primariè Christus est, cui tota Ecclesia superædificata est. Deinde quia per veram fidem Christo conjungimur & sic quodammodo petrascimus, si sic loqui licet; Et ipsa igitur fides Christiana & veritas Evangelica firma & inconcussa petra illa est, super quam Christus ædificavit Ecclesiam suam.*

XIII. Duo præcipuè huic sententiæ opponuntur. Primum, Christum de re futura loqui *ædificabo.* At non ædificanda erat aut ædificari tunc cœperat Ecclesia, sed fuerat jam olim ædificata; Itaque ita loquutum esse, quia nondum constituerat Petrum fundamentum. Verùm nihil hic est quod nos morari debeat: Nam ita

ita ædificata erat jam Ecclesia super Christum, ut adhuc ædificanda esset in posterum, & quidem peculiari ratione, non ut Ecclesia particularis Judaïca, qualis fuerat antea, sed ut Ecclesia Christiana Catholica per totum orbem dispersa, quæ post Pentecostem demum propriè cœpit ædificari ministerio Apostolorum. Potuit ergo in futuro loqui Christus, etsi de Petro non cogitaret. Imò ex hypothesi Adversariorum non constituendus erat tantùm in fundamentum Ecclesiæ, sed ex verbis, *Tu es Petrus*, expresè jam constituebatur de præsenti.

XIV. Alterum, Quòd positâ istâ sententiâ nihil hìc Petro singulare tribuatur: cùm tamen verba Christi apertè hoc videantur connotare; nam in præmium eximiæ quam ediderat confessionis statim addit, *Et ego dico tibi, Tu es Petrus* &c. quasi diceret Tu me Christum confessus es, Et ego vicissim pro illa tua libera confessione hoc tibi repono, Tu es Petrus *&c.* At si Petra de Christo intelligitur, quid hoc ad Petrum attinet, quænam merces propria Petro rependitur, quis honor defertur? Sed frustrà hoc urgetur. Primò quia Petrus non suo tantùm, sed & aliorum nomine respondet, in signum & argumentum unitatis fidei omnium; Ut Christus non Petrum solum, sed omnes interrogaverat, *Et vos quemnam dicitis esse me?* ℣. 15. Ita responsio Christi quæ additur ad omnes spectat, ratione doctrinæ communis & æqualis Apostolatûs, quasi diceret, In vicem confessionis quam edidisti, Tibi vicissim dico, quòd, sicut cognomen Petri tibi imposui in signum firmitatis fidei quam tibi daturus sum, & Apostolatûs ad quem te voco, faciam ut doctrina istius fidei à te prædicata, sit fundamentum Ecclesiæ meæ, & anthentica ac θεόπνευστος veritas, ad quam cæteræ omnes doctrinæ componi debent. Secundò licèt daremus, Christum aliquid singulare Petro promittere, An propterea dicendum esset, illum constitui Monarcham & Caput Ecclesiæ? Nonne satis magna Petro rependitur merces pro edita confessione, quòd beatus prædicetur, quòd Petri nomen ei inditur ad præsignificandam ipsius in fide constantiam, Luc. 22. 32. & fidelem quam in Euangelii Ministerio præstiturus erat operam, quòd Doctrina ejus Ecclesiæ fundamentum statuitur, quòd claves Regni cœlorum illi promittuntur; An verò tot tantáque privilegia ita sunt exigua, ut nihil retributum Petro dici possit, nisi Monarcha Ecclesiæ constituatur; Scio hoc etiam ad singulare Petri privilegium à quibusdam Viris doctis post Tertull. lib. de Pudic. cap. 21 referri, quòd primus Ecclesiæ Christianæ fundamenta jecerit, tum inter Judæos Act. 2. 14 tum inter Gentes Act. 10. 34. & 15. 7. atque eatenus dici ædificandam Ecclesiam super ipsum, quia primus omnium hoc efficere debuerit & ut scitè Tertullian. *primus clavem imbuit.* Quo sanè sensu aliquid

Act. 2. 14 & 10. 34 & 15. 7.

DISPUT. V. quid singulare Petro præ cæteris tributum esset, sed quod ad Successores ejus, si qui essent, utpote merè personale, pertinere non posset. Verùm licèt facilè concedam, hanc prærogativam Petro concessam fuisse; nescio tamen an commodè ex isto loco adstrui posset, ubi agitur non tam de fundatore & Architecto, qui ædificium debet instruere & fundamentum jacere, quàm de fundamento ipso, cui debet superstrui; Nec unquam similis locutio vel apud sacros vel apud profanos Authores facilè invenietur, in quo domus super Architectum ædificata legatur, quamvis sæpe hic vel ille dicatur domum ædificâsse & fundamenta ejus jecisse. Nec locus qui affertur ex Apoc. 21. 14. ubi nomina Apostolorum dicuntur inscripta
Apoc.21.14. duodecim fundamentis Civitatis, hoc evincit, vel qui petitur ex Eph. 2.
Eph.2.20. 20. ubi Ecclesia dicitur *superstrui fundamento Prophetarum & Apostolorum.* Nam, ut jam suprà insinuavimus, hoc non ad personas, sed ad doctrinam referendum est, quasi dicat Apost. fidem Ephesiorum niti authoritate utriusque Testamenti, ut explicat *Justinianus*, & doctrinâ tum Prophetarum tum Apostolorum; id enim de personis Prophetarum intelligi non posse, satis ex ipsorum commigratione ad Deum constat. At Mosem & Prophetas adhuc habemus, ut ait Abraham ad epulonem Luc. 16. quia eorum doctrina libris Veteris Testamenti consignata nunc etiam locum obtinet, unicum autem dicitur fundamentum quoad consensum & doctrinam, quamvis multiplex sit quoad personas.

XV. Quamvis verò daremus, quod non concedimus tamen, hanc Christi promissionem ad Petri unius personam respicere, ne sic quidem evincerent Adversarii, Pontifici hoc jus competere, quandoquidem longissimè distat à Petro Papa, nec ab illo ad istum ulla potest duci consequentia. Nam, ut nunc non dicamus non posse Successorem ejus censeri, cùm incertum sit an Petrus Romæ fuerit, imo gravissimis argumentis demonstrari posset, si id nunc ageremus, Petrum Romam nunquam vidisse. Quis non videt privilegium quod hîc Petro confertur, singulare esse quod ad alium extendi nequit? vel munus Apostolicum respicere, quod extraordinarium fuit, & proprium personis Apostolorum, adeoque ἀδιάδοχον, ut enim illi soli θεόπνευστοι fuerunt, & infallibiles in doctrina; Ita soli potuerunt fundamentum esse Ecclesiæ respectu doctrinæ.

XVI. Porro licèt *Claves* Petro dicantur traditæ, non inde sequitur Principem & Monarcham constitutum fuisse Ecclesiæ. Primo quia claves *sunt ministerii*, quæ dantur Oeconomis & Servis,
1.Cor.4.1. 1. Cor. 4. 1. qualis fuit Eliakim If. 22. 20. Non *claves Dominii*,
Isa.22.20. quæ dantur Regi & Principi, quo sensu Christus dicitur Apoc. 3. 7.
Apoc.3.7. *habere clavem Davidis qui claudit & nemo aperit, & qui aperit & nemo claudit.* Secundo Claves istæ non soli Petro fuerunt datæ, sed

ſed in perſona Petri unitatis ſignificandæ gratiâ, ut Veteres obſervârunt, DISPUT. V.
omnibus Apoſtolis, imò & ſingulis Eccleſiæ Miniſtris, unde quod hîc Petro vindicatur, aliis promittitur, Matth. 18. 18. *Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terris, ligata erunt in cœlis*, & Joan. 20. 23. *Quorum remiſeritis peccata remittentur eis, quorum retinueritis retenta erunt.* Quod attinet verò *Triplex paſce.* Joan. 21. 15. *&c.* illi à Chriſto commiſſum, nullum primatum vel dominium poteſt conferre, ſed tantùm ejus miniſterium confirmat, & trinæ abnegationi, in quam lapſus fuerat, triplicem opponit amoris ſtipulationem, triplicemque in munus reſtitutionem, ut paſceret cum cæteris, non præ cæteris, inter cæteros ut ſocius, non ſupra cæteros ut Monarcha. Ex quibus, ne diutiùs in hoc argumento immoremur, colligitur clariſſimè, Petrum nullum ſibi vindicare potuiſſe principatum vel Primatum in Eccleſia. Quòd ſi Primatus aliquis illi tribuendus venit, quo ſenſu *primus* vocatur, Matth. 10. 2. & ſæpe à Patribus *Princeps Apoſtolorum*, eſt tantùm *Primatus ordinis*, vel *Primatus honoris* & exiſtimationis propter dotes eximias, quibus præditus erat, quo ſenſu Jacobus & Joannes cum ipſo vocantur columnæ, Gal. 2. 9. & præcipuè ob zeli ardorem & θερμότητα, quâ impulſus ſæpe primus inter Apoſtolos & omnium nomine Chriſto reſpondebat: Sed non fuit *Primatus Authoritatis* vel *Juriſdictionis*, de quo diſputamus, & quem Tyrannicum eſſe meritò ſtatuimus.

Matt. 18. 18. *Joan. 20. 23.* *Joan. 21. 15. &c.* *Matt. 10. 2.* *Galat. 2. 9.*

XVII. Ex hoc porrò Primatu varia Pontificiæ Tyrannidis Capita exurgunt, ſed Tria iſta præ cæteris, Quòd in Imperatores & Reges poteſtatem ſibi arroget. Quòd in animas & conſcientias ſibi jus competere credat. Quòd in Corpora & facultates hominum ſibi omnia licere putet. Et ut de *Regibus* dicamus primùm, Quis neſcit Rom. Epiſcopos, qui per multa ſecula ſubjecti fuerant Imperatoribus, cadente Imperio Romano, per ejus ruinas gradum ſibi feciſſe ad id dignitatis faſtigium, quod formidabiles & tremendos eos reddidit Principibus & Regibus Terræ, eatenus ut poſtquam locupletati fuerunt eorum liberalitate, hanc retulerint ipſis gratiam, ut intolerandâ ſuperbiâ ſuper ipſos Caput extulerint, & ſcelere inaudito eorum colla impiè premere & ſibi ſubjicere auſi ſint. Nam ut nunc nihil dicamus de *Oſculo pedum*, quod ad morem Rom. Imperatorum invexerunt ſuperbiſſimè, ut in Concilio Rom. ſancitum ſub Gregorio VII. teſte Baronio ad ann. 1076. Nihil etiam de contumeliis innumeris Regibus & Imperatoribus ſæpius illatis, ut quod refert Matthæus Paris de Henrici II. Angliæ Regis flagellatione, & quod ab aliis narratur de Frederico Ahenobarbo, cui ad pedes Alexandri III. provoluto Venetiis ad obtinendam Othonis filii captivi libertatem, ſuperbiſſimus Pontifex cervicem pede premens, hæc dicitur intonâſſe, *ſuper aſpidem & baſi-*

Papa ex Primatu poteſtatem in Reges uſurpat.

Disput. V. *& basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem & Draconem*, ad quem Fridericus, *Non tibi, sed Petro hoc dictum est*, regessit Papa *& mihi & Petro*. Hæc gesta sunt anno C. 1177. referente Bessarione apud Baronium, Stellâ de vitis Pontificum, Hieronymo Bardi Florentino, qui de rebus Venetis Italicè scripsit accuratissimè & historiam hanc fusè describit, in exemplum scilicet humilitatis Apostolicæ. Sed ista exigua sunt præ potestate, quam sibi arrogant in Cæsarum & Regum coronas & vitam, quasi penès ipsos sit Reges deponere & Solio deturbare, Regna transferre vel prædæ exponere, Subditos fidelitatis juramento exsolvere, aliaque id genus quamplurima præstare, quæ Principum Majestati & securitati sunt perniciosissima. Ne verò tantum crimen gratis videamur impingere Adversariis, paucis ostendamus, hoc non modò præcipuorum Doctorum inter ipsos calculis, imò & variis Conciliorum Decretis, & Pontificum placitis esse sancitum, sed etiam exemplis nimis multis teterrimis confirmatum.

XVIII. Papam potestatem habere Reges exauthorandi, & subditos à fidelitatis juramento liberandi, adeò communiter receptum est inter ipsos, ut *Bellarminus*, *Baronius*, *Perronius* hanc vocem esse pertendant totius Ecclesiæ Catholicæ, & *Bellarminus* in præfatione libri adversùs Barclaium vocet eam *Causam universæ Ecclesiæ*, & *sententiam Ecclesiæ Catholicæ*, quam etiam magnâ Authorum nube confirmat. *Concilium Lateranense* sub Innocentio III. anno 1215. hæc expresse habet, *Si Dominus temporalis monitus terram suam purgare ab hæretica pravitate neglexerit, per Metropolitanum, & Comprovinciales Episcopos Excommunicationis vinculò innodetur; Si satisfacere contempserit intra annum, significetur hoc Summo Pontifici, ut intimos ejus Vassallos ab ejus fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat Catholicis occupandam.* Lugdunense pariter sub Innocentio IV. Fridericum II. Imperiò spoliat. Huc pertinent Dictatus Papæ Gregorii VII. inter quos isti etiam recensentur, *Quòd solus uti possit Imperialibus insigniis. Quòd solius Papæ pedes omnes Principes deosculentur. Quod unicum est nomen in mundo, Papæ videlicet. Quod illi liceat Imperatores deponere. Quod à fidelitate iniquorum subjectos possit absolvere.* Et Canones varii, præsertim Gelasii, *Alius item Romanus Pontifex Zachariam Regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quàm pro eo quod tantæ potestati erat inutilis, à Regno deposuit, & Pipinum Caroli Imperatoris Patrem in ejus locum substituit, omnesque Francigenas à juramento fidelitatis absolvit*, &c. Et Gregorius VII. Rom. Synodo Præsidens, *Nos Sanctorum Antecessorum nostrorum statuta tenentes, eos, qui excommunicati fidelitate aut sacramento constricti sunt, Apostolicâ authoritate à juramento absolvimus*, &c. Et Canonistæ eò usque progrediuntur, ut ex Papa Regem faciant, &

ex Regibus totidem Vassallos & subditos Papæ. Licèt verò Bellarm. videatur non usquequaque probare hanc Canonistarum sententiam, tamen hanc Papæ in Reges Potestatem fortiter adstruit, & variis Doctorum Testimoniis confirmat, Italorum, Gallorum, Hispanorum, Germanorum, Anglorum, quorum loca legi possunt in libro contra Barclaium, quibus addit, *Si hæc non est Ecclesiæ Catholicæ vox, ubi obsecro eam inveniemus? & si est, ut verissimè est, qui eam audire contemnit, ut Barclaius fecit, an non ut Ethnicus & Publicanus, & nullo modo Christianus habendus erit? Si non habet Pontifex Summus potestatem in terris disponendi de temporalibus, usque ad depositionem Principum eorum, qui vel ipsi hæretici sunt, vel hæriticis quoquomodo favent, Cur in editione hujus Canonis nullus ex tanto numero reclamavit? Cur ne unus quidem, ex tot Imperatorum, & Regum Oratoribus mutire ausus fuit? Nondum videlicet parasiti Principum temporalium exorti fuerant, qui ut regna temporalia stabilire videantur, regnum æternum iis, quibus adulantur, eripiunt.* Jesuitæ sanè omnes, ut præcipua Papatûs columina pedibus eunt in eam sententiam. Imò si quis eam negare sustineat, eo ipso in hæresim incurrere pertendunt. *Schulkenius* pro Bellarmino contra Barclaium, *hæreticum vel certè erroneum est & temerarium dicere, Pontificem ut Pontificem, & ex jure divino non habere potestatem privandi Principes seculares suo Principatu, quando id bonum spirituale, sive ingens necessitas exigit.* Idem & *Lessius* tuetur, *Eudamono-Johannes* in Epist. monitoria ad J. Barclaium rotundo ore pronunciat *sine controversia non Bellarmini modò, sed Pauli etiam Summi Pontificis & Catholicorum omnium judicio hæresim esse.* Bellarm. in Respons. ac Apol. pro Juram. pag. 638. *Probabimus in hoc eodem juramento non agi de sola civili obedientia, sed agi de fide Catholica,* & paulò pòst, *Quæritur abnegatio fidei Catholicæ, & ut obediatur homini contra obedientiam Dei.* Perronius multus est in hoc capite probando in Cœtu Ordinum Regni anno 1615. ubi itum est in eam sententiam, reclamantibus Delegatis Populi, *Papam posse adimere Regna, & Regem exauthorare.* Consule pag. 600. 602. 620. 621. 634. opusculorum. Plura possent Jesuitarum testimonia afferri huc pertinentia ex *Azorio in Institu. Moral. Avilâ de Censuris, Becano in Controversia Anglicana, Clari Bovarscii aut Scribanii Amphitheatro. Jo. Osorio, Jo. Mariana, Eman. Sà, Salmerone, Valentia,* & aliis non paucis, qui Papalem Monarchiam mordicus defendunt. *Stapletonis* verba Controv. 3. de primar. subjecto potestatis Eccles. q 5. art. 2. expressa sunt: *In casu peccati mortalis, & maximè hæresis, potissimum, quando in publicum aliquod, & magnum Ecclesiæ detrimentum vergit; Rom. Pontifex, tanquam supremus Ecclesiæ Pastor, ad Ecclesiæ conservationem, & punire quosvis Principes potest, & si rei necessitas exigat, regnô privare.* DISPUT. V.

Disput. V.

XIX. Papæ autem poteſtatem competere Reges deponendi, variis ex cauſis cenſent, quales ſunt crimen hæreſeos, Bell. de R. P. lib. 5. cap. 7. *Non licet Chriſtianis tolerare Regem infidelem vel hæreticum, ſi ille conetur pertrahere ſubditos: at judicare an pertrahat ad hæreſim, pertinet ad Pontificem.* Bannes in 2. 2. q. 12. art. 2. §. circa ult Concl. *Eccleſia non tantùm privat dominio in ſubditos Principes apoſtatas perfectè, verùm illos, qui lapſi ſunt aliquo pacto in hæreſim.* Tolerantia hæreticorum, & negligentia in iis exſcindendis. Grego. IX. Decr. lib. 5. tit. 7. cap. 16. *Abſolutos ſe noverint à debito fidelitatis dominii, & totius obſequii, quicunque lapſis manifeſtè in hæreſim aliquo pacto quacunque firmitate vallata tenebantur adſtricti.* Hinc Excommunicationis contrahit pœnam, qui cum Excommunicato communicat Cauſ. 11. q. 3. *Excommunicationis contrahit pœnam, qui excommunicatis communicat.* Raymundus in ſumma lib. 1. tit. de hæreti. ſ. 7. *Iudex vel poteſtas ſecularis, non ſolum propter hæreſim ſuam, ſed etiam propter negligentiam contra hæreſim extirpandam, poteſt non ſolum excommunicari ab Eccleſia, ſed etiam deponi.* Quo pertinet Decretum Concilii Lateranenſis, *Si Dominus temporalis*, &c. de quo theſi præcedenti. Inutilitas, inſufficientia, ignavia, ætas ad regendum inepta, prodigalitas, & aliæ id genus, quarum cognitio ad ſolum Pontificem pertinet, Bannes in 2. 2. q. 10. Art. 10. 4. Concl. *Quando utendum ſit hac poteſtate, relinquitur ejus dominio vel judicio*, & Ballarm. lib. 5. de R. P. cap. 7. *Pontificis eſt judicare, Regem eſſe deponendum, vel non.* Imò tantam eſſe ejus poteſtatem pertendunt, ut etiam ſine culpa poſſit Regna transferre. *Bozius* lib. 17. de ſignis Eccleſiæ, *In quo elucescit authoritas Papæ, qui poteſt juſtis de cauſis, vel ſine cauſa, ab aliis in alios, jura maxima, qualia ſunt imperii, decreto ſuo transferre.*

XX. Nec verbis tantùm dira hæc Tyrannis ſancita fuit; ſed exemplis innumeris confirmata. Referunt Pontificii Scriptores ad perpetuam Pontificis ſui gloriam, Gregorium II. parte imperii mulctaſſe Leonem III. Imperatorem; Zachariam depoſuiſſe Childericum Francorum Regem, & Pipinum in ejus locum ſubſtituiſſe; Leonem III. Imperium à Græcis ad Romanos tranſtuliſſe; Gregorium VII. Henricum IV. Imperatorem depoſuiſſe, aliúmque eligi juſſiſſe; Innocentium III. Othonem IV. & Innocentium IV. in Concilio Lugdunenſi Fridericum II. ab Honorio III. excommunicatum depoſuiſſe, ut teſtatur Bellar. de Rom. Pontif. l. 5. c. 8. Notum etiam quid Julius II. adversùs Ludovicum XII. tentaverit, quo pacto ei Imperium abrogârit, & Galliam interdicto ſubjecerit, cui tamen Rex, Optimatum Regni & Epiſcoporum conſiliô ſtrenuè ſe oppoſuit, imò ſuperatis Alpibus ad Ravennam delevit copias Papæ, juſſítque cudi nummos aureos, qui etiamnum videntur cum hoc elogio in ambitu,

ambitu, *Perdam Babylonis nomen.* Idem Julius circa idem tempus Regnum Navarræ Johanni Albretano ademptum dedit Ferdinando Castiliæ Regi, qui regnum illud invasit non alio jure, quam quia sic visum est Pontifici. Sed ne præterita refricemus tempora, Quis nescit Henricum III. Galliæ Regem, diris Papalibus à Sixto confossum, fidem subditorum, mox & vitam amisisse nefandâ Jacobi Clementis Dominicani manu? Et Henricum IV. ad quem consanguinitatis jure Regni successio pertinebat, declaratum fuisse inhabilem ad succedendum in Galliæ Regnum? Ad quod quando pervenit, diræ Papales in eum repetitæ sunt à Gregorio XIV. Sed Curia Parlamenti, quæ tunc Turone agebat, Pontificalem Bullam jussit manu Tortoris publicè cremari an. 1591. & solemni Senatusconsulto *Bullæ Papales* declaranur *abusivæ, seditiosæ, impiæ, & imposturis plenæ.*

XXI. Licèt verò hoc jam sit in se inauditum & intolerandum, longè gravius tamen & dirius animadvertet, qui ad tam injustæ potestatis tristissima effecta respexerit. Hoc enim semel posito, Papam sibi arrogare potestatem deponendi Reges, transferendi coronas, subditósque à juramento fidelitatis liberandi; nemo non videt sponte sequi, Pontifices non improbare talium Regum neces, imò eos morti addicere. Nam qui potestatem sibi vindicat Regem de Solio deturbandi, eo ipso statuit post latam sententiam desinere esse Regem, & ad privatos redigi: Quòd si retinere dignitatem velit, non posse nisi per vim & latrocinium, tanquam Tyrannum & usurpatorem. Tales autem hostes publicos generis humani haberi, & jure posse à quolibet occidi; Quia *In reos Majestatis & publicos hostes, omnis homo miles est*, ut ait Tertullianus. Ita qui vult Regem pelli è Regno; vult quoque eum occidi, spoliat enim eum eâ authoritate, quæ vitam ejus tuetur & sacram facit. Unde Papa Urbanus Cano. Excommun. declarat eos pro homicidis non habendos, qui excommunicatos occiderint. Suarez. lib. 6. de fi. c. 4. *Incipit esse tyrannus in titulo, quia non est legitimus Rex*; quippe ideo occidi potest, ut Emanuel Sà notat in verbo Tyrannus, *Occupantem tyrannicè potestatem, quisque de populo potest occidere, si aliud non sit remedium, est enim publicus hostis.* Quod solidè demonstrat Rex magnæ Brittanniæ in libro contra Cardinalem Perronium. Possent huc congeri, si id nunc ex professo ageremus, innumera, ipsos etiam inter Pontificios testimonia, qui immensæ istius potestatis quam Pontifices sibi arrogant, injustitiam, & perniciem demonstrant; inter quos eminent *Barclaius, Widringtonus, Budæus de Asse* lib. 4. *Carol. Molinæus contra parvas datas, Joannes Tilletus, Claudius Fauchetius de libertate Gallicana. Petrus Pithæus, Antonius Hotomannus, Joann. Aventinus, Joannes Cuspinianus, Duarenus lib. 1. de Sacra Ecclesia ministeriis & benef. cap. 4.*

Disput. V. Et quotquot adversùs Jesuitas scripserunt super hoc argumento. Nec omittenda varia Arresta Curiæ Parisiensis, & aliarum, quæ hanc Pontificum tyrannidem atrô lapillô notant, eatenus ut Pontificem tanquam Regni hostem, rebellium fautorem, & immanis ac detestandi parricidii contra Henricum III. patrati reum damnent, verba sunt Thuani lib. 101. *Eodem Senatusconsulto Gregorius se pro Pontifice hujus nominis XIV. gerens, publicæ pacis, Unionis Ecclesiæ Catholicæ Apost. Rom. Regis Regnique hostis, Conjurationis Hispanicæ princeps, rebellionis fautor, immanis detestandi & inhumani parricidii per proditionem contra Henricum III. Christianissimum & vere Catholicum Regem patrati reus declaratur.* Idem li. 114. refert Orationem Præsidis Forgeti, qui testatur *ab hoc errore veluti projectas in Regnum sicas, quibus digladiarentur inter se cives. Inde perniciosa de Regno ad prædam exponendo & exteris prodendo agitata consilia, ab his initiis detestandam conjurationem contra Christianiss. & vere Catholicum Regem Henricum III. initam cœpisse, ipsumque tandem abominando parricidiô occisum. Inde flammam, sanguinem, cædes, sacrilegia latrocinia, vim publicam, immanitatem, monstra, prodigia, & malorum iliadas miserum regnum jam septennium integrum exercere.* Nec sine causa ita ratiocinabatur, sciebat scilicet ex Bulla Pii IV. editâ anno 1558. *Reges & Principes, quos pro hæreticis habere voluerit Pontifex, eo ipso absque aliquo Juris aut facti ministerio suis Regnis & Ducatibus privatos existere, Regnaque, Ducatus, Dominia, & bona publicari, & effici juris & proprietatis eorum, qui illa primò occupaverint, si in sinceritate fidei & unitate Sacræ Romanæ Ecclesiæ ac sub Romano Pontifice obedientia fuerint* &c. Imò & interficere licere, *Cùm* ex Directorio Inquisitorum p. 3. *hæreticos propriâ authoritate capere, spoliare ac interficere liceat*, &c. Quod autem de hæreticis dicitur, Idem & de Excommunicatis statuitur, *Cano. Excomm.* suprà citatô. Hanc sanè Jesuitarum esse mentem, quorum sectâ nullam sæviorem in Reges & Principes esse, non modò exemplis, sed & testimoniis quamplurimis probari posset, si id nunc ageremus; ex quibus clarè pateret, tantorum scelerum vel Authores vel approbatores fuisse, adeóque rotundo ore eos non semel pronuntiare, non modò licitam, sed & justam esse eorum Regum necem, qui à P. R. excommunicati & Regnô privati fuerunt, & Pontificem id juris in ipsos habere. Videatur *Mariana* li. 1. de Rege & Regis institutione c. 6. & 7. *Bellarminus* in Barclaium c. 7. & l. 5. de R. P. c. 8. *Baronius* ad an. 800. f. 10. *Suarez.* li. 6. adversùs Regem M. Britanniæ c. 4. & alii non pauci.

XXII. Hanc verò communem & receptam apud ipsos esse sententiam non semel agnovit Curia Parisiensis, & apertè testata est; quando

quando restitutioni Jesuitarum apud Regem intercedebat, ut Thuanus refert variis in locis, & imprimis libro 132. ubi Harlæus *Jesuitas* ostendit, *votum universale, & doctrinæ capita secum consentientia omnes habere, ut præter Pontificem superiorem nullum agnoscant, eique fidem & omnimodam obedientiam præstent, idque fixum & ratum credant, Pontificem potestatem habere Regis extra communionem Ecclesiæ ponendi; Regem autem excommunicatum tyrannum esse, & subditos contra eum impune insurgere, ipsorum unumquemque, qui vel minoribus Ecclesiæ Ordinibus sit initiatus, quodcunque crimen admiserit, in læsæ Majestatis crimen non posse incurrere, quippe qui minimè sint amplius Regis subditi, nec jurisdictioni ejus subjecti. Ita Ecclesiasticos per illorum doctrinam à seculari potestate eximi, manus cruentas licere impunè sacrosanctis Regibus afferre. Hoc eos & libris editis asserere, & eorum qui contrà sentiunt rectam sententiam damnare* &c. Sorbona non semel impiam istam doctrinam damnavit, imprimis in Censura Propositionem *Santarelli* circa Regum à Pontificibus depositionem & ejus causas, anno 1626. 4. April. *Facultas improbavit & damnavit doctrinam his propositionibus, & horum capitum corollariis contentam, tanquam novam, falsam, erroneam, Verbo Dei contrariam, Pontificiæ dignitati odium conciliantem, Schismati occasionem præbentem, supremæ Regum authoritati à Deo solo dependenti derogantem, Principum infidelium & hæreticorum conversionem impedientem, Pacis publicæ perturbationem, Regnorum, Statuum, Rerumque publicarum eversionem, subditos ab obedientia & subjectione avocantem, & ad factiones, rebelliones, seditiones, & Principum parricidia excitantem.* DISPUT. V.

XXIII. Hoc verò Exempla nimis multa Regibus funestissima testata sunt sæpius. Præter ea quæ antea notata sunt, quid non dici posset de ferali tragœdiâ à Gregorio VII. Hildebrando dicto, in Henricum IV. Imperatorem inchoatâ, & ab ejus successoribus continuatâ; de Victore III. Urbano II. & Paschali III. eò usque ut proprios filios in Patrem, ab ipsis excommunicatum & diris devotum armarint, qui persequi ipsum crudeliter non destiterunt, donec miserè periret, corpore ipsius per quinquennium insepultô manente in cellâ quâdam ædis desertæ, Pontifice id sepeliri vetante, ut referunt *Sigonius* lib. 9. & *Krantzius* lib. 5. Quid de Alexandri III. in Fridericum Imperatorem latâ excommunicatione? De Friderici II. gravibus certaminibus cum Honorio III. Gregorio IX. & Innocentio IV. qui anathematibus illum feriendo, & ab Imperio deponendo, funestissima bella in Italia & Germania excitârunt, in quibus longo tempore omnia seditionibus, cædibus, & furoribus immanibus repleverant? Quid de Ludovici Bavari optimi Imperatoris durissimis persecutionibus à Johanne XXII. Benedicto XII. Clemente VI excitatis, qui eum tanquam hæretium & schisma-

schismaticum diris devotum Imperio spoliârunt, Status ejus in prædam exposuerunt, hostes adversùs illum intus & foris suscitârunt, atque ita effecerunt tandem, ut violentâ morte interiret? Denique quid non referendum esset de Pontificum fulminibus & diris adversùs Reges Galliæ sæpius vibratis, ut Bonifacii VIII. adversùs Philippum Pulchrum, Benedicti XIII. adversùs Carolum VI. Julii II. adversùs Ludovicum XII. & aliorum id genus, quæ memorare longum nimis foret?

XXIV. Sed ne vetera repetamus quæ sunt innumera, sufficiat obiter notâsse, quod seculo præterito & hoc nostro præstitum sit tam à Gregorio XIII. Sixto V. & Gregorio XIV. qui nihil omiserunt ad perdendum Henricum III. & IV. & Regnum evertendum. Nota est Bulla Fulminatoria Sixti V. adversùs Henricum Borbonium Regem Navarræ, & Principem Condæum lata anno 1585. in qua uterque tanquam Sectarii & in errorem relapsi, Sectariorum fautores ac defensores publici & manifesti, divinæque Majestatis rei, & fidei Catholicæ hostes proscribuntur, & Navarrum quidem omni jure, quod in Navarræ Regno sibi competere contendit, & ea parte, quam nunc occupat, simul & Benearni Principatu excidisse: Condæum autem & utriusque Successores omnis Principatûs & potestatis jure in præsens & in posterum pariter excidisse, indignosque eos esse & eorum Successores, qui in ullum Principatum, & speciatim Regnum Franciæ succedant, hâc sententia pronunciatur, Subditique obsequii sacramentô solvuntur, *&c.* Notum fulmen depositionis ab eodem in Henricum III. vibratum ob cædem Cardinalis Guisiani, quod Regis parricidium à *Jacobo Clemente* Monacho Dominicano paulò pòst est consequutum anno 1589. Parique conatu, sed dissimili eventu Henricus IV. post Pontificis excommunicationem sauciatus est à *Jacobo Castello* Jesuitarum alumno anno. 1594. & anno. 1610. à *Ravalliaco* Jesuitarum itidem pullo nefariè occisus, qui horrendâ istâ doctrinâ imbutus, Pontificem posse excommunicare Principes, Subditos solvere sacramentô fidelitatis, Reges tyrannos, quibus non placeret Novatorum excidium, hos insidiis, ferrô, venenô petere, non permissum tantùm, sed & laudabile, scelus istud execrandum perpetrare non dubitavit. Post Pii V. diras, Elizabethæ Reginæ cædes sæpe, sed frustrà tentata est. Nec mitius actum cum Rege Jacobo ejus Successore in conjuratione sulphurea anno 1605. in qua cuniculis actis sub Palatio Westmonasterii, ubi Parlamentum congregari debuit, & pulvere nitrato oppletis, parum abfuit, quin Rex cum Familia Regia, & totius Regni flore funestissimè uno ictu periret, nisi Deus clementissimus hoc infernale consilium maturè satis detexisset, de qua Thuanus ita loquitur lib. 135. *Conjuratio omnium, quæ nostri & prisci ævi temporibus memorantur,*

consilio

consilio, audaciâ, immanitate maximè admirandâ, nam fando ubique acceptum, & famâ ad posteros transmissum, multos Principes fraude cæsos, Respublicas insidiis petitas fuisse: At nulla tellus, nulla ætas tale conspirationis monstrum unquam aluit, in qua Rex cum Regina, Parentes cum omni sobole, Ordines totius Regni, totum denique Regnum, & in eo innumeri innocentes, ut paucorum furiosorum libidini litaretur, uni exitio uno momento distinarentur &c. Quæ omnia consectaria esse impii dogmatis de supremâ Papæ Potestate in Reges, non est obscurum, quod ibidem Illustrissimus Præses rectè observat. Quàm verò istiusmodi scelera non displiceant Pontificibus, exemplum memorandum habemus in Sixto V. Pontifice, in Oratione ejus habitâ in Consisterio Papali anno 1589. super cæde Henrici III. excusâ Luteriæ anno 1590. apud Nicolaum Nivellium & Rollinum Theodoricum cum approbatione Doctorum, ubi factum Clementis Operi assumptæ à Domino carnis, & resurrectionis ejusdem mysterio, ab Habacuco Vate prædicato, propter magnitudinem & rei admirationem confert, & sub finem judicat Regem indignum his officiis, quæ Imperatoribus & Regibus exhiberi solent, quippe S. Scripturæ authoritate prohiberi, ne quis pro eo, qui in peccato ad mortem, hoc est in Spiritum S. admisso, quale Regis peccatum fuit, moritur, preces faciat, & Orationem sic claudit, *Propter hæc & similia manifesta impœnitentiæ indicia, decrevimus pro ipso non esse celebrandas exequias*, &c. Thuan. lib. 95. Quod si seriò animadvertere vellent Reges & Principes, viderent, quantum è re sua esset, sese maturè jugo isti iniquissimo subducere, & Papam res suas habere jubere, ut tutiùs & securiùs vivere possent. Sed ad alia nnnc pergamus, & ostendamus in *Animas* & *Conscientias* eandem *Tyrannidem* non unâ ratione obtinere. DISPUT. V.

XXV. Primò quis non gravem Tyrannidem agnoscat in eo, quòd, cùm Scriptura S. sit Fax veritatis, Pabulum vitæ, Testamentum Patris, Contractus fœderis nobiscum à Deo initi, Semen regenerationis, & Epistola Dei ad nos, quæ in eum finem data est, ut sedulà & jugi meditatione legatur & investigetur, Psal. 1. 2. Joh. 5. 29. Col. 3. 16. Ita severè tamen ejus lectio interdicitur Populo, ut nefas sit vel Scripturam domi habere, vel legere. Quod enim olim Pius IV. Regulâ 4. consilio Parochi permisisse videbatur, ut Bibliornm versorum lectio quibusdam concederetur, Clementis VIII. observatione revocatur; ut merum fucum esse videas; quo simplicioribus imponitur, dum negat ullam Episcopis vel Inquisitoribus hoc concedendi potestatem fieri, imò illam iis jam antè sublatam fuisse: nec alia ratio prætexitur, quàm quòd vernaculâ linguâ libet sit exaratus; scil. fraudi Christo est, si populariter loquitur. O miseros, qui lucem fugiunt, vitam horrent, cibum calcant, quorum princeps cura est Verbum Domini ejicere, *Tyrannis Romana in Conscientias.*

Disput. V. Clypeum fidei piis eripere, & Lucernam sub modium reponere. Sed mirari desine tam audax facinus; Ut fures oculos ante petunt lucemque priùs extinctam cupiunt, quàm scelus suum perpetrent: Ita boni isti viri Verbi facem surripiunt, ut faciliùs regnare possint in tenebris, & pestiferam lucem disseminare. Quàm horrendum verò illud, quòd sacratissimus iste veritatis Divinæ Codex, immota fidei regula & canon, consolationis fulcrum, non modò proscribitur impiè, ne in oculos hominum veniat, sed, horresco referens, ardentibus rogis sæpius addictus est. Hic scilicet honor est, quô Divina Christi Oracula afficiuntur, hoc medium, quô errantes in viam reducere satagunt, & fidem ipsis suadere conantur! quasi Scriptura salutis magistra hæreticæ pestilentiæ vehiculum esse posset. Licèt autem nonnulli videantur in alia omnia ire, lectionem Scripturæ Sacræ non improbantes, & Versionem ejus in lingua vernacula adornantes; Quantas tamen turbas excitàrit novissima Jansenistarum Novi Testamenti Versio, nemo est qui nesciat, & si quid de rigore illo quidam remittunt; certum est tamen non omnibus placere, & in pluribus locis, ut in Italia, Hispania, & alibi, idem interdictum severissimè observari.

XXVI. Unde nihil mirum jam videri debet, si nihilo mitiùs aliorum Scripta tractentur. Longum esset impias eorum artes hìc persequi, sed qui eas cognoscere voluerit, adeat *Indices Expurgatorios* varios antehac editos, & novissimum, qui in lucem prodiit Madriti anno 1667. ubi immanis Inquisitorum audacia in corrumpendis doctissimis & piissimis quibusque, quà veterum quà recentiorum lucubrationibus, patet. Eò quippe processit furor, ut in ipsos libros, non secus ac in veritatis Professores agatur, non ratione, sed manu, non stylo, sed ferro, non scriptis, sed proscriptionibus. Pacem enim nullam putant, nisi vastitatem fecerint, damnant quia oderunt, oderunt quia ignorant, & malunt nescire, quia odisse volunt, quàm id scire, quod, si sciant, odisse non poterant, ut scitè de Ethnicis loquebatur *Tertullianus*, metuunt scilicet, ne Lux veritatis Ægyptiacas tenebrosasque artes & prodat & perdat. Ideo quicquid inerat masculi & sinceri in omnium gentium generumque Scriptoribus, quicquid Tyrannidis suæ sævitiam, Superstitionis fœditatem, & Curiæ Rom. corruptionem perstringebat, consilio sanè audacissimo, sed consultoribus pessimo, novacula sua & falce expurgatoria præcidere ausi sunt. Nemini parcitur; Alii in totum arcentur & damnantur, & fronti inustô cauteriô nigrum præfigitur Theta; Alii, ut dubiæ & suspectæ fidei, obelo interpunguntur. Alii cum expurgatione permittuntur, ut nihil jam vel Patres vel Scriptores alii loquantur, quod non sapiat ad Papæ palatum. Et ne quis putet hæc ab iis clàm fieri, & in occulto, ut incautos decipiant

piant, juxta vetus illud *si non castè, saltem cautè*, apertè agunt & tanquam de re bene gesta gloriantur. Testem habemus omni exceptione majorem, *Augustinum* Venetiis apud Juntas excusum in quarto, anno 1584. qui penes nos est, in quo qui editioni præfuerunt, testantur in ipsa libri inscriptione, *se præter locorum multorum restitutionem secundum collationem veterum Exemplarium, curâsse removeri illa omnia, quæ fidelium mentes hæreticâ pravitate inficere possent, aut à Catholica Orthodoxa fide deviare.* Eâ verò specie plagia quælibet, furta, & corruptelæ obvolvi possunt, ne posthac Patres quicquam ampliùs Rom. Curiæ molestum sonent. DISPUT. V.

XXVII. Sed tempus est, ut ad *Potestatem* νομοθετικὴν transeamus, in qua sævissimam etiam Tyrannidem in animas exercet Ecclesia Romana. Cùm enim Christus se unum Doctorem & Legislatorem esse profiteatur, penès quem servandi & perdendi potestas est posita Jac. 4. 2. qui solus proinde imperium habet in animas, & à cujus nutu pendere debemus: Isti novos & quidem à Christo institutos pertendunt esse se Nomothetas, qui non modò constitutionibus Ecclesiasticis prospiciant, ut omnia decenter & ordine fiant in Ecclesia, quod ad omnes legitimos Ecclesiæ Rectores pertinet ex mandato Pauli 1. Cor. 14. 40. Sed qui 1 *Cor.* 14. 40. infallibiles se jactent, & jus sibi arrogent Leges ferendi conscientiis, quæ pro necessario & vero Dei cultu ingeruntur, quasi maxima Religionis & pietatis pars in earum observatione sita sit. Longum esset earum catalogum texere, & vanitatem ac impietatem describere; Sed quis non videat jugum esse ἀβάστακτον, quod conscientiis imponitur, & quò miserè torquentur?

XXVIII. Ut verò ex innumeris unam vel alteram tantùm attingamus; Quis ad *Confessionis auricularis* institutum attendere potest, quô quisque adultus baptizatus tenetur semel saltèm in anno peccata omnia sua cum omnibus eorum circumstantiis confiteri in autem Sacerdotis, ut eorum remissionem obtineat; qui non fateri cogatur gravem esse conscientiarum carnificinam, Tyrannidis & rapacitatis Pontificiæ organum, arcana Principum & familiarum rimandi machinam, & scelerum ac impuritatum scholam? Quis *Vota Monastica* expendit, qui idem Tyrannidis jugum non animadvertat, non modò dum nemini licet sacris operari, nisi qui volens nolens cælibatûs legem sibi imposuerit, sed & dum tanta istius voti necessitas creditur, ut capitale sit illi renunciare, & tanquam votifragi traducuntur, qui libertatem Euangelicam amplectuntur, cùm tamen in turpi voto mutandum sit decretum, & satius sit matrimonium, quod inter omnes est τίμιον Heb. 13. 4. contrahere, quàm uri 1. Cor. 6. 9.? Quis denique tot *Festa, Jejunia, Vigilias*, & *Cæremonias*, partim ex Ethnicismo, partim Judaïsmo derivata, quibus conscientiæ velut gravissimo onere premuntur, &

DISPUT. V.

& tantùm non opprimuntur, intuetur, qui intolerandam hanc Tyrannidem non defleat; Conquerebatur suo tempore *Augusti. Epist.* 119. *ad Janua.* quòd neglectis Dei præceptis, tam multis præsumptionibus plena essent omnia, ut graviùs corriperetur, qui per octavas suas terram nudo pede tetigerat, quàm qui mentem vinolentiâ sepelierat; Conquerebatur Ecclesiam, quam Dei misericordia liberam esse voluit, servilibus oneribus sic premi, ut tolerabilior fuerit conditio Judæorum. Si hoc seculo sanctus ille Vir vixisset, quibus querelis deploràsset eam, quæ nunc in Ecclesiam invecta est, servitutem? Si vidisset innumeris illis ritibus, partim ineptis & inutilibus, partim impiis & falsis, omnibus sanè fictitiis & merè humanis, totum Dei cultum corrumpi,

XXIX. Sed gravius hoc est longè & intolerabilius, quòd non modò Leges istæ feruntur conscientiis, sed & tanto rigore urgentur, ut Legis divinæ violatio nihil videatur esse præ illarum transgressione. Et sanè quis nescit, longè majorem reatum apud Sacrificulos Pontificios contrahere, qui carnem die Veneris gustaverit, quàm qui linguam blasphemam adversùs Deum extulerit? Qui auricularem confessionem anno vertente prætermiserit, quàm qui nequissimam vitam in totum annum produxerit? Qui votivam peregrinationem non persolverit, quàm qui in promissis omnibus fidem fefellerit? Qui Idolum sine honore prætererit, quàm qui homines contumeliosè tractaverit? Qui sacris operans, legitimo se copulaverit matrimonio, quàm qui mille sordibus corpus fœdàrit? Qui non demurmuraverit certis horis, & ad globulos, certa sine sensu verba, quàm qui legitimam orationem animo nunquam conceperit; Quid est irritum facere propter suas traditiones Dei præceptum, si hoc non est; Quum observationes mandatorum Dei frigidè tantùm & perfunctoriè commendantes, suorum exactam obedientiam non minùs anxiè urgènt, quàm si totam pietatis vim in se continerent; Quum divinæ Legis violationem levibus satisfactionum mulctis ulciscentes, unius sui Decreti vel minimam offensionem nullâ leviore pœnâ plectunt, quàm carcere, exilio aut gladio. Sic cœlestia Dei Oracula vilescunt præ verbis hominum, & Lex summi Numinis mandatis infirmorum mortalium postponitur.

Tyrannis Ecclesiæ Rom. in Corpora.

XXX. Plura possent afferri istiusmodi, quibus sævâ tyrannide in *Conscientias* Roma grassatur; Unde non mirum si in *Corpora* etiam sæviat, & Imperium suum ferro & flammis, aliisque injustissimæ violentiæ mediis stabilire conetur. Nec obscura sunt ejus rei documenta. Quis enim ambigendi locus esse potest, post ea quæ superiori seculo & hoc nostro contigerunt? Consulantur Martyrologia, & evolvantur Annales rerum à tribus seculis gestarum, & clariùs hoc constabit, quàm ut probatione indigeat. Nam ut nihil nunc dicamus de *Joh. Wiclefo*, qui ante 350. annos ausus est Romæ bellum

palàm

palàm indicere, & cujus, immani crudelitate, quadragesimo demum post mortem anno, cremata sunt ossa Oxoniæ. Nihil etiam de *Johanne Husso*, & *Hieronymo Pragensi*, qui violatâ publicâ fide Constantiæ ex Pseudo-Synodi decreto, execrabili perfidiâ, non tantùm durissimo carcere aliisque tormentis vexati sunt, sed & vivi sunt ustulati circa ann. 1416. Nihil de pluribus aliis ex diversis Orbis terrarum Regionibus divinitùs ad instaurandum Christianismum selectis Martyribus. Quis nescit quot & quantæ perpetratæ fuerint cædes, non paucorum, sed innumerorum fidelium? Quàm immanes contra Albigenses, Valdenses, Lolhardos, Lutheranos, Reformatos, sese Erroribus & Tyrannidi Ecclesiæ Romanæ opponentes, suscitatæ persecutiones, editæ strages, & carnificinæ horrendæ in præcipuis Europæ Regnis & Provinciis? Horret animus cogitate & recensere proscriptiones, exilia, carceres, bella, lanienas, & sævissima tormenta, quibus in fideles Christi servos, & Christianorum myriadas sævitum est, non alia de causâ, quàm quia conscientiam Idololatriæ crimine polluere detrectabant, & characterem Bestiæ, vel admittere nolebant, vel ampliùs ferre. Vidit hoc nimiùm & sensit, proh dolor! Hispania, Italia, Gallia, Anglia, Germania, Belgium, & totus penè Orbis Christianus. Clamat adhuc tot innocentium sanguis, quô non urbes modo, sed & campi toti maduerunt. Sed præstat hæc silentii sipariô tegere, quàm ea referendo infandum renovare dolorem. Utinam verò hæc fuissent tantùm; nec nostra ætas, nostrum hoc seculum tristissima istiusmodi vel vidisset jam, vel videret etiamnum exempla. Sed Satan antiquum semper obtinet; Imò procedente seculo duplicari videtur ejus rabies, dum Tyrannidis suæ spatium contrahi videt. Quòd si recensenda essent plurima crudelitatis istius argumenta, Quid non dicendum esset de dirissimis, quæ quinquaginta abhinc annis, vel in *Rhætia* & *Valle Telina*, anno 1620. vel in *Hibernia*, anno 1645. vel in *vallibus Pedemontanis*, anno 1655. perfidiâ plus quàm Punicâ, & barbarie plus quàm belluinâ contigerunt, lanienis? Et de luctuosissima Ecclesiarum illarum antiquissimarum dissipatione & clade, quæ novissimè contigit, non aliam ob causam, quàm propter Religionem, quia noluerunt puriorem fidem à piis Majoribus traditam, & ab ipsis Apostolorum temporibus constanter inter ipsos receptam & creditam, ejerare, ut se Papali tyrannidi manciparent; quarum miserabiles supersunt reliquiæ, piorum omnium amore & charitate dignissimæ, partim ex inaccessis montium jugis, & abditis rupium antris elapsæ, velut *titiones ex igne erepti*, partim ex tetris, quibus à pluribus mensibus injustissimè inclusæ tenentur, carceribus, brevi liberandæ dicuntur, de quibus sine lachrymis, & tenerrimo tantæ ipsarum calamitatis sensu cogitari non potest. Quid rursus dici non posset de compluribus aliis crudelissimis persecutioibus, quæ

DISPUT. V.

in *Bohemia*, *Palatinatu*, *Hungaria*, & alibi passim in Protestantes motæ sunt antea, & quæ quotidie moventur? In *Gallia* imprimis, ubi in tantum exarsit persecutionis exquisitæ æstus adversùs pios fratres, ut nullam quietem sibi dederit Clerus Romanus, hostis ipsorum ἄσπονδος, donec obtinuerit ultimum Ecclesiarum illarum florentissimarum excidium, per absolutam *Edicti Nannetensis*, Octob. 18. 1685. factam abrogationem, sub cujus fide publica, tanquam *Edicti perpetui & irrevocabilis, & legis Regni fundamentalis*, ut appellatur subinde, hactenus pacatè quoad libertatem conscientiarum vixerant; licèt non parum illud jam variis modis quotidie artibus Adversariorum vaferrimis labefactaretur. Exinde enim, ut abyssus abyssum invocat, factum, ut Privilegia omnia, Reformatis concessa, ablata sint, Templa eorum diruta, Scholæ & Academiæ clausæ, Pastores in exilium pulsi, vel in carceres conjecti, Greges Dominici dispersi, & huc illuc disjecti, Libertas exercitiorum, conscientiarum penitus erepta, & alia id genus in afflictissimos fratres decreta & exercita, quæ ut nimis in vulgus nota omittimus, quæque lachrymis potiùs sanguineis deflenda, quàm verbis sunt exprimenda. Sic scilicet, quos simul & semel delere non potuit Antichristi crudelitas, sensim conficere conatur; Et quod laniensis, bellis, ferro & igne, aliisque sævitiæ generibus, quæ corpora & bona tangunt, assequi non potuit; Idem ipsum subtiliore quidem, sed periculosiore ratione aggreditur, non corpora ipsa tantùm & bona ac facultates, sed fidem & Religionem ipsam, & Religionis caput & arcem, Veritatis scilicet thesaurum, & Conscientiarum libertatem, rebus quibusvis pretiosissimis longè cariorem, impetendo.

Inquisitionis Hispanicæ crudelitas.

XXXI. Possemus ulterius sævam istam Tyrannidem confirmare ex nefaria *de propaganda fide & extirpandis hæreticis Congregatione*, quæ in id unum intenta est, ut quacunque tandem ratione lucem veritatis in Ecclesia coruscantem extinguat, & fideles Christum profitentes perdat. Tum ex sanguinolentis consiliis, quæ Papa per Emissarios suos solet suggerere Principibus sibi addictis in eos, qui durissimo ipsius jugo colla nolunt subdere, quorum exempla nimis multa afferri possent. Sed sufficiat nunc unam *Inquisitionem Hispanicam* memorare, quæ omnium clarissimè hoc ipsum evincit. Quid enim iniquius & crudelius sacerrimo hoc Tribunali, in quo, Magistratu Politico excluso, & cui nihil aliud relinquitur præter executionem istius carnificinæ, Inquisitores simul Actores, Testes, & Judices esse solent? Ubi verè, si uspiam, τὰ βάθη Satanæ occurrunt. Cujus arcana, horribilesque processus Inquisitorum, & pœnarum ac tormentorum modos, si quis penitùs cognoscere cupiat, adeat *Raynoldum Gonsalvum Montanum* in peculari tractatu Latino, *Eymerici Directorium Inquisitorum* cum Commentariis Francisci Pegnæ, &

Lucer-

Lucernam Inquisitorum authore *Bernardo Comensi* cum notis ejusdem Pegnæ, qui fusè quicquid huc pertinet exequuntur, & Tribunalis istius plus quam Busiridei diritatem exponunt. Unde non mirum si omnibus exosum semper fuerit, & tot tantæque excitatæ sint turbæ, sive in Regno Neapolitano, sive in Belgio, sive alibi, quoties de eo erigendo cogitatum, quod non semel observat *Thuanus* nominatim lib. 3. ad annum 1543. p. 81. *Tunc temporis*, inquit, *jam in Italia multos clàm Lutheri doctrinam amplecti rumor erat, sensimque latius serpere malum, quàm ut diutius ferri deberet, ei non aliter posse occurri dicebat Toletanus, quàm si ex laudabili Ecclesiæ decreto lex in regno stabiliretur, quæ quoniam severissimè in capita & fortunas hominum, pravè de religione, ritibusque atque institutis Ecclesiæ sentientium, inquirit*, Inquisitionis *nomen sortita est. Ejus horror & odium ingens jam ab illo tempore, quò Ferdinandus, Ejectis ex Bætica Mauris, Catholici titulum adeptus, ut reliquias Iudaicæ & Mahumetanæ pestis in Hispania extingueret, illam sævissimè in Regnis suis per Dominicanos Fratres exercuerat; augebat horrorem perversa & præpostera judiciorum forma, quæ contra naturalem æquitatem, & omnem legitimum ordinem in jurisdictione illa explicanda observatur, tum etiam immanitas tormentorum, quibus plerumque contra veritatem quicquid delegatis judicibus libebat à miseris & innocentibus reis, ut se cruciatibus eximerent, per vim extorquebatur; quò fiebat ut non tam pietatis tuendæ causâ eam inventam dicerent, cui aliâ viâ satis ex antiqua Ecclesiæ disciplina prospectum esset, quàm ut eversis istâ ratione etiam omnium fortunis, liberis capitibus periculum crearet* &c. Et lib. 23. ad annum 1559. narrat, quo pacto Philippus in Hispaniam veniens à Sectariorum castigatione initium fecerit; Et cùm antea singuli aut plures, ut casus tulerat, ob pravas de Religione opiniones post condemnationem mox carnifici traderentur, in ejus adventum servati passim totâ Hispaniâ damnari, & Hispalim ac Pinciam deducti sunt, quibus locis theatrali pompâ ad supplicium producerentur, ibidémque complurium nomina utriusque sexûs recenset, qui crudelissimè ex Inquisitorum sententiâ ultimô suppliciô sunt affecti. Possunt etiam videri apud *Burgundum* in histor. Belg. lib. 2. Leges Inquisitionis Belgis impositæ, uti eas Carolus V. anno 1550. in unum corpus omnes contraxit; & hanc tabulam populo proposuit, ut vel ex hoc uno Tyrannidis istius immanitas pateat. Primi articuli in Reformatorum aliorùmque Apapistarum capita scripti, sic se habent: *Extra Theologos ab Universitate admissos de Scripturarum sensu sermonem controversiámque nemo misceto. Proferendi, disserendi, concionandi illicita jus non esto. Qui secus faxit perduellis esto, ex die criminis intestabilis esto, alienandi facultatem ne habeto. Pœnarum gradus sunto*; Pœnitentiâ ducti, *si viri, gladiô plectuntor.*

Disput. V. *plectuntor. Fœminæ in terram vivæ defodiuntor.* Contumaces *igne cremantor, bona universorum in fiscum rediguntor*, &c. Alia sunt plura istius generis, quæ sine horrore mens pia legere non potest. Quòd si plena detestandæ istius praxeos notitia haberi posset, quam non sine causa Carnifices isti summo studio occultare conantur, facilè mihi persuadeo neminem fore cui cor sit, non dicam Christianùm, sed humanum tantùm, qui ad talia portenta horrore totus non percelleretur. Si de Turcis vel Paganis ageretur, qui veri Dei cognitione destituuntur, minùs mirum esset eos tale quid adversùs nos moliri; licèt vix arbitrer apud Turcas & Paganos tantæ immanitatis exempla occurrere posse. Sed quis unquam credidisset Christianos in Christianos ipsos ita sævire, non alia de causa, quàm quia Christi veritatem profitentur, nec alias Leges, quàm quas ipse nobis in Verbo præscripsit, sequi volunt? Siccine ergo Christus Dictatoriâ potestate Ministros suos instruxit, qui de vita & fortunis hominum pro libitu statuerent? Siccine ad fidem & Religionem voluit eos adduci? At Christus fidem quidem persuaderi vult, sed non imperari, ut Doctoribus, non Draconibus, Pastoribus, non Tortoribus, Verbis, non Verberibus, ad id opus sit; vult ut efficacissimâ veritatis demonstratione, & armis spiritualibus, non carnalibus, 1. Cor. 2. 2. & 10. 2. peccatores à fide devii invitentur, flectantur, & suavi quadam ac gratâ violentiâ & πειθανάγκῃ ad Christum ducantur. Sed ubi unquam permissum vel injunctum est, vel à Christo, vel ab Apostolis, ut ad fidem homines sub capitalibus pœnis, & tormentis, morte ipsâ gravioribus, cogerentur. An hæc spirant Spiritum Christi, Agni Dei mitissimi, An non potiùs Draconis infernalis genium, qui mendax & homicida fuit ab initio?

XXXII. Ex quibus omnibus, ne diutiùs in hoc argumento immoremur, luce meridianâ clariùs patet; quod antea demonstrandum suscepimus, Ecclesiam Romanam gravissimo tyrannidis jugo conscientias onerare, quod cum libertate Christiana planè est ἀσύςατον; Unde & sponte fluit sententiæ nostræ invicta probatio. Nimirum & Majores nostros justissimam, & summè necessariam habuisse ab ea secedendi causam, & Nos nullam rationem habere hodie, quocunque demum prætextu, ad eam redeundi & Syncretismum cum ea ineundi. Et sane si Deus expresse vetuerat olim, ne Israëlitæ, semel ab Ægy-

Deut.16.16. ptica servitute liberati, de reditu in Ægyptum cogitarent Deut. 17. 16. Jerem. 42. 15. Si semel egressos è captivitate Babylonica noluit iterum ad eam

Jer.42.15 se conferre; sed in perpetuum ab ea sejunctos manere, ne ejus sordibus ampliùs inficerentur Is. 52. 11. Quantò magis necessarium est à Romana Tyrannide,

Isa. 52. 11. Ægyptiacâ & Babylonicâ longè crudeliori, semel liberatos, de ejus jugo iterum subeundo nunquam in æternum cogitare? cùm hîc non Corpora tantùm, sed Corda, non Facultates, sed Conscientiæ in servitutem addicantur?

XXXIII.

XXXIII. Atque hinc proclive est colligere, quid judicandum sit de eorum Consilio, qui jam olim de *Syncretismo* cum Pontificiis ineundo cogitârunt, & de illis qui nunc etiam idem saxum volvere dicuntur, & eum in finem Emissarios huc & illuc missitare, qui per varias Regni provincias circumcursent, Verbi Ministros privatim conveniant, humaniter compellent, & multa polliceantur quæ ad Controversias aut minuendas, aut dirimendas, aut amicè leniendas prodesse possent, modò ipsi tam salutari consilio aurem præbere & subscribere non recusent; Imò eò usque progredi feruntur, ut summa Capita operis Henotici, quod moliuntur, variis articulis expressa exhibeant, quibus Errorum variorum & Superstitionum reformatio videtur promitti, quales sunt v. g. *Imaginum è Templis ablatio, Communionis sub utraque specie restitutio, Liturgiæ reformatio, & in linguam vernaculam versio, maxima Cœnobiorum partis suppressio, & ad trigesimum usque ætatis annum Votorum Monasticorum dilatio; Indulgentiarum moderatio, aliorumque rituum & Ceremoniarum minùs necessariarum mutatio.* Et alia non pauca id genus, quæ in Cœtu generali Doctissimorum utriusque Communionis Theologorum debeant approbari, & Confessione generali, quæ Capita fidei, de quibus consensus est inter partes, omissis iis in quibus dissensus, contineat, exprimi. Quæ quidem magna cum ostentatione possunt obtendi; Sed ut facile conjicere licet, incassum, ut neutri dissidentium parti placitura sint hæc molimina. Non Adversariis, quia plus justo ex illorum mente nobis conceditur. Non Nostris, quia non satis. Illi querentur Ecclesiam suam infallibilem erroris argui. Isti verò non ferent præcipuos & capitales errores semper retineri: Ita non potest non irritus esse omnis iste conatus. Sed si quis penitius ad rei veritatem attendat; non obscurè deprehendet hæc omnia non alio fine tentari, quàm ad laqueos conscientiis nectendos, & simpliciores, sub eximio pacis, sed subdolæ & insidiosæ nomine illis imponendo, in servitutis pristinæ jugum reducendos. Dum enim Roma Primatum & Tyrannidem suam retinebit, quæ dominari vult & non corrigi, quis locus potest esse Syncretismo? Unde non mirum si Ecclesiæ Reformatæ adeò ab eo consilio, quod *Samaritanismum* & Religionum farraginem potiùs quàm veram & sinceram ἕνωσιν inducit, alienas semper se præbuerint, utut zelum bonæ, & quæ Deo grata esset, pacis præ se ferentes, molitiones illas repudiaverint; Et si quis esset inter Euangelii Ministros, qui illis vel palàm vel clanculùm faveret, exautorationem severissimè sint interminatæ.

Frustrà Syncretismum cum Roma hodie urgeri.

XXXIV. Non sanè quòd Pacem toto pectore non exosculemur; Verùm Pacem veram & solidam quærimus, quæ indissolubili cum Veritate conjuncta sit vinculô, quando tam arctè duæ istæ Patris luminum, qui & prima Veritas est, & summa Charitas, filiæ, sunt

Disput. V. sunt connexæ, ut neutram habere possit, qui alterutram negligit, & utramque perdat, qui utramvis non servat. Nec alia de causa divinus Vates Gratiam & Veritatem sibi mutuò occurrentes, Iustitiam & Pacem sese invicem osculantes proponit Ps. 85. 11. & Zacharias *Veritatem & Pacem* amare jubet, c. 8. 19. & Paulus Eph. 4. 15. τὸ ἀληθεύειν ἐν ἀγάπῃ tam sollicitè commendat, quàm ut utriusque sanctum & constans connubium doceant, ut nec Veritatem sine Pace, nec Pacem sine Veritate sectemur. Hactenus sanè Pax modis omnibus quæratur à nobis & optetur, & si quis alienum se ab ea ostendit, nunquam vel Dei pacis filius, vel Christi Principis Pacis frater & membrum haberi poterit. Verùm si pacem obtinere non possumus sine Veritatis dispendio, quâ nihil prius, nihil antiquius nobis esse debet, ad cujus defensionem Majores nostri tot sunt labores passi, tot ærumnas sustiuuerunt, totque martyria subire promptissimè non recusârunt; Quis injustissimæ Pacis δῶρον ἄδωρον non aversetur, & pacem internam & æternam cum Deo, externæ & temporali cum hominibus, qualiscunque demum sit utilitatis & commodi, non præferat lubens? Imò si totus mundus lucrandus esser, exitialis ista mixtura nunquam esset facienda. Hiero. ad Theoph. *Volumus & nos pacem, & non solum volumus, sed rogamus, sed pacem Christi, pacem veram, pacem sine inimicitiis, pacem in qua non sit bellum involutum, pacem, quæ non ut Adversarios subjiciat, sed ut amicos jungat; Quid dominationem pacem vocamus, & non reddimus unicuique rei vocabulum suum?* Aliàs cum Nazianzeno censemus *melius esse laudabile bellum pace, quæ nos à Deo separat.*

Ps. 85. 11. Zach. 8. 19. Eph. 4. 15.

Vanitas Consilii Henotici demonstratur.

XXXV. Hanc autem & non aliam urgeri Pacem, Hypsæâ cæcior est, qui non videt. Primò quia qui hoc opus aggredi dicuntur, se eo ingerunt non vocati, nullaque ad id suscipiendum facultate à Partibus dissidentibus donati, præsertim ab iis, sine quorum nutu & consensu quæcunque vel offerunt, vel promittunt, irrita esse necesse est. Quid enim proderit magno molimine Syncretismum urgere, & pacem offerre, insciis vel invitis illis, quorum præcipuè hîc res agitur? nisi Pontifex, quem Ecclesiæ suæ Caput esse volunt, Bullâ aliquâ vel Diplomate hoc quicquid est negotii calculò suô approbet? Ostendant verò nunquid Papa consensum huic operi præbeat, vel ut Patriarcha fiat in Regno, qui à solo Rege pendeat, vel ut cætera quæ promittuntur reipsa impleantur? Cùm verò nihil tale hactenus fecerit, nec unquam sit facturus; Quis non judicet dolum malum & fraudem hîc subesse, ut, si quod intendunt, assequi non possint, quæcunque molientur aut gerent, semper improbari possint ab ea potestate, cui sunt obnoxii? Secundò si sincerè & bonô animô feruntur; Cur non apertè & viâ regiâ incedunt, sed clanculum & per cuniculos rem gerunt? Cur privatim Pastores conveniunt, & nonnullos, aliis insciis, compellant?

lant? Cur subscriptionem ab illis exigunt, & silentii arcanum tam sollicitè commandant, ne res ad Synedriorum cognitionem statim veniat? Cur præcipuè magnis pollicitationibus eos, quos alloquuntur, permovere conantur, imò, horresco referens, pecuniâ etiam, ut ferunt, oblata, si quæ occurrerent venales animæ, quæ pessimis hisce artibus ad bonæ causæ proditionem allici possent; Hæc sanè nimis demonstrant, anguem hîc in herba latere, & mysterium aliquod subesse; sed mysterium iniquitatis, ut faciliùs blando, sed fallaci pacis nomine incautos inescare possint.

XXXVI. Hoc verò clariùs adhuc colligitur ex speciosis, quas offerre dicuntur, variorum Errorum & Rituum superstitiosorum reformationis promissionibus. Nam si vera sunt quæ referuntur; Quis non miretur eos, qui antea omnem Ecclesiæ reformationem, toties à Principibus expetitam, semper aversati sunt, & quidem eo rerum statu, illisque temporibus, quæ illam suadere poterant; nunc, dum impotentiùs in nos & voce & scripto debacchantur, dum odium ipsorum quotidie magis exardescit, dum omnia ex voto illis succedere videntur, de corrigendis tamen erroribus suis cogitare, & prætensæ ἀναμαρτησίας dogma, quod tanto molimine aliàs propugnârunt, hâc ratione eversum ire? Quis verò non videt, promissiones istiusmodi inanes esse & ludicras, quæ bona verba præ se ferre videntur, sed verba tantùm, simplicioribus irretiendis apta, quæ ad effectum perduci & reipsa impleri nunquam poterunt; Nam præterquam quòd, qui talia pollicentur, præstare non possunt quod promittunt, nulla authoritate ad id instructi; licèt sincerè agerent, quis potest certitudini locus esse apud eos, qui teterrimum istud dogma tuentur, & tam sæpe in praxim deduxerunt, *Promissam hæreticis fidem non esse servandam*? Nonne si quid promissum esset, & datum, posset ad Pontificis libitum primâ oblatâ occasione rescindi? Quomodo Moravis olim fuerat concessum, ut sacra sua non Latinè, sed Sclavonicè peragerent, sed ademptum postea Papæ arbitriò, teste *Bellarmino* lib. 2. de Verbo Dei cap. 16. & Bohemis indulta fuerat à Concilio Basiliensi Communio sub utraque specie, unde dicti fuêre *Calixtini*, sed hoc etiam ipsis postea negatum. Quòd si velint nobis persuadere, se bonâ fide, & non malo animo hoc polliceri; manum ergo operi admoveant, prædictos errores reformare incipiant; Tollant è Templis Imagines & earum cultum, quod sanè maximum paci obstaculum semper attulit; reddant Communionem sub utraque specie à Christo institutam, & toties à Principibus & Populis expetitam, Vernaculam linguam in Sacris adhibeant, ne populus serviat Deo ignoto cum Atheniensibus, sed adoret quod cognoscit Joh. 4. 22. Infamem Indulgentiarum nundinationem, & rerum sacrarum venalitatem, quæ Simonem magum authorem habet, non Simonem Petrum, tollant; Vota Mo-

Disput. V. nastica abrogent, Sacramenta reducant ad antiquum numerum, usum & modum, prout à Christo liquet instituta fuisse, & ab Apostolis celebrata. Vigilias, Jejunia, Peregrinationes, & alios id genus errores complures, & ritus voluntarios, non ludicros modò & pueriles, sed impios & idololatricos corrigant. Tunc æquius judicium de toto hoc consilio ferri poterit. Sed dum nihil minus quàm hæc in animo habere Romam palàm est; dum contrà superstitio quotidie augetur, & errores veteres magis magisque confirmantur. Quis, nisi qui sponte voluerit se ipsum decipere, non adducitur ad credendum, inanes esse & falsas tales omnes promissiones, quæ speciosè quidem obtruduntur ad illaqueandos infirmos, sed quæ irritæ semper futuræ sunt, ut fuerunt hactenus aliæ omnes, quæ in simili negotio dari potuerunt?

XXXVII. Verùm demus etiam præstari quod promittitur. An propterea confecta res erit, & Reformati poterunt vel debebunt aurem præbere consiliis istis Henoticis? Nihil minus; Quippe si accuratè rem putamus, videbimus quidem nonnulla emolliri, & in speciem corrigi; Sed minutiora & levioris momenti, quæ ad ritus externos & regimen potissimùm pertinent. Sed nihil remitti tamen de præcipuis & capitalibus Erroribus. Nihil de authoritatis Pontificiæ fundamentis, quæ ut justam Secessioni caussam ab initio præbuerunt, ita rebus semper sic stantibus Syncretismi ἀδυναμίαν evincunt. Quid enim juvabit Communionem sub utraque specie obtinere, Sacra vernaculâ linguâ peragere, Imagines è Templis tollere, & alia id genus mutari vel incrustari; Si retinetur semper Transubstantiationis figmentum, Idolum missaticum, Meritum operum, Satisfactionum humanarum necessitas, purgatorii doctrina, Traditio ἄγραφος, Cultus & veneratio Sanctorum, Tyrannicus Pontificis Primatus, & cætera istiusmodi, quæ, salvâ conscientiâ, nunquam, vel recipi vel observari à nobis poterunt? Hæc sanè talia sunt, ut etiam singula secedendi necessitatem nobis imponerent, quantò magis dum omnia huc agmine facto concurrunt? De Veritate Dei non est transigendum, eam non habet, qui totam non habet; ut Christus non μεμέρισθαι 1. Cor. 1. 13. Ita nec Veritas ejus; pura debet esse, & integra, nec contrarii mixturam ferre potest, unde frustrà sunt qui eam cum mendacio componere satagunt.

XXXVIII. Ut ergo rem in pauca contrahamus, Dicimus veram & salutarem *Unionem* Christianorum rem esse quidem optimam, quæ à singulis optari debeat; Sed quæ tamen, rebus sic stantibus, sit impossibilis; & a nemine verè pio & cordato sperari possit. Nam nec Romana Ecclesia parem admittit, nec Reformatæ possunt agnoscere superiorem, Illa leges dare ut Domina, & non accipere ut Soror & Socia vellet, & se gravari putat nisi dominetur,

καὶ εἰ μὴ τυραννεῖ πάμπαν ὑβρίζειν δοκεῖ, Istæ verò jugum ullius ferre nec volunt nec debent. Fateor sanè nunquam pacem repudiandam esse, si æquis conditionibus offeratur, & sine pietatis & veritatis dispendio; sin verò nihil aliud quæritur, quàm ut ad eadem vincula, servitiúmque quod evasimus, sub prætextu reconciliationis trahamur, bellum tali pace melius, & dissidium tali unitati longè anteponendum. Non nego etiam aliquid boni expectari posse, si Roma seriò de sui reformatione cogitaret, & quemadmodum justam nobis à se recedendi causam dedit, daret etiam causam ad se redeundi, & quidem priori contrariam. Sed quamdiu ipsa *infallibilitatis* opinione ebria, antiquum semper obtinebit, & eosdem errores fœdissimos, crassissimam Idololatriam & Tyrannidem durissimam propugnabit; quamdiu necessariò volet credi sub Anathematis pœnâ quicquid definitum est in Concilio Tridentino, & quicquid Papæ libuerit de omnibus quæstionibus Theologicis pronunciare. Uno verbo, quamdiu stabit Papa, qualis à suis habetur, & qualem se haberi vult, frustrà erunt qui de reconciliatione loquentur; Et meritò conjicias, si sint adhuc è Nostris, eos nihil aliud in animo habere ejusmodi consiliis, quàm ad turpem Apostasiam viam sibi præstruere, defectionem suam hoc tectorio incrustando, ut majore cum prætextu & plausu in castra hostium transeant, quod in *Nigrino*, *Codurco*, *Milleterio* & aliis visum. Si verò sint ex Adversariis, eos meras nobis struere insidias, & equum Trojanum Papisticis erroribus refertum Ecclesiis Reformatis obtrudere, ut jure *Danaos timere* debeamus *etiam dona ferentes.*

XXXIX. Frustrà verò obtenderetur *Conventus* aliquis utriusque Communionis Theologorum, in quo omnia accuratè deberent expendi, & sanciri. Nam si tale quid proponi deberet, in *Concilio* generali libero & legitimo excutiendum esset, ad quod liber accessus daretur omnibus quorum interest, & cujus unica norma & regula esset Scriptura Sacra & vox Spiritûs Sancti supremi Judicis in Scriptura loquentis, quod in Veteribus Conciliis fuit factitatum, ubi in medio Consessûs Thronus fuit unà cum libro Euangelii, vice Christi, ut observat Baronius ad a. 325. An verò tale Concilium expectari possit hodie, Synodi Tridentinæ experientia nimis docuit, quæ cùm ex voto piorum omnium libera expectaretur, ad omnia expendenda ex solo Dei verbo, & Ecclesiam reformandam in Capite & Membris, nulla tamen visa est iniquior, & ad Pontificum arbitrium magis mancipata, quod, præter alios, Celeberrimus *Heiddeggerus*, in aureo quod novissimè edidit, *Anatomes Concilii Tridentini* Opere, pluribus argumentis solidissimè demonstravit. Et hoc, vel ex sola Papæ per Legatos suos præsidentiâ, patere potest; Unde Cardinalis Lotharingus graviter querebatur, *Concilium minimè liberum esse, cùm neque tractare, neque decerni quicquam possit,*

DISPUT. V. *possit, nisi quod Legatis placeat, & Legati nihil nisi de voluntate Papæ faciant*, apud Suavem Polanum lib. 7. pag. 595. Et notum fuit Proverbium illo tempore jactatum, *Spiritum illum sanctum, qui Tridentina consilia gubernat, in mantica clausum, subinde Româ mitti.* Ipsa quin etiam Synodus Sess. 25. cap. 21. servitutem suam satis testatur, quum declarat, *omnia & singula, sub quibuscunque clausulis & verbis, quæ de morum Reformatione & Ecclesiastica disciplina sub Paulo III. & Pio IV. in sacro Concilio statuta sunt, ita decreta esse, ut in his salva semper authoritas Sedis Apostolicæ & sit & esse intelligatur.* Quod si tale Concilium proponitur, ut nullum aliud hoc rerum statu expectari potest, in quo nihil sanciatur nisi salvâ Apostolicæ Sedis Authoritate; quid aliud quàm ludibrium debent, qui talia vel in animo habent, vel aliis suadere conantur?

XL. Unde nulla tutior & compendiosior sese ab his laqueis extricandi, quos Pacificatores isti subdoli cum Henoticis suis consiliis nectunt, via datur, quàm si generosè ea respuamus, & maneamus in Veritate & Libertate, quam Christus nobis peperit, nec patiamur nos iterum sub pristinæ servitutis jugum reduci. Sic non meliùs poterunt à nobis dimitti, quàm olim à Jehu dimissus est Joram, quærens an non pax esset ipsi, 2. Reg. 9. 22. *Quæ pax potest esse*, inquit Jehu, *quamdiu durant matris tuæ Jezabel scortationes & præstigiæ?* Quæ pax potest esse vobiscum, dum mater vestra aureô scortationum poculô populos dementat, & per fœdissimos errores & Idololatrias se cum adulteris polluere pergit? An non stultus esset, qui marito, post uxori missum repudium ob impudicos mores, suadere conaretur, ut talem reciperet, qualem repudiavit, non repromissâ ex parte uxoris antè actorum pœnitentiâ, & vitæ prioris emendatione? Sed longè stultior est, qui nos in gratiam redire jubet cum ea Ecclesia, à quâ ceu meretrice divortium facere coacti sumus ob impuritatem ejus rituum & pravitatem dogmatum, qui nobis non etiam spondeat pro ea mutationem in melius, purioremque in posterum cultum cum reformatione priorum Errorum. Redeat ergo primò in gratiam cum Christo, & pacem cum ipso faciat, & nos faciles ad pacem cum ipsa redintegrandam inveniet.

2.Reg.9.22.

XLI. Qui secus fecerint, & aures nefariis consiliis præbere non recusârint, gravissimo sese coram Deo crimine obstringent, in gratiam divinam Ingrati, Contumeliosi in labores Patrum, & cineres Martyrum, qui suo sanguine nobis hanc quâ fruimur libertatem pepererunt, Veritatis hostes, Ecclesiæ Pestes, & Christi ipsius proditores. Facessat à nobis tam infaustæ pacis vel minimum desiderium, Absit ut claudicemus ab utroque latere 1. Reg. 18. 21. aut pro genuinâ linguâ Canaan, Asdodicè loquamur; Vel in ejusmodi formulas ambiguas & flexiloquas consentiamus, sub quibus hæreticus potest latere sensus, quales olim in Ariminensi Concilio, Edictis

1.Reg.18.21.

Con-

Conſtantii, & Zenonis Henotico improbavit pia Antiquitas. Quin imò memores dicti Apoſtolici 2. Cor. 6. 14. 15. 16. nullam eſſe communionem Chriſti cum Belial, Lucis cum tenebris, Juſtitiæ cum iniquitate, & Templi Dei cum Idolis, maturè ab ipſis ſecedamus, non tam corpore, quàm animo & affectu, ne immunditiem ullam vel erroris, vel vitii contrahamus. Nec à generoſo hoc inſtituto amovere debent nos, vel hominum Mandata, vel Promiſſiones, vel Minæ: Ita enim vox hominum eſt audienda, ut ſemper obtineat illud Apoſtolicum, *Satius eſt Deo obedire, quàm hominibus.* Quid etiam proderit homini totum mundum lucrari, ſi animam ſuam & ſalutem perdiderit? Ecquid verò damni dari poteſt, quod ſit conferendum, vel cum tremenda Dei maledictione, & Patris abnegatione, in quam incurrunt infames illi Emanſores, quos Crucis Chriſti pudet, & qui φιλήδονοι potiùs, quàm φιλόθεοι, cum Dema Chriſtum deſerunt & præſens ſeculum amant; Vel cum glorioſiſſima remuneratione, quæ fortes Chriſti Athletas & fideles diſcipulos manet? Pellantur in exilium, Deus ipſos excipiet. Honoribus & dignitatibus ſpolientur, Regnum ipſis diſponet, & coronam incorruptibilem largietur. Pro retrimentis mundi, & deſpectiſſimis mortalium habeantur, At Pater cœleſtis in dilectorum filiorum cenſum recipiet. Perſecutioni objiciantur & maledicantur ab omnibus, Ipſe colliget in ſinum ſuum, & benedicet; Morti ipſi addicantur, At ipſe Princeps vitæ immortalitatem concedet, & dabit ut à morte tranſeuntes ad vitam, æterna ſecum felicitate fruantur.

DISPUT. V.
2. Cor. 6. 14. 15. 16.

2. COR. VI. 17. Ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε, λέγει Κύριος, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε, κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει Κύριος παντοκράτωρ.

FINIS.

DISPUTATIO SEXTA

DE ROMA BABYLONE.

Respondente HENRICO WASERO *Tigurino.*

I. HACTENUS *Secessionis nostræ* ab Ecclesiâ Romanâ *Necessitatem* tribus præcipuè ex Capitibus, quæ totidem suppeditârunt nobis Argumentorum Classes, demonstravimus; *Hæresi* scilicet in Doctrina, *Idololatriâ* in Cultu, Et *Tyrannide* in Regimine. Quartum nunc succedit principale Argumentum non minoris momenti, petitum ab ipsâ *Dei jubentis Voce*, quæ hanc piis omnibus necessitatem imponit in illustri Oraculo, quod extat Apoc. 18. 4. *Et audivi etiam vocem è cælo dicentem, Exite ex ea Popule mi, ne participes sitis peccatorum ejus, & ex plagis ejus accipiatis.* Nam si semel probatum fuerit Babylonem istam, ex qua exire jubemur; non aliam esse quàm Romam Pontificiam, eo ipso demonstratum erit, Necessariam fuisse nostram ab ea Secessionem, & Impossibilem cum ea Syncretismum. Quia verò Oraculum istud maximi est in hac causa ponderis, ad Veritatis quam tuemur confirmationem, paulò accuratiùs illud expendere hâc Disputatione constituimus, sub quatuor præcipuarum, quas complectitur, partium Examine; Ut Primò videamus *Quænam* sit *Babylon* ex qua exire jubemur. Secundo *Quis exire* debeat, *Populus Dei.* Tertiò *Quomodo* & *Quando* exire teneatur. Quartò *Quare* exeundum sit, ad vitandam participationem peccatorum ejus & pœnarum.

Apoc. 18. 4.

II. Apud omnes quidem est in confesso, Babylonem istam, de qua loquitur Joannes, tum hoc capite 14. tum cap. 17. non esse propriè, sed *figuratè* intelligendam; Non de Babylone mundanâ, quales binæ fuerunt, una in Chaldæa, altera in Ægypto; Sed de *Babylone mystica*, quæ novissimis temporibus debuit Hominem Peccati & Magnam Meretricem in sinu suo fovere. Nam licèt olim idem mandatum datum fuerit Populo Judaïco, ut maturè se exitio Babylonis Assyriæ, in qua captivus detinebatur, subduceret, ab ea exeundo. Is. 48. 20. Jer. 50. 8. &. 51. 6. Zach. 2. 6. 7. Et Spiritus Sanctus eò hîc manifestè alluserit, verba vetera mandato novo

novo accommodando; quia ut Israël secundùm carnem fuit typus Israëlis secundùm Spiritum; Ita captivitas Israëlis secundùm carnem in Babylone, fuit typus captivitatis Israëlis secundùm spiritum in Babylone mystica; Certum est tamen veterem illam Babylonem non hîc respici, sed novam quandam, quæ sub Novo Testamento ad illius instar erigi debuit; Et hactenus consensus est inter omnes. Verùm quando ulteriùs quæritur; Quænam ergo sit illa Babylon, ex qua secedere jubemur, hîc mira est sententiarum diversitas; Et non minus est inter Babylonis istius mysticæ operarios opinionum divortium, quàm apud Babelis terrenæ ædificatores linguarum confusio, ut ostendant Romam Papalem non posse per ipsam intelligi, quod tamen pertendimus, gravissimis ducti rationibus, ut in sequentibus patebit.

DISPUT. VI.

III. Sunt ergo nonnulli, qui per Babylonem non certam aliquam Urbem, vel Statum significari putant, sed *universam impiorum multitudinem*, quæ sit veluti Diaboli Civitas, opposita Civitati Dei: qua in sententia sunt *Stapletonus*, *Sanderus* de visibi. Monarch. lib. 8. c. 8. *Malvenda* de Antichristo lib. 4. cap. 2. & 7. post Veteres nonnullos *Ambrosium*, *Anselmum*, *Rupertum*, *Aretam*, & alios. Sed nihil est hôc commentô frigidius, quod propterea à Pontificiis plerisque rejicitur, *Bellarmino*, *Suarezio*, *Ribera*, *Viega*, & aliis, qui fatentur Civitatem aliquam denotari, non verò Impiorum multitudinem. Et sanè rationes sunt plures gravissimæ, quæ hoc suadent. Primò quia Babylon ista, quæ eadem est cum Meretrice magna Apoc. 17. 1. 5. quæ hoc nomine insignitur, disertè πόλις vocatur, & non tantùm πόλις, sed cum articulo ἡ πόλις ἡ μεγάλη *Urbs illa magna* Apoc. 18. 10. 16. 18. quæ inter alias civitates numeratur Apoc. 16. 19. quod fieri non posset, nisi certa quædam Urbs designaretur. Secundò de ista Babylone ea dicuntur, quæ ad universam Impiorum multitudinem pertinere non possunt; Ut *quod insideat septem montibus* Apocal. 17. 9. quòd *imperium habeat in Reges terræ* c. 17. 18. quòd *sedeat super aquas multas*, id est Populos & Gentes, ut exponitur c. 17. 1. 15. quòd *incolas terræ vinô scortationis inebriet* cap. 17. 2. Nunquid enim multitudo Impiorum Regnum habet in Reges terræ; cùm contrà Reges terræ imperium habeant in Impiorum multitudinem? Nunquid potest dici sedere super multos Populos, id est super se ipsam, quæ inanis esset φλυαρία? Nunquid mundus dicitur inebriare incolas terræ, qui sunt ipse mundus à Meretrice inebriatus? Tertiò illa Babylon intelligitur, cujus excidium Reges qui cum illa scortati, & negotiatores qui cum illa negotiati sunt, & reliqua Impiorum turba, qui supremæ illi & finali Babylonis vastationi superstites futuri sunt, plancturi sunt ἀπὸ μακρόθεν ἑστηκότες propter metum cruciatûs ejus Apoc. 18. 10. 15. 17. At si universitas significaretur Impiorum, illa multitudo

Babylon non est multitudo impiorum.

Apo. 17. 1. 5. & 18. 10. 16. 18. & 16. 19. & 17. 9. 15. & 17. 1. 18. c. 18. 10. 15. 17.

Disput. VI.

Babylonis excidio superstes esse non posset, nec procul ab ea stare. Præterquàm quòd finale omnium reproborum exitium, non erit ante finem seculi, atque adeò longè posteriùs huic Babylonis excidio: Nec verisimile est Spiritum Sanctum toties támque accuratè & prolixè Joanni revelare voluisse, quod neminem latebat, nec revelatione opus habebat, Impios scilicet universos in fine mundi in æternum exitium ruituros.

Romam esse Babylonem probatur ex Adversariis.

IV. Rationum istarum vim senserunt saniores ex Adversariis, qui coacti sunt fateri, non tantùm certam quandam Urbem hîc designari; sed Urbem istam non aliàm esse quàm *Romam*. Ne verò ad nos accedere videantur propterea, volunt *Romam* esse non Christianam, sed *Ethnicam* idola colentem, & Christianos persequentem. Sic *Bellar.* lib. 3. cap. 13. de Romano Pontifice, ait, *melius suo judicio per Meretricem intelligi Romam*, Et lib. 2. cap. 2. *Joannes passim in Apocalypsi Romam vocat Babylonem, ut Tertullianus observavit, & apertè colligitur ex cap. 17. Apocalypsis, ubi dicitur Babylon magna sedere super septem montes, & habere imperium super Reges Terræ. Nec enim alia Civitas est, qua Joannis tempore imperium habuerit super Reges Terræ quàm Roma, & notissimum est supra septem colles Romam ædificatam esse.* Sic Cæs. Baron. ad a. C. 45. n. 18. *certissimum esse*, ait, *hoc nomine Romanam Urbem significari.* Vigeas in Apoc. 17. *Existimamus nomine Babylonis Romanam Urbem significari in hoc Apocalypsis opere, ubi toties Babylon nominatur:* Et paulò post: *Et verò Joannes clarissimis argumentis Romam videtur indicasse, quum dixit, mulierem sedere super septem montes, imò omnia quæ in his capitibus memorantur, in Romanam Urbem aptissimè quadrant.* Quos sequuntur *Ribera*, *Gagnæus*, *Sixtus Senensis*, & alii non pauci; quod ideo observamus, ut os occludamus iis, qui dum Petrum volunt per Babylonem Romam figuratè intellexisse, ubi propriè & sine figura loquitur 1ª cap. 5. ℣. 13. nolunt tamen Joannem, quem hîc figuratè locutum esse constat, per Babylonem Romam notâsse, ne causa Pontificis sui ullum inde detrimentum patiatur, quod alii vi veritatis victi agnoscere coguntur, sponte fatentes, non de alia, quàm de Româ Joannem hoc in loco loqui.

Ex Apoc. 17. & 18.

V. Nec mirum hoc videbitur rem ipsam accuratiùs perpendenti; talis quippe fit Babylonis descriptio à Joanne cap. 17. & 18. ut non alteri quàm Romæ competere queat. Quanquam autem nulla est nota, quæ aptissimè non quadret in Romam, duæ tamen sunt, quæ ita propriè & perspicuè Romam describunt, ut nullum dubitationi locum relinquere videantur. Prima habetur ℣. 9. ubi Mulier dicitur *sedere super septem montes*, quod nemo ex Adversariis, vel tam ignarus est ut nesciat, vel tam impudens, ut neget Romæ apprimè convenire; sitam enim super septem montibus fuisse, Et

cap. 17. 9.

res

res ipsa clamat, & Scriptores loquuntur. Nam ad hunc usque diem Roma in ambitu suo septem montes includit, *Palatinum* scilicet, *Capitolinum*, *Quirinalem*, *Cœlium*, *Esquilinum*, *Viminalem*, *Aventinum*; hinc *Roma* ἑπτάλοφος *septicollis* dicta, & apud *Plutarchum* mentio fit *septimontii*, festi nimir. quod celebrabant Romani, quia addito urbi septimo colle, Roma septicollis dicta est. *Varro* de Lingua Latina lib. 5. Dies *Septimontium* nominatus ab his septem montibus, in quibus sita urbs est, Unde *Virgil*. Georg. 2. sub finem, DISPUT. VI.

Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma,
Septem quæ una sibi muro circumdedit arces.

Et *Ovidius* Trist. lib. 3. Eleg. 4.

Sed quæ de septem totum circumspicit orbem
Montibus, Imperii, Roma, Deûmque locus.

Horatio Dii Tutelares Romæ dicuntur

Dii, quibus septem placuêre colles.

Cùm ergo constet Romam super septem montibus sitam esse, liquidò patet, non alibi quærendam esse Babylonem mysticam, cui hoc tribuitur.

VI. Sed clariùs adhuc hoc colligitur ex altero Urbis istius charactere, qui à primo non est separandus, qui ℣. 18. indicatur, quum Urbs illa magna dicitur *Regnum habere super Reges terræ*. Quis enim nescit Romam Joannis tempore, fuisse βασιλεύουσαν πόλιν. Orbis Dominam, Caput Mundi, Reginam Gentium? de qua Martial. lib. 13. Epig. 8. ℣. 18.

Terrarum Dea, gentiúmque Roma,
Cui par est nihil, & nihil secundum.

Ammianus Marcellinus lib. 14. cap. 5. *Romam*, dicit, *per omnes quotquot sunt partes Terrarum, ut Dominam suspici & Reginam.* Virgil. *Romanos rerum Dominos* vocat *& Populum latè Regem.* Horat. carm. lib. 4. od. 4. *Dominam & potentem & Principem Urbium.* Et planè peregrinum esse oportet in veteri historia, qui non fatetur, nullam aliam præter Romam Mundo tunc imperitasse, & Reges etiam dominio suo subjecisse, adeò ut Romanum Imperium ὅλης τῆς οἰκουμένης *totius mundi* nomine sæpe veniat in Scriptura. Hinc factum, ut Veteres plerique Romam, Babylonem sint interpretati; *Tertull.* adversùs Judæos, Et lib. 3. contra Marcio. cap. 13. *Sic & Babylon*, inquit, *apud Ioannem nostrum Romanæ Urbis figuram portat, proinde & magnæ, & Regno superbæ & Sanctorum debellatricis.* Ita Hiero. ad Algasi. *In fronte purpuratæ Meretricis scriptum esse* dicit *nomen Blasphemiæ, id est Roma æterna.* Augustin. *Romam* nunc *secundam Babyloniam*, nunc *alteram Babylonem*, nunc *Occidentalem Babylonem* appellat, de Civitate Dei lib. 18. cap. 2. 22. 27. *Condita est Roma velut altera Babylon, & velut prioris filia Babylonis,*

 lonis, per quam Deo placuit orbem debellare terrarum. Et fatetur Andreas Cæsariensis, ea quæ dicuntur Apoc. 18. *de Babylone, quæ est apud Romanos, intelligenda esse juxta veterum Ecclesiæ Doctorum sententiam.*

Sed non Pagana est, sed Christiana.

VII. Verùm non satis est agnoscere Romam hìc per Babylonem designari, nisi ulteriùs probatum demus, *Romam* non *Paganam* intelligi, quæ Imperatoribus Ethnicis fuerit subjecta, quod contendunt Adversarii, sed *Christianam*, quæ Papæ. Hoc verò non unâ ratione evinci potest. Primò quia Joannes non loquitur de rebus claris & apertis, sed de obscuris & occultis; Ideo ubi de Babylonis, tum Idololatriâ, tum persecutione Sanctorum agit c. 17. 5. 6. 7. *prophetiam* proponit, *mysterium* notat, summaque ipse admiratione capitur. At si nihil aliud sibi voluit, quàm Romam Ethnicam & Idololatriæ deditam, & Sanctorum sanguine ebriam fuisse; Quid hìc quæso propheticum, quid mysticum, quid admiratione tantâ dignum fuisset? An ignota fuit unquam vel Romæ Ethnicæ Idololatria, vel barbara in Sanctos crudelitas? Quorsum ergo tam sollicitè describere opus fuit, & quidem figuratè & mysticè, quod omnibus satis erat perspectum? sed cùm Romam ad Christum conversam, seque omnium Ecclesiarum matrem & magistram indigitantem, sibi hac visione repræsentatam intelligeret, non potuit non mirari, *Sedem*, quam vocant *Apostolicam*, non modò ipsam *Apostaticam* factum iri; sed in tantum etiam à pristinâ pietate degeneraturam, ut omnium in Christiano orbe, tum superstitionum, scortationumque mater & magistra, tum persecutionum adversùs sanctos Dei Martyres causa extitura, & ipsius Antichristi sedes futura esset. Secundò Joannes de illa Babylone loquitur, quæ *Meretrix* dicitur, & *cum qua scortati sunt Reges terræ, cujus vinô inebriati sunt ejus incolæ* cap. 17. 2. & 18. 3. Id est, quæ idololatriâ, quæ scortatio est spiritualis, totum orbem implevit; Et cujus approbatores & defensores ac socios, Reges varios & Principes habuit. Sed hoc Romæ Ethnicæ convenire nequit; Præterquàm enim quòd *Meretricis* nomen adulterum & apostaticum notat statum, & supponit præcedens aliquod pactum & connubium; quo sensu Isa. 1. 21. de Jerosolyma loquens, *quomodo Civitas fidelis est facta meretrix?* quod de Ethnicorum Cœtibus dici nequit; qui in fœdus nunquam cum Christo ingressi sunt, quippe per consequens non possunt dici illi fidem fregisse, quam nunquam illi dederunt; sed tantùm de Ecclesiis corruptis, quæ priùs Christo copulatæ, fidem datam perfide abruperunt, qualis fuit Romana, quæ dum Sponsam se Christi jactat, sese adulteris per idololatriam prostituit. Certum est veterem Romam, non artibus meretriciis, & lenociniis usam esse ad alliciendos Populos; sed vi armorum, & prudentiâ politica, virtuteque bellicâ illos subegisse; Nec aliis regionibus,

Apo. 17. 5. 6. 7.

Is. 1. 21.

quamvis

quamvis à se devictis, Religionem suam imposuisse, sed ipsam potiùs ab iis accepisse; & Numina peregrina in triumphum deportâsse, & illis Templa extruxisse. Hinc *Leo* de Petro & Paulo Serm. I. *Hac civitas*, inquit, *ignorans suæ provectionis Authorem, cùm penè omnibus dominaretur Gentibus, omnium Gentium serviebat erroribus, & magnam sibi videbatur assumpsisse Religionem, quia nullam respuebat falsitatem.* Sed hoc novæ Romæ apprimè convenit, quæ, ut ex Sponsa Christi facta est adultera, alteri præter Christum, qui se Vicarium Christi & Sponsum profitetur, se jungendo; ita, ut mater scortationum & abominationum, terram fornicatione suâ corrupit, & superstitiones suas, & idololatricos cultus omnibus, sub pœnâ fulminis, etiam invitis obtrusit. DISPUT. VI.

VIII. Tertiò illa Roma per Babylonem est intelligenda, quæ *occidisse* dicitur, *& facta domicilium Dæmoniorum, & custodia omnis spiritûs immundi* &c Apoc. 18. 3. At hoc excidium vel casus Romæ Ethnicæ competere nequit, nisi excisam fuisse dicas, quum facta est Christiana, & desiit esse Pagana, quod nemo dixerit; multò minùs poterit dici facta *Domicilium Dæmoniorum*, cùm fuerit habitaculum Ecclesiæ verorum Christianorum. Rursus quando cecidisse dicemus hanc Babylonem? Num quando desiit persequi Christianos? Num quando Constantinus in Imperio constitutus Christianos lædi prohibuit? Num sumpsit tum Deus de Roma pœnas, quando pia & Christiana facta est? At hoc summi amoris, non Dei odii testimonium fuit. Scio quosdam hoc Romæ excidium referre velle ad cladem, quam ab Herulis, & Gothis passa est initio quinti seculi. Sed multa sunt quæ hoc effugium vanum esse ostendunt; 1. Quia Gothica clades licèt magna, non fuit tamen ultimum, & finale Romæ excidium, de quo loquitur Joannes, ut colligi potest ex ℣. 22. 23. ubi ultima, & nunquam reparanda Romæ desolatio graphicè describitur, quod bene observat Suarez lib. 5. cap. 7. num. 11. *Desolatio Romæ quæ prædicitur* Apoc. 18. *erit sempiterna, ideòque certum videtur Oraculum illud in nullo præcedentium excidiorum Romæ impletum fuisse.* Et cap. 21. num. 6. *Prophetia illa nondum impleta est, nondum enim Roma fuit penitus extincta; Nam licet aliquas graves calamitates, & clades non modicas sub Gothis & Vandalis passa sit, per illas tamen non est impleta illa Ioannis Prophetia* dicto cap. 18. *quia per illa excidia factum non est, ut amplius non inveniatur.* 2. Clades Gothica Romæ non contigit dum erat Ethnica, sed postquam ad Christum conversa fuerat, nec ampliùs Christianos persequebatur. 3. Excidium de quo Joannes, à Populo Dei, postquam è Babylone exierit, inferendum fuit; sic enim loquitur ℣. 4. *Audivi vocem è Cœlo dicentem, Exite ex ea Populo mi, ne participes sitis peccatorum* &c. *Reddite ei sicut & ipsa reddidit vobis.* Et hæc Gothicæ cladi haudquaquam conveniunt; Apoc. 18. 3.

DISPUT. VI. Illa enim non à Populo Dei è Babylone egresso, sed Populo Dei ab illuvione barbarica, Arianâ peste infectâ, infligebatur. Denique Babylonis excidium Regibus terræ, & impiis omnibus luctus, piis verò gaudii & exultationis, materiam præbiturum est. At contrà clades illa, quâ Barbari Romam affecerunt, piis doloris, impiis lætitiæ causa fuit.

IX. Quartò de eâ Roma loquitur Joannes, qualis futura erat, sub ultimo Capite, qui Rex octavus, Et unus è septem dicitur; sic enim ait cap.
Apoc.17.10. 17. 10. *Septem capita sunt septem Reges, quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit, Et quum venerit, oportet eum ad exiguum tempus manere, Et bestia quæ erat & non est, octavus est, & unus ex septem, & in exitium abit.* Quòd si nobis repræsentare voluisset Romam Ethnicam, non descripsisset illam, qualis futura erat sub octavo Rege, sed qualis tunc fuit sub sexto Capite, quod fuit Imperatorum. Nam ut Doctiores bene observârunt, hæc Romano statui apprimè congruunt, Et *septem Capita* aptè referuntur ad septem Capita Regiminis, quibus ille Status successivè subjectus fuit, *Reges* scilicet, *Consules*, *Dictatores*, *Decemviros*, *Tribunos militum consulari potestate*, *Imperatores*, *Patriarchas*, & horum quinque jam fuerant & ceciderant Joannis tempore; *Sextum* nimirum Cæsarum Imperium erat; *Septimum* nondum venerat, & exiguo tempore durare debuit, Ecclesiasticum scilicet regimen Patriarcharum, ex quo Imperium Româ Constantinopolim translatum est; Eos enim Romæ dominatos esse notat *Socrates* lib. 6. cap. 11. licèt illorum regimen Imperatoribus semper fuerit subordinatum. *Octavum* denique, est Bestia, quæ designat Antichristum, qui quidem censetur Octavus, propter illius summum & absolutum imperium, diversum à prioribus, simul tamen Septimus, quia ex Patriarchâ Pontifex factus est œcumenicus, & parem gloriam habiturus erat illi magnificentiæ, quam magna illa Civitas obtinuit tum, cùm maximè floreret & triumpharet.

X. Quintò, Ea Roma est Babylon, quæ *nundinatur animas hominum* Apoc. 18. 18. At nundinationem animarum Roma Ethnica non
Apoc. 18. 18. exercuit, sed Papalis exercet fœdissimè, tam vivorum quàm defunctorum, ut cuivis notum. Imò totum Regnum Pontificum mera est mercatura & nundinatio, ubi omnia, etiam sanctissima, venum exponuntur, *Cœlum est venale, Deúsque*, inquit Mantuanus. Vide *Taxam Cancell.* Sextò, ea Roma intelligitur, ex qua postremis temporibus exire jubetur Populus Dei: At nusquam Spiritus Sanctus jussit fideles Româ Ethnicâ secedere, nec Christiani unquam legantur vi hujus præcepti Romam Ethnicam deseruisse; sed ibidem semper, etiam sævientibus persecutionibus, constantes perseverârunt. Septimò si propter idololatriam Ethnicam sic dicta est Roma; Cur Patres post illam sublatam, eam

non

non desinunt vocare Babylonem? Cur Marcellam *Hieronymus* abstrahere Româ cupit Ep. 17. quòd sit Babylon, unde populus Dei exire jubetur? Cur ipse noluit diutiùs morari Romæ, quòd Babylon esset, *Ora*, inquit ad Asellam, *ut de Babylone Jerosolymam regrediar*? Cur tot inter ipsos Pontificios hoc nomine illam designant? *Episcopi Belgici* in Epistola ad Nicolaum Primum apud *Aventinum* lib. 4. *Annal. Boio.* dicunt Romam esse, quæ à sacris Vatibus Babylonia vocatur; *Clerus Leodiensis* in Epist. contra Paschalem II. idem profitetur apud Aventinum lib. 5. *Petrus Blasensis* Epist. 44. & alii, & inter eos præcipuè *Petrarcha*, qui passim Romam vocat *Babylonem meretricem*, *matrem idololatriarum & scortationum* &c. Nec alia fuit mens Ludovici XII. quum temerè & injuriosè à Iulio II. Pontifice proscriptus, moribundi senis inanes diras contrariâ obnunciatione generosè revicit, cæsô etiam nummô, qui titulos Regis Franciæ Regnique Neapol. ex una parte, & insignia Franciæ ex altera referebat cum elogio, *Perdam Babylonis nomen*, quales adhuc hodie multi reperiuntur.

XI. Frustrà verò Ballar. contendit intelligendam esse Romam Ethnicam, quia Johannes loquitur de ea, quæ tenebat imperium super Reges terræ, & quæ erat ebria de sanguine Sanctorum, & de sanguine Martyrum Jesu cap. 17. 6. &. 18. 24. hoc verò locum non habere nisi in ea Roma, quæ regnantibus Nerone & Domitiano Martyres trucidabat. Nam ad Imperium quidem quod attinet, satis est Romam tunc imperium habuisse in omnes gentes, cùm hoc scriberet, quod innuere voluit, ut disertiùs Urbs notaretur, quam indicabat, nullúsque esset dubitandi locus. Deinde quis nescit Romam Papalem adhuc esse locupletissimam & potentissimam, Orbis Reginam, quæ quod *non possidet armis*, *religione tenet*? Quid enim aliud volunt ista Elogia, *Omnia Regna Constantinus Papæ dedit*, Distin. 96 cap. 14. *Constantinus. Per Papam omnes Reges regnant.* Bozius de Jure natu. & Div. Eccl. lib. 1. cap. 6. *Papa est mundi Dominus.* idem lib. 5. cap. 19. ita ut omnes Reges *sint Papæ Vassalli*, si Iesuitis creditur. *Steuch. de Donati. Constan.* & jus habet transferendi regna, & dandi quibus vult *Decret.* lib. 1. tit. 6. cap. 34. de Electione. Ita quod de persecutione Sanctorum & sanguine Martyrum dicitur, non ad Ethnicos Imperatores, sed ad Antichristum referendum est. Quamvis enim non dubium sit, quin Roma Ethnica Christianos etiam sit persecuta; tamen cùm agatur de persecutione, quæ excitatur à Meretrice, quæ nomen Mysterii in fronte gerit, quæ dum ex una parte poculô aureô scortationum Populos dementat, fraudibus & lenociniis in errorem inducendo: ex altera, inauditâ violentiâ in fideles Christi Servos grassatur, patet ad Romam Ethnicam hoc haudquaquam pertinere: sed ad Pontificiam, cujus immanem crudelitatem & dirissimas

Disput. VI. dirissimas persecutiones, utinam pii non sensissent sæpius, & non sentirent etiamnum hodie; Sed res ipsa nimis clamat, & historiæ loquuntur, ut superiori Disputatione probatum est; ut ista vix ac ne vix quidem explicatione egeant; Non magis ac illa, quæ adduntur, quum Mulier dicitur *purpurâ & coccô amicta*, *aurô & lapidibus pretiosis & margaritis inaurata*, Quòd in fronte scriptum gerit nomen *Mysterium*, quod in Romani Pontificis tiara scriptum fuisse testes αὐτόπται referunt, & alia id genus, de quibus alibi fusiùs dicendum erit.

XII. Scio duo adhuc objici ab Adversariis adversùs sententiam nostram. Primum, non posse intelligi Romam Christianam, sed Paganam, Apoc. 17. 6. quia Apoc. 17. 6. *decem cornua*, id est decem Reges, qui potestatem suam 13. traditiri dicuntur Bestiæ, & cum Agno pugnaturi ℣. 13. & 14. quia vires suas & jus Imperii conferent ad Romanæ Sedis & Religionis tutamen, adversùs Christi doctrinam & Sanctos ejus testes; Iidem postea ℣. 16. dicun- ℣. 16. tur *Bestiam aversaturi*, & *desolatam eam* & *nudam reddituri*, *carnes ejus manducaturi*, *& igne eam concrematuri*. *At quomodo*, inquit Bell. lib. 3. de Rom. Pont. c. 13. *erit sedes Antichristi*, *si eo ipso tempore debet* à Regibus istis *everti & comburi*? Sed nodus facile solvitur, si distinguantur tempora. Primò enim daturi sunt potestatem suam Bestiæ per illusionem falsæ pietatis, & dementationem vini scortationis, quó inebriari debuerunt. Sed postquam ab errore suo & spirituali ebrietate erunt expergefacti, tunc amore in odium verso, aversabuntur summè quam maximè deperibant; Deo justissimo judicio suo hoc ita dispensante, ut à propriis amasiis deleatur, *Deus enim*, ut subjicitur ℣. 17. *dedit in corda eorum*, *ut faciant quod illi placitum est*. Alterum petitur ex hypothesi Pontificiorum de duratione Anti-Christi per 1260. dies, id est, *tres* annos cum dimidio; Nam si brevi hoc tempore tantùm durare debuit, quomodo Roma hodierna Christiana, quæ à tot seculis jam duravit, potest esse Babylon Apocalyptica, & sedes Anti-Christi? Sed demonstrata semel falsitate istius hypothesis, quæ dies naturales supponit pro propheticis; & tres annos cum dimidio, pro mille ducentis & sexaginta annis,. cadit vanitas istius figmenti, ut in sequentibus sumus probaturi.

XIII. Sic ostensum fuit Veterem Romam Ethnicam, per Babylonem non posse designari: De hac veritate convicti aliquot ex Pontificiis, aliud effugium captant, ut Roma quidem intelligatur, qualis futura erat sub finem mundi tempore Antichristi. Verùm non Roma Christiana, & Papæ subjecta, sed Pagana & ad Ethnicismum relapsa, quod somniavit *Viegas*, *Lessius*, *Ribera*, cum aliis nonnullis. Sed hoc etiam χρησφύγετον proclive est eripere Adversariis, siquidem eadem facilitate rejicitur commentum, quâ proponitur; cùm hæc interpretatio nullum in Scri-

in Scriptura fundamentum habeat, nullum in Patrum monumentis vestigium, nulla rationum momenta, sed meras conjecturas & vanas divinationes. Unde *Lessius* ipse dum eam commendare studet, nihil afferre potuit, nisi quod ***non debet alicui incredibilis videri*** in Apoc. c. 17. & 18. At non quæritur, an factum aliquod non incredibile debeat videri, sed an probari aliquo argumento possit reipsa contigisse; At unde probabunt nobis Romam sub Antichristo ad Ethnicismum reversuram? Imò nonne Apostolus testatur *Antichristum in Templo Dei*, id est Ecclesia *sessurum*, quod dici non posset, si ad Ethnicismum sub eo relapsura erat? Hinc plerique ex Pontificiis hoc respuunt figmentum, tum *Justinianus* in 2. Thess. 2. ubi de eo dicit, *quid hoc est quàm divinare.* Suarez. s. 7. 10. *Non video unde probari possit.* Malvenda ut incredibilem detestatur, Alcazar in Apo. 17. & 18. ad eos accedit.

XIV. Hoc verò semel posito, Romam Christianam & Pontificiam hìc connotari; Inquirendum jam est ulteriùs, quare Spiritus S. sub Babylonis nomine illam describere voluerit, & quæ sit istius locutionis ratio & fundamentum. Primò mirum videri non debet si ænigmaticè & figuratè loquitur, cùm hìc non historiam scribat, sed prophetiam, quæ obscurior solet esse, & variis figurarum involucris tecta; Ita tamen velata est & operta, ut mysterium sub hoc velo latens penitiùs rem attendenti non difficile sit agnoscere; Quando tanta est inter Romam & Babylonem similitudo, ut cæcum esse oporteat, qui eam non videt. Audiatur vel unus *Orosius* histor. lib. 2. c. 2. *Ecce*, inquit, *similis Babyloniæ ortus & Romæ, similis potentia, similis magnitudo, similia tempora, similia bona, similia mala, &c. Babylon eo anno sub Præfecto Arbacto dehonorata est, quô Roma sub Proco Rege, ut propriè dixerim seminata est; Babylon novissimè eo tempore à Cyro Rege subversa, quô primum Roma à Tarquiniorum Regum dominatione liberata est. Si quidem sub una eadémque convenientia temporum illa cecidit, ista surrexit, illa tunc quasi moriens dimisit hæreditatem, hæc verò pubescens, tunc se agnovit hæredem: tunc Orientis occidit imperium, & ortum est Occidentis.*

XV. Sed ut hoc clariùs pateat, quædam collationis capita attingenda sunt; Non tam ea quæ Urbis magnitudinem & gloriam, quàm quæ Peccata & Pœnas spectant. Multa quidem Ecclesiæ ab ejus incunabulis damna sunt à Mundo illata, Ægyptus nascentem suffocare; Babylon adultam opprimere & corrumpere; Antiochus provectam extinguere connisi sunt. Sed quæ distincta fuerunt temporum intervallis persecutionum exempla, omnia, ut solent morbi omnes in senectutem confluere, collecta in Ecclesiæ novissimam ætatem ingruerunt: quippe quod sævitia Pharaonis, fastus Babylonis, Antiochi furor designaverat, ad unius Antichristi componendam

DISPUT. VI. ponendam immanitatem coëunt. Hinc ejus ſedes, modò *AEgyptus* propter ſervitutis duritiem, modò *Sodoma* dicitur, propter impuritatum fœditatem Apoc. 11.8. Vicit tamen cætera *Babylonis* nomen. Nam aliæ ſuas artes, ſuas ſcelerum formas ſingulæ contulerunt, Babylon imperium, ſtatúmque cum Eccleſiæ Captivitate conjunxit & produxit. Adde quòd germanæ utriuſque dotes Tyrannis, & Idolomania. Omnium utraque ſcortationum metropolis & impietatis officina. Hôc differunt quòd altera Corporum exitio attenta, carnificinæ & excidio Animarum non adeò intenta fuit. Hìc Nimrod robuſtus animarum Venator. Hinc linguæ, fideíque ſanctæ nata oblivio, & omnium linguarum ac rerum proceſſit confuſio. Hinc barbaries in Religionem infuſa, Veritas oppreſſa, Templum Dei fœdiſſimâ Idololatriâ pollutum, divina pietatis inſtrumenta miſerrimâ captivitate, vel ſepulta, vel ad nefarios & profanos uſus traducta; Sacramenta impiis ſuperſtitionum commentis commutata; Omnia ſacra turpiſſimo quæſtu contaminata, Euangelium anilibus fabulis obrutum, Conſcientia Traditionum laqueis & legum humanarum vinculis conſtricta; Et Populus Dei diriſſimæ ſervitutis jugo oppreſſus.

XVI. Longum foret ſigillatim omnia perſequi, ſed paucis rem notâſſe ſufficiet. Vetus Babylon Jeroſolymam, & Templum Dei vaſtavit, Nova Eccleſiam Chriſtianam, quæ Dei vivi Templum eſt, corrupit. Illa Populum Dei captivum abduxit, & ſub graviſſimo Tyrannidis jugo gementem diu detinuit. Iſta Eccleſiam Chriſti captivam ſub duriſſimâ ſervitute detinet. Illa faſtu intolerando ſeſe ſupra cætera mundi Regna extulit, quaſi omnibus ſu-
Iſ. 47. 2. 10. perior eſſet & nulli ſecunda, *Dixiſti*, inquit Iſa. 47. 2. *in ſeculum ero Domina*, & ỽ. 10. *confiſa es malitia tua, dicens nullus videt me, ſapientia & ſcientia tua ipſa evertit te, ut diceres cum animo tuo. Ego ſum & nulla præter me amplius.* Iſta non aliter. *In corde ſuo dicit, ſedeo Regina, nec ſum vidua, nec*
Apoc. 18. 7. *videbo luctum* Apoc. 18. 7. dum ſe jactat æternam, infallibilem, Mundi dominam & Pontificem ſuum ſupra Reges & Principes, atque adeò ſupra πᾶν σέβασμα effert. Illa rapinis & injuſtitiâ celebris fuit, quà ad ſe
Jer. 51. 34. 35. mundi opes per fas & nefas pertrahere eſt conata Jer. 51. 34. 35. *Exedit me, quatit me Nebucadnezar Rex Babyloniæ, ſtatuit me ut vas inutile, deglutit me ut draco, implet ingluviem ſuam deliciis meis &c.* Iſtam eodem rapacitatis & avaritiæ crimine teneri, non diffitentur, qui in ejus ſinu vivunt, *Mantuan.* ad falco. de colloq. inopum cum falcone.

Obtinet expulsâ probitate pecunia Romam,
Nec Deus in tota poſſidet urbe locum;
Quot ſunt Romæ homines, tot ſunt per compita fures,
Quoſve canes ſperas experiere lupos.

Vide etiam *Petr. Blaſenſem* in Epiſt. 144. 145. 146. Illa præſtigiis & magicis artibus dedita fuit, ut hoc illi non ſemel à Prophetis exprobratur

probratur. Has verò in ista nimis obtinere jam diu compertum est; cùm non paucis ex pontificibus crimen hoc impactum sit, ut *Sylvestro* II. *Benedicto* IX. *Gregorio* VII. aliisque. Videatur *Platina* in vita Sylvestri II. *Io. Stella* in fasciculo rerum expetendarum, *Beno* in vita Hildebrandi. Illa nominis etymo *confusionem* notat. Ista non nomine, sed reipsa mera confusio est, non linguæ tantùm, sed & doctrinæ, *turbat, omnia, miscétque*, inquit Patrarcha li. Epist. sine titulo epist. 13. *industria, quam putas ob causam, nisi ut circulatorum more, vel perplexo loro, vel confuso vulnere licentiùs fallat, & fraus sub proprio umbraculo turbata Reip. delitescat? Et ille quidem pro qualitate propositi artibus utitur non novis; Nam & in fruticoso gaudet auceps, piscator in turbido, fur in tenebris*, &c. Illa *malleus* fuit & virga in manu Domini ad conterendas gentes, & Dei populum Isa. 10. 5. Jer. 51. 20. Istâ Deus utitur ad affligendum Mundum & Ecclesiam. Illa *Tyrannide & Idololatriâ* illustris fuit; Istam utriusque non minùs ream esse, superioribus Disputationibus ostensum fuit. Illa denique gravissimas criminum suorum pœnas dedit ex justo Dei judicio Jer. 51. istam non leviores manere Spiritus S. testatur Apoc. 18. DISPUT. VI

XVII. Ne verò videamur quicquam Romæ affingere ex Nobis, damus Testes domesticos, & malumus id ipsum aliorum, quàm nostris verbis, exprimere. *Petrarcha* multus est in describendo corruptissimo ejus statu suo tempore, *O fons dolorum*, inquit p. 1. Cant. 106. 107. 108. *domicilium irarum, Schola errorum, Templum hæresium, olim Roma, nunc Babylon falsa & nequam, cujus causâ tantum lacrymarum funditur & suspiriorum, officina fraudum, claustrum irarum, In qua bonum interit, & malum creatur & oritur; Viventium inferne & cruciatus, Nide proditionum in quo latitant quæcunque mala per orbem terrarum hodie sparguntur, Vini serva otii, & epularum, in qua libido suos extremos edit conatus*, & luculentiùs adhuc lib. Epist. sine titulo Epist. 7. 8. *Quicquid de Assyria, vel Ægyptia Babylone, quicquid de quatuor labyrinthis, quicquid denique de averni lumine, déque tartareis silvis, sulphureisque paludibus legistis, huic Tartaro admotum, fabula est. Hìc turrificus simul & terrificus Nimrod, hìc Pharetrata Semiramis, hìc inexorabilis Minos, hìc Rhadamantus, hìc Cerberus universa consumens, hìc Tauro supposita Pasiphaë, mixtúmque genus quod Maro ait, prolésque biformis, Minotaurus inest Veneris monimenta nefandæ. Hic postremo, quicquid confusum, quicquid atrum, quicquid horribile usquam est, aut fingitur, aspicies*, &c Et ibid. *Hic verò non tam civitas, quàm larvarum & lemurum domus est, & ut breviter dicam, scelerum atque dedecorum omnium sentina, atque viventium infernus.* Vide etiam Epist. 15. 16. 17. Ubi idem argumentum persequitur, quas brevitatis studiô omittimus. Addamus etiam illustrissimi inter Pontificios

Disput. VI. tificios Cardinalis Baronii suffragium, qui ad ann. 912. Romæ corruptelas & sordes nefandas fatetur, *Quæ tum facies S. Romanæ Ecclesiæ, quàm fœdissima, Cùm Romæ dominarentur potentissimæ ac sordidissimæ meretrices, quarum arbitriò mutarentur Sedes, darentur Episcopi, & quod auditu horrendum & infandum est, intruderentur in sedem Petri, earum Amasii Pseudo-pontifices*, quos postea *monstra* vocat. Quorum quantus fuerit numerus, exponit *Genebrardus*, licèt nobis inimicissimus a. m. 4987. *Seculum hoc*, inquit, *uno infelix, quòd per annos ferè centum quinquaginta à Ioanne VIII. Pontifices à virtute Majorum defecerint, Apotactici, Apostaticique potiùs quàm Apostolici.* Qui talia vellet operosè congerere ex *Bernardo*, *Sigeberto*, *Platina*, *Sigonio*, *Fasciculo temporum*, *Urspergensi*, *Theodorico à Niem*, *Mantuano*, aliisque, posset ingens inde volumen conficere, & Romæ cum Babylone similitudinem deprehendere; Unde mirum nemini debet videri, si Joannes illam istius nomine designare voluerit, quando non potuit alio significantiùs statum ejus ac conditionem nobis describere.

XVIII. Cùm ergo ex his constet, Romam Pontificiam veram esse mysticam Babylonem, ex qua egredi nos jubet Spiritus Sanctus, nemo non videt justissimam fuisse & summè necessariam nostram ab ea Secessionem, ut Voci cœlesti pareremus, & saluti nostræ iremus prospectum. Quod clariùs patebit, postquam visum fuerit, *quinam* teneantur exire, & *quomodo*. Prius innuit Joannes, quum *Populum Dei* compellat, *Exite ex ea Popule mi.* Ut ostendat, non ad omnes, quotquot Babylone fuerint, exitum hunc spectare, sed ad eos tantùm qui *Populi Dei* singulari prærogativâ gaudent; Ut solus Abraham ex Ur Chaldæorum evocatur; solus Israël ex Ægypto; soli Judæi ex Babylonia. Licèt enim omnes possint vocari populus Dei, generali nomenclatione, ratione Providentiæ; tamen strictiori significatione *Populus Dei* vocatur sola *Ecclesia* ratione fœderis Gratiæ, quia cum ea pactum speciale iniit, in quo testatur se fore Deum nostrum, petitque vicissim ut *simus ejus Populus*; Populus ergo Dei dicitur, non ratione *Creationis*, sed *Redemptionis*, Non respectu *Providentiæ*, sed respectu *Prædestinationis*, quia à Deo electus fuit ab æterno, à Christo redemptus, à Spiritu Sancto vocatus in tempore, ut esset λαὸς περιούσιος, *populus peculii* 1. Pet. 2. 9. & Tit. 2. 14. Ut verò appellatio ista honorifica, *beneficium* à parte Dei longè maximum importat, nimirum communionem cum Deo, & communicationem gratiæ & gloriæ, & omnimodæ felicitatis; Ita *officium* postulat ab homine strictissimum, omnimodum scilicet cultum & obsequium; quod in eo potissimùm locum habere debet; ut quemadmodum Deus illum præ cæteris omnibus dilexit, & ab illis secrevit, ut esset illius Deus: Ita ipse vicissim ab omnibus aliis sese

se

se separare teneatur, ut Deo suo soli adhæreat, nec patiatur fidem suam, vel cultum ullâ vel erroris vel idololatriæ, quæ cum Deo est ἀσύςατος, labe infici. Unde fluit Secessionis quæ hîc præscribitur necessitas, & Mandati divini justitia; Cùm enim Babylon ista pessimè corruperit totum Dei cultum, & Populus Dei sub gravissimo ibi detineatur servitutis jugo, ubi non potest sine præsentissimo salutis periculo manere: Quis non videt summam illi & indispensabilem imponi eo ipso exeundi necessitatem? DISPUT. VI.

XIX. Ut verò exeundi ex aliquo loco mandatum, supponit necessariò moram ibidem præcedentem; bene inde colligimus, si Populus Dei exire Babylone tenetur; Eum ibi antea fuisse, adeoque rectè dici Ecclesiam in Papatu latuisse. Non quòd Papatus vera sit Ecclesia, cùm contrà sit ejus pestis & corruptio. Sed quia Deus voluit aliquamdiu fideles suos in eo conservare. Quomodo Judæi, qui tunc temporis Populus Dei erant, captivi fuerunt Babylone; nec tamen dici potest, Babylonem propterea veram fuisse Ecclesiam. Atque hinc non obscurè liquet, quid responderi possit ad Quæstionem vexatissimam, quam identidem Adversarii Nobis oggerunt, *Ubinam esset vera Ecclesia ante Lutherum & Calvinum si non fuit Romana?* Quid enim, si ab iis vicissim quæramus, Ubinam vera fuerit Ecclesia Dei tempore captivitatis Babylonicæ, si Babylon non fuit? Respondebunt procul dubio; Non fuisse Babylonem, sed in Babylone captivitate oppressam. Quidni & Nos pariter dicamus, Ecclesiam fuisse in Papatu, sed captivam. Porrò ut quæstio ista potest intelligi, vel *de personis*, vel *de sede & loco*; Ita diversimodè responderi potest. Nam respectu *personarum*, bene respondetur Ecclesiam fuisse in omnibus & singulis Fidelibus & Electis, qui tunc temporis vivebant, qui licèt hominibus & Mundo ignoti, Deo tamen erant notissimi; quomodo septem millia qui tempore Eliæ genua Bahali non flexerant. Ita respectu *loci* & *sedis*, dicimus, non fuisse certo loco alligatam; sed diversam sedem, modò hîc, modò illic juxta dispensationem Dei fuisse sortitam; Vel extra Papatum, in Cœtibus variis, qui nullam cum Roma communionem habuerunt; Vel in ipso Papatu, non quidem quoad communionem internam cum eo, sed quoad communionem externam & visibilem, quia in medio Papatûs vixit, non conjunctim & simul, sed sparsim per Regna, Provincias, ac familias, in quibus Deus Populum suum, & Electos suos habuit, quos in mediis Papatûs tenebris voluit conservare, ut totidem φωςῆρας & Testes veritatis, qui contradicerent Papatûs erroribus, & Veritati testimonium perhiberent. Fateor quidem conditionem istius Ecclesiæ miseram fuisse & afflictam; non tantùm, quia obscura fuit & splendore suo destituta, quod adumbratur imagine Mulieris fugientis in desertum Apocal. 12. & quia exigua fuit numerò, & ad magnam Apoc. 12.

 paucitatem

DISPUT. VI. paucitatem redacta; sed etiam quia non potuit non, in Papatu manendo, variis ejus abusibus participare, licèt fundamentum salutis semper retinuerit. Verùm dubitare non debemus, quin ibidem semper aliquem sibi Populum servârit Deus, quem Spiritûs efficaciâ, & Verbi ministeriô sustentavit: Et vel ex hoc uno luculenter colligitur, quòd exire è medio Babylonis jubetur; Nec enim juberetur exire, nisi fuisset adhuc in ea.

Quænam Secessio imperetur? XX. Dum autem *exire* populus jubetur, *Secessio* imperatur, cujus *modus* & *ratio* tertio loco jam venit expendenda. Cùm verò *secessio* duplex possit distingui, alia *localis* & *politica* quoad sedem, alia *spiritualis & mystica* quoad fidem; primam Judaïco populo olim imperatam fuisse, extra controversiam positum est, ut relictâ Babylone, Judæam repeteret,
Is. 48. 20. & libertate pristinâ frueretur; quò respiciunt loca antè citata Isa. 48. 20.
Jer. 51. 6. *Zach.* 2. 6. 7. Jerem. 51. 6. Zaca. 2. 6. 7. Sed secundam Populo Christiano imponi, non minùs clarum est; Ut enim Ecclesia migraverat non *mœnibus*, sed *moribus*, & mutaverat, non *sedem*, sed *fidem*; non *nomen*, sed, proh dolor! *Numen*: Ita non agitur propriè de *secessione politica* & civili, quod ad habitationem & hospitium. Sed de *secessione sacra* & *mystica*, quoad Religionem, per quam fiat, ut nullam in sacris cum ea communionem ampliùs colamus. Rursus cùm *Secessio sacra* sit vel *cordis*, vel *oris*, vel *latens* & *negativa*, per rejectionem errorum internam, quum quis se purum & immunem præstat à cultu idololatrico, non communicando cum ipso, quod fecerunt septem millia tempore Eliæ. Vel *patens* & *positiva* per apertam veritatis professionem, quum palàm nos testamur alienos ab erroribus & superstitionibus alicujus Ecclesiæ, Imò & Cœtus segreges ab ea instituimus, & puriorem Dei cultum seorsim profitemur, quomodo Gentiles ab Ethnicismo secedebant ad Christianismum. Hìc non alterutram tantùm, sed utramque simul præscribi certum est: quomodo Judæi apertè Babylonem delinquere tenebantur, ut Jerosolymam se reciperent. Atque
Is. 52. 10. hoc clarè insinuat Isa. 52. 10. *Discedite, discedite, Exite illinc, immundum non attingite. Exite è medio istius, purgate vos portantes vasa Domini*, ibi enim ad utrumque exitum respicit *typicum* ex Chaldæa, & *mysti-*
2. *Cor.* 6. 16. 17. *cum* ex Babylone spirituali; Unde Paulus hoc loco utitur 2. Cor. 6. 16. 17. ad insinuandam Secessionis ab impuro impiorum Cœtu necessitatem, *Quapropter exite è medio ipsorum, inquit Dominus, impurum ne attingitote, & ego vos recipiam.* Sic Act. 2. 40. Eadem secessio aperta & positiva à
Act. 2. 40. Judaïsmo ad Christianismum Judæis imperatur à Petro, *Servamini ex hac perversa generatione.* Nec aliter fieri potest, si saluti nostræ consultum volumus; ut geminum hîc scopulum æquè periculosum declinemus, Alterum *hypocritarum*, qui corpore Babylone egrediendo, animo semper & corde ibidem manent, Alterum verò *Pseudo-*

Ni-

Nicodemitarum, qui se corde secedere profitentur, licèt corpore adhuc ibi hæreant. DISPUT. VI.

XXI. Et ad Secessionem cordis quod attinet, Cùm nulla possit esse communio inter lucem & tenebras, Errorem & Veritatem, Templum Dei & Idola? Et Deus cor nostrum super omnia postulet; Nemo non videt, *Secessionem cordis* hîc primò requiri, ut omnem errorem & impietatem abnegantes, puro corde & fide ἀνυποκρίτῳ Deum veneremur & colamus. Aliàs quid juvaret ore tenus ad Deum accedere, si cor ab eo remotum semper manet? Quid juvaret veritatem extrinsecùs profiteri, dum pestiferi & exitiales errores in mente foventur? Quid prodesset Jerosolymæ civem se jactare, & Babylonem corpore reliquisse; si animus in eam semper conversus est, imò si Babylon cordi semper hæret infixa? Satius omnino foret nunquam ex ea egressum esse, quàm ejus odium hypocriticè simulando, pronum erga ipsam affectum semper habere: Unde non mirum, si tales Vertumni, Proteo quovis mutabiliores, qui Religionem propriis commodis accommodare volentes, Christum videntur amplecti, quum è re sua hoc esse vident; Iidem tamen subinde, quum sibi utilius fore judicant, ad Babylonem relabantur, quia ex ea nunquam seriò & sincerè fuerant egressi, de quibus impletur quod ait Petrus, *Canis ad vomitum revertitur, & sus ad volutabrum* c. 2. secundæ ℣. 22.

XXII. Sed ita Secessio cordis ante omnia requiritur; Ut necessaria etiam sit *Secessio oris & corporis*. Nam ut *corde creditur ad justitiam*; Ita *ore fit confessio ad salutem* Rom. 10. 10. Et ut Christus Corporis, non minùs ac Animi Redemptor est; sic in utroque vult glorificari 1. Cor. 6. 20. non modò per internam veritatis cognitionem & amorem, sed & per externam & apertam ejus professionem; ne ullam ampliùs cum Cœtu indololatrico communionem habeamus, ut sacris ipsius intersimus, & errores amplectamur, quod esset *characterem Bestiæ sumere* & eam adorare Apoc. 14. 9. Nec aliâ de causâ veri fideles proponuntur toties in hoc libro *obsignati in frontibus* Apoc. 7. 3. quàm ut necessitas professionis externæ innuatur, non minus ac fidei internæ, quia Christus damnat, non modò eos qui non crediderint corde, sed etiam qui ore abnegarint Luc. 12. 9. Quod Pseudo-Nicodemitarum vanum commentum jugulat, qui secessionem mentalem jactant, dum externam fugiunt, seque satisfecisse putant mandato Dei, quum Errores & abusus Papales corde aversari se fingunt, dum Babylone semper manent, & corpus idololatrico cultu polluunt, quasi Deus alterâ hominis parte contentus esset, nec cultum externum corporis, non minùs ac internum animi requireret. At divisionem istam minimè ferendam esse non semel protestatur; Nec potest pati, ut Corpus, quod ad imaginem suam condidit, quod per Christum redemit,

[Margin notes: 2. Pet. 2. 28. — Apoc. 14. 9. — Apoc. 7. 3. — Luc. 12. 9]

Disput. VI. redemit, quod in Templum Spiritûs S. consecravit, idolis polluatur, vel spirituali scortatione contaminetur; Non potest ferre, ut Christianus, filius Dei veritatis, infamis mendacii crimine se obstringat, simulando corpore, quod animo improbat, & divortium exitiale inter linguam & cor faciendo; An Vir uxorem suam pudicam & castam dixerit, quæ cor quidem servare illibatum marito profiteatur; interim corpus adulteris nefandâ libidine prostituat? Ita an Christus pro fideli Sponsa, & casta virgine habiturus est, quæ partiri voluerit inter se & mundum, & Cor quidem dare se Christo profiteatur, dum Corpus mundo & idolis prostituit?

XXIII. Neque hic reponendum; *Non statim Babylonis peccatis infici, quotquot in ea manent, cùm libertas quidvis pro arbitrio credendi, modo in ejus communione externa maneatur, iis qui ad eam accedere voluerint, promittatur:* Nam licèt blando isto sermone non rarò uti soleant Babylonis mancipia; Non difficile tamen est dignoscere, inania tantùm verba esse, & escam periculosam, quâ incautos inescare satagunt. Quid enim juvat *Libertas credendi* quod libuerit, si necessitas semper imponitur profitendi quod conscientiæ repugnat? Non potest, fateor, cogi conscientia, sed potest opprimi; Nam quicquid sit, si communionem externam fovemus cum illa; Si sacris ipsius intersumus, saltem corpore; Si ejus fidem externè profitemur, Nonne characterem ejus sumimus, & Christum abnegamus? Nonne dissimulamus veritatem agnitam, & mendacium simulamus? Nonne ejus jugo collum subdimus, & peccatis ejus participamus? Taceo quòd falsò talis libertas promittitur, cùm nihil minus in animo habeant, qui ita loquuntur; Et contrarium ex ipsâ praxi pateat; Quis enim nescit, neminem in communionem ejus recipi, vel in ea degere posse, qui Missatico Sacrificio interesse non debeat, id est, coram Idolo genu flectere? quique Papæ authoritatem agnoscere non teneatur, & Decretis Ecclesiæ acquiescere? Quod unum, si nihil aliud esset, gravissimum tyrannidis jugum, cum libertate Christianâ planè ἀσύςατον importat; siquidem, hoc semel posito, tenebuntur omnes cæcâ obedientiâ recipere, quod Papæ libuerit ad credendum vel præstandum imponere; quod nemo non videt verum & legitimum esse positivæ Secessionis, quæ hîc præscribitur, motivum & fundamentum, *Mandato* præsertim *divino* accedente.

XXIV. Quando autem *Mandatum* illud factum sit, nunc inquirendum; ut constet non tantùm de modo Secessionis, sed etiam de *Tempore. Vocem* quidem cœlitus *auditam* narrat Joannes; non quòd tunc temporis efferri debuerit, vel impleri, sed hic *auditus propheticus* designatur, ut suo tempore implenda prænunciaretur. Quamvis verò non ita proclive sit designare Temporis momentum, quô Vox ista cœlestis debuerit audiri, vel audita fuerit; Non obscuri

obscuri tamen sunt characteres, quibus hoc dignoscatur; Siquidem hic mentio fit Babylonis, non modò stantis, sed & ad occasum vergentis & jamjam casuræ. Unde patet, non statim natâ Ecclesiâ, Oraculum hoc locum habere debuisse, sed tantùm post revelatam Babylonem; Neque verò statim initio Tyrannidis Babylonicæ, sed postquam hæc Tyrannis diu duravit, & casui proxima erat; quod ad Reformationis tempus pertinere non diffitebuntur, qui rem seriò & absque præjudicio expendere voluerint: Quum Christus Angelicæ tubæ sonitu, nimirum per fideles Servos suos, qui non ratò *Angelorum* nomine veniunt, annum beneplaciti, & liberationem à captivitate tristissimâ promulgavit. Quomodo olim publicâ voce Judaïco Populo Captivitatis solutionem, & reditum in Patriam per Cyrum denunciari jussit. Nimirum qui luxuriantem castigare voluerat Ecclesiam Deus, in triste exilium pellendo, ubi inter hostes delitescere debuit; noluit tamen eam deserere, sed illi afflictæ propitius adfuit, & tempore præstituto septuaginta annis elapsis, Cyrum excitavit, qui libertatem Judæis attulit, & Edicto promulgato *Jerosolymis dixit, reædificantor, & Templo, fundator* Isa. 44. 23. Esd. 1. Ita in novissimâ hâc captivitate, Israëlem secundùm Spiritum Babylone latentem & gementem non deseruit; Audivit ille captivorum gemitus, Vidit conscientiarum tyrannidem, & tristissimum Ecclesiæ in spiritûs immundi domicilium commutatæ spectaculum, nihilque jam superesse, nisi ut Christi nomen deleretur. Suo itaque tempore suppetias illi tulit, Cyros vocavit, Imò ipse Rex Regum, Dominus Dominantinm, Cyrus noster, (Solem enim Persæ Cyrum vocant, si *Plutarcho* credimus in Artaxerxe, Κῦρον γὰρ καλοῦσιν οἱ Πέρσαι τὸν ἥλιον) Sol ille justitiæ, luce nova tenebras discussit, & Spiritualis Libertatis solemne velut Edictum cœlitus promulgavit.

DISPUT. VI.

Is. 44. 23. *Esdr.* 1.

XXV. Quia verò plurimum intererat hoc ab omnibus intelligi; Ideo non submissâ, sed clarâ & altâ voce, Angelicarum tubarum sonitu, qui homines veterno peccati, & vino scortationis Babylonicæ sepultos excitaret, denunciari hoc voluit. Unde tres sibi invicem succedentes mittit Angelos, qui præconium hoc certiùs confirmarent: Quod jam cap. 14. insinuaverat, postquam de 144. millibus *obsignatorum* egerat, id est, de veris fidelibus, qui se puros ab idololatriâ servaverant, *non se polluendo cum mulieribus* &c. ℣. 4. Primus proponitur ℣. 6. ἐν μεσουρανήματι volans, & *Euangelium æternum* antea sepultum incolis terræ afferens. Quod in fidelibus Dei Servis impletum, quos Deus post Antichristi revelationem subinde excitavit ad Veritatis conservationem & defensionem, ut ex *Catalogo Testium Veritatis* patet; præcipuè verò novissimis seculis, appetente jam Reformationis tempore, ut via illi paulatim pararetur. Ut factum à *Waldensibus*, & *Albigensibus*

Apoc. 14. *v.* 4. *&* 6.

circa duodecimum seculum, anno 1170. postea à *Wiclefo* declinante decimo quarto circa annum 1360. & à *Ioh. Husso* & *Hiero. Pragensi* circa initium decimi quinti, confirmatum est. Secundus & tertius introducun-
Apo. 14. 8. 9. tur ℣. 8. & 9. casum Babylonis describentes, & pœnas denunciantes ejus Cultoribus. Quod tum impletum est, quum magni Viri Dei potenti voce instar tubæ Angelicæ, ab initio Reformationis Papatûs fundamenta masculè subruere cœperunt, tum voce, tum scriptis, hominesque ab Idolomaniâ Romanâ abstrahere, & ad Christi Euangelium revocare studuerunt; quod in *Luthero*, *Zwinglio*, *Oecolampadio*, *Bucero*, *Calvino*, & aliis Heroïbus observatum fuit. Quod autem cap. 14. jam attigerat Spiritus Sanctus, ulteriùs cap. 18. exequitur, & clariùs, tum de excidio Ba-
Apoc. 18. 2. 3. 4. 5. bylonis, non inchoato tantùm, sed consummato vaticinatur ℣. 2. 3. tum de necessaria fidelium à Babylone secessione. Ideo non tantùm denuntiat pœnas Bestiæ cultoribus, quod fecerat cap. 14. sed hortatur insuper pios omnes in ea degentes ad secessionem, ne contaminati illius peccatis, pœnis ejus involvantur, & ruinâ opprimantur ℣. 4. 5. Hoc verò eodem Euangelii præconio impletum esse, ita per se patet, ut magnâ probatione non sit opus. Quis enim ignorat eximios illos Dei Servos in id præcipuè incubuisse, ut fideles à Babylone ad Jerosolymam, à Papa ad Christum, ab Errore & superstitione, ad Veritatem & purum Dei cultum deducerent? Nec eo tempore tantùm vox ista audita est, sed exinde continuò in Orbe Christiano sonuit, & etiamnum hodie resonat, & ad fideles Babylone adhuc latentes dirigitur, ut de salute suâ etiam solliciti, maturè se Babylonis jugo & exitio subducant, ne peccatorum ejus participes, sint etiam pœnarum socii.

XXVI. Hæc quippe ratio Mandati gemina proponitur, *Ne participes peccatorum ejus ex plagis accipiatis.* Fateor vel solam Babylonis mentionem, Secessionis istius necessitatem satis inducere; cùm impossibile sit Civem esse simul Jerosolymæ & Babylonis. Sed ut fortiùs adhuc mandati istius justitia cognoscatur, duplici hac ratione fulcire eam voluit Spiritus Sanctus, quâ justior & gravior nulla dati potuit. Cùm enim summo quisque salutis & felicitatis ducatur desiderio, ea verò sit alienissima, imò planè ἀσύστατος cum duobus maximis, quæ hîc notantur malis, *Culpa* scilicet & *Pœna*, Quis non videt ineluctabilem illis omnibus, qui salutis suæ sunt studiosi, imponi necessitatem eam deserendi societatem, quæ talium peccatorum & pœnarum consortio eos involvit? Atque eò magis, quòd ut peccata ista non levia sunt & minuta, quæ cum fide & salute possunt utcunque subsistere; Sed gravia & teterrima, quæ fidem Christi, & puriorem Dei cultum penitus corrumpunt: Ita pœnæ, quæ illa manent, non castigatoriæ sunt & medicinales, à quibus felix datur exitus, quales in fideles sæpe cadunt;
sed

sed ultrices & horrendæ, quæ ultimum sontibus exitium sunt allaturæ, quas nemo salutis suæ cupidus fugere non tenetur.

XXVII. Atque eâ potissimùm ratione moti fuerunt superiori seculo Majores nostri, quum Babylonem generosè reliquerunt, ut Jerosolymam corruptam restaurarent, & Reformationis Operi manum admoverent. Quid enim aliud eos permovere potuit, ut, relictâ Patriâ, Parentibus, amicis, bonis, & rebus quibusque charissimis, quibus fruebantur, & frui poterant dulcissimè, si Babylone mansissent; de mutandis sedibus cogitarent, & de Papatu deserendo, & vexillo Euangelii sequendo consilium inirent; quod indignationem Principum, Concivium odium; totius penè mundi furorem in ipsos concitabat, & non modò bonorum jacturæ, sed & mille ærumnis & Crucibus, adeòque propriæ vitæ periculo eos exponebat? Quid, inquam, eos adeò potenter afficere potuit, nisi Conscientiæ ipsius Vox, & divini Mandati justitia, Salutisque, quæ rebus omnibus pretiosissimis, imò & vitâ hac temporali carior piis omnibus debet esse, desiderium; Nam si ullum dari potuisse credidissent pacis vel conciliationis cum Babylone medium; Næ insani & mente capti fuissent, si illud molestæ, & tristissimæ secessioni non prætulissent; Ut Superiorum favorem, Æqualium amorem, & dulcissima quæque, quibus antea gaudebant bona, retinere possent. Verùm, quia se talia possidere non posse, salvâ conscientia, & Christi fide, persuasissimum habebant; maluerunt cum Paulo omnium jacturam facere ut Christum lucrarentur; & suorum odio & furori se exponere, ut amorem Christi illibatum sibi servarent.

XXVIII. Porrò quæ ratio Secessionis necessitatem illis imposuit, Eadem, rebus semper sic stantibus, Syncretismi ἀδυναμίαν evincit. Nam si exire jubetur Dei populus ex Babylone, quo tandem pacto, vel in ea adhuc manere, vel ad eam redire, & quocunque demum prætextu cum ea συγκρητίζειν possemus, nisi cœlesti voci rebelles, & in propriam salutem injurii? quicquid enim prætexatur, ad exitialem illam ἕνωσιν faciendam; quicquid dicatur ad Errores incrustandos, tegendamque ejus turpitudinem, Babylon semper est, cum qua sacrum commercium nullum nobis intercedere potest, nisi cum ea perire volumus. Quòd si Lothus Sodomis non modò exire jubetur promptissimè, ne detestandæ Urbis involveretur excidio; sed & prohibetur retrorsum ad eam respicere semel egressus, Gen. 19. 14. 17. quod cùm uxor ejus detrectâsset, crimen gravissimâ pœnâ luit, in salis statuam conversa. Si nefas erat Israëlitas ex Ægypto semel liberatos, iterum eò redire, vel peponum, & cœparum, similiumque ejus deliciarum desideriô capi, quod malè cessit Israëlitis murmurantibus Numer. 11. 3. & 14. 3. 4. Deut. 17. 16. Si Judæi ex captivi-

Gen. 19. 14. 17.

Num. 11. 3. & 14. 3. 4. Deut. 17. 16.

DISPUT. VI. ptivitate Babylonica reduces, sub pristinæ servitutis jugum redire sine crimine non potuerunt. Quantò gravior pœna eos manere censenda est, qui suavissimæ, quâ fruuntur, libertatis obliti, vellent ferreum, quó antea tantùm non opprimebantur Tyrannidis jugum sponte subire, & exitialem Babylonis amicitiam, salutaris cum Christo communionis dispendio quærere? Nam præterquàm quòd *Samaritanismus* ille, seu Religionum mixtura Deo semper fuit summè exosa, qui consortis impatiens, nec parem nec superiorem in Cultu ferre potest; ut toties hoc illis exprobrat, qui claudicare volebant in utrumque latus, & Dominum colendo, Diis etiam suis servire 1. Reg. 18. 21. & 2. Reg. 17. 33. Ut vetuerat agrum conseri diversis seminibus, & vestem contextam ex lanâ & lino gerere, Levit. 19. 19. eo ipso mixtiones omnes in cultu divino adulterinas esse symbolicè innuens; Et Paulus periculosam illam σύγκρασιν non semel damnat 1. Cor. 10. 21. & 2. Cor. 6. 14. 15. 16. 1. Tim. 6. 5. Heb. 13 13. 2, Jo. 10. Accedit etiam salutis nostræ ratio; Nam quicunque sic ἀμφότερος est, revera οὐδέτερος ἐστὶ, qui utramque Religionem sociare pertendit, neutram habet: Nec bene conveniunt, vel in una sede morantur, Arca Dei cum Dagone, Veritas cum Mendacio, Christus cum Belial, & Templum Dei cum Idolis. Unde magnam olim laudem consecuti sunt *Athanasius* & *Hilarius*, qui dum totus orbis ingemiscebat, & Arianum se esse mirabatur, secessiouem & exilia sancto & verè generoso consilio, huic pestiferæ Unioni, & maledictæ concordiæ alacres prætulerunt.

1. Reg. 18. 21. 2. Reg. 17. 33. Levit. 19. 19. 1. Cor. 10 21. 2. Cor. 6. 14. 15. 16. 1. Tim. 6. 5. Heb. 13. 13. 2. Joan. 10.

XXIX. Ita demonstratâ *Secessionis* nostræ Necessitate à *divino Mandato*, unum superest, ut paucis respondeamus nonnullis, quæ afferri adhuc possunt, ad vim Argumenti nostri infringendam, exceptionibus. Prima petitur ex *Allegorico* loquendi *Sermone*, ex quo nihil certi posse colligi contendit *Perronius*, tum quia subobscurus esse solet, tum quòd ex Canone recepto, *Theologia Allegorica non sit Argumentativa.* Secundò, licèt daretur, inquiunt, Ecclesiam corruptam fuisse, non propterea ab ea recedendum fuisse, fuisse corrigendam, sed non fuisse deserendam, ne unitas ejus laceraretur. Tertiò, si quæ Secessio postulabatur, non statim fuisse positivam, & externam, quæ jus tribueret novas Ecclesias novumque Ministerium erigendi, quod sine peculiari vocatione nemo aggredi debet; sed suffecisse negativam, & internam. Quartò, Patres ante Reformationem Babylone manentes potuisse servari, & reipsa servatos esse ex nostra sententia; Sic & nos eorum exemplô posse servari, etsi Babylone maneamus.

XXX. Facilè tamen ad omnia respondetur. Ad 1. Resp. distinguendam esse Interpretationem *Allegoriæ*, quæ non potest aliunde confirmari, nec aliâ ratione nititur, quàm mero arbitrio Interpretis;

pretis; Ab ea quæ partim ex Scriptura apertè confirmatur, partim ex ipso eventu intelligitur: Fateor prioris Allegoriæ sermonem esse subobscurum, & hoc sensu verè dici, Theologiam Allegoricam non esse Argumentativam. Sed quoad posteriorem aliter se res habet; aliàs Apostolus, qui toties ex allegoria argumentatur, non solidè ratiocinatus fuisset: Nec Ioannes Apoc. 1. 3. beatos diceret, qui legunt & audiunt, quæ in hac prophetia proponuntur, quæ maxima ex parte allegorica sunt. Jam mandatum exeundi Babylone ita est allegoricum, ut ex ipsâ Scripturâ luculenter confirmetur, & ex ipso eventu clarissimè comprobetur, ut antea visum. DISPUT. VI.

XXXI. Ad 2. ℞. Hoc non tam contra nos, quàm contra Spiritum Sanctum dici, qui expressè jubet exire. Fateor, si Babylon sanari potuisset vel voluisset, non fuisse deserendam, sed corrigendam: Sed quia curavimus Babylonem, & noluit ipsa curari; Imò non modò Medicum recusavit; sed in Medicos suos insurrexit, & ferro & flammâ eos persecuta est, quid supererat, quàm ut eam tanquam insanabilem & desperatam relinqueremus, & saluti saltèm nostræ prospiceremus? ut hìc verè impletum sit, quod olim de veteri Babylone Jeremias dixerat Jer. 51. 9. *Curavimus Babylonem, & noluit sanari, eam deserite, & revertatur unusquisque in terram suam; Iudicium enim ejus ad Cælos usque pervenit.* Eum autem statum fuisse Romæ, eam pervicaciam & obstinationem adversùs piorum monita, & vota, qui Reformationem petebant; Nemo est qui nesciat; ut non tam fugere illam debuerimus, quàm ab ipsa fugati fuerimus, non tantùm Anathematum fulminibus, sed etiam cædibus & lanienis, ut ostensum fuit Disput. 1. Thes. 26. 27. 28. Ubi plura de hoc Argumento. Frustrà regeritur, non deserendam esse Ecclesiam, *extra quam nulla est salus*, vel unitatem ejus lacerandam. Nam aliud est *Ecclesiam veram* deserere, extra quam non est salus; Aliud *Ecclesiam Romanam*, quæ hoc nomine indignam se præstitit; Aliud sanctam Unitatem Corporis Christi, quæ veritate nititur, lacerare, quod impium; Aliud Unionis falsæ, quæ in errore fundatur, vinculum abrumpere, ut veritatem & pacem Christi retineamus, quod summè laudandum. *Jer. 51. 9.*

XXXII. Ad 3. ℞. gratis supponi Secessionem tantùm internam & negativam requiri; cùm externa etiam & positiva hìc præscribatur. 1. Quia Israëlitæ non tantùm corde exire debuerunt Babylone, sed etiam externè & positivè Jerosolymam repetendo, & altare Dei & Templum instaurando. 2. Quia Deus non tantùm cultum internum, sed & externum postulat 1. Cor. 6. 20. 3. Quia Secessio non imperatur uni vel alteri, sed toti *populo*, id est, Cœtui fidelium, qui non potest carere cultu externo & publico; aliàs sequeretur vel cultum externum & publicum non esse

esse necessarium, vel cultui idololatrico saltèm externè licere participare, quod utrumque vel cogitare impium. Nec hìc opponi debet defectus legitimæ vocationis; Nam præterquam quòd vocatio ordinaria plerisque non defuit; Alia est ratio *Eccclesiæ constitutæ & stantis*; Alia *restituendæ & corruptæ*. In illa, fateor, Ministerium neminem suscipere debere, qui non sit ex ordine recepto vocatus: Sed in ista res aliter se habet; multa enim, quæ aliàs non licerent in ordine constituto; rebus perturbatis, & in casu necessitatis, quæ non habet legem, facile permittuntur. Quòd eo justius hìc potest locum habere, quòd radix anthoritatis, qua vocatio Pastorum nititur, non est penès Rectores Ecclesiæ: sed penès ipsam Ecclesiam; quæ proinde ipsa sibi in tali casu potest suos Pastores instituere, si aliter fieri nequit, potiùs quàm ut sinat oves Christi palantes sine Pastoribus & pabulo interire.

XXXIII. Ad quartam de *Patribus ante Reformationem*. Rt. 1. Legibus, non Exemplis vivendum esse; Nec tam nos esse debere sollicitos de eo, quod ante nos præstitum est, quàm de eo quod præstari reipsâ debuit. Itaque si Patres peccassent, vel humani quid essent passi, Babylone manendo; Non statim eos sequi teneremur, si clariùs de voluntare Dei nobis jam constet. 2. Alia fuit Patrum conditio, alia nostra, ut aliud est *Captivitatis*, aliud *Libertatis* tempus. Babylone sine crimine manserunt Judæi, nondum solutâ captivitate: At gravi reatu se obstrinxerunt ii, qui sese fratribus non adjunxerunt, cùm Deus eos ab hac servitute vocavit. Dum Captivitatis durabat tempus, licuit esse captivum; Sed postquam Deus libertatem cœlesti voce promulgavit, non *Captivus*, sed *Servus* est qui manere statuit; Nec licet moram nectere, Angelo præeunte, & sonante tubâ, nisi miserè perire malumus, quàm maturè imminenti exitio nos subducere. Potuerunt ergo Patres, quos sibi Deus Babylone servabat, secedentes à superstitione, non secedere tamen à superstitiosis, quia nondum videbatur captivitas soluta; Necdum Dominus exeundi rationem ipsis patefecerat, vel locum quò se reciperent præparaverat: Sed ex quo novissimis hisce temporibus Dominus Euangelii sui Signum extulit, & altâ voce proclamari jussit, *Exite Babylone Popule mi*: Ex quo viam antea clausam aperuit, & complanavit; ad Signum hoc non accurrere, huic invitationi non obtemperare, Babylone Jerosolymam non ascendere, rebellio est in Deum, manifestus gratiæ Divinæ contemptus; quia non invitos, sed cum voluptate Babylone agere se testantur, qui inde non discedunt, & non ampliùs captivi sunt, sed mancipia Babylonis, qui communionem cum ea colunt,

XXXIV. 3. In eo etiam differt conditio nostra à conditione Majorum, Quòd antea, licet graves essent errores & abusus,

ſus, vel nondum erant capitales, & mortiferi, vel nondum in leges abie- DISPUT. VI.
rant, & ſub Anathematis pœnâ erant ſanciti, ita ut cogerentur quotquot ibidem manebant eos profiteri: poterant ergo per ſeceſſionem negativam immunes ſe ab illis præſtare, & in pabulo quod illis proponebatur, venenum à ſalutari cibo ſecernere. Sed ex quo Errores fuerunt in ἀκμῇ, non modò graves, ſed lethales, contagioſi & immedicabiles; Ex quo in Leges abierunt, & ſub Anathematis pœnâ ſunt ſanciti, quod factum fuit potiſſimùm in Conventu Tridentino; Quis, ſalvâ conſcientiâ, poſt cognitam veritatem, ibi hærere poſſet, cùm nemo ſine idololatriæ crimine ſacris ejus intereſſe queat? 4. Licèt non dubitemus, quotquot ex populo Dei Babylone manſerunt ante Reformationem, ſervatos eſſe per Dei miſericordiam: Non ſequitur tamen propterea nobis liberum eſſe & integrum, hodie in tanta Euangelii luce, ubi datur facilis & publica Deum purè colendi ratio, ibidem morari; Quia non tentandus eſt Deus, vel ſpernenda quam nobis offert gratia. Quamvis ergo nonnulli ſervari potuerint in illa Communione, & reipsâ ſervati ſint, ſed ægrè & veluti per miraculum, in tanta & tam gravium errorum multitudine; perperam inde colligitur ibidem pios poſſe & debere ſemper manere ſine ſalutis periculo, & non quærendam eſſe aliam communionem puriorem, in qua non modò ſalus obtineri aliquando poſſit in certis caſibus, ſed ubi via ſalutis certa ſit & infallibilis, modò fidei puritati vitæ ſanctitas reſpondeat. Sic quamvis illi, qui in aëre contagioſo, & urbe, in qua peſtis graſſatur, manent, quia nulla illis ad ſecedendum via patet, poſſunt tamen à contagio præſervari: non ideo ſequitur omnibus, etiam iis, quibus exire inde licet, ibidem manendum, imò temeritatis & inſaniæ, addo etiam propriæ mortis reus eſſet, qui hoc tentaret, quia ſe præſentiſſimo ſalutis periculo ſponte exponeret. Ita dum nullus alius locus Majoribus noſtris ſeſe offerebat præter Eccleſiam Romanam variis modis corruptam: Nec ulla patebat ad exeundum via, potuerunt ibidem tantiſper manere, donec porta ipſis ad ſecedendum aperiretur. Sed poſtquam Deus occaſionem præbuit, ſeſe liberandi ab erroribus capitalibus & craſſiſſimâ idololatriâ, quibus cœlum Eccleſiæ Chriſtianæ infectum erat, & Eccleſiam puriorem, in qua ſalubriore licet nobis aëre frui, inveniendi, magno crimine obſtringeremur, & indigni eſſemus tam eximiâ Dei gratiâ, ſi illuc quantò ocyùs nos non reciperemus & peſtem alibi graſſantem fugeremus, ſalutiq; noſtræ non temporali, ſed æternæ conſuleremus. Nec tolerantia Dei in certo tempore, poteſt vel debet eſſe regula tolerantiæ ejus in omnibus aliis.

XXXV. Si jam quæritur. Quid porrò judicandum ſit de illis, qui in Eccleſiâ Romanâ manent. ℞. Noſtrum non eſſe judicare de perſonis, ſed tantùm de fide. Nec ii ſumus, qui limites ponere

velimus

Disput. VI. velimus misericordiæ & potentiæ Dei, cujus manus nunquam est abbreviata, ut non possit per vias mirabiles & ἀνεξιχνιάστους ab errore suos liberare, & servare quotiescunque voluerit ὡς διὰ πυρός. Duo tantùm ut indubitata firmiter teneri volumus. Primò Neminem citra grande vulnus conscientiæ & salutis periculum, posse, cognitâ semel veritate, vel in Papatu manere, vel ad illum deficere. Quia fieri hoc non potest sine gravissimis peccatis, quæ cum salute sunt ἀσύστατα, putà, *Dissimulatione veritatis, Simulatione mendacii, Participatione errorum & sordium Ecclesiæ Romanæ, Christi abnegatione, Tentatione patientiæ Dei, Rebellione aperta adversus ejus mandatum, & cum Scandalo infirmorum*, aliisque id genus, quæ iram Dei in homines accersunt. Secundò Neminem formaliter Pontificium, id est, qui Papatûs errores & cultum profitetur, & retinet, & in eo statu moritur, esse in via salutis, quia ex regula Spiritûs Sancti, *Idololatræ non possunt hæredare Regnum Dei* 1. Cor. 6. 10. *Timidorum pars est in stagno ignis & sulphuris, quæ mors est secunda*, Apoc. 21. 8. *Et quisquis characterem bestiæ sumit, bibere debet ex vino iræ Dei* Apoc. 14. 8. Non placet, fateor, hic sermo multis, quibus Pax cum Româ longè rebus suis conducibilior videretur: Sed nostrum non est pacem promittere, ubi Deus maledictionem interminatur, vel spem salutis conciliare, quum ipse eam præscindit. Si cui ergo chara est sua salus; Nihil antiquius habere debet, quàm Deum vocantem sine mora sequi; Non hìc cum carne & sanguine conferendum, cui nunquam hora videbitur commoda exeundi, & Templum ædificandi, cum Judæis profanis Aggæ. 1. 2. Sed Deus solus audiendus, ut, omnibus superatis obstaculis, amorem Salutis affectibus quibusque mundanis, pacem Dei paci hominum, & mandatum ejus quibusvis mundi promissioni- & illiciis generosè anteponamus. Alias *quisquis patrem, matrem, filios, & filias, uxorem supra me*, inquit Christus, *dilexerit*, imò qui non eò usque processerit ut odio etiam habeat, id est, promptè propter me relinquat, *non est me dignus*. Sed contra, *Quisquis reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut liberos, aut agros, causâ Nominis ejus, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit*. Amen.

[Margin: 1. Cor. 6. 10. — Apoc. 21. 8. — Apoc. 14. 8. — Agg. 1. 2. — Matt. 16. 37. & Luc. 14. 26. — Matt. 19. 29.]

FINIS.

DISPUTATIO

DISPUTATIO SEPTIMA

SIVE

ANTICHRISTI DEMONSTRATIO.

Respondente MARCO WERDMYLLERO *Tigurino*.

I. LICET Ecclesiam in terris militantem varii semper exercuerint hostes, à quibus innumera passa est mala; Alii aperti & detecti, pro hostibus Christiani nominis palam se gerentes; Alii tecti & dissimulati, Christum sub ipsius nomine oppugnantes: Nullum tamen Satan, *ἀντίδικος* ille salutis nostræ adversarius, pestilentiorem & diriorem unquam ipso *Antichristo* excitavit, qui cæterorum artes & fraudes conjungendo, Christi doctrinam & Regnum oppugnare, & infami Apostasia ab ipso deficere debuit. Hinc fit ut ex omnibus, quæ inter Nos & Pontificios agitantur Controversiis, nulla majoris momenti ad Secessionis nostræ justitiam & necessitatem compendiosissima via confirmandam, occurrat, eâ, quæ de Antichristo agit. Cùm enim certò certius sit, Christo è diametro ipsum opponi, nec ullam cum eo communionem dari posse; si semel constiterit, Pontificem, qui Catholicæ obtruditur Ecclesiæ, ut omnium Controversiarum Judex, Conciliorum Præses, Regnorum Dispensator, Ecclesiæ Sponsus, & Christi Vicarius, esse Antichristum illum magnum, quem delineat Scriptura, promptum erit cuilibet colligere, necessariò ab eo ejusque societate secedendum nobis fuisse, nullamque deinceps dari posse cum eo Syncretismum.

II. Hoc est autem, quod probare nunc suscipimus, & quod *Quintæ* & ultimæ *Demonstrationis* locum obtinebit, in eo, quod versamus argumento. Et eò diligentiùs hoc nobis est exequendum, quò majori studio & conatu Adversarii tenebras hîc nobis offundere, & Antichristum alienis coloribus depingere satagunt, ut longissimè abeant à Papæ sui vultu. Hinc falsi characteres sunt affricti Antichristo, quibus Christiani in errorem inducantur. Ut Messiæ falsas notas Judæi apponunt, ut à salutari Christi cognitione

DISPUT. VII.

nos abducant. Verùm si penitiùs rem attendimus, nihil facilius est, quàm caliginem, quæ hic obducitur, excutere, & ex Verbi divini luce hoc iniquitatis Mysterium propalare. Quod ut commodius fiat, duo nobis præstanda esse censemus; Ut primò in thesi, *Qualis* debuerit esse Antichristus, quem quærimus, probemus; Secundò, *Quis* ille sit in hypothesi, intento velut digito demonstremus. Prius Characteres & notas genuinas Antichristi oculis subjiciet. Posterius earum applicationem docebit, & in quo subjecto deprehendantur. Illud ex Scriptura petendum erit; Hoc verò ex eventu & experientia.

Quotupliciter sumatur vox Antichristi.

III. Antequam verò ad rem ipsam accedamus; duo de Nomine præmittenda sunt. Primò *Antichristi* vocem, modò *communiter* sumi, pro quovis Christi Adversario, qui quacunque ratione Christo se opponit, vel quoad unum doctrinæ caput, vel quoad plura; Et in Scripturæ usu, non tam quemlibet Christi hostem, quàm larvatum & domesticum designare, quo sensu Joannes testatur suo tempore plures jam fuisse Antichristos, 1. Joan. 2. 18. hoc nomine hæreticos illos indigitando, qui vel Divinitatem Christi, vel illius Incarnationem negabant. Modò *singulariter* & δεικτικῶς, ibidem pro insigni quodam Christi Adversario, cui κατ' ἐξοχὴν hoc debetur nomen, & in quem characteres varii concurrunt, qui sparsim tantùm reperiuntur in aliis. Et hoc sensu de eo nunc disputamus. Secundò Antichristi nomenclationem duo dicere. 1. *Hostem* & *Æmulum* Christi. 2. Ejus *Vicarium*; Utrumque enim vis præpositionis ἀντὶ importat, quæ in compositione nunc *pro*, nunc *contra* significat; Modò *vicem* & substitutionem, ut ἀντύπατος *Proconsul*, qui vicem Consulis gerit, ἀντίδειπνος apud *Lucianum* Conviva quasi vicarius, alterius nempe locum supplens, qui invitatus non venit, ἀντάδελφος qui est vice fratris, ἀντίψυχος, qui vice alterius mori cupit, & similia. Modò *Oppositionem* & contrarietatem, ut ἀντικείμενος, ἀντίδικος, ἀντίπαλος *&c.* Utraque significatio hic locum habere debet. In eo enim Antichristus se prodit magnum Christi Adversarium, quatenus se æquat Christo ut æmulum; & se locum Christi tenere in terris profitetur, ut Christi Vicarium. Nec alia de causa Satan pro Christi Vicario eum obtrudit, quàm ut faciliùs sub illo schemate & histrionia Christum oppugnet: Ita prior *Vicariatus* expositio est fundamentum posterioris, & posterior *Oppositionis*, prioris finis & scopus.

1. Joan. 2. 18.

IV. Hujus Antichristi propriè & ἀντονομαστικῶς sic dicti adventum jam olim à Spiritu Sancto propheticè Ecclesiæ prædictum esse, utrique agnoscimus, idque tum à Paulo in 2. ad Thessal. 2. tum à Joanne in Apoc. 13. 17. 18. sub specie modò *Meretricis*, modò *Bestiæ*, imò & ab ipso Daniele jam sub Veteri Testamento,

sed

ſed ſub Typo Antiochi Epiphanis, cujus in Eccleſiam Judaicam Tyrannidi, Antichriſti graſſatio in Eccleſiam Chriſtianam reſpondere debebat. Sed in eo diſſenſus eſt maximus; quòd Adverſarii Pontificem ſuum Antichriſtum à Viris Dei deſignatum & deſcriptum dici poſſe præfractè negent. Nos verò in nullum alium ejus notas aptiùs competere conſtanter ſtatuamus. Quod dum aſſerimus, non putandum hoc à nobis fieri ullo maledicendi ſtudio, prout qui illius partes ſequuntur, hæreticos nos æternùm damnatos quotidie criminantur, & ſexcentis impetunt calumniis; ſed merâ nos defendendi neceſſitate, ut Conſcientiis, nobis id juxta Dei verbum dictantibus, ſatisfaciamus, & Seceſſionis noſtræ ab Eccleſia Romana, juſtitiam & neceſſitatem evincamus; ne fruſtrà vel levi quadam de cauſa Majores noſtri communionem, in qua nati & educati fuerant, reliquiſſe videantur; Nóſque omnem ad Romam reditum, vel cum ea Syncretiſmum reſpuere cenſeamur.

DISPUT. VII.

V. Hæc eſt communis & conſtans Proteſtantium ſententia, pluribus ipſorum Confeſſionibus expreſſa; *Helveticâ* Art. 17. *Belgicâ* Artic. 36. *Scoticanâ* in Comitiis Regni firmatâ anno 1581. cui Regia Majeſtas ejusque Familia, aliique varii ad Dei gloriam, bonorumque omnium exemplum ſubſcripſerunt. *Bohemicâ* editâ anno 1535. art. 8. *Anglicâ* Ivelli, anno 1562. cui ſuffragantur Academiæ Oxonienſis & Cantabrigienſis, cum doctiſſimis Epiſcopis & Theologis, & qui unus poteſt eſſe inſtar omnium *Jacobus VI.* Rex in Apologia ſuâ pro Juramento Fidelitatis, & in alloquio ſuo ad Cæſarem, Reges, & Principes. Quid verò Eccleſiæ Gallicanæ hactenus crediderint, ſatis teſtatæ ſunt in Synodo Nationali Vapincenſi, anno 1604. ubi articulum huc ſpectantem unanimi conſenſu, qui Confeſſioni ſuæ adjiceretur, hiſce conceptum verbis condiderunt: *Cum Epiſcopus Romanus, erectâ ſibi in Orbe Chriſtiano Eccleſiâ Monarchiâ, ſibi arroget Principatum in omnes Eccleſias & Paſtores, uſque adeò inflatus, ut Deum ſe ipſe appellet,* Can. ſatiſ. Diſt. 96. L. 1. Sacr. cærem. cap. de Bened. Enſis; *velit adorari* Concil. Lateran. ult. ſeſſ. 1. 3. 9. 10. *ipſe ſibi tribuat omnem poteſtatem in cœlo & in terra, res Eccleſiaſticas ad libitum componat, condat articulos fidei, authoritatem Scripturæ velit pendere à ſua, eam ad libitum interpretetur, animarum mercaturam exerceat, liberos adſtrictos votis & juramentis exolvat, novos Dei cultus inſtituat, & quod ad Civilia attinet, legitimam Magiſtratuum authoritatem conculcet, dans, adimens, & transferens Regna; Credimus & aſſerimus eum eſſe verum & germanum Antichriſtum filium perditionis* 2. Theſſ. 2. 3. *prædictum in Dei Verbo* Zach. 11. 16. 17. 1. Joan. 4. 3. Apoc. 13. 11. *Meretricem purpuratam* Apocal. 17. 1. *inſidentem ſeptem montibus in magnâ Civitate* Apoc. 17. 9. *obtinentem regnum in Reges terræ* Apocal. 17. 18. *& exſpectamus, donec Deus, prout promiſit, & jam cœpit,*

Communis Proteſtantium eſt ſententia, Papam eſſe Antichriſtum.

Disput. VII. *cœpit, eum fractum & victum Spiritu oris sui, tandem deleat fulgore adventus sui* 2. Thessal. 2. 8. Non diversam hinc abire *Augustanam* Confessionem patere potest, vel ex eo, quòd notas & signa Antichristi Papæ tribuat præsertim abusu 1.2.3.5.7. Quòd Apologia illius Confessionis in iisdem Comitiis Augustanis Cæsari oblata communi nomine Confessorum, disertè Papam Antichristum profiteatur loco de Ecclesia p. 149. de Conjugio Sacerdotum p. 240. 241. de Traditionibus humanis p. 208. 209. ut solidè probatum dedit *Nicolaus Hunnius* in depulsione Accusa. Jesuit. cap. 3. Bellarminus consensum omnium Protestantium in hac sententia agnoscit lib. 3. de P. R. cap. 1. *Similia docent omnes hæretici hujus temporis, ac præcipue Lutherus, Magdeburgenses, Illyricus, Musculus, Beza, Bullingerus* &c.

VI. Ne verò gratis hoc asserere videamur, jam ostendendum Characteres omnes, quibus Antichristus in Scriptura describitur, ita Romano Pontifici convenire, ut nemo possit ad eos attendere, quin facilè in illis tanquam in speculo Papam ipsum intueatur. Licèt autem varii vulgò recenseantur, possunt tamen ad hos tres præcipuos referri, qui non seorsim, sed simul sunt spectandi: *Locum, Tempus, & Personam.* In quibusdam locis Spiritus Sanctus *Locum* seu sedem, in quâ sessurus fuit designat. In aliis *Tempus*, quô exeri debuit indicat. In cæteris varias *Personæ* qualitates & actiones, quibus insignis esse debuit, describit. Et ad *Locum* quidem quod attinet, designatur duplex, *Communis* & *Singularis. Communis* dicitur esse *Templum Dei* apud Paulum 2. Thess. 2. 4. quum homo peccati dicitur sessurus in Templo Dei ut Deus. Quod non de alio, quàm de Templo mystico, id est *Ecclesiâ*, quæ passim hoc nomine venit in Scriptura Ephes. 2. 21. 1. Corint. 3. 16. 2. Cor. 6. 16. 1. Tim. 3. 15. 16. intelligendum esse liquidò constat. Scio *Templum Dei* non raró sumi pro Templo Hierosolymitano, Deo inter Judæos sacro; Matth. 23. 16. & Luc. 1. 9. Sed non potest hoc sensu hîc usurpari, quicquid Pontificii, ut faveant fictitio suo Antichristo è Judæis oriundo, garriant, & post eos *Grotius* in hunc locum, qui pessimâ fide verba Pauli aliò detorquere conatur, ut Pontifici Romano palpum obtrudat. Nam Paulus loquitur de illius Templi profanatione, quæ & metuenda esset Christianis & fugienda. Sed ad illos pertinebat Templi Hierosolymitani desolatio. Imò optanda erat potiùs Christianis, quàm formidanda, ut ita Cæremoniæ legales penitus abrogarentur, & Christi prædictio suum haberet complementum: Nec ullum mœrorem concipere poterant ex tali profanatione, utpote qui scirent & abominationem desolationis juxta Danielem & Christum Templo inferendam, & illud brevi diruendum; imò id avidè exspectabant. Atque hinc secundò patet, non posse hîc Templum Hierosolymitanum intelligi, quia ex Christi

Locus Antichristi communis, Templum Dei 2. *Thess.* 2. 4.
Eph. 2. 21.
Matt. 23. 16. *Luc.* 1. 9.

vaticino Matt. 24. 2. à Romanis funditùs fuit destruendum, ut ne lapis quidem super lapidem esset relinquendus, sed in perpetuam solitudinem esset redigendum, nec unquam deinceps instaurandum. Quod cùm Julianus Apostata in odium Religionis Christianæ tentâsset cum Judæis, temeritatis & impietatis suæ pœnas dederunt; Nam titanicum opus, quod nefario ausu inceperant, tetræ motu, & ultricibus flammis deserere coacti sunt, ut referunt *Socrates* lib. 3. cap. 20. *Sozomenus* lib. 5. cap. ult. & alii. Tertiò licèt domus Hierosolymitana in Vet. Testamento sæpius Templum Dei dicatur, tamen post mortem Christi, & Cæremoniarum impletionem & abrogationem, nec Templi Dei veritatem, nec nomen retinere potuit. Quartò Antichristus, de quo hîc agi non negant Pontificii, non debuit Hierosolymis sedere, sed Romæ, ut jamjam videbitur, nec inter Judæos, sed in Ecclesia Christiana, utpote qui non apertè, sed hypocriticè & tectè Christum oppugnaturus erat.

DISPUT. VII. *Matt. 24. 2.*

VII. Antichristus ergo dicitur *sessurus in Templo Dei*, quia in Ecclesia dominationem & imperium usurpaturus erat, ut *Thomas* notat, vel primam sedem arrepturus, ut *Theodoretus*. Sedere enim Dei regnare est: Ita innuit Apost. ipsum dominationem suam exerciturum, non quemadmodum Tyranni olim in Ecclesiam Dei, id est, contra eos qui fidem profitebantur, ipsi interea in infidelitate perseverantes: sed in Ecclesia regnaturum, id est, intra Ecclesiam, ut non externum sit bellum, sed intestinum potiùs, & quasi civile. Neque negligenda est Augustini observatio l. 20. c. 19. de Civ. Dei, qui vult dici sessurum non tantùm *in Templo*, sed ut Græcè habetur *εἰς ναὸν Θεοῦ in Templum Dei, tanquam ipse sit Templum Dei, quod est Ecclesia, sicut dicimus, sedet in amicum, id est, velut amicus, &c.* licet enim præpositio εἰς pro ἐν possit aliquando poni, tamen nihil obstat, quominus genuinam & primariam ejus significationem retineamus, maximè cùm agatur de Antichristi Tyrannide, quam non tantùm in Ecclesia, sed & adversùs Ecclesiam exerciturus erat.

VIII. Hoc autem Pontifici Romano convenire, res ipsa clamat; Nam ut Christianum se profitetur, imò suum Corpus, Ecclesiam Christianam, Catholicam & Apostolicam vocat: Ita in Templo Dei bene sedere dicitur; Tum quia in Ecclesia Christiana sedem suam fixit. Tum quia in omnem Ecclesiam Primatum sibi arrogat; Et Ecclesiæ nomen, privilegia, & authoritatem omnem ad se trahit, quasi ipse solus cum suis esset Templum Dei, quod est Ecclesia; Reliqui autem Christiani pro hæreticis & schismaticis essent habendi. Tum denique quia ita regnat in Ecclesia, ut Ecclesiam ipsam destruat & oppugnet. Et ut Oraculo eventus respondeat, verbum ipsum *sedendi* retinuerunt, ad dominium

Disput. VII. dominium suum designandum; *Sedere* enim in Ecclesia, proprium est Pontificum, quorum quisque tamdiu *sedisse* dicitur, quamdiu illam obtinuit dignitatem, quæ etiam antonomasticè *Sancta Sedes* dicitur. Licèt verò dicamus Pontificem sedere in Ecclesia Dei, non inde sequitur Ecclesiam Romanam esse veram Ecclesiam; Nam distinguendus hic est *sensus compositus* & *divisus*, *&* *denominatio antecedens* *&*. *consequens*. Quum Antichristi sedes dicitur esse Ecclesia, hoc non intelligendum in sensu composito, quasi posset simul esse Ecclesia Christi & Antichristi, quod ἀδύνατον: Sed in *sensu diviso*, ut innuatur eam, quæ antea fuerat Ecclesia Christi, factam fuisse sedem Antichristi. Quomodo apud Isa. cap. 1. 21. *Civitas fidelis dicitur meretrix*, quia quæ olim fuerat fidelis, facta est meretrix per suam Apostasiam. Ita *cæci videre* dicuntur, *surdi audire*, *claudi ambulare*, non *quà* tales in sensu composito, sed *qui* tales antea fuerant in sensu diviso. Sic Romana Ecclesia, quæ debuit esse sedes Antichristi, potuit esse vera antea, quum ejus fides annuntiabatur in toto mundo, & aliquot seculis deinceps, quamdiu sanam doctrinam retinebat, & hæreses oppugnabat, Et tum temporis negamus fuisse sedem Antichristi: Verùm quum progressu temporis à veritate defecit, & alienam doctrinam induxit, tum desiisse esse Christi Ecclesiam, & factam esse Antichristi sedem dicimus.

Isa. 1. 21.

Matth. 11. 5.

Locus singularis Babylon Rom.

IX. *Locus singularis* est *Babylon*, Urbis magna ἑπτάλοφος, quæ tempore Joannis imperium obtinebat in Reges terræ; & quæ poculò scortationum omnes populos debuit inebriare, & ebria esse sanguine Sanctorum. Sed soli *Romæ* hoc convenire Disputatione præcedente demonstratum fuit, Et quidem non Paganæ vel ad Ethnicismum relapsæ, sed Christianæ, & ad Apostasiam delapsæ, ut nihil opus sit ulteriùs in eo probando immorari. Unum tantùm superest dubium expediendum, quod hic movetur à *Bellarmino*, *Lessio*, & aliis, Sedem scilicet Antichristi non fore Romam, sed Hierosolymam, quia in Urbis magnæ plateis corpora duorum Testium dicuntur jacere, quæ *vocatur spiritualiter Sodoma & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est*. Apoc. 11. 8. At non Romæ, sed Hierosolymis Christus est crucifixus. Verùm gratis supponitur, per magnam illam Civitatem intelligendam esse Hierosolymam, quæ nusquam in Apocalypsi Civitas magna in sequiorem sensum dicitur: Sed hoc aptissimè Civitati Romanæ convenit, quæ, ut alibi mysticè vocatur Babylon, urbs illa magna; Ita hic spiritualiter dicitur *Sodoma*, propter nefandas fœditates ibi grassantes, & *Ægyptus*, propter cæcitatem, idolomaniam, & crudelitatem. Nec obstat, quòd Dominus ibi crucifixus dicatur: Hoc enim trifariam potest intelligi. 1. *Propriè* de

Apoc. 11. 8.

de ipso Christo, quia in Ditione Romana & auctoritate auspiciisque Romanæ civitatis crucifixus est; sic enim civitas Romana Urbis Romæ mœnibus non includitur, sed ad Provincias omnes illius imperio subjectas extenditur. 2. *Mystice* in membris Christi, quorum passiones suas reputat Christus. Act. 9. 4. 5. Colos. 1. 24. 3. *Spiritualiter* ratione peccatorum, quibus impii Apostatæ dicuntur ab Apostolo Hebr. 6. 6. *sibi crucifigere Filium Dei*, id est, quantùm in se est. Jam Roma magnæ illius Apostasiæ caput est, ut postea dicemus; Ibi igitur imprimis Christus spiritualiter crucifigitur. Ne jam dicamus, quotidie cruci quodammodo affigi ab ipsis in Missa, dum quotidie offerri in Sacrificium propitiatorium pro peccatis viventium & mortuorum contendunt.

DISPUT. VII.

Act. 9. 4. 5. Col. 1. 24. Heb. 6. 6.

X. Sic inventâ Sede Antichristi, nunc *Tempus* ejus revelationis, quò in ea sessurus erat, attendendum est, Circa quod non minùs acriter controvertitur. Pontificii enim Tempus ejus adventûs rejiciunt ad finem usque mundi: Et quemadmodum Judæi nondum exhibitum Christum esse contendunt; Ita isti venturum adhuc Antichristum somniant, & demum sub mundi finem grassaturum. Nos verò Antichristum jam ortum esse & manifestatum, non verò sub finem tantùm mundi revelandum pertendimus. Quia Paulus jam suo tempore gliscere cœpisse testatur. 2. Thes. 2. 6. quum ait, *mysterium iniquitatis, ἤδη ἐνεργεῖσθαι jam operari*, & 1. Joan. 2. 18. jam tunc Antichristos esse in mundo; quod dici non posset, nisi jam tum horrendæ istius Apostasiæ fundamenta jacta fuissent. Fateor quidem hoc clàm factum fuisse & opertè, ut non facile sit primum ortûs momentum observare, Satanâ, hujus Mysterii architectô, sensim per varios anteambulones, & doctrinæ corruptelas sternente fundamenta istius Tyrannidis. Ideo *Mysterium* dicitur *iniquitatis*, oppositum *pietatis Mysterio*, quod Christi ortum & revelationem docuit; Ut ortus ejus μυστηριώδης, atque adeò occultus & latens, non apertus & patens indicetur. Verùm hoc non impedit, quominus reipsa jam revelatus sit, ut ex eventu patet, & clarissimè ex infrà dicendis constabit. Nec mirum videri debet, si quemadmodum rerum variarum initia latent, incrementa patent; ut corruptionis Rerumpublicarum, scientiarum, linguarum, & similium, principia sunt exigua & operta, progressus verò & incrementa majora & aperta; Sic & corruptæ Ecclesiæ. Unde Antichristi ortus obscurior fuit, ex divina dispensatione, quia debuit esse μυστηριώδης, ut primò *conciperetur* filius perditionis, quàm *nasceretur* & *revelaretur*.

Tempus revelati Antichristi.

2. Thess. 2. 6

1. Joan. 2. 18.

XI. Tempus autem istius *revelationis* Scriptura refert ad periodum sublati è medio τοῦ κατέχοντος, scilicet *dissipati Imperii Romani*. Sic enim Paulus 2. Thessal. 2. 7. 8. καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε,

2. Thess. 2. 7. 8.

Et

DISPUT. VII.

quid sit ὁ κατέχων?

Et nunc nostis quid impediat, nam mysterium iniquitatis jam operatur, μόνον ὁ κατέχων ἄρτι ἕως ἐκ μέσου γένηται, καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, *Tantùm ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, tunc revelabitur Impius* &c. Hic ergo videndum imprimis quis sit iste ὁ κατέχων, qui Antichristi manifestationem impediebat. Duobus modis exponi potest, vel quasi ὁ ἐμποδίζων & κωλύων, ille qui *impedit* & obstat, quomodo exponit *Chrysost.* & post illum *Oecumenius*, vel ὁ κρατῶν *qui obtinet Imperium* sive imperat, ut vult *Augustinus.* Utraque significatio locum hìc habet. Quippe Imperator tenendo imperium Romæ, detinuit sive impedivit revelationem Antichristi. Quomodo enim Romæ dominari potuit Antichristus, quamdiu Rerum potiebatur Imperator; Debuit ergo ὁ κατέχων sive Romanus Imperator de medio auferri, antequam revelaretur Antichristus, & ut via illi sterneretur. Hoc verò Paulus exprimit modò in genere neutro per τὸ κατέχον ℣. 6. ut notet Imperium Romanum, modò in masculino ℣. 7. μόνον ὁ κατέχων, ut designetur ipse Imperator: Nec negligenda est vis vocis μόνον, *tantùm qui nunc obstat*, donec è medio tollatur, quasi hoc unicum esset obstaculum, quô semel sublatô, Antichristus esset revelandus. Hanc autem & non aliam esse Pauli mentem, ut per τὸν κατέχοντα intelligatur Romanus Imperator, colligimus ex Apo. 17. ubi Tempus revelati Antichristi refertur ad tempus dissipati Imperii in decem Reges designatos per decem cornua, qui Regnum cum Bestia partituri erant, ℣. 12. 13. Quod ex eo confirmatur, quòd Antichristus ultimum Bestiæ Caput statuitur, quod nisi decedenti sexto Capiti scilicet Imperatorum, quod tum erat, *& è medio sublato*, succedere non potuit. Nec alia fuit Veterum sententia.

XII. Quamvis enim nonnulli τὸν κατέχοντα referant ad *Spiritum & gratiam*, quæ impedire potuit istam Apostasiam. Alii ad *Decretum Dei*, quod cuique sua præfixit tempora: Tamen longè plures nobis hic adstipulantur. Scholia Græca exponunt per *Romanorum Thronum, Imperium nunc impediens*, τουτέστιν ὁ Ρωμαίων Θρόνος καὶ βασιλεία νῦν ἐμποδίζουσα, ὅταν παύσηται φησὶ καὶ τέλος λάβῃ, τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, τουτέστιν ὁ Ἀντίχριστος. Sic Tertullian. de resurrect. carnis, cap. 24. *Tantùm qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat, Quis nisi Romanus Status, cujus abscissio in decem Reges dispersa Antichristum superducet, & tunc revelabitur iniquus.* Atque eâdem de causâ Apolog. capite 32. *Est & alia major necessitas*, inquit, *orandi pro Imperatoribus, etiam pro omni statu Imperii, rebúsque Romanis, quod vim maximam universo orbi imminentem, ipsámque clausulam seculi acerbitates horrendas comminantem Romani Imperii commeatu scimus retardari. Itaque nolumus experiri & dum precamur differri, Romanæ diuturnitati favemus.* Hinc alibi testatur, fideles orare pro *mora finis*, non pro dilatione finis mundi, quod

quod perperam quidam voluerunt, sed pro *mora finis Imperii Romani*, cujus dissipationem secutura erat Antichristi Revelatio. Cyrillus Hierosol. Catech. 11. Ἔρχεται δὲ ὁ προειρημένος Ἀντίχριστος οὗτος, ὅταν πληρωθῶσιν οἱ καιροὶ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας. *Venit autem prædictus ille Antichristus, cùm completa fuerint tempora Romani Imperii.* Chrysost. in hunc locum expressè hoc refert ad ἀρχὴν τῶν Ῥωμαίων, & vult sic obscurè Paulum loquutum fuisse, *quia nollet frustra inimicitias suscipere, & inutilia pericula*: Chrysostomum sequuntur in h. l. *Oecumenius* & *Theophylactus*, in ea verba, *Tantùm ut qui tenet, teneat. Hoc est*, inquit, *Romanum Imperium tolletur è medio, tunc effecturus est ille, nempe Antichristus.* Ambrosius in 2. Thess. 2. *Et tum revelabitur iniquus, post defectum*, inquit, *Regni Romani, appariturum Antichristum dicit Apostolus.* Hieron. ad Algasi. quæst. 11. ita exponit, *Tantùm ut Romanum Imperium, quod nunc universas Gentes tenet, recedat, & de medio fiat, & tunc Antichristus veniet*, quod confirmat in Jer. cap. 25. Et ad Gaudentium cùm intelligeret Româ raptâ, *unóque*, ut ipse ait, *haustâ incendio*, Imperium occidentale ad occasum vergere, *qui tenebat*, inquit, *de medio fit, & non intelligimus Antichristum appropinquare?* Augustinus lib. 20. de Civit. Dei cap. 16. licèt fateatur se nescire quid illud sit quod detinuit, tamen verba illa, *tantùm qui modo tenet, teneat*, rectè exponi posse existimat de Imperio Romano, *tanquam dictum sit, tantùm qui modò imperat, imperet, donec de medio fiat, id est, de medio tollatur, & tunc revelabitur iniquus, quem significare Antichristum nullus ambigit.* Sedulius in 2. Thess. 2. Qui nunc *Rex Romanorum* tenet *Regnum*, teneat *Regnum suum*, donec de medio fiat, id est, donec Regnum, *quod nunc tenet*, de medio auferatur, *priusquàm Antichristus reveletur. Hoc de Imperio Romano dictum est, & propterea Paulum non id apertè scribere voluisse dicunt, ne calumniam incurreret, quod Romano Imperio malè optaverit, cùm speraretur æternum.* Idem agnoscunt *Anselmus, Glossa Interlinearis, Lyranus, Thomas*, & alii non pauci ex Adversariis. DISPUT. VII.

XIII. Hoc verò semel posito, probandum superest, Oraculum hoc jamdiu impletum esse, hoc est, dominium Imperatorum, quod revelationem Antichristi impediebat, è medio sublatum fuisse, atque adeò Antichristum, eô sublatô, jam inde revelatum fuisse. Quanquam probatione opus esse haudquaquam videretur, cùm eventus ipse, & rerum experientia hoc, nobis etiam tacentibus, clamet. Scio reclamare hîc Adversarios, & nondum sublatum esse Romanum Imperium contendere, ac proinde adhuc expectandum esse Antichristum. Verùm facili negotio scrupulus tollitur, si distinguamus *Vetus Imperium & Novum*; ordinem scilicet Veterum Imperatorum, qui in Augustulo intercidit, ut jamjam videbimus, & seriem Novorum, quæ in Carolo Magno ini-

Disput. VII. tium sumpsit. Fateor quidem, Imperium novum adhuc superesse quod nomen prioris, & qualemcunque imaginem ejus retinet, sed vetus Romanum jam diu desiit. De hoc autem Paulum loqui multa probant; Primò, quia loquitur de eo Imperio, quod tunc stabat, quódque Revelationem Antichristi impediebat, non de eo quod futurum erat, *qui tenet*, inquit, non qui tenebit; At novi Imperatores qui nondum fuerunt, neque tunc tenere potuerunt Imperium, nec detinere Antichristum, sed Veteres, qui tum Rerum potiebantur. 2. Agit de illo Imperio, quod impedire potuit manifestationem vel dominium Antichristi; At quomodo nudus titulus & nomen Imperatoris in Germania potuit impedire dominationem & revelationem Antichristi Romæ, vel Hierosolymis, ubi Pontificii eum collocant, & ubi Imperator nihil habet Juris? 3. Imperium quod revelationem Antichristi impedire debuit, fuit sextum Caput Bestiæ seu status Romani apud Joannem: At Imperatores novi, nec sunt Capita Romani status, sed Germanici, nec possunt dici sextum Caput, sed tantùm ejus imago quædam & umbra, quam secunda Bestia, id est Antichristus faciendam curat, factam animat, animatam loqui facit. 4. Imperium de quo loquitur Paulus dividendum erat in decem cornua, seu decem Reges: At novum tantum non est, ut in decem segmenta, quæ Regna dicantur, dividi queat; nec unquam expectandum est, ut ex ejus divisione decem Reges oriantur. 5. Imperatores, de quibus Apostolus, Antichristum præcesserunt, ejusque revelationem impediverunt, iisque succedit Antichristus secunda Bestia Apoc. 13. omnem eorum potestatem exercens. Novum verò Imperium imago est prioris Bestiæ sive Imperii & status Romani, quam Antichristus faciendam curat, & factam loqui facit. Ideo eô omnino debet esse antiquior, utpote ejus author. 6. Pontificii non pauci vi veritatis victi ad nos hîc accedunt; Faber Stapulensis, *ubi nunc quæso Romana Monarchia? ubi quis in ea mundi regit habenas? Cùm videamus Monarchiæ caput ab ea deficere*, & Salmero omnium clarissimè, *Imperium Romanum jam diu eversum est; nam qui nunc est Imperator Romanus, levissima est umbra Imperii antiqui, usque adeò, ut ne quidem urbem Romæ possideat, & jam per multos annos Romani Imperatores defecerunt.* Justinianus, *Pridem Romanum Imperium in eas angustias redactum, ut vix tenuem quandam umbram Imperii teneat.* Baronius ad an. 476. parag. 1. cùm videret non tantùm Imperatorem esse Græcum, sed ne Consules quidem Romanos, *Sic*, inquit, *Occidentale Imperium, quod erat Romanum, penitus collapsum est & devolutum ad Barbaros.* Barradius in Concordiam Tom. 1. lib. 4. cap. 4. Judæis negantibus Christum venisse, quia Imperium Romanum adhuc stet. *Respondetur*, inquit, *non extare Romanorum Monarchiam ut est compertum.*

XIV.

XIV. Cùm ergo vetus Imperium necessariò sit intelligendum, inde manifestè colligitur, eò sublatò, Antichristum etiam revelandum fuisse: Et sanè prædictioni ad amussim respondit eventus. Ex quo enim Imperium in Occidente labefactari cœpit, innotescere cœpit Rom. Pontificis Tyrannis, & magis ac magis retegi; Et per quos gradus descenderunt Imperatores, per eos ascenderunt Pontifices Romani. Tres autem possumus præcipuos notare gradus sublati è medio Imperii. Primus est quum sedes Imperii à veteri Roma ad novam seu Constantinopolim translata est à Constantino A. C. 331. quia tunc sedem Pontifici vacuam reliquit, imò si ipsis Pontificiis fides est habenda, Urbem Pontifici concessit, *decernens in ipsa urbe utriusque Potestatis Monarchiam Romanis Pontificibus* Dist. 96. c. *Constantin.* Secundus, quum post divisionem Imperii in Orientale & Occidentale, non modò Imperatores Occidentis, relictâ Româ, sedem Ravennæ, vel Mediolani posuerunt, & sic è medio secesserunt, vel discesserunt, sed etiam è mundo sublati sunt anno Christi 475. quando, eversô per Gothos Occidentali Imperiô, ordo ipse Imperatorum, qui revelationem Antichristi potissimùm impediebat, in Augustulo II. planè intercidit, qui abdicare se coactus est ab Odoacro Rege Herulorum; Nec ullus Romæ, vel in toto Occidente Imperator postea fuit per annos 325. donec novum Imperium tanquam veteris imaginem Romanus Pontifex in Occidente erexit. Quamvis enim Gothi per septuaginta annos & amplius in Italia vi & armis regnârint, non tamen Romani Reges audiverunt, nec inter Romani statûs Capita, sed inter Romani potiùs nominis & Imperii hostes numerandi sunt. Tertius, quum Græci Imperatores, qui Romam cum reliqua Italia Bellisarii primùm, deinde Narsetis operâ è Gothorum manibus recuperârunt, illis ex Italia expulsis anno 552. quicquid juris habuerunt in Italia & Roma, Paparum artibus amiserunt, A. C. 727. qui varia ἀξιώματα Imperatoribus extorquendo, & titulum Oecumenici Pontificis à Phoca parricidâ tandem impetratum usurpando, & summum in Ecclesia primatum sibi arrogando, in Occidente tyrannidem suam exercuerunt, & auxerunt, successivè per varios gradus ad supremæ illius potestatis, quod etiamnum hodie obtinent, culmen grassati sunt. DISPUT. VII.

XV. Nec enim Mysterium hoc simul & semel unico temporis momento vel perfici potuit, vel debuit revelari; sed paulatim & successivè, ita ut sub variis gradibus Antichristum hìc spectare possimus; Vel ut *Conceptum* tantùm, jam ab Apostolorum tempore quô mysterium iniquitatis incipiebat operari; Satanâ ei præludente, tum Neronianis persecutionibus, tum pluribus hæresibus à falsis Doctoribus excitatis, tum contentionibus variis subnascentibus in Ecclesia per φιλοπρωτεύοντας, qualis erat *Diotrephes* primatum ambiens 3. Joan. 9. Vel ut *Nascentem* & *revelatum*,

Disput. VII. qui exeri cœpit circa an. 606. in Bonifacio III. qui à Phoca Cæsaricidâ, non modò Oecumenici Patriarchæ titulum, quem Mauritius Constantinopolitano concesserat, obtinuit, sed etiam ut Sedes Romana omnium Ecclesiarum Caput esset, atque ita spiritualem Monarchiam invasit; Vel ut *Crescentem & adultum* jam factum, à Bonifacio III. usque ad Benedictum IX. vel Gregorium VII. circa seculum decimum, qui Monarchiam temporalem sibi arrogavit; Vel ut *florentem* & ἐν ἀκμῇ in teterrimis Papatûs tenebris à Gregorio VII. usque ad Lutheri Reformationem; Vel ἐν παρακμῇ ut *decrescentem & cadentem* ab illo tempore, quô visa sunt ejus fundamenta paulatim subrui Euangelicæ tubæ sonitu, donec penitus conficiatur in illustri Christi adventu. Duæ enim istæ periodi notantur destructionis ejus à Spiritu S. Prior inchoata per *Spiritum oris Christi*, id est, per Verbum Euangelii, quod à tempore Reformationis in mundo resonare debuit. Posterior consummata & plena in *illustri apparitione Christi*, 2. Thessal. 2. 8. sic enim per ἐπιφάνειαν τῆς παρουσίας designatur παρουσία ἐπιφανής; illustris nimirum adventus antonomasticè, qualis illustrior dari nequit eô, qui aliquando futurus est in decretorio illo die. Ut enim per varios gradus ad impietatis suæ fastigium perventurus erat; Ita paulatim minuendus erat & atterendus, restitutâ in integrum Veritate Euangelicâ, & quasi miraculosè excitatis è mortuis duobus Testibus Christi. Nec Oraculo eventus defuit: Quantùm enim prædicatione Verbi divini accisæ sint ultimis istis temporibus vires Antichristi, quantam cladem Imperium Papale ex Reformatione acceperit, & in dies accipiat, cuivis notum est, & de eo non semel queritur *Bellarmin.* præf. in 1. Tom. Controv. & lib. 3. de Rom. Pont. c. 21. *Ab eo*, inquit, *tempore, quô per vos Papa Antichristus esse cœpit, non crevit ipsius imperium, sed semper magis ac magis decrevit.*

Persona Antichristi qualis.

XVI. Tertiò diximus *Personam Antichristi* hîc esse attendendam, ut videamus, *qualis* esse debuerit, & quibus Characteribus à Spiritu Sancto describatur. Plures commemorantur, sed præcipuos & insigniores tantùm notamus. Primus est *Apostasia*, quæ à Paulo ei tribuitur 2. Thess. 2. 3. ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον. *Nisi venerit defectio prius, ac revelatus fuerit homo peccati*; Sive Apostasia notet hîc ipsum Apostatam, abstracto posito pro concreto, ut scelus pro scelesto, quod volunt *Chrysost. Theodor. Oecumen. Hier.* & alii; Sive in concreto sumatur, ut *August. nisi venerit refuga primùm.* Nec diffitentur Pontificii Bell. l. 3. de Pont. Rom. cap. 2. *Per Apostasiam*, inquit, *apud Paulum ipse Antichristus intelligi potest; Hoc enim docent communi consensu Interpretes Græci & Augustin.* Sic *Suarez, Malvenda*, & alii. Defectio ergo hîc singularis, & insignis quædam intelligitur, quæ non potest dici *Politica*, ut Pontificii vellent, ab Imperio Romano; tum quia hoc nihil faceret ad negotium Religionis, de quo hic

2. Thess. 2. 3. 1. character Apostasia.

hîc agitur, tum quia notatur Apostasia talis antonomasticè ἡ ἀποστασία, quæ non de alia, quàm de defectione à Deo ejusque fide & Religione, quam semel quis professus fuerat, intelligitur. Paulus ipse se ipsum explicat 1. Tim. 4. 1. *Spiritus*, inquit, *disertè dicit*, *quòd posterioribus temporibus ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως*, *deficient*, *seu Apostasiam facient quidam à fide.* Adstipulantur nobis hîc Patres plerique, *Chrysost. Theophyl. Oecumen. Theodor.* quorum hic ἀποστασίαν vocat τὴν ἀπὸ Θεοῦ ἀναχώρησιν, *Secessionem à Deo.* Sic *Aug.* de Civit. Dei l. 20. cap. 19. *Primas.* in hunc loc. *Cyrillus Hieros.* Catech. 11. Ex Pontificiis *Thomas*, *Lyranus*, *Alcazar*, *Suarez* tom. 2. q. 59. art. 6. dist. 34. *Licèt plerique Latini interpretentur de defectione Rom. Imperii*, *tamen proprius intelligitur de defectione à Christo* &c. Unde colligitur hîc agi à Paulo de defectione à fide antea receptâ, non autem de quavis; nam sic omnes hæretici, qui in uno vel altero capite deficiunt à fide, sunt Apostatæ; Sed de insigni quadam quasi Catholica, cujus Caput & Princeps futurus erat Antichristus, ut si non omnia, saltèm quamplurima, eaque præcipua fidei capita evertantur. Ea enim vis & emphasis articuli esse videtur, qui hîc adhibetur. DISPUT. VII.

XVII. Quamvis verò magna & insignis intelligatur Apostasia; non statim intelligenda est omnimoda defectio à fide, abnegatio publica Christianismi, & alterius cujuslibet religionis, exceptâ illâ ipsâ Antichristi, ut vellent Pontificii, ad vim argumenti nostri retundendam, quia nulla talis sit defectio in Papismo. Nam sufficit ad Apostasiam defectio à fide memorabilis, licèt non sit totalis ejus abnegatio, quomodo vox ἀποστασίας respondet verbo Hebræo מרד quod rebellare significat, quo sensu Rubenitæ & Gaditæ propter erectum Altare prope ripam Jordanis dicuntur *apostatâsse* vel *rebellâsse adversus Dominum*, Josu. 24. 18. 19. non quòd absolutè ejerâsse eos crederent Religionem, sed quia alibi, quàm in loco constituto à Deo, sacra facientes, separabant se à fratribus, & rebelles erant mandato Dei. Sic datur vera defectio à fide, etiamsi non abnegetur absolutè Christianismus, si errores capitales, & idololatrici cultus maximè in eum inferuntur: Idololatria enim in Scriptura sæpissimè per apostasiam & defectionem designatur. Deinde tantùm abest ut Apostasia Antichristi debeat esse abnegatio totalis Christianismi, ut contra sessurus dicatur in Templo Dei, id est, Ecclesiâ Christianâ, ut in in ea exerceat tyrannidem suam, eoque nomine fucaturus detestandam suam Apostasiam. *Josu. 24. 18. 19.*

XVIII. Hic autem Character, si quisquam alius, in Pontificem Romanum competit. Nec operosâ probatione ad id opus est, quando res ipsa docet Catholicæ istius Apostasiæ caput esse & Principem, & defecisse eum verissimè à fide Christi, partim per Errores & hæreses innumeras introductas in Dogmatibus, partim per superstitiones imperatas in Cæremoniis, partim per Idololatriam stabilitam

Disput. VII. litam in cultu, ut antea viſum Diſput. I. II. III. IV. Bellarminus lib. 3. de Pontifice Romano cap. 2. hic reclamat. *Etſi*, inquit, *daremus Calvino generalem Apoſtaſiam à fide, & multis annis jam durantem eſſe Regnum Antichriſti, non continuò ſequeretur Papam eſſe Antichriſtum, nam adhuc quæſtio tractanda eſſet, quinam à fide & Religione Chriſti defecerint, Noſne, an illi*; Nos verò conditionem lubentes accipimus, ut apud quos Apoſtaſia iſta invenietur, illi ad Antichriſtum pertinere cenſeantur. Expendatur ergo ſeriò utrinque quinam retinuerint fidem Chriſti, & quinam ab ea defecerint. Nam ſi demonſtrare poſſunt Adverſarii, Nos Chriſti fidem reliquiſſe & apoſtatâſſe à veritate, cauſam non diſcimus, quominus hæc Antichriſti nobis impingatur nota. Sed ſi viciſſim luce meridianâ clarius oſtendere poſſumus, iſtius criminis ipſos reos eſſe, Ecquid queruntur injuriam ſibi fieri, quum hoc illis exprobratur? Hoc autem collatio doctrinæ utrinque traditæ facile evincit. Chriſtus ſolam Scripturam Θεόπνευστον à nobis recipi vult in Regulam perfectam fidei & morum; Papa negat Scripturam ſolam eſſe adæquatam fidei regulam, niſi illi aſſuantur Traditiones ἄγραφοι, quæ pari pietatis affectu & reverentiâ cum Scriptura ſint ſuſcipiendæ & venerandæ. Chriſtus Verbum ſuum vult eſſe αὐτόπιστον quod ab homine authoritatem non accipiat; Papa vult Verbi authoritatem quoad nos dependere ab Eccleſia. Chriſtus nullum alium agnoſci vult Controverſiarum Judicem ſummum, quàm Deum in Scriptura loquentem; Papa hoc munus ſacrilegè ſibi arrogat. Chriſtus unum ſe à Patre datum Mediatorem docet, qui ſolus ſit via, veritas & vita, ſine quo nemo ad Patrem venire queat; Papa innumeros nobis obtrudit Mediatores, qui viam nobis in cœlum aperiant. Chriſtus nullum aliud ſacrificium quàm ſuum, nullum aliud meritum, nullam ſatisfactionem nobis remiſſionem peccati & ſalutem obtinere teſtatur; Papa merita & ſatisfactiones humanas urget, & novum ſacrificium propitiatorium miſſaticum procudit. Chriſtus ſola fide & gratiâ ſalvari homines ſtatuit; Papa etiam operibus. Chriſtus duo tantùm Sacramenta inſtituit; Papa ſeptem. Chriſtus neminem niſi Deum ſolum, Objectum cultûs & adorationis eſſe ſancit; Papa etiam Creaturas. Chriſtus unicum Eccleſiæ Caput & Sponſum ſe profitetur; Papa hoc etiam ſibi tribuit. Chriſtus ſe Magiſtratui ſubjicit, & ſervos ſuos ſubjici jubet; Papa ſibi Magiſtratus, Principes & Imperatores ſubjicit. Ne jam innumera alia obſervemus doctrinæ capita, in quibus diſſentiunt à nobis. An verò qui talia docent ac propugnant dogmata, poſſunt dici fidem Chriſti retinere; An non meritò defectionis & Apoſtaſiæ rei peraguntur?

XIX. Ad hanc Apoſtaſiam inſignem confirmandam, facit in 1.Tim.4.1.2.3. primis locus Apoſtoli 1. ad Tim. 4. 1. 2. 3. ubi loquens de Apoſtaſia noviſſimorum temporum, ait, *Spiritum expreſſe dicere*, *poſtremis*

postremis temporibus quosdam à fide defecturos, attendentes spiritibus erroneis, & doctrinis Dæmoniorum, per hypocrisim falsiloquorum, cauteriatam habentium conscientiam, prohibentium inire matrimonium, & jubentium abstinere à cibis &c. Verba sunt memoratu dignissima, quibus Paulus prophetiam tradit de magna quadam Ecclesiæ Christianæ visibilis novissimis temporibus futurâ Apostasiâ, defectione à fide, seu magno Pietatis mysterio, versu ultimo capitis præcedentis descripto; Cujus primò generalem dat descriptionem, quum ait quosdam defecturos à fide, attendentes spiritibus πλάνοις erroneis & seductoribus, vel ut alii legunt πλάνης erroris; Sive per spiritus intelligantur Dæmones ipsi, qui spiritus mendaces non semel vocantur 1. Reg. ult. Sive falsi Doctores & Prophetæ, à Dæmonibus seducti & impulsi, qui sic etiam designari non rarò solent 1. Joan. 4. 1. & seq. Sive, quod non minùs commodum, doctrinæ ipsæ erroneæ & falsæ, quomodo vox spiritûs sumitur 1. Cor. 14. 32. 1. Joan. 4. 1. 2. 3. *Ne credite cuivis spiritui*, id est, cuivis doctrinæ, & ibidem *Spiritus Dei* & *Spiritus* Antichristi pro doctrina Dei vel Antichristi ponitur. Mox in specie designat cujus generis doctrinæ istæ sint futuræ, nimirum διδασκαλίαι δαιμονίων doctrinæ Dæmoniorum, quibus certò certius est innui præ cæteris cultum Idololatricum, in quo scilicet essentia & anima ingentis istius Apostasiæ meritò collocatur, & quæ præcipuus est character, quô ab omnibus aliis blasphemiis, sectis & hæresibus cujuscunque ætatis & temporis secernitur; Ut enim juxta Apostolum, amplecti fidem Christianam est convertere se ab Idolis ad Deum verum & vivum 1. Thess. 1. 9. Ita *deficere à fide* est convertere se ad Idola, relicto Deo vivo, & Filio ejus Jesu Christo. Unde passim in Apocalypsi Babylon mystica, sub charactere *Meretricis*, & *Matris fornicationum*, id est Idololatriarum describitur. Porrò non sine ratione tales Idololatriæ vocantur *Doctrinæ Dæmoniorum*, tum *originaliter & active*, quia Diabolus earum est author & inventor, ab eo enim tanquam Spiritu erroris & Patre mendacii, omnes falsæ doctrinæ, idololatria imprimis, ortum ducunt; tum *objective* & *passive* pro materia & objecto harum doctrinarum, quia doctrinæ istæ versantur circa cultum Dæmonum ex mente Ethnicorum, ut non sine ratione exponit *Josephus Medus* in h. l. & post eum alii, quomodo *doctrina Domini* dicitur, id est, de Domino, & *doctrinæ baptismatum, & impositionis manuum*, id est de illis Heb. 6. 2. Sic notabitur Idololatrica Gentilium Theologia de Dæmonibus apud Christianos restituenda. Dæmones autem apud Ethnicos erant Deastri, sive Dii inferiores, & inter summos Deos & mortales homines medii, ut expressè Plato in Symposio, & Plutarchus de defectu Oraculorum notant, qui censebantur Advocati seu Mediatores hominum, sine quibus *non licuit hominibus*

1. Cor. 14. 32. 1. Jo. 4. 1. 2. 3.

Act. 13. 12. Tit. 2. 10. Heb. 6. 2.

DISPUT. VII. *hominibus ad deos summos accedere*, ut Plato ibidem ait: *qui ultro citroque portant, hinc hominum petitiones & merita, illinc Deorum dona atque suppetias. Neque enim pro Majestate Deum cælestium fuerit hæc curare*, inquit Apulejus de Dæmonio Socratis. Et rursus, *Cuncta Cœlestium voluntate, numine & authoritate fiunt, sed Dæmonum obsequiô, operâ, & ministeriô.* Plura de ista Theologia Gentilium vide apud Plutarchum de defectu Oraculorum, Apulejum locô citatô, Jamblichum de Mysteriis, & præcipuè Augustinum lib. 8. de C. D. Nec sine ratione doctrina illa Dæmoniorum dicitur, non modò objectivè, quia Dæmones erant objectum istius cultûs; sed etiam *terminativè*, quia ad Dæmonem ipsum, spiritum malum, totus ille cultus

1. Cor. 10. 20. ỳ. 21 referebatur, quod Apostolus 1. Cor. 10. 20. clarè ostendit, quum ait: *Quæ immolant Gentes*, infideles scilicet in suis sacrificiis, *Dæmonibus immolare*, id est, malis spiritibus, non quidem intentionaliter, putabant enim se veros Deos colere, sed reipsa & quoad eventum: quia omnis potentia quæ se exerebat in illo cultu, sive in reddendis oraculis, sive in præstandis interdum beneficiis, exerebatur operâ Dæmonum, qui simulacris assidebant, & in iis colebantur Psal. 96. 5. Unde Paulus ibidem mentionem facit *calicis Dæmoniorum* oppositi *poculo Domini*, quod à Domino institutum in honorem Domini bibebatur, ubi contrà calix Dæmoniorum in eorùm honorem bibebatur, quô vinum idolo, & per hoc Dæmoniis consecratum erat. Hæc verò omnia quæ in Theologia Gentili locum habebant, in Sanctorum & Angelorum cultum cum aliis Idololatriæ partibus in Ecclesiâ Romanâ usitatis, apprimè quadrare, cæcus est qui non videat, ut fusè à Doctissimo *Medo* est demonstratum, & novissimè à Celeberrimo Theologo *D. Jurieu*, in complemento Prophetiarum solidissimè est confirmatum.

XX. Sed Paulo non satis est dare descriptionem istius Apostasiæ, addit postea ad clariorem ejus cognitionem, descriptionem *personarum & mediorum*, à quibus & per quæ defectio ista erat introducenda, quum subjicit, illos qui defecturi erant à fide, & spiritibus erroneis adhæsuri, hoc facturos ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων *Per hypocrisim falsiloquorum, cauteriatam habentium conscientiam, prohibentium inire matrimonium, & jubentium abstinere à cibis*, quæ verba *intransitivè* quidem solent vulgò exponi cum relatione ad personas superiore versu expressas, nimirum eas fore falsiloquas per hypocrisim, cauteriatam habituras conscientiam, prohibituras matrimonium contrahere, & præcepturas abstinentiam à cibis. Sed syntaxis repugnat, quia personæ defecturæ ỳ. 1. exprimuntur in casu recto, at personæ designatæ hoc ỳ in genitivo; longè commodiùs ergo *transitivè* sumuntur ut genitivi illi regantur à verbis ἐν ὑποκρίσει, ut exprimatur medium sive modus, quô doctrinæ illæ Dæmoniorum intro-

troducendæ erant, & quô ſeducere debebant homines, ut iis attenderent, nimirum *hypocryſi*, & *mendacio*, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων per *hypocriſim* vel fraudem *falſiloquorum*. Cum enim mirum videri meritò poſſet, quâ tandem ratione Chriſtiani non modò rationis, ſed & Verbi luce præditi, poſſent aſſenſum præbere doctrinis adeò falſis & exitialibus, quales erant doctrinæ Dæmoniorum, oſtendit Satanam duobus potiſſimùm uſurum mediis ad commendandas & perſuadendas per miniſtros ſuos tales doctrinas, *hypocriſi* ſcilicet & *mendacio* ſeu fabulis; illa devotionem & pietatem præ ſe fert, iſtud miraculum, quibus duobus facile capiuntur homines. Utroque autem iſto medio doctrinas iſtas erroneas Dæmoniorum introductas & confirmatas fuiſſe in Eccleſiâ Chriſtianâ, hoſpitem planè eſſe oportet in hiſtoriâ Eccleſiaſticâ qui neſcit. Hinc enim ficto humilitatis & pietatis velo, cultus Idololatricus ſanctarum Reliquiarum, & Imaginum invaluit; Inde verò falſis miraculis & prodigiis mendacibus, Legendis fabuloſis, Scriptis ementitis & ſuppoſititiis magis ac magis in cordibus hominum radicatus eſt, per artes & fraudes innumeras Impoſtorum ψευδολόγων, qui qualemcunque pietatis & humilitatis ſpeciem per hypocriſim ſuam præ ſe laturi ſunt, intus tamen nihil nimus ſunt futuri, quàm quod videbantur, cauteriatam quippe conſcientiam ſunt habituri, id eſt, parum ſanam, pollutam & contaminatam, & impuriſſimis criminum, quorum conſcii ſibi ſunt, notis veluti quodam cauterio inuſtam, atque adeò duram, calloſam & ἀναίσθητον. Quò ſpectat etiam quod apponitur, de *prohibitione matrimonii*, & *interdictione ciborum*, quæ fieri debuit ab iſtis ψευδολόγοις, ut preſſiùs deſignetur character eorum, qui tales doctrinas introducturi erant; Et ita oſtendatur non modò Legem Cœlibatûs & Jejuniorum, inter eas doctrinas meritò reponi, quæ dæmonem autorem habent, & divinæ inſtitutioni repugnant. Sed à talibus hominibus potiſſimùm invectas eſſe in Eccleſiam Chriſtianam. Ut ſanè eventus vaticinio apprimè reſpondit. Notum quippe Idololatriam in Eccleſia ortam eſſe eodem tempore, quô Legem cœlibatûs & vitæ monaſticæ, & iiſdem authoribus, Paulo ſcilicet & Anthonio, Monachorum Patriarchis in quarto ſeculo.

XXI. Nihil autem opus eſt diu immorari in vaticinii iſtius complemento inveſtigando, cùm res ipſa clamet, quæcunque de apoſtaſiâ iſtâ noviſſimorum temporum à Paulo dicuntur, in Eccleſia Romana deprehendi: Tam quoad defectionem à fide, ſpiritus erroneos, doctrinas Dæmoniorum in multiplici idolomania, quæ in ea obtinet, quàm quoad hypocriſim falſiloquorum, qui cauteriatam habent conſcientiam, & qui Leges Cœlibatûs & Jejuniorum introduxerunt. Quæ omina non in alium quàm in Pontificem, & Eccleſiam Romanam quadrare certum eſt. Nobis ſanè conſtat tribui non poſſe, qui nec à fide ſemel Sanctis traditâ defecimus, nec doctrinas

DISPUT. VII. erroneas & idololatricas induximus, nec conjugium cuiquam interdiximus, nec usum ciborum vetuimus. Sed de Adversariis quis dubitet, quos ista præstare clarum est? Nec juvat eos, quòd alii etiam Hæretici, in quos Apostasiæ istius invidiam derivare solent, putà, Tatiani, Encratitæ, Marcionitæ, & Manichæi, matrimonium & ciborum quorundam usum damnârint. Nam accusatio aliorum ipsos excusare non poterit, nisi ostendant se nec matrimonium, nec cibos vetare: præterquàm quòd Textus Pauli aliò respicit, quàm ad veteres illos Hæreticos, quia loquitur de Apostasiâ, quæ *novissimis Temporibus* demum oritura esset, non primis illis Ecclesiæ Christianæ seculis. Deinde agit de iis, qui potestatem habituri erant jubendi abstinentiam à cibis, & prohibendi matrimonium; At Hæretici isti docere quidem poterant & damnare talia; sed non poterant jubere, non cogere, quod faciunt Pontificii. Nequicquam etiam hîc opponitur, Paulum loqui tantùm de quibusdam, τινὲς, inquit, ἀποστήσονται. Nam præterquàm quòd Apostolus potuit respicere ad initium & primam istius Apostasiæ periodum, in qua certum paucos adhuc istis falsis doctrinis fuisse imbutos: Constat pronomen hoc non excludere multitudinem, sed tantùm universalitatem, ut innuatur non omnes absolutè & sine exceptione istius apostasiæ reos fuisse, quia Deus suos semper habet, quos ab errore immunes servat. Talem usum esse in Scripturâ istius pronominis patet ex variis locis, ubi τινὲς pro multis ponuntur, Jo. 6. 60. collato cum 64. Rom. 11. 17. colla. cum ℣. 32. 1. Cor. 10. 7. 8. 9. collato cnm Exo. 32. 3. Num. 14. 1. & 25. 4.

2. *Character, Christi Adversarius.* XXII. Ex hac porrò Apostasia oriuntur duo alii Characteres Antichristi à Paulo notati: *Oppugnatio* Christi, & *Elatio*, quòd sit ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὁ ὑπεραιρόμενος, *Hostis*, & *Æmulus*. Hostis debuit esse Christi, qui ejus doctrinam oppugnaret, sed non apertus & patens, qui γυμνῇ, quod ajunt, κεφαλῇ Christum impeteret; sed dissimulatus & latens, qui dum se ἀντίχριστον esse profitetur, revera Ἀντίχριστον se proderet, & sub prætextu vicariatûs authoritatem Domini sui usurparet, & eum de Solio deturbaret. Hinc Apostasia ista vocatur μυστήριον τῆς ἀνομίας, & in fronte Babylonicæ meretricis inscri-

Apoc. 16. 5. ptum est nomen *Mysterium* Apoc. 16. 5. quia mystica debuit esse Antichristi impietas, id est, *pietatis nomine palliata*, ut bene habet Glossa; quia per cuniculos in Ecclesiam irrepere debuit, & in ea specioso Religionis & pietatis obtentu, dominium suum stabilire. Quò spectat etiam aureum Babylonicæ meretricis poculum, quô homines superstitionibus, sub specioso prætextu pietatis, mandatis, & mysteriorum nomine commendatis dementat. Propterea proponitur veniens, *cum omni fraude injustitiæ, sive iniquitatis seductione*

2. Thess. 2. 10. 2. Joan. 7. 2. Th. 2. 10. Tanquam πλάνος *Impostor* & *Seductor* 2. Joan. 7. qui oculatissimis etiam possit imponere, qui incolas terræ debeat seducere. Apoc. 13.

13. qui sit ψευδόλογος ἐν ὑποκρίσει 1. Tim. 4. 1. Atque adeò qui callidâ pietatis simulatione & Christianismi professione faciliùs homines seduceret, & à Christo abduceret. Nam si aperto Marte Christum oppugnaret, quis non statim Christi hostem agnosceret? Quodnam hîc esset mysterium, quænam sapientia, agnoscere Antichristum? Ita Antichristus, non manifestus Christi hostis esse debuit, sed occultus & clandestinus, qui sub nomine Christiano Christum oppugnaret, & sub *cornibus Agni* Draconis blasphemias eructaret. Quomodo proditoribus & Apostatis, qualis est Antichristus, in more positum est, Regis sui nomen & authoritatem præ se ferre, ut subditos faciliùs decipiant, Pseudoprophetis, qui lupi sunt rapaces, ovium pelles inducere, & Satanæ in Angelum lucis, & ministris ejus in ministros justitiæ se transformare.

DISPUT. VII.

1. Tim. 4. 1.

Apoc. 13. 11.

2. Cor. 11. 14. 15.

XXIII. Pontificem autem talem esse Christi *Adversarium*, quis negare sustineat, dum mysterium hoc iniquitatis δὶς διὰ πασῶν oppositum mysterio pietatis, attendit. Nec opus est multis hanc oppositionem demonstrare, quæ in antecedentibus tum quoad fidem, tum quoad cultum, tum quoad regimen abundè probata est; quod ulteriùs posset ostendi ex recensione innumerorum errorum tam veterum, quàm novorum, quibus se Apostatam esse luculenter testatur. Sed sufficiat nunc observâsse, quomodo Christo adversetur quoad ejus *Officium Mediatorium*, tum in genere per alios Mediatores & Intercessores, quos illi adjungit, tum in specie quoad *Prophetiam* per Traditiones ἀγράφους, & authoritatem infallibilem, quam sibi vendicat. Quoad *Sacerdotium* per Sacrificium Missaticum & Satisfactiones humanas. Quoad *Regnum* per potestatem & Imperium quod usurpat in terris. Ita autem Christo adversatur, ut non sit aperta oppugnatio, qualis est Judæorum aut Mahumetanorum; sed μυστηριώδης & occulta, larvâ Christianismi velata, & sub prætextu Vicariatûs. Quod diffiteri non possunt Adversarii, qui pertendunt, ideo Papam non posse Antichristum dici, eò quòd nomen & Religionem Christi, se autem ejus servum & vicarium profiteatur; Quasi non possit Christum verbis profitendo reipsa abnegare, & sub pietatis velo, impietatis venenum propinare.

XXIV. III. Antichristus debuit ita esse ἀντικείμενος Christum oppugnando, ut debuerit etiam esse ὑπεραιρόμενος ejus gloriam æmulando, & ei se conferendo, imò etiam præferendo, sic enim Paulus 2. Thessal. 2. 4. ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ ὡς Θεὸν καθίσαι; *Qui est contrarius & se extollens super omnem qui dicitur Deus aut Numen, adeò ut in Templo Dei sicut Deus sedeat, præ se ferens se esse Deum.* Sensus est, Hominem illum peccati, Filium perditionis, eò superbiæ perventurum, ut terræ filius cùm sit, se efferat super id omne, quod dicitur Deus, id est, tum super *Reges* & Principes,

3. Character, Æmulus Christi.

2. Thess. 2. 4.

 qui

DISPUT. VII. Psal. 82. 1. 6. Joan. 10. 34.

qui in Scripturis Dii vocantur Psal. 82. 1. 6. Joan. 10. 34. tum supra Augustam illam *Imperatorum* Majestatem, qui σεβαστοὶ olim vocabantur, ut sæpe in Numismatibus Augusti occurrit, quare autem dictus sit σεβαστὸς, docet Dionis abbreviator; *volebat*, inquit, *Romulus vocari*, *sed invidiæ declinandæ causâ*, *ne Regis ullius nomen affictum videretur*, *maluit dici Augustus*, ὡς πλεῖον τι ἢ κατ' ἀνθρώπους ὤν, πάντα γὰρ τὰ ἐντιμότατα καὶ ἱερότατα αὐγουστὰ προσαγορεύεται ἐξ οὗπερ καὶ σεβαστὸν αὐτὸν ἑλληνίζοντες προσεῖπον ὥσπερ τινὰ σεπτὸν, *Tanquam aliquid esset supra hominum conditionem*, *nam quæ in honore & cultu sunt*, *ea Augusta vocantur*, *unde qui Græcisabant* σεβαστὸν *vocabant*, *quasi sanctum Dei.* Dio. lib. 53. Nec super eos tantùm Antichristus se efferre debuit, qui in terris vocantur Dii, sed & super eos, qui in cœlis divi indigitantur, *Angelos* & Sanctos, imò eo usque, ut in Templo Dei sedeat tanquam Deus, supremam, universalem, ac planè divinam in Ecclesia potestatem sibi vindicans; & ita se gerens, ac si Deus esset in terris.

XXV. Quòd si à Thesi ad Hypothesim descendimus, cui aptiùs ista quadrant quàm Pontifici, in Primatu & Dominio tum temporali, tum spirituali, quod sibi arrogavit? Quis nescit, eum supra Reges & Principes, imò ipsos Imperatores se efferre, dum sibi jus arrogat eos instituendi, & destituendi ad libitum, absolvendi subditos illorum à Juramento fidelitatis, & ipsorum Regna ad alios transferendi? ut fusè ostensum Disp. V. Nonne se effert supra Angelos, quorum se judicem constitutum esse jactitat, qui habeat jus illis imperandi, cui subesse teneantur? *Innocentius IV.* in C. Canonum, *Conditori Canonum & Vicario Creatoris subdita est omnis creatura*, *ejus potestas est major omni potestate creatâ*, *se extendens ad cœlestia*, *terrestria*, *infernalia*, *ut ei genua cuncta curventur* &c. Anton. summ. p. 3. l. 22. c. 5. *Clemens VI.* in Bulla super Anno Jubilæo beatis Angelis mandat, ut animas eorum, qui postquam peregrinandi causâ Romam venire proposuissent, in via fortè confessi morerentur, in cœlum rectà transferrent, *Prorsus mandamus Angelis Paradisi*, *quatenus animam à Purgatorio penitus absolutam in Paradisi gloriam introducant*, apud Balæum in vita Clementis VI. Nonne se effert supra *Sanctos*, quando eorum ἀποθέωσιν à se pendere vult, ut quos velit vel catalogo Sanctorum adscribere possit, vel ex hoc libro vitæ dispungat? atque ita Papa *Deus* Pontificiorum *Deificus*, ut Tertulliani verbum usurpem, pro arbitrio suo, non modò de veneratione & honore, qui Sanctis debetur, sed etiam de sanctitate & divinitate statuit, *ut nisi homini Deus placuerit*, *Deus non sit*, ut ait *Tertullianus* Apol. c. 5. Quòd si cætera Ecclesiæ Romanæ σεβάσματα attendimus, Imagines Crucis, Reliquias Sanctorum, Altaria, Sacramentum ipsum Altaris, quod vulgò *Corpus Domini* dicitur; Nonne se super illa effert, quando eorum consecrationem

tionem & cultum à se pendere contendit? Et ita ea consecrat, ut honori suo inserviant, atque ut ita dicam famulentur: Hinc Imago Crucis in Processionibus, Pontifici, ut ejus Insigne honoris, præfertur, & ipse Deus missaticus jumento ante ipsum vehitur ex *Carem.* lib. 1. dum ipse humeris Principum sublimis effertur. DISPUT. VII.

XXVI. Verùm hæc levia sunt, præ superbia, quâ se gerit pro Deo, sedens in Templo Dei ut Deus, & ostentans se esse Deum. Licèt enim vix credibile sit dari posse hominem, qui eò usque dementiæ procedat, ut se gerat pro Deo, & nomen & authoritatem Dei atque honorem sibi arroget; Inventus tamen est, qui & nomine & re se pro Deo gerit, quatenus denominationes soli Deo proprias, & honores debitos, non tantùm tribui sibi permittit, sed & imperat. Et ad *Nomina* quidem quod attinet, negari non potest, passim in Pontificiorum Scriptis *Papam Deum* vocari: ut suprà jam visum Disput. III. Glossa Juris Canonici Extr. Joan. XXII. expresè *Papam Dominum Deum nostrum* vocat; Nicolaus Papa, ut à Gratiano citatur Dist. 69. cap. 7. *Satis evidenter ostenditur à seculari potestate, nec ligari prorsus, nec solvi posse Pontificem, cùm nec Deum posse ab hominibus judicari, manifestum sit.* Stapleto. in Præfat. ad Gregor. XIII. Princip. Doctrin. *Papam optimum, maximum, & supremum Numen in Terris nominat.* P. Blond. l. 3. Romæ instauratæ, *Omnes Principes orbis terrarum*, inquit, *Pontificem ut Deum summum honorant & colunt.* Unde apud Canonistas passim legas voces istas impias; *Quòd sententia Papæ, & sententia Dei sit una sententia. Unumque tribunal inter Deum & Papam; Quòd nulla possit esse ab eo ad Deum appellatio, quia una sit Curia Dei & Papæ; Quia Pontifex tanquam Deus judicat, ideo nihil contra ejus sententiam opponi possit.* Augustin. Triump. quæst. 6. 1. Tiber. Deci. vol. 3. respon. 14. num. 57. Menoch. cons. 51. num. 13. *Quòd divinam habeat dignitatem. Quod, quicquid vel approbat vel reprobat, id omnes vel approbare vel reprobare debeant.* Gloss. dist. 19. *Quod nemo ei debeat dicere quid facis? Etiamsi innumerabiles populos unà secum in infernum præcipites abducat.* Dist. 40. *Quod omnes mortales sibi habeat subditos, omnisque ei subsit humana creatura.* Extra. De Major. C. Unam sanctam, & innumera id genus, quæ referre longum nimis foret. Nec ad excusandas impias istas blasphemias dici potest, esse oratorias aut panegyricas ὑπερβολάς, quæ pro dogmatibus non sint sumendæ. Nam præterquàm quòd istæ à Doctoribus maximè approbatis sunt profectæ, & ipsorum Conciliis, Juri Canonico, & libris usualibus insertæ, quis nescit, talia Elogia Papis tributa fuisse ab eorum adulatoribus, illis non modò non invitis & recusantibus, sed

 appro-

Disput. VII. approbantibus, nec unquam ea curâsse tanquam blasphema & Christo contumeliosa ex libris suis deleri, cùm tam seduli sint in bonis authoribus per Indices suos Expurgatorios mutilandis. Ut verò Dei nomen sibi vindicant, ita & Christi Domini titulos & attributa sibi arrogant. Nec diffitetur *Bellarminus* de Concil. Authorit. l. 2. c. 17. *Nomina omnia*, inquit, *quæ in Scripturis tribuuntur Christo, unde constat eum esse supra Ecclesiam, eadem omnia tribuuntur Pontifici.* Hinc si Christus dicitur *Caput, Sponsus, Fundamentum, Supremus Pastor Ecclesiæ, Principium fidei, Dominus Domûs Dei, Leo de Tribu Juda, Radix David* &c. Apud omnes est in confesso, hæc Pontifici non minùs tribui. Frustrà hîc opponitur, Papam nihilominus se *Servum servorum* vocitare; Quid enim juvat fictâ humilitate se Servum Servorum dicere, si reipsa Domini Dominorum authoritatem intolerandâ superbiâ sibi arrogat? Quò spectat Trevirensis Præsulum querimonia de Nicolao apud Aventi. Annal. 4. *Tu Pontificis quidem personam præ te fers, at tyrannidem agitas, sub habitu Pastoris lupum sentimus. Titulus parentem mentitur, tu te factis Jovem ostentas. Cum sis Servus Servorum, Dominus Dominorum esse contendis* &c.

XXVII. Sed parum esset nomina tribui, nisi reipsa authoritatem & potestatem soli Deo & Christo propriam sibi vindicaret: Verùm quis ambigendi locus esse potest, post ea quæ præstare solet, & quæ ipsi vulgò tribuuntur? An non ille se gerit pro Deo, qui gloriatur se omnem potestatem consequutum in cœlo & in terra? Qui jus habeat condendarum legum & imperandarum conscientiis? Qui se infallibilem & ἀναμάρτητον jactet, Scripturæ Sacræ Interpretem summum, & supremum Controversiarum Judicem, à quo non liceat provocare? Qui ex peccato possit facere non peccatum, & contrà, & absolutâ potestate possit quicquid vult? An non se gerit pro Deo, qui se totius Orbis Dominum & Monarcham jactat, qui triplex Regnum obtinet, cœlestium, terrestrium, & subterraneorum, in cujus signum Tiara Papalis triplici Coronâ ornata est, quod *Regnum* appellatur? Qui summum habeat in Reges & Principes, & Imperatores ipsos Imperium, & in Spiritualibus & in Temporalibus, ut possit ipsos de Solio deturbare quandocunque libuerit, & Regna transferre? An non se effert etiam supra Deum, Qui Scripturæ Authoritatem omnem à sua suspendit, Qui jus sibi tribuit dispensandarum & abrogandarum Legum divinarum & humanarum, ut in juramentis & votis, in gradibus consanguinitatis, & in plerisque Legis præceptis, imò possit dispensare contra authoritatem Apostoli, quia sit major Apostolo, imò contra Vetus Testamentum, eò quòd sit major omnibus ejus authoribus? Qui mandata Christi varia abrogat, opposita illis introducit, & dispensandi de institutis Christi facul-

facultatem ſibi tranſcribit? Qui denique peccata in ſe & Regimen ſuum admiſſa majoribus pœnis plectit, quàm admiſſa in Chriſtum? Quid eſt verò pro Deo ſe gerere, ſi hoc non eſt? DISPUT. VII.

XXVIII. Ita Pontifex verè ſe prodit, ἄνθρωπον ἁμαρτίας, υἱὸν ἀπωλείας & ἄνομον, *Hominem peccati, filium perditionis, exlegem*, quod Paulus Antichriſto tribuit ꝟ. 3. *Homo* quidem *peccati* rectè dicitur, tum quia ipſe peccator eſt inſignis, licet *Sanctitatis* titulum uſurper; nec diſſimulant Pontificii Scriptores, dum graviſſima Paparum ſcelera deſcribunt, tum quia aliis eſt peccandi author. *Filius* etiam *perditionis* non modo *paſſivè*, quia perditioni devotus eſt inſtar Judæ, qui oſculo prodidit Dominum, Joan. 17. 12. ſed & *active*, quia alios in idem perditionis barathrum ſecum abducit, adeoque & אבדון & ὁ ἀπολλύων κατ᾽ ἐξοχὴν Apoc. 9. 12. Denique ὁ ἄνομος antonomaſticè qui *Exlegem* ſe oſtendit, omnibus ſcilicet legibus ſolutum, qui à nemine judicandus ſit, licèt de omnibus judicet, qui ſibi licere putat quicquid libet, ut ſua illi pro lege ſit voluntas, ut nec in perſonam, nec in facta ipſius omnino ſit inquirendum; ſed acta illius, qualiacunque, pro licitis, & ipſe, qualiſcunque, non modò pro ſancto, ſed etiam pro ſanctiſſimo, imò ipsâ *ſanctitate* habeatur, *Papa legi non ſubiacet ulli*, inter caſus Papales apud Hoſtienſem, *Habet Poteſtatem eminentiſſimam, pleniſſimam, abſolutam & illimitatam, cui nihil reſiſtit, per quam omnia ſuper jus, extra jus, & contra jus poteſt, quia eſt quaſi Deus in terris* &c. *Tiber. Deci.* l. 3. reſp. 14. *Bertachi* repert. dictione Papa, Gloſſator Gratiani Cauſa 9. Quæſt. 3. Canone *Nemo. Concilium non poteſt Papam judicare: Unde ſi totus mundus negotiaret in aliquo negotio contra Papam, videtur quod ſententia Papæ ſtandum eſſet.* Quia ut in illo Canone legitur, *Neque ab Auguſto, neque ab omni Clero, neque à regibus, neque à Populo Iudex judicabitur.* Unde impia illa quidlibet audendi libido. Diſt. 40. Canone. *Si Papa. Hujus culpas iſtic redarguere præſumit mortalium nullus, quia cunctos ipſe judicaturus, à nemine eſt judicandus.* Apoc. 9. 12.

XXIX. Ad iſtam Antichriſti ἀνομίαν, pertinet etiam fœda *Idololatria*, cujus reus eſſe debuit, & propter quam ejus ſedes nomine *Meretricis, ſcortationum matris*, indigitari ſolet apud Joannem. Quia verò hanc ſedi Romanæ juſtiſſimè impingi Diſp. II. III. & IV. probavimus, non eſt, quòd actum agamus. Pergimus ad *Quintam* notam, quæ *Numerum* & *Characterem* Beſtiæ ſpectat, de quo Apocal. 13. 16. 17. *Et facit omnes*, inquit Joannes de ſecunda Beſtia, *parvos & magnos, divites & pauperes, liberos & ſervos, ut det iis Characterem in manu ſua dextera, aut in frontibus ſuis, & ne quis poſſit emere aut vendere, niſi qui habeat Characterem, ſive nomen Beſtiæ, ſive numerum nominis ejus; Hic ſapientia eſt, qui intelligentiam habet, computet numerum Beſtiæ, numerus enim hominis eſt,* 5. Nota, Character & numerus Apo. 13. 16. 17.

DISPUT. VII. *est*, *& numerus ejus 666.* Nolo jam penitiùs inquirere, quid per priorem Bestiam intelligendum sit, An Imperium Romanum vetus sub Imperatoribus Paganis, ut non paucis placet. An verò Imperium Antichristi, quod postea pleniùs describitur, ut aliis plerisque videtur. Quod Bellarminus agnoscit lib. 3. de Ponti. cap. 15. *Idem*, inquit, *Antichristus per duas bestias exprimitur, per unam, ratione regiæ potentiæ & tyrannidis, quâ coget homines violenter; per alteram, ratione magicæ artis, quâ callide homines seducet.* Hoc tantùm observasse sufficiet, tanquam extra controversiam positum; Posteriorem *Bestiam ex terrâ ascendentem* Antichristum designare, non tam respectu potestatis temporalis, & ut Monarcham & Principem terrenum, quàm ratione potestatis spiritualis, & ut Pseudoprophetam & Seductorem, quod notat Bellarm. loco citato, qui debuit *Characterem* imprimere in fronte & dextera suis omnibus & singulis, nullo prorsus excepto, cujuscunque fuerint gentis, conditionis, sexûs, & ætatis, quo quasi symbolo & tesserâ solenni suæ in universos potestatis, adoratores omnes suos insigniet. In quo Diabolus, ut Dei simia Christum imitatur; Ut enim Christus dicitur suos omnes signare in frontibus sigillo Dei cap. 7. ut hâc notâ à filiis seculi discernerentur; Ita Bestia suos sectatores, aliquo etiam Charactere obsignare voluit. *Apoc. 7. 4.*

XXX. Quis autem sit *Character* iste dissentiunt Interpretes, Certum est quidem Spiritum Sanctum hîc alludere ad Veterum morem, qui stigmate notabant in manu, vel qui militiæ nomen dabant, Unde apud Veget. l. 2. c. 5. *milites* dicuntur *scripti victuris in cute punctis*; Vel qui ad publicas operas destinabantur, Vel qui servitio addicti erant, quibus stigmata in fronte inurebantur, non modò ad contumeliam & pœnam, sed & ad distinctionem, ut servi dignoscerentur ex Dominorum suorum stigmate ipsis impresso, & *inscripti* vel *literati* & στιγματίαι dicebantur. Verùm non inde sequitur quod vellent Pontificii, esse Characterem visibilem frontibus vel dexteris impressum, quod ænigmatico & Prophetico stylo parum convenit. Sufficit ut tessera aliqua detur illius communionis, sive cum *Dionysio Carthusiano & Alberto Magno* intelligamus *Vitæ & Doctrinæ Antichristi Conformitatem*, sive cum *Thoma professionem illiciti cultûs*, quâ Antichristi sequaces ab aliis distinguantur, & quâ se ei tanquam Sacramento militari & voluntariâ servitute subjiciant, ad ipsius authoritatem subeundam & promovendam professione & opere. Eò enim refertur, quod de Charactere impresso *fronti & dexteræ* dicitur, *in fronte* propter professionem, *in manu* propter operationem. Ut *Augustin.* de Civit. Dei lib. 20. cap. 9. *Primasius* in Apoc. c. 13. & alii notant: Quomodo Christus suos obsignat; partim charactere interno, Spiritu scilicet & fide per charitatem efficaci 2. Tim. 2. 19. Ephes. 4. 30. partim externo, *2. Tim. 2. 19. Eph. 4. 30.*

externo in fronte Ezech. 9. 4. Apoc. 9. 4. per fidei *professionem*, In manu per *operationem*, ut profitentes publicè veritatem, non pudeat ipsos Euangelii Rom. 1. 16. DISPUT. VII. *Ezech. 9. 4. Apoc. 9. 4.*

XXXI. Quo posito, non difficile est *Characterem* istum apud Pontificios invenire. Nam ut nihil dicamus de *Signo Crucis*, quô perperam Pontificii à Reformatis volunt jam dignosci, quod manu dexterâ fronti solent imprimere. Nihil etiam de *Confirmationis Chrismate*, quod omnes debent ab Episcopo suscipere in fronte, & cujus tantam esse necessitatem dicunt, ut *Christianus nunquam esse possit, qui Confirmatione Episcopali non fuerit Chrismatus*, De Consec. dist. 5. A. Ut Jejun. Nihil etiam de *Sacramento Ordinis*, in quo Character dicitur imprimi per unctionem in capite & manu dextrâ, qui vocatur *indelebilis*, absque quo nullum possideri potest Beneficium. Quis nescit neminem in communionem Rom. recipi posse, qui Papæ non subjiciatur, ita ut illi subesse sit de necessitate salutis? Quò spectat professio fidei Romanæ à Pio IV. edita, quâ novum Symbolum Romanum, quô tanquam Charactere insigniuntur Romani, & per quod solemne obsequium tenentur Papæ vovere & promittere, ex Decreto Concilii Tridentini, continetur in Bulla Pii IV. super forma Juramenti Professionis fidei, de qua supra Disp. I. *Ego N. firma fide credo & profiteor* &c. Qui ergo tali juramento se obstringit; Qui expressè profitetur subjectionem & fidem Papæ & communionem cum eo; Qui Religionis cultum observat juxta Traditiones Romanæ Sedis, quales sunt Sanctorum, Imaginum, Reliquiarum cultus, Adoratio Crucis & Eucharistiæ, frequentatio Missarum, Peregrinationes ad loca sancta *&c.* is Characterem Romanum habet. Quo sensu Author 2. lib Maccab. cap. 4. v. 10. observationem rituum Gentilium vocat τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, *Græcanicum Characterem*, quô scil. Religio Græca seu Gentilis dignoscebatur. Ita *Professio Papismi*, ad quam suos omnes stipulatione communi, vel juramento singulari obstringit Papa, bene *Character Latinus* dicitur. *2 Macab. 4 10.*

XXXII. Quod verò dicitur Antichristus prohibiturus, *ne quis emat vel vendat, qui non habuerit characterem*, suam etiam in Regno Pontificio veritatem ita clarè obtinet, ut non tam ista prædictio rei futuræ, quàm historia jam gestæ videri possit. Testis hic nobis sit *Gregorius VII.* qui author Guliel. Conquestori fuit, *ne aliquem in sua potestate aliquid emere & vendere permitteret, quem Apostolicæ Sedi inobedientem deprehenderet*, apud Bertold. append. ad Herm. Contr. anno 1074. *Alexander III.* qui in Synodo Turonensi contra eos, qui se à subjectione Rom. Sedis subduxerant, decernit, *ne ubi cogniti fuerint, receptaculum quisquam eis in terra sua præbere, aut præsidium impertiri præsumat, sed nec in Emptione, aliqua cum iis communio habeatur* &c. apud Gulielm. Neubrig. re-

DISPUT. VII.

rum Anglic. l. 2. cap. 15. Item in Conc. Later. contra Albigenses habitò, *Eos & defensores eorum & receptores anathemati decernimus subiacere, & sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domibus, vel in terra sua tenere vel fovere, vel negotiationem cum iis exercere præsumat* Decret. Greg. l. 5. t. 7. c. 8. Martinus V. optimus hujus oraculi interpres & πρακτὴς in Bulla Damnationis errorum Wicleffi & Hussi annexâ Actis Concilii Constantiensis districtè prohibet, *ne hujusmodi homines domicilia tenere, Larem fovere, contractus inire, negotiationes & mercantias quaslibet exercere, aut humanitatis solatia cum Christi fidelibus habere permittantur.* Talis fuit Bulla Pauli III. adversùs Henricum VIII. Angliæ Regem, quòd Pontificis jugum excusserat, Christianis omnibus interdicentis, *ne cum Henrico ejusque Subditis commercia haberent, aut contractus inirent* &c. Sic comprobata est etiam ad literam veritas hujus Prophetiæ juxta Carthusiani expositionem, *Christiani*, inquit in hunc locum, *tunc*, id est tempore Antichristi, *velut excommunicati vitabuntur, Et mutuò vendere ac emere non licebit apertè, nisi signatis Charactere Antichristi.* Notum quinetiam hæc apud Pontificios obtinere hodie, & factis ipsis nimis comprobari cruda dogmata. *Licere hæreticum bonis suis spoliare*, Caus. 15. quæst. 4. Glossa, *Patrem filium hæreticum teneri exhæredare. Propter hæresim patris filios esse sui juris. Uxorem viro hæretico benevolentiam reddere non teneri*, apud Simanchum, *Subditis licere Domino hæretico negare obsequium. Non licere Christianis tolerare Regem hæreticum, si conetur ille pertrahere subditos ad suam hæresim.* Apud Bellar. lib. 5. de R. P. cap. 7. Hæreticus autem illis est, quilibet vel maximè Orthodoxus, cujus fides cum Papæ, & Ecclesiæ Rom. fide non conspirat.

Nomen & Numerus Bestiæ.

XXXIII. Characteri additur *Nomen*, & *Numerus Bestiæ*, Quomodocunque autem intelligatur, sive exegeticè & copulativè, ut tria ista jungantur, tanquam tria nomina ejusdem rei, ut posterius sit ἐξηγητικὸν prioris: ut non paucis placet, & videtur satis clarè insinuari loco citato cap. 17. 13. ubi ista conjunguntur, *nemo potest emere vel vendere, nisi qui habuerit τὸ χάραγμα, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ τὸ ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, Characterem, aut nomen Bestiæ, aut numerum nominis ejus*, id, est, nomen hunc numerum habens; Unde alibi mentio fit simpliciter characteris cap. 14. 9. vel characteris nominis bestiæ ℣. 11. vel characteris & numeri nominis cap. 15. 3. Sive *distinctè*, quasi res diversæ, ut aliis magis probatur, & *Character* quidem in genere notet professionem cultûs Antichristiani; *Nomen* verò propriam Bestiæ appellationem, quâ Bestia ab aliis bestiis distinguatur, *Numerus* verò *Nominis* nomen tali numero expressum. Certum est rem eòdem redire, nimirum ut proponatur nota singularis Antichristianismi, prout professione, nomine, & numero isto designatur. *Nomen* autem hoc non proprium & personale

sonale notat, sed mysticum seu Gentilitium & commune, quod non aliud est quàm nomen *Romani* seu *Latini status*, cujus ultimum Caput debuit esse Antichristus; de quo dubitari non potest, si Nomen istud numerum Bestiæ comprehendat; Numerus dicitur *numerus Nominis*, quia literæ, ex quibus nomen constat, numerum illum complectuntur, juxta Hebræos & Græcos, qui literis suis, pro numerorum notis sæpe utuntur. Dicitur etiam *numerus hominis*, vel quia ejus computatio hominibus est nota, & inter eos non rarò usitata, quam humani ingenii vis assequi possit, quomodo *mensura hominis*, Apoc. 21 17. est quæ hominibus usitata est & obvia, & *calamus hominis* Isa. 8. 1. qui ab hominibus usurpatur & intelligitur. Vel quia hominis intellectum habentis proprium est numerare. Exprimitur autem *Nomen* hoc, & *Numerus*, vel tribus vocibus integris, ἑξακόσιοι ἑξήκοντα ἕξ, ut habet Regium exemplar *Montani*, vel tribus numeralibus χ, ξ, ϛ, quarum χ Græcis notat 600. ξ. 60. ϛ. 6. ut numerus totalis sit 666. Quam computandi rationem non modò Nostri sequuntur, sed & Pontificii fere omnes, Unde *Suarez*, lib. 5. cap. 19. num. 11. *De nomine Bestiæ omnes docent tale futurum esse, ut ex literis constat, quæ ad rationem numerorum juxta Græcæ linguæ consuetudinem redacta numerum 666. contineant.* Nec recens est iste computus, quando *Irenæus* ipse Polycarpi discipulus, testatur lib. 5. c. penult. *eos, qui Ioannem de facie ad faciem viderant, docuisse, quod numerus nominis Bestiæ secundum Græcorum computationem, per literas, quæ in eo sunt, sexcentos habebat & sexaginta sex.*

DISPUT. VII.

Apoc. 21 17.

Isa. 8. 1.

XXXIV. Licèt autem difficile fuerit ante adventum Antichristi mysterium Numeri istius assequi, ut Irenæus fatebatur rem arduam esse ante Prophetiæ complementum certò statuere quod illud nomen sit, *certius & sine periculo esse affirmando sustinere adimpletionem Prophetiæ, quàm suspicari & divinare nomina qualibet.* Interim non obscurè colligi potest ex rerum eventu, si receptam & communen computandi rationem per literas numerales sequamur. Nolumus hic immorari in recensendis & refellendis variis Interpretum sententiis, qui numeri istius mysterium conati sunt aperire. Obiter tantùm notamus parum appositam & plane alienam videri nobis eorum sententiam, qui volunt istud nomen & numerum Bestiæ non tam in literis, quàm in doctrinis consistere, nec tam literalem computandi rationem respici, quàm res, Doctrinas & praxes Antichristianas, ex quibus Bestiæ sive Antichristi sequaces dignoscuntur, numerumque finitum poni pro indefinito, eoque magno, ut significetur errores & blasphemias Antichristi nec leves nec paucas esse. Sed longè alienius est Grotii commentum, qui pertendit hoc loco designati *Traianum* cujus nomen notissimum erat *Vlpius*, ΟΥΛΠΙΟΣ, quod nomen facit numerum 666. Si in fine scribas non Σ quod valet ducentos, sed ϛ

DISPUT. VII. quod pro numero ſenario ſemper ponitur. Cur enim Trajanus hic deſignaretur potiùs, quàm multi alii Cæſares, qui Trajano pejores fuerunt. & Eccleſiæ nocentiores? Rurſus cur tertia potiùs perſecutio hic notaretur, quàm alia aliqua? Tertiò ejuſdem eſt numerus & nomen & character. At character non eſt Trajani, ut Grotius ipſe fatetur, & res ipſa docet. Denique cur numerus hîc quæritur non in nomine *Trajanus*, ſed in prænomine *Ulpius*, quod multis commune erat? eoque magis quòd ΟΥΛΠΙΟΣ non valet 666. nam ſigma finale quocunque modo ſcribatur, ſive Σ ſive σ ſive ς ſive C ſemper valet 200. Sic O notat 70. Υ 400. Λ 30. Π 8. I. 10. O. 70. C. 200. quæ ſummam faciunt 860.

XXXV. Miſſis ergo iſtis ſententiis, communiorem & vulgò receptam retinemus, quæ Pontificem & ſtatum ac Imperium ejus tectè deſcribi vult. Hoc verò quomodocunque computetur ſive græcè ſive hebraïcè, ut duæ ſunt linguæ, quibus dedit Deus Oracula ſua & Prophetias, ac Myſteria ſua incluſit, res eòdem redibit. Nam ſi græcis literis computatio fieri debeat, quod ſit valde veriſimile, quia græcè ſcripta eſt Apocalypſis, & ad Græcos; non aliud convenientius occurrit, quàm nomen Λατεῖνος, ut conjiciebat Irenæus; Si verò Hebraïcis Characteribus nomen iſtud numerari debuit, erit vel רומיית *Romana* ſcilicet *Sedes*, vel רמענוש. *Romanus*, ut *Joh. Foxus* arbitratus eſt. Quæcunque enim de nomine illo dicuntur, iſtis nominibus propriè conveniunt. Nam *Romanus* vel *Latinus*, nomen eſt prioris Beſtiæ, & tale, quod Papa, cui omnes aliæ notæ Beſtiæ ibidem additæ conveniunt (nimir. quòd tota penè terra eam ſecuta ſit mirabunda, quòd ſupra capita ſua habeat nomen blaſphemiæ, quòd loquatur grandia & blaſphema, quòd poteſtatem habeat in omnem gentem & linguam &c.) omnibus imponit, quod denique continet numerum 666. ut ex ſequenti ſchemate patet.

λ	30	ר	200	ר	200
α	1	ו	6	מ	40
τ	300	מ	40	ע	70
ε	5	י	10	נ	30
ι	10	י	10	ו	6
ν	50	ת	400	ש	300
ο	70		666		666
ς	200				
	666				

Sic optimè *Pontifex Romanus*, ejuſque *Sedes* deſignatur. Is enim verè *Latinus* eſt, qui Latini Imperii Reliquias & Sedem antiquam obtinet,

obtinet, Cultumque publicum, non alio ſermone quàm Latino peragi patitur; nec alio Diplomata & Decreta ſua emittit. Imò *Eccleſia Romana* Græcis appellatur *Latina*, & hæc diſtinctio adeò inſignis erat, ut in Generalibus Conciliis Occidentales Patres ſeu Epiſcopi, *Latini*, reliqui verò *Græci* diſcriminatim appellarentur; tam accuratè eventus cum Vaticinio conſentit. Sedem etiam ejus Romam eſſe, res eſt in propatulo. Ex qua interpretatione commodus oritur ſenſus, nihil ut opus ſit recurrere ad ſubtile quidem & ingenioſum ac abſtruſum Clariſſimi *Potteri* inventum, ſed neſcio an æquè ſit ſolidum, & ex mente Spiritûs Sancti, quò pertendit computum iſtum fieri debere & numerum inveniri poſſe per extractionem radicis quadratæ numeri 666. qui ſit numeri 25. per ſe multiplicati cum fractionibus 41. quomodo numerus 144. qui numerus eſt Cœtûs virginum & novæ Jeruſalem derivatur ex radice quadrata 12. per ſe multiplicatâ; qui numerus paſſim recurrit in deſcriptione Jeroſolymæ cœleſtis, cui 12. fundamenta, 12. Portæ, 12. Angeli, 12. Tribus *&c.* tribuuntur in Apo. ut numerus 25. in Papatu paſſim obtinet. Relictâ ergo ſuo loco ſententia iſta, ſufficit ad inſtitutum noſtrum, numerum Beſtiæ præcisè inveniri in nominibus prædictis. DISPUT. VII.

XXXVI. Fruſtrà Bellarm. & alii hic reponunt, nomen *Latinus* ut ſignificat *Romanum*, non ſcribi per ει, ſed per ſimplex Iota, & tunc non reddere illum numerum. Nam prætérquàm quòd Irenæus, qui Græcè procul dubio meliùs novit, & Græcè etiam ſcripſit, hoc habet, Λατεῖνος *nomen*, inquit, *valde veriſimile eſt, quoniam veriſſimum Regnum hoc habet vocabulum, Latini enim ſunt qui nunc regnant*; jamdiu obſervatum eſt, Græcos literam ι. in Diphthongum ει convertere ſolitos fuiſſe, quum eam ante ν producebant, ut Ἀντωνεῖνος, Σαβεῖνος, Λατεῖνος, *Antoninus*, *Sabinus*, *Latinus*, ut Celeb. Scaliger notat animadv. in Euſeb. Chron. p. 106. Et notum eſt Veteres Romanos, pro ι. longo quò nunc utimur, Diphthongum ει uſurpâſſe, ut *queis*, *preimus*, *capteivei*, apud Plautum, *&c.* ſic in Ennio, *Quamprimùm Caſcei, populei tenuêre Lateinei.* Non meliori cum ratione additur, multa alia nomina dari, quæ eundem numerum exhibent, ut Τειταν, Λαμπέτης, Εὐάνθας, ὁ Νικητής & ſim. Nam nos non ex ſolo nomine Beſtiæ argumentamur, ſed ex nomine aliis Beſtiæ notis conjuncto, quod de aliis nominibus dici non poteſt. Adde quòd ſolum hoc nomen *Latinus* vel *Romanus* eſt nomen prioris Beſtiæ: fruſtrà verò quæritur aliud quodvis nomen continens numerum 666. niſi etiam Beſtiæ illius nomen ſit. Denique malè pertendit etiam Bellarmin. ſi *Latinus* ſit nomen Antichriſti, *debere ei eſſe proprium*, & *uſitatum maximè*, *At neque proprium eſſe nomen Papæ, ſed commune, nec uſitatum, quia nunquam ſe Papæ Latinos vocant.* Quia ſupponit nomen hoc eſſe debere proprium Antichriſti, cùm ſit nomen prioris Beſtiæ, quæ

DISPUT. VII.

Romanum ſtatum deſignat, ideóque nomen gentile & commune, non proprium.

VI. nota Antichriſti, ejus effecta & Miracula. 2. Theſſ. 2. 9. Apoc. 13. 13 Matt. 24. 24

XXXVII. VI. Antichriſti *nota* reſpicit ejus *effecta* & *opera*, qualia ſunt imprimis *Miracula* & *Signa*, quæ illi tribuuntur, *cujus Adventus*, inquit Paulus, 2. Theſſ. 2. 9. *erit in omni virtute, & ſignis & prodigiis*. Ita Apocal. 13. 13. *Et faciet Signa magna*, confirmatur ex Matth. 24. 24. *Exorientur Pſeudo-Chriſti & Pſeudo-Prophetæ, edentque magna ſigna & prodigia* &c. quod *Bellarminus*, *Malvenda*, & alii ad Antichriſtum referunt. Qualia autem futura ſint Paulus explicat, quando ea vocat τέρατα ψεύδους *prodigia mendacii*, quod poteſt intelligi, ut bene obſervat *Bellarmin.* lib. 3. de Pontifice Rom. cap. 15, *Vel originaliter*, ratione efficientis, quia ſunt à Satana mendacii Patre, qui nulla poteſt vera miracula edere, quod Paulus ibidem notat, dum ait adventum Antichriſti *fore cum efficacia Satanæ in omni virtute & ſignis mendacii*: Vel *formaliter*, ratione naturæ, quia vel fabuloſa erunt & præſtigioſa, vel figmenta mendacium hominum, vel portenta fallacium ſpirituum, unde dicuntur fieri in *conſpectu hominum*, Apoc. 13. id eſt, ut apparentia & oculos hominum perſtringentia, non ſolida & vera, ut vera miracula. Vel denique *terminativè*, ratione finis, quia ad ſtabiliendum mendacium tendunt, & ſunt comparata, ὅτι πρὸς ψεῦδος ἄγουσι. Non alia enim de cauſa Antichriſtus ſigna iſta patraturus eſt, quàm ut mendaciis ſuis fidem conciliet, & à Veritate ad Errorem homines abducat, ut *Chryſoſt.* & *Auguſt.* interpretantur.

XXXVIII. Non difficile verò eſt complementum apud Pontificios deprehendere. Quis enim ignorat *Miraculorum* oſtentationem ab aliquot ſeculis propriam eſſe Latinorum; nec ulli jam Religioni præter Papiſticam competere? Judæi enim miraculis deſtituuntur, Turcæ religionem ſuam, non virtute miraculorum, ſed vi & armis propagandam eſſe profitentur; Orthodoxi ſolis miraculis Chriſti & Apoſtolorum contenti, alia nulla quærunt. Et quamvis naſcenti Eccleſiæ neceſſarium fuiſſe uſum miraculorum cenſeant, ut per ea infideles ad fidem converterentur; converſis tamen, & fidem in Eccleſia confirmata profitentibus, miraculis non eſſe opus credunt, ut *qui adhuc prodigia, ut credat, inquirit, magnum ſit ipſe prodigium, qui mundo credente non credit*, ut ait Auguſtin. de Civit. Dei lib. 22. cap. 8. Et qui *propter miracula jam facta non credit, multo minus crederet, etſi alia nova miracula illi proponerentur*: ut bene Stella in Luc. 2. 29. obſervat. At Pontificii de miraculis ſuis gloriantur, imò ea inter præcipuas Eccleſiæ notas reponere ſolent. Hinc nullus Sanctus apud illos habetur, qui miraculis non inclaruiſſe dicatur: Nullæ reliquiæ, nulla inſigniora ſimulachra ad quæ peregrinationes fieri ſolent, quæ miraculorum famà

famâ non celebrentur. Sed qualiacunque hic miracula obtrudantur, dicimus esse τέρατα ψεύδους, 1. quia ad erroris & mendacii confirmationem adhibentur, ita ut vel hoc solum falsitatem ipsorum satis possit arguere, licèt de cætero aliquid veri haberent, quia nos abducunt à Christi veritate ad mendacium. 2. Quia maxima ex parte meræ sunt illusiones, imposturæ & præstigiæ vel malorum spirituum, vel impiorum hominum, ad quæstum adornatæ, ut multis exemplis probari posset. 3. Quia si veri aliquid subest, hoc non superat totius naturæ vires, sed referendum est vel ad portenta Dæmonum, vel ad Prodigia Magorum, ut facillimum esset imposturas & vanitatem talium Miraculorum retegere, ut à variis factum est. Sed præstat audire Testes domesticos, qui de gravissima hac fraude conqueruntur. *Aliquando fit in Ecclesia*, inquit Lyranus in Dan. 14. *deceptio populi maxima in miraculis fictis à Sacerdotibus, vel eis adhærentibus, propter lucrum temporale.* Sic Biel in Can. Miss. C. 49. dicit, *Miracula fieri hominibus ad imagines confluentibus, nonnunquam operatione Dæmonum, ad fallendum inordinatos cultores, Deo permittente, exigente talium infidelitate. In Sacramento*, inquit Alex. de Hales in 4. sent. q. 53. *apparet Caro interdum humanâ procuratione, interdum operatione diabolica.* Huc pertinet Melchioris Cani ingenua confessio, qui lib. 2. Loc. Theol. prolixè queritur, res gestas Sanctorum, falsis & commentitiis fabulis contaminari; *Nostri*, inquit, *Plerique vel affectibus inserviunt, vel de industria quoque ita multa confingunt, ut eorum non solum pudeat, sed etiam tædeat*; addit, tales rationes inventas esse, aut ad quæstum, aut ad errorem, Et post alia multa huc pertinentia subjicit de *Legenda Aurea*: *In illa*, inquit, *miraculorum monstra sæpius legas, quam vera miracula, hanc homo scripsit ferrei oris, plumbei cordis, animi certè parùm severi & prudentis.* Hujusmodi multa suppeditant libri Legendarum, Speculum Historiale Vincentii, Antonii, Conformitates Francisci *&c.* Eò pertinent Statuarum in Ecclesiis progressiones, stationes, risus & varii motus, Animarum etiam Lachrymæ, Suspiria, Confessiones, Christi, Mariæ, Apostolorum crebræ visiones, morborumque fictæ sanationes, & mille mendacia & ludibria hujus generis, quibus ad Regnum suum stabiliendum usus est Pontifex. Hinc enim Idololatria multiplex in Ecclesiam irrepsit; hinc Statuarum adoratio, hinc Missarum celebratio, & vota pro mortuis, Purgatorii flammæ, & Indulgentiarum nundinatio; hinc denique innumerabilium fallacium inventio manavit; Et nisi in Pontificiis implenda fuisset Prophetia Pauli, quòd *Deus missurus sit in eos efficaciam erroris, ut credant mendacio* 2. Thess. 2. 11. planè incredibile videretur homines ratione pollentes, & luce Euangelii illustratos, ita dementari potuisse, ut in errores tam fœdos, miraculis tam crassis & putidis abduci se pate-

DISPUT. VII.

Disput. VII. paterentur. Huc pertinent *Imposturæ* & *fraudes*, quibus Pontifices Imperium suum promovere, & confirmare sategerunt, sive in falsandis & corrumpendis Authoribus, sive in Revelationum figmentis, sive in Imposturis circa Sanctos & Reliquias, sive in fabulis innumeris, quibus totus Papatus nititur, ut fusè à Nostris est probatum. *Chamiero* imprimis lib. 16. de Antichristo à cap. 9. usque ad 14. & Celeb. *Jurieu* in Præjudiciis p. 12. 13. 14. & seq.

Crudelitas & violentia. XXXIX. *Fraudulentiam* & *Deceptionem* Antichristi in Signis & Miraculis, Excipit *Crudelitas* & *Violentia*, quæ se exerere debuit in Tyrannico imperio, & verorum fidelium Persecutione, secundùm quam describitur per *Bestiam*, *cui data est potestas bellum faciendi Sanctis*, *& eos vincendi* Apoc. 14. *per Mulierem ebriam sanguine Martyrum* Apoc. 17. de qua *Luxus & divitiæ.* dictum Disp. V. & VI. His adde *Luxum* & *Divitias*, quando per Mulierem *amictam purpura & cocco*, *& inauratam auro & margaritis* describitur Apoc. 17. 4. in qua omnes qui habebant naves in mari dicuntur facti *Apoc. 17. 4.* divites ex ejus copiis 18. 16. 19. Hæc verò ubi meliùs impleta reperias, etiam quoad literam, quàm in Rom. Pontifice & ejus Curia? Quis potest *Petri patrimonium* attendere, quô & Petro illuditur, & toti Orbi, & Luxum ingentem Aulæ & Curiæ Pontificiæ, Thesauros omni divitiarum genere fœtos, Reditus immensos, & alia id genus, qui non fateri cogatur, non alios meliùs Mulierem illam purpurâ & cocco amictam, quæ se jactat Reginam luctûs omnis expertem, nobis exhibere? Ne jam loquamur de venalitate Officiorum Ecclesiasticorum, de Annatarum, Pallii Episcopalis, Dispensationum, Jubilæorum, Indulgentiarum nundinationibus, de Taxa Cancell. ubi omnia venum exponuntur: aliisque artibus innumeris, quibus opes undiquaque per fas & nefas corradere solet, & totum penè orbem terrarum sibi obnoxium & tributarium facit.

XL. Possent alia plura adhuc addi argumenta ad sententiæ nostræ confirmationem, imprimis quæ ex collatione *Antiochi* & *Antichristi* ex Daniele peti possunt; Sed de his alibi dicendi erit locus, & quæ hactenus allata sunt sufficere possunt, si ritè expendantur, ad evincendum notas eas, quibus Antichristus ejusque Imperium & status nobis à Spiritu Sancto describitur in Scriptura, non alii cuipiam meliùs quàm Pontifici Romano convenire. Qui plura voluerit, consulere potest magna ex Nostris Nomina, & Viros undequaque doctissimos, qui Quæstionem hanc ex professo tractârunt, & uno ore idem pronuntiârunt; quales sunt inter cæteros Sereniss. M. Rex Britanniæ *Jacobus*, in Opere suo Regio & Apologiâ ad Principes. Ill. *Plessæus* in Historia Papatûs, *Whitakerus*, *Junius*, *Danæus*, *Chamierus*, *Molinæus*, *Vignerius*, *Powelius*, *Downamus*, *Maresius*, *Medus*, aliique non pauci, & novissimè Eruditissimus Theologus & de Ecclesia

Dei

Dei in bonâ causâ tuendâ optimè meritus, Frater in Christo conjunctissimus D. *Jurieu* in lib. *Præjudiciorum contra Papatum*, & in *Complemento Prophetiarum* ante annum evulgatô part. 1. ubi hoc argumentum ea accuratione & soliditate exequitur, ut post ejus messem vix ulli specilegio locus detur. DISPUT. VII.

XLI. Sed ut pressiùs urgeamus Adversarios, libet hìc nonnulla ex ipsis Pontificiis in medium afferre testimonia, qui ingenuè agnoverunt Antichristum in Papa, & ejus Sedem in Sede Romana inveniri. Gregorius I. Pontifex ipse circa annum 600. non obscurè hoc insinuavit adversùs Joannem Constantinopolitanum, qui titulum *Oecumenici* quem Papa proprium sibi esse voluit, usurpabat, in Epistola ad Mauritium Imperatorem lib. 4. epist. 30. *Ego autem fidenter dico, quod quisquis se Universalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in sua elatione Antichristum præcurrit, quia superbiendo cæteris se præponit*, &c. Et epist. 36. *Rex superbiæ propè est, & quod dici nefas est, Sacerdotum præparatus est ei exercitus, quia cervici militant elationis, qui ad hoc positi fuerunt, ut ducatum præberent humilitatis.* Circa finem seculi decimi luculentum extat testimonium *Arnulphi* Episcopi Aurelianensis in Synodo Rhemensi, qui miserrimum Ecclesiæ sui temporis statum deflens, *O lugenda*, inquit, *Roma, quæ nostris Majoribus clara Patrum lumina portavisti, nostris temporibus monstrosas tenebras futuro seculo fumosas effudisti.* Et post mentionem factam variorum Pontificum corruptissimorum, quales fuerunt Octaviani, Bonifacii, aliaque id genus monstra hominum, ut vocat, qui Sedem à centum annis occupabant, concludit tandem, *Quid hunc, Reverendi Patres, in sublimi Solio residentem, veste purpureâ & aureâ radiantem, quid hunc*, inquam, *esse censetis? Nimirum si charitate destituitur, solâque scientiâ inflatur & extollitur, Antichristus est in Templo Dei sedens & se ostendens tanquam sit Deus.* Hæc erant secula ferrea & plumbea, de quibus Baronius ad annum 900. queritur, in quibus impotentissimæ dominabantur meretrices Theodora & Marozia, & monstra in Sedem intrudebant, & Genebr. in lib. 5. Chroni. fatetur, *Per annos ferè 150. Pontifices circiter quinquaginta à Joanne scilicet VIII. usque ad Leonem IX. à virtute Majorum prorsus defecisse, Apotacticos, Apostaticósque potiùs quàm Apostolicos.* Gregorii VII. tempore, quô Imperium Antichristianum ad ἀκμὴν pervenit, quod contigit seculi undecimi initio, non pauci illorum temporum idem apertè testati sunt, referente Aventino Annal. lib. 5. *Plerique pro concione*, inquit, *Gregorio maledicunt, Hildebrando male precantur, ipsum Antichristum esse prædicant, pietatis sub specie*, inquiebant, *debacchatur, honestis nominibus bonum publicum simulat, Titulo Christi, negotium Antichristi agitat; In Babylonia in Templo*

DISPUT. VII. *Dei ſedet, ſuper omne id, quod colitur, extollitur, quaſi Deus ſit, ſe errare non poſſe gloriatur* &c. Fridericus II. Imperator de Pontifice non aliter loquitur ſeculo decimo tertio apud *Petrum de Vineis* lib. 1. Epiſt. ubi aſſerit, *Papam eſſe Beſtiam è mari egredientem, magnum Draconem mundum ſeducentem, & Antichriſtum* &c. quod confirmat in Epiſtola ad Germaniæ Principes apud Aventinum lib. 7. Memorabile imprimis eſt teſtimonium *Eberardi* Salisburgenſis Epiſcopi, qui in Conventu Ratisbonenſi multis probat omnes characteres Antichriſti in Papa inveniri, apud eundem lib. 7. Præfatus Chriſtum teſſeram nobis, quâ à cæteris dignoſceremur, ſtudium pacis reliquiſſe, *Summo opere*, inquit, *admonuit quoque, uti falſos Chriſtos, falſos Prophetas vitaremus, qui tecti pelle ovium, nimirum Chriſtiano nomine, atque Pontificio titulo, nobis dominari atque illudere cuperent. Quos ex ſpinis atque operibus nimirum avaritiâ, luxu, contentione, odio, invidiâ, bellis, dominandi libidine, ambitione cognoſci oportere. Quidnam apertius hiſce verbis, quàm Babylonis Phariſæos atque Scribas cæleſtis Imperator indicavit? ſub Pontificis maximi titulo, Paſtoris pelle lupum ſæviſſimum, niſi cæci ſumus, ſentimus* &c. *Hildebrandus ante annos centum & ſeptuaginta, primus ſpecie Religionis* Antichriſti *Imperii fundamenta jecit, hoc bellum nefandum primus auſpicatus, quod per ſucceſſores uſque continuatur* &c. *Qui Servus Servorum eſt, Dominus Dominorum, ac ſi Deus foret, eſſe cupit, ſacros cœtus, atque Concilia fratrum, imò Dominorum ſuorum aſpernatur* &c. *Ingentia loquitur, quaſi Deus eſſet, nova conſilia ſub pectore volutat; ut proprium ſibi conſtituat Imperium, Leges commutat, ſuas ſancit, contaminat, diripit, fraudat, occidit, perditus homo ille, quem* Antichriſtum *vocare ſolent, in cujus fronte contumeliæ nomen ſcriptum, Deus ſum, Errare non poſſum, in Templo Dei ſedet, longè latéque dominatur*, & alia plura id genus habet, quæ ibidem legi poſſunt. Longum foret referre omnia teſtimonia, quæ ſequentibus ſeculis de hac veritate prodierunt, ſive apud *Petrarcham*, *Marſilium Patavinum* in defenſore Pacis part. 2. *Nicolaum de Clemangis* de corrupto Eccleſiæ ſtatu, *Alvarem Pelagium*, *Theodoricum à Niem*, *Mantuanum*, *Veſſelum*, *Groningenſem*, & alios non paucos, quæ ut ab aliis collecta jam omittimus; hoc unum nobis ſufficiat hinc obſervâſſe, non novitiam, & inauditam eſſe Noſtrorum de Antichriſto ſententiam, ſed à multis ſeculis in ipſius Eccleſiæ Romanæ ſinu cognitam & ſæpius propoſitam.

XLII. Non deſinunt tamen Adverſarii in contrarium niti, & nihil non moliri ad veritatem iſtam clariſſimam obſcurandam, his potiſſimùm rationibus fulti. Primò Antichriſtum hominem, ſingularem & unicum futurum, qui ſub finem mundi demum revelandus ſit, poſt
Matt. 24. 2. prædicationem Euangelii per totum orbem, Matt. 24. 2. & Imperii

Ro-

Romani desolationem, & per tres annos cum dimidio sit duraturus. Secundò futurum origine Judæum, qui instauraturus sit Templum, & restituturus Circumcisionem, Sabbathum, & alias Cæremonias Legales. Tertiò Henochum & Eliam venturos, qui se ipsi opponant, qui per *duos Testes* designentur de quibus Apoc. 11. Quartò abnegaturum Christum ejusque Incarnationem 1. Joan. 2. 19. & oppugnaturum omnia Salvatoris nostri instituta. Quæ cùm de Papa dici nequeant, non debere etiam ipsum Antichristum censeri. Quintò Patres hîc procul à nobis abire; Et non paucos esse, qui locum Pauli de Caligula & Simone Mago, & Apocalypsim de Trajano, Apollonio, & Domitiano intelligendum censeant.

XLIII. Nam ad primum quod attinet, falsò supponitur Antichristum debuisse esse unam Personam singularem, Cùm *successivè* tantùm & *repræsentativè* una, non *numericè* unica dici possit: Quomodo ὁ κατέχων apud Paulum Rom. Imperatorem in communi denotat, seu statum Imperii, non unum aliquem Imperatorem in singulari. Sic *unus* aliquando significat unum certum individuum, sive unicum hominem singularem, aliquando unam in Corporis Civili vel Ecclesiastico personam nunquam morientem, quæ non est homo unicus singularis, sed singularium hominum continuata in eodem statu sibi invicem succedentium series. Quo posteriori sensu tantùm non priori dicimus Antichristum esse unum. I. Quia mysterium Antichristi jam tempore Apostoli operabatur 2. Thessal. 2. quod oportuit retinere ne revelaretur, quod dici non potuisset, si unica demum futura erat persona. II. Quia debuit esse Author & Caput insignis & quasi catholicæ Apostasiæ ex 2. Thess. 2. 3. Apoc. 13. 16. quod non est opus unius hominis, aut unius seculi, sed plurium. III. Quia quæ in Scripturis sub typis Bestiarum mysticè describuntur, non sunt singularia individua, sed singuli bestialium hominum status; Sic *quatuor Bestiæ*, Dani. 7. sunt quatuor Regna, Assyrium, quod per Leonem, Persicum, quod per Ursum, Macedonicum, quod per pardum, & Romanum, quod per bestiam terribilem notatur. Sic c. 8. *Aries* notat Reges Medorum & Persarum. *Hircus* Reges Græcorum. IV. Septem capita Bestiæ septicipitis, non sunt septem Principes singulares Rom. statûs, sed totidem Principatus, seu præcipuæ Regiminis formæ quæ obtinuerunt. Antichristus verò debuit esse ultimum istius Bestiæ caput, non ergo unicus & singularis Princeps, sed Principatus & Imperium. V. Quia status ejus vocatur *Babylon*, & *Civitas magna*, quæ à pluribus, sibi succedentibus regi debuit, quorum gesta non cadunt in unius hominis vitam, ut Spiritus Antichristi non in uno clauditur Individuo, sed in multa extenditur 1. Joan. 2. & 4. Denique quia revelandus fuit sublato Romano Imperio, & abolendus tantùm illustri adventu Christi,

Disput. VII. sti, quod durationem non unius hominis, sed plurium necessariò postulat.

XLIV. Nec contrarium evincitur, Vel ex loco Joan. c. 5.43. ubi Antichristum volunt designari per ἄλλον, qui venit nomine suo. Quia hoc notat indefinitè quemlibet, qui suo nomine, non missus à Deo, venit, utcunque missionem divinam prætendat, non unum singularem. Maldonatus *quisquis alius*, Salmero, *De quocunque potest intelligi.* Jansenius *sæpius hoc impletum fuisse* ait. Vox ἄλλος nunquam individuum certum notat, nisi addito articulo, vel ex diserta circumscriptione Mat. 5. 39. obverte illi καὶ τὴν ἄλλην, id est alteram Joan. 20. 8. ὁ ἄλλος μαθητὴς *alius ille discipulus* Matt. 4. 21. vidit ἄλλους δύο ἀδελφοὺς *alios duos fratres.* Antithesis verò nihil concludit; etsi enim ego & alius opponantur, & ego significet unam certam & individuam personam, non est necesse per alium intelligi pariter unum definitè, Joan. 21. 18 *Alius te cinget*, hîc *alius* non unum definitè, sed indefinitè notat 1. Cor. 3. 10. *Ego ut peritus architectus fundamentum posui, alius vero superædificat*, id est quivis indefinitè. Unus etiam multis opponitur, Pastor bonus, furibus, lupis. Nec si Christus unicus est, unicus propterea debet esse Antichristus illi oppositus. Quia Christus Caput Ecclesiæ suæ unicus est, quia immortalis, ac proinde sacerdotium habet ἀδιάδοχον; Antichristus caput suæ Ecclesiæ, non est unicus aliquis homo inmortalis, sed singulorum quorundam mortalium in eadem Sede successio. Nequicquam etiam unitas numerica & individualis Antichristi colligitur ex articulo præpositivo qui apponitur ab Apostolo 2. Thess. 2. 3. & 8. ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτίας, ὁ ἄνομος; Quia sæpe articulus indefinito subjecto præponitur, non minùs ac definito; Matt. 12. 35. ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος indefinitè de quolibet homine bono aut malo, non definitè de unico Marc. 2. 27. ὁ ἄνθρωπος homo non est propter sabbathum, sic sæpe alibi. Rursus si articulus aliquid certi & definiti significat, non est statim unicum individuum, sed id de quo expressè & determinatè est sermo, ne aberret animus & vagetur oratio, sive sit singularis persona, sive genus quoddam aut species, quomodo ὁ κατέχων non unicum Imperatorem, sed Imperium Romanum in genere notat, & ὁ βασιλεὺς in Regno, non individuum, sed certæ alicujus regionis Regem notat. Denique articulus sæpe non tam apponitur διακριτικῶς, quàm δεικτικῶς & ἐξαιρέτως ad significandum id quod in unoquoque est magis insigne & notabile, sive in bono sive in malo, quod de eo κατ' ἐξοχὴν dicitur, ut ὁ πειράζων, ὁ πονηρὸς, Diabolus vocatur, licèt homines etiam mali & tentatores dentur. Hoc sensu rectè ὁ ἄνομος & ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτίας dicitur Antichristus.

[Margin: Joan. 21. 18. — 1. Cor. 3. 10. — 2. Thess. 2. 3.]

XLV.

XLV. Gratis etiam fingitur, Antichriſtum ſub finem tantùm mundi revelandum; Cùm jam Pauli tempore nefandi iſtius myſterii tela texeretur, & eventus doceat jam impleta eſſe quæ de ipſo prædicta fuerant. Neque hoc vel ex prædicatione Euangelii per totum orbem, de qua Matth. 24. colligi poteſt, quia non agitur de adventu Antichriſti, ſed vel de fine ſeculi, vel de excidio Jeroſolymitano, ante quod debuit Euangelium prædicari per totum orbem, quod ſuo tempore jam contigiſſe Paulus teſtatur Col. 1. 5. Vel de deſolatione Imperii Romani, quam jam ante multa ſecula contigiſſe ſuprà probatum eſt. Vel ex eo quòd *noviſſimis temporibus* excitandus dicitur. Quia notum eſt diverſimodè noviſſima tempora in Scripturâ uſurpari, aliquando pro *fine temporis*, quo ſenſu ἐσχάτη ἡμέρα ultima dies notat diem reſurrectionis & finem mundi. Joann. 6. 39. & 11. 24. 1. Pet. 1. 5. aliquando pro tractu aliquo & *duratione temporis*, quomodo tempus Novi Teſtamenti à primo Chriſti adventu uſque ad ſecundum ſolet deſignari per *tempora noviſſima* abſolutè, paſſim in Novo Teſtamento Act. 2. 17. Hebr. 1. 1. 1. Pet. 1. 20. quia eſt ultima Dei diſpenſatio, poſt quam nulla alia expectanda eſt, ſed ſola æternitas. Sed quia duratio illa varias debuit habere periodos; ideo ultima periodus ſpecialiter & comparatè vocatur *noviſſimum tempus*, id eſt, temporum ultimorum noviſſimum, quo ſenſu Paulus 1. Tim. 4. 1. dicit apoſtaſiam fore *noviſſimis temporibus* ἐν ὑστέροις καιροῖς, & 2. Pet. 3. 3. ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν extremis diebus venturos irriſores. Sed iſta noviſſima tempora non ſtatim immediatè & paucis tantùm annis ultimum judicium ſunt præceſſura, ſed deſignant memorabile aliquod temporis intervallum, quod finem mundi præcedere debuit: Unde licèt Antichriſtus oriturus diceretur tantùm noviſſimis diebus, non ſtatim inde colligi poteſt, quòd paucis demum annis finem mundi præceſſurus ſit, ut vellent Pontificii; ſed tantùm quòd in periodo temporis ultima ſit manifeſtandus.

DISPUT. VII.

Matth. 24.

1. Tim. 4. 1.

Joan. 6. 39. & 11. 24. 1. Pet. 1. 5.

Act. 2. 17. Heb. 1. 1. 1. Joan. 2. 18. 1. Pet. 1. 20. 1. Tim. 4. 1. 2. Pet. 3. 3.

XLVI. Hoc verò certiùs confirmabitur, cùm reſponſum fuerit ad objectionem Adverſariorum de *duratione Antichriſti*, quam tribus annis cum dimidio circumſcribunt ex Apo. 12. 6. ubi mulier dicitur manſura in deſerto per mille ducentos & ſexaginta dies, & c. 13. 5. ubi beſtiæ dicitur data poteſtas bellum faciendi Sanctis per 42. menſes. Sed perperam iſta exponuntur, quaſi hiſtoricè de diebus naturalibus ageretur ſecundùm literam, cùm certum ſit iſta intelligenda eſſe myſticè ex ſtylo Prophetarum de *diebus propheticis*, qui totidem ſunt anni, quo ſenſu 70. ſeptimanæ Danielis ponuntur pro ſeptimanis, non dierum, ſed annorum. Nec res obſcura eſt, ſi ea quæ Antichriſtus peragere debuit, attendantur, quæ tantillo temporis ſpatio perfici non potuerunt. Debuit ſcilicet ex ſententia Pontificiorum totum orbem ſubigere, Chriſtianos omnes profligare, Cultum omnem Religionis Chri-

Apoc. 12. 6. & 13. 5.

DISPUT. VII. Christianæ abolere, Jerosolymam cum Templo denuo extruere, Gog & Magog secum jungere, & alia id genus, quæ tam brevi intervallo posse peragi nemo dixerit. Et cùm ex rei veritate testetur Spiritus Sanctus, quòd Regna decem eodem tempore oritura sint cum bestia, 2. Populi & nationes innumeræ eam sint adoraturæ. 3. quòd bellum gerere cum Sanctis debeat, & eos vincere. 4. quòd omnes terræ incolas ad sui cultum compellere debeat, non armorum vi, sed seductionis artibus. 5. quòd Meretrix tam diu insidere debeat bestiæ, donec vinô scortationis ejus inebriatis omnibus terræ incolis cum ea scortentur Reges, & Mercatores opibus deliciarum ejus ditescant, quis non videt hæc omnia opus esse non duorum vel trium annorum, sed longè majoris spatii? quomodocunque tempus hoc intelligatur, vel indefinitè, ut quibusdam videtur, vel definitè, ut aliis placet.

XLVII. Quod ulteriùs affertur de *origine Antichristi*, quòd sit futurus Judæus, ex Tribu Dan oriundus, merum est figmentum à nonnullis Veterum sine ulla ratione excogitatum, cui ne ipse quidem Bellarminus multùm tribuit. Nam si Judæus debuit esse, quomodo diceretur per Apostasiam defecisse à fide, quam nunquam habuit, & sedere in Ecclesia, in qua nunquam fuit? Quàm autem sit futile & infirmum, quod dicitur *Apoc. 7.4.* ex Tribu Dan oriundus, quia Apo. 7.4. non fiat mentio istius Tribûs inter 144. mille signatos, res ipsa docet; nec diffitetur Emanuel Sà, quum ait non posse dici cur omissa sit. Quod verò pertendunt Antichristum Hierosolymis sedem suam habiturum, & ibi instauraturum Templum, & restiturum Cæremonias legales; Repugnat verbis Christi, qui Templum *Mat. 23.38.* Hierosolymitanum nunquam esse denuo ædificandum docet Mat. 23.38. *& 24.2.* & 24.2. Lu. 19.44. & Scripturæ, quæ cultûs Levitici abrogati semel per *Luc. 19.44.* Euangelium, restitutionem nuspiam tradit. Templum ergo, in quo sessurus dicitur Antichristus, non potest esse Templum Jerosolymitanum æternæ desolationi devotum, sed Ecclesia Dei, quæ passim hoc nomine venit in Scriptura, quam erat invasurus, & sacerrimam suam sedem in illa collocaturus, ut suprà probatum est.

XLVIII. Non melioris est commatis fabula de *Enocho & Elia*, qui è *Gen. 5.24.* Paradiso in orbem redituri sint sub finem mundi ex Gen. 5. 24. & Malach. *Malach. 4.5.* 4. 5. & publicè se opposituri Antichristo, & ab eo interficiendi, sed triduo pòst cunctis videntibus resurrecturi, & in cœlum assumendi Apoc. *Apoc. 11.3.* 11. 3. meram enim fabulam esse, vel ex eo constat, quòd altum de eo sit in Scriptura silentium, quæ de eorum translatione in Paradisum planè tacet. De Enocho quidem dicit, quòd postquam ambulavit cum Deo, id est, piè & sanctè in mundo vixit, non visus sit ampliùs, quia Deus eum ad se recepit, nimi. in cœlum, ne videret mortem. Nec *Eccl. 44.26.* locus Ecclesiastici 44. 26. aliud docet, Vulgata quidem Versio habet, quòd

quòd *translatus sit in paradisum, ut det Gentibus pœnitentiam*; sed Græca aliter sonant, dicitur tantùm quòd μετετέθη ὑπόδειγμα μετανοίας ταῖς γενεαῖς, ut esset *exemplum pœnitentiæ generationibus posteris*, ut hoc exemplo sapere discerent, & pari gloriâ fruerentur. Elias verò expressè dicitur in *Cœlum translatus* 2. Reg 11. 11. ubi mortalitate exutâ, immortalitatem induit, nec ulteriùs morti obnoxius esse potuit, ut vel neci possit tradi ab Antichristo, vel resurrectione opus habeat. Nec hoc commentum potest ex Apoc. 11. 3. elici, ubi mentio fit *duorum Testium* occisorum, & postea vivificatorum: Quia Testes isti non alii sunt, quàm pauci illi pii Euangelicæ veritatis assertores, ante tempora Reformationis divinitus excitati ad resistendum Antichristo, qui in primis Reformatoribus reviviscere visi sunt. Nec *Elias* personalis, sed *mysticus*, apud Malachiam intelligitur, qui jamdudum venit in persona Joannis Baptistæ ex Christi declaratione Matt. 11.

DISPUT. VII.

Apoc. 11. 3.

Matt. 11.

XLIX. Ad quartum R. *Abnegationem* Christi & ejus oppugnationem esse vel *apertam & explicitam*, quoad externam professionem, vel *implicitam & occultam*, quoad rei veritatem. Antichristus debuit abnegare Christum non primo, sed secundo modo, dissimulatus Christi hostis esse debuit, qui prætenso Christi nomine, dominaretur in Ecclesiam ipsius, & Christi Personam, Officia, & Beneficia reipsa oppugnaret. Non ergo hìc expectandum, ut Antichristus se Christi hostem profiteatur, sed ut talem se reipsa exhibeat, nec ut se Christum jactet, quod faciebant Pseudochristi, sed ut revera quæ Christi sunt sibi vindicet, quod Papam facere suprà probatum est. Quod Augustinus in hunc locum bene observat, *Non attendamus ad linguam, sed ad facta.* Item *magis mendax est Antichristus, qui ore profitetur Jesum Christum, & factis negat.* Cùm ergo Papa triplex Officium Christi ad se rapiat, ejus Euangelium suis Traditionibus, & ejus Redemptionem suis Indulgentiis, Purgatorio, Missis, Meritis pessundet, etsi ore profiteatur adhuc Jesum esse Christum, tamen illum unà cum Patre factis & operibus negâsse censendus est. Porrò quod addunt Pontificii *Antichristum aboliturum Sacrificium Missaticum*, & *baptismi abnegationem* introducturum, nuspiam dicitur. De Antiocho quidem prædicitur apud Danielem c. 11. 31. quòd *sacrificium juge*, quod sub Lege quotidie offerebatur, esset aboliturus, quod re ipsa etiam præstitit. Cui hac in parte optimè respondet Antichristus, non quidem Sacrificium Missaticum abolendo, sed per ejus institutionem & observationem idololatricam, tollendo juge sacrificium Ecclesiæ, infringendo scil. vim & efficaciam sacrificii à Christo pro nobis semel oblati, & spiritualem & rationalem Novi Testamenti cultum à Deo institutum evertendo, ad introducendum cultum idololatricum

Dan. 11. 31.

cum

DISPUT. VII. Dan. 11.38. cum *Dei Maozim*, de quo Angelus loquitur apud Danielem c. 11. 38. quod ut à plerisque intelligitur respectu *Antiochi* de *Jove Olympio*, qui Deorum princeps & potentissimus habebatur, quem in Templo Jerosolymitano posuit, ut populum ad illius cultum cogeret 2. Macab. 6. 2. Ita respectu *Antichristi* non incommodè refertur ad Idololatriam Romæ, tum erga Deum Missaticum, qui revera ignotus erat Patribus, tum erga Angelos & Sanctos, quos tanquam Protectores & Auxiliatores, ac ὑπερασπιστὰς colunt, & honorant, auro, argento, & rebus pretiosis, id est, magnificè & cum externa pompa ac donariis amplissimis, ut solenne est apud Pontificios, quomodo vox מָעוֹז quæ hìc occurrit vertitur à 70. per ὑπερασπιστὴν, & à Vulgato per *protectorem*, Psalm. 27. 1. & 28. 8. & 31. 3.

L. Ad quintum de *Patribus* R. non fuisse Prophetas, sed Interpretes, proposuisse tantùm quid suspicabantur, non quid certò esset statuendum, ut Aug. lib. 20. de Civitate Dei cap. 19. observat: Nec mirum, si rerum eventu facem vaticiniis nondum præferente sæpe fluctuârint, & multa hìc à veritate aliena conjectârint; cùm constet omnibus, longè facilius esse impleta observare, quàm implenda prædicere, quia hoc est revelationis divinæ, quæ paucis competit, illud verò experientiæ in medio positæ. Unde si nuspiam Patres in controversiis debent sedere Judices, multò minùs in hac, quàm in aliis quibusvis, quæ non illorum, sed nostrorum fuit temporum. Quòd si qui sint inter Doctos, qui loca Pauli & Joannis alio detorquere conati sint in gratiam Pontificis, quod præ cæteris *Hugo Grotius*, vir eruditione conspicuus, sed dubiæ semper in Religione fidei, novo & hactenus inaudito commento tentavit; Præterquàm quòd ab ipsis Pontificiis non recipitur, qui loca nobiscum de Antichristo intelligunt: Talis figmenti vanitas abundè à Nostris demonstrata est, & præ cæteris solidissimè à Celeb. *Maresio*, ut non opus sit in eo refellendo nunc immorari. Cùm verò ex dictis liqueat, Nobisque sit persuasum, Papam esse Antichristum, summè necessariam fuisse nostram ab ejus communione *Secessionem*, & impossibilem planè, rebus sic stantibus, nostrum cum ea *Syncretismum* esse meritò concludimus.

F I N I S.

DISPU-

DISPUTATIO OCTAVA ET ULTIMA,

In qua Objectiones ſolvuntur.

Reſpondente EMANUELE WURSTEMBERGERO *Bernenſi.*

I. VERSATI fuimus hactenus in Examine præcipuorum Argumentorum, quibus noſtræ ab Eccleſiâ Romanâ Seceſſionis Neceſſitas, & Syncretiſmi cum ea ἀδυναμία adſtruitur, & juſtiſſimas ac graviſſimas cauſas Majores noſtros habuiſſe ab illla exeundi; Nos verò nullas ad eam redeundi habere poſſe probatum dedimus. Ordo jam poſtulat, ut ἀνασκευὴν etiam inſtituamus Rationum præcipuarum, quibus οἱ ἐξ ἐναντίας contra Seceſſionem & pro Syncretiſmo pugnant. Nec enim defuerunt ſuperiori ſeculo, vel deſunt hoc noſtro tam Theologi quàm Politici, qui Seceſſioni noſtræ temeritatis & injuſtitiæ crimen impingunt, quique ſub ſpecioſo pacis prætextu, ſed revera ut rebus ſuis & commodis conſulant, noſtrum ad Romam reditum urgere non deſinunt, & honeſtum in ſpeciem, ſed reipſa turpiſſimum & exitiale Syncretiſmi conſilium ſuadere conantur.

II. Quia verò multiplici Argumentorum genere utuntur, Ea in duos ordines diſpeſcemus. Primò expendemus illa, quibus Seceſſionem noſtram injuſtam, & temerariam, atque adeò verè Schiſmaticam fuiſſe probare contendunt. Secundò excutiemus alia, quæ Syncretiſmum, ut juſtum & poſſibilem commendant. Et ut de prioribus dicamus primùm; Ex eo potiſſimùm Schiſmaticam eſſe Seceſſionem noſtram evincere ſatagunt. Primò, Quòd ab Eccleſiâ verâ defecerimus. Si à verâ Eccleſiâ, inquiunt, nemo poteſt ſecedere ſine Schiſmatis nota, non potuimus ab Eccleſia Romana ſecedere, quin in Schiſmatis crimen incideremus, quia vera fuit Chriſti Eccleſia: Veram autem fuiſſe probant 1. Quia retinet præcipua veræ Religionis fundamenta, quibus fides noſtra ſuperſtruitur, & ſalus conſtat, putà Verbum Dei & publicam ejus prædicationem, Symbolum Apoſtolicum, Decalogum, Orationem Dominicam, quibus continetur ſumma credendorum & faciendorum. 2. Retinet Sacramentorum, & Baptiſmi imprimis uſum, qui

Disput. VIII. qui quoad ſubſtantiam ſaltèm integer ſervatur, ex noſtra etiam hypotheſi 3. Quia fuit olim vera Eccleſia, Ergo & nunc eſſe debet, aliàs evanuiſſet promiſſio Chriſti, firmitatem Eccleſiæ adversùs Inferorum portas ſpondentis. 4. Si Eccleſia Romana defeciſſet à priſtina Majorum fide, oſtendi poſſent Authores, & tempora ac momenta, quibus introductæ ſunt tales corruptelæ & factæ mutationes, quod cùm fieri nequeat, non poſſe dici ullam talem factam eſſe mutationem.

1. Objectio de Schiſmate. III. Sed non difficile eſt nodos iſtos ſolvere. Primò damus libenter Adverſariis, ab Eccleſia vera nunquam eſſe ſecedendum, & meritò in Schiſmatis crimen incurrere, qui veram Eccleſiam quocunque demum prætextu deſerunt. Cùm enim unica ſit Eccleſia, extra quam nulla eſt ſalus, ut nulla fuit extra Arcam, quæ illius fuit ſymbolum; Nec poſſit Deum habere Patrem in Cœlis, qui Matrem Eccleſiam in terris non habeat; Nemo poteſt ab ejus communione recedere, quin eo ipſo à Communione Dei & Chriſti ſeſe ſeparet, atque adeò ab omni ſalutis participatione excluſus maneat. Sed negamus propterea ab Eccleſia Romana non fuiſſe ſecedendum, quia ſupponitur πρῶτον hoc ψεῦδος, quod in tota hac Diſputatione ſubinde recurrit, Eccleſiam Romanam unam, eſſe veram illam Eccleſiam, quæ nunquam debet deſeri. Cùm verò hoc falſiſſimum eſſe in præcedentibus variis rationibus ſit demonſtratum; Ex eo etiam liquet nec injuſtam, nec temerariam fuiſſe aut ſchiſmaticam noſtram ab ea ſeparationem; *Schiſma* enim *non facit ſeparatio, ſed cauſa*, ut bene monet *Caſſander* l. de *offi. viri pii*, Et ut vera Eccleſia deſeri non poteſt ſine ſchiſmate; Ita in falſa & apoſtatica nemo poteſt manere ſine crimine: Ut non quævis Seceſſio in Religionis negotio eſt vitioſa & culpanda, & quædam non modò licita eſt, ſed & neceſſaria & indiſpenſabilis. Ita non quævis communio Eccleſiæ eſt probanda, ſed ea demum, quæ poteſt conſiſtere cum communione Chriſti & fundamento ſalutis. Si ergo nobis ſit perſuaſum, ut eſt perſuaſiſſimum, talem eſſe communionem Eccleſiæ Romanæ hodiernæ; Nemo non videt, neceſſariò nobis ab ea ſecedendum fuiſſe, ut ſaluti noſtræ iremus proſpectum.

IV. Verùm ut faciliùs cavillationes Adverſariorum, quas hoc in negotio nectere ſolent, diſcutiamus; Obſervandum *Eccleſiam* poſſe ſpectari, Vel reſpectu *fidei*, & quoad *ſtatum internum* & inviſibilem, quatenus eſt Corpus Chriſti myſticum, & Cœtus verorum Fidelium & Electorum, ſine ulla hypocritarum & profanorum mixtura. Vel quoad *ſtatum externum & viſibilem* & reſpectu *profeſſionis*, quatenus eſt Cœtus vocatorum, qui eandem Fidem & Religionem profitentur. Priori reſpectu certum eſt, Seceſſionem omnem ab Eccleſia illa, quæ eſt Corpus myſticum Chriſti, eſſe injuſtam & illicitam, quia neceſſariò poſt ſe traheret Seceſſionem omnem

nem à Christo, & salutis privationem. Sed posteriori damus non esse abrumpendum temerè vinculum Communionis externæ cum Cœtu aliquo visibili vocatorum, dum fundamentum salutis, sive quoad fidem, sive quoad cultum retinet. At si contingat, ut Cœtus ille quoad majorem sui partem, relictâ puriori fide, Errores capitales foveat, & Idololatriam in cultu præcipiat; Nec modò Monitores spernat, sed ferro & flammis eos persequatur, & ad eosdem errores profitendos & cultum Idololatricum præstandum per vim adigat: Separatio non modò licita est, sed justa, necessaria & indispensabilis, quia non possemus in communione talis Ecclesiæ Apostaticæ manere, nisi nuncium remittendo Christo, & ejus veritati, quo nullum gravius crimen dari potest. Hunc autem fuisse statum Ecclesiæ Romanæ, è qua Majores nostri exierunt, hactenus pluribus argumentis confirmavimus. Unde si ab ea facta fuit secessio, non tam fuit secessio ab Ecclesia, quàm Secessionis terminus, & ad veram Ecclesiam Christianam, imò antiquam illam Romanam, cujus fides toto orbe celebrabatur, à qua hodierna defecit, regressio. DISPUT. VIII.

V. Nec huic verissimæ sententiæ intercedere possunt, quæ pro veritate Ecclesiæ Romanæ afferuntur rationes. Non prima, quòd *retineat vera Religionis fundamenta.* Nam 1. Non statim qui retinent utcunque veræ Religionis fundamenta, vera sunt Ecclesia; Jeroboam non evertit omnia Religionis fundamenta, qui tamen Israëli Defectionis fuit Author. Pharisæi retinebant plurima Religionis fundamenta; nec tamen poterant dici vera Ecclesia. Pseudapostoli profitebantur se Christianos & se doctrinam Christi observare gloriabantur, qui dicuntur tamen non retinere caput Col. 2. 19. & excidisse à Christo Gal. 5. 3. Ita licèt Ecclesia Romana retineat varia Religionis fundamenta, non propterea veræ Ecclesiæ nomen potest sibi arrogare. Nec mirum, quia cornua Agni debuit retinere Antichristus, ut faciliùs simplicioribus imponeret. Nec Satan iniquitatis Mysterium concipere & edere potuisset, nisi mysterii pietatis fucô palliatum; Nec homo peccati se Apostatam & Filium Perditionis, ac verum Antichristum prodidisset, nisi in *Templo Dei*, Ecclesiâ scilicet Christianâ, quæ doctrinam Christi retinere se profitetur, sedem suam locâsset. Ideo *Ecclesia Romana* sub duplici σχέσει potest spectari, vel quà *Christiana*, vel quà *Papalis*, vel quà aliquid adhuc veri retinet ex parte Christi, vel quà recepit errores & corruptelas Antichristi. Secessio non facta est ab ea ut Christianâ, hactenus enim cum ipsa sentire & credere nos profitemur quod ex Verbo Dei retinet, sed quà Papali, quia nolumus admittere errores & idololatrias veræ doctrinæ superinductas. *Col. 2. 19.* *Gal. 5. 3.*

VI. 2. Aliud est fundamentum *retinere ore tenus & quoad professionem,*

DISPUT. VIII. *nem.* Aliud *corde* & quoad *veritatem*, Aliud retinere utcunque, Aliud purum & illibatum servare absque ulla contrarii mixtura. Aliud retinere ex parte; Aliud integrum & solum, sine ulla additione vel detractione. Damus Ecclesiam Romanam retinere fundamentum priori sensu, sed negamus posteriori. Quid verò juvat substantiam Religionis & fundamentum nomine tenus profiteri, si reipsa adulteres & corrumpas erroribus variis capitalibus? ut licèt aurum & argentum in improba & adulterina moneta remaneant; non minùs tamen illa rejicitur, quia cupro & stanno miscentur. Quid juvat fundamentum habere, si illud vel alio fundamento subvertas, aut illi idolum imponas? *Veritas fundamenti* ex *unitate* ejus & *integritate* pendet, ubi unicum & totum non habetur, ibi omnino
1.Cor.1.13. non habetur. Ut Christus non dividitur 1. Cor. 1. 13. Ita nec Euangelium ejus, *nullum aliud fundamentum poni potest præter positum, Chri-*
1.Cor.3.11. *stum Jesum* 1. Cor. 3. 11. Unde evertitur non modò detractione & oppositione directâ, sed & additione, maximè si additio illa sit corruptiva fundamenti, tunc enim quod additur, & apponitur, opponitur, & quod videtur tantùm *præter*, est etiam *contra:* hinc Paulus vetat nos sa-
1.Cor.4.6. pere παρ' ὃ γέγραπται, *præter id quod scriptum est*, 1. Cor. 4. 6. & anathemate percutit eum, qui voluerit *euangelizare* παρ' ὃ *præter id, quod*
Gal.1.8. *euangelizatum est* Gal. 1. 8. Hoc autem in Ecclesiâ Romanâ locum habere quis non videt? quæ hîc peccat non modò *detractione*, negatâ sufficientiâ & integritate Scripturæ, inducto secundo Decalogi præcepto, ablato laïcis calice Eucharistico *&c.* Sed etiam *additione*, Articulos fidei multiplicando pro lubitu, & ea dogmata proponendo, quæ cum articulis fundamentalibus planè sunt ἀσύςατα. Sic fundamentum fidei est Scriptura Sacra: sed quàm miserè illam corrumpunt, sensum ejus pervertendo, Auctoritatem, Perfectionem, Perspicuitatem, Integritatem *&c.* vellicando, & Traditiones ἀγράφους, quæ pari pietatis affectu sint cum ea recipiendæ, addendo? Fundamentum est Christus, Mediator noster unicus apud Deum: Sed quomodo illum retinent, qui alios Mediatores cum ipso nobis obtrudunt, aliud caput & fundamentum Ecclesiæ, alia merita, aliud sacrificium propitiatorium, aliam intercessionem, aliud purgatorium *&c.* Quid est evertere fundamentum, si hoc non est? Ita si de Cultu Dei agitur, licèt fateantur Pontificii Deum esse colendum, quia tamen huic fundamento multiplex imponunt idolum in variis objectis cultûs religiosi, quæ hic proponuntur, meritò censentur hac in parte etiam addendo illud evertere. Frustrà etiam dicitur apud ipsos remanere Symbolum Apostolicum, Oratio Dominica, & Decalogus, si verba profitendo genericè, genuinum sensum tamen & veritatem specificè non retinent; quod facilè ex singularum partium inductione colligi posset, si id nunc ageremus.

VII.

VII. 3. Si nomen veræ Ecclesiæ non est denegandum illi Cœtui, qui retinet veræ Religionis fundamenta, non possunt negare Adversarii, Ecclesiam nostram veram esse, utpote quæ ex ipsorum etiam confessione talia fundamenta retinet. Nihil enim à nobis creditur quod ad articulos *affirmativos*, quod ab ipsis Pontificiis non recipiatur, licèt non assentiamur illis omnibus, quæ credenda nobis imponunt. Unde Controversiæ, quæ nobis cum illis de Religione intercedunt, non versantur circa ea quæ credimus, talia enim sunt, ut de illis omnes veri Christiani tum veteres tum recentiores consentiant, & quæ nobiscum unâ fide suscipiunt & consitentur, (quod satis demonstrat, ut hoc obiter dicam, quàm falsa sit & impudens eorum accusatio, qui Religionem nostram vel novam ac recentem, vel privatam ac singularem esse criminantur) sed tantùm circa alia doctrinæ capita, quæ illi statuunt, nobisque invitis credenda obtrudunt. Sic non quæritur inter nos, An Christus Jesus sit noster apud Deum Mediator, vel, An ejus mors sit sacrificium pro peccatis nostris, quæ nostra est fides: Sed, An præter Christnm dentur alii Mediatores, & præter sacrificium Crucis, detur aliud sacrificium propitiatorium incruentum, quod statuunt, Nos negamus. Non quæritur, An Deus sit adorandus, quod agnosco: Sed An adoranda sit hostia, quod nego. Non quæritur, An Christus sit Caput Ecclesiæ, quod utrinque est in confesso: Sed, An præter Caput istud primarium, Pontifex possit esse Caput secundarium, quod sanciunt Adversarii. Ita si cætera controversiæ Capita persequimur, facilè est demonstrare; Non agi de *articulis positivis* & *affirmativis*, quibus quid nos credamus definitum est & expositum. Sed de *articulis negativis* & *exclusivis*, quibus non quid credamus, sed quid non credamus explicatur, quodque ab Adversariis est additum. Cùm ergo tota lis nostra cum Pontificiis, non sit de ullis fidei nostræ Capitibus, quæ nobiscum omnia confitentur, sed de ipsorum tantùm placitis, quæ Nos non possumus admittere, quia cum Verbo Dei pugnare censemus: Ex eo colligitur clarissimè, Argumentum quó utuntur, ad veritatem Ecclesiæ suæ demonstrandam, non minori, sed potiori jure Nostræ veritatem suadere, atque adeò Adversarios hac in parte non posse juvare.

VIII. Quod verò de fundamentis Religionis dictum est, Idem etiam applicandum est *Sacramentorum administrationi*, quæ secunda est Adversariorum ratio. Fateor veram Ecclesiam eam esse, quæ cum purâ Verbi Dei prædicatione habet conjunctam legitimam & incorruptam Sacramentorum administrationem; Et si hoc apud Romanos obtineret, nemo negare posset ipsis veræ Ecclesiæ nomen. Sed quia Sacramenta ista miserè corrumpunt, non modò quinque spuria addendo, sed ea quæ à Christo sunt instituta,

Disput. VIII. Baptiſmum, & S. Cœnam variis modis vel ſubſtantialiter vel accidentaliter adulterando: Ideo ex hoc etiam crimine defectionem eorum colligimus. Ad *Baptiſmum* verò quod attinet, licèt plures corruptelæ in eum introductæ ſint, quia tamen ejus ſubſtantia illæſa manſit in Papatu per Dei gratiam, non rebaptizamus quotquot ad nos à Pontificiis accedunt. Sed verus Baptiſmus non ſtatim facit veram & puram Eccleſiam. Vera Circumciſio & ſacrificia Uni Deo conſecrata erant in Eccleſia decem Tribuum, non ideo erat vera. Eccleſia hæretica verum poteſt habere Baptiſmum, ut agnoſcunt Patres, nec tamen minùs propterea falſa eſt Eccleſia. Nec hoc poſſunt diffiteri Pontificii, etiam ex ſua hypotheſi, dum Baptiſmum noſtrum agnoſcunt eſſe verum, ſemel adminiſtratum non iterando, qui tamen Eccleſiæ veræ nomen nobis tribuendum eſſe acriter negant.

IX. Ad Tertium ℞. licèt Eccleſia Romana fuerit olim vera Eccleſia, quum ad eam ſcripſit Apoſtolus, & fides ejus toto celebrabatur orbe; Non ſequitur eam veram eſſe etiamnum hodie; Quaſi privilegium infallibilitatis illi competat, ut nec erraverit unquam, nec errare potuerit, quod falſiſſimè hìc ſemper ſupponunt. Neque hìc reponendum, ſic inanes fore promiſſiones Eccleſiæ factas, Quòd ſupra petram ſit ædificata, quodque portæ Inferorum adversùs ipſam non ſint prævalituræ. Hæc enim & ſimilia elogia Eccleſiæ Catholicæ & inviſibili Electorum competunt, quæ nec deficit unquam, nec deficere poteſt totaliter. Sed malè ad Cœtum aliquem viſibilem particularem applicantur, cùm nullus talis detur, qui deficere non poſſit, & non paucos defeciſſe exemplis variis probari poſſit, & in Veteri & in Novo Teſtamento. Non quòd veri fideles & electi unquam poſſint deficere vel totaliter vel finaliter: Sed quia Cœtus viſibiles, in quibus degunt electi, poſſunt corrumpi eatenus, ut nec pura ampliùs obtineat Verbi prædicatio, nec legitima retineatur Sacramentorum adminiſtratio. Aliàs ſi ratio allata valeret, ſequeretur, neque Eccleſiam Iſraëliticam potuiſſe unquam deficere, & fieri meretricem, quia fuerat antea vera Eccleſia; & Eccleſias Aſiaticas, quæ olim fuerunt veræ Eccleſiæ Chriſti, eſſe etiamnum hodie tales, quod nemo non videt eſſe abſurdiſſimum.

X. Verùm dices, Si aliqua hìc mutatio contigit, debent ergo deſignari Auctores, per quos, & temporum momenta, quibus facta eſt. Sed nulla eſt ratio quæ nos eò adigat; Quaſi in infelici ſeculi hujus conditione, in quo quotidie omnia in pejus ruere videmus, ac retro ſublapſa referri, variæ non occurrant ſubinde mutationes, quarum neque tempus, neque locus, neque primi Auctores accuratè obſervari poſſunt? Quis enim ignorat Satanæ hunc eſſe aſtum, ut non interdiu ſed noctu dormientibus hominibus &

non

non advertentibus Zizania sua serat? Quis nescit hanc esse Novatorum artem, ut faciliùs venenum suum & errores insinuent, ut non apertè & palàm, sed clàm & subdolè agant? ut difficile sit, ne dicam impossibile, prima momenta notare, quibus Corruptio aliqua cœpit, licèt tam sit aperta ut negari nequeat. Verùm quid opus Auctores, vel tempora indicare, modò de rei veritate constet? An ut probem te peste correptum esse, vel aliquo alio morbo, necesse est ut doceam, quo momento exitialis illa lues cœperit grassari? nonne sufficit ut ostendam indubitatis argumentis, te gravi hoc & lethali morbo laborare? & nonne ludibrium deberet, qui de principio morbi potiùs cogitaret, quàm de remedio salutari, quod adhiberi debet ad ejus curationem? An ut demonstrem te senem esse, opus est ut doceam, quo momento cœperint primæ apparere rugæ in facie, aut vires tuæ inclinari & temperamentum corrumpi? Nonne hic satis est, ut conferam corpusculum tuum jam exangue & humicernuum cum corpore tuo olim vegeto & florenti, ut evincam magnam in te factam fuisse mutationem? Licèt ergo talium corruptelarum originis momentum indicari præcisè non posset, non propterea sequeretur eas nullas esse, vel falsò à nobis Ecclesiæ Romanæ tribui; quia non quæritur hic, quando talis facta fuerit corruptio: Sed an revera talis deprehendatur, quod non ex historiæ veteris monumentis, sed ex statûs præsentis consideratione colligi potest. Nec alia fuit Christi Domini nostri in redarguendis erroribus Scribarum & Pharisæorum agendi ratio. An ille vel Auctores, vel locos, vel tempora, quibus tales errores invecti erant in Ecclesiam, recenset, quo tamen nemo meliùs hoc præstare potuit, qui omnia mutationum momenta noverat accuratissimè? Nihil minus, imò solâ Scripturâ contentus ad primum principium provocat, *Ab initio non fuit sic*, Matt. 19. 8. vel *erratis nescientes Scripturas* Matt. 22. 29. Cur ergo ad scrupulosam istam temporis & cæterarum circumstantiarum notationem, quæ nihil ad rem faciunt adstringeremur, sufficit nobis ut ostendamus doctrinam Apostolorum à doctrina, quæ nunc obtinet in Papatu δὶς διὰ πασῶν dissidere, & statum hodiernæ Ecclesiæ Romanæ multùm differre ab antiqua, atque adeò ab initio non fuisse sic.

DISPUT. VIII.
Matt. 13.
Matt. 19.8.
Matt. 22.29

XI. Regeres fortè, facilem esse istam Temporis & Auctorum mutationum designationem, quia ejusmodi mutationes in re tanti momenti fieri nequeunt sine magnis motibus; Quando agitur de mutanda veteri fide, pro qua ut aris & focis disceptatur, & de nova & contraria introducenda. Sed neque hoc majoris est ponderis. Quis nescit mutationes istiusmodi non semper magno cum apparatu & γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, sed sæpius & ordinariè paulatim & sensim fieri, ita ut vix ac ne vix quidem præcisè singuli earum gradus distinctè observari queant, maximè quum tales muta-

Disput. VIII.

mutationes non fiunt statim per veteris Doctrinæ abrogationem, quod posset hominum animos commovere; Sed per novæ nondum creditæ introductionem. Non per Errorum crassiorum, qui in sensus facilè possunt incurrere, propositionem; sed per occulti & à sensibus remoti dogmatis alicujus insinuationem. Non per publicam professionem inter omnes; sed per clancularium & privatam intra paucos disseminationem. Non per cognitionem claram & distinctam; sed per cognitionem obscuram & confusam, quod hic contigisse constat: Tunc enim facilè imponitur hominibus, & insensibilis potest fieri mutatio. Hìc itaque distinguenda sunt *Errorum initia & primi gradus* ab eorum *incrementis & ἀκμῇ*, tacita eorum & subdola inter paucos communicatio, & publica ac aperta eorum professio. Fateor posteriori sensu posse varios animorum motus excitare in Ecclesia, & dissidia ac contentiones parere; quod nimis contigisse omnium seculorum experientia testatur. Sed non par est ratio initii & primorum graduum eorum; Ita enim sensim ac sine sensu fieri solent, ut non possint facilè observari; Satanâ hac arte subdolè utendo, ut incautos decipiat, & feliciùs ac commodiùs venenum suum exitiale instillet, & infelix lolium serat, dum homines citiùs immedicabile vulnus sentiunt, quàm ut sciant se accepisse.

II. Objectio petita a defectu Successionis & Vocationis.

XII. II. Contra Secessionem nostram sic pugnant. Ab ea Ecclesia sine crimine non possumus secedere, quæ perpetuam & non interruptam habet successionem, ut ad eam nos recipiamus, quæ omni destituitur Vocatione legitima: Nam si aliquam habuissent primi nostri Reformatores, vel fuisset *Ordinaria* vel *Extraordinaria*; Ordinariam non fuisse res ipsa clamat, quia nullum adhuc Ministerium inter nos erectum erat; Nec extraordinariam, quia miraculis debuissent eam confirmare, quod non fecerunt tamen; Cùm E. nullam missionem habuerint, nullam etiam Ecclesiæ reformandæ authoritatem habuisse; atque adeò nullas Vocationis suæ notas dare posse, quod tenentur tamen ut audiantur; veram enim eam Ecclesiam esse non posse, quæ falsam missionem habet. Ut responsio clariùs pateat, quia duplex difficultas hìc attingitur, prima de *perpetua Successione*, altera de *Reformatorum nostrorum Vocatione*, quas ad ravim usque solent nobis objicere, paulò distinctiùs de utraque nobis est agendum. Et ut de *Successione* perpetua dicamus primò. Cùm multiplex possit esse *Successio*, Vel *Personarum & locorum*, Vel *Doctrinæ & Rerum*, Vel *naturalis* ratione carnis, Vel *politica* ratione munerum, Vel *spiritualis* ratione fidei; Videndum quænam hìc Successio debeat obtinere. Et naturalem quidem ac politicam nemo dixerit locum hic habere debere, ut nec personalem & localem. Nam ita Judæi increduli & profani succedebant piis Patribus, dum ab ipsis oriundi erant. Scribæ & Pharisæi succedebant veris Doctoribus, qui tamen seductores erant

Successio personalis vel localis non est necessaria, sed tantùm doctrinalis.

erant & veritatis hostes acerrimi. Sic Arriani succedebant Orthodoxis; sic tenebræ luci, morbus sanitati, Tyrannus pio Principi succedit. Sola ergo hìc *Successio fidei* & *doctrinæ* attendenda est, absque qua cæteræ omnes successiones vanæ sunt & exitiales. *Cathedræ successio nihil successionis præter nomen habet*, *sed idem sentiendi successio veritatem*, inquit Gregor. Nazianz. in Matt. 23. Illi demum in Cathedra Mosis sedent, qui doctrinam Mosis docent; Nec habent hæreditatem Petri, qui fidem ejus non tenent. Quamvis ergo Ecclesia Romana successionem vel personalem, vel localem haberet, frustrà esset, nisi successionem doctrinæ & veritatis, quâ ipsam destitui pertendimus, haberet. Ne jam dicamus Successionem etiam personalem sæpissimè in Papatu interruptam esse per schismata & dissidia horrenda, quibus laboravit, & per simoniacam variorum Pontificum in Sedem illam pestilentiæ intrusionem, quæ inanem esse ipsorum de Successione non interrupta gloriationem evincunt. Sed si apud nos Apostolica doctrina retinetur illibata; cur Successionis præjudicio gravare nos volunt, cùm penès nos vera & legitima, non penès ipsos sit Successio. Quod si negare velint Adversarii, ad examen Doctrinæ veniendum erit, quod tanto molimine refugiunt. DISPUT. VIII.

XIII. Ad *Vocationem* verò *nostram* quod attinet, varia sunt, quæ hìc reponi debent. Primò perperam & sine ratione notæ Vocationis nostræ petuntur: Nec enim multùm refert, ut populus de ea inquirat, modò illi constet de veritate Doctrinæ, quam proponimus. Sanè si fidem nostram vellemus pendere à vocatione Pastorum, necesse esset de illius veritate persuaderi; sed alia longè est mens nostra. Nec enim sic procedimus, Vocatio nostra est legitima, ergo Doctrina nostra vera est; & audiendi sumus. Sed contrà, Doctrina nostra vera est; ergo audiendi sunt, qui eam docent, ut veritas Missionis & Ecclesiæ pendeat à veritate Doctrinæ, non contrà. Nec enim falsa potest esse Ecclesia, quæ veram & salutarem Christi doctrinam retinet, licèt de cætero vocatio Pastorum aliquid minùs ordinati haberet. Et ut Ministerium est propter doctrinam, non doctrina propter ministerium; Ita inquisitionem Ministerii præcedere debet inquisitio doctrinæ. Quod non ideo à nobis dicitur, quasi quæstionem hanc planè fidelibus inutilem & non necessariam censeamus. Fatemur enim hoc non parum conducere ad boni ordinis conservationem, & legitimorum Pastorum à falsis & adulterinis discretionem. Sed tantùm ut ostendamus, primariam aut præcipuam esse non debere, quæ nos sollicitos habeat; sed secundariam tantùm & minùs principalem, quæ supponat semper veræ doctrinæ inquisitionem; Illa enim est tantùm *Necessitas ordinis*, sine quo salus potest obtineri; sed ista est *Necessitas medii*, sine quo non pervenimus ad

Qualis sit necessitas quæstionis de Vocatione Pastorum.

 salutem,

DISPUT. VIII.

salutem. Secundò meritò suspecta nobis esse debet hæc agendi ratio, cùm auctores habeat Pharisæos, qui ita cum Christo agere solebant, ut in ejus Vocationem non semel inquirerent. *Quâ auctoritate*, inquiunt, Matt. 21. 33. *facis ista, & quis tibi dedit istam auctoritatem?* Tertiò Pontificios minimè omnium decebat hanc Quæstionem nobis movere, quam longè potiori jure in ipsos possumus retorquere; ostendant enim & ipsi vicissim Vocationis suæ veritatem, quâ auctoritate Pontifices, Cardinales, Sacerdotes *&c.* talia munera usurpârint & exerceant, quorum nulla institutio, nullum exemplum in Scriptura potest deprehendi?

Matt. 21. 33.

Reformatores nostros non caruisse Vocatione, probatur.

XIV. Sed ut pressiùs Quæstionem propositam attingamus, quatenus primos nostros Reformatores spectat; Dicimus quartò distinguendos esse Eos, qui publico in Ecclesia Romana Ministerio fungebantur, ab aliis qui merè privati fuerunt. Et ad illos quidem quod attinet, ut quamplurimi fuerunt, qui ad hoc opus se accinxerunt Archiepiscopi, Episcopi, & Presbyteri, in Anglia, Germania, Gallia, Helvetia, & alibi, non potest de eorum Vocatione dubitari, quando ipsam ab Ecclesia Romana habuerant; Aliàs fateri cogentur, vel suam Vocationem nullam esse & falsam; Vel si vera est, Nostros, qui eâ instructi opus Reformationis sunt aggressi, non sine vocatione hoc fecisse. Neque hìc reponendum 1. Si veram vocationem habuerunt, eo ipso veram fuisse Ecclesiam, quæ illis eam contulit, nec enim falsam Ecclesiam posse dare veram vocationem. Nam si Baptismus verus potest esse in Ecclesia falsa & hæretica, ut suprà visum, quidni etiam Vocatio? Nam ubi est baptismus verus, ibi debet esse legitima administrandi potestas, ubi est illa potestas, ibi est etiam vera vocatio. Nemo sigilla tractare potest, nisi sigillorum Custos. Nemo Custos, nisi vocatus; Ita nemo Sacramenta, quæ sigilla sunt fœderis, potest administrare, nisi cui tabulæ fœderis sunt commissæ. Nec semper verum, Vocationem veram, supponere Ecclesiam veram. Certum quidem est, ubi nulla est vocatio, ibi nullam esse veram Ecclesiam; Sed non continuò sequitur, ibi esse veram Ecclesiam, ubi est aliqua vocatio. Nam Ecclesia Judaïca tempore Regum Idololatrarum, non erat vera Ecclesia, sed non destituebatur tamen vocatione ordinariâ. Ecclesia Arriana & Nestoriana non erat vera Ecclesia, & vocationem tamen veram habuit; Novatianis & Catharis conversis idem servabatur locus, in quo fuerant antequam ad Orthodoxos accederent. Unde Canon sextus Ecclesiæ Africanæ sancit, τὺς κληρικὺς τῶν Δοναλιςῶν ἐν τῷ κλήρῳ τ̃ καθολικῆς ἐκκλησίας ἀναδέχεσθαι ἢ ἐν ταῖς ἰδίαις τιμαῖς μένειν, Ut *recipiantur Clerici Donatistæ in Clero Ecclesiæ Catholicæ, aut maneant in propriis dignitatibus.* Quod fusè persequitur *Hieronymus* in Dialogo adversùs Luciferianos. Missio ergo inter eos esse

esse potest, qui tamen vera Ecclesia non sunt, sed Ecclesiæ aliquid retinent, vel Ecclesiæ serviunt; per quos ut doctrinæ pars, ita etiam vocationis nonnihil ad eam doctrinam prædicandam derivatur. Missio non oritur ab Ecclesia ut fonte & principio, sed à Deo per homines etiam malos; Ut diplomata Regia per eum etiam feruntur, qui nihil regium in se habet. Sic ab Ecclesiæ Rom. auctoritate non pendet vocatio, etsi per manus Ecclesiæ Romanæ transmissa; Nec Ecclesiæ, sed Christo, quod in vocatione superérat boni, acceptum ferri debuit, ut aqua per canalem delata, non à tubulo, sed à fonte est derivanda. Dispvt. VIII.

XV. 2. Dices, Nostros quidem Vocationem habuisse ab Ecclesia Romana, sed omni illo jure excidisse, quia ab Ecclesiæ Romanæ doctrinâ, ad cujus defensionem vocati erant, defecerunt. Sed tantùm abest, ut illos excidisse vocationis suæ jure dici debeat; ut contrà certum sit, eos vocationem suam ad proprium & legitimum suum finem retulisse, & sic ritè officio suo defunctos fuisse. Nimirum hìc distinguendus est accuratè *finis primarius Dei & Christi vocantis*, *& finis secundarius* hominum, quorum ministeriô Deus usus est ad vocationem illam conferendam. Fateor non fuisse finem & intentionem eorum, qui ipsos ordinaverant, ut doctrinæ receptæ se opponerent, sed potiùs ut eam docerent & defenderent, sed respexerunt illi, quod facere omnino tenebantur, ad finem primarium Dei vocantis, Christi institutionem, & muneris sui primævam obligationem & naturam; nimirum ut Euangelium purum prædicarent, & doctrinam à Christo & Apostolis traditam illibatam retinerent & populo traderent. Nec aliter sese gerere potuerunt, nisi hominibus potiùs quàm Deo obedire vellent, & juramentum, quô se Deo vocanti obstrinxerant ad propugnandam & prædicandam veritatem, violarent & rescinderent, ut fidem datam hominibus de propagando mendacio servarent, quod impium est vel cogitare. Si ergo à fine ordinantium aliquo modo deflexerunt, non fuit Vocationis abusus & corruptio; sed potiùs correctio. Et si aliter fecissent, in Deum, in proximum, in populi Christiani salutem, atque adeò in se ipsos, officiumque suum graviter peccâssent. Nec culpandi veniunt, sed laudandi, qui resectis sordibus & corruptelis ab hominibus additis, retinent bonum quod à Christo est institutum, & ad legitimum ordinem omnia revocant.

XVI. Quò verò res clarior evadat, *Vocatio* iterum est distinguenda, Alia quæ *suâ institutione falsa est*, ut Vocatio Judæorum, Mahumedanorum, & aliorum infidelium, quæ directè tendit ad propagationem Idololatriæ & Impietatis. Alia, quæ institutione suâ quidem sancta est & legitima, sed quæ *abusu hominum corrupta* degeneravit, qualis est Vocatio Pontificiorum. Illa penitus exscindenda est & abjicienda, quia nihil

boni

boni in ea deprehenditur. Sed ista corrigenda & reformanda juxta intentionem primarii Auctoris, ut sublatis corruptelis sola Christi institutio & usus maneat. Quod dum facere conati sunt Nostri, non repugnâsse Vocationi, sed illi potiùs respondisse censendi sunt: Ita enim ad hoc tenebantur, ut nisi præstitissent, perjurii crimine adversùs Deum sese obstrinxissent. Fateor quidem Vocationem istiusmodi, quæcunque tandem sit, etiam corruptissimam, si ad Dei Verbum docendum tendat, inutilem esse ad conciliandam Errori auctoritatem, vel homini in errore manenti gratiam, vel Ecclesiæ per illam prædicationem salutem; Adstringit tamen Vocatum, ut munus suum religiosè & sanctè obeat, & licèt passim omnes aliò munus illud convertant; ille tamen si conscientiam suam audit, tenetur ad veritatem indagandam, agnitam amplectendam, pestem arcendam, & salutem gregis procurandam. Quia ipsa Ecclesiæ prima intentio & scopus hoc postulat, hoc ipsa rerum necessitas exigit; hoc Deus ipse, cui magis obediendum quàm hominibus, præcipit; hoc Vocationis ratio petit. Nam si omnes & singuli Christiani, quà tales, oblatâ occasione, urgente necessitatis casu, Verbum Dei fratribus annunciare tenentur; multò magis, qui ad id hominum consensu vocati sunt. Nec hujus agendi modi exempla varia desunt, sive in Repub. sive in Ecclesia, sive in familia. Si quis Tyranni auctoritate in Senatum cooptatur, eo procul dubio fine ut tyrannidem magis magisque confirmet & illi inserviat, Et pœnitentiâ postea ducitur; Nonne agnitum Tyrannum ex ratione muneris tenebitur deserere, imò etiam persequi? In Ecclesiâ Israëlitica Sacerdotes Levitici, qui ad idola deflexerant, non opus habebant novâ vocatione, ut ad reformationem Ecclesiæ sese accingerent, sed legitimo tantùm vocationis exercitio: Ita si qui inter Arrianos, Nestorianos, & Donatistas, Episcopi fuerant, poterant legitimè, imò tenebantur ex vi muneris errorem abjicere & veritatem profiteri. Si servi cum fure, vel Oeconomi cum Adversario colludunt ad Dominum prædandum; nonne licebit ipsis suum errorem castigare, & ad meliorem frugem redire, ut Domino suo fideliter inserviant? Sic neque censendi sunt vocatione sua excidisse, vel nova opus habere vocatione, qui ad sacrum munus vocati erant, ut mendacio obniterentur & profiterentur veritatem. Regeres, Sed obstrinxerunt se Romano Pontifici, cui fidem datam frangunt. Rx. Obstrinxerunt se Pontifici, fateor, sed priùs Deo, & propter Deum illi: Ita si fidem datam Pontifici deprehendunt ἀσύστατον esse cum fide Deo data, illam abrumpere debent, ut istam inviolatam servent. Ita Centuriones in castris fidem Regi & Duci pollicentur, sed primò Regi, dein Duci propter Regem; si verò agnoscant Ducem proditionis reum esse,

&res

& res novas moliri contra Regem, eodem illo, etsi implicito juramento Ducem non tantùm deserere, sed & oppugnare tenentur. In malè promissis rescindenda fides; Quæ impia sunt, nec promitti debuêre, nec, si promissa sunt, sine impietatis crimine præstari queunt.

XVII. Non potest etiam eorum Vocationem irritam reddere, Vel quòd *Excommunicati fuerint*: Nam Excommunicatio injusta ut brutum fulmen, non eos feriit, nec suum illis potuit auferre Ministerium: Non magis quàm Apostolis nocuit excommunicatio Synedrii Judaïci, & Athanasio aliisque Orthodoxis excommunicatio Arrianorum, quod Canones ipsi Pontificii sanciunt. Caus. 24. Can. Ait *Cælestinus*: Vel quòd *Episcopi non fuerint*, sed tantùm Presbyteri, qui nullum jus vocandi habuerint: Nam præterquàm quòd non defuerunt etiam Episcopi & Archiepiscopi varii, qui Reformationi manum admoverunt; Cùm nullum sit inter Episcopum & Presbyterum ex jure Divino discrimen; non major illi potest, quàm isti competere vocandi potestas. Vel denique quòd *reordinentur* jam, qui veniunt ex Papatu, quod non fieret, si legitima eorum agnosceretur Vocatio. Nam quod potuit sufficere in Ecclesia corrupta ad eam reformandam, non sufficit in Ecclesia restituta & reformata: Vocatio eorum vera fuit & legitima quoad *substantiam*, sed diversimodè inquinata quoad *modum*, Ita repurganda est à suis sordibus, & nitori suo restituenda, ut retinendo quod superest veri & boni à Christo instituti, respuatur quicquid falsum est & Antichristianum.

XVIII. Ex quibus colligitur Reformatores nostros, qui in Papatu ordinati fuerant, non caruisse Vocatione, quum magnum hoc opus sunt aggressi. Sed quia non illi modò, sed alii non pauci, qui nullo inter Pontificios publico fungebantur munere, in eo etiam laborarunt; Videndum quo jure & qua vocatione instructi id susceperint. Hic autem ante omnia observare licet, Quòd licèt Vocatio ordinaria necessaria sit in Ecclesia ad vitandam ἀταξίαν, ut omnia fiant in ea εὐσχημόνως & κατὰ τάξιν 1. Cor. 14.40. non tamen eò usque absolutè & simpliciter sit necessaria, quasi non liceat privato in ullo casu, vel Verbum prædicare, vel de Ecclesia restituenda cogitare. Nam cùm vocatio generalis Christianorum, & charitatis lex hoc unicuique imponat, ut quibuscunque potest modis salutem suam & proximi promoveat: mirum videri non debet, si occasione oblata quis utatur ad hoc opus exequendum. Maximè si summæ cujusdam & ineluctabilis necessitatis ratio hoc videtur exigere. Nam necessitas multa facit, quæ remota necessitate fuissent culpanda, *Ubi nulla urget necessitas, constituta Patrum inviolata serventur*, inquit Gelasius. Sed in casu necessitatis, ubi aliter fieri nequit, *nullam habet*

Qualis fuerit vocatio Laicorum.

DISPUT. VIII. *Legem necessitas, & ipsa sibi Legem facit* ut habetur in Decreto Gratiani Caus. 1. q. 1. cap. *Remissionem*, ubi agitur de Baptismo, quem conferri posse à Simoniaco conceditur, non autem Ordines, nimirum quia alia sunt *Sacramenta necessitatis*, alia *dignitatis*. Sic multa licent & laudantur in maximâ Reipublicæ perturbatione, quæ aliàs in statu pacato & bene ordinato non licerent, nec legitimè fierent. Si in Regno conjuratio fit adversùs Principem, & si illi, quorum munus erat Conjuratoribus sese opponere, non modò non faciunt, sed ipsi vel stertunt, vel in Conjuratorum partes trahuntur; Nonne licebit bonis & fidelibus Subditis, quantumvis privatis, proditoribus resistere, de auctoritate ipsos deturbare, facere quæcunque necessaria videbuntur ad conjurationem illam dissipandam, & cæteros in obsequio Principis continendos? Sanè quod seditionis & criminis læsæ Majestatis nomine notaretur, si fieret contra Regios ministros, auctoritate sibi concessâ legitimè utentes; Si de proditione constiterit, non crimen, sed actio heroïca censeri debet, & obedientiæ exemplum eò nobilius, quò minoris est auctoritatis ille, qui id exequi voluit. Ita si milites hostem in se irruere vident, Duce suo stertente vel languente ad Imperia, vel etiam urbem prodente; An non licebit ipsis Claves proditori eripere, & ad signa etiam nullo vocante convenire? Cùm res ipsa vocat, quid voces, si desunt, moramur? Imò si obedientiæ specie silent & quiescunt, immemores juramenti, perfidiæ & proditionis insimulantur; sola scelerum conscientia inquinat; illam verò nemo purgat, nisi malo pro virili obnitatur. Licèt in specula non sis, nec in excubiis, si tamen incendium vides, & vigiles dormire vel silere animadvertis, si non exclamas, reus es; quisque enim incendio grassanti obviam ire pro virili tenetur. Huc referri potest P. Scipionis consilium laudatum à Valerio lib. 5. cap. 7. qui, cum ex Ærario pecuniam ad necessarios usus Reipubl. promi oporteret, idque Quæstores, quia lex prohibebat, agere recusarent, privatus claves poposcit, & legem utilitati & necessitati cedere coëgit. Pontificii ipsi in casu necessitatis potestatem baptizandi concedunt laïco & mulieri, & privato fieri posse confessionem, si desit Sacerdos. Joh. Hier. Albanus de Potestate Papæ & Concilii, Si Papa in hæresim incidat, & Prælati officium facere negligant, Laïcos de Ecclesiæ Reformatione consilium inire posse fatetur. Distinguendus ergo hìc venit duplex *Ecclesiæ status*, vel bene *ordinatus & constitutus*; vel *confusus & perturbatus*. Fateor in priori non licere privato laïco sacra tractare, neminemque sine prævia vocatione legitima Ecclesiæ clavum & regimen invadere debere. Sed alia est ratio posterioris: Nam in perturbato Ecclesiæ statu, sat juris est cuique ex vocatione generali, & charitatis lege ad rejiciendos errores, & veritatem amplectendam & profitendam. Et si, ut bene Jurisconsulti observant,

servant, *nulla datur obligatio ad illicita*; Quis dixerit fideles ad mendacium propugnandum obligatos fuisse? Quis non contrà fateatur, indispensabilem illis necessitatem fuisse impositam mendacium rejiciendi, & veritatem publicè defendendi? Hæc verò fuit temporum illorum ratio: Ita omnia erant perturbata, ut Rectores Ecclesiæ, quorum erat Erroribus grassantibus sese opponere, & lupos ab ovili Domini arcere, non modò non facerent, sed & ipsi in lupos conversi gregem Dominicum vastarent, & Christi legitimi ac unici Regis auctoritatem nefariè usurparent, & si qui de officio monere eos vellent, non tantùm non audirent, sed ferro flammisque persequerentur. Quid hìc faciendum fuit Majoribus nostris, qui gravissimum hoc malum perspectum habebant? An manendum illis fuit sub jugo illo Antichristi dirissimo, ubi pereundum illis fuisset necessariò? An non licuit, postquam omnem spem Reformandæ Ecclesiæ viderunt decollatam, maturè se ab exitio præsentissimo subducere, & saluti suæ per justam secessionem prospicere? Ni hoc fecissent, summo se obstrinxissent scelere, & in Deum ingrati & injurii, certissimam in se perniciem accersivissent. DISPUT. VIII.

XXI. Uno verbo, si unusquisque ad profitendam veritatem necessariò obligatur, nec jus ullum habet ad mendacium retinendum & docendum, quisquis mendacium docet, nullam ad id missionem legitimam potest habere. Contrà qui Veritatem prædicat, non modò jus & vocationem habet eam proponendi, sed & ex officio indispensabili tenetur. Ita quamdiu Rectores Ecclesiæ docent veritatem quam Christus tradidit, jus habent illud præstandi, nec potest in dubium vocari eorum Vocatio. Sed si mendacium docent, impossibile est eos ad id vocari à Christo. Ut ergo agnoscatur, à quorum partibus stet legitimè Vocatio & Missio, non ad formulas externas ordinationis, quæ nihil est sine veritate, attendendum est: sed respicienda est unicè Veritas, nam ut qui pro veritate militat, ex Deo est, & ad id ab ipso vocatur: Ita qui eam oppugnat, non potest à Deo esse, nec ab ipso ad id vocari. Quod non ideo dicimus, quasi vellemus liberum esse & integrum cuivis sese ingerere omni tempore & casu ad functiones Ministerii publici. Scimus Deum esse Deum ordinis non confusionis, nec ordinem, semel in Ecclesia sancitum, sine absoluta necessitate esse violandum. Sed hoc tantùm volumus, veritatem non propter ordinem datum esse, sed ordinem propter veritatem, atque ita ordinem veritati cedere debere, non veritatem ordini, quum veritas & ordo non possunt simul subsistere. Dum ergo qui ex ordine recepto vocantur ad veritatem docendam, ritè officio suo funguntur, nemini licet eos turbare, vel intrudere se in Ministerium. Sed si eo miserè abutantur, & tantùm abest ut doceant veritatem, persequuntur eos, qui eam sequuntur, & mendacium

per-

Disput. VIII.

persuadere conantur; Nemo est qui jus non habeat illis resistendi, & veritatem pro virili promulgandi & amplectendi, à quocunque nobis proponatur: Nec ulla datur circumstantia locorum, temporum, personarum, quæ impediat, quo minus obligemur ad veritatem sequendam, & quæ efficiat, ut debeamus sequi eos qui eam oppugnant, quacunque jactent se instructos esse vocatione. Aliàs dicendum esset, vel eos, qui ordinationem non acceperunt juxta ritus receptos, non posse veritatem unquam docere, vel veritatem non esse amplectendam, quoties ab iis proponitur, qui ordinationem non habent, quod utrumque & sanæ rationi, & experientiæ repugnare certum est. Rursus, si ex necessitate missionis pro Ecclesiâ Romanâ quis pugnaret, dicendum erit. Vel nullos ex iis, qui missionem habent posse errare: Vel licèt errent, non minùs sequendos tamen esse, quod utrumque etiam pietati, & rationi adversari nemo non videt. Hunc autem statum esse controversiæ inter Nos & Pontificios proclive est cuivis agnoscere. Donec ergo non demonstrant nobis, Veritatem penès se esse, & mendacium penès nos, non possunt obtendere nobis defectum Missionis, qui pertendimus, Veritatem à partibus nostris stare; & Mendacium apud Adversarios. Sic necesse est ad Examen Doctrinæ venire, ut constet quibusnam jus competat prædicandi.

XX. Verum quidem est neminem prædicare debere, nisi mittatur ex Rom. 10. Sed non semper externè & mediatè ab hominibus fit missio, sed aliquando internè & immediatè à Deo. Quum tolerabilis est Ecclesiæ status, nullaque urget necessitas, εὐταξίας ratio, fateor, postulat, ut ordo receptus, qui à Deo institutus est, & hominum ministeriô peragitur, servetur. Sed in casibus summæ & ineluctabilis necessitatis, & in deplorato rerum statu, qualis iste fuit, quum nullus ampliùs locus ordini relictus est; Necessitatis lex, seu potiùs Deus ipse, qui homines in istam necessitatem compulit, non modò non vetat, sed etiam præcipit & potestatem dat ea procurandi, quæ faciunt ad salutem propriam, & proximi ædificationem, etiam cum ordinis illius neglectu, si modo ordinario & consueto haberi non possint. Sic si aliquis in remotissimas orbis terrarum plagas tempestate delatus esset, inter populos planè barbaros, apud quos nullum esset Christianæ Religionis vestigium; An sacrilego silentio premere debebit mysteria Euangelica; Nonne ex charitatis lege tenebitur Infidelibus illis convertendis operam dare, & si labori ipsius Deus eatenus benedicit, ut plures adducat ad fidem; An non licebit ipsi Cœtum colligere, Ecclesiam constituere, & Pastoris ordinarii ex ipsorum voto apud ipsos fungi officio? An Patriam repetere prius tenebitur, ut juxta ritus receptos consecretur? Quid si in Patriam redeundi denegatur illi facultas, an satiùs esset pati potiùs lumen Euangelii

Rom. 10. 15.

extingui, & gregem dissipari, quàm ut Pastoris munere fungeretur, & tam insigne opus desereret? DISPUT. VIII.

XX. Rem autem non modò ita se habere posse, sed & contigisse sæpius testatur historia Apostolica & Ecclesiastica. Sic Act. 8. Fideles post mortem Protomartyris Stephani, huc illuc vento persecutionis dispersi, Euangelium prædicant, & multos ad fidem adducunt ℣. 4. & cap. 11. 19. 20. Apollos edoctus viam Dei per Priscillam & Aquilam, nullâ aliâ munitus vocatione, Judæos convincit per Scripturas demonstrando Jesum esse Christum cap. 18. 25. 26. Sic *Theodor.* lib. 1. cap. 22. refert tempore Constantini M. *Ædesium* & *Frumentium* fratres delatos in Indiam, & à Barbaris longâ servitute detentos, multos ex illis, & Regem præ cæteris ad fidem Christi convertisse, & ita cœpisse Cœtus cogere, Ecclesias instituere, ut istic cultui sacro vacarent. Idem cap. 24. narrat, fœminam captivam inter Iberos conversionis ipsorum fuisse causam, Reginâ primùm ad fidem Christi adductâ, & per Reginam Rege, & sic Rex *Apostolus gentis suæ factus est*, inquit Ruffinus lib. 10. cap 11. Et quum Valentis tyrannide duo Macarii Ægyptius & Alexander Monachorum Patres in Insulam Paludium relegati essent, exilii necessitate in beneficii occasionem versâ, brevi effecerunt, ut Insulares baptismo consecrarentur, *Theod.* lib. 4. cap. 1. Plurima possent afferri exempla ejusmodi hominum privatorum, quorum operâ conversi sunt ad fidem Christi plurimi. An mirum ergo videri debet, si quidam ex Reformatoribus nostris in eo statu constituti, tale quid fuerint aggressi, summâ id exigente necessitate, quum nulla alia apparebat vel libertatis vel salutis via? Maximè cùm dona illa eximia & singularia, quibus eos instructos Deus voluit, rara eruditio, ingenii acumen maximum, judicium subactissimum, constantia & patientia invicta, zelus ferventissimus, & alii motus heroïci & planè extraordinarii, quibus Reformationem cœperunt, promoverunt, & tandem perfecerunt, adversus omnes contradicentium artes & molimina, fuerint veluti sigilla authentica divinæ eorum Vocationis: cùm neminem lateat, magna illa dona nunquam à Deo conferri, nisi ad magnum & extraordinarium aliquod opus; Quibus adde successum admirabilem & planè stupendum, quem Deus eorum laboribus largitus est, in quo Providentia prorsus singularis & admirabilis ita apparet conspicua, ut neminem latere possit, nisi eos, qui fascinô superstitionis & odio veritatis sunt excæcati. Denique si quid desiderari potuit in hac prima vocatione, facilè suppletum fuit, tum Ecclesiæ consensu & succedente approbatione, tum auctoritate publicâ Magistratuum & Populorum, ut hîc nihil habeatur, quod carpere possint Adversarii, nisi doctrinam à Nostris traditam falsam esse & corruptam, quod in æternum nunquam sunt demonstraturi, ostendant.

Act. 8. 4.
Act. 11. 19. 20.
18. 25 26.

Disput. VIII. XXI. Dices fortè varias illas corruptelas, quas in Ecclesia Romana fuisse pertendimus, potuisse quidem Majoribus nostris occasionem dare eas rejiciendi, & se ab illis immunes præstandi per *Secessionem negativam:* Sed non statim jus potuisse conferre Cœtus segreges cogendi, & novum Ministerium in illis instituendi, quod sine auctoritate publica fieri non potuit; nisi velimus ἀταξίαν inducere in Ecclesiam. Verùm facile est hoc telum repellere; nam ut non dicamus hoc locum non habere in illis Ecclesiis, quæ ab Episcopis, Presbyteris, & aliis Romanæ Ecclesiæ Rectoribus reformatæ sunt; Quæ rationes Secessionis negativæ necessitatem imposuerunt fidelibus; Eædem Secessionem positivam & patentem exigunt, ut Conventus fiant publici, ubi Verbum prædicetur, & Sacramenta administrentur: Nec tantùm hoc jus censendum est, cujus usus penès ipsos positum sit, sed officium & obligatio arctissima, & quæ, nisi absoluta sit impossibilitas, est indispensabilis. Hoc natura fidei exigit, quæ ut corde retinetur, ita per confessionem apertam declaratur. Hoc pietas postulat, quæ cultum non tantùm internum cordis, sed & externum corporis complectitur. Hoc Charitas jubet, ut salutem proximorum non minùs ac nostram sedulò promoveamus. Aliàs nisi hoc liceret, quid tandem illis fidelibus præstandum foret? an perstare deberent in Communione Romana erroneâ & idololatricâ? Sed hoc conscientia ipsorum non patitur, quia ore negarent, quod corde credunt. An potiùs deberent manere sine Pastoribus & ullo cultu externo, & expectare, donec Deus alios extra ordinem excitaret, quàm ut jus sibi arrogarent congregandi Ecclesias & creandi Pastores? Scio quidem hoc satiùs visum *Auctori Prajudiciorum* cap. 7. pag. 155. sed nihil dici potuit absurdius & magis inconsideratè. Quid enim? An satiùs erit dispersos manere fideles tanquam oves palantes sine Pastoribus, & sine cultu ullo externo manere, atque ita pati lucem Euangelii, fidem & pietatem intercidere, quàm Cœtus publicos cogere, & Pastores præficere, qui illis præsint; An satiùs erit, quod præcipuum est omittere, & sine quo Ecclesiæ societas stare nequit, quàm non observare ordinem aliquem receptum, quum eò res devenit, ut observari nequeat? An satiùs erit Religionem omnem de mundo tolli, vel saltèm ex aliqua regione, quàm Verbi Præconium aliquod habere, quantumvis citra ritus consuetos, quia usurpari non possunt; Non crediderim quemquam pium & fidelem hoc apud se facilè statuere posse. Imò quivis videt gloriam Dei & salutem fidelium exigere contrarium; nullâ præsertim lege id prohibente: Et si maximè aliqua daretur, casu necessitatis exceptionem & dispensationem à Lege faciente. Neque hìc reponendum, ad Privatos & Laïcos non pertinere publicam Ministerii institutionem; Ita non

potuisse

potuisse vocari & mitti Pastores nisi à Pastoribus. Nam licèt hoc in Ecclesia constituta & bene ordinata obtineat; Non ideo debet semper locum habere in Ecclesia corrupta & restituenda. Et hoc eò faciliùs admitti debet, quòd certum sit & indubitatum, ut pluribus ostendi posset, si instituti nostri ratio id pateretur: Jus Vocationis Pastorum, quod à Christo datum est Apostolis, & per eos Ecclesiæ; non pertinere ad solos Pastores, seu *Ecclesiam repræsentativam*; Sed *primariò* & *radicaliter* residere in societate fidelium, seu *Ecclesiâ collectivâ*, quæ illud quidem ad meliorem ordinis observationem in Pastores seu Synedrium transtulit; ita tamen ut illo se penitus non abdicârit, quin nomine & auctoritate suâ semper exerceatur, & quin possit eô uti, quando illi, quibus hoc commisit, perperam eo abutuntur ad mendacii propagationem; ut solidissimè hoc, ut cætera omnia, exequitur Celeber. *Claudius* in eximio Opere *Defensionis Reformationis*, non ita pridem edito gallicè, P. IV. cap. 3. & 4. Vide etiam quæ à nobis dicta sunt *Institu. Elenct.* P. III. Loco 18. Quæst. 24. de jure vocationis Pastorum. Licèt ergo Pastores Euangelici vocationem non habuerint ab aliis Pastoribus, (quod de quibusdam tantùm dictum volumus, plerique enim, ut diximus, à Pontificiis ordinati erant) non minùs tamen legitimè potuerunt vocari ab Ecclesia in casu extremæ necessitatis, quem ponimus. DISPUT. VIII.

XXII. Frustrà ergo pertendunt Pontificii, non potuisse Laïcos Ministerium obire, vel alios ad Ministerium vocare, dando illis auctoritatem, quam non habebant. Pari enim ratione dici posset Populum, qui Rege destituitur, non posse unquam Regem sibi eligere, quia sic auctoritatem supremam communicaret alteri, quam non habet, vel Cardinalium collegium, quod caret Pontifice, non posse creare Pontificem, quia nemo ex ipsis auctoritatem Pontificiam obtinet. Sed ut facilè respondebitur, Et Populum & Cardinales, licèt Rege & Pontifice destituantur, habere tamen jus eligendi: Ita de Laïcis dicendum est, eos, licèt Pastores non sint, habere tamen jus eos eligendi, quia quamvis Ministerium non habeant quoad usum & exercitium, habent tamen quoad jus collationis ex institutione Christi, qui Ecclesiam voluit hoc jure donare, Ut sanè auctoritas ministerialis propriè & primariò non est Pastorum, qui eam exercent, sed Corporis Ecclesiæ, ad cujus ædificationem Ministerium instituitur, & societatis fidelium, qui sunt pars potissima & essentialis Ecclesiæ, & ad quam ideo præcipuè pertinent promissiones Christi, & gratiæ, quas communicat Ecclesiæ suæ; inter quas auctoritas ministerialis locum primarium obtinet, ut quæ imprimis est necessaria ad ejus ædificationem. Hoc tamen ita intellectum volumus, ut locum demum habeat in casu summæ necessitatis, ubi Pastores legitimi desunt, & Ecclesiæ status est corruptus, vel perturbatus;

DISPUT. VIII.

batus; aliàs ubi omnia sunt bene ordinata, non possunt legitimè laïci vel Ministerii partes assumere, vel alios ad illud vocare, quia hoc esset ordinem bene positum sine necessitate violare.

Qualis sit Vocatio Reformatorum, Ordinaria, an Extraordinaria.

XXIII. Atque hinc non obscurè colligitur, Qualis dicenda sit illa *Vocatio*, An *Ordinaria*, An *Extraordinaria.* Nam juxta varios vocum istarum sensus potest dici, vel Ordinaria, vel Extraordinaria, vel ex utraque mixta. Si *Ordinarium* dicitur, quod ordini primitus & divinitus instituto est consentaneum; potest dici Vocatio *Ordinaria.* Sed si æquivocè pro eo sumitur, quod inveteratâ consuetudine, qualiscunque ea sit, publicè est receptum; *Extraordinaria* dicenda erit, quia plurimùm abfuit ab ea consuetudine & more, qui in Ecclesiâ Romanâ inoleverat. Rursus *ordinaria* potest dici quoad τὸ *materiale*, sive functiones ordinarias Ministerii à Christo instituti, Verbi scilicet Præconium, & Sacramentorum administrationem. Sed *Extraordinaria* quoad τὸ *formale*, seu electionem & consecrationem, atque adeò illius *exercitium* & applicationem, quatenus eos Deus extra ordinem suscitavit, & donis heroïcis & extraordinariis instruxit ad Antichristum debellandum. Tertiò *Ordinaria* quoad *Jus* perpetuum & indispensabile, quod fidelibus competit, Errores & Idololatriam rejiciendi, & Veritatem profitendi; Imò quoad officium, quod tum fideles, tum Pastores ipsos spectat ex Christianismi Lege, sese ab Antichristi jugo subducendi, & Christo legitimo Domino fidem & obsequium addicendi. Sed *Extraordinaria* quoad *modum*, quia non facta est interventu Ministerii ordinarii, (loquor de Laïcis, qui manum Reformationi adhibuerunt) sed præter ordinem receptum, propter casum summæ necessitatis fieri debuit. Denique potest dici *Extraordinaria*, Non ratione *Doctrinæ*, quasi nova doctrina prædicata sit, Vel ratione *Muneris* quasi officium merè novum usurpârint, cujusmodi fuit munus Apostolicum. Sed ratione *Actûs vocandi*, quia non consueto modo factus est, non neglecto ordine, sed quia violatus erat & corruptus, non observato. Vide quæ fusiùs dicta sunt Instit. P. III. Loc. 18. Q. 23. & 25.

XXIV. Si verò Extraordinariam censemus eo sensu fuisse. Non continuò sequitur, *miraculis* eam debuisse confirmari. Nam quævis vocatio extraordinaria non habet miracula, ut in variis Prophetis, & Joanne Baptista visum, qui, licèt vocati extraordinariè, nulla tamen fecisse leguntur miracula. 2. Alia est Ecclesiæ de novo constituendæ: Alia Ecclesiæ Reformandæ & restituendæ ratio. Nam ad primam Christianismi constitutionem, ubi abrogandus fuit Dei cultus antiquus per Mosem institutus, & novus instituendus, & Gentes ab Idolis ad verum Deum convertendæ; opus fuit immediatâ & planè extraordinariâ vocatione, quæ per miracula debuit confirmari, ad fidem eò magis adstruendam prædicationi

dicationi Apostolorum; *Deo illis testimonium perhibente signis & prodigiis* &c. Heb. 2. 4. At ubi nova doctrina non proponitur, sed quæ corrupta fuit & obscurata, repurgatur tantùm, & illustratur, ut in Reformatione factum; Non opus fuit miraculis novis, sed solâ Verbi prædicatione; Eadem enim miracula, quibus Christus & Apostoli suam confirmârunt doctrinam, nostram etiam, quæ eadem est, confirmant. Ne jam dicamus successum admirabilem Reformationis, & conversionem Mundi tantum esse miraculum, ut qui mundo credente, prodigia adhuc quærit, ipse sit prodigium, ut loquebatur Augustinus.

DISPUT. VIII.
Heb. 2. 4.

XXV. III. Objectio contra Secessionem petitur ab Exemplis variis tum Veteris tum Novi Testamenti, ex quibus patet, fideles ab Ecclesiâ corruptâ non statim secessisse. Sic in Veteri Testamento Moses & Prophetæ idololatricis temporibus nova non erigebant altaria, ut ordinaria celebrarentur sacrificia. Fideles non secedebant ab Ecclesia, quamvis idololatrica, ut Cœtus separatos ab ea cogerent, & novum Ministerium instituerent. Tempore Christi Ecclesia Judaïca corruptissima fuit; Nec videmus tamen Simeonem, Zachariam, Annam &c. eam deseruisse. Nicodemus, qui Discipulum Christi se profitetur, non secedit à Judæis, & noctu tantùm ad Christum accedit. Paulus ipse legitur Ritus & Cæremonias Judaïcas, etiam post earum abrogationem observâsse, circumciso Timotheo Act. 16. nuncupato voto & suscepta purificatione Act. 21. Patres ante Reformationem potuerunt manere in Ecclesia Romana, & in ea salvari, quidni & nobis idem præstare liceat?

III. Objectio ab Exemplis Veteris & novi Testamenti.

XXVI. Ad hoc verò in genere Respondemus, Leges hic attendendas esse, non Exempla. Nec enim, quod ab hoc vel illo fideli factitatum est, statim potest aut debet in imitationem trahi. Itaque licèt nonnulli in Ecclesia corrupta versantes de Secessione non fuerint solliciti; Non sequitur idem à nobis sine vitio præstari potuisse. Non tam respicere debemus quid ante nos factum sit, quàm quid nobis ex officio agendum incumbat. 2. Ad Exemplum Mosis & Prophetarum & cæterorum fidelium Veteris Testamenti, vide quæ dicta sunt Disp. II. Th. 6. 7. 8. 9. 10. Paucis observamus, Fideles tunc temporis secessisse ab Idololatris saltèm negativè, ut patet in 7000. qui genua non flexerunt Bahali. Imò non paucos etiam secessisse positivè, ut Eliam, qui in desertum secedit, ne idololatria pollueretur, Mosem & Levitas, qui ultionem sumunt de Idololatris Exod. 32. 26. & Prophetas, quoties invehebantur in peccata populi, & idololatriam illi suam exprobrabant. Deinde, alia fuit temporis illius, alia istius ratio. In illo Deus cultum suum ita uni loco addixerat, ut nefas esset aliò convenire, vel sacra facere. Sed jam ubivis possumus puras manus ad Deum attollere, & Deum adorare

Disput. VIII. adorare in spiritu & veritate Jo. 4. 23. & 1. Tim. 2. 9. Tertiò licèt idololatria obtineret inter Israëlitas, dum populus ad Regum exemplum componebatur; non tamen eatenus invaluerat, ut in legem abiret; ita ut populus per vim ad eam adigeretur. Quod etiam locum habere debet respectu Ecclesiæ Judaïcæ tempore Christi, quæ utut varios abusus & corruptelas haberet, sola tamen adhuc erat Ecclesia, solum Templum, in quo ritè sacra fieri poterant; Ideo in ea poterant fideles adhuc sine crimine manere; Imò & debebant ad instar Christi cultum Mosaïcum observare, & ipsos Pharisæos docentes, & in Cathedra Mosis sedentes, audire; modò ab eorum fermento sibi caverent. Sed ex quo Christus cultum Mosaïcum abrogavit, & Euangelicum instituit; Ex quo Ecclesiam Christianam fundavit; Christo renunciaret, qui vellet adhuc τῇ σκηνῇ λατρεύειν, Heb. 13. 10. retinendo cultum Mosaïcum.

Heb. 13. 10.

XXVII. Ad exemplum *Nicodemi* R. Nicodemi timiditatem, quum noctu venit ad Christum Joan. 3. 1. non posse hìc favere Neutralium, & Pseudo-Nicodemitarum tepori; quia si ab initio aliquam pusillanimitatem exhibuit, quæ culpanda omnino fuit, eam tandem contemptis omnibus periculis generosè superavit, quum se junxit Josepho Arimatheensi ad Domini sepulturam Joan. 19. Hìc itaque distinguendus nobis *Nicodemus Judaïzans*, & adhuc Neophytus, & *Nicodemus Christianus* & confirmatus; Ille ignorantiâ adhuc detentus timet, & noctu tantùm ad Christum venit: At postquam fide illuminatus fuit, palàm & interdiu confitetur, idque tempore magis formidoloso, quàm fuisset antea, in morte scilicet Christi, quum ipsi discipuli fugiebant, & omnia desperata videbantur: Tunc fidem profitetur coram omnibus, non refugit odium, probrum & infamiam non metuit, persecutiones non reformidat. Hoc scilicet est Nicodemizare, si Nicodemum Christianum aspicimus. Cur ergo isti, quod fecit Nicodemus, ignorantiæ suæ tempore imitari volunt, exemplum autem, quod fide jam donatus prodit, dissimulant ad se pertinere?

Joan. 3. 1.

XXVIII. Ad *Paulum* quod attinet, Cæremonias adhuc observantem R. discrimen esse longè maximum in Exemplis. Nam Cæremoniæ illæ Legales, quas Paulus observabat, erant à Deo institutæ: At ritus Papales sunt humanitus conficti, & in Ecclesiam introducti. Cæremoniæ illæ, licèt jam abrogatæ essent de jure per mortem Christi, nondum tamen erant de facto. Itaque tempore Apostoli indifferentes erant & mediæ, usque dum plenè abrogarentur, nec damnabantur in Euangelio, nisi quatenus cum opinione necessitatis & meriti observabantur. At ritus Papales sunt illiciti, & Verbo Dei damnati, quibus proinde nunquam licet communicare. Tria ergo hìc *Cæremoniarum* tempora distinguenda: Primum, quô *vivæ* & necessariæ erant ex ordine Dei. Secundum, quô factæ sunt

ſunt *mortua* & adiaphoræ poſt mortem Chriſti, quæ finem umbris impoſuit. Tertium, quô *mortifera* ſunt & exitiales, poſt prædicationem plenam Euangelii. In primo debebant retineri; In ſecundo poterant uſurpari, modò id fieret ex charitate. In tertio nefas eſt iis ampliùs uti. Hinc factum ut Apoſtoli in ſecundo hoc intervallo cæremoniis Moſaïcis nonnunquam uſi legantur per Chriſtianam συγκατάβασιν, ut Judæis infirmis ſeſe accommodarent, & Synagogam honorificè ſepelirent; quod præcipuè Paulum feciſſe obſervamus, qui omnia omnibus & Judæis Judæum ſe faciebat, ut aliquos lucraretur, 1. Cor. 9. 20. Sed tum demum, quum res illi erat cum fratribus infirmis; Nam alibi quum agendum illi fuit cum Pſeudo-Apoſtolis, conſtanter eas repudiat, ne ad momentum quidem ipſis cedit Galat. 2. 9. Unde qui voluit circumcidi Timotheum Act. 16. 3. noluit tamen circumcidi Titum Gal. 2. 3. Idem de Tonſura & purificatione Pauli Act. 18. & 21. 26. dicendum. Hæc enim uſurpat ut res medias ex charitate, ſociis ſuis ſe accommodando, ne videretur Moſis Legem velle pervertere. Sed quid hoc ad Idololatriam Papalem? quaſi nihil differant, Tondere ſe, & Genua flectere coram Idolo. De Patribus ante Reformationem dictum Diſp. VI. th. 32. *&c.*

DISPUT. VIII.

1. Cor. 9. 20.

Gal. 2. 9.
Act. 16. 3.
Gal. 2. 3.
Act. 18. & 21. 26.

XXVIII. Non omittenda eſt hìc objectio, quæ ſolet identidem adversùs Seceſſionem noſtram, ut ſchiſmaticam & injuſtiſſimam fieri, quæ petitur ex *Schiſmate Donatiſtarum*, quaſi rei ſimus criminis, quod meritò illis impingitur. Sed quis non videt longum latúmque diſcrimen intercedere inter nos & ipſos in hac parte? Primò quia Donatiſtæ non accuſabant Eccleſiam, à quâ ſeceſſionem fecerant, ullius erroris in doctrina, vel depravationis in cultu. Nam quoad validitatem vel invaliditatem baptiſmi hæreticorum, agnoſcebant utrinque, non eſſe cauſam ſufficientem ſeparationis, nec ſuper illam ſeceſſionem ſuam fundabant Donatiſtæ. ut Auguſtin. non ſemel obſervat cont. Creſco. lib. 2. cap. 3. & epiſt. 48. Sed tantùm, quòd inter Epiſcopos ſuos retinerent *Traditores*, vel ordinatos à Traditoribus, id eſt, qui libros ſacros tradiderant perſecutoribus comburendos. Quales erant *Cæcilianus*, qui accuſabatur, quaſi tempore perſecutionis libros ſacros tradidiſſet comburendos, quod tamen falſum erat; Et *Felix Aptungitanus*, qui Cæcilianum ordinaverat in *Menſorii* locum. Verùm quis ignorat, nos Eccleſiæ Romanæ impingere varios errores graviſſimos, & idololatrias craſſiſſimas, quæ cum ſalute conſiſtere nequeant? 2. Donatiſtæ ſeſe ab Eccleſiâ ſegregaverant, ſeceſſione voluntariâ, nulla ad eam vi vel perſecutione adacti, Eccleſiâ ipſis identidem communionem ſuam & pacem offerente. Sed hìc voluntaria non fuit, ſed coacta Seceſſio noſtra; Eccleſia Romana ipſa nos à ſe ſeparavit, nos proſcripſit, & anathemate feriit, quia nolebamus retinere & pro-

DISPUT. VIII.

& profiteri ejus errores, & etiamnum hodie, quo præ se fert velle nos ad se revocare, oppugnat doctrinam nostram, ut hæreticam & ad ejus ejerationem cogit quotquot ad ipsam accedunt. Quis non videt duas istas differentias reddere secessionem Donatistarum schismaticam & injustam, & nostram non modò innocentem, sed & absolutè necessariam? Peccatum quod Ecclesiæ impingebatur à Donatistis; fuit factum Cæciliani, quod nec probatum à Donatistis, nec confessum ab Orthodoxis, atque adeò verum non erat; nec si verum fuisset, poterat justam secessioni causam dare, quia factum erat merè personale, cujus Ecclesia Catholica non erat rea, nec Donatistæ obligabantur ad illud probandum vel sequendum, si voluissent ad eam redire. Verùm Nos, qui accusamus Ecclesiam Romanam variorum errorum, qui certò persuasi sumus esse idololatriæ ream; Nos qui accusamur ab Ecclesiâ Romana hæresis: Quomodo possumus ad eam redire sine salutis aperto discrimine, coacti quippe profiteri doctrinas, quas falsas & hæreticas credimus, cultum observare, quem scimus esse illicitum, & ejerare doctrinas, quas verissimas esse ex Dei Verbo persuasissimum habemus.

Pro Syncretismo urgetur. 1. Pax Ecclesiæ.

XXX. Sic contra Secessionem disputant. Videndum jam quid pro *Syncretismo* soleat afferri. Varia enim etiam proponuntur in eam rem argumenta. Primum petitur à *Pace Ecclesiæ*, quæ toties nobis commendatur à Christo. Nam si pacem cum omnibus quærere & procurare debemus, si proximum etiam errantem diligere tenemur. Quidni Syncretismum cum eo fovere poterimus? R. *Speciosum quidem est nomen Pacis*, inquit Hilarius, *& pulchra opinio unitatis, sed quis ambigat eam solam unicam esse Ecclesiæ pacem, quæ Christi est?* Quòd si talis pax per Syncretismum haberi queat, ultrò largimur modis omnibus esse quærendam. Sed si sine præjudicio veritatis & pietatis obtineri non potest; Quis dixerit pacem talem optandam esse vel quærendam? Fateor, si pacificandæ Ecclesiæ vera & seria fieret mentio, nullum pium esse debere, qui libenter aures animúmque non accommodaret. Nemo enim est vel mediocri pietatis sensu præditus, quem non excruciet fœda hæc & horrenda Corporis Christi laceratio. Sed si hoc prætextu homines astuti se insinuant, ut à sincerâ Christi doctrinâ nos abducant, quis vellet pacem hominum redimere, Pacis divinæ dispendiô? Optandum sanè super omnia, ut pax cum omnibus colatur, sed εἰ δυνατὸν, inquit Paulus Rom. 12. si gloria Dei, si ratio Veritatis & salutis nostræ hoc patitur, si pax divina non rescinditur; quod hîc fieri non posse, rebus sic stantibus, persuasum habemus. Nec aliter de *Proximi dilectione* ratiocinari debemus. Eatenus sanè proximum diligere tenemur, ut nihil omittamus ex iis, quæ possunt facere ad promovendam ejus salutem, errantem convertendo ad veritatem, infirmum & docilem cum omni lenitate

tractando,

tractando, Rom. 14. 1. Gal. 6. 1. Sed semper meminisse debemus hoc fieri debere *usque ad aras*, id est, ut amor Dei & obedientia illi debita non lædatur, quod fieret tamen, si eam extenderemus usque ad Syncretismum cum hostibus Christi, & cum illis, qui errant fundamentaliter, quod expressè Paulus vetat 2. Cor. 6. 16. 17. dum *fideles* cum *fidelibus consociari* prohibet.

Disput. VIII. Rom. 14. 1. Gal. 6. 1. 2. Cor. 6. 16.

XXXI. Secundò Paulus docet communionem coli posse cum fratribus errantibus, quum vult fratres infirmos tolerari Rom. 14. 1. Phil. 3. 14. 15. nec abnuit etiam graviter errantes posse servari, quum ostendit eos, qui fundamento superædificant fœnum, stipulam *&c.* posse tamen, licèt ægrè, servari, *ὡς διὰ πυρὸς* 1. Cor. 3. 12. 13. Unde colligunt, nihil obstare quominus communionem colamus cum Pontificiis, etiam ex nostra sententia, errantibus. ℞. Ut solvatur difficultas, distinguendi sunt *Errores*, ut & *Articuli fundamentales*, à *non fundamentalibus*: Ut enim non omnes veritates sunt ejusdem necessitatis: Ita nec omnia vulnera, quæ veritati infliguntur, statim sunt lethalia. Nec omnis morbus statim est sonticus. Hinc error duplex potest distingui; Alius *Capitalis* & *fundamentalis*, qui cor ipsum Religionis & fidei petit, & qui articulum aliquem fundamentalem oppugnat & evertit. Alius levior & *non fundamentalis*, qui veritati quidem in Verbo revelatæ repugnat, sed minùs necessariæ, & qui non statim errantem salute privat. Fateor posse communionem coli cum Errantibus posteriori sensu: Sed negamus priori, de quo hic potissimùm quæritur; cùm Errores Pontificiorum sint capitales & fundamentales, ut suprà visum. Unde loca Pauli aliena sunt, utpote quæ agunt de fratribus infirmis, qui errant in rebus levioris momenti, quales erant illi, qui tunc non satis adhuc edocti de natura libertatis Christianæ, Cæremoniarum usum nondum poterant abjicere. Tales, fateor, tolerari possunt, non ut probentur & adoptentur eorum errores; sed ut, non obstantibus illis, charitas Christiana cum illis foveatur, donec majori luce à Deo donentur ad fidei confirmationem. Quò spectant verba aurea Pauli ad Philip. 3. 14. 15. *Quotquot sumus perfecti, idem sentiamus, & si quid aliter sentitis, Deus vobis revelabit, Interim in eo ad quod pervenimus eodem incedamus Canone.* Sed malè & perperam hæc referas ad eos, qui Capitales & fundamentales fovent Errores, qui cum vera in Deum fide & salute sunt *ἀσύστατοι*; quod Pontificios præstare credimus.

Rom. 14. 1. Phil. 3. 14. 15. 1. Cor. 3. 12. 13. Phil. 3. 14. 15.

XXXII. Non magis appositus est alter, quô utuntur, locus ex 1. Cor. 3. 13. 14. Nam certum est Paulum non loqui de illis, qui errabant fundamentaliter; cùm dicat eos retinere fundamentum, & salutis tandem fieri compotes. Sed de aliis, qui leviùs errando, & Doctorum officiò non ritè defungendo, mercede speratâ, sed non statim salute multari debebant, servandi *ὡς διὰ πυρὸς*, id est ægrè & non sine difficultate,

1. Cor. 3. 13. 14.

animam pro ſpolio habentes, ductâ ſcilicet loquutione ex communi apud omnes diverbio, quô is, qui ægrè ſervatur, dicitur *ereptus quaſi ex incendio*, δαλὸς σωθεὶς ἐκ πυρός. Nimirum Apoſtolus ibi agit de Doctoribus & Miniſtris Euangelii, quos Architectis comparat, qui debent fundamento ſemel ab Apoſtolis poſito ſuperſtruere doctrinam Euangelicam ad ædificationem fidelium. Ex iis verò alii fideles & genuini Doctores ſunt, qui veram, ſalutarem, & ipſi fundamento homogeneam & convenientem doctrinam ſuperædificant, quæ nomine *auri*, *argenti*, & *lapidum pretioſorum*
Iſ. 54. 11. venit, alluſivè ad Iſ. 54. 11. ubi Eccleſia dicitur fundanda *ſapphiris & lapidibus pretioſis*. Alii verò minùs probæ notæ, dicuntur fundamento ſuperædificare *fænum*, *lignum*, *& ſtipulam*, id eſt doctrinas, non quidem abſolutè hæreticas & exitiales; ſic enim ſervari non poſſent; Sed *vanas*, *curioſas*, & *inutiles*, heterogeneas, & parùm reſpondentes fundamenti præſtantiæ. Bene ergo hinc concluſeris, in ſinu Eccleſiæ poſſe dari tales Doctores, qui non ritè per omnia muneris ſui partes impleant; Sed malè colliges communionem coli poſſe cum iis, qui errant fundamentaliter.

XXXIII. Hoc tamen Tertiò evincere conantur ex *Lutheranorum* Exemplo. Nam ſi cum illis Syncretiſmum inire non recuſamus, qui non minùs graviter errant in articulo de Cœna, Pontificiis, quidni poterimus illum cum Pontificiis pariter inire? Licèt verò de hoc Argumento quædam jam dicta ſint Diſp. III. th. 22. &c. Quia tamen nihil fermè eſt, quod toties, & tanto cum ardore à Miſſionariis, & aliis Pontificiæ Communionis hominibus objici ſoleat & urgeri, adeò ut hinc animi injuſto & pertinaci in E. R. odio incenſi nos inſimulent; ut qui ab ea ſeceſſionem fecerimus, & in ea pertinaciter perſeveremus; cùm non detrectemus Lutheranorum communionem, à quibus haud minùs tamen juſtas, minuſque idoneas rationes ſecedendi habemus: æquum eſt ut de hoc etiam paulò pleniùs agamus. Primò fatemur votum hoc fuiſſe ſemper Reformatorum, ut communionem colere & ſyncretiſmum inire poſſent cum Proteſtantibus, qui nomen à ſummo Dei Viro Luthero ducere ſolent, ut infelix illud diſſidium tolleretur, quô mirum quantum renaſcentis Euangelii propagatio eſt inhibita, infirmis ſcandalum præbitum, & hoſtibus veritatis inſultandi, & de diſſidiis noſtris triumphandi data eſt anſa; atque in eum finem fraternitatis dextram non ſemel parati fuerunt porrigere iis, qui eodem pacis & charitatis ſtudiô agerentur. Cujus inſigne teſtimonium eſſe poteſt Decretum Synodi Carentonienſis an. 1631. de quo toties mentio fieri ſolet ab Adverſariis. Sed ab ipſo Reformationis tempore non ſemel hoc ſe optare Noſtri ſunt profeſſi, & datâ occaſione conſilia Irenica urſerunt; quod fecerunt inprimis varii Principes & Theologi Reformati, ut patuit imprimis ex Legatione, quam in eum finem inſtituit Henricus IV. verè magnus, tunc Rex

Navarræ, & adhuc noster, ad Principes Germaniæ a. 1583. approbante Synodo Vitriacensi. Et non ita pridem ex Celeb. Viri *Joh. Duræi* laboribus, qui Opus hoc saluberrimum magno studio & indefessâ diligentiâ promovere conatus est, luculenter liquet. Nec difficile esset ostendere, vulnus hoc non esse immedicabile; cùm consensus iste Euangelicorum non semel fuerit initus. Ut ex Colloquio Marpurgensi inter Lutherum & Zwinglium & alios habito a. 1529. patet, in quo agnitum fuit, in cæteris omnibus capitibus consensum esse, dissensum tantùm in unico articulo de Cœna Domini, eóque non toto. Sic in Conventu Wittembergensi, an. 1536. Maji 21. fuit inita concordia in communi formulâ à Melanchtone scriptâ, & subscriptâ à Theologis utriusque partis, qui ibi aderant. Quibus adde quæ in Conventu Sweinfurtensi, a. 1532. Witebergensi, a. 1536. Smalcaldico, a. 1537. & inter Saxones & Helvetios acta sunt a. 1537. & 1538. ubi ipse Lutherus suis ad Helvetios datis 1. Dec. a. 1537. pacem urget & optare se summoperè testatur: *Erunt tam apud vos quàm apud nos aliqui, quibus concordia hac parum probabitur, sed suspecta erit. Si tamen nos utrinque, quibus illa cordi est, seriò sedulóque instabimus, Clementissimus Deus & Pater utique gratiam suam dabit, ut & alii paulatim mitescant, & aquæ turbidæ considant:* & postea, *Cùmprimis vero obnixè vos rogatos volo, ita de me existimetis, tanquam de eo, cui res tota summè sit cordi, quique quantùm omnino mearum erit virium, nihil eorum sim intermissurus, quæ ad concordiam promovendam pertinebunt. Novit id Deus, quem testem invoco super animam meam* &c. Tum de capite controverso agens, *Verum tamen, si non omnino satis rectè mentem mutuò percepimus, hoc in præsens optimum sit, ut invicem amici simus, & optima quæque mutuò de nobis invicem polliceamur, donec gluma & aqua feculenta tandem subsidat.* Sic in Polonia Euangelici consensum Sendomiriæ inierunt, an. 1570. & Bohemiæ Ordines, an. 1575. exemplo Polonorum, qui Hussiticam, Bohemicam, & Augustanam Confessionem sequebantur, unanimes in communem fidei formulam convenerunt; quam Imperator Maximilianus tunc ratam habuit & securitate donavit. Ne jam loquamur de civili unione Principum & Ordinum Euangelicorum in Imperio, per quam ipsi Reformati agniti sunt *Socii Confessionis Augustanæ*, ut in Conventibus Monasteriensibus & Osnabrugensibus fuit declaratum. Quæ omnia, non impossibilem, sed facilem fore syncretismum, si utrinque spiritu charitatis & pacis agerentur fideles, ostendunt; Ut Theologi *Marpurgenses & Rintelenses* non ita pridem, in *Colloquio Cassellano* auctoritate Serenissimi Principis Wilhelmi Hassiæ Landgravii inito, agnoverunt. Cujus conclusionem hìc subjicere non piget. *Ex his ita ultro citróque actis, cognitis & perpensis, atque declaratis,* inquiunt, *cùm constet, circa ea quæ fundamentum fidei & salutis constituunt, plenum esse*

DISPUT. VIII.

Disput. VIII. *consensum, quaestiones autem controversas fundamentum istud minimè attingere, minúsque multò tollere & evertere, convenit utrinque, ne altera pars alteram, propter dissensum in praedictis quaestionibus residuis traducat, conviitiis proscindat, aut damnet, sed se mutuò sincerâ & fraternâ charitate complectantur, utrique parti addicti etiam ad hoc disponantur, quo se invicem pro ejusdem verae Christi Ecclesiae Catholicae membris, veraeque salvificae in Christum fidei consortibus, atque vitae aeternae cohaeredibus agnoscant.*

XXXIV. Quamvis verò Syncretismum cum fratribus Lutheranis iniri posse censeamus; Non sequitur eundem posse iniri cum Pontificiis. Quia longum latúmque discrimen intercedit inter utrosque. Isti impingunt in fundamentum multipliciter; Sed illi nobiscum in eo conveniunt. Consentiunt in Protestantismo formali contra Tyrannidem, Idololatriam, & haereses multiplices Ecclesiae Romanae. Nobiscum aversantur Cultum Imaginum, & Invocationem Sanctorum, Purgatorium, Satisfactiones humanas, Merita operum, Transubstantiationem, Sacrificium Missaticum, Adorationem Hostiae, Primatum Papae, & infallibilitatem Ecclesiae. Eadem nobis est regula fidei & morum sola Scriptura Canonica. Idem unicus Mediator apud Deum Christus θεάνθρωπος. Eadem Justificatio per fidem ex meriti & satisfactionis Christi gratuita imputatione, & alia innumera, quibus à Pontificiis dissidemus, & quae locum Secessioni nostrae dederunt. Quòd si alia quaedam doctrinae Capita retinent, quae nos veritati non satis consentanea credimus; & pauca sunt prae illis, in quibus consentimus mutuò, si Symbolica scripta, & Confessiones publicas, ex quibus de Ecclesiae fide nobis est judicandum, respicimus: (nam ψιλὰς δόξας & singulares Doctorum privatorum opiniones attendendas non credimus) & non ejus momenti, quae conscientiam possint inficere, & salutem ipsam evertere. Quòd si res Ecclesiae Rom. in eo essent statu, si bonâ fide illi crederent, quod Lutherani credunt, & rejicerent quod rejiciunt, facilè tolerantia Christiana illis à nobis non secus ac istis offerretur; Sed cùm nemo non videat diversissimam esse utrorumque hac in parte sententiam; nemo etiam mirabitur, si dum istis offerre solemus syncretismum; illis tamen denegamus.

XXXV. Verùm quicquid sit, inquies, errant Lutherani graviter cum Pontificiis, vel in hoc uno artic. de *Praesentia reali Corporis Christi* in Coena; Si ergo ab istis propterea secedendum esse nobis putamus; Cur non pariter ab illis? Vel si cum illis possumus communionem colere, quidni etiam cum istis? R. Fateor dogma hoc Lutheranorum tale esse, quod à nobis probari non possit; Sed negamus ejusdem esse momenti cum Erroribus Pontificiorum circa hoc Caput. 1. Quia Pontificii non errant solùm in praesentia reali Corporis Christi; Sed in Transubstantiatione, Sacrificio Missatico, Adoratione Hostiae, Substractione Calicis, & aliis, quae gravia sunt & capitalia, quae

illi

illi constanter nobiscum rejiciunt. 2. Error Lutheranorum est merè *theoreticus*: qui mentem quidem falsâ opinione imbuit, sed qui conscientiam propterea non inficit, ut aliquid in cultu admittatur, quod idololatriam sapiat: Licèt enim Christum præsentem esse velint in Sacramento, tamen Adorationem Sacramenti nec ipsi agnoscunt, nec aliis imponunt, sed apertè impugnant. *Primò dicunt*, sic loquitur Chemnitius in Exam. Conc. Trident. p. 2. de Veneratione Sacramenti, de Pontificiis, *Ipsum Sacramentum Eucharistiæ, seu totum illud, quod à Domino ut sumatur institutum est, esse cultu latriæ adorandum. Atqui Eucharistia juxta dictum Irenæi, constat duabus rebus, terrenâ & cœlesti. Essent igitur etiam terrena elementa panis & vini in Eucharistia cultu latriæ adoranda, quod à manifesto idololatriæ seu ἀρτολατρείας crimine excusari & defendi nullo modo posset*: Et postea. *Ad cavendam igitur idololatriam disertè distinguendum est. Christus Deus & Homo in divinâ & humanâ naturâ in actione præsens adoretur, substantia vero vel species elementorum panis & vini non adorentur, ne præter Creatorem etiam creaturam colamus*, &c. Sed Pontificii non hìc modò *theoreticè*, sed & *practicè* etiam errant, & quidem gravissimè, dum adorationem hostiæ & credunt ipsi & exhibent, & tanquam summè necessariam sub pœna anathematis omnibus imponunt. 3. Lutherani hic falluntur respectu *loci*, dum putant Corpus Christi ibi esse, ubi non est revera. Sed non quoad *Objectum*, ut pro Corpore Christi aliud aliquod subjectum, substantiam putà panis accipiant, quia volunt semper manere panem distinctum à Corpore Christi. Sed Pontificii non modò peccant resp. *loci*, sed & *objecti*, dum non tantùm Christi Corpus ibi esse localiter pertendunt; sed ipsum panem in Corpus Christi mutatum statuunt; atque ita dum credunt se adorare Christum, re ipsa nihil aliud quàm panem adorant, & sic meritò in ἀρτολατρείας crimen incurrunt. 4. Pontificii adorationem hostiæ non modò in usu Sacramenti sanciunt; sed etiam extra usum seu extra illam actionem imperant, putà quum panis in Processionibus circumgestatur, & in repositione includitur, ut tunc populo adorandus proponatur. Sed Lutherani licèt cultum Christi in usu Sacramenti agnoscant, extra illum tamen peculiarem cultum aut adorationem ad panem circumgestâtum vel repositum statui non posse sine manifesta idololatriâ profitentur. *Quid aliud possumus*, inquit ibid. Chemn. *juxta normam Verbi divini judicare, quàm talem cultum non esse* χριστολατρείαν, sed ἀρτολατρείαν 5. Licèt præsentiæ realis dogma varia absurda post se trahat; quia tamen Lutherani ea non agnoscunt, & ab his abhorrere se profitentur, & testantur se credere præsentiæ istius modum esse planè ἄῤῥητον & inexplicabilem, qui non obstet, quo minus Corpus Christi, saltèm *quoad actum naturæ*, ut ajunt, unicum locum cúmque circumscriptivum occupet: quia Naturarum in Christo veritatem & distinctionem expresse nobiscum confitentur. Non statim pos- DISPUT. VIII.

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURÆ,

Quæ vel illustrantur & explicantur, vel vindicantur.

Prior Numerus Paginam, *Posterior* Paragraphum *notat*.

Psf.

C. XXI.

INDEX RERUM

Quæ in Disputationibus istis tractantur.

Baby-

 Tres

FINIS.

DECAS

DECAS
DISPUTATIONUM
MISCELLANEARUM,
Variis Temporibus Habitarum,

QUARUM CATALOGUM SEQUENS Pagina exhibet.

LECTORI S.

SI quas hic vides *Disputationes*, LECTOR Amice, eo consilio primum conscriptæ fuissent, ut in volumen aliquod collectæ publici juris fierent, & justi tractatus loco esse possent, major forte in eis ἀκρίβεια, majus certè ac diligentius paulo adhibitum fuisset studium, ut opus accuratius, excultiusque prodiret. Sed cùm nihil minus in animo haberem quum ab initio de illis parandis cogitavi; Et id tantùm apud me statuerem, ut studiosæ Juventuti Nobis commissæ informandæ, & exercendæ pro more in Academiis vulgo recepto inservirent; Mirum tibi haudquaquam videri debet, si non pauca in iis jure desideres; Plura forte & ipse requiro, quæ nisi vis major obstitisset ab omni editione procuranda deterrere me debuerant: Et sanè cùm in immensa illa qua ferme obruitur Orbis literatus hodie Scriptorum copia, tam rari occurrant Libri qui usquequaque Lectoribus placeant, tot contra reperiantur qui tristia experiuntur fata, sive quod novitatis lenocinio quo plerique allici solent destituantur, sive quod per summum quod ubique ferme obtinet scribendi cacoëthes cruda & indigesta à variis in publicum propellantur studia, & ea promantur quæ vel penitus premenda fuerant, vel nonum certe aut decimum in annum condenda; Quis tenuitatis suæ sibi conscius satius non judicet latêre, & seriò expendere quid valeant humeri, quid ferre recusent, quàm in medium temere prodire, & Lectori negotium facessere? Ego certè hac potissimum ratione ab ista scriptione, ut ab omni alia alienum me hactenus fuisse libens profiteor, quod non ignorant qui me norunt. Accedebat & altera, quòd cùm

 perspe-

perſpectum eſſet, quamplures Viros Celeberrimos & Veteranos Theologos hoc argumentum ita ſolidè pertractaſſe, ut poſt eorum meſſem vix ulli ſpicilegio locus eſſe poſſit; Non ita mihi ſuffenus eſſe potui, ut arbitrarer ex Opere hoc tumultuario, & Velitationibus iſtis Academicis, quæ nec excultæ ingenio, nec elaboratæ ſunt induſtria, multùm utilitatis & fructus ad Eccleſiam redire poſſe; Verùm cùm a variis non planè improbatos fuiſſe hoſce noſtros conatus intelligerem; Nec amplius mei juris eſſent quæ jam in publicum emiſſa erant; effecerunt amicorum & eorum qui apud me plurimum poſſunt hortationes & deſideria, ut primum hunc ingenii fœtum, & hoc quicquid eſt operis petenti Typographo quamvis ægrè permitterem.

Non eſt porro quod quæras cur hoc argumentum potius quàm quodlibet aliud ſelectum fuerit; Præterquam quod enim non ſponte à me ſuſceptum, ſed à piis ſtudioſis ad συζήτησιν propoſitum; ſi rem ipſam expendis, facilè mecum fateberis nullum aliud in tota Theologia noſtra momentoſius eſſe, & cujus cognitio fidelibus magis ſit neceſſaria; Nullum ſane quod majori impetu Satan hoſtis ille ἄσπονδος ſalutis noſtræ evertere ſemper ſit conatus: noviſſimiſque imprimis hiſce temporibus per peſtilentiſſimos hæreticos, qui ut Religionem Chriſtianam peſſundarent, duo primaria ejus fundamenta *Divinitatem* Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ejus *Satisfactionem* convellere omni ope ſategerunt. Optandum equidem fuerat, ut hujuſmodi monſtra ab ipſo ortu necarentur, nec tam infauſti fœtus nanciſcerentur qui obſtetrices manus illis porrigerent; Sed cùm nimis latè venenum hoc ſerpere jam ſatis conſtet, & exitialia hæc ſcripta plurium manibus hodie terantur; Æquum etiam fuit alexipharmaca ſubinde parari, quibus Juniores adverſus luem iſtam peſtiferam præmunirentur, & animi piorum in veritate magis magiſque confirmarentur. Hoc conſilio Viri Doctiſſimi, quos Deus ſubinde excitavit ut Orthodoxæ Veritatis in Eccleſia eſſent πρόμαχοι fortiſſimi, in eo hactenus operam ſuam utiliſſimè collocarunt; Horum & nos prementes veſtigia licet

non

non passibus æquis, haud abs re nos facturos sumus arbitrati, si in propugnanda ista Veritate adversus ignita Satanæ tela nostram qualemcunque explicaremus industriam.

Cùm autem Tria vulgo de SATISFACTIONE CHRISTI quæri possint. I. An *Necessaria* fuerit. II. An *Vera*. III. An *Perfecta*. De tribus istis Quæstionibus distinctè agendum Nobis esse duximus; In duabus Prioribus cum Socinianis; In Postrema cum Pontificiis manus conferendæ fuerunt. Sed ita tamen in iis sumus versati, ut primam & tertiam de *Necessitate* & *Perfectione* breviùs absolverimus; Secundam verò de *Veritate* quæ ampliorem explanationem requirere videbatur, quamque majori molimine impetunt Adversarii fusius paulò simus persecuti, & nihil quantum quidem à nobis fieri potuit ex iis omiserimus quæ tum ad Veritatis confirmationem, tum ad Erroris confutationem facere poterant, non modò objectiones contrarias solvendo; sed & argumenta orthodoxa à strophis & cavillis τῶν ἐξ ἐναντίας vindicando, additis etiam variis currente prælo quæ ad argumenti illustrationem pertinere videbantur. Si quid porro à Nobis hîc sit præstitum, Tuum erit, Candide Lector, judicium; Nobis sat fuerit, nostrum hac in parte tibi in asserendo gravissimo hoc Religionis nostræ mysterio probasse studium. Hoc ergo æqui bonique consule, & conatibus nostris in posterum fave. *Vale*.

INDEX

INDEX

DISPUTATIONUM MISCELLANEARUM.

EXERCI-

EXERCITATIO THEOLOGICA
DE
LIBRO VITÆ.

Respondente MARCO MICHAELE MICHÆLIO *Genevensi.*

I. UM frequentissima *Libri Vitæ* in Scripturis occurrat mentio, & graves de eo moveri soleant quæstiones, quæ ad Electionis immutabilitatem & certitudinem illustrandam non parum faciunt, fructu suo non carituram esse apud Veritatis Studiosos operam nostram sumus arbitrati, si brevem de eo institueremus disceptationem. Quod ut commodiùs exequi possimus; Tria hîc potissimùm expendenda venient. I. Quid per Librum vitæ intelligendum sit, & quo sensu Deo tribuatur. II. An quisquam ex eo deleri possit. III. An & Unde constare queat, nos in hoc libro esse scriptos.

II. Et ad primum quidem quod attinet; Quid sit *Liber* iste, & quotuplex, non convenit inter omnes. Quidam plures, quidam pauciores ejus species constituunt. *Sixtus Senensis* Biblioth. sanctæ lib. 2. cui placuit ista minutiùs distinguere; quintuplicem facere voluit ad instar Pentateuchi, & Volumen unum in quinque quasi Tomos distribuere. Primus illi est ספר חיים *Liber viventium*, sive prædestinatorum Catalogus, in quo quicunque ad vitam electi sunt, conscripti censentur, de quo Paulus Phil. 4. 3. & Apoc. 17. 8. & 21. 27. Secundus est *Liber mandatorum*, qui κατ' ἐξοχὴν *Scriptura* dicitur, eo nomine rectè insignita; tum quia promissiones vitæ æternæ unà cum præceptis ad vitam æternam consequendam necessariis continet, quo sensu passim vocatur λόγος ζωῆς *Verbum vitæ* & *Doctrina salutis*. Tum etiam quia Christus, qui verus Deus est & vita æterna, totius Scripturæ centrum est & finis. Tertius illi est *Liber*

Quotuplex Liber Deo tribuatur.

DISPUT. I. *Liber vitæ Agni*, de quo Apoc. 13. 8. *Adorabant beſtiam omnes incolæ terræ, quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitæ Agni*; &c. Ita dictus, non quòd ſit Liber ab Agno deſcriptus, ſed quòd ipſe Agnus ad normam vitæ nobis proponatur, veluti Liber quidam illuſtris & conſpicuus, non papyro aut membranis, ſed in ipſa Chriſti carne & membris aptatus, non atramento miniove, ſed pretioſo & incontaminato ejus ſanguine conſcriptus, in quo quilibet Chriſtianus poteſt uno velut intuitu legere & ediſcere, quæcunque ad piam & verè Chriſtianam vitam neceſſaria, innocentiam ſingularem, profundam humilitatem, perfectiſſimam obedientiam, patientiam incredibilem, ardentiſſimam charitatem, & cæteras virtutes ad æternæ beatitudinis aditum maximè neceſſarias; ad quem librum pertinere poſſet, quod Chriſtus dicitur apud Petrum primæ cap. 2. 21. reliquiſſe ὑπογραμμὸν *ut ſequamur ejus veſtigia*. Quartus vocatur *Liber vitæ præteritæ*, ſeu liber vitæ uniuscujusque, in quo ſcilicet ſingulorum dicta & facta reponuntur, ut de illis rationem reddant in die judicii, de quo vult intelligi locum Apo. 20. 12. ubi ex Auguſt. lib. 20. de Civ. Dei, cap. 14. putat legendum, non tantùm ut habetur vulgò, & *liber alius apertus eſt, qui eſt liber vitæ*, ſed *liber alius apertus eſt, qui eſt liber vitæ uniuſcujuſque*, ut notetur vis quædam divina, cujus virtute in die judicii ita reducentur unicuique in memoriam præterita geſta ſua, & ante oculos mentis ponentur, ut nulli tunc licitum futurum ſit vel ignorare, vel diſſimulare, vel abſcondere peccata ſua. Quintus & ultimus eſt *Liber vitæ æternæ*, beata ſcilicet & æterna Chriſti præſentia, apud quem eſt fons vitæ Pſalm. 36. & in cujus viſione habebimus lumen vitæ, & aſſiduam, ut ita dicam, Libri vitæ lectionem; ita ut quidquid in primo Prædeſtinationis libro ſancitur: In ſecundo Scripturæ promittitur; In tertio Agni exercetur; In quarto Judicii determinatur; In hoc ultimo tandem certiſſimè complendum ſit & revelandum.

III. Quamvis autem non diffiteamur, quædam hîc à Senenſi appoſitè recenſeri ad librorum divinorum evolutionem; ſunt tamen non pauca, quæ meritò hîc deſiderantur, dum vel ſine neceſſitate quoſdam multiplicat, vel ſine ratione alios omittit. Quis enim ignorat Providentiæ librum ampliſſimum, cujus tamen nulla hîc apud ipſum mentio? Quis non videt iterum, perperam diſtingui Librum primum Prædeſtinationis, à Libro ultimæ gloriæ & felicitatis, qui titulo tantùm, non re ipſa differunt? Ut nihil jam dicam vel de ſubtili, ſed parum ſolida Libri Agni expoſitione, cujus nullum in Scriptura verum occurrit fundamentum, vel de Libro vitæ præteritæ commento, quem ſine ratione ex loco Apoc. exculpere conatur, contra omnium probatorum Codicum fidem, qui legunt ſimpliciter βίβλιον ἄλλο ἠνεώχθη, ὅ ἐςὶ τῆς ζωῆς, *qui eſt liber vitæ*, non verò τῆς ζωῆς ἑκάςου *liber vitæ uniuſcujuſque*, ut contendit.

IV.

IV. Ut ergo enucleatiùs rem totam persequamur, quædam in genere DISPUT.
de *Libris Dei* præmittenda sunt, ex quibus faciliùs ad cognitionem *Libri* I.
vitæ, de quo nunc agimus, pervenire poterimus. Librorum Dei sæpe Scriptura meminit, sed non semper eodem sensu. Nos cæteris distinctionibus missis in duos ordines eos tribuimus. Alii sunt *externi*, qui à Deo quidem sunt *originaliter*, sed non in Deo *subjectivè* continentur. Alii *interni*, qui & *à Deo* sunt, & *in Deo*, quorum ipse non tantùm est efficiens & principium, sed etiam, ut ita dicam, subjectum. Externi rursus varii, sed potissimùm triplices, pro triplici Dei scriptione: 1. Liber *Mundi* seu *Creaturarum*. 2. Liber *Scripturæ*. 3. Liber *Conscientiæ*. Primum scripsit in Mundo per opera; Secundum scripsit in Ecclesia per Verbum; Tertium exarat in corde per Spiritum.

V. Primus *Liber* Dei est *Liber mundi*, totius sc. hujus Universi opificium, in quo velut in libro amplissimo, magnis quidem & crassis, sed speciosissimis tamen & magnâ arte incisis characteribus ita se ipsum descripsit Deus, ut aperire oculos nequeant homines, quin aspicere eum cogantur. *Libri externi Dei varii. 1. Liber mundi.* Licèt enim essentia ejus sit incomprehensibilis, & humanos sensus procul effugiat, tam illustres tamen, tamque claras gloriæ suæ singulis operibus suis notas insculpsit, ut sublata sit omnis quantumlibet rudibus & stupidis ignorantiæ excusatio. Quid enim est conspicuum hujus mundi Theatrum, quàm παιδευτήριον τῆς θεογνωσίας, καὶ ψυχῶν λογικῶν διδασκαλεῖον, ut magnificè exprimit *Basilius*. Eò respicit procul dubio Paulus, quum Rom. *Rom.* 1. 19.
1. 19. 20. dicit τὰ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα 20.
καθορᾶσθαι, *invisibilia ejus à creatione mundi operibus conspecta videri*, scil. velut in libro, qui nobis legendus proponitur. Nec abludit Scriptura, quum sub *Libri* metaphora de Creaturis, & in specie de Cœlo loquitur. Isa. *Is.* 34. 4.
34. 4. Apoc. 6. 14. Sed imprimis Ps. 19. ubi non solùm קול seu vox & sonus *Apoc.* 6. 14.
creaturis tribuitur, sed etiam קו seu *linea*, qualis nempe duci solet in libris *Ps.* 19.
scribendis Is. 28. 13. Unde dicuntur cœli מספרים *enarrantes* gloriam Dei, *Is.* 28. 13.
quia in se ipsis velut in libro, qui ספר dicitur, laudum divinarum materiam nobis suppeditant, ut hîc revera Creaturæ sint instar librorum, quæ utut mutæ videantur, in quibus nec loquela nec sermo sit, omnes tamen vocales sint re ipsa, *quarum vox ubique audiatur*, Ps. 19. 3. nec sursum tantùm Cœli gloriam Opificis prædicent, sed & deorsum Terra, in qua magnificum ejus nomen conspicitur, imò præsentem clamat quælibet herba Deum.

VI. Ita Deus in schola naturæ homines, non Verbo, sed Opere erudire *2. Liber*
voluit, & ut bene Tertull. *Præmisit naturam magistram, submissurus & Prophetiam, quo faciliùs credas Prophetiæ discipulus naturæ.* *Scripturæ.* Verùm quia liber iste per peccatum mirum in modum obscuratus, & tantùm non deletus fuit, ita ut ad salutem sufficere nequeat; addidit Deus *Librum*

DISPUT. I. alterum *Scripturæ*, in quo clarè & distinctè, non modò potentiæ & divinitatis lineamenta nobis expressit, sed insuper voluntatis & gratiæ testimonia indubitata reliquit, unde passim *Liber Dei*, Liber Legis, Liber fœderis, Liber Domini vocatur Exo. 24.7. Heb.9.9. Is.34.16. Utrumque librum nobis aperit Psaltes Ps. 19. ut ostendat, utrâque viâ Deum se nobis patefecisse, & à creaturarum contemplatione ad Verbi lectionem esse transcundum, ut cognitio Dei salutaris possit haberi. Fateor Scripturam & Librum Dei singulari ratione vocari posse Tabulas illas, in quibus propriis digitis Legem suam exarare voluit, quæ מעשה אלהים

Exo.32.16. *opus Dei* & מכתב אלהים *Scriptura Dei* Exo. 32. 16. vocantur; Sed hoc non obstat, quominus Verbum illud, quod speciali Dei jussu & inspiratione per Viros θεοπνεύστους scriptis consignâtum est, *Liber Dei* verissimè dicatur, quia ejus solus auctor est & causa principalis, licèt usus sit hominum ministeriô in eo promulgando.

3. *Liber Conscientiæ* VII. Tertius Liber externus est *Liber Conscientiæ*, in quo Deus jam ab initio cognitionem sui & Legem naturalem impressit, & quod sui juris est & nostri officii docuit; ita ut singuli, si eum audire & attentè expendere velint, facilè non tam hominem, quàm Deum ipsum loquentem animadvertant. In *statu instituto naturæ*, Liber iste integer fuit & nullâ liturâ notatus. In *destituto peccati*, corruptus quidem fuit & miris modis fœdatus, sed mansit tamen ad hominis convictionem & ἀναπολογίαν, *Gentes enim ostendunt opus Legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente conscientiâ ipsorum, & cogitationibus vicissim accusantibus & excusantibus*, Rom.

Rom.2.15. 2. 15. In *restituto gratiæ* renovatur & reformatur in fidelibus per Spiritum, ad eorum sanctificationem, quippe qui Legem digito suo non in tabulis lapideis, ut olim, quæ confringi possint, sed carneis cordis inscribit, 2.

2.Cor.3.4. Cor. 3.4. juxta promissionem fœderi novo annexam, *Inscribam Legem meam cordibus ipsorum, & ero Deus illorum, & illi erunt mihi in populum*, Jer. 31. In statu denique *præstituto gloriæ* Liber iste perficietur in Beatis, super quos *scripturus* dicitur Christus *nomen Dei sui*, ut sciant se esse ejus filios, *nomen Civitatis Dei Jerusalem cœlestis*, ut norint se esse ejus incolas

Apoc.3.11. & cives, & *nomen suum novum*, ut agnoscantur ejus membra. Apoc.3.11.

VIII. Sic fuerunt *Libri externi* Dei; Alii sunt *interni*, qui ita dicuntur, non propriè, quasi Deus, qui omnia uno intuitu in se ipso disponit & videt, opus habeat libris ad instar hominum, vel ad memoriæ subsidium, vel ad rerum certitudinem confirmandam, sed ἀνθρωποπαθῶς & figuratè ad denotandam rerum omnium, tum præfinitionem certissimam, tum infallibilem præscientiam. Quomodo libris utuntur homines, illisque acta aut agenda inscribunt, partim ad sublevandam memoriam, partim ad inviolatam & perpetuam rerum certitudinem. Ut hìc mens Dei æterna sit instar libri,

in

in quo per decretum quæcunque futura sunt, inscribit, & per præscientiam legit & cognoscit distinctissimè, quasi in libro exarata. Licèt autem unicum tantùm sit decretum & unica Dei scientia, ut omnia in ipso sunt simplicissima, tamen ratione modi nostri concipiendi, & pro objectorum diversitate, multifariam distingui potest. DISPUT. I.

IX. Hinc ut triplicem diximus concipi posse Librum Dei externum, Triplicem etiam facere possumus Librum internum. Primus est *Liber Providentiæ*; Secundus *Liber Judicii*; Tertius *Liber Vitæ* seu Prædestinationis. *Liber Providentiæ* est universalis & amplissimus, qui omnes omnino creaturas complectitur. *Liber Judicii* contractior, qui ad creaturas tantùm intelligentes & rationales pertinet. *Liber Vitæ* strictissimus, qui solos electos & fideles respicit. Primus Naturæ dispensationem. Secundus Legis œconomiam. Tertius supernaturalem gratiæ ordinem nobis exhibet. In illo Deus notat, quid facere decreverit in mundo per potentiam. In isto quid hominibus reddere velit per justitiam; In hoc quid fidelibus dare ex misericordia constituerit. *Liber internus Dei triplex.*

X. *Liber* primus *Providentiæ* dicitur, qui creaturarum omnium causas, actiones, cursus & effectus complectitur, in quo decreta de rebus extra Deum futuris continentur; Ubi fixus & immotus assignatur unicuique vitæ terminus, quem nemini vel accelerando vel producendo refigere licet, qui à nonnullis liber vitæ præsentis seu liber viventium dicitur. Ibi principium ortûs & interitûs cujusque notatur, Imperiorum incrementa & decrementa, totius Orbis administratio, causarum secundarum ordinata series, imò rerum etiam minimarum eventus ita præscribuntur, ut ne passeris quidem vel capilli casus hanc Dei providentiam fugiat. De hoc libro Psal. 139. 16. agitur, ubi Psaltes loquens de sui formatione in utero, *Informem massam meam*, inquit, *viderunt oculi tui*, id est cùm nondum in utero matris bene formatus essem, & *in libro tuo* nimirum Providentiæ & Præscientiæ *omnia scripta erant*. Ita alibi Psal. 56. 9. profitetur *Deum numerare fugas suas*, & *lachrymas suas esse in registro ipsius*, id est, Deum accuratam earum notitiam & curam habere. Unde bene inferas, omnia infallibiliter & necessariò evenire, quia ita præstituta sunt ab æterno; sed malè tamen inde colligas, libertatem hominum vel rerum contingentiam de mundo tolli, ut Sociniani perperam argutantur; quia hæc Dei scriptio non tantùm versatur circa res ipsas, sed & circa earum modos, ut dum eventus certam futuritionem infert, nullam tamen rerum naturæ vim afferat, sed causas secundas ineffabili quidem & occultâ, sed tamen verissimâ ratione juxta suos modos agere sinat. *1. Liber Providentiæ.* *Ps. 139. 16.* *Ps. 56. 9.*

XI. *Liber* alter internus dictus nobis est *Liber Judicii*, quia in eo scribuntur, quæ ad Creaturarum rationalium gubernationem & judicium spectant, ubi adversa & prospera, bona & mala earum notantur, *2. Liber Judicii.*

Disput. I. notantur, ex quibus judicandæ veniunt. Ut enim nihil in rerum natura contingere poteſt, quod à Deo non ſit præſtitutum; Ita nec in hominum ſocietate quicquam boni vel mali poteſt fieri, quod ab ejus decreto vel effectivo vel permiſſivo non pendeat, nihil quod ejus æternam præſcientiam fugiat, & quod coram ipſo ſcriptum non ſit; hinc ut peccatum dicítur ſcriptum ſtylo ferreo in corde peccatoris, Jer. 17. 1. ſic ſcriptum pariter
Iſ. 65. 5. perhibetur coram Deo, Iſ. 65. 5. *hoc ſcriptum eſt coram me*, ait Dominus, ut ſignificet ſe illud probè noſſe, ejuſque ſe perpetuò recordari. Non aliter de bonis operibus eſt ſtatuendum, ea ſcilicet omnia ita ſcripta eſſe coram Deo, ut eorum nunquam obliviſcatur, ſed memor ſit futurus in judicio ſuo, ut rependat illis, ſi non *propter* ea, quia nullum eſt meritum, at *ſecundùm* ea. Quò videtur reſpicere ספר זכרון *Liber memoriæ*,
Mal. 3. 16. de quo Malac. 3. 16. qui dicitur *conſcriptus coram Deo pro timentibus ipſum*, ut innuatur Deum recordaturum pietatis ipſorum ſuo tempore, & retributurum præmium fidei & perſeverantiæ ipſorum. Ad hunc librum per-
Dani. 7. 10. Apoc. 20. 12. tinet, quod Daniel. 7. 10. & Apoc. 20. 12. ubi de Judicio ultimo agitur, dicitur libros apertos fuiſſe: *Et vidi*, inquit Joannes, *mortuos parvos & magnos ſtantes coram Deo, & libri aperti ſunt, & apertus eſt liber alter, qui eſt liber vitæ, & judicati ſunt mortui ex illis, quæ ſcripta ſunt in libris ſecundùm opera ipſorum*; Sic notatur ſumma judicii iſtius æquitas ex humano foro, ubi juxta leges ſcriptas, & cum his congruentia facta & dicta, Judex juſtam pronuntiat ſententiam. Cur autem librorum, non unius libri mentionem faciat, ratio facilè reddi poteſt, quia præter librum iſtum internum Dei, in quo ſcripta ſunt omnia hominum opera, libri alii duo illi reſpondentes aperientur. Primò *Liber Scripturæ*, in quo juris Dei & officii noſtri regulam præſcribit Deus, ad quam ſe componere quiſque tenetur, & ex qua judicandi ſunt, quotquot Scripturam ducem habuerunt. Secundò *Liber conſcientiæ*, quæ de factis teſtimonium præbet, & quæ inſtar mille teſtium homines vel accuſabit vel excuſabit; nam *Deus tunc illuſtraturus eſt res occultas tenebris, & manifeſta faciet conſilia cordium*,
1. Cor. 4. 5. 1. Cor. 4. 5. ut hic nihil abſconditum & indiſcuſſum manere queat, quod ſummi Judicis oculis non exponatur.

XII. Poſtremus eſt *Liber Vitæ*, Æternum ſcil. & immutabile Dei conſilium, per quod, ut quoſdam ab æterno ex maſſa corrupta ſecrevit ex merâ ſua miſericordiâ, & ad vitam æternam conſcripſit, quos per Chriſtum ſalvaret, cæteris omnibus in æquali miſeria conſtitutis, ex ſumma & liberrima ſua poteſtate præteritis; Ita eoſdem in libro iſto arcanæ prædeſtinationis conſcriptos novit & ſervat conſtantiſſimè. Hujus ſæpiſſimè Scriptura me-
Dan. 12. 1. minit, modò ſimpliciter & κατ' ἐξοχὴν ſub *Libri* nomine Dan. 12. 1. *Salvabitur omnis populus, qui inventus fuerit ſcriptus in libro*, modò per ſcriptionem

nem cœlestem, Luc. 10. 20. *Gaudete quòd nomina vestra scripta sunt in cælis*, tum quia in cœlo electi, tum quia ad cœlum vocati; aliquando per *Librum vitæ Agni*, ut Apoc. 13. 8. & 17. 8. *mirabuntur omnes, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ Agni*, sic Apoc. 21. 27. non tantùm quia per ipsum non minùs ac Patrem facta est electio, sed & quia in ipso fundatur Eph. 1. 4. non quidem antecedenter ut in causa meritoria, sed consequenter, ut in medio primario executionis; aliquando denique per *Librum vitæ* simpli. ut Phil. 4. 3. Apoc. 20. 15. & 22. 29. ratione finis id. vitæ æternæ, quæ sola præ cæteris nomen vitæ meretur, tum à *priori* ratione Prædestinationis, quia ab æterno conscriptus est ante jacta mundi fundamenta, tum à *posteriori* ratione glorificationis, quia in æternum manere debet post consummationem seculi. Ita Liber iste duo præcipuè designat, Decretum Dei prædestinantis, quod est instar scriptionis, tum præscientiam ejusdem, quæ est instar lectionis, quæ scripta recognoscit & legit.

Luc. 10. 20. Apoc. 13. 8. & 17. 8. & 21. 27.

Phil. 4. 3. Apoc. 20. 15. & 22. 29.

XIII. Atque hinc facilè colligi potest, quo sensu Liber iste Deo tribuatur, non propriè & literaliter, ut jam insinuavimus, quasi vel liber vel scriptio qualiscunque materialis in Deum cadere possit; sed mysticè & figuratè, tum ad connotandam divinæ Prædestinationis certitudinem & immutabilitatem, tum ad significandam præscientiæ ejus & cognitionis evidentiam & infallibilitatem. Nam ut voces & verba volant, sed litera scripta manet: Ita Decretum Dei non est inane verbum, quod irritum fiat & solvi possit, sed verbum potens & efficax, quod in mente Dei scriptum mansurum est in æternum, & certissimè implendum. Rursus ut ea, quæ exarata sunt, clarè & distinctè possunt cognosci oculis subjecta fidelibus; at quæ in aurem tantùm per verbum dilabuntur, faciliùs nobis possunt imponere, ut in iis percipiendis & recolendis fallamur. Ita scientia hæc visionis, quæ rerum futuritionem in Decreto præfinitam videt & legit, adeò certa est & distincta, ut nec falli nec fallere possit. Unde Paulus 2. Tim. 2. 19. testatur, *Deum nosse qui sui sunt*, & Christus Jo. 10. 27. *se cognoscere oves suas, & scire quos elegerit*, Jo. 13. 18.

XIV. Si verò quæratur ulteriùs, Cur hac phrasi Spiritus S. uti voluerit ad hoc mysterium designandum? Rationes variæ reddi possunt. Quidam putant metaphoram ductam esse à *Re militari*, & belli Duce, qui milites delectos in libro consignat; unde phrasis *conscribendi militem*; rejectitios verò & malè fidos vel exauthorat vel præterit. Ita Jehova exercituum, qui fideles suos ad sacram militiam vocat, ut sub vexillo Christi Ducis sui bella Domini adversùs Diabolum, mundum & carnem decertent, dicitur in libro conscribere, quos ad tam salutare opus destinet. Alii volunt alludi ad societatem civilem & *album amicorum*, quemadmodum enim solemus nomina eorum, quos præ cæteris diligimus in album nostrum referre, ut memoria eorum hæreat semper animis nostris. Ita Deus nomina

Cur liber Deo tribuatur.

Disput. I. nomina electorum & fidelium, qui verè sunt amici Dei, ut de Abrahamo perhibet Angelus Gen. 22. & de discipulis suis Christus Jo. 13. 13. in libro suo consignata habet, ne unquam animô ejus excidant, qua de causa alibi di-
Is. 49. 16. cuntur in manibus Dei sculpti Is. 49. 16.

XV. Sed commodiùs alii statuunt similitudinem peti ab *Usu civili*, & iis qui civitate donantur, quorum nomina in Civium catalogum & tabulas publicas referri solent, ut Jura & Privilegia civium usurpare possint, quod non in populo tantùm Romano factitatum esse, sed & in Israëlitico notum est, Ubi tabulæ genealogicæ omnium familiarum & tribuum, sed Regum & Sacerdotum inprimis accuratissimè conscribebantur & asservabantur, ne peregrini & alienigenæ immiscerentur populo Dei. Quò pertinet
Exo. 30. 12. recensio, quæ fieri debuit ex præscripto Dei Exod. 30. 12. & Liber recen-
Nehe. 7. 5. sionis, de quo Nehem. 7. 5. & imprimis βίβλος γενέσεως *Liber generationis*
Matt. 1. 1. Christi, qui refertur à Matthæo & Luca, ad verum Genus Christi aperien-
Ezech. 13. 9. dum: Nec aliò videtur respicere Ezec. cap. 13. 9. quum de Pseudoprophetis loquens, & pœnas illis nomine Dei denuncians. *In consilio*, inquit, *populi mei non erunt, & in descriptione* seu libro *Domus Israël non conscribentur, nec in terram Israëlis venient.* Ubi tres pœnæ gradus notat, *ejectionem ex consilio publico*, cui Prophetæ interesse poterant Jer. 26. 7. *Ejectionem ex populo*, qui totus descriptus, & albo publico consignatus erat, ne censeantur ampliùs ejus membra, vel fruantur ejus privilegiis. *Ejectionem ex terra ipsa*, ne, quod peregrinis etiam concedebatur, in ea liceat ipsis ulteriùs pedem figere & morari. Ad hunc ergo morem Spiritus Sanctus alludens, Electionem salvandorum per Librum eleganti metaphorâ designat, ut notet eos hoc pacto fieri veros Cives Jerosolymæ cœlestis, ad quos privilegia omnia, immunitates & beneficia Beatorum pertineant, quorum idcirco nomina in hoc libro velut in registro quodam publico, si ita fas loqui, consignentur, non in Terra, sed in Cœlo, non manu hominum & atramento, sed digito ipsius Dei, & Decreto ejus æterno, non in charta aut membrana, sed in ejus mente, non ut censeantur cives Israëlis secundùm carnem, filii Abrahæ, & hæredes Cananitidis terrenæ, sed ut agnoscantur verè filii Dei, Israël secundùm Spiritum, & hære-
Ps. 87. 5. 6. des Canaanis cœlestis. Eò manifestè respicitur Ps. 87. 5. 6. Apoc. 22. 19. sed
Apoc. 22. 19. præcipuè Heb. 12. 23. ubi Ecclesia fidelium vocatur *Cœtus Primogenitorum,*
Heb. 12. 23. *quorum nomina scripta sunt in cœlis*; Ut enim quæcunque ibidem referuntur, allusivè dicuntur ad populi Israëlitici statum, Mons Monti opponitur, Civitas Civitati, Jerusalem terrena cœlesti, Sanguis victimarum, qui effundebatur in Veteri Testamento, Sanguini ῥαντισμοῦ, qui effusus est à Christo, Exercitus Angelorum, quorum διαταγαῖς data est Lex. Gal. 3. 19. Myriadibus eorum, quia ascendunt & descendunt super Filium hominis Jo. 1. 51. & qui sunt Spiritus ministratorii ad salutem fidelium, Heb. 1. 14. Ita

Primogeniti

Primogeniti, quorum nomina scripta sunt in cælis, manifestè relationem habent ad Israëlitarum primogenitos; quorum nomina tabulis genealogicis consignata erant; Nam ut Fideles *primogenitorum* prærogativas verè possident, tum in *dominio*, quia facti sunt Reges in Christo, qui regnare debent super terram, Apoc. 5. 10. tum in *dupla portione*, promissionibus scil. vitæ præsentis & futuræ 1. Tim. 4. 8. & gratiâ & gloriâ Ps. 84. tum in *Sacerdotio*, quum facti sunt Sacerdotium regium in ipso 1. Pet. 2. 5. 9. Apoc. 1. 5. Ita in libro genealogiæ cœlestis verè conscribuntur, quum jus ad hæreditatem cœlestem, & ad domum Patris æterni, ex quo omnis familia in cœlo & in terra nominatur, Eph. 3. 15. per electionem obtinent.

DISPUT. I.

Apoc. 5. 10.
1. Tim. 4. 8.
1. Pet. 2. 5. 9.

XVI. Hinc patet, quid per *Librum Vitæ* intelligendum sit, & quo sensu Deo tribuatur; Patet etiam Decretum Electionis non situm esse in generali & indifferente omnium ad salutem destinatione, si credant, ut vellent Sociniani & Remonstrantes: Sed in peculiari & specifica eorum designatione, qui ex gratia Dei & credituri & salvandi sunt: Nam quisquis nomina eorum, de quibus aliquid decernit, in librum refert, cogitat de illis nominatim, seu de individuis signatis, non tantùm de individuis vagis & in idea. Ut hìc longè aliud sit qualitatem communem assignare, & decernere, sub qua homines queant vitam & salutem consequi. Aliud verò nomina quorundam, cæteris seclusis, libro vitæ inscribere; hæc enim scriptio ad personas ipsas spectat, non simpliciter ad qualitates, sub quibus homines possunt salutem indefinitè obtinere.

XVII. Sic fuit Prima Quæstio. Sequitur Altera, quæ ut difficilior est, ita majorem ἀκρίβειαν postulat; *An scilicet quidam Libro vitæ semel adscripti ex eo deleri possint?* Ratio dubitandi oritur ex variis Scripturæ locis, in quibus hoc exertè videtur asseri. 1. Ex *Voto Mosis* Exo. 32. 32. qui quum audiret Deum iratum populo Israëlitico velle eum penitus exscindere, tam intenso charitatis zelo commotus est, ut non solùm intercedat pro ipso, sed & optet potiùs deleri è libro Dei, quàm ut tota gens pereat, *Aut remitte peccatum ipsorum, aut si non vis, dele me quæso de libro tuo, quem scripsisti.* Et ne votum tantùm impossibile putetur, Dominus statim addit, *Qui peccaverit, eum delebo de libro meo.* Ubi non modò rei possibilitas, sed etiam futuritio innuitur. 2. Ex *imprecatione Davidis*, qui Ps. 69. 29. de Ecclesiæ hostibus & suis loquens, petit *ut deleantur de libro viventium, & cum Justis non scribantur*, quod utique dicere non posset, nisi talis dari posset deletio. 3. Ex *comminatione prophetica* Joan. Apoc. 22. 19. *Si quis abstulerit ex verbis libri Prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ*, &c. Quæ luce meridianâ clarius videntur probare, quosdam ex libro vitæ posse expungi. Sic Sociniani & Remonstrantes & cæteri, qui Sanctorum Apostasiam & Electionis mutabilitatem propugnant, his uti vulgò locis solent ad Erroris sui fulcimentum.

An aliquis ex libro vitæ deleri possit.
Exo. 32. 32.
Apoc. 22. 19

XVIII.

DISPUT. I.

Neminem posse ex libro vitæ deleri probatur.

1. à Decretorum Dei immutabilitate.

XVIII. Sed verissima tamen est contraria Orthodoxorum sententia, quæ statuit librum hunc lituram nullam admittere, neminémque illi semel adscriptum ex eo deleri posse. Argumenta eam in rem afferri possunt varia; sed pauca tantùm è multis delibamus. Primum petitur ex *Decretorum divinorum immutabilitate.* Cùm enim Liber vitæ nihil aliud sit, ut jamjam diximus, quàm Decretum Electionis, quô ab æterno quosdam salvare constituit, si tale decretum firmum sit & ἀμετάθετον, invariatam etiam & æternam esse necesse est talis Libri Scripturam. Hanc autem esse conditionem Decretorum divinorum in genere, & in specie decreti Prædestinationis, & natura ipsa Dei, & Scriptura apertè clamant: Et natura quidem Dei, quia ut immutabilis est & constans in se, penès quem nulla

Jac. 1. 17. est παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα Jac. 1. 17. Ita immutabilis debet esse in voluntate & in consilio, quod semel positum nec rescindi nec revocari queat; aliàs vel mutaretur in melius, & sic non esset sapientissimus, vel in pejus, & sic non esset optimus. Scriptura etiam idem passim confirmat luculentissimè: Nam sive Decreta in genere considerentur, *Consilium*

Is. 46. 10. *meum stabit*, inquit Dominus Isa. 46. 10. *& implebo omne beneplacitum*

Rom. 9. 19. *meum*, & Paulus Rom. 9. 19. *voluntati ejus quis resistit?* Sive in specie de Electione agatur, quis nescit vocari στερεὸν θεμέλιον, *firmum fundamentum,*

2. Tim. 2. 19 quod nullâ arte vel robore Diaboli subrui possit, 2. Tim. 2. 19. ἀμετάθετον βουλὴν *consilium immutabile*, quod Deus duabus rebus, in quibus impossi-

Heb. 6. 17. 18. bile est eum mentiri, verbô scilicet & juramentô sancivit Heb. 6. 17. 18. Et πρόθεσιν κατ' ἐκλογὴν *propositum secundùm electionem*, *quod firmum*

Rom. 9. 11. *manet* Rom. 9. 11. Ut varias alias phrases omittamus, quibus solet describi, eandem immutabilitatem confirmantes.

XIX. Neque hìc audiendi sunt, Qui vel *Pœnitentiam & mutationem* Deo tribui sæpe in Scriptura causantur, Vel qui *Decreta* quædam *conditionata* illi affingunt. Nam præterquàm quòd Electio & Vocatio do-

Rom. 11. 32. nis ἀμεταμελήτοις annumerandæ sunt ex Rom. 11. 32. Notum est *Pœnitentiam* Deo propriè non competere, sed ἀνθρωποπαθῶς & *metonymicè*, non affectivè, sed effectivè, prout *mutationem* non *consilii* in Deo, sed *operis* & *facti* extra Deum, eamque ex consilio Dei profectam denotat: *Mutationes* etiam *rerum* non inferunt statim *mutationem voluntatis*, quia mutationes illæ ab ipsâ Dei volitione immutabili manente pendent. Quod ad *Decreta conditionata*; non diffitemur *res ipsas volitas & decretas* aliquando esse *conditionatas*, quæ non nisi hic vel illâ positâ conditione possunt impleri: Sed volitionem ipsam seu *Decretum* posse dari *conditionatum à priori & antecedenter* constanter negant Orthodoxi, & sapientissimè Synodi Gallicanæ non semel repudiârunt, ut Sapientiæ, Potentiæ, & Bonitati divinæ injurium. Vult quidem

& de-

& decernit Deus aliquid implendum sub hâc vel illâ conditione; sed ita ut ipsam conditionem pariter decernat vel efficere vel permittere. Verùm ut idem velit aliquid & decernat sub conditione impossibili, & quam novit certissimè nunquam futuram, quamque ipse constituit non dare, qui solus dare potest, longè videtur ab ejus Sapientiâ & Potentiâ alienum. DISPUT. I.

XX. II. Argumentum suppeditat nobis *Fœderis gratiæ æternitas*. Nam cùm fœdus istud novum non debuerit abrogari ad instar prioris, quod tabulis lapideis incisum fuerat, sed æternum debeat esse & immutabile, ex promissione celebri Jer. 32. 30. 40. Hos. 2. 19. 20. *Liber* etiam *vitæ*, qui *fœderis* istius *Liber* verè nuncupatur, quia fœdus in eo fundatum & consignatum est, non potest non æternus esse & indelebilis. Neque hìc reponendum, constantiam promitti in fœdere à parte Dei, sed non statim à parte nostri; itaque, si Deus auxilium suum nobis pollicetur, si officium faciamus, non continuò sequi nos officium semper facturos; atque adeò fœdus nunquam irritum fore. Nam huic exceptioni viam omnem præcludit Dominus ipse, quum in promissione fœderis, non tantùm meminit amoris sui, sed & timoris nostri. Nam ut pollicetur se non recessurum à nobis, ita testatur se effecturum, ut non recedamus ab ipso, *pangam cum ipsis fœdus perpetuum, ut non avertam me à benefaciendo ipsis, & reverentiam indam animo ipsorum, ut non recedant à me.* Sic implet & quod suarum & quod nostrarum est partium, ut nihil sit quod fœdus delere queat. Nam si irritum aliquâ de causâ fieri posset, id potissimùm fieret, vel à parte Dei, per mutationem amoris, si Deus à nobis recederet; vel à parte nostri per inconstantiam nostram, quâ Deum desereremus: Sed adversùs utrumque periculum tutos nos præstat misericors Deus. Nam quo ad prius, testatur se nunquam recessurum esse à nobis; quoad posterius, affirmat se per timorem, quem nobis ingenerabit, effecturum ne unquam recedamus ab ipso. Ita non tantùm pollicetur *finem*, sed & ipsa *media*, quæ ad eum *ducunt*, non tantùm beneficium vitæ sub conditione offert, quod sub Lege præstabat, sed ipsam etiam conditionem confert & implet. Ut frustrà sint Remonstrantes, qui promissionem hìc fingunt conditionatam. Nam ut non dicam promissionem conditionis non posse esse conditionatam, quia aliàs abiretur in infinitum; Certum est nullam posse dari conditionem istius promissionis, quæ non coincidat cum re ipsa promissa, quod nemo non videt esse absurdissimum.

2. à Fœderis gratia æternitate. *Jer. 32. 30. Hos. 2. 19. 20.*

XXI. III. Ratio ducitur à *gratiarum divinarum*, quæ in isto libro continentur, *Connexione & Inseparabilitate*; Nam quod Ethnici de Gratiis suis malè ita dictis perhibebant, eas connexas semper esse, & vinculo quodam indissolubili inter se junctas; Id longè potiori jure in gratiis divinis locum habere censendum est, ut

3. à gratiarum divinarum connexione.

DISPUT. I. ut nunquam à se invicem divelli queant, & qui semel unam habuerit, is necessariò omnium tandem sit particeps futurus. Hoc verò non modò ex amoris divini æternitate colligitur, qui ab æterno in æternum extenditur, ab æterno ratione Prædestinationis à priori, in æternum ratione Glorificationis à posteriori: Sed præcipuè ex effectis istius amoris, quæ Deus fidelibus suis communicat, quæ Apostolus in admirabili illâ & verè aureâ salutis catenâ recenset, Rom.8.29.30. ubi partes omnes salutis complectitur, *Principia* in Præcognitione & Prædestinatione, *Media* in Vocatione & Justificatione, *Finem* denique in Glorificatione: isti enim quinque annuli ita connectuntur inter se, ut qui unum habet, omnes habere debeat, & cui unus deest, omnes pariter in eo desiderentur; *Quos præcognovit eos prædestinavit, quos prædestinavit eos vocavit, quos vocavit eos justificavit, & quos justificavit glorificavit*; Unde ut nemo potest glorificari, quin justificatus, vocatus, prædestinatus, & præcognitus fuerit; Nemo pariter præcognosci potest & prædestinari, qui non sit certissimè glorificandus. Sed si, quod pertendunt Adversarii, quidam ex Libro vitæ expungi possent, malè ista beneficia ita connecteret Paulus, ut Prædestinationem Vocatio, Vocationem Justificatio, Justificationem Glorificatio necessariò consequatur, quando fieret ut quidam prædestinati, vel non vocarentur, vel vocati non glorificarentur. Perperam etiam alibi Paulus principium cum fine conjungendo diceret, *Electionem assecutam esse*, id est, electos obtinuisse salutem, *Cæteros vero occalluisse* Rom.11.7. Sic nec Deus propositum Prædestinationis assequeretur; Nec sua constaret dicto Apostoli veritas; Nec fideles in hoc beneficio gloriandi & exultandi materiam haberent, quod nec dici sine absurditate, nec sine impietate cogitari potest.

Rom. 8. 29. 30.

Rom. 11. 7.

XXII. Sed ne diutius in Electionis certitudine demonstranda immoremur, quod variis quidem fieri posset argumentis aliis, sed quæ longiùs nos à scopo abducerent; Videamus paulò pressiùs, an ex Scriptura confirmatio æternitatis Libri vitæ possit haberi. Hoc verò non unâ ratione colligi potest. Primò ex eo, quòd Christus Luc. 10. 20. jubet discipulos *gaudere*, non quòd dæmones ipsis subjiciantur, sed quòd *nomina ipsorum scripta sint in cælis*. Cur autem non vult eos gaudere de donis illis extraordinariis, sed tantùm de Electione, nisi quia dona illa miraculosa & *temporaria* erant, quæ poterant auferri & cessare, & *ministerialia* tantùm, quæ in reprobos etiam cadere poterant: sed *Electionis beneficium*, quod per scriptionem istam denotatur, *æternum est & salutare*, quod nec in reprobum cadere, nec à fideli potest auferri? At si, quod censent Adversarii, potuissent deleri ex isto libro, frustrà & sine ratione ad gaudium eos hortaretur. Quænam enim causa lætitiæ discipulis esse poterat, si in continuo discrimine versaban-

Luc. 10. 20.

ſabantur beneficium iſtud amittendi; quodnam gaudium percipere poterant, ſi illis conſtitiſſet firmitatem iſtius conſilii ex tenui liberi arbitrii filo pendere, quò nihil labilius & inconſtantius? ſolidum illud demum eſt gaudium, quod æternum eſt, quodque nemo nobis eripere queat, alias plus doloris ſæpe ex jactura boni oritur, quàm lætitiæ ex ejus brevi & momentanea poſſeſſione percipiebatur. Nec nodum ſolvit *Volkelius* tom. 5. cap. 17. quum ait ſufficiens eſſe gaudii argumentum, *certiſſimam ſalutis viam ingreſſum eſſe, & in eo verſari ſtatu, in quo poſſis conſtanter perſeverare & ſi perſeveres, ſempiternam felicitatem omnino ſis conſecuturus.* Nam præterquam quòd falsò ſupponit ſcriptum nomen habere in cœlo importare tantùm facultatem perſeverandi, ſi volueris; cùm infallibilitatem perſeverantiæ & ſalutis conſequendæ certitudinem etiam inferat, nec rei tantùm poſſibilitatem, ſed & futuritionem dicat; Perperam etiam contendit verum & ſolidum gaudium in mutabili & incerto bono collocari, quod ſingulis momentis vel tentationes Diaboli excutere valeant, vel propriâ infirmitate & inconſtantiâ deperdere quis poſſit. Huc etiam facere poteſt, quòd ut Cœlum, & quæ ad illud pertinent, ſtabilia ſunt & immota; Terra verò & terrena omnia fluxa & caduca, unde Regnum Christi, quod æternum eſt & ἀσάλευτον Heb. 12. 28. vocatur *Regnum cælorum*: Ita Scriptio quæ ſit in cœlis, non modò hæreditatis cœleſtis poſſeſſionem, ſed & Decreti divini conſtantiam & æternitatem notat: Ut reprobi dicuntur *ſcribi in Terra* Jer. 17. 13. non modò quia portio eorum eſt in terra, non in cœlo, ſed etiam ut eorum interitus & exitium notetur; ut facili negotio delentur, quæ in terra ſeu in pulvere ſcribuntur.

DISPUT. I.

Heb. 12. 28.

Jer. 17. 13.

XXIII. Secundò idem etiam non obſcurè colligitur ex Apoc. 21. 27. ubi Joannes teſtatur neminem ingreſſurum in Civitatem cœleſtem, præter ſcriptos in libro vitæ, *non ingredietur in ipſam quicquam immundum, & faciens abominationem,* εἰμὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς, *ſed tantùm qui ſcripti ſunt in libro vitæ,* ubi particula εἰμὴ non eſt *exceptiva,* quaſi ſcripti in libro vitæ exciperentur ex numero immundorum, qui ingreſſuri non ſunt, quod abſurdiſſimum eſſe res ipſa clamat; ſed eſt *adverſativa,* quæ excludit non includit electos ab iſto numero, quo ſenſu uſurpari non rarò in Scriptura clarum eſt Luc. 4. 26. 27. Gal. 1. 7. Marc. 13. 32. unde lux inferri poteſt duobus locis vexatiſſimis Joan. 17. 12. Gal. 2. 16. quibus abutuntur Adverſarii, tum ad Sanctorum apoſtaſiam propugnandam, tum ad juſtificationem per opera cum fide adſtruendam; ibi enim particula iſta non exceptivè, ſed adverſativè eſt intelligenda: Joan. 17. 12. *nemo periit niſi filius perditionis,* id eſt, *ſed tantùm.* Gal. 2. 16. *non juſticatur homo ex operibus Legis, niſi per fidem Jeſu Christi,* id eſt, *ſed tantùm* per fidem; Hoc ſenſu

Apoc. 21. 27

Luc. 4. 26. 27.

Gal. 1. 7.

Marc. 13. 32.

Joa. 17. 12.

Gal. 2. 16.

DISPUT. I. su Joannes dicit neminem ingressurum in civitatem, nisi scriptos in libro vitæ: Ubi duo ista necessariò supponuntur, & *solos* scriptos in hoc libro eò ingredi, & *omnes* & singulos recipi, ut nemo ex non scriptis ingrediatur, & nemo ex scriptis excludatur; hoc autem dici nequaquam posset, si, quod pertendunt Adversarii, quidam ex hoc libro deleri possent, & vitâ ac salute per consequens excidere.

XXIV. Confirmatur id ipsum Tertiò ex promissione, quam Christus dat Victori Apoc.3.5. *se non deleturum nomen ejus ex libro vitæ*. Nam cùm omnes electi & fideles sint victores in Christo Rom. 8. 38. & 1. Cor. 15. 57. ex eo satis constat, neminem ex hoc libro deletum iri. Dices, negationem istam deletionis non potuisse proponi, ut beneficium aliquod eximium & privilegium singulare, quod fit tamen à Christo, si impossibile foret aliter fieri. Sed facilis est responsio, Christum non ideo deletionem istam in aliis possibilem supponere, sed tantùm æternitatem & constantiam istius beneficii velle designare; eodem modo quô ℣. 12. ejusdem capitis pollicetur Victori, quòd futurus sit ut *columna in Templo Dei, nec foras amplius sit egressurus*, non quòd aliquis re ipsa egredi possit, sed ut ex ea negatione perpetuitas gloriæ indicetur: Sic Christus ad solatium fidelium suorum, qui perseveraverint in fide & pietate, perseverantiam amoris & benevolentiæ divinæ pollicetur. Atque ita antithesim vult instituere inter statum Ecclesiæ militantis, in qua multi semper latent hypocritæ, qui ex canone charitatis videntur in libro vitæ scripti, & ultimo demum die detegendi sunt, & à Sanctis secernendi; Et statum Ecclesiæ triumphantis, quæ nullos nisi veros & genuinos cives, qui in æternum communione Dei fruentur, admissura est.

Apoc.3. 5.

XXV. Denique si quis deleri posset ex Libro vitæ, id fieret; Vel quia Deus non potuit distinguere veros cives à falsis; Vel quia non valeret conferre ipsis præordinatam gratiam. At neutrum dici potest, quia illud summæ Dei sapientiæ & constantiæ repugnat, quasi aliquid ei ex improviso eveniret, propter quod deberet à priori suo consilio resilire; vel quod illi semel placuit postea displiceret. Istud verò potentiæ ejus infinitæ derogat, ac si non posset perficere, quod semel constituit. Dicere hic *scriptionem* istam esse *conditionatam*, ut vult *Volkelius*, quia nemo in libro vitæ scriptus absque ulla conditione ac prorsus immutabiliter vitæ sit destinatus, quamdiu adhuc vivit & nondum penitus ex omni parte vicit; est petere principium & supponere quod est in quæstione. Nam licèt non negemus possessionem salutis per inscriptionem istam nobis destinatam, esse conditionatam, quia non sine mediis ad finem perducimur, & qui destinat ad finem destinat etiam ad media eò ducentia: Negamus tamen, ipsam inscriptionem posse dici conditiona-

tionatam, ita ut conditio quædam illi præcurrat, ex qua, ut dubia & potestativa suspendatur; non modò quia, uti antea diximus, decreta Dei à nulla conditione extra Deum suspendi possunt; sed & quia ipsa conditio, quæcunque tandem illa sit, debet in libro vitæ nobis destinari, nisi in castra Pelagii velimus transire. Ratum ergo maneat & fixum, quod antea probandum susceperamus, neminem è Libro vitæ deleri posse: Ut hìc longè potiori jure Deo tribui possit, quod iniquissimus Judex Pilatus de se ipso dicebat, *Quod scripsi, scripsi.* Quò pertinent ista Augustini in Ps. 68. nobis 69. in hæc verba, *deleantur de libro viventium. Fratres, non sic accipere debemus, quod quemquam Deus scribat in libro vitæ & deleat illum, si homo dixit*, quod scripsi, scripsi, *Deus quemquam scribit & delet? Præscius est, Prædestinavit omnes ante constitutionem mundi regnaturos cum Filio suo in vitâ æternâ; hos quos conscripsit continet liber vitæ* &c. DISPUT. I.

XXVI. Sed quia hanc salutis nostræ anchoram labefactare videntur loca jamjam allata, videamus paucis quid illis respondendum sit. Primus locus petitur ex Exod. 32. 32. ubi agitur de *Voto Mosis*, qui quia Exo. 32. 32. cæteris difficilior, paulò accuratiùs de eo est agendum. Exercuit non parum Interpretes hæc difficultas, quam ut tollerent varia varii commenti sunt, quæ ut parum ad rem facientia commemorare nihil attinet. Quidam ut *Solomo Jarchi* inter Judæos, & ex Pontificiis *Cajetanus* per Librum hunc, non Librum vitæ, sed *Librum Legis*, Vocationis, sive Principatûs intelligendum esse contendunt, ex quo nomen suum deleri petierit Moses, malens memoriam rerum à se gestarum perpetuâ tolli oblivione, quàm totum perdi populum; acsi sensus esset, Si tu non vis parcere, ô Deus, populo propter peccatum, quòd in Legem tuam admisit, Ego nolo ampliùs in hac Lege nominari, quasi ego hujus promulgationis auctor fuerim, vel saltèm occasionem dederim, cur totus populus deleretur. Alii ut *Augustinus* quæst. 147. in Exod. & *Gregorius de Valentia* volunt, Mosem ex ingenti familiaritatis divinæ securitate tali Deum ratiocinatione interpellâsse. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo; sed non delebis me de libro tuo, in quo me indelebili charactere conscripsisti, Dimitte igitur eis hanc noxam.* Alii referunt ad *Librum fœderis*, seu Catalogum Sanctorum & Ecclesiæ in hunc sensum; *Expunge me potius ex albo populi tui, & ex eorum numero, quibus promissiones vitæ fecisti, quàm ut videam totum istum populum exterminari.* Sunt qui velint Mosem hoc turbatum dixisse, non ex ratione, *sed ex impetu humanæ affectionis, infirmitate & impatientia*, ut *Hugo de Sancto Victore.* Sed neque ista omnia nodum possunt solvere, & dilutiora videntur, quàm quæ tam flagranti charitati & heroïco affectui competant.

XXVII. Bifariam ergò commodiùs responderi posse censemus,

DISPUT. I. mus, 1. Ut verba Mosis non referantur ad Librum vitæ æternæ, seu electionis Decretum, quasi æterno exitio se devovere voluerit, sed ad *Librum vita præsentis*, qui liber est Providentiæ, ut citiùs obire voluerit, quam totius populi interitum videre, vel ut hac morte suâ suorum popularium salutem redimere voluerit, quasi diceret; *Satius est me mori, quàm totum istum populum in fœdus tuum adscriptum, & tot miraculis ex Ægypto liberatum, cum perpetua nominis tui ignominia in hoc deserto perire*; hæc fuit Hieronymi sententia Qu. 9. ad Algasiam, dum ait Mosem & Paulum ex charitate erga populum voluisse perire non in perpetuum, sed in præsentiarum, non in spiritu, sed in carne, hoc est per mortem corpoream. Ad quem accedit *Euthymius* in Ps. 68. & *Gregorius* in l. 10. mora. cap. 7. Et confirmari potest 1. quia Moses loquitur in genere de *Libro Dei*, non de Libro vitæ, *Dele me*, inquit, *de libro tuo*. 2. quia votum Mosis debet respondere comminationi adversùs populum, cùm pœnam ipsi infligendam in se transferri cupiat: At comminatio & pœna non alia fuit, quàm eorum interfectio & mors corporea; ut constat ex ℣. 10. *Dimitte me ut irascatur furor meus & deleam eos, faciámque te in gentem magnam*, ubi per deletionem, stragem ejus notari repentinam & universalem nemo negare potest; & ratio evincit, cùm enim in populo non pauci essent electi, nemo dixerit Deum mortem æternam illis comminatum fuisse; Confirmatur ex ℣. 34. ubi pœna ipsa inflicta populo proponitur; Unde Moses de eodem genere mortis loquens, *dele me*,
Num. 11. 15 inquit, *de libro tuo*. 3. Huc facit imprimis, quod ipse Moses Num. 11. 15. in simili fermè occasione, & ad eandem mentem ad concupiscentiæ sepulchra repetit, *si sic mecum agis, obsecro ut interficias me*, mortem corpoream optans, imò mortem immaturam & violentam, ex ardenti in populum charitate, ut ipsius exitium suo interitu redimeret.

XXVIII. Verùm licèt librum istum de Libro vitæ intelligeremus; non continuò sequeretur, quod pertendunt Adversarii, posse quemquam ex eo libro deleri. Quia in precibus & votis non semper ea quæ fieri possunt, sed interdum etiam ἀδύνατα optantur, ut David dum optat
2. Sam. 18. mori pro Absalomo 2. Sam. 18. Christus transire calicem Matth. 26. &
Matt. 26. Paulus fieri anathema pro fratribus Rom. 9. 2. Nec tamen perperam &
Rom. 9. 2. temerè, quia hoc non fit absolutè, sed hypotheticè, sub aliqua vel tacita, vel expressa conditione voluntatis Dei & possibilitatis rei. Nec mirum videri debet, ita enim pro objectorum ratione variè solent affici Sancti, & aliter loqui, quum salutem suam aut aliorum, Deive gloriam spectant; aliter verò quum Dei Decretum & beneplacitum intuentur. Christus quum attendit ad Judæorum incredulitatem & charitatem suam, lachry-
Luc 19. 41. matur, & eorum ruinam seriò deplorat Luc. 19. 41. *O utinam attenderes ad ea, quæ pacem tuam spectant*. At idem quum Patris decretum justissimum cogitat,

gitat, in eo acquiescens exultat spiritu & gratias illi agit Matt. 11.22. Sic quum tempore passionis iræ divinæ sibi imminentis pondus gravissimum perpendit, & mortem dirissimam, quæ illi impendebat, horrore quodam, sed naturali & ἀδιαβλήτῳ correptus, illam deprecatur; *Transeat à me calix iste*: At quum rursus oculos attollit ad Patris sapientissimum decretum, in eo submissè acquiescit, *sed non sicut ego volo, sed sicut tu vis, ó Pater*. Ita quum Paulus ad Dei consilium æternum de Electione & Reprobatione hominum respicit, agnoscit ita esse immutabile, ut nec populum, quem præscivit & elegit, rejicere possit, nec quos rejecit, vitâ donare; sed idem tamen dum rejectionem fratrum suorum, & gravem illam πώρωσιν, quæ Israëli accidebat, attendit, non potest sibi temperare, quin intenso charitatis ardore optet fieri anathema pro fratribus, & ab ipso Christo quadantenus separari: Idem in Mose observamus; Sanè non ignorabat Moses, irrevocabile esse Dei consilium, & fieri non posse ut vel electus periret, vel reprobus salvaretur; sciebat alienum esse ab ipsius justitia insontes cum sontibus perdere: Sed quia omnes ejus sensus devinctos quasi tenebat cura populi, cujus sciebat curam sibi esse demandatam, nihil aliud ipsi venit in mentem eo momento, quàm ut salvus esset populus, & gloria Dei non obscuraretur in illius interitu; quæ verò tantæ sollicitudini repugnabant tunc non attendit. Nec mirum ita fuisse perplexum, putabat scilicet interitu electi populi aboleri Dei fidem, & gloriam ejus in hâc rejectione mirum in modum periclitari, putabat fœdus cum ipso initum convelli, & grandem Ægyptiis blasphemandi adversùs Deum occasionem dari; Quod tam ægrè & impatienter fert, ut se ipsum exitio potiùs devovere velit, quàm ut talis blasphemandi ansa hostibus concedatur: Sed ita hæc sunt intelligenda, ut conditio tacita in tali voto & similibus semper sit includenda, nimirum si hoc fieri possit, & si ad gloriam Dei conducat: si quo modo, citra culpam ullam, posset utile esse medium ad veniam populo obtinendam. Unde petitio non infert statim *facti possibilitatem*, sed *petentis* exprimit *zelum* & charitatem, & ardorem quendam heroïcum & extraordinarium, qui quovis periculo, imò proprio exitio, si fieri posset, redimere vellet Dei gloriam & fratrum salutem. Talia autem desideria & vota, licèt sint per se inefficacia ad agendum, maximæ tamen solent esse virtutis ad impetrandum; solent enim amici similibus precibus vim quodammodo amicis facere, & quod volunt extorquere: Ut si filius patri præ cæteris charus culpam fratris immorigeri à patre hoc modo deprecetur, & iram ejus placare tentet, vel ignosce illi, vel me occide, aut exhæreda; scit enim parentem quidvis potiùs, quàm istud facturum.

XXIX. Quia verò non facilè concipi potest, quomodo Moses & Paulus potuerint optare æternum suum exitium & separationem

DISPUT. I. nem à summo Bono, quod videtur pietati & charitati imprimis adversari; Non incommodè distinguunt hic Nostri amicitiam Christi & ejus fructum, seu inter *sanctitatem*, quæ in bono Ethico, & *felicitatem*, quæ in physico versatur: Ut enim in Deo duo hæc præcipuè attendimus, sanctitatem & felicitatem, quæ creaturæ, quam ad se vocat, pro modulo communicantur; Ita in Dei amissione duo sunt, *carentia sanctitatis*, per quam Deo adhæremus, & *carentia felicitatis*, in qua ipso fruimur, quæ etsi in reprobis conjungantur, in aliis tamen possunt separari, ut sit privatio felicitatis sine privatione sanctitatis; Ut Christus derelictus dicitur à Deo quoad prius, nimirum gloriæ communicationem & gaudii influxum; licèt nunquam ab eo separatus sit quoad sanctitatis participationem & virtutis influxum, quoad *affectionem commodi*, sed non *affectionem justitiæ*. Idem de Mose & Paulo dicere possumus, eos non optâsse sanctitatis privationem, vel amicitiæ suæ cum Deo dissolutionem, quia hoc optare, non tam Deo esset ingratum, quàm petentibus impium; sed eos potiùs loqui de amicitiæ istius fructibus & felicitatis sensu, ut significent se libentiùs cariturus Dei conspectu, gaudio ac suavitate, quæ inde oritur, quàm ut totus populus periret; Non optant esse Dei osores, sed vindictæ objecta; Volunt perire, non ut Dei inimici, sed ut fratrum Servatores, si modò id ex rei natura, & per Dei consilium fieri posset, cui se Sancti in precibus & votis suis semper subjicere debent cum Christo. Ut hìc similes enunciationes conditionatè & hypotheticè semper, non absolutè sint intelligendæ.

XXX. Sed hìc regeret statim aliquis: Licèt conditio in voto Mosis subintelligeretur, non tolli tamen difficultatem; Quia Deus Mosi respondens absolutè loquitur, & non tantùm rem posse fieri; sed revera futuram

Exo.32.33. denunciat ṽ. 33. *Eum qui mihi peccaverit, delebo nomen ejus de Libro quem scripsi*. ℞. 1. Si de morte corporea locum intelligamus, sublata erit omnis difficultas, quia nemo negat multos sæpe è vivis tolli, & de numero viventium deleri justo Dei judicio. 2. Sed si de æterna loquimur, non magis astruitur rei possibilitas; quia ut Mosis votum fuerat conditionatum, si per impossibile id fieri posset; ita Deus respondet sub eadem tacita conditione, quòd si fieri res posset, Moses tamen non foret delendus, repugnante non modò constantiâ, sed etiam justitiâ divinâ, quæ non pateretur eum deleri, qui foret extra noxam, sed postularet reum ipsum plecti; loquitur ergo Deus de eo quod ex jure debuisset fieri, non verò de eo quod facturus esset re ipsa, aliàs delendi fuissent quotquot peccaverant, tam reprobi, quàm electi, quod non factum tamen. Unde bene colligas, Justitiam Dei requirere, ut nocens plectatur non insons, sed non statim rem erga singulos executioni mandari; Ita Dominus corrigit votum Mosis, non irascendo ipsi pro

talibus precibus, quas utut præcipitantiùs paulò effusas, noverat tamen ex charitatis quodam excessu proficisci, sed benignè eum reprimit, & judicii sui æquitatem commendat, quod tamen non excludit misericordiæ veritatem, quam in venia populo concessa luculenter demonstravit. DISPUT. I.

XXXI. Quamvis ergo votum hoc Mosis impleri non potuerit, non putandum tamen inane fuisse, quia non tam attenditur rei eventus, quàm demonstratio hyperboles seu excessus charitatis, qui solet ferri ad impossibilia, quia in iis quæ fieri possunt nihil satisfacit. Unde locutio hyperbolica adhibetur, in quâ non tam quod dicitur, quàm quod intelligitur spectandum est; nec tam quod reipsa fieri potest, quàm ut quæ sub eo sunt maximè ardua, sed possibilia tamen, universa intelligantur. Ut ergo Moses ostendat nihil se posse gravius ac intolerabilius experiri calamitate populi sui, rem sibi durissimam adducit, quæ fieri non poterat, non ut illam, sed per illam quicquid in rerum natura dici vel cogitari poterat maximè horrendum, designaret. Unde non magis vexandum est quod optat Moses, vel Paulus, quàm quod Paulus ipse dicit de Galatis cap. 4. *Eruissetis oculos vestros*, non quasi putâsset erui posse oculos, sed ut innuat tantùm, nihil sibi esse adeò charum, cujus jacturam ultro non fecissent illius gratiâ. Sic Moses optat deleri nomen suum de libro Vitæ, & Paulus anathema fieri à Christo, non quòd hoc propriè vellent, quod fieri neutiquam posse non ignorabant; sed ut ostendant nihil se recusare, quô Deus placeretur populo suo, & nihil sibi magis esse in votis quàm populi salutem. Cæterùm si quæratur cur Moses hac locutione mentem suam expresserit, potiùs quàm aliâ quapiam, responderi potest loquutum esse ex *occasione*, & pro re nata, respectu habito ad ea quæ præcesserant, Dominus dixerat Mosi, *Dimitte me, ut accensâ irâ consumam eos, & delebo nomen eorum sub cœlis* Deut. 9. 14. Ideo Moses ad ea verba alludendo respondet, & petit in populi salutem, non modò deleri nomen suum sub cœlis, sed etiam de libro quem in cœlis scripserat. Idem de Pauli voto dici potest, dixerat sub finem capitis 8. nihil esse vel in cœlo, vel in terrâ, vel in inferis, quod ipsum ab amore Dei in Christo *separare* posset. Jam ut excessum amoris sui erga Judæos fratres suos secundùm carnem, & intimum dolorem, quô afficiebatur ob eorum exitium, testetur, profitetur se optare fieri anathema à Christo, id est, *separari* ab ipso, si tamen fieri posset, & ita se animatum esse, ut eorum salutem exitio suo redemptam vellet, & ne separarentur à Christo, se ab ipso separari.

XXXII. Secundus qui objicitur locus, petitur ex Ps. 69. 29. Ubi Psaltes inter alia, quæ hostibus Ecclesiæ & suis imprecatur, hoc etiam addit. *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur.* quod utique dicere non potuisset, nisi agnovisset quosdam *Ps. 69. 29.*

DISPUT. I. ex tali libro deleri posse. ℞. Posset hoc quidem commodè referri cum quibusdam ad exitium temporale & mortem corpoream, ut per librum viventium intelligatur liber vitæ præsentis, & per librum Catalogus fidelium, qui profitentes Dei nomen, censebantur ex canone charitatis mortui in gratia Dei; Verùm licèt hæc oratio ulteriùs extenderetur usque ad exitium æternum, ne sic quidem quicquam faceret pro Adversariis; Duplex enim *deletio* distinguenda, alia *positiva* & *realis*, alia verò *negativa* tantùm & *apparens*. Illa, quâ reipsa expunguntur, qui antea scripti fuerant; Ista, quâ declaratur aliquem nunquam inscriptum fuisse, & quâ habetur eo loco ac si deletus esset, quum patesit ipso eventu non esse inscriptum. Prior est absolutè impossibilis; Posterior sæpe datur respectu hypocritarum & *πρόσκαιρων*, quando Deus larvam illis detrahit, & è Corpore externo Ecclesiæ abdicat; sic enim detrahendo illis signacula vocationis, & prærogativas fœderis externi quibus gloriabantur, ostendit nunquam verè fuisse electos, nec ad Ecclesiæ Corpus mysticum pertinere, etsi ad tempus locum inter fideles occupaverint, & tales vel secundùm gloriationem suam, vel juxta opinionem aliorum habiti sint. Ita David hic spiritu prophetico actus, non tam preces concipit adversùs Ecclesiæ hostes, quàm oracula fundit de eorum interitu, dum vult ut tales, qui se jactabant Ecclesiæ membra, & videbantur albo fidelium inscripti, detracta larvâ ex Ecclesia ejiciantur & resecentur, ut appareat eos, licèt domesticis permixti fuerint, reipsa tamen extraneos fuisse & nunquam fidelium albo verè inscriptos; Hanc autem esse mentem Psaltis probari potest 1. ex verbis sequentibus, quæ exegeticè adduntur; *Et cum justis non scribantur*; nam ut in Psalmis passim occurrit, ut posterior pars versûs sit prioris exegesis, & idem aliis terminis dicatur, idem hîc observatur; quod figuratè & tropicè dixerat Ps. de deletione, jam propriâ locutione explicat, quum dicit, non scribantur, ut innuat deleri nihil aliud esse, quàm *non scribi*. 2. ex loco parallelo antea citato Ezech. 13.9. Ubi eandem pœnam Pseudoprophetis denuncians, eam negativè effert, *non scribantur in catalogo domûs Israël*, &c. 3. ex oraculi istius complemento, quod in N. Testamento partim ad Judam proditorem Act. 1. 20. partim ad obstinatos Christi hostes refertur Rom. 11. 8. 9. cùm enim constet ex ipsius Christi declaratione, eos fuisse reprobos & filios perditionis, jam olim æterno exitio devotos, ex eo facilè patet non posse dici verè inscriptos unquam fuisse, nisi scribi ad damnationem, & scribi ad vitam, unum idemque esse dicere velimus, quod *ἀσύστατον*.

Act. 1. 20. *Rom.* 11. 8. 9.

XXXIII. Sic exponit August. in h. l. *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur, fratres non sic accipere debemus, quòd quemquam Deus scribat in libro vitæ & deleat illum, si homo dixit, quod scripsi, scripsi, de titulo ubi scriptum erat Rex*

Judæo-

Judæorum; Deus quemquam scribit & delet? Præscius est, prædestinavit DISPUT. I.
omnes ante constitutionem mundi regnaturos cum Filio suo in vitâ æternâ, hos quos conscripsit, ipsos continet liber vitæ; Et paulò pòst, *Isti ergo quomodo inde delentur, ubi nunquam scripti sunt? Hoc dictum est secundùm spem ipsorum, quia ibi se scriptos putabant. Quid est deleantur de libro vitæ? Ut ipsis constet non illos ibi esse &c. Nam versus qui sequitur exponit quod dictum est, Et cum justis non scribantur. Dixit ergo deleantur secundum spem ipsorum, secundùm autem æquitatem tuam quid dico? non scribantur,* &c. Ex quibus constat deletionem ipsi nihil aliud esse, quàm manifestationem non inscriptionis, seu negationem scriptionis. Si quæras, Cur Scriptura hoc verbo delendi utatur, si nunquam scripti fuerunt? R. hoc ideo fieri, quia non semper ex rei veritate, sed ad hominem κατὰ δόξαν loquitur juxta vanam hypocritarum præsumptionem, vel aliorum opinationem, quomodo Matt. 9. 12. Pharisæi vocantur *sani*, qui non egent medicô, non quòd tales essent, sed quòd tales se jactarent Luc. 18. 9. Ita Matt. 13. 12. *Illi qui nihil habet, etiam quod habet ab eo auferetur*, quomodo si nihil habet? id est, interprete Lucâ c. 8. 18. *Etiam quod videtur habere.* Sic deleri dicuntur, quia vel sibi vel aliis inscripti videbantur. Atque hîc observandum, quòd ut Ecclesia distingui solet juxta duplicem σχέσιν, vel ut est *visibilis* Vocatorum, vel *invisibilis* Prædestinatorum; Ita duplex potest dici Liber, cui homines inscribuntur, *Liber vocationis externæ*, in quo conscribuntur quotquot externè vocantur, & in Ecclesiam visibilem recipiuntur, & *Liber Prædestinationis æternæ*, in quo Deus inscribit qui sunt; Illius scriptio est *externa & apparens*, quæ fit coram hominibus quoad professionem externam & ex judicio charitatis. Istius verò *interna & realis* in Dei decreto ex rei veritate; Huic duplici inscriptioni duplex opponitur deletio. Alia vera & realis æternæ inscriptionis: Alia externa tantùm fucatæ & temporariæ; Ista potest dari & sæpe datur; Illa verò nunquam; pari planè pacto, quô Christus Joan. 15. 2. ait *omnem palmitem in se non ferentem fructus tollere*, non quòd verè unquam talis Christo insitus fuerit, sed quia ita videbatur: Nimirum ut duplex potest esse *insitio*, alia *externæ professionis*, qualis est hypocritarum & temporariorum, alia *internæ communionis*, qualis est verorum fidelium: Ita duplex datur resecatio, alia ab internâ communione Corporis mystici Christi, quæ est impossibilis, alia ab externâ possessione, quæ quotidie fieri solet ab iis, qui vel sponte recedunt ab Ecclesiâ, & naufragium fidei faciunt, vel qui justo Dei judicio ex eâ ejiciuntur.

Matt. 9. 12. Luc. 18. 9. Mat. 13. 12 Luc. 8. 18. Jo. 15. 2.

XXXIV. Ex quibus facilè colligitur quid respondendum sit ad tertium locum ductum ex comminatione Propheticâ Apocal. 22. 19. *Si quis aufert ex verbis hujus Prophetiæ, Deus auferet partem ejus ex Libro vitæ.* Apoc. 22. 19

DISPUT. I. *vitæ*. Præterquàm quòd enim propositio est conditionalis, non absoluta *si quis abstulerit*; Conditio autem illa non cadat in scriptos per gratiam electionis 1. Joan. 3. 9. Certum est deletionem non esse intelligendam *positivam*, quæ supponit præcedentem inscriptionem, sed *negativam*, quæ negat omnem scriptionem, ut deleri sit notum facere quòd nunquam scripti fuerint, nec ullam partem proinde sint habituri in istâ vitâ; & hoc non obscurè patet à pari, quum dicitur *pars auferenda ex sanctâ Civitate*, non quam habuerant vel habituri erant, sed ne ullam habeant. Ita Deus ut æquitatem judicii sui commendet, docet, quomodo pœna respondere debeat peccato, ut alibi non semel fieri solet; Nam falsariis & corruptoribus, qui librum hunc adulterare voluerint per *additionem*, Deus *addet* & superimponet plagas omnes istius libri: Aliis verò impostoribus, qui per *detractionem* librum hunc mutilaverint, *detrahet* partem è libro vitæ, *Si quis adjecerit ad verba Prophetiæ hujus, imponet ei plagas omnes hujus libri, si quis verò abstulerit ex verbis libri hujus Prophetiæ, auferet Deus partem ejus ex Libro vitæ*, &c. Non quam re ipsâ habebat, sed quam putabat, vel gloriabatur se habere, & quam alii ex professione ejus externa judicio charitatis ad ipsum pertinere existimabant.

An & unde constare possit nos esse libro vitæ inscriptos?

XXXV. Superest Tertia & postrema Quæstio breviter expedienda, *An & Unde nobis constet, nos Libro vitæ esse inscriptos?* Ad quam, ut duo sunt ejus membra, distinctè etiam respondendum est; Ad prius, ratio dubitandi ex eo oritur; Quòd cùm electio, quæ per Librum vitæ designatur, penès Deum maneat abscondita instar libri septem sigillis obsignati, vel non possit nisi eventu ipso certò cognosci, non secus ac cætera Dei Decreta; non videtur de ea cuiquam mortalium constare posse. Hinc Pontificii & alii, qui certitudinem gratiæ subjectivam non minùs ac objectivam impugnant, negant quemquam sine speciali revelatione posse aut debere certum esse, certitudine fidei divinæ, cui non possit subesse falsum, sibi remissa esse peccata, & se esse in gratiâ Dei, & si quæ certitudo habetur, esse tantùm moralem & conjecturalem, quæ non sit absque dubitatione & hæsitantiâ. Vide *Bell.* lib. 3. de *Justif. c.* 2.

XXXVI. Verùm longè alia mens est Orthodoxorum, qui Scripturam ducem hìc sequuntur; Quamvis enim non diffiteantur Librum hunc septem sigillis obsignatum à nemine vel Angelorum vel hominum aperiri posse; sciunt tamen repertum esse Leonem de Tribu Juda, Agnum Dei, qui vicit, ad aperiendum Librum, Christum scilicet θεάνθρωπον, qui ut plenissimam ejus notitiam habet; Ita Jus & munus obtinuit suis illum, quantùm necesse est, revelandi. Apocal. 5. 5. Licèt etiam concedant cognitionem illam non semper haberi; vel eodem gradu & tenore in Actum exire; Agnoscunt tamen haberi posse citra specialem revelationem,

Apoc. 5. 5.

tionem, ita ut fidelis possit aliquando, & debeat certò statuere, se ad vitam æternam esse electum & in gratia constitutum. Nec rationes variæ desunt, quibus hæc sententia confirmetur. 1. Quia ea est indoles gratiæ Dei, ut non tantùm bona nobis largiri velit; sed & sensum & notitiam eorum nobis imprimere, aliàs nec de iis gratias agere, nec iis cum solatio frui possemus, quod utrumque tamen facere tenemur, hinc Paulus 1. Cor. 2. 12. testatur *nos Spiritum à Deo accepisse, ut cognoscamus ea quæ nobis data sunt à Deo.* 2. Quia fideles possunt scire se esse filios Dei, Ergo & electos & libro vitæ adscriptos; Nemo adoptionem hanc obtinere potest nisi ex electione; *Idem Spiritus testatur cum spiritu nostro, nos esse Filios Dei*, Rom. 8. 16. 3. Quia possunt scire se habere vitam æternam, *Hæc scripsi vobis credentibus in nomen Filii Dei, ut sciatis vos habere vitam æternam, & ut credatis in nomen Filii Dei*, inquit Joan. 1æ. c. 5. ℣. 13. Unde autem vita æterna nisi ex Libro vitæ? 4. Quia possunt scire se credere, dum fides actu reflexo fertur in suam apprehensionem, *Novi cui crediderim*, inquit Paulus 2. Tim. 1. 12. *Nos credidimus & novimus te esse Christum Filium Dei*, inquiunt discipuli Joan. 6. 59. Et Joan. cap. 2. 1æ. ℣. 5. γιώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτὸν *cognoscimus quòd novimus ipsum.* At fides est ex vocatione, vocatio ex Prædestinatione, unde qui novit se credere, nosse etiam debet se esse electum.

Disput. I.
1. Cor. 2. 12.
Rom. 8. 16.
1. Jo. 5. 13.
2. Tim. 1. 12
Joan. 6. 59.
1. Joan. 2. 5.

XXXVII. 5. Huc facit imprimis *calculus* ille *albus*, quem se daturum Victori pollicetur Christus, in quo *nomen novum* inscribendum est, *quod nemo novit nisi qui accepit*, Apoc. 2. 17. Nam sive *calculus albus* respiciat ad judiciorum morem, in quibus calculo albo reus absolvebatur, atro verò & nigro condemnabatur, quò pertinent illa Ovid. Metamorphos. 15.

Apoc. 2. 17.

Mos erat Antiquis, niveis atrisque Capillis,
His damnare reos, illis absolvere culpa.

Unde mos notandi felices dies albo lapillo videtur manâsse; Et ita fidelium *absolutio* coram Deo designatur, de qua Christus Joan. 5. 24. Sive alludat ad *Comitia* Veterum, in quibus, ut observat *Erasmus*, nomen ejus, cui favebatur, calculo inscribebatur, ut ita dignitas filiorum Dei indicetur, qui Reges & Sacerdotes Deo fiunt, Apoc. 1. 5. Sive denique ad *Certamina* solemnia Græcorum respiciat, in quibus, si Arethæ credendum est, Vincentibus calculus albus in signum victoriæ dabatur, ut hac ratione gloria & triumphus fidei victricis adumbretur. Certum est quocunque modo sumatur *Nomen* illud *novum*, quod isti calculo inscribendum dicitur, (quod non aliud potest esse, quàm nomen gloriosum *filii Dei* & regni cœlorum hæredis, quod If. 56. 5. dicitur *nomen melius quàm filiorum & filiarum*, de quo 1. Joan. cap. 3. 1. Apocal. 22. 45. &

If. 56. 5.
1. Jo. 3. 1.
Apo. 22. 45.
& 3. 12.

DISPUT. I. 45. & 3. 12.) cognitum esse recipienti, licèt alios lateat: Sed hoc perperam & falsò diceretur, si nec adoptio nec electio cuiquam fidelium cognita esse posset. Quamvis enim non diffiteamur perfectum istius promissionis complementum futuræ vitæ reservari, in qua absoluto cursu nostro & decertato bono certamine, absolvendi sumus à Christo, & regni cœlorum hæreditatem & coronam vitæ, ut victoriæ nostræ βραβεῖον, accepturi; Non negandum tamen est in hac vita, in qua fideles per gratiam Dei non modò incipiunt vincere, sed etiam ὑπερνικῶσι, Rom. 8. 34. ad eorum solatium jam inchoari, quum intimatur in cordibus ipsorum sententia Christi absolutoria, & adoptio in iis per Spiritum obsignatur, Rom. 8. 16. Gal 4. 6.

XXXVIII. 6. Idem etiam evincunt πληροφορία, πεποίθησις, καύχησις, εἰρήνη, χαρὰ ἀνεκλάλητος & similia, quæ fidelibus passim tribuuntur, Quo pacto enim pacem habere possent apud Deum, vel gloriari in ipso, vel exultare gaudio ineffabili & glorioso; Quâ ratione fiducia illa & plena certioratio, per quam ad thronum gratiæ μετὰ παῤῥησίας accedunt, in ipsis daretur, si perpetuo metu & dubitatione agitarentur; nec nisi conjecturalem & incertam opinationem gratiæ Dei possent consequi? Ad specialem revelationem hìc confugere, quasi persuasio illa paucorum quorundam & supra communem fidelium sortem evectorum privilegium fuerit, non verò omnium; Est vim Spiritus & naturam veræ fidei ignorare, quæ eadem effecta in omnibus, licèt in dispari gradu producere debet, unde dotes illæ, non ut quibusdam propriæ, sed ut omnibus communes, proponuntur, quarum fundamenta & principia communia sibi cum fidelibus aliis testatur Apostolus Rom. 8. 31. 32. 33. 34. nimirum, Dei electionem, vocationem, & justificationem, Christi mortem, resurrectionem, & intercessionem, *&c.*

XXXIX. Quamvis autem certitudinem illam haberi posse credamus, non existimamus tamen eam semper & ubique in actum exire, vel exire eodem gradu. Principium quidem istius certitudinis in fideli esse semper non dubitamus, sed non pariter actum. Nam per incursus tentationum gravissimè concussa fides hunc effectum edere nequit: Ita si in grave aliquod peccatum prolapsus sit fidelis, & in eo hæreat; tantùm abest ut pro tunc hunc actum elicere queat, ut potiùs succedat actualis metus contrarii, & videatur nubes imò abyssus interjecta inter Deum & hominem, quæ irradiationem Spiritûs intercipit, & sensum gratiæ tollit. Hinc tristes illæ fidelium querelæ, ut Pauli, *Miser ego, quis me liberabit ab hoc corpore mortis?* Rom. 7. 23.
Rom. 7. 23.
Ps. 77. 11. & Davidis qui queritur dextram Excelsi esse mutatam, Psalm. 77. 11. Id verò præsertim in gravioribus sceleribus contingit, dum enim in iis volutatur peccator, Spiritu auferente divinæ consolationis lumen, actualis ista persuasio videtur planè tolli, solatium omne spirituale intercludi, &

divini

divini vultûs lumen abscondi; maximè si surgant altiùs tentationum fluctus, & conscientiam onere suo pressam etiam vulnerent ignita Diaboli tela; tunc enim nón modò suavis hæc persuasio exulat; sed contraria prorsus videtur succedere, quâ fideles turbati Deum ut iratum sibi apprehendunt, & ad ipsas Orci portas delati sibi videntur, hinc illa Davidis Psal. 31. 32. *dixi in excessu mentis meæ, projectus sum à facie oculorum tuorum*, &c. Ut ergo persuasio illa in actum exire queat, necessariò in fideli adesse debet sanctitatis studium, & usus mediorum omnium à Deo decretorum ad salutem consequendam; Quia in illa tantùm via ambulantibus, & media instituta sequentibus, promissiones suas dedit; ibi sunt γνωρίσματα & argumenta indubitata electionis & justificationis. Unde Apostolus non modò pronunciat nullam esse condemnationem iis, qui sunt in Christo, sed ut verus eorum character designetur, addit, *qui non ambulant secundùm carnem, sed secundùm Spiritum*, quò pertinent etiam illa 1. Joan. cap. 2. ℣. 5. *Ex eo cognoscimus, quod ipsum novimus, si mandata ejus servamus.* Hinc patet sine sanctificationis studio nullam dari posse actualem vel de gratia vel de gloria persuasionem: Tantùm abest ut verus hujusce fiduciæ actus possit stare cum actuali & directo peccandi proposito, quod profani vellent, securitati & licentiæ vela temerè laxando.

DISPUT. I.

Ps. 31. 32.

1. Joan. 2. 5.

XL. Hinc etiam non obscurè colligitur, Persuasionem istam non semper eodem gradu eodemque tenore in fidelibus omnibus, imò & in eodem fideli in actum exire; Nam cùm sanctificationem semper comitem habeat, imò ex ea quodammodo oriatur & in ea fundetur, pro minore vel majore mensura sanctificationis, major vel minor esse debet, & vel crescere, vel minui. Hinc modò sentitur fortis & vivida, modò tenuis & languida, prout vel fides & pietas in nobis vel augentur vel debilitantur & languent, vel prout tentationum fluctus hanc fidei ancoram plus vel minus impetunt. Ut hìc imprimis distinguendus veniat duplex fidelis *status*, Vel *Tentationis & luctæ*, Vel *Victoriæ & Triumphi.* Prior in quo pugnat & manus cum hoste conserit; Posterior quo eluctatur ex Tentatione, & de hoste victo triumphat; Nam in illo fidelis timet & percellitur, In isto confidit & roboratur; In illo David mœstus exclamat: *Deus mi Deus mi, quare me dereliquisti? & projectus sum à facie tua.* In isto Idem lætus & de exitu securus triumphat: *Posui Dominum ante oculos, Quia est à dextris meis ideo non movebor. Ideo cor gavisum est, & gloria mea exultat* Ps. 16. 8. 9. In illo Paulus queritur se carnalem & venundatum esse sub peccato; In isto se Victorem agnoscit, & Deo liberatori suo gratias agit Rom. 7. 24 25. 1. Cor. 15. 55. 57. Non ergo ii sumus, ut Adversarii perperam nobis affingunt, qui velimus persuasionem istam eum habere certitudinis gradum, qui omnem contrarii formidinem perpetuò excludat, sed qui eam

Ps. 16. 8. 9.

Rom. 7. 24. 25.

1. Cor. 15. 55. 57.

DISPUT. I. eam tandem ſuperet & vincat. Nam licèt ad tempus actus iſte poſſit in fidelibus intercipi, & ſenſus tum electionis præteritæ tum gloriæ futuræ ſopiri, non poteſt tamen penitus vel amitti vel extingui, ita ut ad ſemper ab iis auferatur; Eluctatur enim tandem certò ex illa tentationum abyſſo anima fidelis ex Dei eligentis & erigentis gratiâ, & gaudium ſalutis amiſſum reſtitui ſibi petit, & de reſtituto lætatur, ut exultent oſſa antè contrita

Pſ. 51. 10. 14. Pſ. 51. 10. 14. Sic fidelis procellis & tempeſtate jactatus ſuaviùs in portu ſalutis quietem guſtat & percipit, & confirmatior ac lætior à tentatione redit. Unde concludimus, etſi cognitio illa & perſuaſio non ſemper poſſit eſſe in omnibus, neminem tamen verum fidelem eſſe, qui illius ſenſu tandem, vel citiùs, vel tardiùs, non perfundatur ad Dei gloriam & proprium ſolatium.

XLI. Hoc ergo ſemel poſito, inquirendum ſupereſt, Unde cognitio illa haberi queat, Quod eò difficilius videtur, quòd cum Liber iſte vitæ penès Deum clauſus maneat & obſignatus 2. Timot. 2. 19. nec plenè aperiendus ſit ante ultimum diem Apoc. 20. 12. non videtur facilè dici poſſe, quâ ratione in ejus cognitionem devenire poſſimus; Quid enim, an cœlos ipſos conſcendere neceſſe erit, ut Librum iſtum evolvamus, & nomina noſtra illi inſcripta legamus? An ſcrutanda nobis erunt Dei arcana, quæ Deus ſibi ſoli ſervavit, Deut. 29. & quæ venerabundos ſubmiſsè admirari decet, non curioſâ & ſacrilegâ temeritate rimari? An poſtulanda vel expectanda erit cœlitus extraordinaria quædam revelatio, quæ hoc myſterium nobis pandat, quæque de Electione noſtra certos nos & ſecuros reddat? Fruſtrà ſanè eſſemus, ſi tale quid vel cogitare vellemus, vel aggredi. *Quis enim novit mentem Domini, aut quis fuit ei à conſiliis? nonne inſcrutabilia ſunt ejus judicia & impervestigabiles viæ?* Ut ad oram iſtius abyſſi exclamare debeamus cum Paulo, ὦ βάθος πλούτου τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως

Rom. 11. 33. 34. τοῦ θεοῦ Rom. 11. 33. 34. nota ſunt illi ab ævo opera ſua Act. 15. 18. quia ea videt & legit in decreto, ſed quis mortalium hanc ſibi notitiam arrogare præſumat, quam ſoli ſibi ſervavit? Novit ille qui ſui ſint 2. Tim. 2. 19. ſed quis præter Deum, niſi ipſo revelante eò aſſurgere valeat?

XLII. Hoc tamen non obſtat, quominus dicamus cognitionem illam haberi poſſe, non quidem à *priori* & *antecedenter*, ſed à *poſteriori* & *conſequenter*, Non in *cauſas* Electionis inquirendo, quod impium, ſed in *effecta* & ſigna animadvertendo, quod conceſſum; Non in cœlum aſſurgendo, ſed in nos deſcendendo; Non *Librum vitæ* evolvendo, qui omnes præter Deum ſolum latet, ſed *Librum* Euangelii, cum *Libro conſcientiæ* legendo, qui cuivis fidelium ſeriò attendenti patent; Non mentis divinæ ſacrarium temerando; ſed regenerationem cordis ſedulò obſervando:

do: Nimirum ut in negotio salutis diximus nolle Deum bona sua nobis esse ignota, ideo non vult præcipuum omnium bonorum fundamentum, à quo solatium omne nostrum pendet, electionem scilicet, nos latere. Hinc fit ut quemadmodum Pater vicem sustinet summi Judicis, pro tribunali sententiam absolutoriam de nobis ferentis. Filius Vadis & Sponsoris, qui pro nobis satisfacit; Ita Spiritus Sanctus sit velut Cancellarius cœlestis, si fas ita loqui, qui in nobis Electionis & Justificationis apographum exscribit & insinuat; Adeò ut conscientia sit instar speculi vel cœli cujusdam, in quo exarata videmus & descripta legere possumus, quæcunque à Patre in nostri gratiam decreta sunt; Non secus ac in conscientia impiorum scribitur Legis sententia terribilis, quæ eos accusat & damnat. Sic optimè libri isti duo sibi invicem respondent *Liber Vitæ*, & *Liber Conscientiæ*. In illo sententia absolutoria scribitur per decretum; In isto eadem exscribitur per Spiritus Sancti impressionem.

XLIII. Si verò quæritur ulteriùs, Quomodo Spiritus Sanctus apographum illud in cordibus nostris exscribat? ℞. duplici scripturâ uti, alterâ quæ *remissionem peccatorum* obsignet, alterâ quæ *renovationem* cordis imprimat: Cùm enim fœdus gratiæ, quod ex Libro Vitæ pendet duabus partibus absolvatur, promissione beneficii à parte Dei, & stipulatione officii à parte nostri; Ut Deus non recordetur peccatorum nostrorum ampliùs, & Legem inscribat in cordibus nostris Jer. 31. Ad utrumque duplici operatione Spiritûs opus fuit, 1. *Consolatione*, 2. *Sanctificatione*, quâ & promissionem gratiæ in nobis obsignaret, & Legem scribendo in nobis, fidelitatem obedientiæ nobis ingeneraret. Hinc vocatur *Spiritus gratiæ & precum* Zach. 12. 10. *gratiæ* à parte Dei, quia eam obsignat, *precum* à parte nostri, quia ad eas nos excitat; & Rom. 8. 15. 16. Idem Spiritus, qui *testatur nos esse filios Dei*, per promissionum divinarum applicationem in cor nostrum descendendo, *facit ut clamemus Abba Pater*, ascendendo ad Deum per gemitus ineffabiles: Sed eò præcipuè respicit eximius locus Pauli 2. Tim. 2. 19. ubi dicit fundamentum Dei, quod electionem necessariò includit, duplici veluti sigillo munitum & obsignatum esse, inde à parte Dei amore & custodia ejus, quia *Deus novit qui sui sunt*, hinc verò studio pietatis & sanctificationis à parte nostri, *Recedat ab iniquitate qui invocat nomen Christi*, Istis enim duobus argumentis & characteribus Spiritus Sanctus in nobis electionis nostræ certitudinem imprimit; Tum nos solando recordatione amoris & benevolentiæ Dei paternæ, quæ nunquam nos deserit; Tum nos sanctificando per recessum ab iniquitate & pietatis studium: Ubicunque enim adest, tum sensus amoris divini, & pax & gaudium inde efflorescens, tum bono-

Zach. 12. 10.
Rom. 8. 15. 16.
2. *Tim.* 2. 19.

DISPUT. I. bonorum operum studium; ibi indubitata electionis & justificationis occurrunt γνωρίσματα; Nihil enim tale in reprobo unquam esse potest. Atque eò respicit quod Apoc. 13.8. omnes incolæ terræ dicuntur adoraturi bestiam, præter inscriptos in Libro Vitæ, quod argumento est, tales non consensuros in hoc peccatum, & sancta hac apostasia, vitæque puræ & intaminatæ studio tanquam indubitato testimonio agnoscendos.

Apo. 13.8.

*2.Pet.*2.10. XLIV. Huc facit quod Petrus cap. 1. 2. ℣. 10. jubet fideles *Vocationem & Electionem suam firmare*, scilicet per bona opera, non respectu *sui* & à *parte rei*, siquidem utraque ἀμεταμέλητος est, & immutabilis; sed ratione *sensus* & à *parte nostri*. Mirum enim quantum bona opera ad id conferunt, sive ut *effecta*, quæ causam arguunt, sive ut *fructus*, qui arborem indicant, sive ut *sigilla* & characteres, qui imaginem Patris cœlestis, à quo vocamur, exprimunt, sive ut *media*, quæ ad salutem, ad quam destinamur, infallibiliter nos ducunt. Quatuor enim hisce modis bona opera hanc certitudinem confirmare possunt, vel ut *Electionis effecta*, quia ab ea pendent & ordinantur, Act. 13.48. Rom. 8.30. Eph. 1.4. 1. Pet. 1.1. vel ut *Vocationis sigilla*, quibus ea in nobis obsignatur 2. Cor. 1.21.22. 1. Pet. 1. 15. & 2. 9. vel ut *fidei & Justificationis fructus*, qui ex ea oriuntur, Rom. 5. 1. Gal. 5. 6. Rom. 6. 1. 2. vel ut *salutis media*, quæ ad eam tendunt Eph. 2. 10. Matt. 5. 8. Heb. 12. 14. Nam si effectum causam suam necessariò prodit, & fructus arborem, si medium cum fine est connexum, & character prototypi sui refert imaginem, Quis dubitare queat, si hæc in seipso verè deprehendat fidelis, quin & se jam electum, vocatum & justificatum fuisse, & tandem certissimè salvandum colligat?

XLV. Sed nullum certius & magis indubitatum potest esse istius veritatis argumentum & τεκμήριον, quàm ipsa *conformitas* & similitudo, quæ nobis cum Deo intercedit. Nam cùm Electio & Vocatio non aliò tendant, quàm ad nostri cum Deo communionem, & ex ea similitudinem & transformationem 1. Joan. 3. 2. Col. 3. 4. 2. Cor. 1. 2. 18. Ps. 17. 15. non aliunde clariùs utraque poterit demonstrari, quàm si conformitatis istius radios & characteres in nobis deprehendere valeamus, ut id ipsum erga Deum præstemus, quod Deus erga nos. Sic ergo scire cupis, An Deus te elegerit ab æterno? Respice An tu in tempore Deum seriò eligas in Deum tuum, ut deinceps solus ille sit hæreditas, pars tua & summum bonum, quotquot enim eligit Deus in suos, illi vicissim Deum eligunt, & illi constanter adhærent. Vis nosse, An te vocaverit? Attende, an illum ex animo invoces; nam voci divinæ, quæ te ut filium vocat; vocem humanam respondere necesse est, quæ ad illum

Rom. 8.15. ut Patrem confugiat Rom. 8. 15. Hose. 2. 20. Quæris, An Deus te præ-
Hos. 2.20. cognoverit & dilexerit in consilio? Vide an eum cognoscas & diligas in

animo; Amor enim amorem parit, & flamma flammam accendit 1. Joan. 4. 10. 11. Petis an misericordiam sis consecutus & remissionem peccatorum? Inquire an ipse misericordiæ visceribus sis indutus, & aliis condonare paratus sis, quicquid in te peccaverint; nam si characterem istius virtutis possides, & ipsum effectum consecutum te esse certò statuere debes Col. 3. 10. Uno verbo si vis certò cognoscere, an nomen tuum in Libro Vitæ scriptum sit; Expende an nomen Dei & Lex ejus in corde tuo sit insculpta ad eum colendum & amandum; hæc enim talia sunt, ut se necessariò comitentur, nec à se invicem divelli unquam possint aut debeant.

Disput. I.

1. Jo. 4. 10. 11.

Col. 3. 10.

XLVI. Tantùm abest ergo, ut hæc certitudo securitatis sit mater, vel obstetrix licentiæ, quod falsissimè nobis opponunt Adversarii; Ut nullum fortius dari possit ad pietatem & sanctimoniam incentivum, quàm sensus vividus amoris Dei, & eorum quæ nobis gratificatus est; Quando seriò reputat anima fidelis, non esse divellenda, quæ Deus conjunxit, *promissa* & *præcepta*, *beneficia Dei* & *officia nostra*, *finem* & *usum mediorum* ad eum; nec ullum dari locum illis nisi cum istis. Quisquis itaque securitati vela laxat vel licentiæ, quia dividit conjungenda, & conjungit dividenda, in eo fiducia nulla vera gratiæ locum habere potest, sed sensus iræ & maledictionis, quæ manet impios & impœnitentes. Qui verò hanc spem & persuasionem habent, non possunt, si sunt verè quod præ se ferunt, non se ipsos sedulò purificare 1. Jo. 3. 3. operari salutem suam cum timore & tremore Phil. 2. 13. ambulare in via bonorum operum Eph. 2. 10. vigilare, orare, pugnare & esse fideles usque ad mortem Eph. 6. Apoc. 2. 10. ut qui sciant talia opera esse effecta electionis, & media salutis, sine quibus nec illa cognosci, nec ista unquam obtineri poterit.

XLVII. Cùm ergo certum sit, *solis* & *omnibus* fidelibus hoc beneficium reservari, nec Agnum pro suis quemquam agniturum, quorum in librum suum nomina non retulerit, ut ex conscriptis neminem excludet; nam ut nihil inquinatum intrabit in Civitatem, sed ii tantum qui scripti fuerint in Libro Vitæ Agni Apocal. 21. 27. Ita si quis non inventus fuerit scriptus, dejiciendus est in stagnum ignis Apoc. 20. 21. Maximi nostra refert hunc Librum Agni sæpe consulere, ne quos *conscriptos* putamus ad sacram hanc militiam, *proscriptos* tandem magno nostro damno experiamur. Nam ut refert Nehemias cap. 7. 64. eos tantùm ad sacerdotium admissos fuisse; qui genus & familiam in tabulis publicis demonstrare potuerunt. Ita nulli ad vitam & regale sacerdotium admitti poterunt, quorum nomina non scripta fuerint in Catalogo Jerosolymæ cœlestis. Si verò semel in eum censum relati fuerint, fieri nequit ut inde moveantur, quicquid tandem adversùs eos diabolus & mundus moliantur; Tales enim profitetur Deus ipse ex nomine novisse, & habere

Apo. 21. 27. & 20. 21.

Neh. 7. 64.

 bere sub signaculo: Isti ut columnæ in domo Dei immoti persistant in ejus conspectu; Inter equos, tubas, phialas, tonitrua, & terræ motus nunquam statione dejiciuntur; Non datur ad vindictam accinctis terram vel mare lædere, priusquàm isti ad certam salutem obsignentur Apocal. 7. 3. Gaudeamus ergo & exultemus, quòd nomina nostra scripta sunt in cœlis: Sed ne nos inani & ementitæ fidei professione decipiamus, studeamus electionem & vocationem nostram in dies confirmare bonis operibus, ut ita magis magísque proficientes in fide & pietate, hoc signaculo gratiam Dei in nobis obsignemus, & tandem, quum Libri aperientur in ultimo illo & decretorio die, inveniamur scripti in Libro Vitæ Agni, ut cum eo vitam, quam proprio sanguine acquisivit, in æternum possideamus. *Amen.*

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
SCRIPTURÆ SACRÆ
Authoritate adversùs Pontificios,
PARS PRIOR.

Respondente MICHAELE TURRETTINO *Genevensi.*

I. IRUM equidem videri hoc debet, & meritò dolendum, quòd cùm *ex Scripturis* olim disputaretur; Jam eò res redierit ut *de Scripturis* ipsis, quarum tamen apud Christianos sacrosancta debuit esse Majestas, disputetur. Hic scilicet fuit Pontificiorum astus, qui dum in Scripturâ satis præsidii non inveniunt, ad Exceptiones contra Scripturam sese receperunt, & ut plausibiliori cum prætextu ejus Tribunal declinarent, & ad Ecclesiam, hoc est Doctores suos ac Pontificem, provocarent, ipsique in causâ suâ Testes & Judices sederent, αὐθεντίαν ejus & dignitatem, si non penitus evertere, mirum in modum saltem concutere & labefactare sunt conati. Atque hinc factum, ut quamvis Controversiæ de

de Scripturâ non soleant inter *Primarias*, sed *Secundarias*, quæ nobis cum Pontificiis intercedunt, quia non inde primùm disputari cœptum est; non minùs tamen graves & momentosæ videri debeant; Imò eò magis necessariæ jam factæ sint, quòd instar basis & fundamenti cæteris præstruendæ veniant. Cùm enim Scriptura sit Principium & Regula fidei nostræ, nutabit semper ista & anceps hærebit, nisi illius *Authoritas* asserta semel fuerit & demonstrata. *Disput. II.*

II. Cùm verò Quæstio de *Authoritate Scripturæ* duplex adversùs duo hominum genera possit institui. Primò, Adversùs Atheos & Epicureos, qui à religione penitus alieni, nullam Verbi istius Authoritatem & Divinitatem agnoscunt. Secundò, contra Pontificios, qui licèt eam credere se & amplecti profiteantur, ita tamen suspendunt ab Authoritate Ecclesiæ, ejusque Testimonio, ut absque eo si non esse in se, saltèm quoad nos non possit innotescere. Nos priori missâ nunc quidem, quæ aliàs commodiùs poterit tractari, posteriorem aggredimur, probandúmque adeò suscipimus cum bono Deo, Scripturam S. ita per se αὐτόπιστον esse & Divinam, ut nec in se, nec quoad nos Authoritatem obtineat ab Ecclesiâ.

Quæstio de Authoritate Scripturæ duplex. 1. contra Atheos. 2. contra Pontificios quæ hic tractatur.

III. Hîc autem ne in limine impingamus, Primò aperienda est utriusque partis sententia, ut faciliùs deprehendi possit, in quo versetur vexatissimæ istius Controversiæ Cardo. Et ad Orthodoxos quidem quod attinet, sic illi statuunt, Scripturam Sacram omnem suam Authoritatem à Deo, à quo profecta est, mutuari, & ita ex se ipsâ esse Authenticam, ut à Testimonio qualiscunque Ecclesiæ, multò minùs Sedis Romanæ suspendi ejus αὐθεντία nec possit nec debeat. Non quòd suum non sit pondus veræ & purioris Ecclesiæ Testimonio, sed quòd nec solum sit nec præcipuum, sed secundarium tantùm & ministeriale, absque quo etiam sua constat huic Verbo Divino αὐτοπιστία, nisi Deo loquenti obloqui, & Testimonium, Divinâ authoritate firmatum, in dubium revocare volumus.

IV. Porrò ad pleniorem sententiæ istius declarationem observandum est, Tria ad persuadendam nobis Scripturæ Divinitatem concurrere posse, *Scripturam* scilicet, vel Deum in Scripturâ loquentem; *Spiritum* in corde reflantem, & *Ecclesiam* Scripturam nobis tradentem: Ut enim triplex dari potest causa, quæ ad alicujus rei persuasionem concurrit, Vel *objectiva*, quæ complectitur argumentum seu motivum propter quod credo; Vel *efficiens principalis*, quæ principium notat cujus virtute credo; Vel *instrumentalis*, quæ medium & organum designat per quod credo: Quomodo ad visionem corpoream tria requiruntur necessariò, objectum visibile, facultas visiva, & medium diaphanum, quod species vel radios utrinque transmittit. Ita *Scriptura* se habet ad modum fundamenti & ar-

Trifariam spectatur, vel resp. Scriptura, vel Spiritus, vel Ecclesia.

& argumenti propter quod credo, *Spiritus Sanctus* ad modum principii & causæ efficientis, cujus vi & efficaciâ credo, & *Ecclesia* ad modum instrumenti per quod credo. Hinc si quæritur, Unde probetur, vel innotescat nobis Scripturæ Authoritas, pro triplici sensu Quæstionis trifariam etiam respondendum censemus. Vel enim quæritur; Quo argumento seu Cur & *propter quid* credatur, & tunc respondetur propter Scripturam solam & κριτήρια ipsi insita, non propter aliud quid extra se Scripruram cognosci & credi Divinam. Vel quæritur, quo instrumento & medio, seu *per quid* eam ut talem agnoscamus; Atque hic respondetur per Ecclesiæ ministerium ordinariè nos eam notitiam consequi, cui λόγια sua committere Deus voluit. Vel denique quæstio est, *A quo* principio, seu ex quâ causâ efficiente fides illa, quæ agnoscit Divinitatem Scripturæ, oriatur; Ad hoc verò respondetur, optimè hoc fieri à Spiritu Sancto intus operante, solo salvificæ fidei authore.

Quale sit Scripturæ testimonium.

V. Quando loquimur autem de Testimonio ipsius Scripturæ, nolumus intelligi duntaxat *argumentum inartificiale*, quasi Scriptura simpliciter fidem sibi adhiberi vellet, quia se Divinam dicit; sed *artificiale* & *ratiocinativum*, quatenus Deus illi notas & criteria ejusmodi impressit, quæ in scriptum humanum cadere non possunt; qualia sunt divina verbi Veritas, admiranda Mysteriorum sublimitas, Candor & παῤῥησία Scriptorum, Consensio partium invicem, Doctrinæ sanctitas & efficacia, & alia id genus, in quibus inimitabiles singularis, tum Majestatis tum Sapientiæ characteres deprehenduntur, & talis gravitatis simul & simplicitatis contemperatio, quæ occulta quadam virtute in animum pii lectoris illabitur, eumque subigit & expugnat: Ex illorum quippe intuitu facilè colligimus Scripturam Sacram, non esse librum humanâ industriâ elaboratum, sed speciali Spiritûs Sancti ductu concinnatum, adeoque verè divinum & αὐτόπιστον. Atque hic distinguendum putamus inter *Objectum* seu *Fundamentum* fidei, & ejusdem *Argumentum* seu *Motivum*. Nam fundamentum aliud non potest esse, quàm divina Revelatio, seu Verbum Divinitus revelatum. Sed argumentum istius fidei nostræ suppeditant Notæ illæ, quas in divinâ hâc revelatione deprehendimus, & quæ veluti totidem radii divinitatis ejus splendorem arguunt. Ita ut *Verbum* seu divina Revelatio sit veluti *materiale*, quod fides amplectitur, & per quod respondetur ad quæstionem, *Quid credis*. *Nota* verò *formale* seu motivum, quò fides nostra nititur, & per quod respondetur ad quæstionem, *Propter quid credis*. Unde oritur *certitudo*, non mere *probabilis* & moralis, aliàs fides nostra non certior esset quolibet assensu historico, qui scriptis humanis adhibetur. Sed *Theologica* & infallibilis, quæ hominem fidelem & Spiritu Sancto illustratum decipere non potest, quia non nititur verbo hominum,

qui

qui & falli & fallere possunt, sed Verbo Dei, qui & falli & fallere est nescius.

quale sit Testimonium Ecclesiæ.

VI. Ad Testimonium Scripturæ quod κυρίον est & primarium, Accedit λειτουργικὸν & *ministeriale Ecclesiæ*, quod etiam alicujus momenti hic esse non diffitemur. Licèt enim absolutè non sit necessaria ullius hominis opera ad Scripturæ Divinitatem cognoscendam, siquidem Deus potest immediatè Verbum suum quibus libuerit revelare, ut factum respectu sui testatur Apostolus Galat. 1. 12, quum profitetur, *se Euangelium ab homine non accepisse, nec edoctum fuisse, sed per revelationem Jesu Christi.* Tamen quia in via ordinaria providentiæ, Deo visum est uti hominum opera in hominibus ad fidem adducendis; Ideo Ecclesiæ suæ Oracula committere voluit ut fidelibus traderentur; unde non parum ponderis sæpe habet ad animos hominum commovendos, & ad Scripturæ reverentiam excitandos. Atque hinc multiplex Ecclesiæ circa Scripturam officium exurgit. Primò *Custodis*, qui Testamentum hoc divinum summa fide Tabellionis instar conservare debet, quo sensu Paulus toties hortatur Timotheum, ut *servet depositum* 1. Timoth. 6. 20. & 2. 1. 14. Secundò *Indicis*, qui indicare nobis debet libros sacros & ad illos manuducere, quomodo Joannes Judæis Christum indicabat, Joan. 1. 29. *Ecce Agnus Dei*, & Samaritana indicat Messiam concivibus suis Joan. 4. Tertiò *Vindicis*, qui tuetur & vindicat libros genuinos ab adulterinis & supposititiis secernendo, ne verbum humanum pro divino obtrudatur, & æs pro auro supponatur; quò pertinet illustre encomium Pauli, quum ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας illam vocat 1. Tim. 3. 15. Quartò *Interpretis* cujus est verum & genuinum sensum aperire, & Verbum ex analogia fidei & ipsa Scriptura ὀρθοτομεῖν Rom. 12. 6. & Eph. 4. 2. Quintò *Præconis* & *Nuncii*, qui proponit & promulget Verbum istud tanquam Edictum & Legem summi Principis nomine, ut ad fidei obsequium homines adducat, quo sensu Ministri vocantur Legati, Præcones, Nuncii, Rom. 10. 15. 2. Cor. 5. 19. 20. Isa. 40. 5. eorumque ministerium *Præconium.*

1. Tim. 6. 20. & 2. 1. 14.

VII. Licèt autem multiplex officium Ecclesiæ circa Scripturam competat, id omne tamen *ministerium* importat, non *magisterium*. Quemadmodum nec Custos, aut Vindex, nec Præco, aut Interpres authoritatem ullam conferunt rebus sibi commissis, sed tantùm organicè & ministerialiter circa eas occupantur: Ita quicquid agat Ecclesia circa Verbum, non ulteriùs extenditur, quàm ad ministerium, ut *per eam* quidem credere dicamur, non vero *propter eam*, quomodo per Joannem credere debebant Judæi Joan. 1. 7. & per Samaritanam Concives ejus. Idem enim, quod mulier illa Concivibus suis, præstat nobis officium; ut enim illa deducebat ad Christum, & aditum præbebat Samaritanis ad eum cognoscendum,

Joan. 1. 7.

quo

DISPUT. II. quo cognito longè certiùs illum amplectebantur propter se ipsum, *Jam non credimus*, inquiunt, *propter sermonem tuum, ipsi enim audivimus, & scimus quòd hic est verè Servator mundi* Joan. 4. 42. Ita Ecclesia medium est εἰσαγωγικόν, quia nos ad Scripturam ducit, eamque in manus tradit. Sed quamdiu hìc subsistimus, fides tantùm humana est non divina, sive gradus ad fidem potiùs quàm fides ipsa, donec ad Scripturam deveniamus, eamque propter se amplectamur. Unde non rejicimus Ecclesiæ Testimonium, sed in suo ordine collocamus; non negligimus ministerium, sed magisterium recusamus; respicimus eam ut instrumentum per quod, non ut argumentum propter quod credimus; ut manuductionem ad fidem, non ut primarium motivum quod eam suadet; ut Testimonium omni alio humano majus; sed Deo in Scriptura loquenti inferius, utpote à quo suam totam, quanta quanta est, mutuatur authoritatem.

Joan. 4. 42.

VIII. Quia verò *Ecclesia* potest considerari, vel ut *collectiva* respectu fidelium, vel ut *repræsentativa* respectu Pastorum, de ista potissimùm hìc quæstio est, non de illa. Quæ rursus juxta varias temporis circumstantias potest Testimonium aliud alio certius reddere. Nam si de antiqua & Apostolica loquimur, ejus Testimonium æquiparandum est Testimonio Divino, cùm Apostoli θεόπνευστοι adhuc in ea versarentur. Testimonium Ecclesiæ, quæ excepit tempora Apostolorum, minus fuit Testimonio Apostolico, quia non fuit infallibile; sed adhuc certius Testimonio hodierno, quia & proximè sequebatur ætatem Apostolorum, & variis miraculis & signis adhuc erat insigne. Sed Testimonium hodiernæ Ecclesiæ inferius est cæteris, adeoque longè minoris momenti, de quo tamen præcipuè hìc quæritur. Quinimò Pontificii non cujuslibet Ecclesiæ Testimonium audiri volunt, sed suæ, quam veram esse supponunt, non probant, quod tamen præcipuè probatum oportuit, cùm frustrà veræ Ecclesiæ authoritas asseratur in thesi, nisi in hypothesi demonstretur Romanam talem esse.

Quale sit Testimonium Spiritûs.

IX. Quamvis verò Scriptura & Ecclesia hìc loquerentur, frustrà tamen esset vox utriusque, nisi accederet tertiò *Spiritûs Sancti* intus agentis operatio. Unde diximus necessariò requiri tertium hoc Testimonium ad plenam Divinitatis Scripturæ persuasionem habendam. Testimonium autem quum dicimus, non debemus hìc fingere vocem aliquam Spiritûs intus loquentis, & aliquid seorsim à Verbo nobis persuadentis, quod Enthusiastæ & Fanatici volunt, à quibus immane quantum distamus. Sed nihil aliud intelligimus, quàm vim & efficaciam Spiritûs intus agentis, & oculos mentis aperientis ad dignoscendos divinæ veritatis radios in Verbo micantes, atque ita fidem animis nostris ingenerantis. Unde duplex venit destinguenda operatio Spiritûs, alia in Verbo, quæ vocatur Testimonium externum, alia in Corde, quæ est Testimonium internum. Idem enim

qui

qui loquitur in Verbo ad doctrinæ cœlestis explicationem, loquitur etiam in corde ad ejusdem applicationem, & ut testatur in Verbo *objective* per modum *argumenti*, testatur etiam in Corde per modum *principii*, quo sensu Joan. cap. 5. 1æ. Spiritum inter testes Veritatis, Euangelii & Divinitatis Christi recenset, & ỳ. 6. *Spiritus testatur quod Spiritus est veritas*, Spiritus in corde testatur, quòd Spiritus in Verbo seu doctrina à Spiritu tradita, sit Veritas. Necessitatem autem Spiritûs evincit, non modò mentium nostrarum cæcitas, quæ non capiunt ea quæ sunt Dei; sed & Mysteriorum cœlestium sublimitas, quæ humanâ ratiocinatione quantumvis rectâ, nunquam potuissent, vel excogitari vel apprehendi. Et ut in visione non tantum requiritur lux in objecto videndo, sed etiam in subjecto vidente, nam frustrà Sol cæco luceret: Ita Spiritus, qui luxit in Verbo ad veritatis revelationem, debet lucere in corde ad oculorum mentis illustrationem. Unde oritur assensus fidei, & firma illa cordis πληροφορία, quæ Scripturæ Divinitatem agnoscit & amplectitur.

DISPUT. II.

1. Jo. 5. 6.

X. Ne autem in ista Spiritûs Sancti operatione dignoscenda aberremus, Observandum I. Quòd Spiritus hic intus testans nunquam separetur à Verbo, quod in Scriptura continetur: nec aliò tendat ejus operatio, quàm ad obsignandam in animis nostris divinam istius veritatem. Verbum est instar seminis in terram projecti, Spiritus instar virtutis vivificæ, quâ in nobis radicatur & germinat. Verbum est objectum, quod facultati proponitur, Spiritus est vis, quæ disponit facultatem ut illud amplectatur. Quò respiciunt illa Is. 59. 21. *Verbum, quod posui in ore tuo, & Spiritus qui est in te, non recedent &c.* & quod Christus ait Joan. 16. 14. *Accipiet de meo, & annuntiabit vobis.* Unde patet alienissimum esse à Spiritu Anabaptistico, qui & Scripturam contemnit, & privatis ac extraordinariis revelationibus indulget. II. Testimonium hoc facit quidem ad propriam singulorum fidelium confirmationem, in quibus Spiritus habitat & operatur, sed non potest adhiberi ad aliorum convictionem, vel conversionem. Cùm enim soli fideli cognitus sit & perspectus Apoc. 2. 17. Testimonium ejus solum fidelem cui redditur, persuadere potest, nec aliis prodest, nisi ratione effectorum, quæ extrinsecùs videntur 2. Cor. 4. 13. Unde ludibrium meritò deberem, si alteri persuadere vellem Scripturam esse divinam, quia Spiritus S. hoc in me testatur. III. Spiritus privatus potest dici ratione *subjecti*, quia est in unoquoque fideli, sed non ratione *principii*, & originaliter, quia communis est toti Ecclesiæ 2. Cor. 4. 13. ut Sol totum mundum lustrans, & unumquemque illustrans, privata fax non est cuique accensa. Sic Spiritus, qui luce sua cor fidele permeat, privatus dici nequit, quia idem Spiritus, qui in Ecclesia semper spiravit, quique Verbum Prophetis & Apostolis inspiravit, mentem veri fidelis commovet & excitat, eandemque doctrinæ lucem, quam

Is. 59. 21.
Jo. 16. 14.
Apoc. 2. 17.
2. Cor. 4. 13.

Disput. II. quam in Sacrario Verbi accendit, in Sacrarium cordis infert. Unde patet quàm injustè Pontificii *privatum Spiritum* nobis objiciant, quem communem esse fidelibus omnibus statuimus. IV. Spiritus non testatur in omnibus Verbi Auditoribus, sed tantùm in Electis, non tamen æquali claritatis vel certitudinis gradu. Non testari in omnibus liquet, non modò ex parabola de semine Matt. 13. sed ex eo quòd Spiritus non sit omnium, Joan. 14.16. ut nec fides 2. Thessal. 3.2. Sed tantùm Electorum, quibus Deus peculiari gratiâ revelare dignatur mysteria sua Mat. 11.25.26. ut mirum non sit multos de Scripturarum veritate dubitare, imò & ab earum fide deficere Joan. 6.64.66. Testari verò in omnibus fidelibus constat, quia in eum finem datur ipsis, ut testetur de iis quæ nobis data sunt 1. Cor. 2.12. & nisi quis habeat Spiritum Christi, non est ejus Rom. 8.9. Sed ut dispari mensurâ communicatur fidelibus, prout gradus sunt in sanctificatione, per quos fit ut alii aliis sint & in fide & in charitate provectiores 1. Cor. 2.6. Heb. 5.13.14. Ita major est vel minor certitudo & perspicuitas testimonii quod in ipsis exhibet. Atque hinc factum ut non omnes libri Sacri ab omnibus ex æquo pro Canonicis semper sint habiti, sed quidam rejecti fuerint ab his, qui ab illis fuerant recepti. V. Ut Testimonium divinum Spiritûs dignoscatur à contrario Spiritûs fanatici Testimonio, nullum aliud κριτήριον certius potest adhiberi, quàm Scripura Sacra, ut examinetur juxta Sacræ Scripturæ normam, tum quia regula hæc nobis ponitur Deut. 13.1.2. Is. 8.20. 1. Jo. 4. ℣. 1.2.3.8.9. tum quia Spiritus est veritatis, sibi semper constans & conformis, nec aliter testatur in corde, quàm testatus est in Verbo. Perperam tamen hinc Circulum nobis impingunt Pontificii, (cujus ipsi manifestè rei tenentur) cùm Scriptura probet Spiritum *objectivè*, Spiritus verò probet Scripturam *efficienter*, quod peculiari disputatione de *Circulo* alibi est à nobis demonstratum.

1. Cor. 2.12. *1. Cor. 2.6. Heb. 5.13. 14.* *Deut. 13. 1.2. Is. 8.20. Joan. 4.1.2.*

XI. Ex hisce verò ita positis, facilè colligitur quænam sit in gravissima hac quæstione Orthodoxorum sententia: Nimirum ad internam persuasionem Divinitatis Scripturæ necessariam absolutè Spiritûs Sancti in cordibus nostris esse operationem. Sed argumentum seu motivum, quô utitur ad ingenerandam istam fidem, non esse Testimonium Ecclesiæ, licèt possit etiam hac in parte alicujus esse momenti: Sed solas notas in Verbo fulgentes, quæ tanto splendore radiant, ut Scripturæ propter se ipsam, & non propter aliud credamus; Unde si resolutio fidei quæritur, statuunt bifariam posse eam spectari, vel ratione *fundamenti*, sive *objecti externi*, & hanc fidem ultimò resolvi in solam divinam Revelationem in Scriptura expressam; Vel ratione *subjecti* seu *principii interni*, & tunc resolvi in Spiritum in corde testantem.

XII.

XII. Sed Pontificii hìc in alia planè abeunt, licèt perplexè admodum loquantur, nec sibi semper constent. Primò certum est alios duriùs, alios mitiùs loquutos fuisse; Nam illi, qui primitus Patrum nostrorum memoriâ Papismum acerrimè propugnârunt, remotis ambagibus, asserere non dubitabant, omnem authoritatem Scripturæ ab Ecclesiâ pendere, nec majori fide dignam esse, seposito Ecclesiæ Testimonio, quàm Alcoranum, Titum Livium, & Æsopi fabulas. Hinc blasphemæ illæ voces, quas nemo pius sine horrore legere potest, *Pro sensu dici posse Scripturas tantùm valere, quantùm Æsopi fabulas, si destituantur Ecclesiæ Authoritate*, quod Hosius Cardinalis habet lib. 3. contra Brentium; & quod Baylius Jesuita Tract: 1. Catech. q. 12. apertè profitetur *se sine authoritate Ecclesiæ, non plùs fidei adhibiturum Matthæo, quàm Tito Livio*. Quod Andradius l. 2. defens. Concil. Trid. *Nihil inesse ait Divinitatis in iis libris, quibus sacra Mysteria conscripta sunt, nec inveniri in iis, quod nos religione cogat & constringat ad credendum, quæ in illis continentur. Sed Ecclesiæ tantam esse vim & amplitudinem, ut nemo sine maxima impietatis nota repugnare illi possit*, & alia plura ejusmodi, quæ apud Eckium in Enchir. cap. 1. Pighium lib. 1. de Hierarchia Ecclesiæ cap. 2. Bellarminum lib. 4. de Verbo Dei c. 4. & alios leguntur.

DISPUT. II. *Sententia Pontificiorum.*

XIII. Quia verò hæc tanquam nimis crudè & crassè dicta Recentiores animadverterunt; Ideo cautius loquuti sunt, ita mentem suam explicantes, ut Scripturam quidem *absolute* & *in se*, etiam absque Ecclesiæ Testimonio Divinam esse concedant; Sed *relate* & *quoad nos* velint istam Authoritatem non obtinere, nisi per Ecclesiæ Testimonium, cujus beneficiô ut Divina nobis innotescat & à nobis suscipiatur. Ita Ecclesiam non facere quidem ut Scriptura vera sit, hoc enim habere à Deo Authore suo, sed tantùm ut pro vera agnoscatur & credatur. Unde nata distinctio vulgata *Authoritatis quoad se*, & *quoad nos*, quâ in hoc argumento utuntur, & queruntur sibi à Nostris injuriam fieri, & Quæstionis statum perverti, quum ita instituitur; An Authoritas Scripturæ pendeat ab Ecclesiâ, quasi Ecclesia faceret Scripturam Authenticam, & illi aliquam authoritatem, quam ex se non haberet, conciliaret; cùm id tantùm quoad nos intelligendum sit, quia nobis non innotesceret nisi propter Ecclesiæ Testimonium. Ut quæstio sit, non, An Scriptura S. vera sit, & unde illud habeat, hoc enim habere à Deo ejus Authore; Sed quâ ratione & Unde nobis constet esse veram & Divinam, quod ab Ecclesiâ pendere censent: pari planè pacto, quô celebre Salomonis Judicium non fecit, ut infans de quo quærebatur, esset veræ matris filius, sed patefecit tantùm cujus filius esset.

XIV. Sed quocunque modo hoc suum dogma incrustare conentur, si penitiùs rem expendimus, patebit ad fucum faciendum

& declinandam invidiam potiùs, quàm ad explicandam veritatem, diſtinctionem hanc excogitatam fuiſſe, & mutata quidem fuiſſe verba, ſed eandem mentem illis ſemper eſſe. Primò quia nulla poteſt dari authoritas quoad ſe, quæ non ſit etiam quoad nos, non modò quia eſt ἐκ τῶν πρός τι ex relatorum natura, quæ neceſſariò reſpectum ad aliud includunt; ſed etiam quia quod facit ut Scriptura ſit Divina & authentica in ſe, debet etiam facere ut talis ſit quoad nos; Quippe argumenta & criteria, quæ fundant ejus authoritatem in ſe, eandem quoque debent fundare reſpectu noſtri, ut nihil poſſit dici fundamentum *ſimpliciter*, quod non ſit etiam *quoad nos*. Etenim ſi quid nos ad aſſentiendum principaliter movet aut movere poteſt, eſt fundamentum fidei ſimpliciter, nec quoad nos tantùm, & ſi non movet nec movere poteſt ad aſſentiendum, nec eſt fundamentum *ſimpliciter*, nec *quoad nos*. Unde licèt centies Eccleſia diceret Scripturam pro Divina eſſe habendam, non poſſem tamen nec deberem aſſentiri, ſi divina in ſe non eſſet; Et quamvis negaret Eccleſia recipiendam eſſe eam ut Divinam, recipienda tamen eſſet, eo ipſo quo ſtatuitur eſſe in ſe vera & Divina. Deinde quum Adverſarii volunt quæri inter Nos, non Unde ſit Scripturæ Authoritas; ſed unde nobis innoteſcat; Vel intelligunt rationem & motivum propter quod ut talem novimus & credimus; Vel ſimpliciter medium & inſtrumentum, quô ad eam cognoſcendam adducimur. Si poſterius volunt, mutant quæſtionis ſtatum, nec nos habent diſſentientes: Nec enim, ut antea dictum, negamus Eccleſiam concurrere ad indicandam nobis Scripturam. Sed ſi prius intelligatur, ut intelligere neceſſe eſt eos, ſi hypotheſim tueri volunt, & ſententiæ ſuæ conſentanea loqui, fruſtrà affertur diſtinctio iſta; Nam ſi Eccleſiæ Teſtimonium eſt præcipua ratio, propter quam credo Scripturam eſſe Divinam, debebit etiam ipſi conciliare authoritatem in ſe, atque ita ab Eccleſiâ ſemper pendebit. Quod priores, qui magis rotundè loquebantur, volebant. Neque juvare eos poteſt judicium Salomonis, imò pro nobis facit; nam non fuit fundamentum ſeu ratio propter quam cognita fuit vera mater, ſed tantùm medium quô innotuit, ſiquidem hujus interventu viſcerum maternorum facta eſt commotio, quæ propria fuit iſtius cognitionis cauſa. Ita quum Eccleſia nos adducit ad Scripturam, & radios Divinitatis in illa fulgentes oſtendit, eſt quidem medium quô credimus eſſe Divinam, ſed non ipſum fundamentum ſeu formalis ratio, propter quam credimus.

XV. Cæterùm non diſſimulandum Pontificios videri ſaniùs & ſentire & loqui, dum negant Eccleſiam eſſe fundamentum principale, ſeu formalem rationem propter quam fide Divina credimus Scripturam eſſe verè Verbum Dei, ſed tantùm vel *conditionem* neceſſariò requiſitam ad illum actum fidei eliciendum, ut loquitur *Valentia* Tom. 3. diſp. 1. quæſt. 1. &

Gret-

Gretserus in tractatu de agnoscendis Scripturis Canonicis cap. 7. Vel *causam acceptationis fidei*, ut *Becanus* de Circulo Calvinistico. Si verò quæratur, quo fundamento ergo nitatur fides Divina, qua creditur divina Scripturæ Authoritas, vel quæ sit formalis ratio propter quam fide divina credimus hoc Verbum Dei, Respondent esse *Revelationem Divinam*, seu se hoc credere propter Dei revelantis Authoritatem, ut iidem *Gretserus* & *Becanus* prolixè probant. Sed non difficile est larvam hanc detegere, quâ simplicioribus imponere conantur, & ostendere, eos vel ἀσύςατα loqui, vel insigni prævaricatione, quod unâ manu dare videntur, alterâ auferre. Nam Revelationem quidem divinam esse fundamentum seu rationem formalem fidei verè ab illis asseritur; Sed si porrò quæratur, ubi sit illa revelatio propter quam credimus Scripturam esse Verbum Dei, & quæ omnium sit prima & notissima, quæ per se & propter se à nobis recipi debet, non verò propter ullam aliam, hic aquam ipsis hærere necesse est; Vel enim dicent esse Scripturam ipsam, atque ita ad nos accedent, qui nihil aliud volumus, quàm Scripturæ propter Scripturam ipsam credi; Vel traditionem aliquam non scriptam, sed eadem quæstio movebitur de illa Traditione, Unde constet eam esse Divinam; Vel esse ipsius Ecclesiæ vocem, in qua & per quam Deus loquatur, quod tamen videri volebant negare.

XVI. Et sanè hanc esse genuinam eorum mentem colligitur ex ipsorum verbis: Nam per Ecclesiæ testificationem ordinariè respondent ad quæstionem, *Cur credis hoc Verbum esse Dei Verbum*; Imò nullam aliam responsionem commodè posse afferri censent, *Bellarminus* lib. 3. de Verbo Dei cap. 10. resp. ad argum. 13. *Certum est nos non certo scire quod Deus revelavit, nisi ex Ecclesiæ Testimonio*, & lib. 6. de Lib. Arbitr. cap. 3. *Credunt Catholici id quod credunt, quia Deus revelavit, Deum autem revelaße credunt, quia Ecclesiam ita dicentem & declarantem audiunt.* Stapleto. lib. 1. de Authoritate Ecclesiæ contra Whitak. cap. 8. *Nunc ergo supremum externum Testimonium in terris est Ecclesiæ vox*, & cap. 9. *Deus per Ecclesiam loquens non aliter loquitur, quam si immediate per visiones & somnia, aut quovis alio supernaturali revelandi modo nobis loqueretur*, & cap. 14. S. 12. *Tota formalis ratio fidei nostræ est Deus per Ecclesiam revelans.* Gretser. de agnos. Scrip. Canon. c. 7. *Solum Testimonium Ecclesiæ apte redditur ad quæstionem, Unde scis Scripturam esse Divinitus revelatam.* Ita non negant Scripturam esse Verbum Dei, sed pertendunt, non posse ut talem nobis innotescere, nisi propter aliam revelationem, quæ in Ecclesia demum quærenda sit, utpote per quam Deus loquatur hodie, tanquam per organum infallibile, ut olim loquutus est per Prophetas & Apostolos.

DISPUT. II.

DISPUT. II. *Status Quæstionis.*

XVII. Ex quibus jam facilè Controversiæ statum colligere possumus Quis^ve consensus sit vel dissensus inter Nos & Adversarios. Primo patet hic non quæri de *Principio*, vel de *Causa efficiente* fidei, per quam Scripturæ divinitatem credimus, An Spiritus Sanctus sit necessarius ad fidem istam ingenerandam; hoc enim non possunt diffiteri Adversarii, & sæpe professi sunt, se necessitatem istius principii agnoscere, *Stapleton.* adversus Whitak. non semel queritur, gravem sibi fieri injuriam, quum contrarium illis adscribitur: *Arcanum:* inquit, *Divini Spiritus Testimonium prorsus necessarium est, ut quis Ecclesiæ Testimonio ac Judicio circa Scripturæ approbationem credat, neque absque hoc interno Spiritus Divini Testimonio, etiamsi millies Ecclesia attestetur, commendet, promulget & approbet Scripturas, fides consequetur, aut audienti populo persuadebitur.* Triplicat. ad. Whitak. cap. 9. Sic *Canus* loco. Theol. lib. 12. cap. 8. Respond. ad 4. argumen. & alii. Sed quæritur de *argumento* seu motivo præcipuo, quô Spiritus Sanctus utitur in persuadenda nobis ista veritate. An sit argumentum inartificiale Testimonii Ecclesiæ, quod volunt Pontificii; An vero artificiale petitum ex notis ipsius Scripturæ? quod nos statuimus. Quæ duo eo accuratius distinguenda sunt, quod aliàs ingentes huic disputationi tenebras offundere possunt: Atque hinc factum, ut varii non satis feliciter versati videantur in hac contra Adversarios expedienda Controversia, quasi hoc tantum quæreretur; An ex interna potius persuasione Spiritûs pendeat Scripturæ Authoritas, quàm ex Ecclesiæ Testimonio. Nam ut modo diximus, non negant Pontificii necessitatem Spiritûs ad persuadendam nobis hanc Authoritatem, Et si quæ hâc in parte occurreret difficultas, ea ad quæstionem de Libero Arbitrio, non de Scripturâ pertineret. Aliud enim est quærere, *Unde* aut *per quid*, & *quo instrumento* divina cognoscatur Scriptura. Aliud *Cur*, *propter quid*, & *quo argumento* talis credatur: Quoad prius enim hactenus consensus est inter partes, fieri hoc per fidem mediante virtute Spiritus. Sed in posteriori gravis est disceptatio. Illi enim Nos propter Ecclesiam credere Scripturæ dicunt; Nos vero Ecclesiam propter Scripturam audiendam esse. Illi credendum Scripturæ, quatenus ab Ecclesia Testimonium accipit. Nos contrà Ecclesiæ, quatenus Scripturæ consentanea loquitur.

XVIII. II. Liquet etiam non disputari simpliciter de Testimonio Ecclesiæ, An ulla sit ejus ratio habenda; Sed de ejus pondere & Authoritate; An primarium sit & præcipuum quô utitus Spiritus Sanctus. Non negamus enim suas esse hâc in parte Ecclesiæ partes, ut antea observavimus, dum fungitur officiô Custodis, Præconis, Vindicis, & Interpretis; Sed quicquid hîc faciat, concurrere dicimus tantum ministerialiter & organicè, ut sit medium

λειτουργικὸν

λἰιτυργικὸν & ἰισαγωγικὸν, quô utitur Spiritus Sanctus, non κύριον & principale, ut conservet quidem veritatem, sed non fundet; proponat, sed non constituat, indicet & vindicet, sed non ἀυτοκρατορικῶς judicet. Quemadmodum Edicta Principum & Magistratuum à Præconibus & Ministris Regiis authoritatem suam non mutuantur, licèt per eos populo innotescant; Ut Aurifex staterâ aut lapide aurum à cupro aliisve metallis dijudicans, aurum non facit, sed tantùm verum esse indicat; & ut Interpres fidus nihil de suo comminisci & inferre debet, sed sensum latentem diligenti examine tantùm efferre & elicere: Sed illi cum quibus agimus, non ministerium duntaxat volunt, sed magisterium; non ut per Ecclesiam tantum credamus, sed etiam propter eam. Imò censorium sibi jus in Deum ipsum arrogant, nec tantùm fidem nostram ab arbitratu suo suspendunt, & suam à se ipsis, sed & ipsius Dei vocem, priscum Senatûs Romani fastum imitantes, apud quem *de humano arbitratu divinitas pensitabatur*, ut loquitur Tertull. Apol. cap. 5. Idem quippe sibi jus arrogant in Scripturâ Sacrâ. Unde blasphema Nicolai Papæ audacia, qui distinct. 19. *Can. Si Rom. Pontif.* statuere non erubuit, *Id tantum probandum, quod Romanorum Pontificum calculo probatum vel improbatum, & ideo demum Vetus & Novum Testamentum recipiendum, quia Innocentius Pontifex authoritate & sententiâ suâ recipiendum esse sanxerit.* III. Non quæritur An Testimonium publicum Ecclesiæ præferendum sit privato cujuslibet fidelis Testimonio, ut quidam perperam statum quæstionis formant: Nam præterquàm quòd falsò supponitur, Spiritum in nobis testantem esse proprium, cùm sit communis Ecclesiæ, ut antea visum, Spiritus in fideli testans non se habet ad modum objecti vel argumenti, sed ad modum principii; Atque ita non potest legitima institui oppositio inter Ecclesiæ & Spiritûs Testimonium. Sed quæritur, An Testimonium Ecclesiæ præferendum sit Testimonio seu Notis ipsius Scripturæ, ut potiùs propter illud credamus Scripturæ, quàm propter istas; Pontificii prius volunt; Nos posterius.

DISPUT. II.

XIX. IV. Non quæritur etiam, An sint Notæ quædam & criteria in Scriptura, ex quibus Divinitas ejus ostendi possit & suaderi, hoc enim non diffitentur Pontificii, & Nobiscum ex iis Scripturæ Divinitatem probant; Imò agnoscunt non raro (tanta est vis Scripturæ, ut ab hostibus suis verum quandoque testimonium exprimat) *nihil esse notius, nihil certius, ut stultissimum esse necesse sit, qui illi fidem neget habendam*, ut loquitur *Bellarm.* lib. 1. de Verbo Dei cap. 2. sic & *Valentia* lib. 1. de Analysi fidei; Sed an notæ illæ per se sufficiant ad fundandam in animis nostris Divinitatis fidem? seu, An sit præcipuum illud motivum, propter quod adducimur ad credendum, & quô nititur fides; Quod statuimus; Illi verò negant, eripientes unâ manu, quod alterâ dederant.

XX. V. Non quæritur, An Revelatio divina sit fidei nostræ ratio formalis simpliciter & absolutè, seu id propter quod aliquid credimus fide divinâ; Hoc enim Adversarii nobiscum agnoscunt, vel se agnoscere saltem profitentur: Sed quænam sit illa Revelatio respectu nostri, prima & notissima, quæ per se & propter se, non verò propter aliam ullam à nobis credi debet, An sit in Scriptura quærenda, An verò in Ecclesia? Nos Scripturâ Sacra contineri arbitramur, quæ prima est & perfectissima Regula, nec extra illam quæri posse vel debere: Pontificii verò in Ecclesiæ voce & testimonio seu cerebro Pontificis, in quem omnia tandem resolvuntur, quærendam esse. Hinc Quæstio tandem ad hos redigitur terminos, *Unde, sive propter quid, quove argumento præcipuo Spiritus Sanctus utatur ad nobis probandam Scripturæ Authoritatem, An Testimonio Ecclesiæ, an vero ipsius Scripturæ, seu argumentis & criteriis ipsi insitis*; Prius asserunt Pontificii, Nos verò posterius statuimus, & demonstrandum suscipimus.

XXI. Bifariam autem Sententiæ nostræ probationem instituere possumus, 1. κατ' ἄρσιν, ostendendo Authoritatem Scripturæ non pendere ab Ecclesiâ. 2. κατὰ θέσιν, evincendo totam fundari in Scripturâ ipsâ. Et ad prius quidem quod attinet, satis superque vel ex hoc uno colligitur argumento: Ecclesiæ authoritas tota pendet à Scripturâ. Ergo non potest ullam nec quoad se, nec quoad nos Scripturæ authoritatem conciliare. Ratio consequentiæ per se patet; Quia impossibile est idem respectu ejusdem habere rationem causæ & effectus, principii & principiati, sic enim se ipso esset prius & posterius, notius & ignotius. Antecedens verò multiplici ratione confirmatur. 1. Quia Ecclesia fundatur in Scripturâ, & ab eâ esse suum specificum obtinet; nulla enim Ecclesia sine vocatione, nulla vocatio nisi à Verbo, hinc dicitur superstrui fundamento Prophetarum & Apostolorum, Eph.2.20. Unde ut ne esse quidem potest ulla domus, nisi substrato prius fundamento, sic nec Ecclesia nisi positâ Scripturâ. 2. Quia nulla haberi potest certa Ecclesiæ cognitio nisi ex Verbo: Nam antequam Ecclesiæ vocem audiamus, necesse est ut primò nobis constet de Ecclesia, An sit? Quid sit? & ubi sit? Quæ cùm nec sensu nec ratione percipi possint, sequitur ut omnis hæc notitia sit à Scriptura, quæ non modò docet aliquam esse Ecclesiam, sed & iis notis & characteribus eam describit, quæ eam nobis ignorare non sinunt. Si ergo ex Scriptura cognoscitur Ecclesia, jam notior erit ipsâ, nec Authoritas illius quoad nos ab ista pendebit. 3. Quia fundamentum Authoritatis Ecclesiæ non aliunde peti potest, quàm à Scripturâ; Unde enim nobis constare poterit talem obtinere Authoritatem; Nunquid existimabimus id fieri Ecclesiæ ipsius Authoritate? At hoc ipsum est de quo quæritur. Non potest etiam esse κοινὴ quædam ἔννοια, quando de ea tam

acriter

acriter disceptatur. Ergo sequitur ut id ex Verbo perspectum habeamus, atque ita prius obtinuit apud nos Verbum authoritatem. Nec id diffiteri possunt Adversarii; nam cùm à Nostris urgentur; Unde cognoscant Ecclesiam hanc authoritatem habere in consignando Scripturæ Canone, Respondent statim hoc ideo fieri, quia regitur à Spiritu Sancto. Quòd si ulteriùs instes, unde constet ita regi? Reponunt illico varia Scripturæ Testimonia, quibus evincere conantur Christum hoc illi promisisse ut Matt. 18. 20. & 28. 20. Joan. 15. 26. & 16. 13. *&c.* Ita ex Scriptura suas omnes probationes eliciunt; Quomodo verò ritè hoc fieret, nisi priùs & Scriptura cognosceretur, & divina esse crederetur? Sic suo se gladio jugulant, Ecclesiæque dignitatem Scripturæ authoritate firmantes, suam deserunt, & nostram vel imprudentes vel inviti confirmant sententiam.

XXII. Ad hoc argumentum Excipiunt Neg. Conseq. Si Ecclesiæ Authoritas quoad nos ex Scripturæ Authoritate pendet, non pendere Scripturæ Authoritatem ab Ecclesia; Utrumque enim simul verum esse posse, Ecclesiam mutuari suam authoritatem è Scriptura, & Scripturam itidem suam ab Ecclesiâ: Et ne sine ratione videantur hoc asserere, exemplis id evincere conantur; Joannes Baptista, inquiunt, Christo Testimonium perhibuit, & Christus Joanni, Epistolæ Pauli ejus authoritatem magnificè commendant, quæ tamen ab Authore suo authoritatem accipiunt. Symbolum fidei non habemus ab ulla authoritate externa, nisi ab Ecclesia, in quo tamen ipsa Ecclesia credenda proponitur. Ita nihil esse absurdi, si & Ecclesia à Scripturâ, & vicissim Scriptura ab Ecclesia pendeat. Atque eò certiùs hoc posse dici, quia eadem Scriptura, quæ authoritatem Ecclesiæ stabilire dicitur, affirmat expresè eam esse στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας 1. Tim. 3. 15. quod verè dici non posset, nisi Veritati in Scriptura contentæ Testimonio suo Authoritatem vicissim conciliaret; Unde Bell. lib. 6. de Eccl. c. 14. *Si Ecclesia est columna & firmamentum veritatis, E. veritas fidei quoad nos, nititur Ecclesiæ Authoritate, & verum est quicquid Ecclesia probat, falsum quicquid improbat.* *1. Tim. 3. 15.*

XXIII. Sed frustrà vim argumenti conantur eludere; Primo gratis supponunt utrumque verum esse, Ecclesiam dare Authoritatem Scripturæ, & rursus eam sumere à Scripturâ: Nam licèt in diverso genere causæ possit locum aliquando id obtinere, ut causa probatur ab effectu à posteriori, quæ probat ipsum effectum à priori; tamen in eodem genere est ἀσύστατον, nisi velimus rem esse se ipsâ notiorem & ignotiorem, notiorem, quia assumitur ad alterius probationem, ignotiorem vero, quia ipsa per aliam probatur. Ita non negamus Ecclesiæ Testimonium posse probare Scripturam à posteriori, per modum instrumenti, vel medii, sed vim argumenti & motivi

tivi præcipui habere pernegamus. Secundò, In exemplis allatis peccatur fallaciâ parium, Aliud eſt *Teſtimonium perhibere Chriſto*, Aliud *Authoritatem illi conciliare*, prius de Joanne Baptiſta rectè dicitur, ſed poſterius non item. Unde Chriſtus ipſe Joan. 5. 34. negat *ſe Teſtimonium accipere ab hominibus*, ut ſcilicet eô nitatur, ſed *habere ſe Teſtimonium majus Teſtimonio Joannis*, ſcil. tum Opera ſua, tum Patris vocem, tum Scripturas ipſas. Nihil obſtat ergo, Teſtimonium eſſe perhibitum Chriſto à Joanne, & viciſſim Chriſtum teſtatum eſſe de Joanne, quia diverſa fuit teſtandi ratio: Joannes ut miniſter de Domino teſtabatur; At Chriſtus ut Dominus de Servo. Joannes, ut tanquam index ad Chriſtum manuduceret, eum veluti digito oſtendendo; ſed Chriſtus ut tanquam Rex præconium ſervi ſui authoritate ſua confirmaret. Ut ergo per Joannem, ſed non propter Joannem credebant Chriſto, *Venit* enim, *ut teſtaretur de luce*, *ut omnes crederent* δι' αὐτοῦ *per ipſum*, non δι' αὐτὸν propter ipſum; Ita per Eccleſiam, non propter eam Verbo credimus; Teſtatur de Verbo, quum illud indicat & proponit. Sed Verbum teſtatur de Eccleſia, quum eam fundat & inſtituit. Epiſtolæ Pauli majeſtatem Authoris commendant à poſteriori, ut opus laudat opificem; ſed Paulus ut vir Dei θεόπνευστος confert illis quicquid habent authoritatis à priori. 3. Perperam aſſeritur Symbolum nullam authoritatem habere niſi ab Eccleſia, cùm totam habeat à Scripturâ, à qua ſi non αὐτολεξεὶ & quoad voces, ſaltem quoad res ipſas deſumptum eſt. Itaque ſi probat Eccleſiam, tota vis argumenti à Scriptura ipſa, in quâ fundatur, pendet, nec Eccleſia ullam potuit Symbolo authoritatem dare, ſed hoc tanquam Summam credendorum ex Scriptura petitam fidelibus tradidit.

XXIV. Ad locum verò 1. Tim. 3. 15. quod attinet, ut vexatiſſimus eſt, & ſubinde tanquam Achilleum argumentum nobis objicitur, paulò fuſiùs de eo eſt dicendum. Scio nonnullis Viris doctis in mentem veniſſe, mutare loci hujus interpunctionem, ut *Eccleſia Dei vivi* periodum abſolvat, *Columna vero & firmamentum veritatis*, non ad Eccleſiam, ſed ad Myſterium pietatis, de quo ſequenti commate, referatur; tum quia non ſoleat Paulus à particula אשר ſententiam ſuam ordiri; tum quia uſitatiſſima ſit hæc loquendi ratio apud Judæos, ut vocent præcipuos fidei ſuæ articulos, יסודות & עקרים *fundamenta, & radices*, nec non ראשי האמנה *capita fidei*; & quoties de doctrinis ſuis diſſerere aggrediuntur, יסוד יסודות *fundamentum fundamentorum*, vel יסוד החכמה *fundamentum Sapientiæ* in limine præſcribant, quod ex Maimonide patet, qui librum ſuum de fundamento Legis ita orditur, יסוד היסודות ועמוד החכמות *Fundamentum fundamentorum, & Columna Sapientiæ eſt cognoſcere eſſe primum Ens.* Ve-

rum

rùm quamvis ingeniosum sit commentum, quô difficultas omnis planè tolleretur, nescio an sit æquè solidum; cum verba ipsa legenti pateat, nonnihil coacti esse in hac interpretatione, quæ dividenda conjungit, & conjuncta dividit: Unde Versiones omnes, Syriaca, Arabica, Latina, receptam lectionem sequuntur, & ad Ecclesiam referunt, ad quas accedunt & Patres. Et sanè quamvis nihil sollicitetur locus; non minùs tamen sensus erit aptus, imo ratiocinatio Pauli optimè inter se cohærebit. Duo enim argumenta proponit Apostolus, ut Timotheum ad majorem reverentiam & studium sanctitatis excitet. Primum petitum ab Ecclesiæ, cui ministrabat, dignitate, quæ talis est ut sanctum quendam horrorem incutere debeat omnibus ad sacram hanc λειτουργίαν se accingentibus, *Ut scias quomodo versandum sit in Domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.* Alterum à Mysterii, cujus præconium illi demandatum erat, sublimitate & excellentiâ, quod est magnum pietatis Mysterium; unde addit, καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον *&c.* Deinde longè aliud est *fundamentum Sapientiæ* Rabbinis, Aliud *firmamentum veritatis* Apostolo. Nam Maimonidi הלכות *Halacot* & fundamentum Sapientiæ, sunt initia fidei & primaria Religionis capita, quæ teneri debent ab omnibus, & supponi reliquæ doctrinæ, qualis est Dei existentia *&c.* quo sensu Apostolus Heb. 6. 1. θεμέλιον vocat principia & rudimenta Religionis Christianæ: Verùm hoc loco Paulus non agit de Elementis Christianismi, sed de Mysterio magno, quod capita difficiliora & sublimiora complectitur, quod alibi vocat *Sapientiam inter perfectos* 1. Cor. 2. 6.

DISPUT. II.

XXV. Quamvis verò retineatur lectio vulgata, ut eam retinendam censemus, nihil tamen inde accedet Pontificiorum sententiæ, vel decedet nostræ. 1. Quia si Ecclesia dicitur columna & firmamentum veritatis, hoc non potest absolutè & *simpliciter* intelligi, sed tantum *secundum quid*: Nam absolutè Veritas est columna & fundamentum Ecclesiæ, quâ ita firmatur & sustentatur, ut stante eâ stet, & ruente vel remotâ cadat; nulla enim esset Ecclesia, si semel exularet veritas ab ea: Sed longè aliter se res habet respectu Ecclesiæ: Licèt enim nulla foret Ecclesia in terris, non periret tamen Veritas, maneret semper in Deo, in Angelis, in Beatis, & in ipsa Scriptura; Ergo longè dispari sensu Ecclesia dicitur columna Veritatis, & Veritas columna Ecclesiæ, mutuam sibi præstant operam, sed diversimodè. Veritas est columna Ecclesiæ *propriè & principaliter*, Ecclesia columna Veritatis, *ministerialiter & impropriè*; Veritas columna Ecclesiæ, eam realiter fundans & efficaciter sustinens. Ecclesia columna Veritatis, eam prædicans & mundo exhibens. Veritas dat esse Ecclesiæ, sed

ſed Eccleſia veritatem cuſtodit & tuetur adverſus Satanæ & mundi calumnias. Veritas eſt columna Eccleſiæ *ſenſu architectonico*, uti loquuntur, ſed Eccleſia columna Veritatis *ſenſu politico*. Atque hinc Chryſoſt. in h. l. ſententiam invertendo dicit, *Veritatem eſſe* ϛύλον τῆς Ἐκκλησίας; Irenæ. lib. 3. cap. 11. *Columna & firmamentum Eccleſiæ eſt Euangelium & Spiritus vitæ.* Et eò referri poteſt quod *Theodoretus* non malè columnam Veritatis ſumi vult, non *activè*, quia veritatem ſuſtinet, ſed *paſſivè*, quia à veritate ſuſtinetur, ut Veritas notet cauſam, Columna verò effectum. Quo ſenſu Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus apud Euſeb. lib. 6. hiſt. cap. 41. vocat Martyres *firmas & beatas columnas Domini*, non quæ Dominum confirmàrint; Abſit, ſed quæ à Chriſto ita firmatæ ſint, ut conſtanter reſtiterint uſque ad ſanguinem, & vitam potius, quàm fidem abjicere maluerint, ſic *fundamentum Dei* 2. Tim. 2. 19. dicitur, non quô Deus fundatur, ſed quod Deus fundavit & poſuit. Ita πλήρωμα τοῦ θεοῦ Eph. 3. 19. non quod Deum complet, ſed quod à Deo completur. Unde Contarenus in h. l. *Non dicitur Columna, quod Eccleſia firmet & ſuſtineat veritatem, ſed quia firmatur à veritate.*

XXVI. *Secundo*, Aliud eſt eſſe ϛύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας, Aliud verò θεμέλιον ſeu *fundamentum*. Eccleſia quidem prius dicitur, ſed non poſterius, quia non ſuſtentat veritatem, ſed ipſa à Veritate tanquam fundamento ſuſtentatur, hinc Paulus 1. Cor. 3. 11. *Fundamentum aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt*, quod eſt *Chriſtus Jeſus*; & alibi vocatur lapis vivus & angularis, cui Eccleſiæ membra velut totidem lapides vivi debent ſuperſtrui, 1. Pet. 2. 7. Eph. 2. 20. Unde Irenæ. lib. 3. c. 1. *Scripta Apoſtolorum fundamentum & columnam fidei* vocat. Et Beda lib. 1. in Joh. c. 12. *Fundamentum*, inquit, *Eccleſiæ eſt in ſoliditate fidei Apoſtolorum & Prophetarum.* *Tertiò*, Elogium *columnæ* & *firmamenti veritatis*, non ſemper importat infallibilitatem vel authoritatem illius, cui tribuitur; ſic apud Euſeb. hiſt. lib. 5. c. 1. Fideles Lugdunenſes dicunt de Attalo Martyre, quòd fuerit *columna* & *firmamentum Eccleſiarum*, ſic Baſilius in ep. 70. Primarios Epiſcopos orthodoxos, qui Arianam hæreſim oppugnabant, columnas & ſtabilimentum veritatis vocat; οἱ ϛύλοι καὶ τὸ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας ἐν διασπορᾷ, & Gregorius Nazianz. eodem nomine inſignit Athanaſium, Baſilium, & Euſebium to. 1. p. 389. Nemo tamen dixerit, eos talem authoritatem conciliaſſe veritati Euangelicæ, ut ab eorum teſtimonio pependerit; Sed hoc tantùm voluerunt Scriptores priſci, eximios Dei Servos fuiſſe, qui Euangelii doctrinam, non tantùm ore, ſed & ſanguine ipſo conſtanter prædicàrunt. Nec alio ſenſu Victori Chriſtus pollicetur Apoc. 3. 12. quòd futurus ſit ϛύλος in Domo Dei, cui inſcribendum ſit nomen Dei, Chriſti, & Civitatis Dei, ad immutabilitatem & con-

constantiam felicitatis designandam, quæ sic respondeat constantiæ & fidelitati ipsorum; Ut enim ipsi firmæ fuerant columnæ in terra, ad tuendam veritatem contra omnia tentationum genera; Ita columnæ futuræ sunt in cœlis stabiles & immotæ ad fruitionem felicitatis. Ita Gal. 2.9. Petrus & Jacobus vocantur στῦλοι, quia primaria Ecclesiæ columina videbantur: Imò & apud τὰς ἔξω eadem similitudo non rarò occurrit; Sic in Republica integri & incorrupti Judices vocantur *columina & firmamenta justitiæ*, Viri pietate insignes, *columnæ & lux mundi* dicuntur, & apud Euripidem παῖδες ἄρσενες vocantur οἴκων στῦλοι, *Columnæ familiarum*. Unde patet, licèt Ecclesia dicatur columna & firmamentum Veritatis, non statim ex eo inferri, Veritatis authoritatem ab ea suspendi.

Gal. 2. 9.

XXVII. *Quartò*. Ex eo etiam id clarissimè evincitur, quòd certum sit verba hæc ab Apostolo usurpari de Ecclesia particulari nimirum Ephesinâ, in qua Timotheus tum versabatur; loquitur enim de Domo Dei, in qua degebat. At nulli particulari Ecclesiæ privilegium infallibilitatis tribui posse agnoscunt ipsi Pontificii; Et hæc ipsa Ecclesia Ephesina jampridem erravit, imò interiit ex Christi ipsius interminatione Apoc. 2. 4. *Quintò*, licèt hoc referretur ad Ecclesiam Catholicam, non magis faveret Adversariis; Tum quia constat hoc intelligendum de Ecclesia collectiva seu fidelium congregatione, cui præesse debuit Timotheus, non de repræsentativa Præpositorum, cui hoc privilegium proprium esse volunt. Tum quia hoc elogium, ut pleraque alia, attribuitur Ecclesiæ, non promiscuè ratione fidelium & hypocritarum, qui in externa ejus communione versantur; quo sensu Pontificii Ecclesiam intelligunt externam, ex bonis & malis pariter conflatam; sed tantum ratione piorum, qui propriè Ecclesiam constituunt, & quibus solis proprium est; Unde Hieron. in Job. cap. 26. *Ecclesia*, inquit, *quæ est Sanctorum omnium congregatio, pro æterna sua in Domino stabilitate columna, & firmamentum veritatis dicitur.* At impii, qui sunt ἀδόκιμοι, nec veritatem firmiter amant & retinent, non pertinent ad hanc Columnam, ut nec ad Domum Dei, cujus hic fit mentio, utpote in quibus nec Deus habitat, nec veritas sedem fixam habet.

XXVIII. *Sextò*. Quicquid hic tribuatur Ecclesiæ pertinet ad munus illi demandatum, nec tam attenditur, quid Ecclesia semper faciat, quàm quid facere teneatur ad conservandam & propugnandam veritatem, quomodo apud Mala. cap. 2. 7. *Labia Sacerdotis* dicuntur *custodire scientiam*, quia id facere tenetur ex officio, licèt non semper præstet de facto, ut ostendit ✝. 8. Nam Ecclesia Ephesina, de qua peculiariter hic agit Apostolus, ab eo declinavit, ut jam dictum; Itaque subjectum propositionis non sine aliquâ limitatione accipiendum est, nimir. ut illa Ecclesia tantùm dicatur columna & firmamentum veritatis, quatenus est Domus Dei

Mal. 2. 7.

vivi, & in ea habitat per Verbum & Spiritum, quatenus veritatem excolit & supra se extollit, quatenus retinet fundamentum Prophetarum & Apostolorum, cui superstrui debet Eph. 2. 20. Aliàs si ab eo recedit, ut Cœtum externum ab eo nonnunquam recedere certum, non amplius columna & firmamentum veritatis, sed potius columna mendacii, & sedes erroris vocari debet; Sic enim perdit officium nomenque suum, nec propriè amplius Ecclesia, sed ὁμωνύμως, imò ψευδωνύμως, si loco Mysterii pietatis, μυστήριον ἀνομίας præ se fert, & in alia omnia eat, quàm quò veritas aurigatur. Atque hinc solidè demonstramus, Romanam Ecclesiam minùs cæteris hoc elogium sibi vindicare posse, utpote quæ non amplius Domus Dei vivi censeri possit, sed sacellum Antichristi, nec veritas pura & intemerata illic amplius audiatur, sed putidissimum mendacium, & innumeri errores periculosissimi, quo nomine jampridem *mater hæresium* & *Schola erroris* ab alumnis suis, ut Petrarcha, Mantuano, & aliis meritò dicta est. Imò tantum abest, ut Pontificii quicquam præsidii in isto loco inveniant, ut contrà invictè adversus ipsos, ex ipsorum hypothesi argumentemur. Nam eo ipso, quo verbis istis utuntur ad probandam Ecclesiæ authoritatem, satis ostendunt, nobis authenticam esse debere Scripturam ante omnem Ecclesiæ testificationem; aliàs nugatoria erit ipsorum argumentatio, & in circulum abibit, ex quo in æternum se extricare non poterunt.

XXIX. Atque ex his satis jam liquet, nisi fallor, Adversarios perperam magnum causæ suæ præsidium in hoc Apostoli Oraculo collocare; Sed quia nondum constat de genuino ejus sensu, videamus paucis quid sibi voluerit Paulus, & quò præcipuè alluserit. Ut autem figuratâ & metaphoricâ locutione hic utitur, ita indubium est eum ad columnarum usum aliquem respexisse. Quia verò multiplex potest esse, vel *architectonicus*, ad ædificii sustentationem, vel *Politicus* ad promulgationem & custodiam Legum & Edictorum, quæ ibi appenduntur, Paulus ad primum non potuit respicere; non modòquia hoc sensu Veritas sustentat Ecclesiam, non firmatur ab ipsâ; sed etiam quia jamjam eam vocaverat *Domum Dei*, quæ proinde egebat Veritate ut fundamentô & columnâ, quâ niteretur, nedum ut posset eam sustentare. Itaque ad alterum necessariò alludere debuit, secundùm quem frequentissimè ad id inserviebant, ut ante Curias & Prætoria, Leges & Decreta Magistratus publicâ authoritate appenderentur, & Programmata sive Edicta affigerentur, ut omnibus innotescerent, de quo videndus Demosthenes oratione adversus Leptinem, & Plinius histor. natur. lib. 6. cap. 29. Ita Ecclesia commodissimè dicitur columna & firmamentum veritatis, duplici de causa, tum ratione *Promulgationis & Præconii*; Quia Decreta Dei & Leges interiori consilio sancitas promulgare tenetur, quâ de causâ illi λογία τοῦ Θεοῦ ἐπιστεύθησαν & cœle-

stis

ſtis Veritas illi veluti appenſa hominibus innoteſcit; tum ratione *tutelæ & cuſtodiæ*, quia eam non modò proponere debet, ſed etiam vindicare & ab omni corruptela tutari; Qua de cauſa non modò στύλος, ſed & ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας vocatur, quia eſt veritatis hoſpitium, & veluti thronus & ſedes fixa cui inſidet. Phavorinus ἑδραίωμα στήριγμα interpretatur, ſcili. aliquid cui aliud non minùs quàm columnæ innititur & inſiſtit. Quod ipſum vocis etymon aperit, ἑδραίωμα enim ἀπὸ τοῦ ἑδραῖον, quod firmum, & σαθηρὸν notat; ἑδραῖον verò ἀπὸ τῆς ἕδρας quæ *ſedem*, *ſellam*, & *thronum* deſignat, in quo ſimulachra Deorum ſedentia exhibebantur, τόπος ἐν ᾧ εἴδωλον ἵδρυται, unde quia in columnis Imagines Deorum collocabantur, ut poſtea dicemus, conjunguntur ſæpè κίονες & θρόνοι apud *Pauſaniam* Corinthiacis & Eliacis. Imò κίονες θρόνον ſuſtinere dicuntur, ut hìc Paulus ſociat στύλον καὶ ἑδραίωμα. Quemadmodum verò neque Deorum imagines, neque Leges & Edicta ſuam mutuabantur authoritatem à Columnis, quibus appendebantur; utpote quorum dignitas tota ab Authore pendebat; Ita nec Veritas ab Eccleſia, licèt columna & firmamentum ejus dicatur. Hæc fuit mens Hieronymi, *Eccleſia*, inquit, *eſt columna & firmamentum veritatis, quia in ea ſola ſtat veritas firmata, quæ ſola ſuſtinet ædificium Eccleſiæ.* Sic Cageta. In h. l. *Veritas myſteriorum Divinorum velut excelsè ſuſtentatur in Eccleſia, dum ſuper omnia aſſeritur, & colitur, & in ipſa Eccleſia ita fundata eſt, ut extra eam non inveniatur.*

XXX. Sed quia non videtur Apoſtolus ad generalem illum columnarum uſum duntaxat reſpexiſſe; Verùm ad quid ſpecialius alluſiſſe, quum mentionem facit Domûs Dei: videamus quodnam potuerit eſſe locutionis iſtius fundamentum; Et ut nihil dicamus de duabus columnis, alterâ lateritiâ, lapideâ alterâ, quas homines ante diluvium erexerunt, ut in iis inſciberent inventa ſua, de quibus Joſephus lib. 1. Antiq. Jud. c. 3. Nihil etiam de columna nubis & ignis, quam populo Iſraëlitico, ut ὁδηγὸν exhibitam refert Moſes, & in qua Deus habitaſſe dicitur. Certum eſt in Templo Hieroſolymitano, quod peculiari ratione Domus Dei vocabatur, varias columnas fuiſſe, ad quas digitum potuit Paulus intendere; ut Eccleſiam vocaverat *Domum Dei* ad Templum reſpiciens; ita potuit eandem Eccleſiam ſub alia σχέσει vocare columnam, alludendo vel ad duas illas columnas æreas, quarum una יכין, altera בעז dicebatur, de quibus mentio fit 1. Reg. 7. 21. quæ appoſitè firmam Eccleſiæ conſtantiam, & robur invictum deſignabant. 1 Reg. 7. 21. Vel ad columnam illam æream memorabilem, quam excitaſſe dicitur Salomon in atrio Templi, de qua fit mentio 2. Reg. 11. 14. & 2. Chron. 6. 13. quæ modò עמוד, modo כיור נחשת *baſis ærea & ſuggeſtus* dicitur, quod non malè reſpondet noſtro ἑδραιώματι, quæ ita columnæ figuram habebat, ut eſſet etiam ſuggeſtus & ſolium Regium,

Regium, in quo ſedere ſolebant Reges quoties vel inaugurabantur, ut de Joaſo dicitur, cùm Rex in locum Achaziæ cooptaretur 2. Reg. 11. 14. vel fœdus cum Deo pangerent, & cultum Dei reformandum in melius curarent, ut de Joſia narratur 2. Reg. 23. 3. quòd *ſtans ad columnam pepigerit fœdus cum Jehova* &c. vel quoties ſolenne aliquid præſtarent, ut Salomon illi innixus dicitur in dedicatione Templi 2. Chron. 6. 12. quæ ideo Regia Judæis columna dicebatur. Sic Apoſtolus eleganti alluſione nobis exhibebit Veritatem inſtar Reginæ, Eccleſiæ tanquam columnæ & ſolio inſiſtentem; Ut verò columna illa & ſuggeſtus Regem quidem ſuſtinebat, & in altum tollebat, ut à populo conſpiceretur; ſed ipſi authoritatem non conciliabat. Ita Eccleſia veritatem proponit, conſervat & oſtentat, ut ab hominibus conſpiciatur, ſed nullam tamen illi vel authoritatem vel pondus affert. Atque eò referri poteſt, quod Chryſoſtomus & poſt eum Theophyl. volunt antitheſim inſtitui cum Eccleſiâ Judaïca, & cum umbris legalibus, ut iis opponatur Veritas Euangelica, quæ clariſſimè nunc ob oculos ponit myſteria, quæ obſcuriùs ſub umbris Moſaïcis proponebantur, quo ſenſu Veritas ſumitur Joan. 1. 17. Atque ita ſciat Timotheus, qualis ſanctitas deceat hanc Domum Dei, non jam legalis & umbratica, ſed vera & realis.

XXXI. Licèt autem facilè adducamur ad credendum, Apoſtolum eò reſpexiſſe, Quia tamen non eſt inſolitum, Scriptores Sacros ad majorem argumenti quod tractant illuſtrationem ad varia ſæpe alludere in eadem locutione, rejiciendam non putamus Virorum doctorum conjecturam, qui ad Gentilium Templa hìc Paulum etiam alluſiſſe volunt: Certum quippe ex Veterum monumentis, illa variis columnis paſſim exornata fuiſſe, quarum variæ ſpecies erant & multiplex uſus, non modò ad ædificii fulcimentum, ſed & ad majeſtatem & ſplendorem. Hinc ſæpe in earum faſtigiis Deorum Imagines vel effigies Principum imponebantur, ut obſervat *Pauſan. Corinth.* pag. 59. & *Eliac.* pag. 174. ἐπιλέγχασαι ἔπι κίονος ἀγάλματα; Aliis arma, clypei, aliaque victoriæ trophæa appenſa erant, Aliis quædam inſcribebantur ut Elogia, fœdera, narrationes hiſtoricæ rerum geſtarum, ut monumentum eſſent poſteris, quod de aurea columna in Jovis Triphylii fano poſita ab ipſomet Jove ex Euhemero narrat *Lactantius* lib. 1. cap. 11. Leges item & Decreta, morum præcepta, imò & Oracula teſte *Pauſan.* in Bœoti. Sic *Athenæus* lib. 4. notat in Delubro Herculis, quod Cynoſargis dicebatur, ad columnam quandam appenſum fuiſſe ψήφισμα ſeu decretum quoddam Alcibiadis, & *Demoſthen.* orat. in Neæram in antiquiſſimo Bacchi Templo, quod Limnis erat, prope aram, lapideam columnam fuiſſe obſervat, in qua Lex perſcripta erat de uxore à Rege cive virgineque ducenda; Quod ipſum variis exemplis poſſemus comprobare ſi inſtituti noſtri ratio id ferret: Verùm ex his mens Apoſtoli

non

non obscurè colligi potest; Nimirum ut jam opposuerat Domum Dei non modò Templo Hierosolymitano, sed & Delubris profanis Ethnicorum: Ita aliam antithesim instituit inter cultum & ornatum utrorumque; Quia si in illis columnæ miro artificio elaboratæ visebantur; Nihil aliud erant quàm columnæ mendacii & erroris, ubi nihil aliud quàm meræ fabulæ, & μῦθοι ἄθεοι & falsorum Deorum imagines proponebantur: At in Templo isto mystico columnam ait esse longè diversissimam, non mendacii, sed veritatis, & in qua non exhibeantur falsorum Deorum simulachra, sed viva & expressissima veri Dei in Carne manifestati imago, qui ipse εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἀοράτου Col. 1. 15. non proponantur μῦθοι σεσοφισμένοι, quales prostabant in columnis Gentilium, sed σοφία ἐν μυστηρίῳ, imò magnum pietatis Mysterium 1. Tim. 3. 16. 1. Cor. 2. 7. denique non legantur oracula flexiloqua Apollinis cujusdam λοξίου, sed certissima veri & æterni Dei λόγια; Ecclesiam quippe nihil aliud præconio suo, quàm Veritatem Dei sacrosanctam & Oracula ejus atque leges & fœdera, omnium oculis spectanda & sequenda ingerere, & ad posteros transmittere.

XXXII. Atque ex his, ne ulterius jam in loci istius enodatione versemur, constat quidem Apostolum dignitatem & officium Ecclesiæ commendare hìc voluisse in proponendâ & asserendâ veritate: Sed nullis fidiculis poterunt exsculpere Adversarii, ejus Authoritatem & infallibilitatem hìc confirmari. Neque audiendus hìc Bellarminus, qui pertendit, si nihil aliud tribuitur Ecclesiæ quàm custodia veritatis, idem dici posse de Librariorum officinis, & de capsis, vel thecis, quæ Scripturas custodiunt. Quis enim discrimen longè maximum non videat, inter materialem & localem Scripturæ asservationem, quæ fit in Capsis & Bibliothecis impiorum, & moralem & formalem veritatis custodiam, prædicationem, & propugnationem, quæ competit cuilibet Ecclesiæ, quamdiu ritè officio suo defungitur? Ita si Ecclesia dicitur Custos, non est mutus & ἄλογος, sed vivus & rationalis, qui ita custodit, ut etiam prædicet & præconio suo commendet rem sibi commissam, quod de Bibliothecis nemo dixerit.

XXXIII. Frustrà etiam addit Bellarm. Apostolum non meminisse Scripturarum, sed tantùm Veritatis; Nam si ad Scripturam non respicit, quare ergo ỳ. præcedenti dicit se hæc scribere, ut Timotheus sciat, quomodo versari in Domo Dei debeat? Quare alibi testatur Scripturas posse ipsum σοφίσαι ad salutem? Imò eo ipso quo Veritatis meminit, meminit & Scripturarum, quandoquidem nuspiam Veritas ista, de qua loquitur Apostolus (nimir. salutaris & Euangelica quæ κατ' ἐξοχὴν hoc nomine insignitur, quia omnium est perfectissima, ut vita æterna ἐξόχως vocatur vita) inveniri potest quàm in Scripturis. Unde quum Verbi Dei studium nobis commen-

datur, non aliò quàm ad Scripturam amandamur Isa. 8. 20. Joan 5. 39. & 17. 17. 1. Joan. 2. 20. 2. Pet. 1. 19. quia Scriptura sola est perfectissima Veritatis cœlestis norma, quam Ecclesia columnæ instar ministerio suo conservat; Et si quid Apostoli præconiaverunt verbo, id postea in Scripturas redegerunt, ut bene observat Irenæus l. 3. c. 1. Atque hinc solvitur quod Staplet. excipit ad Eph. 2. 20. per *fundamentum Prophetarum & Apostolorum* intelligi Doctrinam prædicatam; Nam cùm Verbum sive scriptum sive prædicatum idem sit ὁσιοδῶς, & differat tantùm ratione modi revelationis; si Verbum prædicatum est fundamentum Ecclesiæ, id ipsum de Scriptura necesse erit concedi; hinc Paulus, qui testatur se omne consilium Dei discipulis suis proposuisse, affirmat tamen se extra Mosem & Prohetas nihil docuisse Act. 20. 27. & 26. 22. Et de his quidem hactenus. Cætera quæ huc pertinent proximâ Disputatione σὺν θεῷ expendentur.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
SCRIPTURÆ SACRÆ
Authoritate adversùs Pontificios,
PARS POSTERIOR.

Respondente JOANNE JEGER *Bernensi.*

I. AGGRESSI sumus novissimè gravem & momentosam, quæ nobis cum Pontificiis intercedit *de Scripturæ Authoritate* Controversiam, & vidimus quæ faciebant ad statûs Quæstionis illustrationem, ut clarè constaret quis consensus vel dissensus esset inter partes: Nonnulla etiam jam proposuimus, & vindicavimus argumenta ad Sententiæ Orthodoxæ confirmationem; Ad alia nunc transeundum est, quibus eadem veritas demonstretur, & Scripturæ αὐθεντία ab Ecclesia independens asseratur.

II.

DISPUT. III.

II. Argument. quo probatur Scripturæ authoritatem non pendere ab Ecclesiæ Testimonio, quia est fallibile. Joan. 5:34.

II. Sic ergo Scripturæ Authoritatem nec quoad se nec quoad nos ab Ecclesiæ Testimonio pendere iterum demonstramus. Si Testimonium humanum & fallibile fidem divinam & infallibilem fundare non potest, Ecclesiæ Testimonium non poterit ullam Scripturæ Authoritatem conciliare. At verum prius, Ergo & posteriùs. Minor per se patet; Cùm enim nihil det quod non habeat, quod humanum est & incertum, certitudinis divinæ non potest esse causa & fundamentum. Consequentia verò ex eo colligitur: quòd qualecunque sit Ecclesiæ Testimonium; non aliud sit quàm humanum, utpote hominum sive conjunctim, sive seorsim testantium, ideoque fallibile & dubium. Quod ulteriùs confirmatur ex eo, quòd Christus agens de Testimonio Joannis Joan. 5. 34. profiteatur *se non accipere testimonium ab homine*, ut doceat, quamvis eo utatur ut se Judæis accommodet: qui Joannem tanquam Virum divinitus missum magno in pretio habebant, adeoque testimonium ejus respuere non audebant; non tamen illud captare vel quærere, quasi eo indigeat ad authoritatem sibi conciliandam; habere enim se longè majus Testimonium, quò certiùs innotescat, propria scilicet Opera, Patris ipsius Oraculum cœlitus auditum, tum Scripturis consignatum ℣. 36. Unde Chrysostomus in h. l. ἐγὼ μὲν οὐκ ἐδεόμην τῆς τούτου μαρτυρίας θεὸς ὢν ἀνθρωπίνης. *Ego quidem Deus cùm sim, non indigebam ejus testimonio quod humanum est*, innuens scilicet absurdum esse, Deum humano egere testimonio, quasi Dominus à servo, Creator à creatura, Deus ab homine, & prima & infallibilis Veritas à verbo incerto & fallibili mortalium pendere possit: Cùm verò Scriptura sit Verbum Christi, eadem debet esse utriusque ratio, & quod de Christi Persona dicitur, dici etiam debet de Doctrina. Quòd tamen non eo animo dicitur, quasi Testimonium Ecclesiæ penitus hinc remotum vellemus, suas enim habere partes in hoc negotio antea evicimus; sed tantùm ut ostendamus non esse absolutè necessarium, nec posse ulteriùs nos deducere, quàm ad fidem humanam, pro ratione principii à quo proficiscitur.

III. Scio regerere hìc Adversarios falsum supponi, Testimonium scilicet Ecclesiæ esse merè humanum, & per consequens dubium & fallibile; Nec enim verbum Ecclesiæ, id est, Concilii vel Pontificis docentis ex Cathedra esse omnino verbum hominis, errori obnoxium, sed aliquomodo Verbum Dei, prolatum quippe assistente & gubernante Spiritu Sancto. Ita cum Deus per Ecclesiam loquatur, ab eo non ab hominibus certitudinem testimonii pendere. Atque ex eo clarè id confirmari putant, quòd Spiritus qui promittitur Ecclesiæ, eam deducere debeat in omnem veritatem Joan. 16. 14. ℞. Verum non difficile est hunc Adversariorum impetum retundere. 1. κατὰ τὸ βίαιον, cum Pontificii suam Ecclesiæ in- *Joan. 16. 14.*

 falli-

fallibilitatem non aliunde quàm ex ipsa Scriptura arcessant, vel nugatoria erit & absurda eorum argumentatio, vel necesse est ut ipsis Scripturæ authoritas antecedenter ad omnem Ecclesiæ testificationem innotuerit & asserta sit. 2. peccatur falsa hypothesi, quasi Deus per Ecclesiam loquens eam statim reddat infallibilem; Duplex enim *inspiratio* distinguenda venit, alia *specialis* & extraordinaria, quæ contigit Prophetis & Apostolis, quando φερόμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος loquuti sunt, ut ait Pet. 2. 1. 2. quæ revera αὐτοπιςίαν & ἀναμαρτησίαν ipsis conciliavit. Alia *communis* & ordinaria, quæ Pastoribus & Doctoribus ritè suo officio defungentibus promittitur, imò & singulis fidelibus 1. *Cor.* 2. 12. quibus datur Spiritus sapientiæ & revelationis, quæ licèt vera sit in suo ordine, non tamen constituit servos Dei extra omne erroris periculum; quia non ita perfundit mentes luminis sui splendore, quin reliquias ignorantiæ & erroris in illis relinquat, quæ obstant quominus Testimonium ipsorum divinum sit & infallibile; cùm illud divinum tantùm dicatur, quod à Deo ipso immediatè pendet & ab iis quos θεοπνεύςους esse voluit, quod cùm nemini post Prophetas & Apostolos concessum sit, frustrà Ecclesia hodierna hoc sibi vindicaret.

IV. Neque hìc reponendum, eandem esse Verbi Divini veritatem à quocunque pronuncietur: Nam præterquàm quòd supponitur, & non probatur Deum semper per Ecclesiam istam loqui, cùm certum sit nimis sæpe propria commenta & visiones cordis sui homines loco vocis divinæ obtrudere. Accedit etiam quòd nullorum Doctorum authoritas comparari possit cum Scriptoribus Canonicis, utpote quorum verbum ad istorum trutinam semper sit expendendum, ut nihil admittatur, quod illis non sit consentaneum. Hinc Augustinus libr. 2. contra Faustum Manichæum cap. 5. *In aliorum scriptis*, inquit, *etiamsi inveniatur eadem veritas, tamen impar est authoritas, quia non certo constat eandem semper esse veritatem.* Sic ad Hieronymum Ep. 19. *Ego solis*, inquit, *iis Scriptoribus, qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum errasse in scribendo audeam credere.*

V. Frustrà verò hoc suum commentum ex loco Joannis probare satagunt, quia certum est primariò & præcipuè Apostolos hìc respici, qui ut Ecclesiæ Fundatores & Architecti donum infallibilitatis necessariò habere debuerunt, & revera obtinuerunt extraordinariâ Spiritûs Sancti effusione in die Pentecostes, quod agnoverunt, *Toletus*, *Jansenius*, & alii ex Pontificiis. Nec obstat quod Bellarminus hìc affert ex Joan. 14. 16. *Spiritum hunc dici mansurum in æternum cum ipsis*, quod cùm de Apostolis dici nequeat, qui perpetuò non vixerunt, necessariò ad Successores ipsorum sit referendum. Nam nemo nescit, æternitatem

tem non ſemper abſolutè ſumi, ſed ſæpe κατά τι, ut notetur duratio memorabilis, quæ ad totam vitam eorum, de quibus agitur, extendatur; Sic Spiritus dicitur manſurus cum Apoſtolis in æternum, quatenus nunquam erat eos derelicturus per totam vitam. Ita Lucas Brugenſis, *In æternum*, inquit, *id eſt, non ad tresquatuorve annos, ſed quamdiu vixeritis in hoc ſeculo, non enim temporaria erit ejus conſuetudo vobiſcum, ut mea*, ut Theophylactus notat. Sic 1. Timot. 6. 14. Paulus monet Timotheum, ut ſervet mandatum uſque ad illuſtrem adventum Domini Noſtri Jeſu Chriſti; non quòd Timotheus tam diu victurus eſſet, ſed ut ejus obſervationi perpetuò incumberet, & ex hypotheſi ſi vivere eouſque poſſit, tantiſper ſibi mandatum ſervandum ſtatueret. Licèt verò non negemus, promiſſionem Chriſti poſſe analogicè accommodari omnibus & ſingulis fidis Paſtoribus; imò & ſingulis Fidelibus, & in iis ſecundariò impleri, quatenus gubernantur à Spiritu, à quo ita in omnem veritatem ſalutarem deducuntur, ut nunquam finaliter vel totaliter excidant à fide: Nemo tamen dixerit donum hoc in eodem gradu cum Apoſtolis ipſis convenire, vel propterea infallibiles reddi, quomodo *Unctio* dicitur *docere omnia* fideles 1. Joan. 2. 20. quamvis certum ſit, nec fideles omnia omnino ſcire, ſed tantùm neceſſaria ad ſalutem, nec ita doceri, ut abſolutè non amplius errare poſſint: Ita promiſſio Chriſti intelligenda eſt cum hac limitatione, ut Spiritus deducturus ſit Eccleſiam in omnem veritatem *mediate* per Scripturam ſacram, quatenus deducturus erat ipſos ad Verbum Dei, quod perfectiſſima eſt omnis veritatis norma, quam dum ſequuturi ſunt, nunquam ſint aberraturi; Et Chriſtus ipſe hoc ſatis innuit dum addit, *Spiritum hunc non à ſe ipſo loquuturum, ſed annunciaturum quicquid audivit* &c. ne quis putet nova dogmata ipſum propoſiturum, ſed eandem quæ à Chriſto prædicata erat, doctrinam confirmaturum; atque ita non aliter deducturum in omnem veritatem, quàm aperiendo mentes ad intelligendas Scripturas, Rurſus licèt concedamus Spiritum Sanctum ſemper adeſſe veræ Eccleſiæ, eamque regere & docere, ne a fide deficiat, ex eo tamen non poteſt inferri ſtatim eos omnes, qui Eccleſiæ titulum ſibi arrogant, & Spiritum hunc jactant, errare non poſſe, quia non alligatus eſt ad Epiſcoporum ſucceſſionem; vel ad Pontificis Sedem, aut ad externum Eccleſiæ cujuſcunque Miniſterium, quod ut corrumpi, ita a vero ſæpe poteſt aberrare; ſed ad internam verorum fidelium inſtitutionem reſpicit, per quam ſit, ut nunquam penitus a veritate deficiant. Denique ſi ad Succeſſores Apoſtolorum donum hoc pertinet, vel intelligendi erunt ſcorſim & diſtributivè ſinguli, vel omnes in Concilio congregati: Sed neutrum dici poteſt; Non prius, quia ipſo Bellarmino teſte lib. 2. de Conciliis cap. 2. Spiritus non deducit

DISPUT. III.

1. Tim. 6. 14.

1. Joan. 2. 20.

Episcopos seorsim existentes in omnem veritatem, cum errare possint. Non posterius, nam si singuli errare possunt, quare simul omnes essent infallibiles? Superest ergo, ut Apostolis quidem promittatur Spiritus, quoad dona extraordinaria, aliis verò quoad ordinaria.

VI. Secundò, Si ab Ecclesiâ penderet quoad nos Scripturæ Authoritas, Vel id fieret ab Ecclesiâ collectivâ, id est, Universitate fidelium, Vel à repræsentativâ seu Rectoribus eorum, iisque vel singulis seorsim, vel simul in Concilio congregatis, Vel denique à singulari aliquo Pastore, penès quem posita sit omnis potestas, qualem Pontificem suum esse volunt Adversarii. Sed nihil ex his omnibus dici potest. Nam ad prius quidem quod attinet, agnoscunt ipsi Pontificii Ecclesiam collectivam hoc juris non habere. Secundum non magis locum habere potest; nam cum Pastores, sive sigillatim considerentur, sive conjunctim, sint errori obnoxii, quo pacto tandem testimonium certum & indubitatum perhibere poterunt? Nec negare hoc possunt Pontificii, qui fatentur Concilia posse errare, non tantum particularia, sed etiam generalia & œcumenica, licèt legitimè congregata ab ipso Pontifice Romano, ut patet ex Bellarmino lib. 1. de Conciliis cap. 6. & 7. & lib. 2. cap. 8. & 11. Adde, quòd si agitur de Pastoribus in Concilio congregatis, quæstio recurrit qua authoritate congregentur; Vel enim id fiet proprio arbitratu, & peculiari aliquo Spiritûs impulsu, Vel ex Authoritate scripta: At particulares ἐνθουσιασμοὺς nunquam probavit Ecclesia, & damnavit in Montanistis, aliisque hæreticis. Quòd si ex Scriptura, ut necesse est eò tandem devolvi; Ergo sua illi constet authoritas oportet antequam congregentur. Deinde quæritur etiam, unde constet nobis, Concilium in Testimonio suo non errasse? Vel enim id ab Ecclesiæ ipsius voce orietur; At ista Ecclesia est ipsum Concilium, de cujus authoritate disputatur, Vel à Scripturæ ipsius voce, sed quî fidem facere poterit, nisi authoritas ejus antecedenter sit cognita? Rursus cum Concilium, testibus ipsis Adversariis, non faciat, sed declaret tantum & pronunciet Scripturam esse divinam; Quæro quo fundamento nitatur ejus judicium, & quibus rationibus eò adduci potuerit, ut talem declararet? Vel enim id fecit proprio arbitrio & non alia ratione, quàm quia ita libuit; sed quis hoc sibi persuaserit, ut hoc ἀλόγως fecerit, & sibi propter se ipsum credi postulet? Vel id fecit authoritate Conciliorum antecedentium, & juxta Ecclesiæ veteris testimonium; sed ne sic quidem sublata erit difficultas; nam ad primum tandem deveniendum erit, nisi in infinitum abire volumus; Vel id fecit Spiritus Sancti impulsu; sed præterquam quod non potest nobis constare de divinitate istius Spiritus nisi ex Scriptura, cum nunquam à Verbo separetur; si Concilium impulit ad declarandam Scripturæ Authoritatem, non aliâ id ratione fecit, quàm radios divinitatis in Verbo fulgentes demonstrando

strando, ex quorum intuitu ritè pronunciavit Concilium, Verbum esse verè divinum; Jam verò si testimonium Concilii de Verbo in ipso Verbo fundatur, quomodo illius authoritatem apud nos fundare poterit?

DISPUT. III.

2. Argum.

VII. Sed libet Adversarios adhuc pressiùs urgere: Nam si fides nostra de Divinitate Scripturæ resolvitur in authoritatem Concilii generalis, necesse est ut eâdem fide divinâ credatur Concilii authoritas, quâ creduntur alii fidei Articuli propter authoritatem Concilii, & quia Concilium non habet authoritatem, nisi sit legitimum, necesse est ut fide pariter divinâ cognoscatur hoc aut illud Concilium esse legitimum. At id fieri nequit, quandoquidem humano testimonio tantùm probari potest, imò ne probari quidem certò potest; ut enim sciam legitimum esse Concilium, perspectum mihi esse debet; An omnes quorum interest legitimè fuerint vocati, & Concilio interfuerint? An legitimi fuerint Episcopi, & ritè ordinati? An libera fuerint suffragia, & cætera id genus, quæ cùm dubia sint & incerta, incertam etiam necesse est Concilii authoritatem esse. Rursus si Concilium authoritatem Scripturæ debet conciliare, priùs illam quoad nos obtineat oportet: At quo tandem pacto poterit eam obtinere, si nondum definitum sit an Concilium sit supra Papam, an Papa supra Concilium, quamdiu enim nihil certi eâ de re sancitum est, adhuc sub Judice lis est, & neutra pars pro certâ & indubitatâ haberi debet. Jam nemo nescit inter Pontificios, quæstionem hanc, & jam olim magno animorum æstu agitatam fuisse, & etiamnum hodie agitari, & indecisam manere, ipso teste Bellarmino lib. 2. de Conciliis cap. 13. aliis supra Pontificem Concilio, aliis Pontifici supra Concilium authoritatem hanc vindicantibus. Si ergo hactenus indefinitum manet, utri summa illa authoritas tribuenda sit, & si liberum est & integrum cuique dubitare, penès quem sit infallibile illud judicium, fides nostra anceps semper hærebit, si nullo alio tibicine nititur, & quidquid Concilium, vel Pontifex de Scripturâ judicaverint, semper erit dubium, utpote à dubio & incerto principio pendens.

VIII. Verùm demus etiam Pontificem id juris obtinere, quæ sententia est Jesuitarum & Sedis Romanæ assentatorum, ut Testimonium Ecclesiæ non aliud sit quàm Papæ judicium; ne sic quidem rebus suis meliùs consulent, vel fidem nostram magis firmabunt. Primò, quia semper est incertum, quis verus ac genuinus sit Papa: nam cùm ex Adversariorum hypothesi, necessaria sit absolutè intentio Ministri ad Sacramentum conficiendum, absque qua nec Baptismus, nec Ordinatio ritè fieri possit, & nemo certus esse possit de alterius hominis intentione, quis non videt nemini constare posse, utrùm hic vel ille Papa verè baptizatus fuerit, & ritè ordinatus, atque adeò totam Religionem Pontificiam, quæ

Ponti-

Disput. III. Pontificum authoritate nititur, incertam esse & dubiam? Accedit etiam quòd quæstio eadem semper recurret. Unde nobis constet Pontificem jus hoc obtinere, & in judicio suo non errare; Vel enim id perspectum habebimus ex ipsa Scriptura, quæ hanc Pontifici datam esse à Christo potestatem pronunciavit; Sed quænam testimonii istius vis esse poterit, siquidem de Scriptura adhuc dubitamus? Vel à Traditione Veterum; Sed eadem recurret de veritate istius Traditionis difficultas; Vel à Testimonio præsentis Ecclesiæ; Sed cùm Ecclesia tota ex ipsorum mente ad unum tandem referatur Papam, sequitur de se ipso testimonium perhibere, atque adeò ipsi credendum esse simpliciter, quia αὐτὸς ἔφα, quod nemo non videt absurdissimum esse. Rursus cùm sua debeat constare Pontifici judicii sui ratio, vel ea pendebit unicè à mero hominis judicantis arbitrio, ut sit pro ratione voluntas, & sic credendum pronunciârit quia ita libet; sed si hoc foret, à quonam fidem impetrare poterit? & cur voluntas illius potiùs quàm mea mihi credendi erit regula? Vel judicii fundamentum ab ipsa Scriptura petendum erit, ut divinam esse pronunciet, quia talem esse re ipsa ex divinis ejus notis sedulo adhibito studio deprehendit; At sic Scriptura suam authoritatem semper apud ipsum habebit antecedenter ad ejus judicium, quod volumus.

IX. Atque hoc fortiùs ex eo confirmatur, quòd cùm una sit omnium fides, ut Scriptura disertè testatur Eph. 4. 5. idem etiam debeat esse fidei principium & prima credendi ratio, tam in singulis fidelibus, quàm in iis qui Præpositorum munere funguntur, & Ecclesiæ repræsentativæ nomine veniunt. Cùm ergo Ecclesia non possit ipsa sibi primum esse principium credendi, ut propter se ipsam credat Scripturæ, sed necessariò aliquod extra se fundamentum fidei suæ in Scriptura habere debeat; non potest etiam nec debet obtrudi plebi Christianæ tanquam prima credendi ratio, ut ἀβασανίστως excipiat quicquid Ecclesia pronunciat, & fidem suam ultimatè in illam refundat; sed quæ fuit ratio credendi Ecclesiæ, eadem debet esse singulis fidelibus, ut credant quidem per ejus ministerium, sed non propter ejus authoritatem, sed tantùm propter Deum in Scriptura loquentem, quò Ecclesiæ judicium niti necesse est, & ad quem testimonio suo nos manuducit.

3. Argum. X. Tertiò. Quæ fuit Verbi authoritas, antequam scripto traderetur, eadem debet esse postquam scripto consignatum est, quippe tantum abest ut scriptione minuatur Verbi authoritas, ut potius magis stabiliatur; unde Sermo Propheticus, qui non alius est à Scriptura Veteris Testamenti, dicitur à Petro cap. 1. 2æ. ℣. 19. λόγος βεβαιώτερος, scilicet respectu nostri, non solum quolibet hominum in terra loquentium testimonio, sed etiam ipsius Dei cœlitus loquentis voce. At Verbum antequam scripto mandaretur,

erat Authenticum per se iis ad quos perferebatur, nec ad aliud externum testimonium exigebatur; nullum enim erat Tribunal externum quod consulerent fideles, quibus Verbum prædicabatur, nullá revelationem illam commendabat Ecclesiæ authoritas, sed propria authoritate recipiebatur. Unde enim quæso veteres Patriarchæ Verbum sibi revelatum agnoverunt esse Dei Verbum? nunquid hic Ecclesiæ alicujus authoritas intercessit vel judicium? An Verbum a Prophetis traditum pro divino haberi non potuit a fidelibus, nisi ad supremum aliquod Ecclesiæ tribunal confugiendo, cùm videamus, sæpe invitis ipsis Ecclesiæ Rectoribus, Verbum Domini populo exposuisse, quod Jeremias de se testatur Jerem. 8. 8. & 28. & 36. Ita si de Apostolis loquimur; Unde factum ut Euangelium ab ipsis prædicatum suam apud Auditores obtinuerit authoritatem? An aliquo Ecclesiæ Judaïcæ Testimonio; sed tantùm abest ut calculo suo hoc approbaverit, ut contra omni ope illud supprimere conata sit, & ejus Præcones igne & ferro persecuta sit. An propriam hic authoritatem obtendunt Apostoli? Sed hoc quis non videt perridiculum futurum fuisse apud eos, quibus vel planè ignoti erant, ut apud Gentiles, vel quibus invisi & suspecti, ut apud Judæos, quibus quantò notiores erant, tantò erant despicatiores. Itaque superest, ut non aliunde quam a sublimitate, gravitate, & excellentiâ ipsius doctrinæ suam apud fideles authoritatem Verbum ipsorum obtinuerit. Et sanè Thessalonicenses audito tantum Paulo, sine testimonio alicujus Ecclesiæ, doctrinam ejus amplexi sunt ut Dei Sermonem 1. Thes. 2. 13. Galatæ ipsum receperunt ut Angelum Dei, imò ut Christum Jesum Gal. 4. 14. nullius Ecclesiæ commendatione; Et Beroënses Act. 17. 2. Verbum ejus non exigebant ad Ecclesiæ alicujus judicium, sed tantum ad unius Scripturæ amussim.

DISPUT. III.

1. Thess. 2. 13. Gal. 4. 14. Act. 17. 2.

XI. Rursus, Si aliquod Ecclesiæ decretum seu testimonium intercedere debuit ad Scripturæ divinitatem demonstrandam, vel particulare fuit, vel universale; Prius absurdum est & inutile; quia agitur de omnium, qui ubique sunt, Christianorum fide; Posterius falsum est; nullum enim proferri potest, a quo Scripturæ suam quoad nos authoritatem habuerint. Nam Concilium Hierosolymitanum quæstionem hanc ne attigit quidem: Et Vetus Testamentum jam suum Canonem habuit authenticum, non tantum apud Judæos, sed & apud Christianos, qui dictis Propheticis ab ipso statim initio fidem suam confirmabant. Post Concilium Hierosolymitanum nullum fuit Ecclesiæ judicium universale usque ad Nicænum, id est 325. post Christum annis. Scio afferri Concilium Laodicenum & Carthaginense tertium; sed præterquam quòd fuerunt Provincialia tantum, adeoque particularia, non universalia & œcumenica; Certum est non constituere Canonem, sed factum jam supponere; ὅτι δεῖ, inquit Laodicenum Canon. 59. ἰδιωτικοὺς ψαλ-

4. Argum.

μοὺς λέγεσθαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐδὲ ἀκανόνιστα βίβλια, ἀλλὰ μόνα τὰ κανονικὰ τῆς καινῆς παλάιας διαθήκης. *Non oportet Psalmos privatos in Ecclesiis dici, neque libros qui sunt extra Canonem legere, nisi solos Canonicos Veteris & Novi Testamenti.* Sic Carthaginense tertium; *Quia à Patribus ista accepimus legenda.* Ergo jam tum constitutus erat Canon, & nullus potest ex Patribus proferri, qui non testetur jam ante sua tempora constitutum fuisse. Certè clarè hoc colligitur ex ipso Concilio Nicæno, ubi Arius ex Scripturis non potuisset damnari, prout Athanasius apud Eusebium testatur factum, ἐξ ἐγγράφων μετὰ εὐσεβείας ἐννοουμένων λέξεων *ex verbis Scripturæ piè intellectis*, nisi jam Canon Scripturarum constitutus fuisset & agnitus. Sed quid opus multis, cùm aurea Constantini Imperatoris ad Patres Concilii verba, quæ apud Theodoretum habentur hist. 1. cap. 7. scrupulum omnem eximant. *Euangelici*, inquit, *& Apostolici Libri, nec non antiquorum Prophetarum Oracula nos docent, quid de re divina sentiendum sit, proinde positâ discordiâ sumamus ex verbis divinitus inspiratis solutionem quæstionis.* Si ergo receptæ sunt à Patribus Scripturæ & pro Canonicis habitæ, sine ullo Ecclesiæ vel particularis vel universalis decreto; Quis non videt malè suspendi earum authoritatem ab Ecclesiæ Testimonio?

XII. Et sanè tam procul fuêre Veteres à suspendenda authoritate Scripturarum ab Ecclesia; Ut contrà censuerint ipsam Ecclesiam non alibi quàm in Scripturis quærendam esse, & ex illis cognoscendam: Instar omnium nobis nunc sit unus Augustinus, qui passim hoc inculcat contra Donatistas, sed nuspiam clariùs hoc testatur quàm lib. de unitate Ecclesiæ cap. 2. *Inter nos & Donatistas est quæstio ubi sit Ecclesia; Quid ergo facturi sumus; in verbis nostris eam quæsituri, an in verbis Capitis sui? Puto quod in illius potius verbis eam quærere debeamus, qui Veritas est & optime novit Corpus suum.* Sic cap. 3. *Non audiamus* hæc dico, hæc dicis, *sed audiamus* hæc dicit Dominus, *sunt Libri Dominici, quorum authoritati utrique consentimus, utrique credimus, utrique servimus, ibi quæramus Ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram.* Et paulò pòst, *Auferantur illa, quæ adversùs nos invicem, non ex divinis Canonicis libris, sed aliunde recitamus, quia nolo ex humanis documentis, sed divinis Oraculis Sanctam Ecclesiam demonstrari.* Et cap. 16. *utrum ipsi*, scilicet Donatistæ, *Ecclesiam teneant, non nisi Divinarum Scripturarum Canonicis libris ostendant, quia nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quod in Ecclesia Christi simus, quia ipsam quam tenemus Ecclesiam Optatus, vel Ambrosius, vel alii innumerabiles nostræ Communionis Episcopi tenuerunt, aut quia tanta fiunt in eo mirabilia; Quæcunque talia in Catholica Ecclesia fiunt, ideò sunt approbanda, quia in Catholica fiunt, non ideo ipsa manife-*

statur

ſtatur Catholica, quia hæc in ea fiunt. Ipſe Dominus Jeſus cùm reſurrexiſſet à mortuis, & diſcipulorum oculis videndum manibúſque tangendum corpus ſuum offerret, ne quid fallaciæ ſe pati arbitrarentur, magis eos teſtimonio Legis & Prophetarum confirmandos eſſe judicavit. Hæc ſunt cauſæ noſtræ documenta, hæc firmamenta &c. Quæ verba luce meridiana clariùs probant, Eccleſiam à Scripturâ demonſtrandam eſſe ex ſententiâ Auguſtini. DISPUT. III.

XIII. Sed quia decantatus ex ejus libro *contra Epiſtolam Fundamenti* cap. 5. ſolet identidem nobis objici locus ubi ait; *Ego verò Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commmoveret Authoritas*, antequam ad alia tranſeamus; videamus paucis an alicujus ſit momenti ad ſententiam Adverſariorum confirmandam, facilè autem demonſtrari poteſt, perperam locum hunc adversùs nos adduci. Nam ut non dicamus, fidem noſtram nec exemplo nec teſtimonio humano niti, adeóque qualiſcunque fuerit mens Auguſtini, non poſſe urgeri adversùs nos, qui Domino noſtro tantùm ejúſque Oraculis ſtamus & cadimus; multa ſunt quæ hic reponi poſſunt, ex quibus luculenter patet, ſenſum, quem verbis iſtis affingunt Adverſarii, tum à veritate, tum à mente Auguſtini alieniſſimum eſſe. Primò multi ex Pontificiis non infimæ notæ docent, id intelligendum non de Eccleſiâ præſenti, pro cujus Authoritate hîc pugnatur, ſed vel de Eccleſiâ primitivâ, quæ ut loquitur *Gerſon* tractatu de vitâ Spirituali animæ Lect. 2. *Eſt eorum fidelium congregatio, qui Chriſtum viderunt, audierunt, & teſtes extiterunt.* Atque in eâ ſententiâ ſunt *Gerſon*, *Driedo*, *Durandus*; Vel volunt Auguſtinum non loqui de principali fundamento, propter quod creditur Scripturæ authoritas, ſed de *medio per quod* homines infideles & in fide novitii primò perducuntur ad Sacræ Scripturæ cognitionem. Quæ mens eſt *Petri de Alliaco* Cardinalis Cameracenſis, qui quæſt. 1. in 1. Sententiam Art. 3. ſic de Teſtimonio Auguſtini diſſerit. *Per Authoritatem Auguſtini*, inquit, *non habetur quod ipſe crediderit Euangelio per authoritatem Eccleſiæ tanquam per principium Theologicum, ex quo Euangelium Theologicè probetur eſſe verum, ſed ſolum tanquam ex cauſâ movente ipſum ad fidem Euangelii, ac ſi ipſe aut alius dixiſſet. Non crederem Euangelio niſi me Eccleſiæ Sanctitas aut Chriſti miracula commoverent, in quo dicto licet fidei Euangelii cauſa aliqua aſſignatur, non tamen aliquod principium prius, cujus fides cauſa ſit ut Euangelio credatur.* Sic & Canus lib. 2. Loco. the. c. 8. *Non docet fundatam eſſe Eccleſiæ fidem in Eccleſiæ authoritate, ſed ſimpliciter nullam eſſe certam viam, quâ ſive infideles, ſive in fide novitii ad ſacros libros ingrediantur, niſi Eccleſiæ Catholicæ unum & eundem conſenſum*: At utrumvis iſtorum ſenſuum ſequamur, nihil inde accedet Pontificiorum ſententiæ.

XIV. Secundò, certum eſt Auguſtinum hic de ſe loqui, non

 qualis

DISPUT. III. qualis erat tunc Catholicus, sed vel ut olim fuerat Manichæus, vel in persona Catechumeni; Licèt ergo agnoscat se Ecclesiæ authoritate adductum fuisse ad credendum Euangelio; non inde sequitur fidem ab ejus Authoritate pendere, quia alia est ratio incipientium; alia proficientium seu perfectiorum. Ecclesia potest quidem respectu priorum esse manuductio ad fidem Scripturæ, ut antea diximus, sed non potest statim esse motivum κύριον & primarium respectu fidelium. Ne verò quis regerat, Augustinum videri de se loqui jam Catholico, ex eo quòd in imperfecto dicit *commoveret*, *crederem*, non in plusquàm perfecto *credidissem*, *commovisset*; proclive est respondere, phrasim hanc ipsi esse familiarem ex Africanorum more. Sic Tom. 1. de vita beata. *Sic exarsi*, inquit, *ut omnes illas anchoras rumpere vellem*, *nisi me nonnullorum hominum existimatio commoveret*, hìc *vellem* & *commoveret* ponitur pro *voluissem* & *commovisset*. Sic lib. 2. Confess. c. 8. *Si tunc amarem poma illa*, *quæ furatus sum*, *& frui cuperem*, *possem etiam solus*, pro *amavissem*, *cupivissem*, *potuissem*. Ita Retract. lib. 1. cap. 3. *Nec tamen nomine isto uteremur*, *si jam satis essemus litteris Ecclesiasticis eruditi*, pro *usi fuissemus* & *fuissemus*. Ita Optatus lib. 1. *Pax si ut data erat*, *sic integra inviolataque permansißet*, *nec ab Authoribus Schismatis turbaretur*; pro *turbata fuisset*. Innumera istiusmodi afferri possent ad loquutionis istius frequentem usum apud Augustinum evincendum. Sed licèt eò non deveniamus, optimè sensus constabit, modò notemus Augustinum ibi alienam personam inducere, hominis putà novitii & Catechumeni ad fidem adducendi. Patet ex scopo & verborum serie; Negotium illi erat cum Manichæis, qui absque controversia credi sibi volebant, quum veritatem se habere pollicerentur, non ostenderent; quia verò, ut Manichæo suo fidem adstruerent, Euangelium obtendebant, rogat quidnam facturi sint, si in hominem incidant, qui ne Euangelio quidem credat; ut in suam sententiam eum adducant; *Si invenires aliquem*, *qui Euangelio non crederet*, *quid faceres dicenti tibi*, *non credo*; statim ipse suscipiens non credentis personam, subjicit; *Ego verò Euangelio non crederem &c.* quasi dicat pone ob oculos aliquem, qui nondum credit, v. g. finge me non credere, certè Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ commoveret authoritas. Confirmatur ex cap. 3. ubi priusquam ad rem accedat, statuit se personam Novitii agere. *Nemo nostrûm dicat jam se invenisse Veritatem*, *sic eam quæramus*, *quasi ab utrisque nesciatur*, *ita diligenter & concorditer quæri poterit*, *si nulla temeraria præsumptione inventa & cognita esse credatur*. *Aut si & hoc à vobis impetrare non possumus*, *saltem illud concedite*, *ut vos tanquam incognitos nunc primùm audiam*, *nunc primùm discutiam &c.* Nec obstat quod Stapleton. reponit eum vocare Ecclesiam Catholicam, quod videtur facere non potuisse, si fuisset adhuc alienus ab ea. Quidni enim Catholi-

cam.

eam potuit dicere *διακριτικῶς*, vel quia sic vulgò audiebat, quòd tum temporis is usus invaluerat, ut hoc Catholicæ nomine distingueretur vera Ecclesia ab omnibus sectis, quæ sibi & Ecclesiæ & Christianæ nomen audebant arrogare; vel quia revera talis erat etiam tum, cum pro tali ab ipso non haberetur, & quæ pro tali nunc ab ipso cognoscebatur. Sic Confess. lib. 3. cap. 10. *Irridebam illos Sanctos Servos & Prophetas tuos.* Non quòd agnosceret ut Prophetas, tunc cùm irridebat, quomodo enim irrisisset? sed quia tales revera erant, & ab ipso quum scribebat habebantur. DISPUT. III.

XV. Tertiò, Augustinus agit de *motivo externo* ad fidem, eóque ministeriali & humano, non de *infallibili credendi principio.* Licèt enim fateatur Ecclesiæ authoritatem posse esse inter motiva ad fidem respectu incipientium, ut nondum credentes ad fidem Euangelii præparentur, quod ipse appellat *opportunum quærendi exordium* lib. de utilit. cred. cap. 7. Agnoscit tamen non esse solum vel præcipuum; sed Veritatem ipsam Scripturis contentam longè illi præferendam; patet ex cap. 4. Postquam varia adduxit, quibus in Ecclesia Catholica tenebatur, addit, *Apud vos autem*, scil. Manichæos, *ubi nihil eorum est quod me invitet & teneat, sola personat veritatis pollicitatio, quæ quidem, si tam perfectè monstratur, ut in dubium revocari non possit, præferenda est iis omnibus, quibus in Catholica teneor, si autem tantummodo promittitur, non exhibetur, nemo me movebit ab ea fide, quæ animum meum tot & tantis nexibus Christianæ Religioni adstrinxit.* Ita cap. 14. *Eos sequamur qui nos invitant prius credere, quum nondum valemus intueri* (hic primus gradus est & introductio ad fidem) *ut ipsâ fide valentiores facti, quod credimus intelligere mereamur*, (id est obtineamus, ex usu illius seculi) *non jam hominibus, sed ipso Deo intrinsecus mentem nostram firmante & illuminante.* Ex quibus cuivis colligere promptum est, non hanc sancto Viro fuisse mentem, ut fidem quam Scripturis habemus, ab arbitrio Ecclesiæ suspenderet, sed tantum ut indicaret, quod nos quoque verum fatemur, eos qui nondum sunt illuminati, Ecclesiæ reverentia ad docilitatem induci, ut Christi fidem ex Euangelio discere sustineant, atque hoc modo Ecclesiæ authoritatem esse velut isagogem, quâ ad fidem Euangelii præparamur. Unde rectè Vessellus Groningensis lib. de potestate Ecclesiæ, dicit esse *Verbum originis de credendo, non comparationis & præferentiæ.* Atque huc potest non incommodè referri, quod Augustinus utitur voce *commovendi*, non *persuadendi*, vel alio quopiam vocabulo, ut innuat Ecclesiam concurrere ad fidem non principaliter & primario, sed initialiter & organicè, & quidem tanquam causam adjuvantem, non ut causam essentialem & primariam.

XVI. Quartò *Authoritas*, de quâ loquitur Augustinus, non est *juris & imperii*, qualem hîc fingunt Adversarii, quasi credendum fuerit simpliciter, quia Ecclesia id dicebat, sed *Authoritas dignitatis*, quæ

 quæ ſcilicet petebatur ex magnis & illuſtribus in Eccleſiâ Providentiæ divinæ documentis, in quibus Dei digitum agnoſcebat, qualia erant miracula, populorum conſenſio, vetuſtas, ſucceſſio, & id genus alia, ſic cap. 4. *Ut hanc omittam Sapientiam, quam in Eccleſiâ Catholicâ eſſe non creditis, multa ſunt alia, quæ in ejus gremio me juſtiſſimè teneant, Tenet conſenſio populorum atque gentium, Tenet Authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata.* Sic contra Fauſtum Manichæum lib. 2. cap. 2. explicans, unde cognoſcantur genuina Scripta Apoſtolorum, ait, *Vides hâc in re quid Eccleſiæ Catholicæ valeat Authoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis Sedibus Apoſtolorum uſque ad hodiernam diem ſuccedentium ſibimet Epiſcoporum ſerie & tot populorum conſenſione firmatur.* Hoc ſenſu non negamus Authoritatem iſtam Eccleſiæ poſſe fidem adjuvare in convertendis, eamque in converſis confirmare, ſed nunquam eò pertinebit, ut ejus ſit primarium fundamentum, quod extra veritatem ipſam Scripturâ contentam quærendum non eſt.

Scripturam per ſe ipſam probari oſtenditur.

XVII. Atque ex his ſatis ſuperque evicimus, Scripturam ab Eccleſiâ authoritatem ſuam non mutuari, nec quoad ſe, nec quoad nos, quod primum fuit noſtræ probationis caput: Ad ſecundum nunc pergimus, ut demonſtremus non aliunde, quàm à ſe ipſa Scripturam probari, & propter ſe divinam credi. Hoc verò non unâ ratione demonſtrari poteſt:

1. A natura primorum principiorum.

Primò *à naturâ ſummorum generum & primorum principiorum.* Nam ſi ſumma rerum genera, & prima principia in ordine rerum naturalium hoc habent peculiare, ut ſint nota ſe ipſis, nec aliunde demonſtrari poſſint, alioqui res in infinitum abiret; Utique Scriptura, quæ primum eſt principium in ordine Revelationis ſupernaturalis, à quo cætera pendent, à ſe ipsâ authoritatem habere debet, & non aliunde aſcitam. Hoc autem eſſe de ratione primorum principiorum Philoſophus 1. Topic. notat. ἀληθῆ μὲν καὶ πρῶτα τὰ μὴ δι' ἑτέρων, ἀλλὰ δι' αὑτῶν ἔχοντα τὴν πίστιν, οὐ δεῖ γὰρ ἐν ταῖς ἐπιστημονικαῖς ἀρχαῖς ἐπιζητεῖσθαι τὸ διότι, ἀλλ' ἑκάστην τῶν ἀρχῶν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν εἶναι πιστήν. *Vera & prima illa ſunt, quæ non ab aliis, ſed à ſe ipſis fidem habent, non enim oportet in ſcientificis principiis quærere quare, ſed unum quodque ipſum per ſe eſſe certum.* Quò pertinent iſta Baſilii in Pſ. 115. ἀνάγκη ἑκάστης μαθήσεως ἀνεξετάστους εἶναι τὰς ἀρχὰς τοῖς μανθάνουσιν. *Neceſſe eſt ſingularum diſciplinarum ejuſmodi eſſe principia ut in ea non inquirant.* Si ergo ſcientiarum aliarum principia authoritatem ſuam aliunde non mutuantur, ſed ab iis qui naturali lumine pollent per ſe innoteſcunt: Quis dixerit Scripturam, quæ primum eſt fidei principium, adventitio quodam lumine indigere, ut innoteſcat iis, qui oculos mentis illuſtratos habent? hinc *Lyranus* Prologo in Biblia. *Sicut in Philoſophia veritas cognoſcitur per reductionem ad prima principia per ſe nota,*

ita

ita & in Scripturis à Sanctis Doctoribus traditis veritas cognoscitur quantum ad ea, quæ sunt fide tenenda per reductionem ad Scripturas Canonicas. Nec hilum proficit Stapletonus, imò pro nobis facit, quum excipit, principia quidem in se non probari & esse indemonstrabilia in τῷ διότι, sed propter nostram tarditatem nobis interdum explicari quoad τὸ ὅτι, sic Scripturas demonstrari per Ecclesiam, non quid sint in se, sed quid sint quoad nos, ut à nobis acceptentur: Nunc enim non quærimus, quo medio nobis possit innotescere Scriptura quoad nos, sed quo argumento vel propter quid divina à nobis habeatur. Illud est τὸ ὅτι, hoc verò τὸ διότι, si ergo Stapletonus concedit, Scripturam non posse aliunde probari quoad τὸ διότι, sed tantùm quoad τὸ ὅτι, ad nos accedit & largitur ultro quod volumus, fatemur enim Scripturam à posteriori posse probari per notas suas, sed aliunde à priori negamus.

XVIII. Secundò *à Comparatis*, Ut objecta sensuum à natura sunt ita comparata, ut à facultatibus suis bene dispositis statim ut iis applicata sunt, dijudicentur absque ullo alio argumento externo, utpote imbuta iis qualitatibus, quarum appulsu facilè dignoscuntur, propter arcanam scilicet proportionem & consensionem facultatis ad objectum, ut materiæ ad formam. V.G. Sol propriis radiis & innato splendore videtur, cibus propria dulcedine cognoscitur, odor propria fragrantiâ percipitur: Ita ut nemine etiam testante, facile lucem Solis, cibi suavitatem, & odoris fragrantiam per se ipsas cognoscam & ab aliis discernam. Id ipsum in gratia & hoc præsertim in negotio occurrit. Scriptura Sacra, quæ proponitur nobis respectu novi hominis & sensuum ejus spiritualium Heb. 5. 14. modò sub imagine Solis & admirandæ lucis Psalm. 119. 105. 2. Petr. 1. 19. modò cibi suavissimi & mellis dulcissimi Psalm. 19. 10. & 119. 102. 103. Isa. 55. 1. 2. 3. 2. Petr. 2. 23. modò odoris fragrantissimi Cantic. 1. 3. modò vocis jucundissimæ Joan. 10. 27. 1. Joan. 1. 1. modò gladii acuti & ignis penetrantissimi Heb. 4. 12. Jerem. 23. 29. per se ipsam à novi hominis sensibus facilè dignoscitur, & propriâ luce, suavitate, fragrantiâ, & efficaciâ cognoscendam se præbet, nihil ut opus sit argumenta aliunde conquirere. Hinc Sol justitiæ non citiùs exoritur, & micantes in Verbo radios diffundit, quin fidelis divino fidei oculo illico eum intueatur, & ad ejus lucem exultet Malach. 4. 2. Joan. 5. 35. Vox amabilis Christi non citiùs auribus nostris insonat, quin eam exaudiamus & internoscamus, ut oves ejus Joan. 10. 29. Cant. 2. 8. Panis vitæ, & mel divinarum consolationum non statim ipsi apponitur, quin confestim illum deglutiat, & gustet bonum hoc Dei Verbum 1. Petri 2. 3. Heb. 6. 5. Cant. 2. 3. & fructum palato suavem experiatur. Christi Satisfactio & Justitia εὐωδεστάτη Eph. 5. 2. non potest illi proponi, quin currat in odorem unguentorum

Disput. III. torum ejus Cant. 1. 3. & instar Aquilæ cœlestis in divinum istud πτῶμα illico advolet Matt. 24. 28. denique cœlestis Veritatis ignis & gladius non potest exeri & admoveri, quin illico animam inflammet, & ad intimos cordis recessus penetret Luc. 24. 32. quin vivus & efficax iste Dei Sermo se acutiorem & penetrantiorem quovis gladio ancipiti exhibeat, & pertingat usque ad divisionem ossium & spiritûs, compagumque & medullarum, dijudicetque cogitationes, & conceptiones cordis Heb. 4. 12. Cùm ego Scriptura se Lucem, Cibum, Vocem, Odorem, Ignem & Gladium vocet, eo ipso insitam ingenitamque vim sibi esse testatur, quæ luculentum sui argumentum præbet iis omnibus, qui sensus exercitatos habent ad discretionem veri & falsi, boni & mali. Unde si quis roget, quá ratione persuadeamur a Deo fluxisse nisi ad Ecclesiam confugiamus, perinde est ac si quis petat, Unde discamus lucem discernere a tenebris, album a nigro, dulce ab amaro: Non enim obscuriorem veritatis suæ sensum ultro Scriptura præ se fert, quam coloris sui res albæ & nigræ, & saporis dulces ac amaræ. Hinc optimè Lactantius lib. 3. Insti. cap. 1. *Tanta est potentia veritatis, ut se ipsam quamvis in rebus exiguis suâ claritate defendat.*

XIX. Hoc ipsum verò ulteriùs confirmari potest a simili. Nam si in rerum natura nullum est effectum, quod causæ suæ notas & characteres quosdam non referat, sive in naturalibus, sive in voluntariis; Si singula Dei opera admirabiles Opificis virtutes conspiciendas nobis præbent, cumque ita repræsentant, ut ex iis non obscurè cognoscatur: Quis crediderit Scripturam, quæ magnum est Dei opus, nulla Authoris sui κριτήρια præ se ferre? Imo eo luculentius debuit se in illa nobis contemplandum exhibere, quòd in eum finem eam tradere voluit, ut speculum esset splendidissimum Divinitatis, & fidei atque morum norma indeclinabilis; Alias dicendum erit, Deum vel non potuisse, vel noluisse se in illa exprimere. Quod utrumque non minus impium quam absurdum est, & Bonitati, Sapientiæ & Potentiæ Dei ex æquo repugnat.

3. A Scripturæ naturâ. XX. Tertio id ipsum colligimus ex *Scripturæ ipsius naturâ*: Nam quæ ratio est Legis ad Subditos, Testamenti ad Custodem, cui commissum est, Regulæ & Normæ ad Artificem qui ea utitur; Ea debet esse Scripturæ ad Ecclesiam. Nam illa & Lex est summi Principis, & Testamentum Patris cœlestis, & Regula atque Canon fidei & morum certissimus. At neque Lex suam a Subditis, quibus fertur, vel Præconibus, quibus promulganda datur, mutuatur authoritatem, sed illam unicè habet a Principe qui eam sancit; Neque Testamentum pondus suum obtinet quoad nos ab eo cui concreditum est, sed a voluntate Testatoris, nec Gnomonis & Regulæ virtus ab artificis instrumenta illa tractantis ingenio & solertia pendet; sed ab interna

& essen-

& essentiali ejus proprietate, quam illi ordinis & veritatis author Deus dedit: Ita licèt Ecclesia Legem istam æternam Regis Regum accipiat ut Subdita, & promulget ut Præco, licèt Testamentum Patris cœlestis custodiat ut Tabellio, & Regulam hanc infallibilem applicet: normáque utatur instar periti artificis ad ædificium fidei; nemo tamen dixerit authoritatem Scripturæ conciliare, quando tota ab ipsius naturâ & essentiali proprietate, quæ ipsi à Patre Luminum ejus authoritate indita est, pendet. Unde fidele quidem relinquitur Ecclesiæ ministerium, sed nulla authoritas; & si quid addat aut detrahat mandatis, quæ à Domino accepit, in idem crimen incurrit, in quod Notarius tabulas Testamenti corrumpens, aut Præco commentitium Edictum promulgans, & Regium Chirographum ementiens; Imò tantò atrocius est scelus, quantò Divina humanis, & æterna caducis præstant. DISPUT. III.

XXI. Neque hîc omittendum, quòd Pontificii ipsi Scripturas respectu Ecclesiæ volunt esse instar *Literarum Credentiæ* (sic eas vocabat *Perronius* Cardinalis) quæ fidem illi adstruant in ministerio suo; quamvis enim malè inde elicere velit Cardinalis Scripturarum insufficientiam ex eo, quòd in Literis credentialibus non omnia contineantur, quæ in mandatis data sunt Legato; Quia non sunt tantùm Literæ credentiæ, sed etiam Edictum & Lex Principis, quæ omnia credenda & facienda sancit, ut vetitum sit quidquam illi addere vel detrahere; Nihilominus ad hominem eo possumus uti argumento, ad sententiæ quam tuemur confirmationem. Quemadmodum enim Literæ credentiæ suam non habent à Legato Principis apud eos authoritatem, ad quos mittitur; sed duntaxat à se ipsis & sigillo Principis apposito: Ita Scriptura licèt per Legatos Dei ad nos deferatur, nunquam tamen ab ipsis pondus & authoritatem suam recipere potest, sed demum à se ipsa & characteribus ipsi insitis, qui sunt veluti totidem summi Principis sigilla, quibus ea divina & infallibilis per se certissimè agnoscitur.

XXII. Denique ne plura congeramus argumenta. Si Scriptura est per se, & quoad se authentica, ut videri volunt hoc fateri Adversarii, non potest non esse pariter authentica quoad nos. Quicquid enim Scripturæ authoritatem in se tribuit, & facit ut Divina sit & αὐτόπιστος, id ipsum etiam necessariò eam conciliare debet illi respectu nostri. Cùm enim Scripturæ authoritas nihil aliud sit, quàm dignitas ejus & præstantia divina, per quam fit ut fidem & obsequium apud homines mereatur. Quid obstat quominus quod eam talem reddit in se, præstet etiam quoad nos? Et sanè si Scriptura est in se Divina propter admirandam mysteriorum, quæ in ea traduntur, sublimitatem, propter perfectam partium omnium inter se consensionem, propter cœlestem ubique & nihil terrenum redolentem doctrinam, propter summam tum dogmatum tum præceptorum sanctita- *4. Ab authentia Scripturæ propriâ.*

Disput. III. tem & puritatem, propter maximam Verbi efficaciam, quæ in intimos cordis recessus quovis gladio ancipiti potentiùs penetrat, & propter alia istiusmodi insita κριτήρια. Quare eadem argumenta oculis mentis exposita fidem ejus in nobis non ingenerarent? Vel enim id fiet, quia non sunt per se sufficientia ad αὐθεντίαν ejus constituendam, vel ad eandem nobis demonstrandam. Sed nec prius dici potest, quia, fatentibus ipsis Adversariis, Scriptura est in se authentica; nec posterius, quia est natura qualitatum, quibus subjectum aliquod ut tale constituitur, ut per easdem nobis innotescat, si modò ad eas animum appellere volumus, ut calor, quô ignis constituitur in esse calidi, est etiam apud nos ejus notificativus, sapor quô cibus constituitur in esse sapidi, subjectum suum declarat iis, qui gustu aliquo pollent: Character seu stylus libri alicujus nos ad cognitionem Authoris deducit, etiam sine ullo alio testimonio, ut qui exercitatus est in lectione Aristotelis, vel Ciceronis, facilè ex stylo & dicendi charactere genuina scripta eorum à supposititiis discernere poterit, etsi nullus de illis testetur: Quidni etiam divini Scripturæ Characteres, qui ejus Majestatem & authoritatem constituunt, eandem etiam nobis declararent, si modò oculum fidei aperire volumus, ut eorum cognitioni incumbamus? Non diffiteor equidem posse operam Ecclesiæ intercedere, ut ejus interventu nobis innotescat; sed aliud est ministerium, per quod ad eam fidem adducimur, aliud fundamentum & motivum præcipuum, quô fides nostra nititur. Neque hoc diffiteri potest Bellarminus, cùm eadem utatur methodo. Nam disputans contra Libertinos, Scripturæ Divinitatem probat ex Characteribus ipsi insitis, lib. 1. de Verbo Dei c. 2. Vel E. solidè probavit Scripturam ex notis suis; & sic Scriptura per Scripturam probari potest; Vel non, & sic in se ipsum incurrit, quia ibidem apertè profitetur, *Sacris Scripturis, quæ Propheticis & Apostolicis literis continentur, nihil esse notius, nihil certius, ut stultissimum esse necesse sit, qui fidem illis habendam neget.* In eadem etiam sunt sententia plurimi ex Pontificiis, qui vi veritatis victi ultro agnoverunt, Scripturam per se ipsam probari, quorum testimonia nunc brevitatis studiô omittimus; Videatur *Canus* l. 2. lo. Theo. c. 8. *Grego. de Valentia* lib. 1. de Analysi fidei c. 15. *Petrus à Soto* c. 7. Defens. Catho. *Valdensis* doctr. fid. l. 2. c. 20. & 21. *Scotus* q. 2. prologi in lib. sentent. &c. Atque ex his, ne ulteriùs progrediamur, concludimus Scripturam ita per se ipsam αὐτόπιστον esse, ut neque quoad se nec quoad nos ab Ecclesiæ testimonio ejus authoritas pendeat, quod demonstrandum fuit.

XXIII. Plures moventur hîc objectiones ab Adversariis, sed quia variæ jam in præcedentibus sunt discussæ; unam hîc tantùm addimus, quæ identidem solet nobis opponi tanquam nodus indissolubilis. Petitur à necessitate authoritatis alicujus infallibilis in

Ecclesiâ

Ecclesiâ loquentis & visibilis, ad persuadendam nobis Scripturæ authoritatem, & Articulorum fidei veritatem; Cùm enim, ut pertendunt, via Scripturæ, seu Examinis ejus sit non modò difficilis, sed penè infinita & impossibilis, necessariè ad viam authoritatis Ecclesiæ confugiendum esse, nisi velimus Deum hac in parte, quæ tanti est fidelibus momenti, defuisse. Viam autem istam examinis Scripturæ esse tot difficultatibus involutam, ut non modò fidelibus idiotis, & simplicioribus, sed & doctissimis quibusque sit inaccessa & impervia. Hic enim requiri primò, ut expendatur quæstio intricata de libris Canonicis, ut cognoscatur an locus, de quo agitur, sit verè authenticus. 2. An versio qua utimur sit conformis originali, ad quod cognitio linguarum originalium requiritur. 3. An non sint in locis allatis variæ lectiones, quæ argumenti robur infirment. 4. Ut seriò expendatur sensus loci qui affertur, an non loca vel parallela, vel contraria occurrant, quæ cogant alium illi dare sensum, & alia id genus, quæ sine magno labore obtineri non possunt, nec sine erroris periculo. Unde concludunt aliam viam breviorem & tutiorem sequendam esse, nimir. viam Ecclesiæ authoritatis, in qua fideles facile & sine discrimine acquiescere possint, quod commentum non ita pridem renovatur à novitiis Ecclesiæ Romanæ defensoribus, *Episcopo Meldensi*, *Arnaldo*, *Nicole*, & aliis, qui in eo mirè sibi plaudere solent, & Nostris tanquam Achilleum & invictum argumentum obtrudere.

XXIV. Verùm non difficile est hunc impetum Adversariorum retundere. 1. Per retorsionem, quia quicquid contra Scripturam affertur, in Ecclesiam ipsam recidit; Cùm enim authoritas Ecclesiæ infallibilis sit ex rebus, quæ in controversiam maximè veniunt, non potest nec debet admitti, nisi priùs probata fuerit; Unde verò probari poterit; Vel ex revelatione immediata, sed ea ex consensione Adversariorum non datur hodie. Vel ex Scriptura, sed neque hoc dici potest, tum quia supponitur pendere ex Ecclesiæ authoritate, tum quia via Scripturæ ex hypothesi Adversariorum longa est & mille obstaculis impedita. Vel ex Traditione; Sed eædem difficultates recurrunt, accuratè enim hic distinguenda est vera Traditio à falsa, consulenda erunt originalia, & variæ lectiones expendendæ, & genuinus sensus inquirendus, & cætera quæ circa Scripturæ loca debent fieri, longè majori studio debent expendi, quo majus est corruptionis & seductionis periculum, quæ omnia cùm non sint ex captu vulgi, impossibilem etiam hanc viam reddunt. Dicent fortè hanc notitiam haberi posse ex characteribus divinitatis & infallibilitatis, qui deprehenduntur in Ecclesia. Sed neque hoc potest satisfacere. 1. Quia tales notæ & characteres maxima ex parte conveniunt falsis societatibus & Ecclesiis schismaticis, quæ non modo non sunt infallibiles, sed quæ actu in errore versantur. 2. Quia variæ ex istis notis vel falso &

Disput. III. & illuſoriè tribuuntur Eccleſiæ Romanæ, vel nihil minus concludunt quàm quod intenditur. 3. Quia in Eccleſia Romana ſunt characteres contrarii plures, ex quibus conſtat non modò eam eſſe fallibilem, ſed reipsâ erràſſe. Denique non minor labor in inveſtigandà veritate iſtarum notarum reſpectu Eccleſiæ Romanæ requiritur. Uno verbo via authoritatis, quæ hic obtenditur, ſupponit neceſſariò examen aliquod præcedens, primò ut ſciamus an detur talis quædam authoritas infallibilis in Eccleſia viſibilis & loquens, de quo meritò controvertitur, & conſtanter negatur à Reformatis. Secundò ubinam ſit illa authoritas, in qua Eccleſia, & in qua perſona aut ſede. 3. An habeat certas & evidentes notas & characteres, quibus conoſcatur; ex quibus colligitur in Eccleſiam rectè retorqueri, quæcunque in Scripturam intorquentur ad ejus authoritatem elevandam.

XXV. Secundò directè reſpondemus, gratis ſupponi viam Examinis poſtulare diſcuſſionem plenam & accuratam omnium quæſtionum, quæ vel circa libros Canonicos, vel circa loci alicujus verſionem vel ſenſum moveri poſſunt, quod linguarum peritiam & magnum eruditionis apparatum exigeret: Rectè quippe obſervandum eſt, Scripturam poſſe eſſe fidei regulam duobus modis, vel ad producendam fidem in eo gradu perfectionis & plenitudinis, cujus homo capax eſſe poteſt in hac vita; Vel tantùm in gradu ſimplicis ſufficientiæ ad ſalutem. Priori reſpectu certum eſt requiri multùm ſtudii & laboris in expendendis omnibus iis, quæ in Scripturâ continentur, in excutiendis terminis & ſtylo, in conferendis verſionibus cum fontibus, in attendenda ſerie orationis, materiâ de quâ agitur, ſcopo loquentis, & aliis circumſtantiis ſigillatim penſitandis, quæ omnia in ſimplicem popellum & ruſticos aut fœminas non cadunt. Sed poſteriori, ubi agitur de gradu fidei quoad ſimplicem ſufficientiam ad ſalutem, quæ oritur ex Doctrinis eſſentialibus, non opus eſt tali & tantâ diſcuſſione, quia tales doctrinæ ſatis clarè proponuntur in Scripturâ, non in uno loco, ſed in pluribus, & ſatis per ſe ipſas à fidelibus gratiâ efficaci præditis ut divinæ agnoſcuntur & veluti ſentiuntur, ut nec varietas lectionum, nec verſionum diverſitas aut imperfectio, obſtare queant, quominus ab iis apprehendi poſſint; licèt nec quæſtionem de libris Canonicis excuſſerint, nec linguas originales didicerint.

XXVI. Quod non ideo dicimus, quaſi cenſeamus fideles ſine ullo examine poſſe cognoſcere Scripturæ divinitatem, vel genuinum loci alicujus ſenſum; Sic enim fides eſſet cæca & implicita, quod in Eccleſiâ Rom. damnamus, quæ vult ſibi credi ἀνεξετάστως, quia ſe infallibilem jactat: Sed diſtinguendum eſt duplex *Examen*: Aliud *diſcuſſionis plenariæ* omnium difficultatum, quæ vel circa notas Scripturæ, vel circa loci alicujus ſenſum occurrere poſſunt: Aliud *diſcuſſionis partialis*, ſeu *attentionis* & *applica-*

tionis

tionis mentis ad veritatem credendam. Prius doctiorum esse tantùm agnoscimus, ejusque viam & longum & difficilem esse non diffitemur, quæ magnum laborem & studium postulat, & amplam eruditionis mensuram requirit. Sed posterius ad simpliciores etiam pertinere contendimus, qui in eo cum fructu versari possunt, si modò cum rectâ ratione, Spiritûs Sancti lumine dirigantur, quò oculi mentis illustrati mysteria sensui & rationi aliàs impervia & inaccessa credunt & amplectuntur. Hoc est examen & judicium, ad quod Apostoli sæpe hortantur fideles, quum volunt ut explorent Spiritus, ut judicent ipsi de illis quæ dicebant, quod Beroënses in praxim deducebant, dum conferebant verba Pauli cum Scriptura, cujus interventu fides Euangelii in nobis firmatur per appulsum veritatis, tanquam lucis supernaturalis, quæ à mente gratiâ efficaci imbuta recipitur, eodem modo, quô lux corporea ab oculo bene disposito recipitur per impressionem corporis lucidi. DISPUT. III.

XXVII. Atque hinc non obscurè percipitur, quomodo gradum certitudinis sufficientem habere possit ad veram persuasionem animo ingenerandam: nimirum ut lux externa per se ipsam sine ullo alio medio videndam se nobis certò præbet; Ut objecta sensuum per se ipsa sensus nostros afficiunt, ut antea dictum, ut nulla alia opus sit causa ad id, ut persuadeamur nos verè videre lucem, verè gustare cibos, & alias id genus operationes sensitivas edere: Ita Veritas cœlestis, quæ per objecta sensuum solet in Scriptura designari, sensus nostros spirituales ita afficit immediatè per propriam lucem vel suavitatem, ut non sinat se ignorari; sed *certitudinem* in ea ingeneret sufficientem ad πληροφορίαν πίστεως, non quidem *evidentiæ*, & scientificæ demonstrationis, sed *sensus* & *experientiæ*, quæ sufficit ad eximendos dubitationum scrupulos, & tranquillandam conscientiam, & spem salutis ingenerandam, quatenus talia objecta plenè satisfacere possunt legitimis & naturalibus animæ desideriis ad perfectam felicitatem obtinendam, ita se animis nostris insinuando, ut tanquam divina & vera recipiantur ab omnibus tam infirmis & simplicibus, quàm doctis & provectioribus. Unde sensus iste conscientiæ sufficit ad discernendum verum à malo, & doctrinas erroneas & exitiales rejiciendas, utpote quæ cum veritatibus essentialibus & fundamentalibus Religionis, quibus singuli fideles imbuti sunt, subsistere nequeant. Verbi gratia, Principium adorationis unius Dei, quod primum est Religionis fundamentum, sufficit in simplicioribus ad rejiciendum Cultum Creaturarum, etsi quæstionem quæ circa hoc caput cum Ecclesia Romana nobis intercedit, nunquam viderint. Principium unici Sacrificii Christi sufficit ad rejiciendas satisfactiones humanas, Purgatorium, & Indulgentias Papales. Principium veritatis humanæ Naturæ Christi, nobis in omnibus similis, excepto peccato, sufficit ad rejiciendam præsentiam realem, Transub-

Disput. III. ſtantiationem, Sacrificium Miſſaticum, & Hoſtiæ adorationem, quod in aliis pariter locum habet.

XXVIII. Scio Adverſarios hìc regerere, ex ſententiâ noſtrâ de certitudine veritatis inventæ per examen prædictum, ſequi, privatos quoslibet a nobis conſtitui infallibiles: quia nemo poteſt certò perſuaderi de inventâ veritate per viam examinis, quin ſe infallibilem credat. Sed multa ſunt, quæ huic figmento reponi poſſunt. 1. Gratis ſupponitur nullam veritatem poſſe inveniri per viam examinis ſine infallibilitate, aliàs nihil certi in ſcientiis & artibus inveniri unquam poſſet, quia nullus eſt mortalium qui ſit infallibilis. Ergo aliud eſt perſuaderi, ſe eſſe abſolutè infallibilem & nunquam poſſe errare, aliud perſuaderi, ſe non erraſſe in hoc vel illo capite. Licèt nemo ſit abſolutè infallibilis; Non ſequitur neminem unquam dari poſſe, qui certus ſit ſe non erraſſe. Quia dantur certæ veritates tam evidentes & ſenſibiles tam in naturâ quàm in gratiâ, ut certitudinem ſui animis imprimant, ut ſuprà viſum. Nec reponi debet, ſic hæreticos poſſe etiam jactare certam perſuaſionem quam habeant de erroribus ſuis. Nam inanis & vana perſuaſio illorum, quæ illuſionibus & falſis præjudiciis nititur, non debet evanidam reddere veram certitudinem fidelium, quæ indubitatis fundamentis & criteriis nititur. Nec ſi characteres, qui falſas perſuaſiones à veris diſtinguunt, non facilè agnoſcere poſſumus, ſequitur minùs eſſe veros & reales. Ex quibus ita poſitis liquet, Deum non defuiſſe in rebus neceſſariis fidelibus, licèt authoritatem infallibilem, ac viſibilem non reliquerit in Eccleſia ad componendas omnes controverſias. Quia ſola Scriptura tanquam norma infallibilis poteſt ipſis ſufficere; ſi cum ſtudio in ea meditanda ope Spiritûs Sancti verſentur. Nec ideo dicendum, Eccleſiam pejori loco conſtitutam, quàm alias omnes ſocietates, quia exponatur hæreticorum & ſchiſmaticorum factionibus. Quia Paulus docet neceſſe eſſe hæreſes eſſe 1. Cor. 11. 19. Et res ipſa hoc evincit. Nam ſi tale remedium infallibile à Chriſto inſtitutum eſſet, cur ergo effectum ſuum non obtinuit, cur & temporibus Apoſtolorum, & in ſequentibus ſeculis hæreſes & ſchiſmata non ſunt repreſſa? Cur Eccleſia Græca & Latina variis diſſidiis laceratæ ſunt & quotidie lacerantur? Remedium ſanè ineptum eſſe oportet, quod effectum, quem producere dicitur, nunquam produxit. Et de his quidem hactenus

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA DE

BONORUM OPERUM NECESSITATE.

Respondente DANIELE BARBALDO *Retensi.*

LICET Quæstio de *Bonorum Operum Necessitate* minùs necessaria videatur, in tanta præsertim Euangelii luce, quod nihil aliud magis sollicitè quàm Sanctificationis & bonorum Operum studium commendare solet; necessariam tamen eam reddit, Tum *Epicureorum* & *Libertinorum*, quorum seculum hodiernum nimis ferax est, licentia, quæ gratiam Dei in ἀσέλγειαν convertentes, putant se impunè peccare posse, ut gratia abundet. Tum *Antinomorum* insania, qui negant Legis in fideles, postquam semel fuit abrogata, ullum esse jus. Tum denique *Pontificiorum* intemperies, qui Operum necessitatem ulteriùs quàm par est protendentes, eam ad Justificationis & salutis meritum perperam referunt; Nobisque gravem propterea, sed falsissimam & injustissimam dicam scribunt, quasi eorum necessitatem absolutè negaremus, doctrinàque nostra sub prætextu gratiæ pietatem extingueret, & habenas quibuslibet peccatis laxaret. *Necessitas Quæstionis.*

II. Ut ergo sciamus, quid hac in parte nobis tenendum sit, Observandum est ante omnia, peccatum jam olim hic fuisse, & peccari etiamnum hodie bifariam, & in *Excessu*, & in *Defectu*, duósque hic scopulos æquè periculosos occurrere, *Epicureismum* & *Pharisaismum*: Alter est eorum, qui nullam Operum necessitatem agnoscunt: Alter verò eorum, qui nimiam urgent: In primum impegerunt olim *Epicurei* & *Simoniani* à Simone Mago dicti, qui bonorum Operum necessitatem prorsus negabant, docentes, fideles non debere attendere ad Legem Divinam, nec curare quæ ibi præcepta vel vetita fuerint, sed liberè posse agere quæ vellent, & sic morum turpitudinem, & quidlibet agendi effrænem licentiam invehebant; ut observat *Augustinus de hæresibus* ad hær. 1. & *Theod.* lib. 1. hæret. de Simone. Quem errorem *In eo peccatum est in Excessu & Defectu.*

Disput. IV. rem ab Orco revocârunt novissimis temporibus, licèt alium in finem, *Libertini* & *Antinomi*, qui bona Opera non necessaria, sed ἀδιάφορα statuebant, & propositionem de necessitate bonorum Operum ignominiosè exagitabant, ut refert *Sleid. Hist.* lib. 9. In alium verò scopulum incurrerunt post Pharisæos jam Apostolorum tempore Pseudapostoli, qui exitialem mixturam facere conantes, Mosis cum Christo, Legis cum Euangelio, & Operum cum Fide in negotio Justificationis, Legis & Circumcisionis imprimis observationem urgebant, adeóque necessaria pertendebant esse bona Opera ad salutem promerendam, ut refert Lucas Act. 15. 1. Quorum vestigia hodierno die premunt Pontificii, qui ut Opera meritoria faciunt; ita necessitatem eorum ad salutem promerendam, & ex merito conservandam urgent & exigunt. Ita Diabolus, quod in aliis pluribus doctrinæ Capitibus facere solet, duplici via primarium hoc Salutis Caput corrumpere conatus est, conjungendo dividenda, & dividendo conjungenda; Nam in Justificationis negotio Fidem & Opera conjungere satagit, quæ Deus separavit, & in Sanctificatione Opera à Fide divellere molitur, quæ Deus conjunxit.

Orthodoxorum sententia. III. Inter duo hæc Extrema medium tenent Orthodoxi, qui necessitatem quidem bonorum Operum urgent adversùs Antinomos & Libertinos, sed meritum constanter negant adversùs Pontificios; Contendunt necessaria esse ad salutem obtinendam, quia sine sanctitate nemo visurus est Deum, Heb. 12. 14. sed nolunt agnoscere necessaria esse ad eam acquirendam, quia salvamur gratiâ & non ex operibus Eph. 2. 8. Fatentur Opera multiplicem habere χέσιν & relationem ad vitam, ut *medii* ad finem, *viæ* ad metam, *pugnæ* ad victoriam, *victoriæ* ad coronam, & *laboris* debiti ad mercedem gratuitam. Sed non possunt admittere cum Adversariis habere relationem meriti & causalitatis; quia statuunt cum Bernardo esse *viam regni*, non *causam regnandi*. Fatendum tamen etiam inter ipsos Euangelicos dari aliquod sententiarum divortium circa bonorum Operum necessitatem ad salutem, An scil. *bona opera dici possint ad salutem necessaria.* Cùm enim superiori seculo Pontificii in Germania viderent doctrinam de Justificatione per solam fidem non posse simul & semel everti, insidiosè urgere cœperunt hanc propositionem, *Bona opera ad salutem esse necessaria*, in formula Interimistica (quam sub specie Conciliationis & Pacis Ecclesiasticæ obtrudere satagebant Protestantibus, sed re ipsa ad puriorem Religionem corrumpendam, ut faciunt hodierni Syncretistæ,) & quidem præclaro sub hoc prætextu, ne Epicureïsmus introduceretur in Ecclesiam; revera autem ut Justificationis doctrina paulatim convelleretur; Quam fraudem cùm multi non statim animadverterent, propositionem admiserunt, & inter eos etiam *Melancthon*, qui tamen phrasim illam postea rejecit, tanquam minùs commodam, imò & periculosam,

ſam, ut patet ex Actis Colloquii Wormatienſis habiti anno 1557. Mota poſtea fuit eadem lis inter Theologos Witembergenſes & Jenenſes, diuque & diverſimodè in utramque partem agitata, illis propoſitionem admittendam eſſe ſtatuentibus, iſtis verò rejicientibus, donec tandem in libro Concordiæ compoſita eſt, Et in hoc conventum, *Novam obedientiam ſeu bona opera interna & externa credentibus & converſis ad Deum eſſe neceſſaria.* Inter Reformatos ſunt qui ſimpliciter dici nolunt & ſine aliqua cautione, bona Opera eſſe ad ſalutem neceſſaria, ne quis phraſim illam ſenſu Pontificio interpretetur; quaſi ſcilicet bona opera dicerentur neceſſaria ad ſalutem efficiendam aut procurandam, ut *Pareus* in Bellarminum l.4. de Juſtificatione c. 1. & *Joannes Davenantius* de Juſtificatione cap. 31. Alii verò ſimpliciter propoſitionem retineri poſſe cenſent, nec in ea ullam dari materiam ſcandali, modò rectè explicetur; multùm verò periculi & offendiculi eſſe, ſi quis id neget aut dicere reformidet; ad quos etiam facilè accedimus. Qualiſcunque verò ſit iſte diſſenſus, in verbis potiùs & phraſi ſitum eſſe quàm in re ipſa, facile eſt colligere, apud utroſque enim hoc eſt in confeſſo, Opera ita eſſe nobis neceſſaria, ut nemo ſine ipſis ſalvari poſſit, licèt nihil conferant ad ſalutem vel efficiendam vel acquirendam, quod jam demonſtrandum nobis eſt.

DISPUT. IV.

IV. Ut verò clarius Sententiæ Orthodoxæ veritas teneatur, præmittendæ ſunt diſtinctiones nonnullæ *Neceſſitatis*, quæ hìc ſedulò ſunt attendendæ. Alia quippe eſt *Neceſſitas præſentiæ*, ſecundùm quam bona Opera ita dicuntur neceſſaria, ut ſine illis ſalus obtineri nequeat; Alia verò *Neceſſitas efficientiæ*, ſecundùm quam non tantùm eſſe debent in fideli ſervando, ſed & operari & efficere ſalutem; Alia eſt *Neceſſitas medii*, per quam bona opera ſtatuuntur eſſe media neceſſaria ad poſſidendam ſalutem; Alia verò *Neceſſitas meriti*, per quam vis etiam meritoria illis tribuitur ad eam acquirendam; Alia *Neceſſitas connexionis* & dependentiæ, quâ bona Opera dicuntur antecedere neceſſariò, & connecti ac poſt ſe trahere vitam & ſalutem; Alia verò *Neceſſitas cauſalitatis*, juxta quam opera habent rationem cauſæ ad ſalutem, quæ eam vel promereantur vel producant. Statuimus contra Libertinos bona Opera neceſſaria eſſe priori ſenſu, ſed negamus poſteriori contra Pontificios, Et de priori nunc diſtinctè agendum ſuſcipimus.

Status Quæſtionis.

V. Cùm verò *Neceſſitas* vulgò duplex ſtatuatur, pro naturâ rerum quæ præſtandæ ſunt, Alia quæ dicitur *præcepti*, quæ voluntate præcipientis nititur, quomodo neceſſaria fuit obſervatio Cæremoniarum ſub Veteri Teſtamento, & neceſſarius eſt uſus Baptiſmi in Novo Teſtamento; Alia verò *medii*, quæ non pendet tantùm à voluntate Legiſlatoris, ſed quæ fundatur etiam in rerum ipſarum natura, & mutua inter ſe invicem relatione & connexione, quomodo

Bona Opera ſunt neceſſaria. Neceſſitate præcepti.

fides dicitur esse necessaria ad salutem, non tantùm quia ita Deus præcepit, sed etiam quia tam arcta est inter fidem & salutem connexio, ut salutem sine fide obtinere sit impossibile. Bona Opera utroque modo fidelibus omnibus ad salutem necessaria esse pertendimus; Tum necessitate præcepti, quia à Deo mandata sunt, & ab homine debentur; Tum necessitate medii, quia indivulso cum salute nexu cohærent. Et ut de *necessitate præcepti* dicamus primùm, Scriptura passim illam adstruit, dum Bonorum Operum praxim & Sanctificationis studium fidelibus præcipit, *hæc est voluntas Dei*, inquit Paulus 1. ad Thess. c. 4. ℣. 3. *sanctificatio vestra, ut quisque vas suum possideat in sanctitate & honore.* Sic Christus Matt. 5. 10. *Luceat Lux vestra coram hominibus.* & Joan. 15. 34. *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis.* & 1. Joan. 4. 21. *Hoc est mandatum quod nobis dedit, ut credamus in nomen Filii sui, & diligamus invicem.* Nec aliò respiciunt tot Prophetarum & Apostolorum potentissimæ ad pietatem & sanctitatem hortationes, quàm ut doceant non suo arbitratu vivendi licentiam cuique à Deo concedi, sed bonorum Operum exercitium ut justissimum & summè salutare præscribi. Quò pertinet etiam vox *Debiti*, quæ fidelibus tribuitur, quum *Debitores* vocantur Rom. 8. 12. & 13. 7. Luc. 17. 10. Nec enim Debitores possent dici, nisi quia obediendi necessitas ipsis ex Dei præscripto imposita est.

VI. Porrò *Debitum* hìc duplex distinguendum est. Aliud *Legale*, Aliud *Euangelicum*; *Legale* rursus duplex, Vel *perfecta obedientia* in Lege requisitæ ad vitæ acquisitionem, quo sensu Paulus vocat *Legem Chirographum* Col. 2. 14. quia in ea obedientia Deo debita, & propter quam obstricti sumus ipsi, sancitur; Ita debitor erat Adamus, & quotquot manent sub fœdere Operum Galat. 5. 3. *qui vult circumcidi, debitor est totius Legis servandæ*; Vel *Pœna*, ratione scilicet maledictionis, quam ferre debent Legis transgressores; hinc Peccatores, qui rei sunt coram Deo, vocantur ὀφειλέται Matt. 18. 34. & peccata *debita* dicuntur in Oratione Dominica Matt. 6. Non quòd ea debeamus Deo, nihil enim minùs debemus; quæ ratio est cur peccata mortis verè sint meritoria, quia sunt planè indebita; sed ratione pœnæ consequentis, quia ad illam tenetur peccator ex ordine justitiæ, nec potest elabi, quin debitum illud seriùs ociùs exsolverit. Ab utroque hoc debito liberati sunt fideles per Christum, qui Legem implendo pro ipsis, & quoad obedientiam, & quoad pœnam, à reatu mortis illis impendente eos liberavit, & jus ad vitam ipsis acquisivit, Rom. 8. 1. 3. Galat. 4. 13. Sed præter hoc debitum legale, datur *Debitum Euangelicum*, à quo fideles nunquam possunt liberari; Debitum scilicet *novæ obedientiæ*, cui obstringuntur omnes renati ex Lege Christi Rom. 8. 12.

VII. Verùm non ea tantùm de causa urgenda sunt bona

Opera,

Opera, quia Necessitatem habent præcepti, cùm habent etiam multiplicem *Necessitatem Medii*, & vinculum, quô illis homo obstringitur, adeò sit arctum, ut ubivis & semper ad ea obligetur, nec in ullo statu vel naturæ, vel peccati, vel gratiæ, ab eo exsolvi possit: Et sanè si nullum aliud jus Deo in hominem competeret, quàm *Creatoris* & *Conservatoris*, quis non agnosceret justissimum & summè necessarium esse obsequium & cultum, quem Domino suo reddere tenetur; ut quemadmodum omnia habet à Deo, ita omnia ad ipsum referat; Et, si dependet ab ipso in genere *Entis* necessariò & indispensabiliter quoad productionem & conservationem vitæ, dependere etiam debeat ab ipso in genere *Moris* quoad obedientiam, & vitæ sanctitatem? Verùm fortius multò adstringitur hoc vinculum; si *Redemptionis* χέσιν spectemus; Ut enim per ipsam longè plura & majora beneficia est consequutus Fidelis; ita longè arctius Liberatori suo obstringitur, nisi in teterrimum ingratitudinis vitium incurrere velit. DISP. IV.

VIII. Unde multiplex exurgit Operum necessitas; Tum respectu *Dei* ad ejus gloriam illustrandam Matt. 5. 16. Tum respectu *Proximi* ad ejus ædificationem procurandam 1. Pet. 3. 1. Phil. 2. 15. Tit. 2. 7. Tum respectu *Fidelis* ipsius, ad salutem suam procurandam Phil. 2. 13. & Vocationem & Electionem suam confirmandam 2. Pet. 1. 10. Ad hæc enim tria officia totam vitam Christianam refert Paulus Tit. 2. 12. ut vivamus σωφρόνως, δικαίως, καὶ εὐσεβῶς, sobriè & temperanter respectu *Nostri*, justè respectu *Proximi*, & piè respectu *Dei*. Verùm ut Necessitatis istius ratio distinctiùs percipiatur, expendendæ sunt variæ χέσεις & relationes, sub quibus Fidelis spectari potest. Quocunque enim se convertat, innumera deprehendit ad Sanctitatem incentiva; sive respiciat ad *Fœdus gratiæ*, in quod receptus est; Sive ad *Deum*, cui in Baptismo nomen dedit; sive ad *Euangelium*, quod illi credendum proponitur; sive ad *Fidem*, quam profitetur; sive ad *Gratiam*, quâ jam fruitur; sive ad *Gloriam*, quam adhuc sperat; nihil est quod ad bonorum Operum necessitatem multis modis non inducat.

Ratione Dei, proximi & nostri.

Tit. 2. 12.

IX. Primò *Fœdus gratiæ* eam evincit clarissimè; Notum enim duas illud partes necessariò continere, *Promissionem* à parte Dei, & *Officii stipulationem* à parte hominis. Quippe ut in eo Deus pollicetur se fore Deum nostrum, vult etiam vicissim ut simus ejus populus; Ut spondet favorem & protectionem omnimodam; ita omnimodum cultum & obsequium postulat; Ut se nihil nobis denegaturum, quod faciat ad salutem nostram, etiam juramento adhibito sanctè declarat, sic exigit pariter, ut nihil ipsi recusemus, sed totos nos ad ejus gloriam impendamus, in præceptis ejus ambulando. *Ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum* Levit. 26. 12. Jerem. 31. 33. Fateor quidem tantam esse Dei benignitatem, ut non tantùm exigat

Fœdus gratiæ postulat bona opera.

Lev. 26. 12. Jer. 31. 33.

hæc à nobis officia tanquam debita; ſed etiam promittat tanquam beneficia; Quod eſt privilegium novi Fœderis, in quo Deus non tantùm agit quod ſuarum eſt partium, ſed etiam noſtrarum, & ita poſtulat fidem, ut eam etiam nobis indat Phil.1.29. Ita exigit timorem ſui & reverentiam, ut illam etiam cordibus noſtris ingeneret, ut nunquam recedamus ab ipſo Jerem.32.40. Verùm hoc non obſtat, quominus ad executionem officii debiti obſtringatur Fidelis; imò tam arctè & indiſſolubili iſta inter ſe conjuncta ſunt vinculo, ut nihil promittatur à parte Dei, niſi homo conditionem propoſitam impleat à parte ſui; nec quiſquam niſi falsò ſibi polliceri unquam poterit gratiam Dei, qui fidem & pœnitentiam quam exigit, in ſe non deprehenderit. Licèt ergo in Verbo & Sacramentis, Fœderis promiſſionem Deus nobis exhibeat, & veriſſimè ac ſinceriſſimè demonſtret quid ſibi gratum ſit, & quid penès ſe conſtitutum ſit, nimirum dare gratiam Credentibus & reſipiſcentibus, cùm tamen promiſſio hæc ſemper ſit conditionata, utcunque indiſcriminatim proponatur & offeratur hominibus, non alios tamen reſpicere cenſenda eſt ex Dei conſilio; quàm eos qui conditionem, ſub qua proponitur, re ipſa habuerint, & quibus ipſe eam dare conſtituit, qui ſolus dare poteſt, nimir. Electos & Fideles. Unde ſequitur *Fœdus gratiæ* nullum locum habere poſſe erga hominem, niſi Deo vocanti pareat, & officium quod ab ipſo Deus poſtulat, in bonorum Operum praxi, & pœnitentiæ exercitio implere ſatagat.

X. Porrò ut Obedientia, quæ in Fœdere gratiæ exigitur, Deum Triunum reſpicit, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum; Ita hoc etiam reſpectu Fidelis tenetur bonis Operibus incumbere; Nam ut ſingulæ Trinitatis Perſonæ peculiarem χέσιν induunt in Oeconomia Salutis, Prima *Patris*, qui nos eligit ab æterno, & in familiam ſuam adſciſcit. Secunda *Redemptoris*, qui nos redimit in tempore, & in Populum peculiarem & membra Corporis ſui myſtici cooptat. Tertia *Paracleti*, qui nos ſanctificat, & in Templa conſecrat, Gratiam à Patre nobis deſtinatam, & à Filio acquiſitam, applicando: Ita ad tres Perſonas Cultus noſter terminari debet, ut *Patrem* veneremur & colamus ut *Filii* 1.Pet.1.15.16.Epheſ.5.1.Malac.1.4.Ut veſtigia Redemptoris ſequamur 1.Pet.2.24. Et nos verè præſtemus populum περιέσιον ζηλωτὴν καλῶν ἔργων Tit.2.14. Ut Paracletum in nobis habitantem ſedulò colamus, nec unquam contriſtemur Eph.4.30.vel Templum ejus ullis ſordibus inſici patiamur 1.Cor.6.16. Uno verbo ut vivamus dignè Filiis Dei, Fratribus & Membris Chriſti, & Templis Spiritûs Sancti. Aliàs quomodo Deum Patrem inclamare poterimus, ſi nolimus filialem obedientiam illi præſtare Mala.1.4.? Vel Chriſti diſcipulos nos profiteri, ſi mandata ejus non obſervemus,& vitam Chriſti non degamus Jo.14.15.1.Jo.2.3. Rom.8.9.? Vel Spiritûs S. Sacraria dici, ſi ut Spiritu vivimus, ita ſecundùm

dùm Spiritum non ambulemus Gal. 5. 24.? Hoc verò præsertim exigit *Communio*, quæ nobis intercedit cum *Christo* Capite nostro, quæ veritatem suam obtinere nequit, nisi per *conformitatem* nostri cum ipso, ad quam propterea prædestinati sumus Rom. 8. 30. Ut non nomine tantùm & professione, sed vitâ & moribus simus Christiani, ambulando sicut ipse ambulavit 1. Joh. 2. 6. & ut Christus ipse in nobis vivat Gal. 2. 20. Triplicisque Muneris, ad quod nos Unctione suâ cœlesti consecravit, similitudinem & effecta in nobis producat, *Prophetas* instituendo, qui nomen & virtutes ejus prædicent 1. Pet. 2. 9. *Sacerdotes*, qui corpora sua in victimam viventem & sanctam illi offerant Rom. 12. 1. Et *Reges*, qui imperium exerceant in mundum & proprias cupiditates Apoc. 1. 6. & 5. 10. DISPUT. IV.

XI. Tertiò hoc ipsum ex *Euangelii*, quod nobis proponitur, indole luculentiùs confirmatur. Cùm enim *doctrina* sit non *Theoretica* tantùm, quæ inani speculatione mentem pascat, sed *Practica*, quæ voluntatem corrigit, & ad praxim boni impellit, quæque ideo *Veritas secundum pietatem*, & *Mysterium pietatis* dicitur 1. Tim. 3. 16. Quis non videt neminem posse seriò illud amplecti, qui non teneatur dignè ipso ambulare? ut cum Fide Charitatem, cum Cognitione Cultum, & cum Sapientia quæ doctos nos reddit, Religionem quæ bonos & pios, indivulso nexu conjungamus, ut potentes simus λόγῳ καὶ ἔργῳ, nec tantum sciamus credenda, sed & impleamus facienda. *Si hæc scitis, Beati estis, si hæc facitis* Joan. 13. 17. Quò pertinent aurea *Lactantii* verba lib. 1. cap. 1. qui scientiæ salutaris, quam Euangelium nobis exhibet, summam sic describit, *Ut neque Religio ulla sine sapientia suscipienda sit, nec ulla sine religione probanda sapientia.* Et lib. 7. cap. 4. *non potest nec religio à sapientia separari, nec sapientia à religione secerni, quia idem Deus est, qui & intelligi debet quod est sapientiæ, & honorari quod est religionis.* Quippe ut *Deus* in Christo, quod est objectum Euangelii, est *primum Verum* & *summum Bonum*; Ita debet per fidem apprehendi & cognosci ut primum Verum, & per Charitatem coli & diligi ut summum Bonum: Atque ea de causa *Euangelium* toties nomine *Legis* indigitatur, quoties *Lex fidei* Rom. 3. 24. *Lex Spiritus & vitæ* Rom. 8. 2. *Lex regia libertatis* Jac. 1. 25. *Lex Christi* 1. Cor. 9. 21. dicitur; Non tantùm per μίμησιν alludendo ad mentem Judæorum, quia Euangelium verè & perfectè præstat nobis, quod perperam & falsò quærebant in Lege Judæi, puta justificationem & salutem, ut non insolitum est Spiritui Sancto, nomina rerum quibus efficaciam, pretiúmque magnum homines attribuunt falsò, illis tribuere quæ verè efficaces sunt & pretiosæ: Sed etiam propriè, quia Euangelium suam etiam habet Legem, suaviorem quidem illam Lege rigidâ & inexorabili Mosis; Sed Legem tamen, quæ ad obsequium hominem obligat, Jugum Christi leve est, *Euangelium.* *1. Tim. 3. 16* *Jo. 13. 17.* *Rom. 3. 24. & 8. 2. Jac. 1. 25. 1. Cor. 9. 21.*

sed jugum tamen, quod suscipere tenemur Matt. 11. 29. Hinc Paulus Gal.2.20. *Per Legem Legi mortuus sum*, per Legem Christi, Legi Mosis, & per Euangelium, Legi, & Rom.8.2. *Lex Spiritûs vitæ* dicitur *nos liberare à Lege peccati & mortis*, quia Euangelium, quod est ministerium Spiritûs, & Verbum vitæ, nos liberat à Lege Mosis, quæ peccatum irritando & augendo, mortem peccatoribus intentat. Quamvis ergo à Lege liberati simus per Christum, nec amplius simus sub Lege, sed sub gratia; Non ideo exleges vivere debemus, sed subesse Legi Christi; *Ut liberi*, inquit Petrus 1.2.13. *sed ut servi Dei*, quia liberati à peccato servi facti sumus justitiæ, Rom. 6. 18. ut servitus non sublata penitus, sed mutata tantùm fuerit, servitus peccati in servitutem gratiæ, & jugum ferreum Diaboli in jugum suave Christi.

XII. Quartò *Fidei* natura eandem Operum necessitatem post se trahit; Cùm enim Spiritus Sanctus testetur eam indissolubili cum Charitate conjunctam esse vinculo, & non posse veram esse nisi per charitatem sit ἐνεργουμένη Gal.5.6. imò Jacobus eam mortuam esse sine Operibus expresse asserat: Quo tandem pacto de fide gloriari quis poterit, si illa bonis Operibus non sit stipata? Arbor est quæ fructibus carere non debet, & fons manalis qui rivos ex se non potest non fundere. Fateor quidem fidem & opera in *negotio Justificationis* ita sibi ex diametro opponi, ut sint planè ἀσύστατα; unde toties urgetur ab Apostolo fidei & Operum antithesis; Sed hoc non impedit, quominus in *Persona justificati* inter se conveniant, & ad promovendam & perficiendam ejus sanctificationem suavissimè conspirent? Ut temerè & falsò fidelem se prædicet, qui solâ fidei professione contentus de operibus haudquaquam est sollicitus, quod faciebant Libertini Jacobi tempore, qui perperam intellectis verbis Pauli, qui solam fidem urgebat ad justificationem, Sanctimoniæ & bonorum Operum studium negligebant; quod non fecissent, si observassent eandem fidem, quæ est *instrumentum* Justificationis, esse etiam *principium* & radicem Sanctificationis, quâ corda purgari debent Act. 15.9.

XIII. Denique eò tendunt *omnia Dei beneficia*, sive præterita, quæ nobis jam collata sunt, sive futura, quæ sunt adhuc conferenda, sive gratia quâ fruimur, sive gloria quam speramus. Quorsum enim nobis vel conferuntur, vel promittuntur, nisi ut Sanctificationis opus in nobis promoveant, & sint totidem motiva efficacissima obedientiæ nostræ erga Deum? Et sanè ut geminam χέσιν Opera nostra possunt induere, tum respectu *præteriti*, tum respectu *futuri*; priori sunt *sigilla* & *pignora* gratiæ antecedentis, Ephes. 4.30. 2. Tim.2.19. Posteriori sunt *arrhabones* & *primitiæ* gloriæ consequentis, Ephes. 1.14. Rom. 8. 23. Sunt *fructus Electionis*, quæ præcessit ab æterno Ephes. 1.4. quibus à posteriori inno-

innotescit & confirmatur in nobis 2. Pet. 1. 10. Et *semina glorificationis*, quæ sequetur in æternum Galat. 6. 5. 6. Et ut bene *Bernar.* de grat. & lib. arbi. *sunt Spei Seminaria, Charitatis incentiva, occulta Prædestinationis indicia, futuræ felicitatis præsagia, via regni, sed non causa regnandi.* Nec obscurum hoc erit singula Dei beneficia perpendenti: Ad quid enim respicit æterna *Dei Electio*, quâ à communi hominum peccatorum massa secreti, ad salutem destinati sumus ab ipso, nisi ad sanctificationem? *Elegit nos in Christo*, inquit Paulus Ephes. 1. 4. *ut simus sancti* 2. Thess. 2. 14. *Elegit nos Deus ab initio in sanctificationem spiritus & fidem veritatis.* Ad quid *Redemptio* Christi? Nisi ad hoc ipsum, ut *liberati ab inimicis nostris, colamus ipsum* ἀφόβως *in sanctitate & justitia omnibus diebus vitæ nostræ* Luc. 1. 74. Et ut redempti pretio ipsum glorificemus & corpore & animo 1. Cor. 6. 20. Ad quid *Vocatio*? Nisi ut simus sancti, ut qui vocat nos sanctus est 1. Petr. 1. 18. & virtutes illius prædicemus, qui à tenebris nos vocavit in admirabilem lucem suam 1. Pet. 2. 9. Ad quid *Justificatio*? Nisi ut à reatu peccati liberati, illi in posterum nuntium penitus remittamus. *Apud te est venia ut colaris* Psal. 130. 3. *Loquetur pacem populo suo, ne redeat ad stultitiam suam.* Psal. 85. 9. Hinc duo ista beneficia ita sunt connexa, ut neutrum habeat, qui utrumque non servat, Nemoque justificetur, qui non continuo sanctificetur, ut *Christus* qui *justitia* nobis factus est, est etiam *sanctificatio* 1. Cor. 1. 30. *Venit cum sanguine & aqua* 1. Joan. 5. 5. Cum sanguine ad expiandum, cum aqua ad purgandum, quæ duo sub Veteri Testamento erant propitiationis & purgationis media; Quò allusum fuit in Cruce, dum sanguis & aqua ex ipsius latere fluxerunt Joan. 19. 34. ad designanda duo præcipua ejus beneficia, justificationem in sanguine, & sanctificationem in aqua. Ad quid denique tendit *Regeneratio*? Nisi ut Creaturæ novæ, facti, in Christo novo homine 2. Cor. 5. 17. *Non ampliùs in vetustate litteræ, sed in novitate spiritûs ambulemus* Rom. 7. 6. & Rom. 6. 14. Uno Verbo, *Gratia*, quæ nobis apparuit, non in eum finem datur, ut eâ abutamur in peccandi licentia, & abundare faciamus peccatum, ut ipsa superabundet, sed ut *abnegata impietate & mundanis cupiditatibus, vivamus in hoc seculo sobrie, justè, & piè* Tit. 2. 14.

DISPUT. IV.

Ephes. 1. 4. 2. Thess. 2. 14. Luc. 1. 74. 1. Pet. 1. 18. 1. Pet. 2. 9. Psal. 130. 3. Ps. 85. 9. 1. Joan. 5. 5.

XIV. Id ipsum de *Gloria* & Salute, quæ nobis in cœlis adhuc est reposita, non minùs certò dicitur. Cùm enim bona Opera ratione illius sese habeant instar *Mediorum* ad Finem, Joan. 3. 5. Luc. 13. 3. Matt. 5. 8. *Viæ* ad Metam, Ephes. 2. 10. Phil. 3. 14. *Pugnæ* ad Victoriam, 1. Timot. 6. 12. Tim. 2. 3. 5. *Laboris* ad Mercedem, Matt. 20. 1. 2. *Sementis* ad Messem Galat. 6. 7. 8. & *Primitiarum* ad Massam, Rom. 8. 22. Quomodo vel Finis obtineri

DISPUT. III. tineri possèt sine Mediis, Vel Meta attingi, si viam eò ducentem non sequimur; Vel Victoria & Corona reportari, nisi bonum certamen decertemus; Vel merces gratuita recipi, nisi in agro & vinea Domini laboremus; Vel Messis colligi in cœlis, nisi sementem fecerimus in terris, Vel massa possideri, si primitias non habuerimus? Hinc toties Scriptura bonorum Operum necessitatem urget ad Salutem, non quidem acquirendam de jure, quod solus Christus fecit, sed adeundam & possidendam de facto, quum sine sanctimonia neminem visurum Deum declarat Heb. 12. 14. nihilque immundum & inquinatum in sanctam Civitatem ingredi posse Apoc. 21. 27. *Foras esse canes, idololatras, & mendaces* Apoc. 22. 6. Denique, cùm Sanctitas sit pars potissima felicitatis, quemadmodum in Deo τὸ ἅγιον καὶ τὸ μακάριον conjunguntur strictissimè; Et salus hîc inchoari debeat per gratiam, antequam consummetur per gloriam; Imò gratia nihil aliud sit quàm gloria inchoata, & gloria, gratia consummata; Quis non videt eas se invicem excipere; Neminemque adeò Salutis complementum & coronam posse obtinere in cœlo per glorificationem, qui ejus fundamentum non jecerit in terra per Sanctificationem, & Pietatis studium?

XV. Frustrà verò hîc Antinomi, ut bonorum Operum necessitatem elevent, Loca varia congerunt, quibus non ampliùs esse sub Lege dicimur, sed sub gratia Rom. 6. 14. & 7. 4. Aliud enim est non esse *sub Lege*, ut *sub Fœdere* ad vitam ex ea acquirendam, ut erat Adamus. Aliud verò esse sub *Lege*, ut sub *Vitæ regulâ* ad mores piè & sanctè componendos. Aliud est esse sub Lege, quatenus opponitur Euangelio, quoad rigidam perfectæ obedientiæ exactionem, & terribilem quam intentat peccatoribus maledictionem: Aliud verò esse sub Lege, quatenus illi subordinatur, quoad suavem directionem: Priori sensu non sumus ampliùs sub Lege, utpote à cujus imperio & jugo Christus nos liberavit, Sed posteriori illi adhuc obstringimur; Eadem enim Lex, quæ officium & obedientiam præscribebat Adamo in veteri Fœdere, manet adhuc sub novo, nec potest unquam abrogari, licèt diversus sit utriusque finis: In illo quippe hoc facere debebat homo *ut viveret* ad Juris acquisitionem: In isto *quia vivit* ad ejus possessionem, & grati animi testimonium.

1. Tim. 1. 9. XVI. Nec aliò spectant verba Pauli 1. Tim. 1. 9. quum ait, *justo Legem non esse positam.* Nec enim hoc simpliciter & absolutè est intelligendum, quasi fidelis sub gratia esset penitus exlex, aliàs frustrà Apostolus alibi Legem fidei & charitatis nobis præscriberet, & perperam hoc in loco finem mandati dixisset esse charitatem ex corde puro & bona conscientia & fide ἀνυποκρίτῳ & ℣. 8. *Legem bonam esse si eâ bene utaris:* Sed hoc secundùm quid dicitur ratione

scilicet

scilicet *rigoris*, *minarum* & *maledictionis*, quas intentat contumacibus & ἀνυποτάκτοις, qui cùm nulla justi curâ tangantur, coërcentur saltem aliquâ pœnarum formidine, dum terribiles ejus sanctiones audiunt: At fideles, qui Spiritum servitutis non habent amplius ad timorem, sed Spiritum adoptionis & libertatis, quique ut populus voluntarius Psal. 110. 3. virtutis amore & sponte ad officium feruntur, non formidine pœnæ; Non amplius subsunt duræ illi & inexorabili Dominæ, sed Legem regiam libertatis sequuntur, vitamque suam juxta ejus regulam componunt. DISPUT. IV.

XVII. Perperam etiam hîc ad *Libertatem Christianam* provocatur, quasi ea excludat bonorum Operum necessitatem; Alia enim est *Libertas Spiritus*, Alia verò *Carnis Licentia*. Ista quidem cum bonis Operibus est ἀσύστατος; Sed illa nequaquam, cum vera libertas in praxi pietatis & cultu Dei posita sit, *servire enim Deo, regnare est*. Itaque solvit nos quidem Libertas Christi à jugo Legis maledicentis, à Tyrannide Diaboli, à Servitute peccati; Sed non eximit à necessitate obedientiæ Deo præstandæ, imò vinculum nostri obsequii eò fortius astringit, quò magis Deo obstricti sumus; Ut libertas à peccato inferat necessariò servitutem gratiæ, quomodo servitus peccati antea trahebat post se libertatem à gratia: *Liberati à peccato, servi facti estis justitiæ* Rom. 6. 18. Unde alibi Paulus tam sollicitè libertatem Christianam distinguere solet ab effræni carnis licentiâ Galat. 5. 13. *Vos in libertatem vocati estis, tantùm ne libertatem in occasionem detis carni*, & Pet. 1. cap. 2. 16. *Quasi liberi, sed non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.* *Rom. 6. 18.*

XVIII. Ex quibus ita discussis sponte jam fluit quod probandum suscepimus, bona Opera fidelibus omnibus esse ad salutem necessaria. Verum quia Adversarii clamitare solent, Nos quod una manu damus, altera auferre, ea statuentes, quæ necessitatem istam elevent & evertant, diluenda est paucis ista calumnia, & crassissimum mendacium. *Bellarminus* varia calumniæ fundamenta congerere conatur lib. 4. de Justifi. cap. 4. 5. 6. Primum petit à communi dogmate quod tuemur; Quòd *omnia opera Justorum sint natura sua peccata mortalia*, Unde sic colligit; Si Opera Justorum sunt peccata mortalia, Ergo non sunt necessaria ad salutem, imò fugienda sunt ut prohibita. Verum facilè solvitur sophisma distinctione adhibitâ inter *peccatum per se*, & *per accidens*. Fateor sanè, si Opera justorum essent peccata per se, & sua natura; fore à nobis fugienda, adeoque non modò non necessaria fore, sed etiam ut prohibita & noxia, fore rejicienda. Sed aliud est longè, si dicuntur tantum peccata per accidens, & secundum quid, Non ratione actûs vel substantiæ Operis, sed ratione imperfectionis illi adhærentis, ob carnis reliquias in nobis manentes. Sic enim corrigenda quidem sunt pro virili, & re-

purgandæ sordes illis adhærentes, sed non ideo sunt fugienda ut illicita, vel neganda eorum necessitas, quæ non pendet ab eorum perfectione, sed à Dei præcepto, quod irritum esse non potest, licèt sint exiguæ vires nostræ. Hanc autem esse mentem nostram, quum peccata ea vocamus, ut non sint per se talia, sed tantùm per accidens ratione vitiositatis adhærentis, nemo est qui nesciat, Et Spiritum Sanctum sequimur, qui ita loquitur non semel Is. 64. 6. 1. Cor. 13. 12. 1. Joan. 1. 8. Unde bene concludas, Opera non mereri salutem, nec ad eam sufficere; Sed perperam cum Adversariis ex hac hypothesi colligas, non exigi, & non necessaria esse.

XIX. Alterum calumniæ fundamentum est *Justificatio per solam fidem. Si sola*, inquit, *fides sufficit ad salutem.* E. *reliqua Opera sunt supervacanea:* solam autem sufficere ad salutem sine operibus, ex eo colligit secundùm nos, quia sine Operibus ad justificationem sufficit: Id quippe quod ad justificationem sufficit, sufficere etiam ad salutem; cùm semel justificatus damnari non possit. Sed non meliori jure hoc obtruditur præcedenti; perperam enim hìc confunditur Justificatio cum integra salute, quasi quod sufficit ad Justificationem, sufficiat ad salutem. Atqui multò plura requiruntur ad salutem, quàm ad Justificationem; Ut aliud est Jus ad vitam habere, aliud verò de facto illam possidere. Ita Opera effecta sunt, quæ sequuntur justificationem, sed media quæ salutem antecedunt. Deinde licèt Opera non sint necessaria *in actu Justificationis*, quia per solam justitiam Christi fide apprehensam obtinetur; necessaria tamen sunt in eo *qui justificatur*, qui illis carere non potest sine salutis dispendio, *non præcedunt Justificandum, sed sequuntur Justificatum*, ut ait *August.* Tertiò quum *fides sola* dicitur justificare, hoc ita intelligendum, quòd sola conferat ad actum Justificationis, quia sola inter cæteras virtutes potest cum gratia consistere Rom. 4. 16. utpote quæ sola habet vim receptivam & applicativam justitiæ Christi, quâ justificatio nostra nititur, Jo. 1. 13. Rom. 5. 17. Sed non propterea sola censenda est, id est *solitaria* & separata ab aliis virtutibus, ut oculus solus videt, sed non solitarius, id est revulsus à cæteris membris; Nec enim *fides quæ justificat* est unquam sine Operibus, licèt *quà justificat* nihil cum Operibus commune habeat, Fidem ergo comitantur Opera, non ut *coëfficiant* Justificationem; Sed ut *coëxistant* in Justificato, non ut salutem acquirant, ut merita, sed ut nos ad eam ducant ut media.

XX. Tertiò hoc evincere satagunt, Ex *Gratiæ*, cui totam salutem nostram acceptam ferre solemus, consideratione; Quasi vel fræna laxaret peccato, quia ubi *abundat delictum, ibi superabundat Gratia* Rom. 5. 20. Vel Operum necessitatem tolleret, quia ipsa operatur in nobis velle & perficere Phil. 2. 13. Sed primùm est quòd nos ex eo solemur, quòd eædem, quæ nobis impinguntur hodie

dic calumniæ, affictæ jam olim fuerint Paulo ejusque doctrinæ Rom. 3. 31. DISP.
& 6. 1. 15. quod argumentum est certissimum nos eandem cum Paulo doctrinam amplecti, utpote quæ iisdem absurdis urgetur. Ut verò Apostolus talem calumniam fortissimè à se repellit; & falsissimè doctrinæ suæ impingi ostendit: Ita & nos iisdem uti armis par est ad tela ista retundenda, *Permanebimusne in peccato ut gratia abundet? Absit, Nos qui mortui sumus peccato, quomodo in eo adhuc vivemus?* Quippe licèt Gratia utramque paginam faciat in opere regenerationis, nihilque absque ea vel cogitare vel exequi possimus; hoc non obstat tamen, quominus studium nostrum illi adjungere teneamur; imò ita arctè semper inter se connectuntur *Gratia Dei* & *Officium hominis*, ut nunquam divelli à se invicem possint aut debeant, *Qui creavit te sine te*, inquit August. *non te servabit sine te.* Fateor in primo conversionis momento, peccatorem mere passivè se habere, & nihil aliud posse quàm gratiæ vim vivificam recipere; sed in progressu ex mortuo vivens factus debet membra sua sistere arma justitiæ Deo, & ambulare in novitate vitæ Rom. 6. si Deus in eo operatur, debet cum eo & sub eo operari ut ejus συνεργὸς 2. Cor. 6. 1. si trahitur à Spiritu, debet currere per obedientiam Cant. 1. 9. si vocatur per Verbum, respondere debet per fidem: Quod Paulus citato loco Phil. 2. 13. clarissimè demonstrat, Studium hominis cum efficacia Gratiæ conjungens, dum ita commendat necessitatem bonorum Operum adversùs profanam Libertinorum securitatem, ut Gratiæ virtutem adversùs sacrilegam Pharisæorum superbiam potenter asserat; Ne putarent Gratiam Dei eos pigros & otiosos reddere debere, jubet operari salutem suam cum timore & tremore; Sed ne studium suum aliquam gloriandi in se ipsis materiam dare crederent, vult meminisse, nihil posse se sine ipso, Deum esse qui in ipsis operatur velle & perficere, ut si quid operantur, non sibi sed Deo insolidum acceptum ferant, & cum Paulo dicant 1. Cor. 15. 10. *Non ego, sed gratia Dei quæ mecum est.* Componi ergo ista debent ut subordinata, non opponi ut contraria. Atque hinc fit ut quæ Sanctificationem nostram describunt locutiones, illæ & gratiam Dei & officium nostrum exprimant, *Opus* est quod debemus perficere Phil. 2. 13. *Talentum* quod tenemur excolere Matt. 25. *Semen* quod fructificare debet Gal. 6. *Vita* quæ se in operationibus exerere tenetur Gal. 5. 24. Rom. 6. *Curriculum* quod absolvendum est Heb. 12. 1. & *Lumen* quod non extingui, sed accendi magis ac magis, & prælucere debet Matt. 5. 10.

IV. *Phil. 2. 13.*

XXI. Quartò affertur Doctrina de *Electionis immutabilitate* & *Salutis certitudine*, quasi iter ad Epicureïsmum & effrænem peccandi licentiam: Nam si immutabilis est Dei Electio, & certa fidelium salus, ut nunquam ab ea excidere queant; facilè videntur induci posse homi-

DISPUT. IV. nes ad laxandas habenas carni, & genio indulgendum, hac ſpe freti, nihil ipſos, quicquid egerint, à gratia Dei ſeparare poſſe, cùm immutabilis ſit Dei Electio. Sic *Remonſtrantes* in Collat. Hagi. & in Actis & Scriptis Synodalibus Dordracenis conantur Orthodoxorum ſententiam infamare, Pontificiorum hac in parte veſtigia prementes. Sed non ſemel à Noſtris reſponſum, falſiſſimam eſſe, quæ ex veriſſimo hoc dogmate elicitur conſequentiam. Licèt enim non diffiteamur, Profanos poſſe ſalutari iſtâ doctrinâ impiè abuti ad propriam ſuam perniciem; Negamus tamen veros fideles, quibus Myſterii iſtius natura perſpecta eſt, in impiam iſtam cogitationem unquam devenire poſſe. Quippe ſciunt diabolicum eſſe Sophiſma, in quo opponuntur componenda, & perperam finis à mediis, & media à fine divelluntur; Certitudo nimir. Salutis, à Sanctificationis ſtudio, quaſi illa iſtud everteret vel relaxaret. Cùm contrà ſit certiſſimum, *Finis infallibilitatem* & certitudinem non tollere, ſed ſtabilire potiùs *Neceſſitatem & uſum Mediorum*, & Deum qui nos ad ſalutem elegit, ut ad finem elegiſſe etiam ad fidem & ſanctitatem, ut ad media Epheſ. 1.4. 2. Theſſ. 2.13. 1. Pet. 1.2. Ita ut qui media neglexerit, finem aſſequi non valeat: Unde iidem Sancti, qui certiſſimè ſibi ſpondent & conſtantiam in via, & fruitionem in patria, ſimul norunt hoc non præſtari ſine intermediis ſanctimoniæ officiis, & oppoſitorum fugâ; Ideóque mediis illis non valedicunt, ſed ſedulò incumbunt. Quis Paulò certior unquam de ſalute fuit? Rom. 8. 37. 38. 2. Tim. 1. 12. & 4. 7. 8. Quis tamen eò diligentius ſanctificationi incubuit, currendo, pugnando, & corpus macerando, ne dum aliis prædicat, ipſe ἀδόκιμος inveniatur 1. Cor. 19. 27. Phil. 3. 14.? Ita fidelis, qui novit ſalutem ſibi paratam eſſe & promiſſam, novit etiam non ſine pietatis & bonorum operum praxi eſſe promiſſam; Ideo non ſeparat quæ Deus conjunxit, & media ſollicitè ſequitur, quibus finem aſſequatur. Hic ergo diſtinguenda *ſecuritas carnis*, quæ feriatur, & otio ſegni vitam amat fallere & *fiducia ſpiritûs*, quæ ſtudium pietatis nutrit & fovet; Ut in urbe alia eſt ſecuritas hominum ſtupidorum, qui ſomno & vino ſepulti ſtertunt, & incauti capiuntur: Alia vigilantium & excitatorum, qui excubias agunt, ne ex improviſo ab hoſte expugnentur. Sic Spiritus certitudinem generat non otioſam, ſed efficacem, quæ extra ſtudium ſanctitatis, & uſum mediorum à Deo conſtitutorum non poteſt exire in actum. Unde qui *metum diffidentiæ & deſperationis* paſſim prohibet, ne dubitemus de certitudine ſalutis promiſſæ Luc. 12. 32. Iſa. 43. 1. 2. Rom. 8. 15. Idem *timorem cautionis & ſollicitudinis* ſeriò commendat, ne negligamus media à Deo nobis præſcripta, Phil. 2. 12. Rom. 11. 20. Prov. 28. 14.

XXII. Atque hìc manum de tabula poneremus, niſi remoram nobis

nobis injiceret Author *Tractatûs Gallici*, qui novissimè in lucem emissus est Parisiis in 4. sub hoc Titulo, *Subversio Doctrinæ moralis Christi ab Erroribus Calvinistarum circa Justificationem*; Ubi quia eandem calumniam magno molimine renovare satagit; Non erit, ut opinor, ἀπροσδιόνυσον ad majorem veritatis elucidationem, paucis quæ huc pertinent examini subjicere. Scopus Authoris est Doctrinam nostram de *Perseverantiâ & inamissibilitate Justificationis* traducere, tanquam Pietati & Sanctificationi noxiam, & quæ quibuslibet peccatis & sceleribus viam aperiat; Eóque potissimùm nomine, quòd statuamus maxima & turpissima scelera non obstare, quominus fideles, qui ea perpetrant, Filii Dei & Justi semper maneant; Et eum in finem varia corradit, & detorquet Nostrorum loca, quibus intentum probet: Longum esset singula persequi, nec nostri nunc est instituti; sed ea tantùm attingere animus est, quæ faciunt ad argumentum nostrum, quæ habentur lib. 11. cap. 8. & 9. Ubi suscipit probandum, dogma hoc nostrum enervare penitus studium pietatis, & necessitatem bonorum Operum tollere. DISPUT. IV.

XXIII. Hoc verò ut probet, duo assumit à nobis recepta Dogmata; Prius de inseparabili nexu Fidei & Charitatis ac bonorum Operum. Posterius de Perseverantia Fidei, Virtutúmque Christianarum, cum gravissimis sceleribus. Unde putat ideam Virtutis & Vitii ita confundi, ut utriusque ratio nulla amplius habenda sit, & sic Vitium Virtutis, & Virtus Vitii nomen obtineat, quod hac ratione conatur evincere pag. 187. *Fides vera*, inquit, *secundùm Calvinistas est inseparabilis à virtutibus Christianis, & per consequens à Castitate, Patientiâ &c. At non raro contingit, ut fideles in adulteria varia & homicidia incidant, non amissâ tamen fide: Ergo non amittunt etiam castitatem & patientiam adulteria & homicidia patrando; Atque ita sunt casti adulteri, & patientes homicidæ.* Quod ita horrendum ipsi videtur, ut vel propter hoc unum doctrina nostra ipsi, piisque omnibus meritò detestanda videatur. Verùm hæc omnia, quæ speciosè, & magno verborum apparatu proponuntur, facilè solvuntur, si sincerè & remotâ calumniâ Sententia Orthodoxa attenditur: Ex qua quippe constabit, verissimè ex Scriptura utrumque dogma asseri; Nec tamen nisi falsissimè, quam inde nectant consequentiam posse elici.

XXIV. Atque hic ante omnia observare licet, iniquissimè Nobiscum ab Authore agi. Quamvis enim istæ, quas ex doctrinâ nostrâ elicit consequentiæ, aliquâ cum veri specie possent ex eâ colligi, ut ipse arbitratur; Cùm tamen non ignoret eas à Nobis, non modò non agnosci, sed constantissimè rejici tanquam impias & falsissimas, imò anathema illis denunciari, qui pestifera ejusmodi dogmata in Ecclesiam inducere sustinent: Cùm etiam constet, nihil non à Nobis fieri ad commendandam modis omni-

omnibus Sanctificationem, & in ipsa Praxi, non minus, imò longè majus deprehendatur Pietatis, & vitæ, prout fert humana fragilitas, inculpatæ studium in Ecclesiis nostris, quàm apud eos, qui suam à libero Arbitrio suspendunt Perseverantiam, & continuæ trepidationi mentes subjiciunt; Quô tandem jure pertendit, Doctrinam nostram propterea tanquam erroneam & pietati noxiam traduci posse? Quis nescit eum, qui dogma aliquod tuetur, non statim adoptare consequentias omnes, quæ ex eo vel verè vel falsò colligi possunt, nec nisi injustè posse illi tribui; maximè quum protestatur, se eas toto pectore aversari, & alienissimas esse à mente sua, sive ab ea quam profitetur fide? Ita si nihil aliud occurreret, ex hoc uno injustitia criminationis Adversarii jam satis pateret. Quòd si liberet recriminari, quàm potiori jure possemus Adversario reponere Theologiam Moralem, quæ apud Pontificios obtinet, quâ Pietatis & Sanctitatis studium, non per consequentias, sed per ipsa dogmata, non tam relaxatur quadantenus, quàm penitus enervatur, & corrumpitur in variis Capitibus, & peccata etiam gravissima, non tam extenuantur, quàm approbantur, & licita redduntur, quod nemo sine horrore legere potest apud *Amadæum Guimenium*, *Apologiam Casuistarum*, & *Theologiam Moralem Jesuitarum*, & alia id genus Scripta, quæ vel Ecclesiæ totius sententiam referunt, vel præcipuorum ejus Doctorum, qui non modò in ejus sinu vivunt & tolerantur, sed & publicè & voce & scriptis, sub oculis ipsius Pontificis, eóque non improbante, pestifera ista dogmata docent & tuentur.

XXV. Verùm longè clariùs calumnia patebit, postquam visum fuerit, falsissimam esse, quam nectunt ex Sententiâ hâc nostrâ consequentiam, quæ nullis fidiculis ex eâ deduci possit. Credimus sanè fidelem semel justificatum, & in filiorum Dei numerum receptum, gratiáque regenerationis donatum, nunquam posse vel totaliter vel finaliter excidere à gratiâ, ut fiat mancipium Diaboli, qui antea fuit filius Dei, & exhæredetur in æternum, qui semel hæres Dei, & cohæres Christi factus est: Et quidni credamus, cùm Scriptura tot invicta hujus Veritatis argumenta, & immota fidei fulcra suppeditet? Quid enim aliud clamant, Vel *Electionis immutabilitas* 2.Tim. 2.19. Matth.24.24. Rom.9.7. Vel *Meriti & Intercessionis Christi virtus* Joan.17.20. Luc.22.31. Rom.8.32. Vel *Spiritûs Sancti nos obsignantis efficacia* Eph.1.13.& 4.30. 2.Cor.1.21. Vel *Fœderis gratiæ æternitas* Jer. 32.42. Isa.59.21. Vel *Promissionum divinarum fidelitas* Joan.10.28. 1.Cor. 1.8.9.& 10.13. Vel *Donorum salutarium immutabilitas*, quæ ut ἀμεταμέλητα Rom.11.29. non possunt à nobis auferri? Unde modò per *semen incorruptibile* 1.Pet.1.23. quod semper manet in nobis 1.Joan. 3.9. modò per *vitam æternam*, quæ deficere non potest 1.Joan. 5.13. modò per *Aquam salientem*

salientem in vitam æternam Joan. 4. 14. modò per *Arborem, quæ non marcescit* Psal. 1. & 92. Jer. 17. modo per *Domum*, quæ non dejicitur Matt. 7. 25. aliisque istiusmodi similitudinibus abumbrantur, quæ perpetuitatem eorum designant. DISPUT. VI.

XXVI. Licèt autem Fides justificans, & Gratia regenerans, per quas Fideles ex statu reatûs & mortis in adoptionis & salutis statum transferuntur, sint inamissibiles; Non tamen statim ἀναμαρτησίαν secum trahunt, ut omni peccato carere debeant, qui eas sunt consequuti: Imo, cum Opus regenerationis semper hìc sit imperfectum, & Carnem cum Spiritu colluctantem fideles perpetim sentiant; fit ut non modo in leviora peccata subreptionis, infirmitatis, & ignorantiæ quotidie incidant; sed in atrocia peccata quandoque etiam prolabantur, quibus indignationem Dei paternam possunt incurrere Ps. 89. 31. reatum mortis contrahere Rom. 8. 13. & præsentem ad regnum cœlorum aptitudinem amittere Apoc. 21. 27. Nec tamen propterea continuo, vel Jus ad Regnum Cœlorum semel datum re ipsa tollitur, Vel Adoptio abrogatur; Vel Semen regenerationis aufertur: Unde, quamvis fidelis eo modo peccans, si consideretur in se & in sensu diviso *quà Peccator*, suo merito rectè dicatur damnandus; tamen in sensu composito, & *quà Fidelis* & Electus, ex Dei Electione, & propter Christi meritum est absolvendus: Ut verissimè dici possit impossibile esse v. g. ut David electus pereat; & impossibile esse pariter, ut David adulter & homicida, quo sensu fuit *Vir mortis*, id est reus mortis, si illum mors oppresserit impœnitentem, salvetur & non pereat; Interim quæ inter se arietare videntur, facilè sapientiâ Dei admirabili, & gratiosâ ipsius misericordiâ conciliantur; dum saluti fidelium ita prospicit, ut nemo Electorum in eo statu moriatur, in quo à gloria cœlesti excludendus esset, sed per pœnitentiæ & fidei actum renovatum redintegretur, ut redeat priùs in viam, quàm ad metam perducatur.

XXVII. Si vero quæras, Quomodo hæc inter se possint consistere; Ut justi reputentur coram Deo, qui in se ipsis æternæ mortis reatum contraxerunt, Et membra Christi maneant, qui fiunt membra Scorti. Facile est respondere, hæc κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο optimè de eodem dici posse; Nam quid obstat, quominus ille, qui, *in se* spectatus, quoad *proprium demeritum*, reatum mortis peccando contraxit, & dignus est qui gratiâ Dei & salute privetur; Idem tamen *in Christo* consideratus & propter *meritum ejus* ipsi imputatum ex Dei consilio, justus reputetur apud Deum, & Jus ad vitam æternam semper obtineat? Reatus enim hujus vel illius peccati non statim abrogat statum personæ, Deo per Christum reconciliatæ tantùm facit eo loco esse, ut tolli possit, & nisi maturè subveniatur, tollendus sit; potest quidem effectum, & sensum justificationis à fideli

DISPUT. IV. fideli ad tempus auferre, ne pace fruatur apud Deum; Sed non potest justificationis statum dissolvere, vel actum æterni beneplaciti, quò nos in Christo gratos habuit, refigere, vel Jus ad Regnum cœleste semel collatum revocare, & rescindere; Quia non actionibus nostris, sed gratuitâ Patris dilectione, & nostrâ cum Christo conjunctione nititur; quæ cùm sit immutabilis & æterna, æternum etiam & immotum necesse est illud esse: Sic peccare quidem possunt & graviter filii Dei, ut in indignationem paternam incurrant, minimè tamen ita eos peccare patietur Dei providentia & misericordia, ut orbentur patriâ, & Patre cœlesti: Pater quoties filio prodigo irascitur, toties illum non expungit ex filiorum numero, nec quum incipit severè castigare, desinit tamen sincerè amare Ps. 89. 31. Heb. 12. 6. Idem de nostra cum Christo unione dicere licet; Fideles quum peccant, se ipsos quantùm in se est abscindunt à Christo, & desinunt esse demeritoriè membra Christi; Sed Christus tamen jus suum, quod tam magno pretio mercatus est, non amittit, vel vinculum spiritualis matrimonii patitur actu abrumpi. Possunt ergo jure ac proprietate manere membra Christi, qui ex abusu & tantùm de facto fiunt membra meretricis.

XXVIII. Quod autem de Justificatione & Adoptione dicimus; Id ipsum etiam in Regeneratione locum habet, quæ non statim per quodlibet hominis etiam grave peccatum deletur. Quia idem Spiritus, qui semen regenerationis cordibus renatorum infundit, illud perpetuò fovet & custodit, illique vim cœlestem & incorruptibilem imprimit ne deficiat. Unde inter dona ἀμεταμέλητα reponitur, & semper manere dicitur in fideli 1. Joann. 3. 8. Non nego quidem, posse semen hoc ad tempus in terra retineri, ne foras exeat, & folia fructusque producat, durante hyeme tentationis; sed vita semper latet in radice; Actus fidei poterit intermitti, sed non habitus ipse excuti, ut ignis sub cineribus latens, qui etsi flammam non emittat, calorem tamen intus servat. Et ut vitæ hujus animalis idem non semper est tenor & vigor; sed sua nonnunquam patitur deliquia, quibus licèt vis & sensus vitæ ad tempus intercludatur, ipsa tamen non statim extinguitur: Ita vita spiritualis in gravibus Sanctorum lapsibus sua habet deliquia, in quibus languet & præfocari videtur, sed non planè suffocatur tamen, vel extinguitur; sed per actus subsequentes fidei & pœnitentiæ instauratur, quotiescunque peccator ex tentatione eluctatur. Atque hic accuratè distinguenda sunt ista duo, *In Carne vivere*, & *secundùm Carnem ambulare*; Peccare, & Peccatum facere, labi in peccatum, & in illud toto impetu se agere præcipitem; Ut aliud est labi in lutum, aliud, se in lutum projicere, & ibi cum voluptate volutari, quorum in altero consilium

1. Joan. 3. 8.

vitæ,

vitæ, in altero casus; In hoc dura per fragilitatem nostram peccandi necessitas, in illo certa & destinata voluntas est. Prius bene de fidelibus dicitur; sed non posterius: Si enim peccant, nunquam pleno consensu & deliberatâ voluntate ac delectatione peccant, ut voluntas tota non nisi peccato addicta sit, ut sit in iis qui artem peccandi exercent, & qui cum voluptate totos se carni tradunt, & ביד רמה *elatâ manu* peccare dicuntur, qui in Scriptura ideo *peccatores κατ'* ἐξοχὴν vocantur; Sed semper reluctantia quædam & dolor vel præcedit, vel sequitur, ut vel non sine renisu committant lugenda, vel si tentationum æstu abrepti ad peccatum feruntur nimio cum impetu, lugeant postea commissa, & serio de illis dolore afficiantur.

DISPUT. IV.

XXIX. Atque hinc non difficulter colligitur, quo pacto Fides cum peccatis gravibus subsistere queat; scil. Quomodo *Contraria* in eodem subjecto stare possunt, sed in *gradu remisso:* Licèt enim actus peccaminosi, dum sese exerunt in nobis, tollant revera actus justitiæ & fidei oppositos & habitus etiam ipsos non parum debilitent, non possunt tamen eos penitus evertere; vel impedire quominus in momentis subsequentibus per Spiritûs eum excitantis gratiam in actum exeant, quemadmodum in continua inter Carnem & Spiritum pugna: dum Spiritus prævalet in peculiari aliquo actu; Non statim propterea Caro penitus destruitur: Sic dum Caro victrix manet in aliqua tentatione, non illico Spiritum ejusque dona extinguit vel excutit. Possunt ergo Fides & Charitas manere in fidelibus etiam peccantibus; Sed quoad actum primum, non secundum; Quoad semen & radicem, non quoad fructum; Quoad habitum, non quoad operationes & exercitium. Nec propterea, quod Author falsò pertendit, dici debet fidelis adulterium vel homicidium patrans castus adulter, vel mitis homicida; quia gemini isti effectus geminum supponunt à quo oriuntur principium, Spiritum à quo opera fidei & charitatis manant; Et Carnem à qua peccata; Unde si adulterium vel homicidium patrat, non hoc operatur, quà Spiritualis, sed quà Carnalis: Hoc tantum bene poterit inde colligi, donum castitatis & mansuetudinis, quod per regenerationem obtinuit fidelis, non ita perfectum esse, ut excludat penitus vitia opposita, atque adeò, eo non obstante, manere semper in eo cum Carne fomitem concupiscentiæ, qui sese non raro variis in actibus exerit, tum quoad θυμικὸν, tum quoad ἐπιθυμητικὸν; licèt nec penitus habitus & dona Spiritûs extinguat, nec finaliter illa excutiat, quia tandem fidelis, per Spiritum facta corporis paulatim mortificando, & de his & de aliis peccatis id genus plenam victoriam reportat & ὑπερνικᾷ Roman. 8. 37. Plura possent addi ad veritatis istius confirmationem, sed hæc hactenus sufficere possunt ad demonstrandum quod intendimus,

Disput. IV. mus, in Doctrina nostra nihil esse quod Operum necessitatem, & studium Pietatis tollat vel relaxet; Nihil esse contrà, quod illud efficacissimè non commendet.

FINIS.

Disput. V.

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
TRIBUS TESTIBUS COELESTIBUS.

Ex 1. Joan. 5. 7.

Respondente Benedicto Picteto *Genevensi.*

I.

Um *hæc sit fides Catholica*, teste Athanasio, *ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in Unitate veneremur*, & augustum hoc Mysterium rationi inaccessum, & multorum hæreticorum veterum & recentiorum blasphemiis impetitum, præcipuum Religionis Christianæ constituat fundamentum; In id potissimùm mens pia debet incumbere, ut de Veritate ejus in Verbo proposita magis ac magis persuadeatur; & si τὸ πῶς non potest assequi, quod Creaturis negatum est, τὸ ὅτι tamen firmiter & inconcussè teneat.

II. Cùm verò ex omnibus, quæ hoc docent mysterium Scripturæ Oraculis, nullum luculentius sit & illustrius celebri Joannis loco, ubi tres Testes Cœlestes testantes inducit, quem propterea Orthodoxi semper tanquam palmarium hæreticis opposuerunt, & in cujus detorsione etiam Adversarii omnem suam industriam & ingenii acumen collocarunt, ut ejus vim quacunque tandem ratione eluderent: Non ingratam & inutilem veritatis Studiosis nos facturos rem sumus arbitrati, si paulò accuratiùs hac Academica velitatione in ejus sensum inquiramus, & veritatem Sacrosancti illius Mysterii adversùs impias impurorum hæreticorum strophas vindicemus.

III. Verba Joannis sunt 1. Ep. Cap. 5. v. 7. τρεῖς γάρ εἰσιν

οἱ

οἱ μαρτυροῦντες ἐν οὐρανῷ, ὁ Πατὴρ, ὁ Λόγος, καὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον, καὶ οἱ τρεῖς ἕν εἰσι, *Tres enim ſunt qui teſtantur in Cælo, Pater, Sermo, & Spiritus S. Et hi tres unum ſunt.* Scopus Apoſtoli eſt confirmare fidem Euangelii *de Divinitate Chriſti, & Officio ejus Mediatorio.* Cujus à principio Capitis ſalutares fructus & effectus notaverat, quales ſunt 1. *Spiritualis regeneratio & Dei ac proximi dilectio* ℣. 1. *Omnis qui credit quod Jeſus eſt Chriſtus, ex Deo genitus eſt, & omnis qui diligit eum qui genuit, diligit etiam eum qui genitus eſt ab eo.* 2. *Mandatorum divinorum obſervatio.* ℣. 2. 3. 3. *Victoria de mundo* ℣. 4. 5. *Quoniam quicquid natum eſt ex Deo vincit mundum, & hæc eſt victoria quæ vicit mundum, nempe fides noſtra. Quis eſt qui vincit mundum, niſi qui credit Jeſum eſſe Dei Filium?* Quia vero plurimùm intererat ejus certitudinem in animis noſtris confirmare, oſtendit fidem iſtam fulcrum habere immotum in multiplici teſtimonio, quod Deus illi perhiberi voluit, tum in Cœlo, tum in Terra, quod invictè perſuadere nos debet, Chriſtum Dominum eſſe verum & æternum Dei Filium à Patre genitum, Redemptorem noſtrum. Hoc autem Teſtimonium ita tractat, ut primo in genere de eo agat ℣. 6. quum ait *Spiritum teſtari, quod Spiritus eſt veritas*, id. Spiritum in cordibus noſtris obſignare, quod *Spiritus* id. doctrina Euangelii de Chriſto ejuſque beneficiis, quæ nomine *Spiritus* venit 2. Cor. 3. 6. ſit veriſſima. Deinde in ſpecie & diſtinctè de utriſque loquatur, & primo de cœleſtibus ℣. 7. poſtea de terreſtribus ℣. 8. atque ita fidem noſtram tutiſſimè in Chriſto ſolo quieſcere doceat, cui non duo tantùm, ut in Lege requirebatur ad rei alicui fidem faciendam, ſed longé plures omni exceptione majores, Tres putà in cœlo, & Tres in terra teſtimonium reddunt.

IV. Quia vero Adverſarii, ut faciliùs ſe ab Argumento, quod hinc nectimus ad probationem Trinitatis, expediant, ſolent objicere, locum eſſe ſuppoſititium & adulterinum, qui à Noſtris ſit inſertus, nequaquam vero à Joanne perſcriptus; Unde *Socinus* Commen. in h. l. expreſsè innuit verba iſta *adulterina eſſe & ab hominibus, qui ſuum dogma de Trino & Uno Deo quacunque ratione defendere ac propagare voluerunt, in hunc locum infarta:* Cui ſuccinunt *Eniedinus* in explicatione locorum, *Smalzius* contra Schopperum de Trini. *Volkel. &* alii. Canonica Oraculi iſtius authoritas eſt primo aſſerenda; Eo vel magis quod nonnulli etiam ex Pontificiis ut *Cajetanus, Eraſmus*, & alii de loco iſto ut dubio & ſuſpecto loquantur, idque quia in variis Græcis Codicibus non invenitur, & in quamplurimis Latinis deſideratur; Nec habetur in Textu Syriaco, Arabico, Æthiopico, illiuſque Patres varii, Auguſtinus, Hilarius, Chryſoſtomus, Cyrilius, Nazianzenus, quum maximè illis adverſùs Arianos uſui eſſe poterat, non meminerunt. Verùm multa ſunt, quæ loci iſtius αὐθεντίαν evincunt.

DISPUT. V.

V. Primo *fides probatissimorum & antiquissimorum Exemplarium*, quæ hîc pro nobis apertè militant. *Hieronymus*, qui ex testimonio Augustini fuit Vir doctissimus, & trium linguarum peritissimus, qui & omnia ferè ante illum Scripta Ecclesiastica legit, in prologo in Epist. Cano. ad Eustochium, refert, Codices omnes græcos suo tempore versum hunc habuisse, & *hunc de Unitate Trinitatis locum ab infidelibus Latinis Interpretibus omissum queritur.* Erasmus fatetur extare in Codice Britannico vetustissimo, qui tantæ fuit apud ipsum authoritatis, ut versiculum istum in prioribus Editionibus omissum, in posterioribus accuratissimâ curâ, ut ipse scribit recognitis, restitueret. Laudatissimæ Editiones Complutensis, Regia Antverpiensis, Ariæ Montani, Rob. Stephani, Eliæ Hutteri, Valtoni, quæ probatissimis & vetustissimis Codicibus usæ sunt, retinent. Unde si in quibusdam desideratur, hoc fraudi & dolo malo Arianorum adscribendum est, qui textum hunc eraserunt, quia punctim transfigebat eorum hæresim, ut Hieronymus testatur. Secundò *Textus ipsius connexio*, nam nisi admittatur hic versus, nullus erit sensus verborum sequentium; Et *tres sunt qui testificantur in terra*, quæ manifestè supponunt, Tres alios Testes præcessisse, qui non erant ex Terra, quod confirmatur ex v. 9. ubi divini & humani testimonii fit mentio, *Si testimonium hominum accipimus, Testimonium Dei majus est*; An non verò hæc collatio supponit Dei testimonium æquè ac hominum? Tertiò *Patres* versum hunc retinent & laudant, *Cyprianus* lib. de Unit. Eccles. *dicit*, *Dominus*, *Ego & Pater unum sumus, & iterum de Patre & Filio & Spiritu S. scriptum est*, *Et hi tres unum sunt.* Athana. Disputatione contra Arium in Synodo Nicæna privatim habita, & lib. 1. ad Theophil. *Idacius* adversùs Varimandum, *Fulgentius* in responsione ad objecta Arianorum *&c.* Quartò *fidei analogia* & locorum *parallelorum* collatio, quæ confirmant quod hic dicitur, tum de testimonio, tum de unitate trium istorum Testium Joan. 5. 36. 37. & 8. 17. 18. & 10. 36. 37. & 15. 26. 27. & 16. 13. 14. 15. Quintò, cùm hic versus vel ab Arianis sublatus fuerit, vel ab Orthodoxis additus, prius illud multò probabilius est, sive enim *casui* hoc est adscribendum, proclivius fuit in describendo aliquid omittere, quàm integram pericopen textui inserere, sive *dolo*, credibile est, hujus reos fuisse Arianos potiùs quàm Orthodoxos, tum quia sæpius hac in parte patefacta est fraus hæreticorum, & Arianorum imprimis, qui alia Scripturæ loca mutilârunt, ut notat Ambrosius de fide 5. 7. & de Spiritu Sancto 3. 11. Tum quia è re ipsorum magis erat locum hunc eradere, quàm Orthodoxis illum addere, quia si genuinus fuit, ex eo illorum hæresis prorsus evertebatur; Si verò suppositititius, non inde periclitabatur doctrina Orthodoxorum circa Trinitatem, quæ ex aliis Scripturæ locis luculenter probatur. Unde omnino verisimile est hoc

hoc ab Arianis factum; ut Socrates observat histo. Eccles. lib. 7. cap. 32. & Tripar. 12 veteres interpretes significasse, quosdam fuisse, qui Epistolam hanc primam Joan. depravarunt, quò in Christo hominem à Deo separarent. Nec hoc difficile fuit Arianis, dum Imperatores erant Ariani, & Episcopi, pulsis Orthodoxis, totum penè orbem occupabant. DISPUT. V.

VI. Hic verò nec *Codicum varietas* opponi debet, quia longè plures & probatiores retinent, quàm omittunt: Nec *Versionum* Syriacæ, Arabicæ, Æthiopicæ *authoritas*, quia fontibus æquiparari non debent, & satis constat eas esse recentiores. Nec *prætermissa Veterum citatio*, quia hoc potest tantùm innuere in Codicibus Græcis & Latinis, quibus usi sunt, locum defuisse; sed nulla veritatis specie potest colligi esse ὑποβολιμαῖον, cùm vel Librariorum negligentia omitti, vel Arianorum malitia eradi potuerit. Nec *Contextus ipsius series*, qui Testium quidem terrestrium, aquæ, sanguinis, & Spiritus, de quibus loquutus fuerat v. 6. descriptionem postulabat, non verò cœlestium qui huc non pertinebant; Nam ex copula quæ v. 8. additur, σχέσιν ad Testes cœlestes jam probavimus. Et cùm ageretur de confirmatione primarii fundamenti Religionis Christianæ, imò totius Euangelii, non potuit nec debuit omitti summum illud & irrefragabile Testimonium, quod singulæ Trinitatis Personæ ad fidei nostræ fulcimentum protulerunt.

VII. Asserta verò loci istius Authoritate Canonica, Verborum sensus jam venit enucleandus, ubi tria expendenda sunt, *Testium* istorum *Natura*, *Operatio*, & *Unitas*. *Natura* quinam sint ostendet, *Pater* scilicet *Sermo* & *Spiritus S. Operatio* quid faciant docebit, nimir. quòd *testentur* in cœlo, & *Unitas* consensum ὁμοούσιον probabit, quòd *sint unum*. Quoad prius; ut in Testimonio non tantùm *quid* dicatur, sed etiam vel maximè *quis* dicat, attendi solet & debet. Ita Joannes designat eos nomine *Patris*, *Sermonis*, & *Spiritus Sancti*, quibus Tres Personas Sacrosanctæ Trinitatis intelligendas esse omnes Orthodoxi unanimi consensu fatentur, quæ subsistendi quidem modis distinctæ, sed essentiæ ratione unus sint & æternus verus Deus. *Pater*, qui primam personam notat, non sumitur οὐσιωδῶς relatè ad Creaturas, quo sensu ad totam Trinitatem pertinet, & sæpe usurpatur in Scriptura, quando Deus dicitur Pater omnium Creaturarum tum rationalium tum irrationalium Job. 38. 28. Mal. 2. 10. Sed ὑποστατικῶς pro prima Trinitatis Personâ, quæ ex se Filium suum ab æterno ineffabili ratione genuit sibi coæternum & coessentialem; De qua, quia nulla lis nobis movetur ab Adversariis, plura non addimus, ut de secunda Persona, quæ hic per λόγον describitur, & de qua controvertitur inter nos & ipsos, dicamus.

VIII. Vox λόγου peculiari ratione à Joanne videtur selecta ad designan-

designandum Filium Dei; unde sæpius eam usurpat potissimùm in ipso Euangelii initio c. 1. 1. 2. ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. *In principio erat Sermo* &c. Et v. 14. Et *Sermo caro factus est.* Sic c. 1. v. 1. Epist. 1. *Quod erat à principio, quod audivimus, quod vidimus* περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς *de Verbo vitæ* Et Apoc. 19. 13. dicit nomen Filii Dei, qui ipsi apparuerat esse, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. *Sermo Dei.* Nec apud Joannem solùm vox ista occurrit, sed & apud alios quamvis rariùs, eò enim omnino respicit Lucas cap. 1. 2. *quemadmodum tradiderunt nobis, qui à principio spectatores & Ministri facti sunt* τοῦ λόγου. Paulus non obscurè eò alludere videtur Act. 20. 32. quum commendat Pastores Ephesinos *Deo & Sermoni gratiæ ipsius*, quod de Euangelio minus commodè diceretur; At de Dei Filio commodissimè; Et Hebr. 4. 12. ubi *vivum* esse *Sermonem Dei* docet, & *penetrantiorem quovis gladio ancipiti*, &c. quamvis enim hoc vulgò nec malè de Verbo Dei externo intelligi possit; tamen quæ adduntur v. 13. *nullam Creaturam esse, quæ conspicua non sit coram eo*, ostendunt in Christo demum perfectè impleri, ad cujus descriptionem postea v. seq. descendit. Nec in Novo Testamento demum hæc appellatio locum habuit; sed jam sub V. T. obtinuit, à quo Apostoli potuerunt illam haurire, hinc Psal. 33. 6. *Verbo Jehovæ Cæli dicuntur facti*, non tantùm externo & προστακτικῷ mandati, sed Verbo essentiali & personali, quò omnia condita esse Joannes testatur; & Hag. 2. 5. *Ego sum vobiscum, inquit Jehova, Verbum, quod pepigi vobiscum, & Spiritus meus stat in medio vestri, ne timeatis*; ubi tres Personæ notantur: Prima, quæ nomine Jehovæ designatur, Secunda, quæ per Verbum, per quod Deus fœdus cum populo pepigit, & alibi Angelus fœderis vocatur, Et Tertia per Spiritum, qui in ipsis habitabat. Atque hinc factum, ut Chaldæus Paraphrastes multis in locis, quæ de Messia loquuntur, pro Jehovæ nomine מימרא id. λόγον substituerit, ut observat *Galatinus* lib. 3. c. 4. & 5. Ut valdè verisimile sit Joannem eò respexisse, & voluisse Filium Dei designare ab ipso initio Euangeli nomine λόγου, respondente usitatæ illi voci Chaldaïcæ מימרא, quâ Deus designabatur, ut jam eo ipso demonstraret contra Ebionem & Cerinthum verum esse & æternum cum Patre Deum.

IX Si jam de ratione nominis istius quæratur, variæ sunt Doctorum sententiæ, quas persequi nostri non est instituti; convenientissima videatur ea, quæ petitur ex usu vocis λόγου; λόγος enim propriè *sermo* est seu oratio, quæ ore profertur, & vocari solet sermo προφορικός, & per metaphoram ad animum refertur, & modò *cogitationem* notat, quæ est tacita quasi mentis oratio, & dicitur λόγος ἐνδιάθετος; modò ipsam *rationem* seu cogitandi facultatem, quo sensu Aristoteles distinguit inter τὸν ἔξω & τὸν ἔσω λόγον. Ut verò in Deo Verbum duplex possumus distinguere, Aliud οὐσιῶδες, seu *essentiale*, aliud ἐπουσιῶδες, seu *accidentale*, quod concipitur ad modum qualitatis

tis in Deo: De utroque significatio gemina τῦ λόγυ potest commodè usurpari. Nam si de verbo accidentali loquimur, aliud est *internum mentis*, quod nihil aliud est quàm ipsius *Decretum*, quod sæpe per λόγον exprimitur; aliud *externum oris*, quod est ipsius decreti seu voluntatis Divinæ declaratio in Verbo proposita. Sic *Verbum essentiale*, Filius Dei duplici de causa potest dici Λόγος, 1. ratione *Personæ* & modi subsistendi, quia est Sapientia Patris æterna, 2. ratione *Officii*, quia est Internuncius Patris, voluntatem ejus nobis declarans, quod utrumque Joannes innuit. Prius, quando dicit Λόγον fuisse apud Deum, & fuisse Deum ℣. 1. Posterius, quum addit eum Deum nobis revelâsse ℣. 18. Dico *Ratione Personæ*, Λόγος internus & mentalis est, qui genitus est ab æterno à Patre, & illi est simillimus, ut ratio à mente emanat, & illam refert, quod *Nazianz*. Orat. 2. de Filio, quæ est 4. de Theol. observat. *Videtur mihi λόγος dici, quia se ita habet ad Patrem λόγος, ut sermo ad mentem, non modo propter generationem passionis expertem, sed etiam propter conjunctionem & vim enunciandi, quia est imago & character Patris qui genuit, qui totum in se ipso Patrem exhibet, ut sermo mentis cogitationem totam repræsentat* &c. Atque ita Filius κατὰ τὸ ἔσω dicetur λόγος 1. *ratione principii*, propter Filii à Patre generationem, ut sermo à mente gignitur. 2. *ratione modi* propter æternam sine passione & alteratione à Patre emanationem, ut sermo à mente naturâ emanat. 3. *ratione repræsentationis*, quia perfectissimè exhibet nobis Patrem, ut sermo mentem. 4. *ratione conjunctionis*, quia ut mens non est sine verbo; Ita nec Pater sine Filio; Quamvis fatendum sit hæc longissimè subsidere infra tanti mysterii Majestatem.

DISPUT. V.

X. Secundò dicitur λόγος κατὰ τὸ ἔξω, *ratione Officii & proprietatis personalis* in operando. Quia ut Pater operatur per modum Consilii & Decreti interni, Spiritus S. per modum Virtutis exequentis. Ita Filius per modum Sapientiæ & Verbi declarantis, tum in ordine naturæ per Providentiam generalem, tum præcipuè in ordine gratiæ ratione Officii Mediatorii, in quo quemadmodum sermo mentem & cogitationem internam repræsentat; Ita Christus est Interpres voluntatis Patris, qui nobis Patrem declarat Jo. 1. 18. & per quem Pater nos alloquitur Heb. 1. 1. Atque ea de causa non ita propriè λόγος redderetur per Rationem seu cogitationem simpliciter; Vel per Orationem tantùm, quia in istis vocibus una tantùm χέσις exprimitur, sed longè commodius per *Verbum* seu per *Sermonem*, (Nam verbum & sermonem hîc non differre censemus, quicquid Bellarm. & alii sentiant) quia uterque respectus includitur, nam *Verbum internum & mentale* refertur ad Personam, *Verbum* verò *externum* & *orale* ad Officium. *Jo.* 1. 18.

XI. Quamvis verò duæ istæ χέσεις in λόγυ nomenclatione concurrant, fatendum tamen secundariam tantùm & minus præcipuam esse

eam,

eam, quæ petitur *à Munere Christi*, primariam verò desumi ab ipsi Λόγε personalitate & generatione. Quod observandum contra Socinum ejusque asseclas impios, qui volunt Λόγον dici tantùm ratione *muneris Prophetici*, quia Christus homo is fuit, per *quem primum Deus perfectissimam voluntatem suam nobis declaravit*, ut habet *Volkelius* lib. 3 cap. 3. & lib. 5. cap. 10. Nam si Christus ideo tantum diceretur Λόγος, quia fuit voluntatis divinæ apud homines Interpres, posset idem nomen etiam Mosi & aliis Prophetis suo modo tribui, quorum operâ Deus usus est ad voluntatem suam hominibus revelandam, quod tamen nusquam fieri videmus: Imò nomen hoc velut proprium & incommunicabile cæteris semper ipsi tribuitur. Deinde cum juxta Socinum munere hoc Prophetico Christus non cœperit defungi nisi post nativitatem suam, imò & post baptismum; Nomen hoc illi tantum tribuendum esset ab eo tempore; Cum tamen Joannes jam ab ipso mundi principio Λόγον fuisse declaret Joan. 1. 1. *In principio erat Sermo.* Nam quod hæreticus hoc ad Principium Euangelii, & novam Creationem referre vult, pluribus rationibus gravissimis refelli potest, 1. Quia vox *principii* absolutè posita in Scriptura sine ulla limitatione, quoties de tempore agitur, initium temporis seu mundi notat, nisi sit aliquid quod indicet eam κατά τι intelligendam esse, quod hîc non occurrit. 2. Creatio illa hîc intelligitur, per quam omnia sine exceptione facta sunt, & ipse mundus, qui Christum non cognovit ℣. 3. & 10. quod de prima tantum, non de secunda Creatione dici potest. 3. Manifestum est Joannem hîc alludere ad historiam Creationis à Mose relatam Gen. 1. Itaque Sermo de quo loquitur, non alius est, quàm ille ipse per quem Deus dicitur omnia condidisse; Aliàs si alium aliquem sermonem designare voluisset, cur Sermonis voce uti voluit, & nihil addidit ad tollendam æquivocationem, quæ in errorem manifestum potuit inducere Lectorem, ut crederet Hominem Jesum, qui dicitur Sermo, jam fuisse in principio mundi, & omnia condidisse? 4. Quoties Scriptura de nova Creatione agit, toties aliquam restrictionem adhibet, ex qua facilè colligitur, ut 2. Cor. 5. 17. *nova Creatura* dicitur, & Eph. 2. 10. *creari* dicimur *in Christo*; At hic nihil tale. 5. Si Joanni propositum fuisset agere de Christo Homine, debuisset statim ab initio referre ejus nativitatem, de qua agit tantum ℣. 14. quum ait *Sermonem hunc Carnem factum esse*: Sed clarum est scopum Joannis fuisse describere Personam Christi, partim ab eo quod per Incarnationem factus est; Unde quod ad prius usurpat Verbum substantivum ἦν *Erat*, quod existentiam præcedentem notat: At quoad posterius utitur verbo ἐγένετο. Quare verò Joannes quum de Sermone loquitur, verbum ἦν octies usurpavit, ἐγένετο nunquam; At quum de Incarnatione loquitur,

quitur non dicit ἦν, sed ἐγένετο? Nimirum quia Caro est res facta, Sermo non item; Sermo est Deus, Lux, Vita; &c. naturâ suâ & semper: At Caro factus est tantum in plenitudine temporum. Ex quibus ne plura jam addamus, quæ nos ab instituto longiùs abducerent, patet Christum Sermonem dici, non ratione muneris tantùm Prophetici, quod vellet Socinus, sed etiam & quidem præcipuè ratione Personæ & generationis æternæ. DISPUT. V.

XII. Tertius Testis est *Spiritus S.* Tertia nimirum Sacrosanctæ Trinitatis Persona, Cui nomen *Spiritus* tribuitur non οὐσιωδῶς & absolutè, quomodo Deus dicitur Spiritus Joan. 4. quia est essentia spiritualis & incorporea; sed ὑποστατικῶς & relatè ad Patrem & Filium, ratione *modi subsistendi*, quia à Patre & Filio per spirationem procedit; qui peculiari ratione, partim expressâ, *Spiritus Dei* Gen. 1. 1. 2. & *Spiritus Sanctus Dei* Ps. 51. 12. Eph. 4. 20. partim suppressâ, *Spiritus* Johan. 3. 5. 6. & *Spiritus Sanctus* dicitur Matth. 1. 18. *Sanctus* non modò *in se* formaliter sanctissimus, sed & efficienter in nobis, quia omnis Sanctitatis est author, cui singulariter & per appropriationem opus *Sanctificationis* tribuitur in Oeconomia salutis, ut Patri Electio, & Filio Redemptio vindicatur. Fateor aliquando Spiritum pro donis ejus sumi; sed quia hìc in eodem ordine cum Patre & Verbo locatur, non accidentaliter & qualitativè, sed *personaliter* debet intelligi. *3. Testis Spiritus Sanctus.*

XIII. Ut verò Tres istæ Personæ triplicem obtinent in negotio salutis operationis modum; Ita peculiari ratione Triplex Testimonium illis assignatur τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν οὐρανῷ, *Tres sunt qui testantur in Cælo, Pater, Sermo, & Spiritus Sanctus.* Deus qui se nunquam ἀμάρτυρον reliquit in natura Act. 14. 17. multò minùs in gratia ἀμάρτυρον esse voluit. *Act. 14. 17.* Et licèt Verbum ejus per se αὐτόπιστον nullâ egeat in se confirmatione, ut tamen infirmitati nostræ & fragilitati se accommodaret, illi voluit fidem indubitatam facere Testimonio multiplici; ut si ex Lege in ore duorum vel trium Testium omne verbum confirmatur; De veritate Evangelii, cui tot Testes divini omni exceptione majores fidem faciunt, nullus dubitandi locus superesse possit aut debeat. Dicuntur *testari in Cælo*, tum ut innuatur, eos non terrenos, sed cœlestes esse, tum ut indicetur cœlitus hoc testimonium ab ipsis perhiberi. Testimonium autem illud cœleste potest spectari, vel conjunctim, vel seorsim. Aliquando Pater, Sermo, & Spiritus S. simul testantur; Ut in Christi Baptismo, ubi Pater de cœlo loquitur, Filius è Jordane ascendit baptizatus, & Spiritus S. de cœlo descendit, & super Filium quiescit, Pater auditur in voce, Filius manifestatur in homine, Spiritus S. cognoscitur in columba, quod testimonium tanti fecit *Augustinus*, ut negantes Trinita-

DISPUT. V. tem, ad Christi baptismum soleret ablegare, *Abi Ariane, ad Jordanem, & videbis Trinitatem*, Ita in Transfiguratione Tres isti Testes Christo testimonium perhibent, *Pater* voce cœlitus edita, *hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, hunc audite*, quam vocem cœlitus emissam fuisse à magnifica gloria testatur Petrus cap. 1. 2. v. 17. *Filius* per transfigurationem, in qua divinam Majestatem exhibuit, cujus αὐτόπται fuerunt Apostoli ibid. v. 16. Et *Spiritus S.* loquens in Mose & Eliâ de ejus morte. Eo etiam pertinet baptisma fidelium à Christo institutum, in quo Pater, Filius, & Spiritus S. in quorum nomine baptizamur, eandem veritatem confirmant; Ideo enim Sacramentum hoc in Nomine S. Trinitatis administratur, ut mysteria Euangelica, & gratia salutaris in Christo nobis obsignentur.

XIV. Veritas autem Triplicis istius Testimonii pendet ex Triplicis operationis ad Redemptionem nostram necessitate, quæ tribus S. S. Trinitatis Personis competere distinctè debuit. Nam ut salus primo debuit destinari, Secundo destinata acquiri, Tertio acquisita applicari. Ita *Destinatio ejus*, ut primus actus Redemptionis, *Patri*, qui prima est Persona, tribuitur, *Acquisitio*, qui secundus fuit, pertinuit ad *Christum* Mediatorem, qui secunda, Et *Applicatio*, qui postremus est, ad tertiam Personam, *Spiritum* scili. sanctificantem. Pater *de nobis* statuendo, Filius *pro nobis* satisfaciendo, Et Spiritus *in nobis* operando. Hinc triplici illa operatione testantur tres illi Testes, Pater *missione Filii* in Mundum pro nobis, Filius *incarnatione* sua & passione moriendo pro nobis, & Spiritus S. *vocatione efficaci & regeneratione* operando in nobis, Pater mittendo Filium testatur se illum dedisse in Redemptorem nostrum, qui peccata nostra deleret & nos sibi reconciliaret. Filius carnem nostram assumendo, testatur se esse Vadem & Caput nostrum, qui factus est nobis similis, ut esset גאל noster, & pacem per sanguinem faceret. Et Spiritus S. gratiam Patris & meritum Filii nobis applicando, testatur de utriusque veritate & certitudine, ut dubitare non possimus, quin salus à tribus istis divinis Personis nobis dispensata, consummatissima sit & absoluta omnibus numeris. Hic porro trium istorum divinorum Testium concursus eo pertinet, ut sibi invicem respondeant, tum in testando, tum in operando, nec latior sit peripheria operationis unius præ alio in salutis negotio; sed idem objectum sibi proponant, & eundem scopum respiciant, ut nemini destinetur à Patre salus, cui non acquiratur à Filio, neminique acquiratur à Filio, cui non applicetur à Spiritu S. & vicissim quoscunque sanctificat Spiritus, ii & à Christo sint redempti, & à Patre electi.

Quid & Quomodo Pater testetur. XV. Verùm ut distinctè de triplici isto Testimonio dicamus, Primo videndum *quid* Testentur. Secundo *quomodo*? Et ad Testimonii substantiam quod attinet, Joannes satis apertè eam designavit

vit in versibus præcedentibus 5. & 6. & clariùs adhuc describet in sequentibus ṽ. 10. & 11. quum illud refert, partim ad Mysterium *Divinitatis* Christi, ut credamus illum esse Filium Dei verum, & æternum cum Patre Deum, ṽ. 5. *Quis vincit mundum, nisi qui credit Jesum esse Filium Dei?* partim ad Mysterium *Redemptionis*, ut persuasum habeamus illum esse verum Messiam prædictum in V. T. qui debuit servare populum suum à peccatis suis; Utrumque enim ab hæreticis, quos hic oppugnat Joannes, negabatur. Ideo dicit ṽ. 6. Hunc *esse qui venit per aquam & sanguinem*, nim. ad plenam purgationem peccatorum faciendam, *per sanguinem* ad reatus ablationem, *per aquam* ad maculæ ablutionem, per meritum sanguinis ad justificationem, & per efficaciam Spiritûs ad sanctificationem. Nec aliò respicit quod addit ṽ. 11. *Hoc esse testimonium Dei, quod Deus dederit nobis vitam, & quod hæc vita sit in Filio ejus.* Nimirum ut doceat Dei charitatem erga nos in eo patefactam esse, quod nobis, electis scil. & fidelibus, nec enim aliis vitam largitur, vitam dare voluerit, & non alibi quàm in Christo vitam istam locaverit, ut sic re ipsa agnoscatur unicus & perfectus Ecclesiæ Redemptor, extra quem nulla vel sperari, vel haberi potest salus. Hæc est summa Euangelii, quæ nobis credenda proponitur, & cui, ad plenè firmandam fidem nostram, ne ulla dubitandi causa supersit, tam irrefragabile testimonium perhiberi voluit & in cœlo & in terra. Quomodo autem Testimonium istud Christo à Testibus istis cœlestibus sit redditum, si quæritur, Non difficile est respondere, factum id bifariam, & *verbo* & *opere*. Et ad Patrem quidem quod spectat, non semel inducitur testans de Christo Jo. 5. 37. *Qui misit me Pater, ipse de me testimonium perhibuit*, & Jo. 8. 10. *Testimonium perhibet de me qui misit me Pater*, quod fecit, Tum *Verbo*, partim immediatè, voce cœlitus auditâ non semel Matth. 3. 17. & 17. 5. Jo. 12. 28. partim *mediatè* per Oracula Prophetarum, & V. T. scripta quæ de Christo testabantur Jo. 5. 46. Act. 10. 43. & per Joan. Baptistæ testimonium, Jo. 1. 6. 7. *Fuit homo missus à Deo, cui nomen Johannes, Hic venit ut testimonium perhiberet de lumine* &c. Tum *Opere* per opera illa varia, quæ in gratiam Christi fecit, imò quæ per Christum ipsum & in Christo præstitit Jo. 14. 10. *Pater in me manens ipse facit opera*; Cur enim virtutem suam & gloriam Christo dedisset ad patranda tot tantaque miracula, nisi ut divinitatem vocationis ejus confirmaret, & quodam veluti sigillo apposito obsignaret Jo. 6. 30. Sed magnum & admirabile opus Patris, quo de Christo & ejus Euangelio testatus est, fuit procul dubio Missio ejus in mundum, quæ nobis luculenter summam ejus erga nos Charitatem, & divinam salutis dispensationem exhibuit.

DISPUT. V.

Jo. 5. 37. & 8. 18.

Jo. 14. 10.

XVI. Secundus *Testis* Λόγος est, qui non semel hoc nomine designatur in V. T. Isa. 55. 4. *En Testem nationum constituo eum*, & in Novo

Quomodo Λόγος *testetur. Is. 55. 4.*

Novo tum hîc, tum Jo.3.11. & Apo.3.14. *Testis fidelis & verax, qui in id genitus est & venit in mundum, ut Testimonium redderet veritati,* ut profitetur coram Pilato Jo. 18.37. Testatus est autem Christus λόγῳ καὶ ἔργῳ, dictis & factis; Et *dictis* primò, quando Euangelium suum ex sinu æterni Patris nobis attulit, & voluntatis ejus fuit Interpres, per quem Pater nos est alloquutus Jo. 1. 18. Heb. 1.1. Hinc ipse testatur, se quod vidit & audivit testari Jo.3.11.31. & Pater ipsum audiendum esse cœlitus denunciat Matth. 17.5. *Hunc audite.* Testatus est secundò *verbo*, quum toties se Dei Filium, Christum Domini, à Patre missum & Sanctificatum ad opus Redemptionis significat, Lucem mundi, Panem vitæ, Messiam, qui expectabatur, viam, veritatem & vitam, &c. Jo.3.&4.&5.&8.& 10.30.35.36.&14.3.4. Neque hic opponendum, Testimonium hoc Christi esse de se ipso, atque adeò non admittendum, ut ipse fatetur Jo.5. 31. *Si testor de me ipso, Testimonium meum verum non est*; hoc enim non absolutè & simpliciter, sed κατά τι tantùm intelligendum esse, docet locus alter Jo.8.44. *Etsi testor de me ipso; testimonium meum verum est*, cum quo apertè pugnaret, si præcisè & ad literam urgeretur. Itaque ad hominem argumentatur Christus, & per concessionem, juxta mentem eorum cum quibus agebat, qui eum ψιλὸν ἄνθρωπον existimabant: Si testor, inquit, de me ipso, eo quo creditis modo, quasi homo merus, proprio arbitrio, & sine mandato Patris; fateor testimonium meum non fore verum. Sed Jo. 8. loquitur ex rei veritate, dicitque testimonium suum fide dignum esse, quia ipse verax sit, nec à se ipso venerit, sed à Patre qui secum testetur. Hoc verò Christi Testimonium de se ipso tantæ fuit evidentiæ & certitudinis, ut nullâ sophisticâ eludi potuerit. Nam si Christus non fuisset verus Dei Filius, qualem se profitebatur, omnium qui vixerunt, absit blasphemia, Impostor maximus, & Deo contumeliosissimus fuisset, qui toties ea de Deo, de se, de nobis quæ falsissima sunt assereret. At in confesso est, fatentibus ipsis Judæis, Ethnicis, Mahumetanis, summam vitæ puritatem conjunctam cum constanti animi integritate in eo refulsisse, quæ arcent omnem ejusmodi suspicionem. Si Christi testimonium non fuisset verum & αὐτόπιστον, An credibile est Deum, qui gloriæ suæ vindex est acerrimus, tam impudenti mendacio calculum suum appositurum fuisse, & virtutem suam & authoritatem gloriæ suæ raptori & usurpatori commodaturum fuisse? An non potius vel per Prophetas olim prædixisset, vel Prophetis excitatis coarguisset, vel in tantum scelus gravissimo aliquo supplicio animadvertisset; ut olim Angelum de affectata Dei æqualitate tam graviter punivit? Cùm contrà pateat seculorum decursu doctrinam ejus crevisse, & totum terrarum orbem replevisse, ut è fonte prosiliens aqua rivis confluentibus, quæ ad talos pertingebat, ad genua, pectus, & caput ipsum attollitur. Si Jesus non

fuisset

fuisset à Deo, quomodo nomen ejus & dignitas emergere potuisset in- DISPUT.
ter tot Reges & Principes, qui perdere ipsum enitebantur? Quomodo V.
suffocata non fuisset & extincta ejus doctrina ingenti persecutionum æstu? At fides ut aurum igne excoquitur, & non consumitur, in gravissimarum tentationum fornace constituta permansit, & evasit victrix & triumphatrix; Toties cribrata & excocta, tot experimentis probata,

Ceu duris Ilex tonsa bipennibus,
Ab ipso duxit opes animumque ferro.

Quæ omnia luculenter evincunt, Testimonium Christi, quod per Verbum suum nobis reddidit, indubitatum esse & divinum. Huic porrò Orali testimonio, addi possunt variæ Christi apparitiones, quibus se videndum & audiendum præbuit ad confirmationem Euangelii sui, ut quum visus est Stephano Protomartyri Act. 7. Paulo quum eum convertit Act. 9. 1. Cor. 15. & Joanni Theologo sæpius in Insula Pathmos Apoc. 1. 2.

XVII. Sed Christus non tantùm verbo, sed *opere* potissimùm testatus est, *Opera quæ facio testantur de me, quod Pater me miserit* Joan. 5. 36. *Si non vultis credere mihi, credite operibus* Joan. 8. 37. 38. Jo. 5. 36.
Credite quod Ego sum in Patre & Pater in me, sin minus credite operibus Joan. 14. 11. Ut enim sanguis Abelis clamat Heb. 12. 24. & opera Jo. 14. 11.
Dei gloriam Creatoris enarrant Psalm. 19. 1. Ita opera divina Christi luculentum illi perhibent testimonium, imò disertiora sunt quavis concione. Hinc factum ut Christus hoc unum testimonium de se ipso tanquam argumentum certissimum Joannis Baptistæ proposuerit Matt. 11. Matt. 11.
quum discipulos à Joanne missos, ut inquirerent an esset Messias, an 3. 4.
alius quis expectandus esset, cum hoc responso remittit, *Renunciate Joanni quæ videtis, & auditis, cæci visum recipiunt, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui suscitantur & Euangelium annunciatur pauperibus.* Cùm enim prophetica Oracula Messiam hisce notis & characteribus, ut θαυματουργὸν non semel descripsissent Is. 35. & 61. Christus non potuit certiori argumento se Messiam esse comprobare, quàm talia opera præstando, quæ in ipso compleri oracula illa demonstrabant clarissimè. Nam qui tot, tantaque miracula præstat, Ille vel potentiâ summâ præditus est supra naturam omnem, vel potentiâ divinâ utitur liberè: Qui αὐτόθεος est opere, Idem debet esse αὐτόπιστος verbo. Qui facit quicquid vult, Idem quicquid dicit, verum esse re ipsa & actu probat; nec enim summam potentiam mendacium decet. Cùm ergo Christus tot taliaque miracula præstiterit suo nomine & authoritate, Deusque suam operam & virtutem ad eorum productionem

ctionem impenderit, quis dubitandi locus ſupereſſe poteſt? Quid enim cum aliqua veri ſpecie opponi poſſet? An mirabilia fuiſſe, non vera miracula? Sed quid verum miraculum, niſi quod totius naturæ creatæ vires ſuperat, ut cæco nato viſum, & mortuo vitam reſtituere, & omne genus morborum ſanare? An præſtigias fuiſſe? Sed cur non detegebant Judæi præſtigiatorem? Cur tot Exorciſtæ; qui eo tempore vivebant, fraudem non oſtendebant? Præſtigiatores ergo & Diſcipuli, qui eo mortuo pergunt ejus nomine, ſed quo fine, & cui bono? ut morti tradantur, ut ipſi fame, laqueo, gladio & Cruce pereant: At præſtigiatores pecuniam, gloriolam, & famam ſpectant, nihil verum efficiunt, ſed oculis fucum faciunt; An tale quid in Chriſto vel Apoſtolis viſum? An virtute magica hæc omnia peracta eſſe? Sed cur Legis mucronem in eum non exerebant? Cur in ejus accuſatione de hoc crimine ſilent? Cur non deglutiuntur à virgâ Moſaïcâ, ſed ſuperſunt hæc adhuc hodie ac vigent? Deinde, an tam inſanus vetus ille Draco, ut ſuum laniet pectus, ipſe volens & lubens, & imperium deſtruat Mat.13. An Diabolus & Pietatis & Sanctitatis Magiſter, an fiduciam in Deum, & obedientiam commendat? Totus Chriſtus in eo eſt, ut fides, ſpes & amor in Deum recumberet, & regnum ejus ſtabiliretur. Hoccine verò Dæmon quærere potuit & ſuadere? Denique quodnam hoc magiæ genus, quod fugit latebras & in apertum prodire geſtit, nil ſecretum niſi hominum conſcientias petens, quas convincit & adigit ad confeſſionem, nedum ut fugiat; & κρυπτὰ τ̃ αἰσχύνης quærat?

XVIII. Inter omnia autem Chriſti Opera, quibus ſibi teſtimonium perhibuit, nullum illuſtrius & luculentius occurrit ipsâ Chriſti *Reſurrectione*, quæ Invictum fuit & Divinitatis ejus, & Mediationis argumentum, per quam & Filius Dei agnitus eſt ab hoſtibus Matth. 26. & creditus à fidelibus, & approbatus à Deo, hoſtes potentiam ſenſerunt victricem, fideles veritatem promiſſionum experti ſunt, & Deus juſtitiæ ac ſatisfactionis perfectionem declaravit. Niſi enim à Deo miſſus fuiſſet Chriſtus, niſi verè fuiſſet Dei Filius, qualem ſe profitebatur, ſed impoſtor & uſurpator, quo tandem pacto Deus in eo ſuſcitando potentiam ſuam adeò gloriosè exeruiſſet? An credibile eſt Deum paſſurum fuiſſe, ut fides ejus reſurrectionis latè extenderetur, & tot tamque admirabiles in mundo convertendo effectus ederet? Hinc Paulus Rom. 1.4. dicit eum, qui ex ſemine Davidis fuit ſecundùm carnem, ὁρισθέντα declaratum fuiſſe ſolenni veluti decreto, *Filium Dei ſecundum Spiritum ſanctificationis per reſurrectionem à mortuis*, & alibi 1. Tim. 3.16. *Juſtificatum Spiritu* adverſus omnes calumnias adverſariorum per glorioſam Reſurrectionem, quæ per Spiritum eundem æternum, per quem ſe obtulerat Heb. 9. 14. i. e. Divinitatem contigit. Et Chriſtus non

aliud

aliud signum illustrius, & argumentum certius Divinitatis, & vocationis suæ cœlestis affert, quàm Resurrectionem, *Solvite templum hoc*, inquit Joan. 2. 19. Judæis quærentibus, quodnam signum faceret, ut crederent, & *tertio die erigam ipsum*, & Matt. 12. 39. *Natio ista adultera signum quærit, sed signum aliud non dabitur ipsi, nisi signum Jonæ* &c. quia nisi Christo resurgenti credidissent, nullum aliud argumentum fuit, quod ad fidem potuit eos compellere.

DISPUT. V.

Joan. 2. 19. *Matt.* 12. 39.

XIX. Testimonium λόγου excipit Testimonium *Spiritus*, qui hîc etiam bifariam; & *verbis* & *factis* de Christo testatus est. Sic enim Christus ipse hoc innuit Jo. 15. 26. *Cùm venerit Paracletus, testabitur de me*, & c. 16. 13. *Non loquetur à semet ipso, sed quæcunque audierit, loquetur, & quæ ventura sunt annunciabit, Ille me glorificabit* &c. Hinc Paulus Rom. 8. 16. dicit, *Spiritum* συμμαρτυρεῖν *cum Spiritu nostro, Quòd simus filii Dei.* Testatus est autem, non modò mediatè per Apostolorum præconium, qui à Spiritu Sancto acti, ut & cæteri Viri Dei loquuti sunt: Sed & immediatè per *visibilem sui super Apostolos effusionem:* Quum enim in solenni Pentecostes die, specie visibili, mirabili ratione in Apostolos descendit, tunc publicum Innocentiæ, Veritati, & Exaltationi Christi Testimonium est perhibitum, *Innocentiæ*, quia patuit injustè condemnatum esse eum, in cujus nomine Pater cœleste hoc donum effundebat. *Veritati*, quia sic Christus implendo promissiones sæpius datas de Spiritûs missione, veracem se esse facto ipso demonstravit, & toti doctrinæ suæ divinam authoritatem conciliavit. *Exaltationi*, quia nisi Christus post passiones & mortem resurrexisset, & ad dextram Dei exaltatus fuisset, non potuisset Spiritum mittere, *Nisi abivero Paracletus non veniet, sed si abivero mittam illum vobis*, Jo. 16. 7. unde Petrus Spiritûs missionem tanquam effectum exaltationis notat Act. 2. 33. Secundo testatus est *per efficacem Apostolorum immutationem*, Quum enim adeo potenter mentes, & corda ipsorum affecit, ut qui priùs rudes erant & idiotæ, plenâ mysteriorum cœlestium notitiâ essent instructi, qui timidi & meticulosi ad minimam ancillæ vocem trepidabant, animosi & imperterriti coram Regibus & Principibus sint redditi, qui elingues, disertissimi, qui nihil nisi terrenum sapiebant, jam magnalia Dei loquantur; Quis non agnoscat luculentum Christo, à quo mittebatur, perhibitum fuisse à Spiritu testimonium?

Spiritus quomodo testatur. *Joan.* 15. 26.

Rom. 8. 16.

XX. Tertio testatus est per *miraculorum in Apostolis & per Apostolos patrationem*; Nam dum ad vocem Apostolorum videbantur dæmones è corporibus egredi, ægri sanari, cæci illuminari, mortui suscitari; Quando ad eorum præconium Idola ceciderunt, Oracula obmutuerunt, Eloquentia Oratorum, subtilitas Philosophorum, Majestas Regum & Principum dejecta fuit & confusa, quis

DISPUT. V. præsentissimum Dei digitum hic non animadvertat? Quò spectant verba Pauli Heb. 2. 4. 5. dum ait, *Deum testimonium perhibuisse verbo suo, signis & prodigiis, & variis virtutibus & Spiritus Sancti distributionibus.* Quartò denique testatur *per Piorum Conversionem, & Impiorum convictionem;* Nam ut pios intus persuadet de salute per Christum acquisita; Ita impios convincit de veritate Euangelii quod oppugnant, & de divinitate Christi, quem in membris suis persequuntur, ut volentes, nolentes Christo cedere cogantur, & sic in conscientiis reddantur αὐτοκατάκριτοι: Quo pertinet illustris locus Joan. 16.8. 9. ubi de testimonio Spiritus loquens ait, *Spiritus* ἐλέγξει *arguet mundum peccati, justitiæ, & judicii,* id est, clarissimè demonstrabit Fidelibus, quo sensu fides dicitur ἔλεγχος Heb. 11. 1. & potenter convincet impios de hisce tribus. Tria autem ista sunt, in quibus præcipuè versatur Spiritûs Testimonium, tum erga Pios, ut illos convincendo persuadeat, tum erga Impios, ut illos convincendo damnet. *Peccatum, Justitia, & Judicium. Peccatum* admissum, *Justitia* amplectenda, *Judicium* fugiendum. *Peccatum mundi,* cujus omnes sunt rei, *Justitia Christi,* qua omnes sunt destituti; *Judicium Dei,* quod omnibus certissimè imminet, cujus & exemplum in Diabolo habent. Peccati gravitatem ostendit in incredulitate; Justitiæ plenitudinem & certitudinem in Christi ascensione, qui justitiam seculorum adduxit; Judicii veritatem & infallibilitatem in pœna Diaboli, qui morte Christi vinci & confundi debuit Col. 2. 14. Heb. 2. 14.

Heb. 2.4.5.

Joan. 16. 8. 9.

Unitas Testium qualis.

XXI. Sic exposito Testium istorum testimonio, Jam *Unitas* eorum est expendenda, καὶ οἱ τρεῖς ἕν εἰσι inquit Joannes, *hi tres unum sunt.* Nam quia de pluribus agit, ut eorum pondus & authoritas major sit, consensum eorum innuit, & ut consensum perfectum doceat, ad unitatem essentiæ ascendit, quæ unitatis voluntatis sit fundamentum. Reclamat hic *Socinus,* qui ut eludat vim argumenti, quod hinc petimus pro ὁμοουσίᾳ Personarum, pertendit hanc unitatem referendam esse ad *unitatem* tantùm *consensus* & testimonii, & hoc evincere satagit, tum ex scopo Joannis, qui est unitatem Testimonii probare, tum ex variis Scripturæ locis parallelis, in quibus eadem vox non alio sensu sumi potest, tum ex nonnullorum Orthodoxorum sententiâ, qui unitatem consensus hic respiciendam esse censent. Nos verò, non negamus quidem Apostolum unitatem consensus & testimonii attendere, sed quòd agat tantùm de ea, exclusa unitate essentiæ, pernegamus. Imò contendimus unitatem essentiæ hic statui, tanquam fundamentum unitatis voluntatis. Rationes quibus adducimur ad hoc credendum sunt gravissimæ. 1. loquendi modus, qui usurpatur à Joanne in describenda Testium Cœlestium & Terrestrium unitate; Nam de terrestribus quidem dicit esse εἰς τὸ ἕν, esse *in unum,* vel *ad unum;* sed de cœlestibus dicit simpliciter

pliciter esse *unum*, τὸ ἕν εἰσί. Jam verò si eadem utrobique unitas intelligenda esset, nimirum unitas consensus, quænam posset esse diversæ locutionis ratio, quare non prævertit gravissimum, quod ex isto sermone fidelibus imminebat periculum, ne in errorem inducerentur, unitatem essentiæ in Testibus istis fingendo, quæ nulla tamen erat? quare non dicit de utrisque, vel τὸ ἕν, vel εἰς τὸ ἕν εἰσι? Sanè nulla potest discriminis istius ratio genuina afferri, nisi unitatis diversitatem aliquam agnoscamus, ut testes quidem terrestres unitatem consensûs habere dicantur, quia in unum conspirant. Sed testes cœlestes præter unitatem testimonii, etiam unitatem essentiæ. Nec opponi debet ab hæretico Editio Complutensis, quæ de testibus cœlestibus dicit esse εἰς τὸ ἕν: Nam unius Codicis authoritas non potest abrogare fidem reliquorum omnium probatissimorum, quos Rob. Stephanus, & alii magnâ curâ collegerunt, qui constanter lectionem nostram retinent.

XXII. Secundò, scopus Apostoli hoc evincit. Nam ut ipsi propositum est demonstrare indubitatam fidem Euangelii ex unitate Testium, qui illi Testimonium perhibent: Ita non potuit certius istam unitatem & identitatem consensûs probare, quàm ex unitate & identitate essentiæ: Nam ubi est perfecta συμβουλία, ibi debet etiam esse perfecta ὁμουσία. Tertiò hoc ipsum docet *Testium istorum appellatio*, cùm enim vocentur *Testes in cœlo*, non modò voluit Joannes indicare, eos cœlestes esse, & cœlitus testimonium Christo perhibere; aliàs non tres tantum, sed longè plures possent dici, siquidem & Angeli hac ratione Testes in cœlo etiam possent vocari; Sed & *natura divinos*, quomodo cœlum in Scriptura sæpe pro Deo usurpatur, unde ℣. 9. vocat hoc Testimonium Dei, quod opponit Testimonio hominum. Jam si tres isti Testes sunt divini, debent esse unum essentiæ unitate, quia unus tantum est numero Deus, & nihil est in Deo, quod non sit ipse Deus. Confirmatur Quartò id ipsum *ex Testium istorum conjunctione*: Nam Qui testes simul conjunguntur, & eodem modo unum dicuntur, eorum etiam in unitate similis est ratio. At Pater, Verbum & Spiritus conjunguntur, & eodem modo unum dicuntur, ergo eorum in unitate similis debet esse ratio: Jam Pater & Spiritus Sanctus ex mente Adversariorum unum sunt, non tantum consensu, sed & essentiâ. Ergo Pater & Verbum cum Spiritu erunt unum essentialiter. Quintò, Eadem unitas debet intelligi, quam Christus alibi sibi & Patri tribuit Joan. 10. 30. *Ego & Pater unum sumus*, At non est unitas tantum consensûs, sed etiam unitas essentiæ. 1. quia Judæi hoc ita intelligunt, quando eum blasphemiæ propterea arcessunt, eo quòd, homo cùm esset, se faceret Deum ℣. 37. 2. Christus hoc non negat, sed confirmat ex identitate operum suorum & Patris ℣. 37. *Si non facio opera Patris mei, non credite mihi, sed si facio, credite operibus; ut cognoscatis* Jo. 10. 30.

DISPUT. V. *& credatis Patrem esse in me, & me in Patre.* At si falsò hoc impingitur ipsi à Judæis; Cur vanitatem criminationis non repellit, ostendendo eos perperam mentem suam interpretari, cùm non de unitate essentiæ, prout illi arbitrabantur, sed de unitate tantum voluntatis & consensûs loquutus esset? Cùm E. nihil tale præstet, imò confirmet ulterius quod dixerat, patet hanc revera ejus mentem fuisse, quæ à Judæis illi adscribitur.

XXIV. Non dissimulandum tamen varia hîc excipere Hæreticos ad vim istius Argumenti eludendam. Primò non posse magis unitatem essentiæ colligi, quando tres Testes unum esse dicuntur, quàm quum *Paulus*
1.Cor.3.8. *& Apollos dicuntur esse unum* 1. Cor. 3. 8. quum Christus orat Joan. 17.
Jo.17.21. 21. ut *Credentes unum sint, sicut Pater in ipso, & ipse in Patre, ut & ipsi in illis unum sint*, quod ad unitatem essentiæ referendum esse nemo
1.Cor.6.17. dixerit, vel quum Paulus 1. Cor. 6. 17. *eum qui adhæret Domino, unum Spiritum esse* dicit. R. Sed quis non videt, hîc hæreticos pro more peccare fallacia parium, & longè dissimilia conferre? Quamvis enim eadem verba usurpentur, non sequitur tamen statim eodem sensu sumenda esse; verba enim debent intelligi pro subjecta materia. Paulus & Apollos bene *unum* dicuntur, tum resp. *officii*, quia idem munus sustinent, tum resp. *infirmitatis*, quia nihil sunt per se, & nihil possunt absque Christo; sed patet non posse dici unum *naturâ*, quia distinctæ sunt personæ, quæ distinctam numero essentiam habent. At in divinis aliter se res habet, ubi distinctæ Personæ eandem numero essentiam participant, & hoc ideo fit, quòd cùm in humanis tres personæ faciant tres homines, quia persona quælibet humana habet peculiarem essentiam ab aliis numero distinctam; in divinis tamen tres Personæ non faciant tres Deos, quia Personarum divinarum unica est & individua essentia. 2. Eadem ratione solvitur locus alter ex Joan. 17. 21. petitus, quia malè argumentum ducitur *ab unitate spirituali & mystica*, quæ in communione Spiritûs consistit, ad *unitatem ineffabilem* Personarum Trinitatis. Nec particula καθὼς hoc potest evincere, notum enim eam non semper æqualitatem, vel identitatem, sed sæpissimè aliqualem tantùm similitudinem indicare, ut quum jubet nos Deus *ut simus sancti sicut ipse san-*
Lev.11.24. *ctus est* Lev. 11. 14. & Christus *ut simus perfecti & misericordes, sicut Pater*
Matt.5.48. *cælestis est perfectus & misericors* Matth. 5. 48. & Luc. 6. 36. & Paulus
Eph.5.2. *ut ambulemus in charitate sicut Christus nos dilexit* Eph. 5. 2. clarum est hîc aliquam tantum analogiam connotari, non plenam & absolutam æqualitatem. 3. Quod additur ex 1. Cor. 6. 17. non magis urget: Nam Paulus non dicit fideles esse unum cum Deo, sed esse *unum Spiritum*, id est, esse *unum Spiritu*, quia unum eundemque Spiritum participant, qui à Capite diffunditur in omnia membra, idemque in membris operatur,

tur, quod operatus est in Capite, putà vitam, lucem, sanctitatem, gaudium, & gloriam.

XXV. Addunt hæretici, Doctores nostros primarios, *Calvinum*, *Bezam* non aliter exposuisse, quàm de unitate consensûs, Perperam ergo nos aliò velle referre. ℞. 1. Licèt Calvinus & Beza ita locum istum exposuissent, non teneremur in eorum verba jurare, quia fides nostra non hominibus, sed Deo solo ejusque Verbo nititur. 2. Si verba ipsorum expendimus, facilè patebit eos non absolutè & simpliciter negasse agi de unitate essentiæ, sed tantùm comparatè, ut potiùs consensus innuatur, quàm essentia, sic enim Calvinus ad hunc locum, *Quod dicit Tres esse unum, ad essentiam non refertur, sed ad consensum potiùs, ac si diceret Patrem, & æternum ejus Sermonem, ac Spiritum Sanctum symphoniâ quadam Christum pariter approbare* &c. Quis non agnoscit eum non disjunctè simpliciter, sed comparatè loqui, & hanc ejus esse mentem, Patrem, Verbum & Spiritum esse quidem unum essentiâ, trinum Personis Deum, unde paulò antè dixerat, *fidem in una Deitatis essentia tres Personas agnoscere*, sed hìc produci propriè & primariò non ut testem unum essentia, sed ut testes tres personis distinctos, unum tamen idemque testificantes de Christo? ut habet glossa interlinearis, *Hi tres unum sunt, id est unus Deus de eadem re testantes.* Nec si addit utrosque Testes unum dici eodem sensu, hoc intelligit absolutè & simpliciter; sed relatè ad institutum Joannis, quod est harmoniam Testium cœlestium & terrenorum de Messia exhibito ostendere. Unde patet quàm præposterè & malâ fide summus ille Vir Dei traducatur à nonnullis, quasi Arianis favens: Nam licèt humani aliquid esset passus, nec satis assecutus esset mentem Spiritûs Sancti in uno vel altero loco, ideo sequitur eum tanti Mysterii fidem, quod alibi solidissimè & tot invictis argumentis, & in hoc ipso loco confirmat, subruere voluisse; Non alia mens *Bezæ*, qui ita unitatem consensus asseri vult à Joanne, ut unitatem essentiæ non neget, sed supponat potiùs, *Unum sunt*, inquit, *id est prorsus consentiunt, ac si unus testis essent, & revera unum sunt, si οὐσίαν spectes, sed de ea, ut mihi quidem videtur, non agitur hoc loco:* Quid hìc est, quod hæreticis faveat, quid non potiùs eorum pestilentissimum errorem jugulat?

XXVI. Ex his ita discussis sponte fluunt varia, quæ ex hoc Oraculo ad augusti Mysterii, de quo agimus, confirmationem pertinent, argumenta. Hinc enim I. Patet *Trinitatis* vocem non esse planè ἄγραφον, prout veteres Antitrinitarii & recentiores clamitant, licèt enim αὐτολεξεὶ vel in abstracto non legatur, extare tamen in concreto, & æquivalenter, locus hic noster clarissimè evincit. Quid enim est Trinitas, quàm Trium istorum unitas? II. *Personarum*

DISPUT. V. *Trinitas* luculenter colligitur, cùm enim nec plures nec pauciores in cœlo Testes, quàm Tres Apostolus numeret, qui non tantum consensu & voluntate, sed etiam naturâ sint unum, tot etiam & non plures Personas divinas necesse est esse. Unde impurissimi & pestilentissimi *Serveti* blasphemia retunditur, qui unam tantum Personam vult esse, quæ tribus nominibus designetur, & propter diversos testificandi modos tres testes dicatur. Quis enim de uno eodemque homine, qui de aliqua re testificatur, & suum testimonium scripto & sigillis confirmat, bene diceret tres esse testes, propter triplicem testificandi modum? Ergo præter Patrem, duo alii in Cœlo Testes statuendi sunt, tanquam distinctæ personæ, quæ pro parte sua testificentur. Neque hic reponendum, testis officium statim personalitatem non dicere, cùm statuantur Tres in Terra Testes, qui tamen non distinguuntur personaliter: Nam licèt ex testimonio Testium terrestrium personalis eorum subsistentia inferri nequeat, sed realis tantum distinctio; Non sequitur pariter se rem habere, quum de Testibus cœlestibus mentio fit; quia hic vox ista non impropriè, sed propriè accipienda est, quo pacto personæ tantum competit. Nam quomodo accipitur nomen Testis, quando Patri & Filio adscribitur, eodem etiam modo debet accipi, quando tribus in cœlo Testibus hic vindicatur. At Patri & Filio tribui propriè non negant Adversarii, & clarissimum est ex Jo. 5. 32. & 8. 16. Ergo etiam propriè accipitur, quando tribus in cœlo Testibus tribuitur: Quod confirmari posset, tum ex Baptismo Christi, tum ex Baptismo nostro, ubi trium distinctarum Personarum, in quarum nomine baptismus administratur, mentio injicitur, si id nunc ageremus.

XXVII. Ut verò Personarum Trinitas ex hoc loco elicitur evidenter, ita non minùs clarè confirmatur *illarum Personarum* ὁμοουσία, cùm non tantum Testes cœlestes vocentur, qui testimonium Dei nobis perhibent, sed *unum* esse dicantur, quod non ad unitatem consensûs & voluntatis, sed essentiæ & naturæ pertinere suprà demonstravimus: Nec mysterio caret, quòd *Unum* dicantur, non *Unus*, istud enim Personam notaret, illud verò Naturam; nam in Trinitate est quidem ἄλλος καὶ ἄλλος, sed non ἄλλο καὶ ἄλλο, alia Persona, non verò alia Natura: Ut ex opposito in Incarnatione est ἄλλο καὶ ἄλλο, sed non ἄλλος καὶ ἄλλος, quia duæ sunt naturæ, sed una persona. Hinc *Gregor. Nazianz.* homiliâ de Baptismo unitatem istam Trinitatis, & Trinitatem unitatis appositè designabat admirabundus, οὐ φθάνω τὸ ἓν νοῆσαι, καὶ τοῖς τρισὶν περιλάμπομαι. οὐ φθάνω τὰ τρία διελεῖν, καὶ εἰς τὸ ἓν ἀναφέρομαι.

XXVIII. Quartò *Spiritûs Sancti personalitas* invictè probatur, quia duobus in cœlo Testibus, Patri & Verbo, tanquam tertius Testis adjungitur: ut ergo Pater & Verbum Personæ sunt distinctæ, quæ testimonium perso-

personale Christo perhibent. Ita necesse est Spiritum, qui in eodem ordine locatur, quoque Personam esse, non rem tantùm quæ Testimonium reale reddat. Huc accedit, quòd cùm per Spiritum hic, nec donum Spiritûs possit intelligi, quod pertinet ad classem Testium terrestrium, nec virtus & potentia Patris, quia sic non posset ab eo tanquam tertius Testis distingui; cùm essentiæ & virtutis sit una eademque testificatio; necessariò tertia quædam Persona à Patre & Verbo distincta, & cum iisdem testans intelligenda veniat, cui non possent tot actiones personales *testandi*, *consolandi*, *mittendi*, *scrutandi* &c. tribui, nisi vera & propriè dicta esset Persona. DISPUT. V.

XXIX. Denique *Necessitas fidei* istius Mysterii ad salutem non obscurè evincitur. Cùm enim tres istæ Personæ testantes inducantur de Christo; nemo potest in Christum credere, qui earum testimonium non recipiat, atque adeò eas non confiteatur. Et sanè cùm fides Deum, qualem se in Verbo nobis patefecit, colere teneatur; Nec Patrem habere possit, qui Filium negat 1. Joann. 2. 23. Nemo non videt Articulum hunc verè fundamentalem esse, quem licèt *scrutari* sit *temeritatis*, *credere* tamen *pietatis est*, *& nosse vita æterna*, ut scitè olim Bernardus. Unde quamvis longè clariùs sub Novo Testamento Mysterium hoc patefactum sit; in Veteri tamen non ignotum fuisse, sed sufficienter ad piorum solatium revelatum, dubitare non licet. Quid superest ergo, nisi ut tanti Mysterii fidem constanter semper retineamus, & cùm tres istæ Personæ irrefragabile perhibeant Christo Testimonium; Caveamus ne illud incredulitate nostrâ unquam respuamus: Imò plena fidei πληροφορίᾳ in illo acquiescentes, credamus Jesum esse Christum Filium Dei, ut credentes vitam habeamus in Nomine ejus Joan. 20. 31. *Amen.*

FINIS.

DISPUTATIO TEXTUALIS
DE
SPIRITU, AQUA, ET SANGUINE,
IN TERRA TESTANTIBUS.

Ex I. JOAN. 5. ℣. 8.

Respondente JOANNE SARRACENO *Lugdunensi.*

DISPUT. I. VI.

NCHOATA fuit non ita pridem à Nobis Dissertatio de Senario Testium numero, quem Joannes in medium affert ad demonstrationem Veritatis Euangelicæ de Jesu Christo Filio Dei, Redemptore nostro; Et vidimus hactenus quæ pertinebant ad cognitionem Testium Cœlestium, tum quoad *Naturam*, tum quoad *Officium*, tum quoad *Unitatem* ipsorum, quæ tria commemorantur à Joanne; Sequitur ut de Testibus in terra testantibus agamus, & eodem ordine ac methodo utentes expendamus, Quinam sint naturâ, Quales officio, & quomodo inter se conjuncti sint consensu.

II. Verba Joannis sunt ℣. 8. cap. 5. καὶ τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῇ, τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ Αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι. *Et Tres sunt qui testantur in terra, Spiritus, Aqua, & Sanguis, & hi Tres in unum sunt.* In quibus particula copulativa καὶ, quæ occurrit in principio, ostendit ista pendere à præcedentibus; & satis, si nulla alia ratio suppeteret, demonstrare posset versum septimum de Testibus Cœlestibus non esse adulterinum & suppositítium, ut Sociniani argutantur, sed verum & genuinum; aliàs hiatus quidam foret in oratione Joannis; nec satis appositè mentionem faceret Testium Terrestrium, nisi ante de Cœlestibus loquutus fuisset, quod copula utrumque versum connectens evincit; Sed hæc ipsa conjunctio aliud quid μυστικώτερον videtur insinuare, unionem scilicet & συμφωνίαν mirabilem Cœli & Terræ in testimonio Christo perhibendo,

hibendo; Ut enim Christus Mediatione suâ Terram Cœlo conciliavit, quæ antea per peccatum hominis erant sibi invicem aversa; Ita Cœlum & Terra nunc amicabili consensu concurrunt ad veritatis istius in cordibus nostris confirmationem, Cœlum respondet Terræ, & Terra respondet Cœlo. Disput. VI.

III. Unde patet non sine gravibus causis duos istos Testium ordines à Joanne proponi. Licèt enim Testes Cœlestes omni exceptione essent majores, voluit tamen Spiritus Sanctus infirmitatis nostræ rationem habere; Illi quippe ut gloriosa Majestate sunt conspicui, poterant ita oculos nostros perstringere, ut minùs dispositi essemus ad eorum testimonium recipiendum; Id ò alios addere voluit, qui ut nobis propiores, & conjunctiores, facilius sese in animos nostros insinuare poterant, & in rei veritatem nos deducere. Deinde cùm in testimonio dicendo ratio habeatur numeri Testium, ut in ore duorum vel trium testium ratum sit omne verbum; Consentaneum fuit utrinque tres testes producere, qui eò fortius Mysterium hoc confirmarent. Rursus cùm in omni testimonio spectetur vulgò vel testis authoritas, vel rei ipsius evidentia, ne quid testimonio huic divino deesset, utrumque conjungi placuit: nam priorum trium Testium tanta est authoritas, quanta potest esse maxima, putà Naturæ Divinæ, quæ per se est αὐτόπιστος: Et posteriorum tanta est evidentia in fidelium cordibus & intimo conscientiæ sensu, ut nihil ad fidem faciendam luculentius esse possit. Denique ut jam olim Propheta commotum iri Cœlum & Terram adventu Christi prædixerat Aggæ. 2. Ita Christus undiquaque sibi testimonium perhiberi voluit, ne ulli dubitationi locus superesse posset, ut, sive in cœlum sive in terram oculos conjiceremus, ubique luculenta & expressa deprehenderemus istius veritatis argumenta, atque ita nihil excusationis habere possint, qui Christum respuunt, cùm satis firmis & luculentis testimoniis se illum esse probaverit, qui olim promissus fuerat.

IV. Ut ergo ad examen Testium istorum descendamus, non opus est ut anxiè quæramus, Cur tres numero recenseantur, & quare numerum ternarium, potius quàm binarium aut quaternarium Joannes selegerit; quamvis enim superfluum ferè videatur rationem illius quærere, quod à mero Spiritûs Sancti pendet arbitrio, in quo acquiescere tutò possumus; non abs re tamen numerus iste præ cæteris ab Apostolo selectus videtur, non tantum quia perfectio quædam isto numero vulgò solet designari; sed potissimum quia respondet ternario Testium Cœlestium numero, & quia convenit apprimè, & rebus ipsis de quibus agitur, & veritati, quæ probanda proponitur, ut jam sumus explicaturi.

V. Quia autem mira est in Testibus istis explicandis sententiarum diversitas, ut facilius certiorem deprehendere possimus. Primò κατ'

ἄρσιν

DISPUT. VI. ἄρσιν removebimus eas, quæ veritati parùm consentaneæ videbuntur; deinde κατὰ θέσιν aperiemus & confirmabimus eam, quæ præ cæteris nobis probatur. Quidam conjiciunt tres Testes Cœlestes adductos fuisse à Joanne ad Deitatis Christi confirmationem; nunc verò totidem adduci humanitatis illius Testes, nempe Spiritum humanum, quem Christus moriens in manus Patris tradidit Luc. 23. 46. & Aquam & Sanguinem, quæ ex mortui latere profluxerant, tanquam certa humanæ Naturæ Christi argumenta. Verùm si scopum Joannis expendimus, patebit non alium esse, quàm probare Jesum esse Christum Filium Dei Redemptorem nostrum; unde supervacanea omnino videtur illa quæ proponitur humanitatis demonstratio: Atque eò vel maximè, quòd de ea neutiquam controvertebatur; agnoscebant enim Adversarii Christum fuisse verum hominem, neque hoc diffiteri poterant, qui vitam ejus & mortem viderant, sed negabant tantùm esse Dei Filium & verum Messiam, quod adversus ipsos probandum fuit, non illud verò quod ἐξαγώνιον erat & in confesso.

VI. Alii per tres Testes designari volunt tria Oraculorum genera de Christo, quæ Jesus dum adhuc esset in terris, ostendit in se completa, ut *Aqua* Euangelium, *Sanguis* Mortem, & *Spiritus* vim Spiritûs & miracula denotet; Christum quippe juxta Oracula vetera venisse 1. ut Prophetam per Aquam; id est per Doctrinam Euangelii, quæ aquæ non raro confertur Isa. 11. 9. & Ezech. 36. quam Christus attulit, & per mundum sparsit, 2. ut Sacerdotem per Sanguinem, quo sacrificium pro nobis obtulit, 3. ut Regem per Spiritum, talia edendo miracula, quibus & populum suum liberavit, & de hostibus triumphavit, quæ nomine Spiritûs etiam exprimuntur 1. Tim. 3. 16. 1. Pet. 3. 18. Verùm neque ista expositio absolutè admitti potest; nam præterquam quod minus commodè per Aquam denotatur Euangelium, quæcunque hic referuntur pertinent potius ad Testimonium Cœleste Verbi & Spiritûs, de quo dictum est ℣. præced. quàm ad Testimonium terrestre.

VII. Nonnulli per *Aquam* & *Sanguinem* intelligi volunt legales Ablutiones, & Sacrificia expiatoria, quibus Deus in Veteri Testamento testatus est Christum venturum cum aqua & sanguine, id est ad expianda & purganda peccata nostra; Cui testimonio desumpto à Veteri Testamento adjungatur aliud, quod est Novum Testamentum, nimirum Euangelium, quod vocetur *Spiritus*. Verùm quamvis suus locus possit esse huic sententiæ, ut postea videbimus; Non videtur tamen Joannes id directè intendisse, quia agit, non de tempore præterito, in quo Christus sub variis figuris adumbratus fuit, sed de præsenti, in quo venisse dicitur per aquam & sanguinem. Alii per *Aquam* intelligunt Joannis Baptistæ Testimonium, qui apud aquam testificatus est Jesum esse Agnum Dei, per *Sangui-*

nem testimonium Centurionis, qui ex latere Christi vidit profluere sanguinem & aquam, & per *Spiritum* testimonium Apostolorum, qui in die Pentecostes loquebantur variis linguis; Sed hæc alieniora sunt à mente Joannis, quàm ut recipi debeant. DISPUT. VI.

VIII. Sunt qui propius accedentes ad rei veritatem, per *Spiritum* dona ejus tum extraordinaria, tum ordinaria, per *Aquam* vitæ puritatem & innocentiam, per *Sanguinem* Apostolorum & fidelium pro Christo cædem, quæ Martyrium propterea dicitur, innui pertendunt. Communior tamen sententia est eorum, qui per Spiritum Euangelium intelligunt, per Aquam, & Sanguinem duo ordinaria Novi Testamenti Sacramenta, Baptismum à signo, Cœnam verò à re significata, quia ut Euangelium testatur Jesum esse Filium Dei Joan. 20. 31. Sic etiam Sacramenta, tanquam Euangelii sigilla, idem in terris nobis perpetuò testantur. Quid verò sentiendum sit in hac opinionum varietate non facilè est colligere, si tamen verum fateri volumus, nulla ex istis omnibus videtur plenè satisfacere: vel enim alieniores sunt à scopo Joannis, vel angustæ nimis, quàm ut rem de quâ quæritur, plenè & accuratè possint explicare.

IX. Ut ergo mentem nostram aperiamus, salvo Doctiorum judicio, arbitramur hæc non ita sibi invicem opponi, quin facile conciliari possint, si pleræque ex istis sententiis non seorsim, sed conjunctim considerentur: Cùm enim ea sit vis Scripturæ Sacræ, ut plures res contineat, quàm verba, & sæpe sub uno eodemque vocabulo varia mysteria sibi invicem subordinata designet; mirum videri non debet, si variæ σχέσεις in ejus explicatione subinde conjungendæ veniant, ut integer habeatur sensus à Spiritu Sancto intentus; Hinc quia Testimonium istud potest sub gemina σχέσει spectari, vel prout externè proponitur in Ecclesia ad *convictionem* hominum, vel prout internè obsignatur in corde ad *consolationem* fidelium, juxta duplicem hunc respectum bifariam etiam posse spectari censemus tres istos Testes, vel ut externè, vel ut internè testantes: Ita per *Spiritum* designari arbitramur Spiritûs Sancti vim & efficaciam, tum extrinsecùs se exerentem in Verbo, tum intrinsecùs operantem in corde; Per *Aquam* Sacramentum Baptismi, qui administratur in Ecclesia sub aquæ symbolo, & ejusdem veritatem, quæ per regenerationis beneficium obtinetur in corde; Per *Sanguinem* Sacramentum Eucharistiæ, quæ est communio Sanguinis Christi 1. Cor. 10. 16. & beneficium Justificationis, seu remissionis peccatorum in Sanguine Christi, quæ hoc Sacramento obsignatur. Atque ita sex veluti partes istius testimonii notari possunt, non quæ toto genere differant; sed quæ sibi invicem respondeant & subordinentur; nam externæ sunt symbola internarum, & internæ sunt veritas & res significata, quæ per externas repræsentatur.

X. Non incommodè autem hæc ita distribui patebit ex peculiari

DISPUT. VI. culiari Testium istorum examine, sive illi conjunctim, sive scorsim considerentur: Nam si conjunctim spectentur, mirabilis hic relatio deprehenditur ad varia Mysteria, 1. ad Personas SS. Trinitatis, 2. ad Officia Christi, 3. ad remedia peccati, 4. ad media salutis, 5. denique ad figuras Veteris Testamenti. Et 1. ad Personas Divinas, Ut enim tres illas testantes immediatè in cœlo induxerat; Ita consentaneum erat ut triplex istud testimonium, quod in terra Christo perhibetur à Spiritu, Aqua, & Sanguine, triplici testimonio Cœlesti responderet, & singulis Personis appropriaretur, quatenus per operationes peculiares concurrunt ad confirmationem fidei nostræ: hinc Gratia, quæ Patri tribuitur, per Aquam designabitur, Redemptio, quæ Filio propria est, per Sanguinem, & Illuminatio ac Conversio, quæ à Spiritu Sancto pendet, per Spiritum: Vel ut alii, Spiritus referetur ad Patrem, qui per Euangelium nos ad se vocat; Sanguis ad Filium, qui per sanguinem nos justificat, & Aqua ad Spiritum Sanctum, qui per aquam nos sanctificat. Quò pertinent illa Augustini lib. 3. cont. Maximi. cap. 22. *Si verò ea quæ his significata sunt*, nimirum Spiritu, Aqua & Sanguine, de quibus loquebatur, *velimus inquirere, non absurdè occurrit ipsa Trinitas, quæ unus, solus, verus, summus est Deus, Pater, & Filius, & Spiritus S. De quibus verissimè dici potuit, Tres sunt testes & tres unum sunt, ut nomine Spiritus significatum accipiamus Deum Patrem, de ipso quippe adorando loquebatur Dominus, ubi ait, Spiritus est Deus: Nomine autem sanguinis Filium, quia Verbum caro factum est, & nomine Aquæ Spiritum Sanctum, cùm enim de aqua loqueretur Jesus, quam daturus erat sitientibus, ait Euangelista, Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant Credentes.*

XI. Secundò, Tria *Officia* Christi non obscurè hoc triplici testimonio designantur, *Propheticum* in *Spiritu*, cujus impulsu, ut cæteri Prophetæ loqui debuerunt 2. Pet. 1. 21. Ita Christus Princeps Prophetarum docuit 1. Pet. 3. 18. unde dicitur *Doctor veritatis* Joan. 16. *Sacerdotale* in *sanguine*, quem Christus ut Sacerdos & Victima fundere pro nobis debuit ad expiationem peccatorum Heb. 1. 3. *Regium* in *aqua*, quæ virtute sua nos regenerando vitam & salutem nobis re ipsa confert Joan. 3. 5. Spiritus dat lumen doctrinæ, Sanguis pretium mortis, Aqua efficaciam vitæ.

XII. Tertio, Tres isti Testes triplex remedium nobis suppeditant triplici malo curando, quod per peccatum invectum est, *Ignorantiæ* scilicet, *Corruptioni*, & *Reatui*. Ignorantia quippe tollitur per lumen fidei, quod Spiritus per Verbum Euangelii in nobis accendit; Corruptio per sanctitatem sanatur, quam aqua externa Baptismi obsignat, & intus operatur aqua spiritualis & mystica gratiæ; Reatus per aspersionem sanguinis Christi meliora loquentis sanguine Abelis, cujus symbolum in Eucharistia proponitur,

& veri-

& veritas in corde per ῥαντισμὸν internum fidei, quô remiſſio peccatorum nobis intimatur, & perficitur, Spiritus illuminat, Aqua purificat, Sanguis redimit. Hoc voluit *Ambroſ.* lib. 3. de Spiritu S. c. 21. *Tres ſunt teſtes, Spiritus, Aqua, & Sanguis, & hi tres unum ſunt in Chriſto Jeſu: Audi quomodo teſtes, Spiritus mentem renovat, aqua proficit ad lavacrum, ſanguis ſpectat ad pretium; Spiritus enim nos per adoptionem Filios Dei fecit, ſacri fontis unda nos abluit, ſanguis Domini nos redemit; Alterum igitur invisibile, alterum viſibile teſtimonium Sacramento conſequimur ſpirituali, quia Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro* &c.

XIII. Quartò, *Media ſalutis* hic etiam continentur; Cùm enim tria præcipuè ad ſalutem requirantur ut fiamus ejus compotes, *Revelatio*, *Acquiſitio* & *Applicatio*; fruſtrà enim quæreretur ſalus niſi revelaretur, fruſtrà revelaretur, niſi acquiſita eſſet, & fruſtrà acquiſita eſſet, niſi applicaretur; Tria hæc in tribus iſtis Teſtibus nanciſcimur; Spiritus eam revelat in Euangelio, Sanguis acquirit in Cruce, & Aqua applicat in corde: Rurſus cùm *media* quibus nos Deus ad ſalutis Communionem vocat, vel ſint *externa*, vel *interna*, & tria utrobique occurrant, *Externa* Verbum ſcilicet cum duobus Sacramentis Baptiſmo & S. Cœnâ, *Interna* Vocatio, Juſtificatio, & Sanctificatio, ſeu Fides, Spes, Charitas; Utraque locum hic obtinent: Nam Spiritus Verbum Euangelii, & fidem, quæ effectus eſt Vocationis efficacis, deſignat; Aqua regenerationis beneficium cum Sacramento Baptiſmi bene connotat, qui ideo *lavacrum regenerationis* vocatur Tit. 3 5. & Sanguis Juſtificationem & remiſſionem peccatorum nobis in Cœna obſignatam cum ſpe vitæ æternæ includit: Ut enim ſanguis qui nobis bibendus proponitur in Cœna, effuſus eſt in remiſſionem peccatorum; Ita commemoratio mortis Chriſti jubetur fieri in ſpem vitæ æternæ, donec veniat Dominus ſalutem noſtram conſummaturus. Huc videtur reſpexiſſe Tertull. lib. de Baptiſ. cap. 16. *Venerat Chriſtus per aquam & ſanguinem, ut aquâ tingeretur & ſanguine glorificaretur, proinde ut nos faceret aquâ vocatos, ſanguine electos, hos duos Baptiſmos de vulnere perfoſſi lateris emiſit, quia qui in ſanguinem ejus crederent, aquâ lavarentur, qui aquâ laviſſent, etiam ſanguinem potarent.* Nec aliter *Beda* in hunc locum. *Venit per aquam & ſanguinem, aquam videlicet lavacri, & ſanguinem paſſionis ſuæ; Non ſolum baptizari propter noſtram ablutionem dignatus eſt, ut nobis Baptiſmi Sacramentum conſecraret & traderet, verum etiam ſanguinem ſuum dedit pro nobis, ſua nos paſſione redimens, cujus Sacramentis ſemper refecti nutriremur ad ſalutem*, quod Gloſſa interlin. repetit.

XIV. Denique hic etiam relatio occurrit ad *figuras* Veteris Teſtamenti. Tria enim præ cæteris ſub Lege memorabilia fuere, quibus abſolvebantur, quæcunque ad cærimonias pertinebant. 1. Spiritus Prophetiæ

DISPUT. VI. quô agebantur Viri Dei ad revelanda salutis mysteria. 2. Aqua, quâ ablutiones omnes & lustrationes cæremoniales peragebantur. 3. Sanguis victimarum, quô peccata expiabantur. Jam ne quid in N. T. desideretur, tria voluit Deus fidelibus, sed longè excellentiora, dare. 1. Spiritum Veritatis Doctorem, qui effundi debuit non in paucos, sed indiscriminatim in omnem

Joel. 2. 18. carnem, quô prophetaturi erant fideles, & visiones visuri, Joel. 2. 18. id est amplâ & luculentâ Dei notitiâ fruituri, sic enim Mysteria Euangelica terminis legalibus non rarò solent exprimi. 2. Aquam, quæ in Baptismi sacro fonte nobis affunditur ad sordium nostrarum ablutionem, & 3. Sanguinem, non ἄλογον & mortuum brutorum, sed vivum & λογικὸν illius, qui per Spiritum æternum se inculpatum Deo obtulit Heb. 9. 13.

XV. Quibus ita prælibatis de Testibus istis simul sumptis, distinctè jam de singulis agendum, & eorum testimonio. Primus occurrit Spiritus, qui hic non οὐσιωδῶς, vel ὑποστατικῶς pro Natura Divina, vel pro Persona Spiritûs S. intelligendus est, quæ jam in numero Testium Cœlestium reposita fuerat; sed ἐνεργητικῶς & effectivè respectu donorum, non quidem quoad dona miraculosa & extraordinaria, per hæc enim Spiritum testatum fuisse cœlitùs diximus; Sed quoad dona ordinaria singulis fidelibus communia, quæ tum extrinsecus patent in Euangelii Verbo, tum intrinsecus latent in dono fidei, & illuminationis gratiâ. Hoc enim testimo-

1. Joan. 5. 10. 11. nium designari verba sequentia ℣. 10. docent, *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium in se ipso*, & ℣. 11. *Hoc est Testimonium, quod vitam æternam dedit nobis Deus, & vita hæc est in Filio.* Ex quibus constat testimonium hoc consistere partim in Verbo Euangelii, quô docemur vitam æternam à Deo nobis promitti & dari in Filio, partim in corde, quod per fidem veritatem istam apprehendit & amplectitur.

XVI. Nec novum videri debet, quòd vox *Spiritûs* eo sensu usurpetur, cùm non semel hæc significatio occurrat: nam quoad Euangelium, notum est doctrinam istam salutarem sæpe eo nomine venire, quia Spiritûs efficacitatem ex vi novi Fœderis comitem habet, unde vocatur *Spiritus* 2.

2. Cor. 3. 6. Cor. 3. 6. per antithesin ad Legem, quæ *litera* dicitur, *litera occidit, Spiritus autem vivificat*; Per *literam* enim Legem intelligi res ipsa & scopus Apostoli evincit, non modò quia in tabulis lapideis scripta est, sed præcipuè quia instar literæ nihil aliud potest quàm proponere nobis officium nostrum, nullis additis ad illud exequendum viribus; *Spiritus* verò notat Euangelii doctrinam, quæ non tantum agit objectivè & imperativè instar Legis, sed efficaciter & operativè, cum præceptione officii vires etiam largiendo ad ejus impletionem. Ratio utriusque pendet ex discrimine fœderis Legalis & Euangelici; Nam legale, quod hominis obedientia nitebatur, benè *litera* dicitur, quia Deus in eo officium

cium

cium quidem ab homine postulabat, sed ulterius non progrediebatur ad flectendum cor hominis ad obedientiam, unde Lex facta fuit infirma in carne Rom. 8.3. Sed fœdus Euangelicum, quia totum à gratia pendet & non imperat tantum, sed operatur, Legem in tabulis cordis carneis inscribendo vivifica Spiritûs S. virtute, & nos ad obsequium flectendo, optimè *Spiritus*, vel ministerium Spiritûs vocatur. Sed ne longius abeamus, hanc Spiritûs notionem Joannes satis apertè connotat ✝. 6. dum ait *Christum venisse cum aqua & sanguine, & Spiritum testari, quod Spiritus est veritas*, ita enim videtur insinuare Spiritum S. in corde loquentem id singulis fidelibus persuadere, quòd Spiritus sit veritas, nimirum quod Doctrina illa de Christi adventu in aqua & sanguine in Verbo proposita, sit verissima & indubitatæ fidei; unde patet Euangelium appositè nomine Spiritûs designari, quia est efficacissimum instrumentum, quô in cordibus operatur.

DISPUT. VI.

XVII. Sed non minus certum est Spiritum etiam sæpissimè sumi pro donis internis Spiritûs, quæ conferuntur fidelibus in fœdere gratiæ, maximè pro Spiritu Adoptionis & dono fidei, quô in vocatione efficaci donamur, unde vocatur *Spiritus fidei* 2. Cor. 4. 13. & *Spiritus Sapientiæ & Revelationis* Eph. 1. 18. qui proponitur ut peculiare donum N.T. Joel. 2. & Joan. 14. 16. quia majori copia debebat effundi quàm antea, adeò ut minimus in Regno Cœlorum major deberet esse Joanne Baptistâ, qui & ipse maximus erat inter natos mulierum, scilicet quoad mysteriorum cognitionem; hinc Luc. 12. 12. Christus vetat discipulos sollicitos esse de illis, quæ dicturi essent coram Magistratibus & Synedriis, quia Spiritus docturus esset tunc temporis quid dicendum haberent, & Paulus 1. Thess. 1. 5. dicit, *Verbum Euangelii non fuisse apud ipsos tantum in sermone, sed in virtute & Spiritu Sancto & magna certitudine* &c. quia frustrà pulsarentur aures corporis, nisi Deus cor aperiret, & frustrà semen jaceretur, nisi Spiritus illud in mentibus radicaret.

2. Cor. 4. 13. *Eph. 1. 18.* *Luc. 12. 12.* *1. Thess. 1. 5.*

XVIII. Hunc autem Spiritum, tum in Verbo, tum in corde operantem de Christo testari palam est. Nam ad Euangelium quod attinet, nemo ignorat cum in finem potissimùm nobis proponi, ut testimonium reddat Christo, tum quoad Personam & Naturas, tum quoad Officia & beneficia Jo. 20. 31. *Hæc scripta sunt ut credatis Christum esse Filium Dei, & ut credentes vitam habeatis in ejus nomine*; unde passim vocatur Testimonium Christi 2. Tim. 1. 8. *Ne te pudeat testimonii Christi*, & Apoc. 1. 2. 9. Verbum Dei & Testimonium Jesu Christi conjunguntur tanquam ἰσοδύναμα, quia Verbum testimonium Christo perhibet, & Apostoli vocantur *Testes*, qui veniunt ad testandum Joan. 1. 7. 8. Joan. 19. 35. *Discipulus qui vidit, testatur, & Testimonium ejus est fide dignum* &c. 21. 24. Hic est *Discipulus, qui testatur de istis; & scimus testimonium ejus esse fide*

Jo. 20. 31. *2. Tim. 1. 8.* *Apo. 1. 2. 9.*

dignum; Si verò Spiritum agentem in corde, respicimus, non minus testari dicitur, non sanè per modum *objecti*, quasi testimonium aliquod seorsim à Verbo per Enthusiasmos & per arcanas inspirationes nobis suggerat, prout vellent Fanatici, quia Spiritus nunquam sejungendus est à Verbo Isa. 59. 21. sed per modum *principii*, quia fidem ingenerando in animis nostris de veritate Euangelii nos persuadet: Hinc Christus pollicetur Spiritum testaturum de se Joan. 15. 27. *Spiritus iste testabitur de me, & vos etiam testabimini*; Quomodo verò testabitur? quia *capiet de meo & annunciabit vobis* Joan. 16. 14. id est Doctrinam meam in cordibus vestris imprimet. Sic Paulus Rom. 8. 16. ait, Spiritum Dei testari cum Spiritu nostro quòd simus filii Dei: quia Spiritus adoptionis, qui nobis confertur, argumentum est certissimum filiationis nostræ, tum consequenter & à posteriori, quia adoptionem nostram apud Deum factam confirmat, tum à priori & antecedenter, quia nos ad imaginem Dei renovat, & filios Dei facit per Regenerationem, ita Act. 5. 31. Spiritus dicitur testari de Christo, *Hunc Jesum*, ajunt Apostoli, *Principem & Salvatorem dextrâ suâ Deus exaltavit ad dandam pœnitentiam Israeli & remissionem peccatorum, & nos Testes sumus horum verborum, & Spiritus Sanctus quem Deus dedit obedientibus ipsi.*

XIX. Ex quibus liquet quid per Spiritum, quem primo loco proponit Joannes, intelligere voluerit. Videndum jam quid per *Aquam* & *Sanguinem*, quæ in secundo & tertio ordine recensentur, significaverit. Hoc verò & jam antè insinuavimus, & luculentius constare poterit ex verbis præcedentibus ỳ. 6. quum ait, *Christum venisse cum Aqua & Sanguine*, eò enim jam Apostolum respicere vix dubitari potest; Ergo si semel intelligamus, quid sibi velint ista Joannis verba, facilè percipiemus quid per Aquam & Sanguinem testantes innuat. Quid verò Joannes per Aquam & Sanguinem, in quibus Christus dicitur venisse, sibi voluerit, non una est omnium sententia. Alii per *Aquam* designari volunt *Christi Baptismum*, per *Sanguinem* verò *mortem*, quia in utroque luculenta testimonia data sunt, quibus declaratum est eum esse Filium Dei; Sed hoc alienius videtur à verbis & scopo Joannis. Alii referunt ad *Aquam* & *Sanguinem*, quæ ex Christi latere perfosso effluxerunt. Verùm quamvis non dubitemus Joannem eò respexisse; non putamus tamen in eo sistere voluisse, sed sublimius aliquod mysterium hîc designâsse. Tutiùs ergo & verius loqui existimamus eos, qui duo præcipua Christi beneficia connotari hîc pertendunt, quæ duobus N. T. Sacramentis obsignantur; *Expiationem* scilicet peccati & *Justificationem*, quæ fit in Sanguine Christi, & *Regenerationem*, quæ fit per Spiritum: Nimirum ut duo mala peccatum post se trahit, reatum & maculam, duo etiam remedia à Christo utrique malo curando adhibenda fuerunt, *Justificatio*, quæ reatum tolleret coram Deo vi

san-

ſanguinis ſeu ſatisfactionis à Chriſto præſtitæ, & *Sanctificatio*, quæ labem & maculam in nobis purgaret per efficaciam Spiritûs, qui ſæpiſſimè ſub nomine aquæ venit in Scriptura: ita bene dicitur Chriſtus veniſſe per Aquam & Sanguinem, quia duplex beneficium nobis attulit adventu ſuo; Juſtificationem in Sanguine, & Sanctificationem in Aqua, dum factus eſt nobis & Juſtitia & Sanctificatio 1.Cor.1.30. Venit ergo in ſanguine expiationis, in aqua purgationis, in ſanguine, qui liberet à reatu, in aqua, quæ purget à ſordibus; in ſanguine qui redimat pretio infinito juſtitiæ, in aqua, quæ ſanctificet per efficaciam gratiæ.

DISPUT. VI.

1.Cor.1.30.

XX. Hoc verò ſub Veteri Teſtamento jam adumbratum fuerat clariſſimè duobus ſymbolis, quibus pleræque Cæremoniæ conſtabant, & quibus abſolvebatur hominum καθαρισμὸς, Aquâ ſcilicet & Sanguine; licèt enim plures eſſent earum ſpecies, tamen ſub his duabus tota Sanctitatis & Juſtitiæ ratio continebatur, aquâ abluebantur ſordes, ut non niſi puri & mundi homines ad Deum accederent; in ſanguine verò erat expiatio & reconciliationis cum Deo pignus. Præcipuè verò Paulus docet pactionem Veteris Fœderis fuiſſe in ſanguine & aqua Heb.9.19. *Moſes accepit ſanguinem vitulorum & hædorum cum aqua*; licet enim apud Moſem in ſolemni illa fœderis pactione ad quam Apoſtolus reſpicit, quæ deſcribitur Exod. 24. 7. 8. nulla facta ſit mentio expreſſa aquæ, potuit tamen Paulus illud habere, vel ex traditione, quam Spiritus Sanctus indendo illius animo ſanctificavit & extra dubium collocavit, vel colligere ex analogia, quia alibi ſanguis cum aqua conjungebatur, ut in curatione leproſi ſanguis avis mactatæ cum aqua miſcebatur Levit.14. 6. 51. Ut ergo vetus Fœdus pactum fuit ſanguine & aquâ; voluit pariter novum, quod eſt antitypus & veritas Veteris, ſanguine & aquâ dedicari, ut ita conſtaret in Chriſto ſolo veritatem & complementum omnium figurarum legalium & ipſius veteris fœderis deprehendi: Atque ideo verum eſſe Meſſiam promiſſum Patribus & expectatum à fidelibus, qui plenitudinem habet gratiæ & virtutis ad ſalutem hominum, & qui ſolidè, & verè præſtitit, quæ ad Juſtificationem & Sanctificationem noſtram pertinebant, & quæ externis ſymbolis abſolutionum & expiationum legalium tantum erant adumbrata.

Heb.9.19.

Exod. 24. 7. 8.

Lev.14.6.51

XXI. Atque eò procul dubio reſpexiſſe arbitramur memorabilem illam paſſionis Chriſti circumſtantiam, in qua refert Joannes ex latere Chriſti perfoſſo effluxiſſe ſanguinem & aquam Joan.19.34. licèt enim non inſolitum planè & præter naturæ ordinem videri hoc debeat, cùm conſtet in membrana præcordiis vicina ſeu pericardio aquam contineri, quâ ingens cordis æſtus refrigeretur, quæ cum ſanguine ex corde confoſſo exire potuit; tamen myſterium ſapuit potius hoc effluvium, quàm naturam, & ſi præternaturale

Jo.19.34.

DISPUT. VI. turale quid in eo non fuisset & miraculosum, vix credibile est Euangelistam triplicatam illam asseverationem de veritate rei adhibere voluisse, & *qui vidit testatur* : liquor enim ille pericardii nec colore, qui flavus est; nec sapore qui amarus, aquam refert ; Hoc vero ita contigisse ad comprobandam Christi mortem dubium esse non potest, nisi enim hoc accidisset, potuissent pertinaces Judæi veritatem resurrectionis in dubium vocare, quasi semivivus adhuc ex cruce detractus fuisset ; Verum post hunc casum nulla talis cavillandi ansa potuit superesse, siquidem certum est læso vel aperto pericardio mortem necessariò sequi.

XXII. Verùm μυστικώτερον quid adumbratum fuisse dubitare non poterit, qui Joannem ipsum in hac Epistola audiverit ad ista verba alludentem, *Iste est*, inquit, *qui venit cum aqua & sanguine*, ubi clarum est divinum Theologum ad casum hunc respicere, & hoc tanquam singulare aliquod beneficium & certum veritatis Euangelicæ argumentum proponere. Quid verò hoc facto significatum fuerit, non una est apud Patres sententia. Quidam putant voluisse latus suum aperiri, ut sic fidelibus suis panderet ostium vitæ, & aditum pararet usque ad cordis Divini sacrarium. Alii volunt hìc impletum fuisse typum Adami & Evæ; Quemadmodum enim ex latere Adami dormientis exempta fuit costa, ex qua ædificata est illi Sponsa, quam Adam expergefactus sic alloquitur, *hæc est caro de carne mea, & os de ossibus meis:* Ita dum Christus secundus Adamus obdormivit in cruce, ex ipsius latere profluxerunt aqua & sanguis, principia Regenerationis Ecclesiæ, quæ est ejus Sponsa mystica. August. Tr. 120. in Joan. & lib. 3. de C.D. c. 26. observat sic significata fuisse duo Novi Testamenti Sacramenta, per aquam Baptismum, qui est lavacrum regenerationis, & per sanguinem Sacram Cœnam, quia remissio peccatorum per sanguinem Christi in ea nobis exhibetur: licèt verò hæc non sine fructu afferri possint, præcipuè tamen videntur sub hisce duobus duo primaria connotari Christi beneficia, Justificatio & Sanctificatio, quæ sub aqua & sanguine legali adumbrata jam fuerant. Quò respiciunt illa Ambrosii lib. 5. de Sacramentis, cap. 1. *Quare aqua, Quare sanguis? Aqua, ut emundaret, Sanguis ut redimeret, Quare de latere? quia unde culpa, inde gratia, culpa per fœminam ex latere Adæ formatam, gratia vero per Dominum Jesum Christum*, & in cap. 23. Luc. *Ex Christi corpore defuncto omnium vita manavit, aqua enim & sanguis exivit, illa quæ diluat, iste qui redimat, bibamus ergo pretium nostrum, ut bibendo redimamur.* Aug. tr. 120. in Joannem. *O mors unde mortui reviviscunt! Quid isto sanguine mundius? Quid isto vulnere salubrius?*

XXIII. Ne verò mirum videatur & insolitum, quòd duo ista Beneficia Christi, aquæ & sanguinis voce significari diximus, facilè

facilè ostendi potest non Joannem solùm, sed Prophetas ipsos & Apostolos, adeoque Christum ipsum non rarò iisdem phrasibus usos fuisse: Et ad Prophetas quidem quod attinet, nihil frequentius occurrit, quàm gratiæ Dei salutaris descriptio sub symbolo aquarum, quia instar aquæ nos mundat à sordibus nostris, nos recreat & refrigerat in æstu conscientiæ, ignem iræ Divinæ extinguit, sitim animæ nostræ sedat, & fœcundos nos reddit in bonis operibus. Ita jam loquutus fuerat David Psal. 42. 1. & 63. 2. & passim Prophetæ Isa. 12. 3. & 44. 3. Ezech. 36. & 47. Zach. 13. 1. ubi gratia Dei aquis confertur. Nec aliter loquuti sunt de altero Christi beneficio, quando mortem Christi, & oblationem ejus in sacrificium pro peccato prædixerunt; sanguinem enim effundendum esse necessariò supponebant, ut Is. 53. 6. 7. 8. 10. Ps. 16. 10. & 22. 17. imò expressa fit mentio *sanguinis Fœderis*, quò educti erant captivi ex fovea, ubi non est aqua apud Zachar. 9. 11. id est non modò liberati fuerant Judæi ex captivitate Babylonica, sed & liberandi fuerunt fideles ex inferno. Ita Apostoli subinde sanguinis Christi meminerunt ad Redemptionem, & lavacri aquæ ad sanctificationem, Paulus Eph. 5. 25. Heb. 9. 11. 12. 1. Cor. 6. 11. & 10. 19. 22. & 12. 24. 1. Pet. 1. 1. 22. Sed Christus ipse non raro hoc duplici symbolo usus legitur, tum aquâ Joan. 3. 5. & 4. 14. & 7. 39. tum sanguine Luc. 22. 20. hinc mirum videri non debet, si Joannes, stylum Christi & Prophetarum ac Apostolorum imitatus, dicat Christum venisse cum aqua & sanguine, ut duplex beneficium ex Christi adventu ad nos dimanans designet.

Psal. 42. 1. & 63. 2. Is. 12. 3. & 44. 3. Ezech. 36. Zachar. 13. 1. Is. 53. 6. 7. Ps. 16. 10. & 22. 17. Zach. 9. 11. Ephes. 5. 25. Heb. 9. 11. 12. Joan. 3. 5. & 4. 14. & 7. 39. Luc. 22. 20.

XXIV. Sed ulteriùs videndum superest, cur Joannes addat, *non venisse tantum in aquâ, sed in aqua & sanguine*; hoc vero addidisse videtur duabus potissimùm de causis. 1. ut ostenderet Beneficia ista esse inseparabilia, & indivulso nexu inter se conjuncta. 2. ut doceret, licèt separari non debeant, non debere tamen confundi, sed tanquam distincta semper spectari. Et conjunctio quidem insinuari debuit, ne quis alterutrum ex istis beneficiis sufficere posse ad salutem arbitraretur. Nam ut frustrà satisfactio justitiæ Dei esset exhibita ad remissionem peccati & justificationem peccatoris, nisi continuo eam exciperet sanctificatio ad purgandas peccati sordes, & renovandum peccatorem; Ita renovatio fieri non posset nisi suppositâ priùs satisfactione: Nimirum ut duo obstacula erant, quæ nos à communione cum Deo, in qua felicitas nostra sita est, arcebant; *In Deo Justitia*, quæ non patiebatur gratiam ullam peccatori communicari, nisi priùs satisfactum esset pro peccato; *In nobis* vero *injustitia* & labes, per quam fiebat, ut ab ejus communione procul arceremur: quandoquidem nulla potest esse sanctitatis perfectissimæ cum impuritate communio; Ita duo remedia adhibenda fuerunt duplici isti obstaculo removendo; 1. quod Justitiam Dei placaret, alterum

Disput. VI.

tum quod injustitiam nostram purgaret; 1. occurrit in Christi sanguine, qui expiationem peccati fecit; alterum in aqua, quæ nos abluit ab ejus sordibus; Unde necessarius & indissolubilis nexus duorum istorum beneficiorum patet; qui porrò confirmari posset ulteriùs variis argumentis. Tum ab *Electione*, quæ tendit ad Vocationem & Justificationem Rom. 8. 30. ad sanctificationem Spiritûs, & obedientiam fidei, & aspersionem sanguinis Christi 1. Pet. 1. 1. Tum à *promissionibus* fœderis gratiæ, quæ inscriptionem Legis in cordibus cum remissione peccatorum conjungunt Jer. 31. 33. Tum à *Christo* ipso, qui ut nobis datus est in Vadem & Caput; Ita fit nobis Justitia & Sanctificatio 1. Cor. 1. 30. non solùm ut redimat nos ab omni iniquitate, sed etiam ut purificet sibi ipsi in populum peculiarem studiosum bonorum operum Tit. 2. 14. Tum à *Spiritu*, qui Spiritus sanctitatis & consolationis dicitur; Tum ab *Euangelio*, quod fidem & charitatem præcipit; Tum à *Sacramentis*, quæ remissionem peccatorum cum sanctificatione nobis obsignant. Nam ut baptizamur in remissionem peccatorum, ita Baptismus est lavacrum regenerationis Tit. 3. 5. & communionis cum Christo symbolum Rom. 6. 3. 4. Et in Cœna sanguis nobis exhibetur ut effusus in remissionem peccatorum Matt. 26. 28. & ut alimentum vitæ spiritualis, quæ in sanctificatione consistit.

Jer. 31. 33. *1. Cor.* 1. 30. *Tit.* 2. 14.

XXV. Ut verò conjunctio istorum Beneficiorum in verbis Joannis indicatur; Ita & eorum *distinctio*: Nam frustrà dixisset venisse Christum in aquâ & sanguine, si unicum tantùm Beneficium insinuare voluisset, ut Pontificii perperam confundunt Justificationem cum Sanctificatione; cùm tamen distinctissima esse bona, non modò Scriptura clarissimè doceat 1. Cor. 1. 30. & 6. 11. sed res ipsa necessariò evincat: Nam Justificatio est actus forensis, qui fit coram Deo; Sanctificatio actus moralis, qui in nobis; Illa nos à reatu liberat, Hæc à macula; Illa in imputatione justitiæ alienæ consistit, Hæc in infusione inhærentis; Illa unico actu peragitur, Hæc verò successivè; Optimè ergo Joannes aquam à sanguine distinxit, ut Sanctificationem à Justificatione distinguendam semper & non confundendam ostenderet.

XXVI. Porrò quia gemini istius Beneficii symbolum & sigillum dare voluit in duobus Novi Testamenti Sacramentis, Baptismo & S. Cœnâ; hinc factum est, ut utrumque etiam sub aquâ & sanguine secundariò intelligeretur. Et de *Baptismo* quidem non obscurum est illum per aquam designari, cùm & hoc voluerit esse ejus signum Christus, & sæpe Scriptura hac notione illum exprimat Eph. 5. 25. Tit. 3. 5. De *Cœna* etiam licèt rariùs occurrat, facilè tamen colligitur, cùm enim sit Communio Corporis & Sanguinis Christi 1. Cor. 10. 13. quæ instituitur in commemorationem mortis Christi, non abs re sub nomine sanguinis designatur phrasi sacramentali

Eph. 5. 25. *Tit.* 3. 5. *1. Cor.* 10. 13.

mentali & metonymicâ, quâ nomen signati datur signo, & nomen signi vicissim signato: quomodo *Calix* dicitur esse *Novum Testamentum in Sanguine Christi* Matt. 26. DISPUT. VI.

XXVII. Quibus ita positis proclive est intelligere, quomodo duo isti testes aqua & sanguis concurrant ad testimonium Christo perhibendum: Nam sive illos referamus ad Sacramenta, quis non videt ista, utpote Novi Fœderis sigilla, non alium in finem esse instituta, quàm ad confirmandas & obsignandas in Ecclesia promissiones gratiæ, & Verbum Euangelii de Jesu Christo Filio Dei Redemptore nostro? sive ad beneficia Sacramentis illis obsignata, clarum est eidem veritati luculentum testimonium perhiberi; Cùm enim ad plenam peccatorum remissionem obtinendam Justitia & Λύτρον pretii infiniti requireretur, utique Christum verum fuisse Deum Redemptorem nostrum oportuit qui eam nobis attulit, & sanguine suo acquisivit, quam nec Sacra omnia Gentilium, nec Victimæ omnes Legales conferre potuerunt, quia impossibile fuit sanguinem taurorum & hircorum tollere peccatum. Rursus cùm ad hominem corruptum renovandum & sanctificandum virtus quædam planè divina necessaria esset, quæ eum in peccatis mortuum suscitaret & novam creaturam faceret; Quis diffiteri potest Christum, qui gratiâ suâ efficaci tale ac tantum opus exequitur, esse verè Dei Filium & Messiam promissum; Quis enim nisi Deus efficere potuit, ut homo, qui naturâ suâ ad amorem sui propensissimus est, sibi ipsi renunciet & rebus quibusque vitæ carissimis posthabitis doctrinam rationi & affectibus planè adversam, quæ nihil nisi crucem & miserias omnigenas denunciat, amplexetur cum gaudio? Quis nisi Deus hominem cæcum illuminare, lapideum emollire, mortuum suscitare, & mirâ quadam Metamorphosi in novam Creaturam transformare potuit? Cùm ergo gratia Christi hoc subinde in fidelibus operetur miraculum, satis superque Divina ejus virtus exinde asseritur & testata fit.

XXVIII. Cæterùm quia diximus per sanguinem à nonnullis intelligi constantiam & fidem Martyrum, qui moriendo Christo testimonium perhibuerunt, quò pertinet ipsa *Martyris* & *Martyrii* nomenclatio: Videndum an non hæc etiam σχέσει à Joanne indicari potuerit. Hoc autem non difficile est colligere ex prima sanguinis significatione; Nam si per sanguinem innuitur beneficium Justificationis, quod consequimur in sanguine Christi, nihil absurdi est si dicamus sanguinem istum Christi, quò expiantur peccata, non modò testari in conscientia cujusque fidelis per sensum remissionis peccatorum & reconciliationis nostræ cum Deo; sed vel imprimis in constantia mirabili Martyrum in mediis tormentis, quæ non aliunde oritur, quàm ex efficacia sanguinis Christi,

DISPUT. VI. quô persuasi de expiatione peccatorum suorum, tormenta quævis non modò patienter, sed & cum gaudio sustinent; ut sic sanguine suo Christi Doctrinam obsignent. Ita tria designabuntur, quibus officium Christiani absolvitur, & quibus veluti totidem argumentis veritas Christiana comprobatur, *credere*, *facere*, & *pati*, seu fides, spes, charitas, veritas fidei, quæ per Spiritum, innocentia vitæ, & charitas quæ per aquam, & spes seu constantia in afflictionibus & morte ipsa ex sensu remissionis peccatorum in sanguine Christi, quæ per sanguinem adumbratur.

XXIX. Porrò isti Testes dicuntur testari ἐπὶ τῆς γῆς *in terra*, per antithesim ad Cœlestes, qui dicti fuerant testari in Cœlo; quia licèt vis eorum non terrestris sit, sed cœlestis & divina, tamen nec videntur nec audiuntur aut sentiuntur in sublimi, ut superiores, sed se exerunt in Ecclesia, & in animis hominum potissimum qui in terris versantur; Nam sive per Spiritum intelligamus doctrinam Euangelii in Ecclesia resonantem, aut donum fidei in corde fidelis impressum, sive aquam & sanguinem referamus ad duo Sacramenta Novi Testamenti, sive ad duo Christi beneficia, quæ illis obsignantur; certum est ista omnia in terris vim suam exerere, & Christo testimonium dicere, ut non opus sit operosâ eorum inquisitione; cum expositi sint in Ecclesia, & in singulis fidelibus operentur.

XXX. Sic vidimus quinam sint tres isti Testes, & quale ipsorum Testimonium; Superest ut aliquid addamus de eorum *unitate* & *consensu*, quem Joannes innuit, quum addit εἰς τὸ ἕν εἰσι. Licet autem Complutensis Editio hæc non habeat, retinenda tamen esse non modò probatiores Codices evincunt, sed & rei ipsius natura, ut sciremus Testes istos omnes in idem prorsus consentire, & ad unum eundemque scopum tendere: Hìc autem ante omnia observandum discrimen Unitatis Testium Cœlestium & Terrestrium; nam de illis dixerat Joannes ἕν εἰσι *unum sunt*, sed de istis εἰς τὸ ἕν εἰσὶ *ad unum* vel *in unum sunt*, quod sanè non alia de causa factum putandum est, nisi ut significetur diversitas quædam memorabilis, quæ inter Testes istos occurrit, ne idem de utrisque censeretur, sed in illis quidem *unitas essentiæ* agnosceretur, in istis verò *unitas* tantum *consensûs*, quæ inter res longè diversas potest occurrere: cum enim Testes isti quomodocunque spectentur, vel externè vel internè, diversæ sint naturæ, quæ aliter coalescere non possunt, quàm consensione ad unum idemque Testimonium de Christo perhibendum, dicuntur εἰς τὸ ἕν εἶναι in unum veluti tendere, & eò simul concurrere, ut idem de Christo testificentur. Hoc autem memorandum fuit, ne ob naturæ discrepantiam res illæ aliò spectare & in diversas partes animos hominum trahere putarentur; quippe non est semper de Testibus, qui ad aliquid confirmandum adhibentur, eadem testimonii

monii dictio, sed sæpenumero diversa, imò contraria proferunt, prout majori vel minori rei, de qua testantur, notitiâ sunt instructi, vel contrariis affectibus ducuntur: Ne ergo tale quid de istis existimaremus, quod dubiam & incertam plane reddidisset fidem nostram, Joannes dicit in unum esse, id est plane inter se concordare & in idem consentire. DISPUT. VI.

XXXI. Quomodo autem in idem consentiant non difficile est ad intelligendum. Nam quomodocunque spectentur, certum est omnes collimare ad demonstrationem Divinitatis Christi & Redemptionis ab ipso factæ, Euangelium certè non aliò tendit, quàm ut *credamus Jesum esse Filium Dei, & ut credentes vitam habeamus per ipsum* Joan. 20. 31. Nec alius Sacramentorum finis, quæ sunt fœderis sigilla, quàm ut easdem promissiones in cordibus fidelium obsignent: non aliò respiciunt dona interna, quæ in Testibus istis includi diximus; Quorsum enim Spiritus fidem in animis nostris ingeneraret, nisi ut credamus Euangelio Dei de Jesu Christo Redemptore nostro? Quorsum vel remissio peccatorum & Justificatio in ejus sanguine nobis applicatur, vel regenerationis opus in nobis inchoatur & promovetur in dies per efficaciam gratiæ, nisi ut agnoscamus divinam virtutem Christi in nobis operantis, & salutem inchoatam in dies perficientis?

XXXII. Fundamentum autem istius unitatis, non aliunde petendum est, quàm ab indissolubili gratiarum divinarum & Beneficiorum Christi inter se nexu: quemadmodum enim arctissime inter se colligata sunt, ut uno posito, cætera necessariò sequantur, quod Apostolus in aurea salutis catena Rom. 8. 29. clarissimè demonstravit; Ita in testimonio dicendo non possunt non amicè conspirare, & in unum consentire: Nec conveniunt tantum in eo, quod unum idemque objectum respiciant, cui testimonium perhibent, verùm etiam in eo quòd sibi mutuam præstent operam, & alter alterum confirmet: Nam ut testes cœlestes mutuò sibi testimonium dicunt, Pater testatur de Filii merito, Filius testatur de gratia Patris, & Spiritus Sanctus applicat nobis & obsignat gratiam Patris, & meritum Filii. Ita in testibus istis res se habet; ut enim Euangelium Sacramenta illustrat, sic Sacramenta Euangelium confirmant; Ut fides probatur per sanctitatem & bona opera; Ita sanctitas pendet à fide, & eam semper comitatur, & per consolationem & pacem conscientiæ magis ac magis in nobis confirmatur.

XXXIII. Ut verò ista à Deo in opere salutis conjuncta sunt; Ita à nobis nunquam sunt divellenda, quod Deus conjunxit, homo non separet: Unde patet nec Verbum à Sacramentis, nec Sacramenta à Verbo esse separanda, si fructum utrorumque percipere volumus; Nec fidem à charitate divelli debere, nec Justificationem sine Sanctificatione obtineri posse;

Talis enim est ac tanta Beneficiorum istorum omnium simul ad salutem necessitas, ut qui alterutrum tantum retinere vult, utrumque perdat, & qui utrumque non habet, neutrum possideat; Quid juvaret enim fides sine charitate? vel Justificatio sine Sanctificatione? vel quomodo persuadere nos possent de veritate Euangelica, & certitudine salutis nostræ, nisi partes omnes salutis post se traherent?

XXXIV. His verò ita discussis, superest ut quibusdam scrupulis satisfaciamus, qui ex dictis oriri possunt. Primò quæritur cur Joannes præmittat aquam sanguini, si per aquam Regeneratio, per sanguinem Justificatio est intelligenda; cùm certum sit Justificationem præcedere Sanctificationem, & neminem à Deo per Spiritum regenerari posse, nisi prius Deus erga ipsum sanguine Filii placatus peccatorum remissionem concesserit. Verùm facilè respondetur hoc ita recenseri à Joanne, non modò ratione mediorum externorum Baptismi putà & S. Cœnæ, in quibus constat Baptismum tanquam Sacramentum aquæ cœlestis, id est Initiationis & regenerationis nostræ præcedere, Cœnam verò, quæ est Sacramentum mortis & sanguinis Christi, adeoque nostræ per ipsum nutritionis, sequi; Sed etiam ratione mediorum internorum seu Beneficiorum Christi, quatenus spectantur, non *in se & à parte Dei*, sed *quoad sensum & à parte nostri*; Nam in se & à parte Dei præcedit sanguis aquam, quia prius placatur nobis Deus, antequam nos regeneret; sed à parte nostri, & quoad sensum præcedit aqua sanguinem, quia non posset esse cognita nostra justificatio, nisi posita regeneratione; Nec *Consolatio* quæ per *sanguinem* designatur, posset percipi, nisi positâ *renovatione*, quæ per *aquam*, ut renovationi locus in nobis non esset, nisi data *illuminatione* & dono fidei, quæ per *Spiritum* innuitur.

XXXV. Secundò quæritur, An ex eo quòd per sanguinem S. Cœnam intelligimus, sequatur præsentia realis & substantialis sanguinis Christi in Cœna, ut pertendunt nonnulli ex Lutheranis, & inter eos Gerhardus, qui inter alia porismata vult inde colligi, realem, veram, & substantialem sanguinis Christi in Cœna præsentiam, hoc argumento; Si voce sanguinis Cœna intelligitur, necesse est sanguinem esse sub vel cum visibilibus elementis re ipsa præsentem in Cœna, quemadmodum aqua quæ conjungitur in Baptismo, At verum prius, Ergo & posterius; nec enim posset eo nomine designari, nisi sanguis ibi præsens esset. Sed quis non videt consequentiam vacillare? Nec enim si voce sanguinis significatur Cœna, sequitur sanguinem debere esse præsentem substantialiter sub elementis, quia sic appellatur non propriè, sed figuratè per metonymiam sacramentalem, quia est signum & sigillum sanguinis Christi, ut liquet ex phraseologia sacramentali, per quam ut sæpe nomen signi datur signato; ita nomen signati signo; Eadem phrasi *panis* dicitur *Corpus Christi*

Christi, & Calix Novum Testamentum in sanguine Christi; non propriè, quia disparatum de disparato propriè prædicari non potest, sed tantùm tropicè; quicquid hìc Pontificii pro ῥητῷ adstruendo moliantur. Nec ratio petita ab aqua quæ sanguini conjungitur, & quæ in baptismo videtur, hoc evincit: Nam si Baptismus per eam designatur, patet denominationem istam sumi à signo & elemento, quod præsens debet esse localiter, non à re significata, quæ talem præsentiam non potest admittere. DISPUT. VI.

XXXVI. Atque hinc colligitur quænam præsentia Sanguinis & Corporis Christi in Cœna sit intelligenda; non *localis* per indistantiam, quasi sanguis semel in cruce effusus quærendus adhuc esset in terris, & in os ingerendus, & in venas transfundendus; hæc enim & veritati Corporis Christi, & ascensioni ejus locali in cœlum, & Sacramenti istius naturæ, quod institutum est in memoriam Christi absentis, apertè repugnat. Sed partim *sacramentalis* & *symbolica* in signis quæ illa repræsentant, & ex ordine Dei obsignant, partim *spiritualis* & *mystica* fidei dignè participantium, quatenus verà fide amplectendo Christum pro se mortuum, fiunt participes carnis & sanguinis ejus, id est perfectissimi meriti & virtutis vivificæ mortis ejus, atque ita in unum corpus cum ipso coalescunt. Unde *Unio* nostra cum Christo *substantialis* sequitur ratione *personarum*, & *Communio realis*, sed mystica ratione *beneficiorum*.

XXXVII. Tertiò quæritur, An, quia Spiritus dicitur testari in nobis, faveat hoc Enthusiastarum delirio, qui Spiritum privatum jactant, & arcanas ejus revelationes? ℞. Neg. quia, ut visum antea, Spiritus iste testans in corde, nunquam divellendus est ab eodem in Verbo testante, nec testimonium perhibere censendus est *objectivè*, per privatas revelationes seorsim à Verbo, sed *efficienter*, per demonstrationem & applicationem veritatis in Verbo propositæ, atque ita duo ista non opponenda sunt, sed componenda, ut nec Verbum sine Spiritu operetur, nec Spiritus sine Verbo. Quod alienissimum est à mente Fanaticorum, qui sub prætextu privatarum revelationum, Scripturam tanquam literam mortuam & occidentem susque deque habent. Nec talis Spiritus potest dici privatus, licèt enim possit utcunque eo nomine designari *subjectivè*, quia est in singulis fidelibus, non potest tamen talis censeri *originaliter*, quia idem est Spiritus in omnibus qui omnia operatur 1. Cor. 12. 3.

XXXVIII. Porrò ex triplici isto Testimonio tum cœlesti, tum terrestri, invicta formatur veritatis Euangelicæ demonstratio; Nam quod divinis testimoniis & in cœlo & in terra πανάρμονικῶς, inter se consentientibus evidentissim confirmatur, tanquam extra omnem dubitationis aleam positum, citra πάχη firmissimè credendum est, nisi Deum volumus facere mendacem, quod omnium criminum longè teterrimum. Jam Jesum Nazarenum esse

esse æternum Dei Filium, qui in carne venit, verum Messiam & Redemptorem nostrum, in cujus solius nomine vita æterna Credentibus offertur & confertur, quæ summa est & compendium Euangelii, unanimi cœli & terræ consensu comprobatur, nec aliud clamant, vel Personæ divinæ in cœlis, vel earum beneficia in terris, E. hoc tanquam certissimum & æternæ veritatis Oraculum, fidei nostræ fulcrum ἀσάλευτον, & Religionis Christianæ immotum fundamentum retineri semper debet, ut planè sit ἀναπολόγητος, qui tam admirabilium Testium nubi incredulitate sua adhuc refragari audet.

XXXIX. Ut vero in eo summam & ineffabilem Dei erga nos bonitatem mirari decet, qui certitudini fidei nostræ hoc modo prospectum voluit; Ita æquum est nos huic divino testimonio sic acquiescere, ut ad testimonium humanum in confirmanda Verbi divini authoritate, & cœlestium Mysteriorum veritate confugere non liceat: quod Pontificii perperam vellent, Scripturæ authoritatem ab Ecclesiæ testimonio suspendentes, quasi Deus ab homine, & æterna atque infallibilis Creatoris veritas, à fallibili & incerta Creaturarum voce penderet. Absit verò ut tanti criminis reatum in nos accersamus, Quin potiùs devotâ mente, Dei de se ipso testimonium irrefragabile suspicientes, æternæ veritatis & αὐτοπιστίας laudem illi tribuamus. Et si Testes istos divinos utrobique testantes audimus, & verbo & opere, illis etiam pro virili respondere satagamus, si Spiritus clamat, fide credamus; si Sacramentis Dominicis initiati & confirmati sumus, Caveamus ne impietate nostrâ vim eorum irritam reddamus, & sigilla tanti fœderis perfidè abrumpamus: Imò aquâ semel loti, & sanguine tincti, justificationis beneficium & regenerationis gratiam per fidem & sanctitatis studium ita in animis nostris confirmemus, ut nulla in posterum de his dubitandi detur occasio; donec ad unitatem fidei & consummationem felicitatis omnes perveniamus, ubi in rem præsentem deducti, & ab omni peccati labe & reatu immunes, nullis ampliùs testibus vel symbolis externis opus habebimus, quia non ampliùs visuri sumus δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, sed πρόσωπον πρὸς πρόσωπον: & ipse Deus futurus est πάντα ἐν πᾶσι. *Amen.*

FINIS.

DISPU-

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
BAPTISMO NUBIS ET MARIS.

Ex 1. Cor. 10. 1. 2.

Respondente JOANNE SARTORIO *Genevensi.*

I. INTER varia Miracula, quæ Deus olim in gratiam populi Israëlitici edidit, nullum videtur illustrius, nullum certè μυστικώτερον fuit, insigni illâ *Columnâ Nubis*, qua illum texit, & mirabili *per mare rubrum transitu*. Ideo Spiritus Sanctus non semel ad utrumque respicit, non modò ut in rei admirabilitate providentiam Dei paternam erga populum suspiceremus, sed etiam ut mysteria ibidem latentia attentè scrutaremur. Quod cùm Paulus eximiè & divinè more suo exequatur in celebri, quem ventilandum suscipimus, loco, fructu non cariturum operam nostram sumus arbitrati, si paulò penitiùs in ejus genuinum sensum inquiramus. DISPUT. VII.

II. Extat ille primæ ad Cor. 10. 1. 2. ubi Paulus agens de variis beneficiis populo Dei olim collatis, quæ Sacramentis nostris analogicè respondent, sic ait, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι πάντες οἱ πατέρες ἡμῶν ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωσῆν ἐβαπτίσαντο, καὶ ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ: *Nolo vos ignorare, fratres, quòd Patres omnes nostri fuerunt sub nube, & per mare transiverunt, & omnes in Mosem baptizati sunt, in nube, & in mari.* Ubi duo expendenda veniunt. 1. Miraculum ipsum historicè & in litera. 2. Mysterium sub historia & litera latens. Prius innuitur ab Apostolo versu primo, quando ait *Patres fuisse sub nube, & transivisse per mare.* Posterius describitur secundo, quum addit, *Baptizatos fuisse in Mosem, in nube & in mari.*

III. Scopus Apostoli est dehortari Corinthios ab idololatria, scortatione, & similibus peccatis, quæ justa Dei judicia in

DISPUT. VII. ipsos certissimè accersitura erant, exemplo petito ab Israëlitis in deserto, qui talibus peccatis impliciti, gravissimas pœnas effugere non potuerunt, quod persequitur v. 7. 8. 9. 10. Ne verò exciperent Corinthii, aliam esse rationem Christianorum, qui majoribus beneficiis donati sunt, & qui gaudent imprimis Baptismi & S. Cœnæ Sacramentis, quàm Israëlitarum, qui illis destituebantur; Paulus ostendit non disparem esse hac in parte utrorumque conditionem, quia ejusdem fœderis nobiscum participes, suum etiam Baptismum in Nube & Mari, & suam Eucharistiam in Manna & in Petra, obtinuerunt. Unde colligit, Deum non parciturum Christianis peccantibus, licèt eximia beneficia à Deo acceperint, quemadmodum non pepercit Judæis idololatris & scortatoribus, licèt sub eodem fœdere similibus privilegiis donati fuerint. *Nolo vos ignorare, fratres*, &c.

IV. Ut ergo ad primum Miraculum, *Columnam* scilicet *nubis*, accedamus, *Exod.* 13. Historia ejus refertur à Mose Exod. 13. Dum ait, postquam Israëlitæ profecti sunt è Succoth, ut iter suum persequerentur, *Dominum præcessisse eos ad ostendendam viam per diem, in columna nubis, & per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore, nunquam defuisse columnam nubis per diem, & columnam ignis per noctem coram populo.* Sic capite 14. notat Historicus sacer, Angelum, qui præcedebat castra Israëlitarum, abiisse post eos, & cum eo pariter columnam nubis, & stetisse inter castra Israëlis & Ægyptiorum, & istis quidem fuisse nubem tenebrosam, illis verò lucidam. Nolumus multis inquirere, vel in materiam, vel in figuram, vel in motum istius Nubis. Nam quoad *materiam*, certum est fuisse corpus quoddam aëreum in similitudine nubis, sed quod miraculosè & extra ordinem à Deo formatum erat ad usum peculiarem populi; quippe materia nubium talis non est, quæ possit tam diu durare, & vices illas constantes habere. *Figura* colligitur ex eo, quòd dicitur fuisse in speciem *columnæ*, sed ita in altum evecta erat, ut à toto populo facilè conspici posset, & noctu quidem debuit assurgere in figuram pyramidalem igneam, interdiu verò paulò latiùs expandi ad modum nubis, aliàs non potuisset populum ab æstu Solis tueri, eumque obumbrare. *Motus* etiam non fuit ordinarius, sed planè extraordinarius ad impulsum Angeli, qui, quoties movenda erant castra, movebat nubem, ut viam populo præmonstraret, quoties verò castra metanda erant, nubem immotam firmabat: quomodo verò tam constans fuisset motus & quies istius nubis sine peculiari Angeli impulsu, cùm nubes aliæ & figuram subinde mutent, & ventis huc illuc propellantur?

V. Si quæratur porrò, An columna nubis & ignis una, eademque fuerit, an diversæ? Sunt qui duplicem statuunt, unam *nubis*, *ignis* alteram, ut *Procopius* ἡμέρας μὲν ἐν στύλῳ νεφέλης, τὴν δὲ νύκτα

ἐν

ἐν στύλῳ πυρὸς δὶ ἀμφοῖραν δὲ ἐτυπῶτο Χριστός. Satius tamen eſt cum *Juſtino* unam & eandem nubis & ignis columnam ſtatuere, cujus duplex φύσις eſſet & duplex uſus, quæ pro diverſis vicibus nunc nubis, quæ interdiu magis eſſet conſpicua, & umbraculi loco eſſe poterat, nunc verò ignis, qui noctu collucerct, quô exercitus totus colluſtraretur, ſpeciem referret. Quò reſpiciunt illa *Salviani* de Provid. l. 1. c. 29. *Victrix ingreditur eremum ſine bello gens Hebræorum, agit iter ſine itinere, viatrix ſine via, prævio Deo ſequens mobilem columnam, nubilam die, igneam nocte, congruas colorum diverſitates pro tempore ſumentem, ſcilicet ut diei lumen luteá obſcuritate diſtingueret, & caliginem noctis flammeo ſplendore claritatis irradiaret.* Moſes non obſcurè hoc innuere videtur Exod. 14.20. quando ait, columnam unam eandémque caliginis inſtar habuiſſe ex altera parte, quâ Ægyptios reſpiciebat, ex altera verò quâ Hebræos ſpectabat, lucem claram præbuiſſe, & mox *Deum è columna nubis atque ignis*, utpote quæ una eademque fuerit, *proſpectâſſe* ✝. 24. DISPUT. VII. *Exo.14.20.*

VI. Quorſum autem Deus columnam illam in populo erexerit, rationes variæ reddi poſſunt, quæ totidem uſus ejus deſignant. 1. Ut eſſet *Præſentiæ divinæ ſymbolum*, hoc enim ſigno teſtabatur Deus ſe adeſſe populo ſuo, & quem ſemel ex hoſtium manibus eripuerat, nolle deſerere, licèt verò potuiſſet inviſibili ſuâ providentiâ illum comitari, voluit tamen ſymbolum externum adhibere, ut ruditati populi ſeſe accommodaret, qui cùm rebus ſpiritualibus & inviſibilibus minus eſſet aſſuetus, opus habuit ſigno aliquo externo, ne ſe omni Numine deſtitutum putaret, ſed ut fide Dei ductoris & protectoris aleretur. *Nubem* autem non ſine cauſa ſelegit ad id ipſum, tum quia conveniens erat modus iſte revelationis humanæ imbecillitati, tum temporis illius diſpenſationi. Nam cùm Deus ſit lux inacceſſa & ignis conſumens, nemo ſplendorem gloriæ ejus ferre poſſet, niſi radii iſti quadantenus temperarentur, adeoque per miram συγκατάβασιν ſe nobis accommodaret, & ignem illum devorantem nubis umbraculo mitigaret. Accedit etiam temporum illorum ratio, cùm enim obſcurior eſſet adhuc revelatio præ Novi Teſtamenti luce, ideo in nube & caligine exhiberi voluit, quæ doceret tempus fuiſſe infantiæ & obſcuritatis, præ ſplendore Euangelii, in quo non amplius Deus in caligine & nube obſcura ſe nobis videndum præbet, ſed retectâ facie in ſpeculo Euangelii clarè contemplandum ſiſtit 2.Cor.3.18.

VII. II. *Directionis medium*, ut populum ſuum dirigeret in itinere ſuſcepto, tum *viam commonſtrando*, per vaſtas illas & invias ſolitudines, ubi nulla viarum apparebant veſtigia, quem in finem viatores etiamnum hodie uti coguntur inſtrumentis quibuſdam, quaſi pixidibus nauticis ad indicandas mundi plagas, & dirigendas profectiones. Tum *tenebras noctis*

DISPUT. VII. *discutiendo*, quæ iter alioqui cognitum remorari potuissent, unde Ps. 78. 14. *Deduxerat eos nube interdiu, & tota nocte lucente igne.* III. *Protectionis organum*, tum adversus hostium insultus, quia intercedens columna ista separabat Israëlitas ab Ægyptiis, nec patiebatur istos ad illos accedere, tum adversus Solis æstum, qui in locis illis calidioribus solet esse intensissimus, unde Ps. 105. 39. *Expandit nubem in protectionem eorum.* IV. *Vindictæ divinæ adversus Ægyptios argumentum*; Nam quæ nubes lucida erat à parte Israëlitarum, tenebrosa erat Ægyptiis, quæ caliginem ipsis inducebat, non modò ut eos disterminaret ab Israëlitis, sed etiam ut horrorem itineris in transitu maris tollendo, facilius Israëlitas insequerentur, & undis maris obruerentur. Quum ergo Paulus dicit, *Patres fuisse sub nube*, non obscurum est voluisse notare Dei erga ipsos beneficium. Sane sub cœlo omnes sumus, & nubibus tegimur, & si nihil aliud voluisset Apostolus, hoc tanquam peculiarem Dei gratiam prædicare non potuisset; Sed nubem illam intelligit singularem, quæ præsentiæ, directionis, & protectionis fuit symbolum, ut corda fidelium eveheret ad extraordinarii istius miraculi contemplationem.

Ps. 78. 14.

Ps. 105. 39.

VIII. Sed non minoris est momenti alterum quod additur, *Transitus* scilicet *per mare*, cujus historia narratur Exod. 14. cùm enim Ægyptii persequerentur Israëlitas, Deo indurante cor Pharaonis, ut in ejus exitio potentiam suam & justitiam demonstraret Rom. 9. 17. & Israëlitæ constricti undiquaque essent, à tergo, Pharaonis exercitu, à fronte, maris gurgitibus, à latere verò, montibus inaccessis, & ita omnis salutis via præcepta videretur, Moses jussu Dei mare virgâ suâ scindit, & viam aperit Israëlitis, qui per medium sicco pede transeuntes, aquis hinc inde instar murorum in aggerem congestis, in littus oppositum salvi & incolumes evadunt; Ægyptii verò cæco impetu eos persequentes, aquis absorpti miserè omnes pereunt, quod versibus optimè expressit Sedulius:

Pervia divisi patuerunt cærula ponti
In geminum revoluta latus, nudataque tellus
Cognatis spoliatur aquis, ac turba pedestris
Intrat in absentis Pelagi mare, perque profundum
Sicca peregrinas metuerunt marmora plantas,
Mutavit natura viam &c.

Quod opus tam admirabile visum est, & tanti momenti ad institutionem fidelium Scriptoribus sacris, ut sæpissime ejus mentionem facere & eò respicere voluerint, ut Ps. 78. 13. & 114. 3. 5. & 136. 13. Isa. 43. 2. 16. & alibi non semel.

IX. Non nos latet equidem, Atheos & Libertinos cavillis suis fidem isti miraculo quocunque modo conari detrahere; Hinc quidam ex schola

Por-

Porphyrii ut miraculum elevarent, consinxerunt Mosem peritissimum naturæ observâsse æstum Erythræi maris, & refluente illo suos traduxisse, Pharaonem autem & Ægyptios id ignorantes, cùm ipsum sequi conarentur, fluctu maris obrutos periisse; Alii ventum vehementem potuisse sine miraculo scissuram hanc facere; Alii denique, magiæ Mosem insimulant, qui præstigiis, mendacibus prodigiis populo imposuerit, ut viderentur sibi transire sicco pede mare rubrum, quod non fecerint tamen, vel mannâ pasci, & aquis ex rupe potari, cùm tamen nihil reipsa tale contigerit. Verùm vanitas talium figmentorum facile dignosci potest: Nam quoad prius, quid absurdius quàm tribuere æstui maris, vel vento naturali scissionem istam, quâ aquæ hinc inde instar muri constiterint, ut in medio via pateret? fateor quidem æstum in recessu facere, ut littus maris aliquando aquis destituatur, & ventum posse ad quædam momenta cursum alicujus fluvii sistere, ut visum non ita pridem in Rhodano nostro. Verùm ubi unquam visus est scindere ipsum mare latitudine quatuor circiter leucarum, prout hîc scissum dicitur, ut media parte siccum apparuerit, hinc verò & inde aquæ consisterent, non ad momenta, sed ad plures horas? Deinde si Moses talem æstum observasset, an verisimile est Ægyptios, qui ad mare habitabant, hoc ignorâsse, & præsentissimo periculo se exponere voluisse? Ad alterum verò de impostura Mosis, mendacium est mendacissimum, quod circumstantiæ omnes arguunt: Nam si impostor fuit Moses, qui Israelitas decipere voluerit, id factum procul dubio, quia speravit se id Israëlitis persuasurum; Sed quo tandem pacto potuit hoc in animum inducere suum, cum ad eos scriberet, qui vel auriti vel oculati testes rerum gestarum fuerunt, cum de iis scriberet, non quæ ante multa sæcula gesta erant, sed hoc ipso tempore, non clam & in angulo, vel noctu & coram paucis testibus; qui facile corrumpi potuissent, sed palam & sub oculis sexcentorum millium hominum, qui poterant ejus mendacia arguere? An potuit sperare nullum repertum iri in populo, qui de istis dubitaret, vel qui ab Ægyptiis rerum gestarum veritatem non requireret? Rursus quomodo fascinare potuit oculos tantæ multitudinis, ut crederent se transire sicco pede mare rubrum, quod non fecerint tamen, vel mannâ sustentari, quod non gustaverint, vel aquis potari, quas non viderint? Denique si impostorem egit Moses, cur hoc illi nunquam exprobrant Israëlitæ? qui sæpius murmurantes adversus ipsum, non reticuissent omnino, si quid tale de ipso credidissent?

DISPUT. VII.

X. Non inutile autem est quærere, An rectà Israëlitæ transierint per mare rubrum ex littore Ægypti usque in littus Arabicum illi oppositum; An verò via semicirculari in medio mari factâ, ex Ægypti littore profecti in idem littus reversi fuerint? Certum quidem in ista esse sententia plures ex Judæis, qui volunt populum ideo tantum mare ingressum, ut suffocarentur Ægyptii, adeoque aliquò usque progressum per modum

 semi-

semicirculi rediisse ad idem littus; quæ videtur firmari, tum ex eo quod Israëlitæ viderunt cadavera Ægyptiorum in littore, scilicet Ægyptiaco, quod erat propinquius, non Arabico, tum ex eo quod Num. 33. 8. dicuntur iter fecisse per desertum Ethan, quod situm est ad littus maris occidentale desertum spectans, ubi ante ingressum jam erant: Accedit etiam maris latitudo, quæ cum sit juxta Ptolemæum quindecim circiter milliarium Germanicorum, non sit verisimile populum tam numerosum per integrum triduum iter fecisse per mare, vel unius noctis spatio hoc emetiri potuisse. Longè tamen verius est, Hebræos ab uno littore ad aliud oppositum profectos totam illam maris latitudinem, quæ eò loci quatuor circiter leucarum erat, pertransiisse; hoc enim non modò facit ad magnitudinem miraculi extollendam, sed verbis Scripturæ apprimè convenit, quæ transitûs expressè meminit passim, διῆλθον διὰ τῆς θαλάσσης, & Heb. 11. 29 *Per fidem transierunt mare rubrum.* Sic Nehem. 9. 11. *Mare divisisti ante eos, transiverunt per medium maris in sicco, persecutores autem eorum projecisti in profundum, quasi lapidem in aquas validas*, quod dici non posset, si fuisset tantum circuitus; *Josephus* hoc confirmat *lib.* 2. *Antiquit.* dum ait, Hebræos in adversum littus transivisse. Nec obstat quòd viderint Ægyptios in littore, quia potuerunt Ægyptii submergi in vicinia littoris Arabici, non Ægyptiaci, nimirum furenter persequentes Israëlitas, potuerunt pervenire ad littoris adversi, quò illi jam emerserant, viciniam, ibique divinâ accedente operatione per subitam tempestatem aquis recurrentibus & Israëlitis videntibus submergi, ut sequenti statim die cadavera mortuorum fluitantia efferrentur ad illud littus, in quo Israëlitæ substiterant, non tantum ad majorem ipsorum exultationem, sed etiam ut hostibus devictis spolia detraherent, iisque se ditare & armare possent ad sequentia bella. Quod additur de *deserto Ethan* non magis stringit, quia desertum fuit vastissimum, & tota illa regio usque ad montem Sina tam intra quàm extra extremitates maris rubri hoc nomine intelligitur, ut non mirum sit, si ante & post transitum in eodem deserto fuerint. Denique quoad maris latitudinem, licèt in medio possit esse quindecim leucarum, cùm tamen longè strictius sit in extremitate, seu parte superiori, ubi transierunt Israëlitæ, ut observant Geographi, latitudo ejus non potuit extendi ultra quatuor leucas, ut Hebræi in suo transitu impendere potuerint quinque vel sex horas, id est à media nocte ad auroram. Interim certum, tot hominum & animalium myriades non transivisse purè naturaliter, sed & miraculosè, Deo iter istud insolitum maturante & accelerante.

XI. Quia verò Paulus Hebræor. 11. 29. Transitum istum fidei Israëli-

Iſraëlitarum tribuit, *per fidem*, inquit, *tranſierunt mare rubrum*, videndum quid hic fides contulerit. Certum equidem hoc opus fuiſſe propriè omnipotentiæ Dei, cui ut nihil eſt impoſſibile & impervium, *quia facit quicquid lubet in cœlo & in terrâ*, Pſal. 115. 3. non modò cum mediis & juxta conſuetum naturæ ordinem, ſed & ſine mediis, & ſupra media, & contra naturæ ipſius leges ordinarias. Ita facilè potuit & mare ipſum ſcindere, & viam populo ſuo aperire. Nec ſi Moſes virgâ ſuâ utitur ad hoc exequendum, propterea laus illius operis ipſi debetur, fuit enim tantùm inſtrumentum morale, ad cujus præſentiam Deus ipſe operabatur: Quia tamen fides conditio fuit neceſſaria à parte populi ad beneficii iſtius conſecutionem, hinc fit ut fidei ipſi miraculum tribuatur, non propriè & in ſe, ratione virtutis ejus, ſed relatè ad objectum quod amplectebatur, putà promiſſionem Dei & omnipotentiam ejus, quomodo Paulus tribuit fidei ibidem expugnationem murorum Jericuntinorum, extinctionem ignis &c. & alibi juſtificatio noſtra & ſalus fidei adſcribitur non meritoriè vel diſpoſitivè, ſed organicè tantùm & objectivè. Et ſanè ut Chriſtus miracula nolebat præſtare propter incredulitatem hominum Matt. 13. 58. Ita nec Deus voluiſſet hoc opus exequi in gratiam Iſraëlitarum, niſi per fidem illud ſibi perſuaſiſſent; Nec obſtat quòd multi increduli fuerint in populo, Dominus enim paucorum fidei hoc concedit, ut ſicco pede tota multitudo per mare tranſiret, ut fides Rahabæ cognationem liberavit, & fides Noachi familiam ſervavit. DISPUT. VII.

XII. Cæterùm fidei hoc optimè acceptum fertur, quia ſola fides potuit Iſraëlitis perſuadere hoc miraculum, cùm rationi & ſenſui contraria omnia viderentur. Quis enim ſi naturam conſuluiſſet, potuiſſet in animum ſuum inducere, elementum hoc fluidum ita firmari poſſe, ut ad modum muri hinc inde conſiſteret, & tranſitum facilem in medio ſinu ſuo & per aridam concederet? hoc ſanè ſola fides, quæ omnipotenti Dei Verbo nititur & ſupra rationem aſſurgit, credere potuit. Quod luculentum eſt fidei virtutis argumentum, cui omnia ſunt poſſibilia Marc. 9. 23. Illa viam in locis inviis invenit, omnia illi cedunt, abyſſus, montes, valles. Illa Jonæ aperit ventrem ceti, Paulo & Petro portas carceris, Danieli claudit ora leonum. Illa Solem ſiſtit, ignem reprimit, panem ex nubibus, aquas ex petra elicit. Unde maximum fideli oritur ſolatium; in quocunque enim diſcrimine verſetur, licèt ad incitas videatur redactus, ut nulla ſalutis & liberationis pateat via, fides deſperare eum vetat, imò ſub ſpe contra ſpem credere jubet, Rom. 4. 18. ſub ſpe divina contra ſpem humanam, ſub ſpe gratiæ contra ſpem naturæ, quum in memoriam illi revocat eum, qui in mari viam invenit, & qui per abyſſos horribiles populum tutò deduxit, felicem ex graviſſimis quibuſque anguſtiis exitum facilè largiri poſſe, quò pertinent illa Iſa. 43. 16.

Marc. 9. 23. *Rom. 4. 18.* *Iſ. 43. 16.*

XIII.

Disput. VII.

XIII. Rursus præter Omnipotentiæ divinæ testimonium, occurrit etiam hic duplex memorabile Providentiæ ejus optimæ & justissimæ argumentum. Primò in eo quod in isto opere justitiam & misericordiam exercere voluerit, Istam quidem erga populum suum, cujus saluti in transitu isto prospexit; Illam verò in Ægyptios, quos hac ipsa ratione perdere voluit; Nam ubi alii transitum, alii sepulchrum inveniunt, eadem media quæ illis salutem, istis exitium afferunt, transeunt Israëlitæ, absorbentur Ægyptii. Sic aquæ diluvii, quæ sustinent & extollunt Arcam & Noachum servant, perdunt & inundant superba Regum palatia, & impios miserè suffocant. Ita afflictiones, quæ salutares sunt piis, impiis sunt exitiales; Mors quæ fideli transitus est ad vitam, infideli est ultima linea, & gurges, quo absorbetur sine ulla spe salutis. Secundò hinc etiam patet, impiorum pœnam justissimo Dei judicio sæpe respondere peccatis, & quod ait Sapiens c. 11. 17. *per quæ quis peccat, per eadem cruciari*; Ægyptii barbarie nefandâ masculos Israëlitarum aquis fluvii mergentes, sub aquis maris merguntur. Ita Adonibezec, qui amputaverat summitates manuum & pedum 70. Regibus, talia & ipse patitur Judic. 1. 6. *sicut feci, ita mihi reddidit Deus*, inquit. Eò pertinet quòd Deus fusionem sanguinis fusione sanguinis vult plecti Gen. 9. 6. *qui sanguinem fuderit, sanguis ejus fundetur*, & Christus Matt. 26. 52. *qui gladium acceperit, gladio peribit*, Isa. 30. 1. *Væ tibi qui prædaris, an non prædam patieris? cum consummaveris devastationem, devastaberis.*

Sapien. 11. 17.
Judic. 1. 6.
Gen. 9. 6.
Matt. 26. 52.
Is. 30. 1.

XIV. Quæri verò hic potest, Cur Deus, qui poterat eos longè breviori via in Canaan per terram Philistæorum deducere, in qua nec montes superandi, nec mare transeundum erat, voluerit eos per viam deserti circumducere, longè asperiorem & laboriosiorem, in qua hærendum illis fuit per quadraginta annos. R. hoc non sine gravibus causis à sapientia Dei sic dispensatum fuisse 1. ne scilicet in ipso peregrinationis initio hostibus ferocibus & bellicosis, quales erant Philistæi, expositi, & periculoso implicití bello, de reditu in Ægyptum cogitarent, quod Moses notat Exod. 13. 17. 18. *Non eos duxit per viam terræ Philistæorum quæ vicina est, nam Deus dixit ne forte pœniteat eum, si videret prælium; & revertatur in Ægyptum.* 2. Noluit eos statim ab initio ducere in terram promissam, quia voluit eos probare in deserto per plures annos, atque ita dare symbolum dispensationis, quâ utitur erga fideles; ex quo enim redempti sunt à Christo, non vult statim eos recipere in cœlum, sed per desertum mundi eos circumducit, & peregrinationem Canaanem cœlestem versùs vult instituere, ut fides eorum & constantia exploretur. 3. Voluit hac ratione expectare donec Cananæorum mensura impleretur. 4. Denique sic voluit locum dari illustri miraculo, quo pertinaciam & indurationem

Exod. 13. 17. 18.

Pharaonis

Pharaonis & Ægyptiorum gloriosè erat ulturus, & populum mirabili & inexpectata ratione liberaturus. DISPUT. VII.

XV. His ita præstructis ad historicam miraculorum istorum cognitionem. Jam mysterium sub illo cortice latens scrutandum est penitius. Hæc enim omnia aliò respexisse, si non doceret Apostolus, satis tamen ipsa rei natura demonstraret. Cùm enim hæc fuerint beneficia Fœderis gratuiti, quibus Deus se illorum Deum testabatur, eóque tanquam peculium & λαὸν περιούσιον sibi consecrabat? dubium non est, Deum, qui non tam corpora, quàm animas, nec tam terrenam & temporalem liberationem, quàm æternam & cœlestem salutem respicit, altius mentes ipsorum evehere voluisse, ut hæc omnia non tantum essent liberationis corporeæ organa & media, sed potissimum pignora & symbola gratiæ & redemptionis spiritualis in Christo, & beneficiorum spiritualium postea exhibendorum typi. Et sanè ut liberatio populi typus fuit Redemptionis nostræ, Pharao Diaboli, Ægyptus Mundi, Agnus Paschalis Christi, Canaan Cœli, & iter per desertum perigrinationis nostræ in terra. Ita dubium non est, quin & columna nubis & transitus per mare aliquid μυστηριῶδες habuerint, ut præter χρῆσιν historicam in illis χρῆσις σημαντικὴ, & σφραγιστικὴ seu esse sacramentale & mysticum sit necessariò attendendum. Scio quidem ad hoc probandum à variis laudari verba Apostoli ℣. 6. istius capitis, quum ait, Ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν *ista typi nobis fuerunt*, & ℣. 11. in eundem sensum, Ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις, *Hæc omnia contingebant ipsis in exemplum.* Verùm, si accuratè verba ejus & seriem orationis attendimus, minus rectè; Nam ταῦτα πάντα de quibus ℣. 6. & 11. non ad nubem, mare, escam, & aquam referuntur; Sed ad judicia & supplicia ante commemorata respiciunt, quæ iis ipsis, qui beneficiorum illorum participes extiterant in deserto, divinitus fuerant inflicta, quod Apostolus disertè docet, quum verbis proximis subjungit ℣. 6. εἰς τὸ μὴ εἶναι ἐπιθυμητὰς κακῶν, *ne simus concupiscentes malorum.* Si enim quæratur, quinam isti sint typi, aut quo fine nobis ob oculos propositi, respondet, *ut ne rerum malarum concupiscentes simus*, quod ad symbolica ista neutiquam pertinet, quod confirmat ℣. 11. quum ait, *talia scripta esse ad nostri admonitionem*, ut scilicet edoceremur de officio nostro. Itaque τύπος hìc non sumitur, ut alibi, ad designandum σύμβολον ἱερὸν καὶ μυστηριῶδές τι, aut etiam ut ὑπογραμμὸν καὶ σκιαγραφικόν τι, sed pro *exemplo* & monimento, quod rei alicujus utilis documento esse possit, quomodo usurpatur Philipp. 3. 17. 1. Thess. 1. 7. Tit. 2. 7. verùm hic non est *exemplum imitationis*, sed *commonitionis*, vel *cautionis*, ut Gellius lib. 6. cap. 14. παράδειγμα usurpat pro *punitione in exemplum adhibità*, unde Latinis *exemplum* sæpe pro *supplicio* sumitur, quod aliis documento sit, *exemplum in aliquem statuere*

1. Cor. 10. 6. 11.

Phil. 3. 17. 1. Thess. 1. 7. Tit. 2. 7.

 statuere, est eum punire: Sensus ergo Pauli est; Talia judicia inflicta fuisse Israëlitis, quæ exemplo & documento nobis esse debeant, ne pariter peccantes, pariter plectamur.

XVI. Sed Paulus clavem mysterii istius nobis tradit in verbis, quæ præ manibus habemus; nec enim potuisset dicere *baptizatos fuisse Patres in Mosem, in nube, & mari*, nisi columna nubis & transitus per mare habuissent aliquid symbolicum, quod responderet Sacramento nostro baptismi, & beneficia spiritualia isto obsignata adumbraret; quod Isai. c.4 jam docuerat, quum loquens de protectione & benedictione per Christum Ecclesiæ exhibenda ait ℣.5.6. *Creabit Deus super omnem locum montis Sion nubem per diem, & splendorem ignis per noctem, & protectio erit super omnem gloriam* &c. Ut verò rem totam possimus distinctius percipere, & cur Apostolus baptismi nomen columnæ & transitui maris det; Observandum Paulo in more positum esse, Christianis Judaïca, & Judæis Christiana Sacramenta attribuere; Si habebant illi Circumcisionem, Ita & Nos, *Nos sumus circumcisio* Philip. 3. 3. id est circumcisi, *Circumcisi circumcisione non manu facta, circumcisione scilicet Christi, cui in baptismo sumus consepulti* Col. 2. 11. 12. Si habebant illi Pascha suum, & Nos nostrum habemus 1. Cor. 5. 7. *Pascha nostrum pro nobis immolatum est*. Ita vicissim nostra Sacramenta illis tribuit; Si habemus Epulum mysticum, in quo pane spirituali & potu spirituali pascimur & potamur; habebant & illi βρῶμα & πόμα πνευματικὸν *escam & potum spiritualem*, id est manna cœlitus demissum, & aquam è petra profluentem. Si habemus Baptismum; habebant & illi, *nam in nube & mari baptizati sunt*. Ideo autem Paulus commutationem istam instituit, non ut communionem specificam signorum inter Nos & Veteres inducat, quasi eadem nobis cum illis, & illis nobiscum signa & sacramenta data fuerint; discrimen enim inter ea nemo non videt; sed duplici de causa potissimùm, tum ad denotandam correspondentiam & similitudinem signorum inter se, quia fuerunt symbola & signa similia ejusdem gratiæ, tum ad designandam communionem eorundem beneficiorum spiritualium; quia enim habemus veritatem Circumcisionis & Paschatis in mysterio, ideo dicimur habere Circumcisionem & Pascha, & quia illi habuerunt veritatem Baptismi nostri & Eucharistiæ, ideo dicuntur baptizari & cibari nobiscum.

Is. 4. 5. 6.

Phil. 3. 3.

Col. 2. 11. 12.

1. Cor. 5. 7.

XVII. Hoc verò ut certius teneamus, refellenda est *Bellarmini* sententia, qui lib. 1. *de Sacram. cap.* 9. & *lib.* 2. *cap.* 4. & 17. vult ista omnia non tam *Sacramenta*, *quàm Sacramentorum figuras fuisse*. Nec potest negari, ex priscis non deesse, qui ejusmodi aliquid insinuare videantur: Sic *Cyprian.* Epist. 76. *mare illud Sacramentum baptismi fuisse declarat Paulus. Chrysost.* Tom.5 Orat.51. ἡ διάβασις ἐκείνη τοῦ μέλλοντος βαπτισμοῦ ἦν τύπος. Sic *Ambrosius* in Apolog. David. cap. 8. & de Sacram.

cram. l. 1. c. 6. *August.* in Joan. Tracta. 11. Verùm notum est Patres in istis liberiùs quandoque rhetoricatos, & baptismi Christiani dum præconia celebrant, multa congerere, ut ejusdem typos & figuras, quæ ad eum revera nihil faciunt. Deinde constat, eos Sacramentis sæpe tribuere, deque eis prædicare, quæ revera non sunt signi ritusve externi, sed rei spiritualis sive cœlestis, quæ signo illo designatur, quomodo & ipsi Apostoli de Baptismo sæpe ea enunciant, quæ ad baptismum internum Spiritûs pertineant, non ad externum aquæ ut quæ Paulus habet Rom. 6. 3. 4. Gal. 3. 27. 28. Col. 2. 11. 12. Tit. 3. 5. & Petrus primæ c. 3. 21. Nam quod pertendit Bellarm. non fuisse tam Sacramenta, quàm Sacramentorum figuras, absurdum est; siquidem Sacramentum cùm sit res externa, & quidem quæ figura est rei cujusdam internæ & spiritualis, non opus habet ullâ aliâ figurâ quâ repræsentetur: possunt quidem dari duæ figuræ similes & sibi correspondentes unius ejusdemque veritatis, & hactenus Sacramenta vetera fuerunt ἀντίτυπα nostrorum, id est figuræ analogæ & correspondentes, quomodo Arca cum aquis diluvii dicitur ἀντίτυπον baptismi nostri 1. Pet. 3. 21. sed una figura non debet ab alia figura adumbrari, sed utraque ad unius veritatis repræsentationem adhibetur. Ita Circumcisio, non Baptismum, sed gratiam regenerationis, quæ pariter baptismo obsignatur, adumbravit, Agnus Paschalis, non Cœnam, sed Christum ipsum in Cœna exhibitum repræsentavit; & Baptismus iste Veterum in nube & mari, Sacramentum fuit non baptismi nostri, sed rei per baptismum significatæ, quomodo petra & aqua ex ea profluens, non Cœnam, sed Christum ipsum significavit, ut Paulus in sequentibus exponit.

Disput. VII.

Rom. 6. 3. 4. Gal. 3. 27. 28. Col. 2. 11. 12. Tit. 3. 5. 1. Pet. 3. 21.

1. Pet. 3. 21.

XVIII. Dices, Miracula ista beneficia tantùm temporalia contulisse populo; Non posse ergo signa esse & sigilla remissionis peccatorum, & gratiæ spiritualis, quæ in Sacramentis nostris adumbratur. Deinde non adfuisse hic Verbum cum elemento, ut fieri debet in Sacramentis. Postremò nullo argumento posse colligi Patres hoc intellexisse. ℞ Ad primum, fatemur quidem ista beneficia esse corporea, sed quæ nucleum spiritualium beneficiorum continebant, & quæ manuducebant ad Christum promissionum omnium fundamentum 2. Cor. 1. 20. ut liberatio à servitute Ægyptiaca typus fuit redemptionis spiritualis; imò quia sunt corporea bona, optimè adhibentur ad significanda bona spiritualia; nam ista non possunt adumbrari nisi rebus externis & sensibilibus. Ad secundum, Verbum hìc non defuit, tum in mandato de scindendo mari, tum in promissione addita salutis hoc medio conferendæ. *State & videte salutem, quam Jehova facturus est nobis hodie*, quod Paulus bene ad mysterium Redemptionis refert, quia noverat omnes liberationes temporales in ea fundari, & ejus esse figuras. Ad tertium, damus quidem multos ex populo, qui terrenis istis bonis inhærebant, non intellexisse

DISPUT. VII. ista mysteria; sed veri fideles Spiritu Dei illustrati potuerunt eò penetrare, & sufficit nobis Paulum id nobis pandere, ut credamus rem à Deo fuisse ita dispensatam.

XIX. Ut verò clariùs mysterii istius sensum assequamur, tria, quæ hic ab Apostolo notantur, distinctè sunt pensitanda, quod dicit. *Patres baptizatos fuisse in Mosem, in nube, & in mari.* Primo quod ait *baptizatos esse in Mosem* variè exponitur. Quidam εἰς τὸν Μωσῆν dictum volunt, quasi ἅμα σὺν Μωσεῖ unà cum Mose, sive αὐτοῦ ἡγεμονεύοντος *ipso duce & auspice*, quæ sententia est Græcorum, *Chrysostomi*, *Theophylacti*, *Oecumenii*, ὥσπερ πρωτοστάτης γέγονε Μωσῆς; ᾧ καὶ συνεσκιάζοντο καὶ συνεπέζευον διαιρεθείσης τῆς θαλάσσης. *Quasi antesignanus eis Moses fuit, quum & nube pariter obumbrabantur, & per mare divisum pedites transierunt*, quam sententiam sequuntur *Junius* & *Grotius*, à qua non longè recedit *Heinsii* mens, qui εἰς Μωσῆν pro eo quod est ἕως Μωσέως *usque ad Mosem* πάντες εἰς τὸν Μωσῆν *omnes cum Mose*, id est ne excepto quidem Mose, ut verba ita disponantur, non πάντες ἐβαπτίσαντο, sed πάντες εἰς Μωσῆν. Verùm coactior videtur hæc expositio, & non facilè assensum obtinere potest. Meliùs alii qui εἰς pro ἐν positum esse volunt, ut nihil aliud significetur, quàm hoc factum auspiciis & ministerio Mosis, ut εἰς respondeat ב Hebræorum, quod Syrus & Arabs reddunt ביד משא *per manum Mosis*, id est ejus ministerio, quod *August.* confirmat *Tract.* 26. *in Joan. per Mosem baptizati sunt.* Sed non usquequaque videtur congruere; Nam præterquàm quod præpositio εἰς rarò admodum ad ministerium alicujus significandum adhibetur; Accedit quòd frigidiuscula videtur locutio, in Ecclesia quippe quotidie ministerio Pastorum baptizantur infantes, imò & si occasio ferat, adulti, nemo tamen dixerit infantes aut adultos baptizari in eos, quorum ministerio baptizantur. Putamus ergo longò convenientiùs loqui eos, qui censent *Mosem* hic metonymicè designare *doctrinam & dispensationem Mosaicam*,
Luc. 16.29. quomodo fieri sæpe solet in Scriptura Luc. 16. 29. *habent Mosem & Prophe-*
Act. 15.21. *tas* & Act. 15. 21. *Moses habet qui prædicent ipsum*, & Jo. 5. 45. *Moses ipse*
Joan. 5.45. *vos accusabit*; ut Christus non rarò pro doctrina Christi sumitur Eph. 4. 21. Ita *baptizari in Mosem* nihil aliud erit, quàm baptizari in doctrinam & legem Mosis, initiari in fœdus ab illo traditum, in pædagogiæ Mosaïcæ sive cultûs & religionis per Mosem traditæ professionem tingendi ritu solemni consecrari. Ut enim Deus symbolis illis gratiam suam & benevolentiam testabatur populo; Ita populum magis magisque sibi devinciebat & conse-
Act. 19.3.4. crabat. Sic Act. 19. 3. 4. *baptizari in baptisma Joannis*, est baptismo Joannis consecrari in fidem doctrinæ, quam Joannes prædicabat, ut enim Sacramenta sunt sigilla Verbi, ita sunt tesseræ & symbola fidei nostræ.

XX. Atque hinc solvitur exceptio *Socini*, qua conatur eludere vim

argumenti, quo utimur ad probandam divinitatem Christi, ex eo quòd di- DISPUT.
camur *baptizari in Christi nomine* Matth. 28. 19. quia Israëlitæ dicuntur VII.
baptizari in Mosem, qui fuit ψιλὸς ἄνθρωπος. Nam quis non videt di- *Mat.28.19.*
versissimam esse duarum istarum phrasium rationem, *In Mosem baptizari*, & *In nomine Filii*? Illud de Creatura dici potest, hoc non item, unde Paulus posterius negat de se dici posse 1. Cor. 1. 13. *An in nomen Pauli baptizati estis?* qui prius affirmat de Mose. 2. *In nomine alicujus baptizari* duo importat, quæ de creatura dici nequeunt, Primò ejus authoritate & mandato baptizari; At solus Deus est Sacramentorum author, qui & Verbi. Deinde in ejus fidem & cultum obstringi; Ut enim Deus suam hic gratiam pollicetur, nos recipiendo in communionem fœderis: Ita vicissim eadem ratione fidem & obsequium à fœderatis debitum postulat. 3. Eodem modo baptizamur in nomine Filii, quo in nomine Patris; At baptizamur in nomine Patris ut veri Dei, non ut Creaturæ. E. id ipsum in Filio locum habere debet. Eodem sensu dicuntur Apostoli baptizâsse εἰς τὸ ὄνομα Χριστοῦ *in nomen Christi* Act. 8. 16. non quòd diversa sit formula ista re ipsa à præcedenti, nam ut bene observat *Basil. de Spiritu Sancto*, baptismus in nomen Christi includit tres Personas, ἡ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία τοῦ παντός ἐστιν ὁμολογία, δηλοῖ γὰρ τὸν χρίσαντα θεὸν, καὶ χρισθέντα υἱὸν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ πνεῦμα. Denique *baptizari in Mosem* refertur ad doctrinam, non ad personam; Sed baptizari in nomine Christi personam notat primariò, & non simpliciter doctrinam. Fateor aliquando fideles dici baptizatos Rom. 6. 3. *in mortem Christi*, id est in obsignationem beneficiorem morte Christi nobis partorum. Sed hoc nihil ad Mosis baptismum pertinet. Eodem sensu dicuntur *credidisse Israëlitæ Mosi* Exod. 14. non ratione personæ, nam *maledictus vir qui fiduciam habet in homine* Jer. 17. 5. sed ratione doctrinæ, ut exponitur Ps. 106. 12. *crediderunt verbis ejus.*

Act. 8. 16. *1.Cor.1.13.* *Jer. 17. 5.* *Ps.106.12.*

XXI. Licèt verò ex dictis utcunque constet, quomodo baptizati dicantur Israëlitæ in Mosem, nondum tamen liquidò patet, in quo positus sit ille Baptismus. Certum equidem Judæos de *Baptismo Mosis* sæpe loqui, & velle ab ipso toti populo administratum esse in Sacramentum initiationis, & confirmationem fœderis priùs initi, quum ante receptam Legem jussit populum *sanctificari, & lavare vestimenta sua* Exod. 19. 14. *Per tria*, inquit Maimoni. Issure Biah. c. 13. *In fœdus missus est Israël, per Circumcisionem, Baptismum, & Sacrificium, Circumcisio fuit in Ægypto, sicut dicitur, nullus non circumcisus comedet de Paschate, Baptismus fuit in deserto ante datam Legem, sicut dicitur sanctificabis eos hodie & cras, & lavent vestimenta sua.* Quò pertinet mos solemnis usitatus apud ipsos à proselytis, ut reciperentur in Religionem Judaïcam, tria exigendi *Circumcisionem, Baptismum, & Oblationem*, quibus veluti initiabantur, de quo idem eximius Juris Judaïci Interpres l. c. *Quandocunque*

Exod. 19. 14.

quis Ethnicus ad fœdus Israëliticum se vult recipere ac sociari, & sub alis divinæ Majestatis se recipere, jugumque Legis in se suscipere, Circumcisio, Baptismus atque Oblatio voluntaria requiruntur.* Unde tritum axioma אין גר עד שימול ויטבל *Non est quis proselytus usquedum circumcidatur, & baptizetur.* Quod rationem luculentam nobis suppeditat, quare & Joannes & Christus Baptismi Sacramentum instituerint, & cur nemini mirum hoc visum sit ex Judæis, quia nihil notius & usitatius erat inter ipsos: Posset ergo non sine aliqua veri specie dici, populum baptizatum fuisse in Mosem, quia solemni ritu Moses ante promulgatam Legem illum baptizârit.

XXII. Verùm licèt non diffitear, Judæos de Baptismo isto Mosis sæpe mentionem injicere; non fit verisimile tamen hoc loco Paulum eò respexisse; tum quia dicendum fuisset baptizatos fuisse *per Mosem*, non *in Mosem*, tum quia manifestum est, ipsum ad Columnam nubis & transitum per mare digitum intendere, non verò ad sanctificationem populi ante promulgationem Legis, ut in sequentibus de manna & de petra duobus aliis miraculis Eucharistiæ correspondentibus loquitur. Accedit quòd cùm Apostolus ista tria de uno baptismo efferat, non de pluribus, dum ait *baptizatos esse in Mosem, in nube & in mari*, ut innuat tunc verè baptizatos fuisse in Mosem, id est initiatos in ejus doctrinam, quando fuerunt sub nube & in mari; ostendi facilè non possit, quomodo baptismus ille sive lustratio Mosaïca dicatur facta in nube & in mari; quod non obscurum est de mora sub nube, & transitu per mare. Nimirum ut in baptismate nostro tria occurrunt, Gratia cœlestis, Verbum, Aqua; *Gratia*, in quam initiamur, *Verbum*, quô instituimur, *Aqua*, quâ tingimur; Ita tria in baptismo Mosaïco occurrunt, *Nubes, Moses*, & *Mare*; *Nubes* symbolum fuit gratiæ & protectionis cœlestis in quam initiabantur, *Moses* repræsentabat doctrinam legalem, & promissiones gratuitas Verbi, quarum confirmatio Sacramento obsignabatur; *Mare* refert aquam baptismi quâ abluimur, quò tendunt ista Theodoreti in Exo. quæst. 20. *Typum habuit baptisterii mare, Spiritûs nubes, Christi Servatoris Moses, Crucis baculus, Diaboli Pharao, Dæmonum Ægyptii, Manna pabuli divini, petræ aqua sanguinis salutiferi.*

XXIII. Videndum ergo superest, Quomodo mora illa sub nube, & transitus per mare baptismi nomine designentur, cùm nec maris undis immersi, nec nubis aspergine vel levissimâ attacti legantur. Quidam volunt Israëlitas dici baptizatos in nube & mari, non quòd mari vel nube essent abluti, quod fit in nostro baptismo, sed quia Corinthii de baptismo gloriabantur, ideo nomen baptismi Apostolum indidisse iis rebus, de quibus æquè licuisset Israëlitis gloriari, ac Corinthiis de baptismo. Verùm leviuscula videtur hæc nomenclationis ratio, nec satis mentem Pauli assequitur, qui de industria videtur selegisse ista miracula, propter analogiam, quæ ipsis intercedebat cum Sacramen-

Sacramentis nostris. Unde hac de causa Circumcisionis non meminit, quod tamen Sacramentum fuit ordinarium V. T. quia non tam aperta videbatur cum aqua baptismi similitudo. Si quæratur jam in quo analogia illa sita sit, plura afferri possunt, sive materiam, sive finem & effecta utriusque Miraculi attendamus. Nam quoad Nubem, ut paululum distat ab aqua, ita dum sub aquosa nube fuerunt, quidni aquâ ex illâ decidente aspersi dici possunt? vel quæ guttatim deflueret, vel per pluviam etiam copiosam, quæ potuit à Deo immitti ad populi refrigerium & refectionem, quod videtur insinuari Psal.68. 7.8.9. ubi Psaltes iter illud describens mentionem facit pluviæ largissimæ, *ô Deus, cùm procederes coram populo tuo, cùm per eremum gradereris, terra movebatur, cæli etiam distillabant à facie Dei, Sinaï à facie Dei, pluviam largissimam stillabas Deus, quâ hæreditatem tuam defessam restaurabas.* Sed hoc luculentius patet ex usu & fine istius Columnæ, qui apprimè respondet baptismi nostri finibus. Nam ut baptismus est consecratio & initiatio in disciplinam Christi: Ita nubes & mare fuerunt consecratio populi in dispensationem Mosaïcam. Ut populus liberatus à servitute Ægyptiaca sanguine agni, per nubem & transitum maris initiatus est Deo, ut populus esset ejus peculiaris: Ita fideles, qui sanguine Agni immaculati à tyrannide Diaboli & servitute peccati liberati sunt, per baptismum consecrantur Domino. Ut nubes quæ continebat Israëlitas sub sinu suo, separabat eos ab Ægyptiis: Ita baptismus, qui symbolum est nostræ cum Christo communionis, est etiam separationis nostræ à Mundo tessera, & symbolum gratiæ Dei, quæ sola separat Ecclesiam à Mundo, *Quis te discernit?* 1. Cor. 4. 7. Ut nubes symbolum fuit favoris & protectionis divinæ, tum adversus æstum, tum contra Ægyptios: Ita baptismus, quô Deo consecramur, est gratiæ & protectionis divinæ Sacramentum, in quo Deus testatur se in familiam suam nos recipere, ut sit Deus noster, id est Doctor, Ductor, & Custos, qui gratiâ suâ adversus iræ suæ æstum nos tueatur, & virtute suâ contra hostes nos protegat. Ut nubes viam præmonstrabat Israëlitis, ut iter facere tutò possent, nec ad avia declinarent: Ita *Verbum* gratiæ, quod in Baptismo obsignatur, *Lampas est pedibus, & lux semitis nostris* Psal 119.105. quod nos dirigit in cursu vocationis nostræ, & iter facientibus in deserto hujus mundi, & nocte hujus seculi ad Canaanem cœlestem tendentibus viam ostendit, ne ad avia deflectamus, quæ perniciem certam nobis afferrent, sed ut motum columnæ istius mysticæ, in qua se nobis ductorem exhibet, semper sequamur. Unde baptismus Veteribus dictus φωτισμὸς, *illuminatio.* Rursus ut nubes, quæ lucida erat Israëlitis, fuit Ægyptiis caliginosa: Sic gratia & Verbum Christi, quod aliis est sapientia & potentia, & odor vitæ ad vitam, aliis est scandalum & stultitia, & odor mortis ad mortem 1. Cor. 1. 23. & 2. Cor.

DISPUT. VII.

Ps.68.7.8.9.

Ps.119.105

1.Cor.1.23

2. Cor. 2. 16. Idem Euangelium quod fideles illuminat, impios excæcat, Joan. 12. 40. & 2. Cor. 4. 4. idem Christus est lapis fundamenti & scandali 1. Pet. 2. 4. qui positus est in resurrectionem & casum multorum Luc. 2. 34. Ut eadem columna nubila fuit & ignea, quæ umbraculi loco interdiu, noctu verò facis & luminis vicem præstare potuit: Ita gratia salutaris Christi, quæ in baptismo nobis obsignatur, umbraculum nobis præbet & refrigerium adversus æstum iræ divinæ & ardores conscientiæ, & lucem gratam exhibet ad discutiendas tenebras hujus seculi, & præmonstrandam ad cœlum viam. Hinc Scriptura sub hoc duplici symbolo, plenam & absolutam omnibus numeris felicitatem solet designare, quæ in liberatione ab omnibus malis, & in bonorum omnium fruitione consistit, quæ per Christum nobis obtingit. Unde Deus nobis dicitur esse *Sol* & *Clypeus* Psal. 84. 12. *Lux* & *Vita* Psal. 36. 10. & Christus *Sol Justitiæ* Malac. 4. 4. *Et umbra nostra* Psal. 121. 4. Sol qui illuminat in tenebris, Clypeus qui protegit in bello, Umbraculum quod tegit & recreat in æstu. Denique ut in Ægypto nulla apparuit columna, In Canaan verò desiit populum comitari. Ita dum in Ægypto mundi versamur, salutarem Verbi columnam, quæ in Ecclesia demum erigitur, habere non possumus; In Cœlis desinit, quia in patria constituti, procul ab omni periculo & caligine Deum facie ad faciem contemplantes, non ambulantes amplius per fidem 2. Cor. 5. 7. Verbi luce non amplius indigebimus; sed in deserto tantum hujus seculi & peregrinatione nostra nos comitatur, docec ad Canaanem cœlestem pervenerimus.

XXIV. Non absimili ratione *Transitus per mare* mirificè cum baptismo nostro convenit, & gratiam ejus adumbrat. Nam ut in baptismo, prout olim peragebatur per immersionem & emersionem, in aquas descendendo, & ex illis rursus exeundo, dabatur descensus & ascensus, cujus exemplum extat in Eunucho Act. 8. 38. 39. Quinimò ut per illum ritum, quum immergerentur aquis obruti & quasi sepulti, & Christo ipsi quodammodo consepulti, rursusque quum emergerent; è sepulchro excitari videbantur, & cum Christo resurgere dicebantur, Rom. 6. 4. 5. Col. 2. 12. Ita in baptismo Mosaïco habemus immersionem & emersionem, illam, dum in maris profundum descendebant, istam verò, dum egrederentur & ad littus oppositum evaderent, illa mortis, hæc resurrectionis fuit imago; transeuntes enim per maris fundum, quid aberant à morte, evadentes verò in littus oppositum, nonne erant quasi ex mortuis redivivi? Rursus ut in transitu maris Israëlitæ salvantur, Ægyptii verò pereunt; idem mare, quod liberationis fuit medium illis, istis fit mortis & exitii causa. Hoc ipsum in baptismo observare licet, idem baptismus qui nos salvat, veterem hominem, quasi alterum Pharaonem cum toto vitiorum exercitu in mari rubro Sanguinis

Christi

Christi extinguit & mortificat, *vetus noster homo cum Christo crucifixus est* DISPUT. VII.
Rom. 6. 3. 6. dum in mortem Christi baptizamur, Idem sanguis qui nos redimit, & viam ad cœlum nobis aperit Heb. 10. 19. Diabolum & peccatum perdit, *per mortem destruxit eum qui habebat imperium mortis* Heb. 2. 14. & in cruce triumphavit de Principatibus & Potestatibus Coloss. 2. 14. Unde *Chrysost.* apposite in 1. Cor. 10. tom. 5. serm. 51. *Transitus ille Judaeorum futuri baptismi typus erat, nam ibi aqua & hic aqua, Lavacrum hic, & ibi pelagus, omnes hic in aquam ingrediuntur, & ibi omnes. Ibi quidem liberati sunt ex Ægypto, hic autem ab Idololatria, ibi quidem Pharao submersus, hic autem Diabolus, ibi Ægyptii interierunt, hic autem vetus homo cum peccatis defoditur.* Nec aliter *Ambrosius* de iis qui initiantur mysteriis cap. 3. *Advertis quod in illo Hebraeorum transitu tunc sacri Baptismatis figura praecesserit, in quo Ægyptius perit, & Hebraeus evasit, quid enim aliud quotidie in hoc Sacramento docemur, nisi quod culpa mergitur, & error aboletur, pietas autem & innocentia tota permansit.* Ut nulla alia via Israëlitis tunc suppetebat elabendi ex manibus hostium nisi per mare; Ita baptismus nos salvat 1. Pet. 3. 21. & sola janua est, per quam in Ecclesiam ingredimur, & in communionem Sanctorum recipimur.

Heb. 2. 14. *Col. 2. 14.*

XXV. Rursus ut Israël nihil contulit ad sui liberationem, sed fuit tantùm spectator & testis miraculi, *State & videte*, inquit Moses, *salutem quam Deus hodie vobis daturus est, nam ipse pugnabit pro vobis* &c. Exod. 13. 13. Ita Redemptio, quam in Christo consequimur, opus est merè divinum, ad quod nihil viribus nostris contulimus, sed quod totum virtuti & gratiæ Christi acceptum ferendum est: Cùm enim undiquaque mortis præsentissima facies appareret, nec ulla salutis in nobis spes esset, Ille solus in abditis Sapientiæ thesauris viam invenit per mare istud, quod nobis erat impervium. Porrò ut *triplex transitus* ad plenam salutem fideli necessarius est, primus à *reatu* & condemnatione ad *Justitiam*; Alter à *servitute* peccati ad *libertatem* gratiæ; Tertius à *miseria* & *morte* ad *felicitatem* & *vitam*, Ille qui fit per justificationem, in quâ Deus transire facit peccatum nostrum à nobis Mich. 7. 18. ut à statu reatûs transeamus ad statum gratiæ, Iste per regenerationem, in qua transimus à servitute ad libertatem filiorum Dei Rom. 6. 17. 18. Hic verò in morte per glorificationem, in qua transitum facimus de morte ad vitam. Ita triplex iste transitus in baptismo nostro obsignatur, qui sigillum est remissionis peccatorum, & sanctificationis sanguine Christi, & pignus æternæ glorificationis, ut in eo bene transire dicamur à reatu ad justitiam, à servitute ad libertatem, à morte ad vitam, unde Joann. 5. 24. *qui credit in me*, inquit Christus, *transivit à morte ad vitam.* Hæc vero omnia beneficia per transitum

Exod. 13. 13. *Mich. 7. 18.* *Rom. 6. 17. 18.* *Jo. 5. 24.*

DISPUT. VII. transitum maris appositè adumbrantur, quia non alio modo nobis conferuntur, quàm per mare rubrum Sanguinis Christi, qui ut justificationis nostræ est fundamentum, quia *remissionem peccatorum habemus in ejus sanguine* Eph. 1. 7. Et sanctificationis principium, dum *purgat nos ab operibus nostris, ut serviamus Deo vero & vivo.* Heb. 9. 14. Ita viam nobis aperit ad gloriam, redemptionem æternam nobis acquirens, & cœlum, quod erat antea ἄβατον, nobis reserans, qui propterea ὁδὸς πρόσφατος καὶ ζῶσα vocatur à Paulo Heb. 10. 19. Denique ut Israëlitæ postquam mare feliciter transiverunt, & hostes submersos viderunt, Carmen Eucharisticum Liberatori suo altâ voce cecinerunt Exod. 15. Ita æquissimum est, ut eluctati ex peccati & mortis gurgite, devictis & submersis in æternum Diabolo, Mundo & Carne, quando *mors erit absorpta in victoriam* 1. Cor. 15. 54. Redemptori & Sospitatori nostro Carmen hoc triumphale canamus, *Ubi ô mors victoria tua, ubi ô sepulchrum aculeus, Gratia Deo, qui nobis victoriam dedit per Jesum Christum Dominum nostrum.* AMEN.

1. *Cor.* 15. 54.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA

DE MANNA.

Ex 1. COR. X. 3.

Respondente PETRO FRANCISCO OLIVERIO *Helvetio-Sarratensi.*

DISPUT. VIII.

I. UM *quæcunque antè scripta sunt, ad nostram institutionem scripta sint, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus*, ut Divinus Gentium Doctor sanctè monet Rom. 15. 4. nihil studio suo dignius esse, nihil ad salutem fidelium conducibilius Scriptores θεόπνευστοι Novi Testamenti existimarunt, quàm si instar peritorum Scribarum, edoctorum in regno Cœlorum, *educerent ex Thesauro suo vetera & nova* Matt. 13. 52. ut Vetus Testamentum subinde cum Novo, Typos cum Veritate, & Oracula cum Complemento conferentes

ferentes, utriusque Divinitatem fortius assererent; & ad Ecclesiam Israëliticam sæpe oculos reflectendo, & exempla præterita, cum promissis & minis Patribus recolendo, in illa, tanquam in speculo, Christianæ imaginem nobis exhiberent, sive quoad *Dei beneficia, & officia nostra*, sive *quoad præmia*, & *pœnas* bonis & malis repositas. DISPUT. VIII.

II. Hoc verò Paulus ipse præ cæteris non semel præstitisse legitur ad fidelium institutionem in Epistolis suis; sed præcipuè id executus est initio Capitis decimi primæ ad Corinthios, ubi avocaturus ipsos à variis peccatis gravibus, quibus implicabantur, maximè in idolothytorum esu, ad populi Israëlitici in deserto peregrinantis considerationem eos revocat, & recensione factâ variorum ipsis collatorum bonorum, non absimilium gratiis, quibus gloriabantur Christiani, tum peccatorum ab ipsis admissorum, & pœnarum propterea ipsis à Deo inflictarum, eos seriò à similibus peccatis dehortatur, ne in similes pœnas incidant. Tria verò potissimum insignia præ cæteris Dei beneficia commemorat, quæ Sacramentorum extraordinariorum ipsis loco fuerunt, *Baptismum nubis & maris, Cibum spiritualem seu Manna, & Aquam ex Petra*, quorum prius Baptismo nostro, duo posteriora Eucharistiæ Christianorum apprimè respondent. Et de illo quidem præcedenti Disputatione jam actum est; De duobus aliis jam σὺν Θεῷ agendum est, & primò de Manna, quod ab Apostolo priori loco recensetur.

III. Verba ejus extant ℣. 3. cap. 10. Καὶ πάντες αὐτὸ τὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον, & *omnes eundem cibum spiritualem manducârunt*. Scopus Apostoli, ut jam insinuatum, est avertere Corinthios à profanis gulæ illecebris, & idolorum epulis, ad quæ ab Ethnicis alliciebantur; argumento ducto à Veterum Israëlitarum exemplo, qui istorum peccatorum rei, Judicium Divinum effugere non potuerant. Quia verò in exemplis discrimen si quod occurrit, vim comparationis evertit, Corinthii autem poterant excipere, longè potiorem esse suam conditionem præ statu Israëlitarum, se baptizatos esse, & Sacræ Cœnæ factos esse participes, aliasque plures prærogativas in Novo Testamento consecutos esse, quæ Veteribus haudquaquam concessæ fuerint; unde non statim ab illis ad se argumentum posse legitimè duci. Paulus ut inanem illam gloriationem ipsis auferret, quâ putabant se meliori loco esse apud Deum, quàm Veteres, ostendit paritatem statûs Israëlitarum cum Christianis: Apud illos fuisse Dei fœdus & Ecclesiam, non minus ac apud istos, iisdem beneficiis affectos fuisse, & eadem Sacramenta habuisse, quæ testimonia illis forent gratiæ Dei. Unde si pœnas effugere non potuerant bonis suis abutendo, nec Christianos illas declinaturos, si eorundem peccatorum cum illis rei fuerint. Istam verò paritatem probat imprimis ex identitate Sacramentorum, 1.Cor. 10. 3. 4.

DISPUT. VIII. quæ utrobique obtinuerunt, si non ratione signorum, saltem rationis significationis; Jam respectu Cœnæ demonstrat, & quidem quoad utrumque symbolum, tam quoad cibum, quàm quoad potum.

IV. Et de *Cibo* quidem, de quo præsens instituitur Disputatio, dicit *Omnes*, scilicet Israëlitas, *manducâsse eundem cibum spiritualem*, respiciendo ad *Manna*, quô Deus eos cibare voluit olim in deserto; de quo duo jam expendenda veniunt, 1. *Historia*, 2. *Mysterium*; sub gemina enim ista σχέσει spectari potest & debet, ratione *usus communis*, quatenus fuit cibus materialis & corporeus, qui faciebat ad nutritionem populi, & ratione *usus sacri*, quà fuit spiritualis & mysticus, qui Christum significabat & obsignabat.

Exod. 16. V. Historia refertur cap. 16. Exodi, Cùm jam farina subacta, quam ex Ægypto tulerant, deficeret, & ob annonæ penuriam murmuraret populus adversus Mosem, eò usque ut mortem etiam expeterent inflictam manu Jehovæ, *Utinam*, inquiunt, *mortui essemus per manum Jehova in terra Ægypti!* Deus licet ingratum populum posset plectere, mirâ tamen bonitate prospicit ejus necessitati, sed modo planè extraordinario, mittendo cœlitus quotidie Man, quod sufficeret tantæ cibandæ multitudini, atque ita per totos quadraginta annos, dum populus in deserto versatus est, eum sustentârit, donec perveniret in Canaan, quo tempore cessâsse dicitur Man v. 35. Hunc verò cibum 1. *colligere* debuerunt Israëlitæ, manè ante exortum Solis Exod. 16. 21. idque pro ratione cibi sui ℣. 16. 18. in singulos dies tantum ℣. 4. quia nihil ex eo reliquum in crastinum faciendum erat ℣. 19. 20. excepto die sexto, quo colligendum fuit in biduum, quia die septimo, id est Sabbatho, non cadebat v. 23. 26. 2. collectum *distribuere*, ut unicuique unum Homer, quod erat decima pars Ephæ, & juxta *Waserum* ad novem libras Romanas ascendebat, quod illi assignatum erat, suppeteret, nec plus nec minus cuiquam habere licuerit, v. 16. 17. 18. 3. *præparare* in cibum, quod fiebat, tum moliturâ, tum coctione, tum elixatione: nam man molebant vel terebant, & postea coquebant vel elixabant, & conficiebant

Num. 11. 8. ex eo placentas subcinericeas v. 23. Numer. 11. 8. Describitur autem Man quoad *substantiam*, quod fuerit exiguum & tenuissimum, sicut pruina super terram vers. 21. quoad *figuram*, rotundum quasi semen coriandri vers. 31. quoad *colorem*, album vers. 3. ut color bdellii Arabici, quod est pellucidum Num. 11. 7. quoad *saporem*, dulcissimum & suavissimum, veluti sapor similæ cum melle, vel ut sapor liquoris præstantissimi ex oleo Num. 11. 8. adeoque cibus præstantissimus & saluberrimus. Non tamen propterea facilè admiserimus, quod Au-

Sap. 16. 20. thor libri Sapientiæ cap. 16. 20. de Manna loquens, fuisse cibum πρὸς

πᾶσαν

πᾶσαν ἡδονὴν ἰσχύοντα, καὶ πρὸς πᾶσαν ἁρμονίον γεῦσιν, omni pollentem voluptate & unicuique gustui accommodatum, licet hoc avide à quibusdam Patribus, qui allegoriis delectantur, arreptum sit; Nam prætérquam quod Moses specialem ejus saporem expresse memorat: Si cujuslibet gustui se accommodabat, cur ergo illud recusâssent in deserto? *nihil oculi nostri vident præter man*, & cur carnes & cibos Ægyptiacos adhuc desiderâssent? DISPUT. VIII.

VI. Miraculi autem istius historia variarum quæstionum occasionem præbere potest, quas paucis tantum attingimus. 1. Cur Deus hac ratione prospicere voluerit populi necessitati? R. Licet sola voluntas Dei nobis instar summæ rationis esse debeat, dubium tamen non est, quin singulare hoc illi dare voluerit paternæ Providentiæ testimonium, ut doceret se piis laborantibus nunquam deesse, sed illis tempestivè semper prospicere, & media etiam extraordinaria adhibere, ubi ordinaria deficiunt: atque ita hominem non ex solo pane vivere, sed ex eo omni quod prodit ex ore Dei, quod Moses insinuat Deut. 8. 3. *Deus te afflixit & fecit ut esurires, sed te cibavit etiam Manna, quod nec tu, nec Majores tui cognoverant, ut notum faceret tibi, non ex solo pane vivere hominem, sed ex eo omni quod procedit ex ore Dei.* Et ut constaret Dei favorem dimidiatum & imperfectum non esse, per totos quadraginta annos, quibus in deserto versati sunt, hoc pane eos cibavit, supplendo per cœli favorem, quod soli sterilitas negabat, donec venerunt in Canaan, ibique ex fructibus terræ comedere cœperunt Exo. 16. 35. Josu. 5. 12. quia ubi media ordinaria suppetunt, extraordinaria miraculosa expeti non debent vel expectari; *Cessant extraordinaria*, ajunt JC. *ubi ordinariis locus est*, Tum etiam ne cœleste donum fastidio esset ingratis hominibus, quod ne in ipsa quidem necessitate satis grato animo habebant. Atque in eum finem voluit portionem unam Mannæ in urna aurea juxta Arcam per omnes ætates asservari, Exod. 16. 32. 33. ut esset illustrissimum tum omnipotentiæ, tum bonitatis erga Israëlitas testimonium, quod à posteris celebraretur. Deut. 8. 3. Ex. 16. 35. Josu. 5. 12. Exod. 16. 32. 33.

VII. Secundò, Quoad *nomen* quæritur, Cur cibus iste *Man* dictus sit, ita enim ab Israëlitis quumprimum è cœlo fuit delapsus, & ab iis visus, vocatum fuisse Moses testatur Exod. 16. 15. *Et videntes illud filii Israël dixerunt quisque ad fratrem suum* מן הוא *man est, quia nesciverunt quid esset*, & vers. 31. *Et vocârunt filii Israël ejus man.* Duæ sunt circa nominis istius rationem Doctorum sententiæ. Prima eorum, qui verba vers. 18. interrogativè interpretantur, & volunt idem esse מן, quod Hebraicè מה, *quid*, quasi Divinum istum panem videntes, & rei insolentiâ perculsi Israëlitæ, & admiratione moti in hæc verba erupe- Ex. 16. 15.

eruperint, Quid hoc eſt? & poſtea nomen hoc manſerit, & in appellativum tranſierit. Sic LXX. reddunt, τὶ ἐςι τῦτο, Sic *Chaldæus Paraphraſtes*, *Vetus Verſio*, *Joſephus Antiquit.* lib. 3. cap. 1. καλῦσι δὲ Ἑβραῖοι τὸ βρῶμα τῦτο μάννα, τὸ γὰρ μᾶν ἐπερώτησις κατὰ τὴν ἡμετέραν διάλεκτον, *Hebræi cibum iſtum vocant manna, nam man eſt interrogativum ſecundum noſtram dialectum*, quid hoc eſt ſignificans. Ita *Hieronymus*, & plures ex Veteribus. Quæ ſententia videtur firmari ex reſponſione Moſis, qui ad interrogationem populi reſpondens dixit illis, *Hic eſt panis ille, quem dat vobis Jehova ad comedendum.* Tum etiam ex eo quod in lingua Ægyptiaca מן idem eſt quod מה in lingua Hebræorum, ut obſervat *Druſius ex* R. *Hiskuni.* Nec mirum videri deberet, ſi Iſraëlitæ, qui tot annos triverant in Ægypto, uſi fuiſſent particulâ hujus linguæ.

VIII. Secunda ſententia eorum eſt, qui verba illa ſumunt *indicativè*, ut deſignetur proprium nomen quod derivetur à radice מנה quæ ſignificat *ordinare*, *conſtituere*, *præparare*, ut מן reſectâ ultimâ radicali idem ſit quod מנה, *pars*, *portio*, *donum* ſcilicet à Deo datum, vel cibus à Deo ordinatus & diſpoſitus ac paratus ſine ipſorum labore, in cujus uſum Iſraëlitæ nec ſerere deberent nec metere. Sic ſentiunt hodierni Hebræi Rabbi Salomo, מן *præparatio cibi eſt à verbo* מנה quia neſciverunt quid eſſet, id eſt *neſciverunt nominare nomine ſuo.* Sic Aben Eſra *man derivatur à verbo* מנה, unde Dan. 1. מנה, *conſtituit ordinariè eſcam veſtram*, idem ſentit R. D. K. R. Bechai, & alii. Licet verò non multum referat utramvis ſententiam ſequamur, quæ ſuis rationibus non deſtituitur, poſterior tamen ad rei veritatem propius videtur accedere.

IX. Tertiò. Quæri poteſt, An iſtud Manna fuerit naturale, An verò miraculoſum? Certum eſt dari manna naturale, quod inter meteora aquea à Philoſophis reponitur, quod gignitur ex rore temperatiſſimi loci & cœli, qui in arborum & fruticum folia decidit, illiſque adhæreſcit donec colligatur. Quod fit præcipuè in tribus regionibus, Syriâ, Germaniâ, & Italiâ, unde ex regionum differentia, Syriacum, Germanicum, & Calabricum appellatur, quod poſtremum præ cæteris commendatur in medicina ad lenem ſine flatibus bilis & pituitæ purgationem, de quo Medicorum filii conſulendi. Hoc tantum de Calabrico memorandum referre non pigebit ex *Jonſtono* in *Thaumatogr.* cap. 10. cum locum quendam Oenotriæ, in quem ſingulis æſtatibus deſcendebat, & ab omnibus excerpebatur, Reges Neapolitani olim occluſiſſent, ne quis ſine vectigali aſſumeret, occluſo loco deſiiſſe nec deſcendiſſe, eo vero recluſo, & vectigali remoto, iterum deſcendere cœpiſſe, quod cum ſemel iterumque contigiſſet, Reges poſtea locum liberum reliquiſſe, & omnibus colligere permiſiſſe: Idem

ſcribit

scribit *Cælius Rhodiginus* l. 9. cap. 12. de Tragaseo sale in Epiro, cui cùm vectigal imposuisset Lysimachus, evanuit, mox dempto, succrevit. Datur etiam Manna Polonicum non ita pridem repertum, de quo *Keckermannus*, libro 6. System. Physici, capite 10. & *Cornelius à Lapide* in Exod. 16. quod mense Junio & Julio nocte depluit, & herbis instar roris incumbit, quod butyro saccaroque modico decoctum cum Italorum delicatissimis ferculis dicitur certare posse. An verò manna Israëliticum ejusdem fuerit naturæ cum manna naturali, non sine ratione disquiritur. Affirmant alii, ut *Conimbricenses* in libro Meteor. Aristot. tom. 7. cap. 11. & Fr. *Vallesius* de Philosophia sacra cap. 57. quod ex colore, sapore, & aliis circumstantiis conantur demonstrare. Alii verò negant, & volunt rem fuisse prorsus novam, à Deo pro certo tempore creatam, suoque tempore prorsus ablatam, quam sententiam plerique Hebræorum sequuntur, ut *Aben Esra*, & *Abarbanel*, qui variis rationibus eam confirmare nititur. DISPUT. VIII.

X. Quamvis verò nostram litem hanc nolimus facere, quæ propiùs spectat Physicos & Hippocratis filios, paucis tamen observamus, veriorem eorum sententiam nobis videri, qui licèt magnam affinitatem esse censeant inter utrumque Manna quoad formam, colorem, & saporem, non putant tamen posse dici ejusdem generis; Sed manna Israëliticum miraculosum fuisse & extraordinarium. Primò, quia si fuisset naturale, non potuisset dici planè ignotum Israëlitis, cùm tamen testetur Moses, *neque eos, neque Patres ipsorum hoc cognovisse*, Deut. 8. 3. Secundò, nihil opus fuisset illud reponi in urnam auream juxta Arcam ad miraculi monumentum, si res naturalis fuit. Tertiò, manna medicinale non cadit per totum annum, sed tantùm in maximâ aëris & cœli temperie, putà tempore verno, mense Martio & Aprili. At manna hoc cadebat æqualiter omnibus anni mensibus, nec ulla aëris mutatio obstare potuit, quominus per totos quadraginta annos æqualiter stillaret. Quartò, illud semper eodem modo & tempore cadit; Sed divinum die septimo omnino non cadebat; & die sexto duplicabatur ejus copia, ut alterum Homer in cibum Sabbathi reponerent. Quinto, Manna medicinale per se non est alimentum, quod habeat vim nutriendi, sed pharmacum seu medicamentum, quod habet vim purgativam. Sed Manna Divinum fuit cibus suavissimus & temperatissimus, qui facilis fuit digestionis, nec ut alii cibi corpus gravabat; sed non medicamentum, aliàs fieri non potuisset, ut illo vescerentur, quin luxatis & solutis corporibus periissent; nisi quis dicat cum Vallesio, potuisse cibum hunc vim habere purgamenti, ad expurgandam cacochymiam, quàm contraxerant in Ægypto usu peponum, cucumerum, & porrorum, sed postea ipsis in gratum cibum per consuetudinem abiisse. Sextò, manna naturale noctu non putrescit,

putrescit, nec vermes producit, non liquescit ad Solem, nec est durum, ut contundi debeat, ut ex eo placentæ confici possint, sicut fuit Divinum. Septimo, Manna Divinum cadebat ubicunque castra metabantur, & quocunque perfecti sunt comitata est eos hæc Dei benedictio; cùm vicinæ gentes frumento vescerentur, & tantùm in castris Israëlitarum man esset cognitum, quod statim atque ingressi sunt terram fructuosam & frumenti feracem, cessavit. Ita sive proprietates cœlestis istius doni attendamus, sive locum in quo dabatur, sive tempus, sive quantitatem, sive continuationem, non obscurè liquet extraordinarium fuisse Dei beneficium, Populo Israëlitico ad tempus per miraculum concessum.

XI. Plura de Mannæ quantitate, formâ, colore, & sapore quæri possent, ut & circa ejus collectionem, & distributionem. Sed quia ista aliena sunt ab instituto nostro; Satius est ut ad *usum* ejus *sacrum* veniamus, & mysterium sub isto cortice latens scrutemur. Ad quod Paulus nos ducit, quando vocat illud βρῶμα πνευματικὸν, *cibum spiritualem*. Ita vero vocatur, non naturâ, sic enim erat corporeus & materialis, sed tum *origine*, tum *significatione*. Primo *Origine*, quia non humanâ operâ, sed præter naturam miraculosè suppeditabatur à Deo, qui καθ' ἐξοχὴν *Spiritus* dicitur, vel quia *Spirituum*, id est Angelorum ministerio parabatur: Unde dicitur *panis Angelorum* seu *fortium* Psalm. 78. 24. non quod eo vescerentur Angeli, qui, ut Spiritus ἀσώματοι cibo corporeo non egent, sed quod ab Angelis subministraretur populo ad Dei nutum: Cùm enim res fuerit extraordinaria & miraculosa, ut dictum, dubium non est, quin Deus hìc usus fuerit ministerio Angelorum, tum ad materiam illi generationi idoneam undique convehendam, & ad illam Soli exponendam, ut faciliùs excoqui, & decidere posset.

XII. Secundo, *spiritualis* vocatur *significatione*, quia mysticam & spiritualem significationem habuit, nimirum ut Christum verum panem vitæ adumbraret: Quamvis enim primo datum esset à Deo manna in cibum corporeum populo, ut famem ejus sedaret, nec aliud in eo spectarent homines crassi & profani, Deus tamen altius mysterium intendebat, & fideles, qui ad opera Dei attentiores erant, sublimius mysterium in hoc miraculo oculo fidei cernebant, & Christi animæ cibi typum eximium in manna agnoscebant: planè quomodo panis & vinum, quæ natura sua & per se inserviunt ad nutriendum corpus, gratia Dei tamen destinantur ad usum spiritualem & sacrum, ut sint symbola Corporis & Sanguinis Christi, quibus animæ sustentantur, non physica, sed morali tantùm & sacramentali mutatione. Nec de eo dubitare nos sinit Christus, qui Joannis 6. totius mysterii istius clavem nobis aperit, dum se mannæ conferendo & præferendo, corpus illius typi, & veritatem illius

figuræ

figuræ ſe apertè fuiſſe docet: Quò etiam non obſcurè reſpicit Apoc. 2. 17. dum *Victori* pollicetur, *ſe daturum ex manna abſcondito*, ſui nimir. communionem ſalutiferam tam in gratia, quàm in gl ria, hoc ſymbolo deſignans. DISPUT. VIII. *Apo.* 2. 17.

XIII. Nec obſtat huic expoſitioni, quòd Chriſtus Joan. 6. loquitur de Manna, tanquam de cibo corruptibili & materiali, qui non potuit Patres à morte immunes præſtare, *Patres veſtri*, inquit verſ. 49. *manna manducârunt in deſerto, & mortui ſunt.* Quia Sacramenta ſpectari poſſunt, vel quoad τὸ *materiale*, ſeu quoad *naturam*. Vel quoad τὸ *formale*, ſeu quoad *ſignificationem*. Priori ſenſu manna erat verè cibus corporeus alendis corporibus deſtinatus: Sed poſteriori bene dicitur *ſpiritualis*, quia ſpirituale aliquid ſignificabat. Deinde aliud eſt loqui de re aliqua ad hominem, id eſt ex hypotheſi ſententiæ, & pro captu eorum cum quibus agimus. Aliud verò ex rei veritate. Sic Paulus de Circumciſione non ſemper eodem modo loquitur; Nam cùm Dei inſtitutionem in ipſa conſiderat, dicit magnam eſſe ejus prærogativam & utilitatem Rom. 3. 1. eo quòd eſſet ſigillum obſignandæ juſtitiæ fidei Rom. 4. 11. quum autem diſputat adversùs eos, qui ſigno externo & nudo gloriabantur, & in ea perverſam ſalutis fiduciam collocabant, dicit *nihil eſſe* Galat. 6. 15. imò maledictionis ſymbolum eſſe teſtatur, quia homines illi ſe obligant ad ſervandam totam Legem Gal. 5. 3. Eodem modo Chriſtus ſe comparat agens cum Judæis; Cùm enim carnalis multitudo Moſem longè præferret Chriſto, quòd populum per 40. annos in deſerto miraculosè aluiſſet, nec aliud in manna ſpectaret; quàm cibum corporis, ut nec aliud quærebat: Chriſtus in ſua reſponſione non explicat quid man ſignificaverit, ſed, aliis omnibus omiſſis, Auditorum ſenſui ſermonem ſuum accommodat, quaſi diceret, Moſes Vobis eſt in ſummo pretio, quia Patrum veſtrorum ventres ſaginavit in deſerto; hoc enim unum mihi objicitis; Ego vobis pro nihilo ſum, quia non ſuppedito ventris alimenta: At ſi tanti facitis cibum corruptibilem, quid de pane vivifico ſentiendum, quò animæ in vitam æternam aluntur? Sic Chriſtus non tam rei veritatem attendit, quàm ex hypotheſi Auditorum loquitur. Paulus verò dum cibum ſpiritualem vocat, non impiorum abuſum, ſed Dei ordinem & veram Sacramenti inſtitutionem reſpicit. *Joan.* 6.49. *Rom.* 3. 1. *Rom.* 4. 1. *Gal.* 6. 15. *Gal.* 5. 3.

XIV. Hanc autem nomenclationis iſtius rationem non ſemel obſervant Veteres, *Aug.* in Pſ. 77. *omnes quidem eundem cibum ſpiritualem manducaverunt, & eundem potum ſpiritualem biberunt, id eſt ſpirituale aliquid ſignificantem*, & tr. 26. in Joh. *Manna & altare ſacramenta fuerunt in ſignis diverſa, ſed in re, quæ ſignificatur, paria, diverſa ſpecie viſibili, paria virtute ſpirituali, Patres enim eandem eſcam ſpiritualem comederunt, quam & nos.* Sic Anſelmus in hunc locum, *Eandem eſcam corporis Chriſti, quam nunc in pane manducamus,*

camus, Patres nostri manducaverunt in Manna, & eundem potum sanguinis Christi, quem nos ex calice bibimus, biberunt ex Petra: & ideo spiritualem manducaverunt eandem, quàm nos; corporalem vero alteram, quia visibilem escam spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esuriverunt, spiritualiter gustârunt, ut spiritualiter satiarentur, nam & nos accipimus visibilem cibum, &c. Sic Apo. 11. 8. magna Civitas vocatur *spiritualiter* Sodoma & Ægyptus.

XV. Atque hinc facilè solvitur scrupulus, qui moveri potest, Quomodo omnes Israëlitæ dicantur manducâsse istum cibum spiritualem; cùm certum sit, ex historiæ serie, & ex verbis ipsis Apostoli, nonnullos ex ipsis profanos & impios fuisse, qui Deo probari non potuerunt, sed quos severè propter crimina sua in deserto punivit versu 5. Nam licèt non manducaverint cibum istum *quà Spiritualem*, id est, non tantùm ore corporis ad pascendum ventrem, sed etiam fide recipiendo, ut Christi σημαντικὸν & σφραγιστικὸν, quia hoc ad solos fideles pertinet, potuerunt tamen dici manducâsse cibum illum, *qui spiritualis* & *sacramentalis* est, licèt talem ipsi non apprehenderent.

XVI. Ut vero certiùs capiamus, quare cibus iste spiritualis dicatur propter significationis mysterium, rationes propiùs sunt expendendæ. Non diffitendum in genere posse *Manna* conferri cum Dei *Verbo*, quod est animarum nostrarum, quamdiu in deserto mundi peregrinamur, pabulum cœleste, suavissimum, & saluberrimum, ut non semel sub eo symbolo Spiritus Sanctus illud nobis exhibet Ps. 19. 11. Joan. 4. 32. 34. Hebr. 5. 13. 14. cui nec porri aut cœpæ, & alia sapientiæ Ægyptiacæ, nec siliquæ traditionum humanarum unquam præferri debent, in quo longè veriùs impletur, quod de Manna dicit Syracides, quòd omni gustui se accommodet, quia unusquisque pro varietate statuum & casuum invenit, quo se sustentet, quod *Origenes* Homilia 7. in Exod. non malè explicat, *Si Verbum Dei, quod in Ecclesia prædicatur, totâ fide, totâ devotione suscipias, fiet tibi ipsum Verbum quodcunque desideras, v. g. si tristaris, consolatur te, dicens, cor contritum & humiliatum Deus non spernit: Si lætaris pro spe futura, cumulat tibi gaudia, dicens, Lætamini in gaudio, exultate justi, si iracundus es, mitigat te, dicens, desine ab ira & derelinque indignationem; sic ergo manna Verbi Dei reddit in ore suo saporem quemcunque volueris, hoc tamen si quis infideliter suscipiat & non comedat, vermes ex eo ebullient, & Dominus, qui in manna fidelibus dulcedo mellis est, infidelibus vermis efficitur.*

XVII. Sed certum est in specie peculiariter ad Christum respexisse, ejusque eximium symbolum fuisse, & quidem in hisce tribus potissimùm. 1. *in origine & causa.* 2. *in natura & proprietatibus.* 3. *in usibus & effectis.* 1. Quoad *originem.* Nam è cœlo descendebat,

debat, & à Deo ex indebita gratia & liberalitate dabatur nullo labore, DISPUT. VIII.
nullâ hominum industriâ nec ullo merito partum. Unde Moses ait Israëlitis, *hic est panis ille, quem dat nobis Jehova ad comedendum*, Exod. 16. 15. Ex.16.15.
Ita Christus è cœlo revera descendisse dicitur, tanquam Dei Patris donum, Joan. 3. 16. & 6. 33. plane gratuitum, nullo nostro labore vel merito acquisitum, ne quid hîc Pharisaïcum & Papisticum somniemus, sed sola Dei misericordiâ concessum. Jo.3.16. & 6.33.
Man non naturaliter, sed supernaturaliter & miraculosè cadebat. Ita Christus non vi naturæ, sed gratiæ per miraculum nobis à Deo datur, ut hîc sit revera *magnum pietatis Mysterium*. Manna datum fuit cum rore cœli Exod. 16. 14. & Christus rori confertur Hos. 14. 5. *Ero sicut ros*, inquit, *Israëli*, qui arida nostra corda humectat, & adustos iræ Dei sensu recreat & refocillat, unde Cant. 5. 1. dicit Sponsæ, *Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, nam caput meum oppletum est rore, capilli mei aspersionibus nocturnis*. Hos.14.5. Cant.5.1.
Denique Man, non in Ægypto, sed in deserto datum est, postquam ex durissima servitute, potenti Dei manu liberati, mare rubrum pertransiverunt. Ita Christus, quos ex Ægypto mundi liberavit, & sanguine suo redemit, lacte Verbi & pane Corporis alit, & potat.

XVIII. Secundò, Quoad *naturam & qualitates*, Manna fuit coloris albicantis, & gustus dulcissimi; Christus *candidus* dicitur à Sponsa Cant. 5. 9. ob vitæ innocentiam, quia *sanctus est, innocens, separatus à peccatoribus* Heb. 7. 26. qui peccatum non novit 2 Cor. 5. 21. in cujus ore dolus non fuit inventus 1. Pet. 2. 22. cujus bonitas & gratia suavissimi est gustus peccatoribus, *gustate & videte quàm bonus sit Jehova* Psal. 34. 9. & Sponsa ideo cum *malo* assimilat, cujus *fructus dulces palato suo esse* asserit Cant. 2. 3. Et ut manna fuit præstantissimus & temperantissimus corporis cibus, quô sustentatus est populus in deserto; Ita Christus divinus est animæ cibus, verus panis Dei, panis vivificus, qui dat vitam Mundo, quô pascimur in deserto mundi, qui, quod gratis de manna perhibetur, perfectè in se exhibet, ut omnem saporem habeat, quia à Patre nobis factus est omnia, lux, cibus, vestis, medicamentum, omnia Col. 3. 11. Cant 5.9. Ps.34.9. Cant.2.3. Col.3.11.

XIX. Tertiò, Quoad *usum & effecta*, Man colligi debuit à populo ut eo cibaretur: Christus à fidelibus per fidem recipi debet, ut nos nutriat. Collectum æqualiter distribuebatur singulis, Christus cibus vitæ pro mensura fidei distribuitur Ephes. 4. 7. ita ut totus ex æquo ad omnes pertineat, tam ad pauperes quàm ad divites, parvos & magnos, mares & fœminas, servos & liberos; *Nam in Christo nec Judæus, nec Græcus, nec servus, nec liber, nec mas, nec fœmina sed Christus omnia in omnibus* Col. 3. 11. Manna in cibum præparabatur tusione molæ, & coctione ad focum; Christus per afflictiones conse-

consecratus est Heb. 2. 10. cruce & tribulatione attritus propter nostra iniquitates Esaiæ 53. 8. 12. ut fieret cibus salutaris animæ, Manna fastidiebant Israëlitæ, licet cibus esset dulcissimus: Ita Christum fastidiunt & rejiciunt homines carnales & profani, quibus videtur scandalum & stultitia 1. Cor. 1. 23. Manna debuit asservari in urnâ aureâ coram Arca in aditu Sanctuarii, ad perpetuam rei memoriam. Ita Christus in urna aurea cordis fidelis reponi debet, quod est Sacrarium Dei, ad tanti beneficii memoriam perpetuâ gratitudine recolendam.

XX. Eò pertinet quod Apocal. 2. 17. dicitur *de Manna abscondito*, quod Christus Victori se daturum pollicetur, ut illud opponat epulis Balaamitarum & Nicolaïtarum, quibus ad idolothytorum esum Christianos alliciebant, & doceat ipsos ægrè ferre non debere, quod talia convivia Idololatrica ipsis interdicat; cum longe lautius & salubrius Victoribus sit daturus, spirituale scilicet epulum gratiæ & gloriæ, & delicias immortales Paradisi in sui communione, quæ quovis convivio lautissimo longè præstant. Alludit autem ad ea quæ Victoribus dabantur. Certum enim *Hieronicas* seu Victores in quatuor Græciæ certaminibus solennibus, variis affectos fuisse præmiis. Inter alia dabatur illis προεδρία in Agonibus, & vacatio, & victus è publico, ut Athenis de Rep. bene meritis in Prytaneo, quod inde nomen habebat, quia ibi annona publica asservabatur in granariis abscondita q. d. πυρῦ ταμεῖον. Et Hellanodicæ candido calculo suffragabantur, & victores pronunciabant. Promittit ergo Agonotheta cœlestis vincentibus Nicolaïtarum illecebras, pro eo quod idolothyta spreverint, non *mazam* in Prytaneo, sed *manna cœleste*, non repositum in Arca fœderis, sed absconditum penes Deum, ubi corrumpi nequit. Se ergo cum beneficiis suis vocat *manna absconditum*, respiciendo ad manna, quod in urna aurea reponi debuit, ut asservaretur in Sacrario coram Jehova, idque quadrifariam. 1. *in Verbo*, quia *Christus absconditus est naturaliter hominibus*, qui ad ejus notitiam pervenire nequeunt sine revelatione, *homo enim animalis non capit ea quæ sunt Dei* 1. Cor. 2. 14. & *caro & sanguis non revelat nobis* Christi mysterium, sed solus Pater cœlestis Matth. 16. 17. & 11. 25. 26. & 13. 11. quod ideo dicitur *absconditum mysterium gentibus* Rom. 16. 26. quia continet res *quas oculus non vidit, nec auris audivit, & quæ in cor hominis non ascenderunt* 1. Cor. 2. 9. Rursus *absconditus* dicitur respectu *reproborum*, quibus non datum est nosse mysteria regni Cœlorum Matth. 11. 26. & 13. 11. & quibus Euangelium tectum est 2. Cor. 4. 3. Absconditus denique *ipsis fidelibus*, qui nunquam perfectè eum cognoscere in hac vita possunt, sed sub velo tantum & in ænigmate intuentur 1. Cor. 13. 12. quia per fidem, non per aspectum ambulant 2. Cor. 5. 7. 2. *in Sacramentis*, quia ibi Christus occultatur sub symbolis externis, non physicè, sed moraliter, & se offert

non

non sensibus, sed menti, per fidem apprehendendum. 3. *in corde*, quia Christus habitat in cordibus nostris per fidem Ephes. 3. 17. ubi non videtur ab aliis, sed sentitur ab anima fideli per solatium incredibile, quô perfunditur, & per novum illud nomen filii Dei, quô nos insignit, quod nemo novit, nisi qui recepit Apoc. 2. 17. 4. *in cœlo*, quia Christus in cœlum receptus oculis nostris subductus est, & veluti absconditus manet in Sacrario Dei, donec ultimo die per novissimum adventum reveletur: hinc *vita nostra dicitur esse abscondita cum Christo in Deo*, Col. 3. 3.

DISPUT. VIII.

Ephes. 3. 17.

Apoc. 2. 17.

Col. 3. 3.

XXI. Qualiscunque verò sit Mannæ cum Christo similitudo; Certum est tamen, ut veritas & corpus longè perfectius est ipsâ figurâ, maximum intercedere, etiam in his tribus inter utrumque discrimen. Nam si *Origo* attenditur, Manna è cœlo quidem, sed infimo & aëreo tantùm descendebat: Sed Christus è cœlo Empyreo & supremo, non descensu reali per mutationem loci, sed œconomico & morali, per carnis nostræ assumptionem. Unde Christus Jo. 6. 32. *Moses non dedit vobis panem è cœlo, sed Pater meus dat vobis verum panem è cœlo*, non è nubibus tantùm, sed è sinu Patris. Manna obtinuerunt Israëlitæ à Deo, ministerio Angelorum, & Mosis precibus: Sed Christus nobis datur, immediatè & unicè à Deo, Joan. 6. 32. unde κατ' ἐξοχὴν vocatur panis Dei. 2. *quoad naturam*, Manna fuit cibus materialis & corporeus quoad substantiam, licèt esset spiritualis quoad significationem; vitæ terrenæ & corporeæ sustentandæ primò destinatus: Sed Christus est cibus non corporis sed animi, quô in spem vitæ æternæ alimur, non premendo ore, sed credendo corde, panis non tantùm vivus, sed & vivificus, qui non modò nutrit viventes, sed etiam vivificat mortuos, non tantùm alit sanos, sed sanat ægros, non ad tempus, sed in æternum, qui non convertitur in nostram substantiam, sed qui convertit nos & mutat in suam, panis non tantùm Dei, sed & ipse Deus. 3. *quoad effectum*, Manna corpoream vitam sustentabat, sed ad tempus tantùm, nec à morte servabat: Sed cibus hic non tantùm vitam sustentat, sed amissam reddit, & datam conservat in æternum, non corpoream & terrenam, sed divinam & immortalem, quod Christus notat Joan. 6. 49. 50. 51. *Patres vestri manducârunt manna in deserto & mortui sunt, hic est panis qui de cœlo descendit, ut si quis ex eo comedit non moriatur*.

Joan 6. 32

Joan. 6. 49. 50. 51.

XXII. Unde facilè colligitur non sine ratione Manna ab Apostolo cibum spiritualem fuisse dictum propter significationis mysterium. An autem quemadmodum Christi fuit symbolum, etiam figura Eucharistiæ fuerit, inter Nos & Pontificios quæritur. Et illi quidem hoc pertendunt, eam esse differentiam statuentes inter manna, quod Corporis Christi figura fuit, & panem Eucharisticum, quòd Manna significaverit tantùm & repræsentaverit Corpus Chri-

Christi; Eucharistia verò sit ipsum Corpus Christi, in quod substantia panis conversa est, ut *Bellar.* lib. 1. de Euch. c. 3. notat. Nos verò figuras quidem similes & sibi invicem respondentes, eandemque rem significantes & repræsentantes fuisse non negamus, & hactenus conferri ab Apostolo, non ut figuras cum figurato, sed ut sacramentum alteri simile, & analogum. Sed negamus manna posse dici figuram Eucharistiæ, quæ ideo sit à Deo instituta, ut eam significaret, quia ut præcedenti Disputatione jam monuimus, absurdum est dari figuram figuræ, cùm illa rei internæ & spiritualis imaginem gerere debeat, non verò externæ & materialis, quæ in sensus incurrit. Nam quod Adversarii volunt, Eucharistiam esse ipsissimum Christi Corpus, in quod panis substantia conversa est, πρῶτον est ψεῦδος, quod nec probare potuerunt hactenus, nec in æternum probaturi sunt.

XXIII. Frustrà *Bellarminus* excipit l. c. quod nisi hæc statuatur differentia inter Manna, & Eucharistiam, quod Manna fuit figura tantum, Eucharistia autem res ipsa, non plus veritatis significatæ habebimus, quàm ipsi Judæi, imo longe minus, quia Manna longe clarius repræsentabat Christi Corpus, quam aridus panis, & multo præstantius erat, utpote quod plueret è cœlo, & fieret manibus Angelorum, panis verò noster è furno exeat, & fiat manibus hominum. ℞. Sed gratis hoc dicitur, quia Sacramenta non sunt spectanda *materialiter*, & quoad *substantiam*, sed *formaliter* quoad *institutionem*, ex qua eorum præstantia vel significationis evidentia pendet; Cùm autem verbum institutionis in Eucharistia longe sit clarius institutione Mannæ, patet Eucharistiam quoad modum recipiendi fuisse præstantiorem, licet quoad rem significatam eadem veritas utrobique fuerit, Christus scil. cum suis beneficiis. Præstantia ergo Sacramentorum Novi Testamenti supra Vetera, non intelligenda est ratione *rei ipsius significatæ*, quod illa rem ipsam in se contineat; hæc autem tantum significaverint, utraque enim sunt signa significantia & obsignantia gratiam Christi; sed ratione *modi significationis*, quia *efficacius* rem repræsentant, non tantum ut futuram, sed ut factam & impletam, *diutius*, quia manere debent usque ad finem seculi, *latius*, quia ad omnes populos indiscriminatim pertinent.

XXIV. Hisce ita discussis superest videndum, quo sensu dicat Apostolus, Israëlitas *omnes eundem cibum spiritualem manducâsse*, An scilicet loquatur de Israëlitis inter se, An de iisdem nobiscum. *Pontificii* quidem Transubstantiationis figmento patrocinaturi, cum *Socino* hoc ad Israëlitas referunt, ut dicantur eandem escam spiritualem comedisse *inter se*, quia omnes indiscriminatim, tam boni, quàm mali, eâ usi sunt, ad quos etiam accedunt *Lutherani* Consubstantiationis sententiam confirmaturi. Sed utrique aberrant à scopo Apostoli, qui non est tantum identitatem istorum Sacramento-

rum

rum inter Israëlitas asserere, sed præcipuè *cum Christianis*, ut ostendat Sacramentorum nostrorum usurpationem nobis non profuturam, citra fidei & sanctitatis studium, cùm similia habuerint in deserto Israëlitæ, quæ non obstiterunt quominus suæ rebellionis & idololatriæ pœnas Deo penderet; Nam qui paria à Deo acceperunt beneficia, si pariter peccent, pariter punientur; At Patres nobiscum paria à Deo gratiæ signa acceperunt; Ergo pariter peccantes pariter puniemur; quæ vis argumentationis Paulinæ periret omnino, si non intelligeretur idem cibus & potus nobiscum, sed tantùm inter se. Deinde quorsum Apostolus mentionem fecisset baptismi Patribus indulti, si eos quoad Sacramenta nobis æquare non voluit? Sed quod Apostolus addit sub finem versûs, omnem difficultatem tollit, quum addit, *Patres bibisse de Petra spirituali, quæ eos sequebatur, Petram autem istam fuisse Christum.* Quomodo enim potest vocari Christus illa Petra, si non eundem potum habuerunt nobiscum, qui Christo participamus? Hoc vidit Aug. loco citato, tract. 26. in Joh. quem sequitur *Bertramus* lib. de Corpore & Sanguine Christi, *eandem escam spiritualem bibisse Patres Paulus asseverat, quæris fortasse quam eandem? nimirum ipsam eandem, quam hodie populus Credentium manducat & bibit, non enim diversa licet intelligi, cùm unus idemque Christus sit, qui & populum in deserto, in nube & in mari baptisatum sua Carne pavit, suo Sanguine tunc potavit, & in Ecclesia verè Credentium populum sui Corporis pane, Sanguinis undâ pascit & potat.* DISPUT. VIII.

XXV. Nec juvat hic excipere; Vel Paulum debuisse adjicere particulam *nobiscum*, si ea fuisset ejus mens, Quia satis ex ἀλληλουχίᾳ sermonis colligitur, ut jamjam dictum. Vel nos non posse dici comedisse manna; Quia licèt non comederimus illud *physicè* & *materialiter*, possumus tamen dici manducare *moraliter* & *sacramentaliter*, quoties S. Cœnæ communicamus, quia Eucharistia & Manna in eo conveniunt, quod sint Christus sacramentaliter. Vel quod increduli non possint dici manducâsse escam spiritualem nobiscum, quia Christi non potuerunt fieri participes. Quia, ut supra jam dictum, manna comedendo, cibum, qui spiritualis erat ex ordine Dei, & qui Christum adumbrabat, bene dicebantur manducare. Vel quod dicantur *typi nostri fuisse*: Nam eo ipso, quo typi nostri fuerunt, nobiscum comparari debuerunt, typi enim & antitypi comparatè se habent, & sunt ἐκ τῶν πρός τι.

XXVI. Hinc vero sponte fluunt tria gravissimi momenti Porismata. Primum, Pro *Manducatione spirituali Christi*, adversùs oralis & carnalis manducationis Christi commentum. Nam cùm idem Christus omnibus fidelibus, tam Veteris quam N. T. proponatur manducandus, eadem debet esse κοινωνίας & manducationis apud utrosque ratio. At constat manducationem oralem locum non potuisse habere sub Veteris Testa-

Teſtamento, quo nondum fuit incarnatus Chriſtus, ſed tantùm ſpiritualem per fidem, quo ſenſu dicuntur ediſſe eſcam ſpiritualem, & bibiſſe de Petra ſpirituali, quæ eos ſequebatur. Ergo non alia nunc nobis eſt urgenda, quia ſola ſalutaris eſt & neceſſaria. Si enim Patres manducando Chriſtum ſpiritualiter per fidem, ſalutis facti ſunt compotes, quidni ea contenti eſſemus, aliâ miſsâ & rejectâ, quæ & Scripturæ, & rationi, & analogiæ fidei, & Chriſti ipſius dignitati repugnat, & innumeris abſurditatibus urgetur?

XXVII. Alterum de *Identitate Fœderis gratiæ*, tam in Veteri quàm in Novo Teſtamento; Cùm enim Sacramenta ſint ſigilla fœderis, ex identitate eorum, identitatem fœderis bene colligi nemo negare poteſt. Jam eadem fuiſſe Sacramenta Patribus nobiſcum Paulus clariſſimè teſtatur, ſi non ſignis, ſaltem quoad ſignificationis myſterium, *in ſignis diverſis, eadem fides eſt*, inquit Auguſt. tr. 46. in Joann. *In ſignis diverſa, ſed in re, quæ ſignificatur, paria, diverſa ſpecie viſibili, paria virtute ſpirituali*, tr. 26. diſcrepantia fuit in ſignis quæ illi habuerunt, & in modo ſignificandi, quatenus illa Chriſtum venturum, noſtra verò Chriſtum exhibitum ſignificant; illa obſcuriùs, iſta clariùs & efficaciùs fidem noſtram confirmant, & ſalutem obſignant. Interim & illa & iſta eandem rem ſignificatam reſpexerunt, nimirum Chriſtum qui idem fuit heri, hodie, & in ſæcula Heb. 13.8. Et ut nos hodie in Cœna per fidem Chriſtum ſub ſymbolo panis & vini recipimus, & participes ſimus Corporis & Sanguinis ejus 1. Cor. 10. 16. Ita fideles olim in Manna Chriſto veſcebantur ad ſalutem, & cum ipſo Sacramento viſibili, rem & virtutem Sacramenti percipiebant, Chriſti ſcilicet juſtitiâ & merito cibabantur.

XXVIII. Tertium De *Cognitione Chriſti ſub. Vet. Teſtamento*; Nam ſi Patres ad communionem Chriſti vocati ſunt, neceſſe eſt, ut ejus notitia & fide priùs fuerint imbuti, cùm ignoti nulla ſit cupido, nec frui poſſimus eo quem non novimus: Et hoc ex eo certius adhuc colligitur, quòd ipſa Chriſti manducatio quæ hic proponitur, tota per fidem fieri debeat, quæ practicam Chriſti notitiam, & intimam ejus apprehenſionem neceſſariò poſtulat. Unde patet quantum diſcedant à veritate, & quàm perniciosè errent qui ſub Veteri Teſt. Perſonæ Chriſti divinæ notitiam non extitiſſe pertendunt, nec γνωρίσματα, quæ cognitionem Chriſti pro peccatis morituri ingenerarent, ut licèt Veteres ſine Chriſto ſervati non ſint, potuerint tamen ſine ejus cognitione ſalutem conſequi. Nec difficile foret, ſi id nunc ageremus, impium iſtum errorem variis rationibus confundere. Nam ſi Chriſtus ignotus fuit Patribus, quomodo Abraham dicitur geſtiviſſe diem ejus videre, cumque vidiſſe & graviſus eſſe Jo. 8. 56? Vel Moſes prætuliſſe narratur opprobrium Chriſti gazis Ægyptiacis Heb. 11. 26? Vel *Patres in fide mortui* memorantur ab

ab Apostolo Heb. 11. quæ non aliud potest habere fundamentum, quàm Christum ut sit salutaris? Vel Israëlitæ possunt dici edisse & bibisse Christum in deserto, dum edebant & bibebant cibum & potum spiritualem, qui eum significabat? DISPUT. VIII.

XXIX. Rursus, Si ignotus fuit Christus sub Veteri Testamento; Vel inde fit, quòd nihil de eo Patribus revelatum fuerit, Vel quòd revelationem sibi factam nullo modo intellexerint. Prius dici non potest, cùm infinita extent in Veteri Testamento testimonia de Persona Christi θεανθρώπου, de ejus Naturis, Officiis, & Beneficiis, de duplici statu, humiliationis & exaltationis, passionis & gloriæ. Aliàs nec Christus, nec Apostoli potuissent probare mysteria Euangelica ex Mose & Prophetis, quod tamen passim ab ipsis factum legimus Luc. 24. 26. 27. 44. Joan. 5. 39. 46. Act. 18. 18. & 26. 22. 23. 1. Pet. 1. 11. Heb. 10. 5. 6. 7. & alibi in Novo Testamento: Cujus omnis authoritas perit, si quæ in illo ex Vet. Test. proferuntur ad probandam Divinitatem Messiæ, & ejus Satisfactionem, frustrà & falsò allegantur. Non etiam posterius, quia sequeretur inde, omnem illam revelationem illis penitus inutilem fuisse, & frustrà Christum amandasse Judæos ad Scripturas legendas & scrutandas; Quid enim opus fuit talia ipsis mysteria revelari, si hæc ad ipsos non pertinebant? Quid opus fuit sanctis Dei Viris sedulò inquisivisse in tempus rerum futurarum, quæ nullo modo ad se pertinerent? An non singulorum piorum Veteris Testamenti erat inquirere in rationem salutis obtinendæ & declinandæ pœnæ æternæ? Nec hic dicendum ex Petro capite 1. 1. v. 11. ea ipsos administrasse *non sibi, sed nobis:* Quia notum est Petrum non loqui de *cognitione* rerum revelatarum, quasi ad eos non spectârit, sed de earum *complemento* & *executione*, quo temporis articulo scilicet Spiritus Propheticus Christi, qui in ipsis erat, declararet eventuras Christo perpessiones & gloriam illas consequuturam: Non ergo inquisiverunt in rem ipsam ceu dubiam & incertam, nimirum salutem hominibus obventuram per Christi perpessiones & gloriam, sed tantum in tempus quô Christus erat passurus & glorificandus; Sed hoc tantum abest, ut ipsis deneget cognitionem aliquam rerum istarum revelatarum, ut necessario illam supponat, saltem quoad substantiam, licèt non quoad gradum & circumstantias, quæ nobis clarè patefiunt: reservabatur quidem earum exhibitio in sæcula longè dissita: fructus tamen inde secuturi æquè ad ipsos, ac ad nos, pertinebant. 1. Pet. 1. 11. 1. Pet. 1. 11.

XXX. Hoc verò ulterius ex eo invictè colligitur. Quòd si Christus Patribus cognitus non fuit, nec Justificatio nec salus potuit illis obtingere, quia utraque sine cognitione Christi haberi nequit, *Justificabit multos*, inquit Isai. 53. 11. *sui notitia*, & Christus manifestis verbis Joan. 17. 3. *Vitam æternam in cognitione Dei Patris & Jesu Christi, quem misit, positam esse* asserit: Nec quisquam Is. 53. 11. Joan. 17. 3.

ſanæ mentis crudum effatum illorum admiſerit, qui volunt fideles potuiſſe per Chriſtum ſervari, etiamſi cognitus non fuerit; Quaſi ſalus poſſit obtineri ſine fide, vel fides poſſit dari ſine objecti cognitione, atque ita meliùs per *ignorantiam*, quèm per *notitiam* definiatur, quod eſt figmentum Pontificiorum. Nec hìc ad infantium exemplum recurrendum, quibus applicatur meritum & fructus mortis Chriſti ad eorum ſalutem æternam, abſque ullo ſuo actu perſonali, vel notitiæ vel fidei. Quia nemo non videt, longum latumque diſcrimen eſſe inter infantes, qui per ætatem actum fidei non poſſunt exerere, & adultos, à quibus fides actualis ad ſalutem obtinendam exigitur. Ut ergo *Chriſtus idem eſt heri, hodie, & in ſecula* Heb.13.8. Ita nec aliter Servator, nec aliter ſervat hodie quàm heri, Hinc ut *hodie* ſub Novo Teſtamento adultus nemo ſervatur abſque omni notitia & fide Chriſti: Ita *heri* ſub Veteri Teſtamento aliqua fides & notitia Chriſti ſemper fuit neceſſaria ad ſalutem, obſcurior quidem & tenuior quoad *gradus*, præ fide Novi Teſtamenti, juxta menſuram revelationis & naturam illius œconomiæ; Sed quæ eadem eſſet cum noſtra quoad ſubſtantiam, & quæ ſufficeret ad obtinendam juſtificationem & ſalutem Patribus.

XXXI. Perperam hìc objicitur, *Veterem œconomiam mille typis & velis fuiſſe tectam*; Unde non mirum eſſe, ſi Patres ad myſteria Novi Teſtamenti penetrare non potuerint. Quia qualiſcunque fuerit obſcuritas illius diſpenſationis, non deſinebant tamen ſub illis velis & typis radii veritatum Euangelicarum micare, & oculo fidei piorum ſeſe ingerere ad eorum ſolatium, aliàs Deus populum ſuum inanibus umbris, quarum Chriſtus corpus non fuerit, ludificatus eſſet, & nuſpiam docuiſſet illis typis myſticam ineſſe ſignificationem rerum ſpiritualium & cœleſtium: Cùm contrà certum ſit Deum non uno loco teſtari, circumciſionem cordis ſignificari circumciſione carnis, & hanc abſque illa fore inutilem: Et in Sacrificiis non tam ſpectandum quid eſſent, quàm quid ſignificarent, abſque quo non modò ingrata, ſed & exoſa ſibi eſſe. Et ſanè cùm typi & ſigna in ſuo formali ſint relata, & involvant reſpectum aliquem ad rem ſignatam, non *velandi* tantùm, ſed & *revelandi* ſuo modo uſum habere debuerunt. Nec ita carnalia erant & materialia quæ proponebantur, quin pii per iſta αἰσθητὰ & ſenſibilia ad τὰ νοητὰ intelligibilia & ſpiritualia aſcenderent: alioqui fieri non potuiſſet, quin craſſiſſimè erraſſent, v.g. ſi de Sacrificiis ageretur, cum non poſſent ſine piaculo credere, Dei juſtitiam placari poſſe brutorum ſanguine, eo ipſo debuerunt altius aſſurgere & reſpicere ad aliquod aliud ſacrificium longè præſtantius, quô peccata omnia expiarentur, ad Chriſtum ſcilicet, qui animam ſuam eſſet poſiturus in ſacrificium pro reatu, Iſ. 53. 10. Pſal. 40. 5. 6. & cujus exciſione obſignanda erat viſio & prophetia, expiandum peccatum, & juſtitia ſeculorum

adducenda

adducenda Dan. 9. 24. 25. Ita pii qui cibo & potu isto spirituali, qui à Deo suppeditabatur in deserto, utebantur, non potuissent Christo spiritualiter in eo vesci, quod de illis Apostolus testatur, nisi ulterius ad mysterium hoc symbolo adumbratum respexissent. Unde invictè concluditur, Christum jam olim adumbratum & promissum in Oraculis & typis, à fidelibus cognitum, & per fidem receptum fuisse. Disput. VIII.

FINIS.

DISPUTATIO THEOLOGICA *DE* PETRA CHRISTO.

Disput. IX.

Ex 1. Corint. 10. 4.

ἡ δὲ Πέτρα ἦν ὁ Χριστός.

Respondente Paulo Christiano Heilmanno *Longo-Dibacensi.*

I. Cum in tota peregrinationis Populi Israëlitici per desertum, historiâ, vix quicquam illustrius & mirabilius occurrat, nihil sane sit μυστικώτερον, & quod Christum, salutariaque ejus beneficia significantius adumbret, insigni Petræ, & aquarum ex ea fluentium, quibus Deus Israëlitas potavit, Miraculô. Non parum confert ad institutionem & solatium fidelium, accurata ejus disquisitio. Quam ut facilius possimus exequi; Duobus Capitibus Disputationem nostram absolvemus. Primum dabit enarrationem historiæ quoad literam. Alterum Mysterii sub ea latentis expositionem.

II. Verba Pauli extant cap. 10. 1. ad Cor. ℣. 4. καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον, ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης Πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. *Et omnes eundem potum spiritualem biberunt, bibebant enim ex Petra spirituali eos sequente; Petra autem erat Christus.* Scopus 1. Cor. 10. 4.

Apostoli, ut alibi à nobis ostensum, non alius est, quàm identitatem Sacramentorum Veterum cum nostris, si non quoad signum, at quoad rem significatam ostendere; Ne Corinthii prætextu Sacramentorum præstantiorum impunitatem sibi pollicerentur in peccatis suis, idololatria imprimis, à qua vult eos avertere. Ideo ostendit, Patres hac in parte nobis non inferiores fuisse, sed eadem nobiscum, aut illis analoga Sacramenta habuisse, quæ Baptismo, & S. Cœnæ responderent. Et Baptismi quidem similitudinem probat in Columna Nubis, & Maris transitu. Cœnæ verò, respectu duorum ejus symbolorum, tum *Panis* in *Manna*, tum *Potûs* in *Petra*, & aquis ex ea scaturientibus; De qua jam disputamus.

III. Clarum est respicere Apostolum ad historiam, quæ refertur Exod. 17. ubi narrat Moses Populum, vix sedatâ propter cibi penuriam seditione, de qua c. præced. rursus occasionem murmurandi contra Mosem & cum ipso rixandi sumpsisse ex defectu aquarum, ℣. 3. *Quare nos eduxisti ex Ægypto, ut unà cum liberis & pecoribus siti periremus?* Deum verò ut motum illum componeret, & populi, licet ingrati & rebellis, necessitati succurreret, jussisse Mosem virgâ suâ Rupem & Petram certam in Horeb percutere, ex qua aquæ affatim ad sedandam populi sitim effluxuræ essent. Quô factô tantam exiliisse statim aquarum copiam, quæ non solum abundè suffecerit levandæ siti præsenti ipsorum, sed & in futurum, aquis illis populum per desertum sequentibus & comitantibus. Quò respiciens Psaltes Ps. 78. 15. dicit, *Deum rupisse petras in deserto, & potum eis dedisse in voraginibus magnis. Eduxisse rivos è petra, & descendere fecisse tanquam flumina per aquas.* Et Ps. 105. 41. *Aperuit petram*, inquit, *& inde fluxerunt aquæ, fluenta currerunt per loca arida.* Et Ps. 114. *Mutavit rupem in stagnum aquarum, & saxum adamantinum in fontem aquarum.* Nec aliò pertinent, quæ toties apud Isaiam, & alios Prophetas dicuntur de aquis scaturientibus in deserto, ut Is. 41. 18. & 44. 3.

IV. Quia verò bis mentio occurrit Petræ percussæ à Mose, non modò Exod. 17. sed & Num. 20. Quæritur, An eadem sit historia? An duæ? Quidam idem esse miraculum censent bis memoratum à Mose, brevius in Exodo, fusius vero in Numeris; quia idem videtur esse locus deserti *Sin*, cui idem nomen *Massæ* & *Meribæ* impositum sit. Nec verisimile sit duo loca à murmure populi ita fuisse denominata, vel populum bis in idem peccatum incidisse. Verùm alii rectius arbitrantur, similem quidem, sed non eandem describi historiam. Licet enim utrobique murmuraverit populus præ siti, & dederit Deus aquam ex Petra, si circumstantiæ locorum, temporum, & personarum attendantur, facile patet inter se discrepare. 1. Loca sunt diversa, nam prior contigit in Rephidim, in ea scilicet deserti Sin parte, quæ contermina erat Ægypto; At posterior in Cadesbarne, quæ vicina erat regio Palestinæ meridiem versus, locus ille vocatur

deser-

desertum סין Sin, sed iste cum Tsade צין. In illo mansio fuit populi undecima; sed in isto trigesima tertia. 2. Tempus etiam variat, nam prima murmuratio contigit paulò post exitum ex Ægypto, sed ultima sub finem peregrinationis, & instante jam anno quadragesimo, & post mortem Mariæ. 3. In illa nulla fit mentio incredulitatis Mosis & Aaronis, in ista notatur. 4. Petra in monte Horeb percussa vocatur צור, hæc vocatur סלע. 5. Ibi miraculum patraturus Moses jubetur ipse secum sumere aliquot è Senioribus Israëlis; Hic jubetur Moses & Aaron congregare totum cœtum filiorum Israëlis ad Petram; Illic jubetur Moses Petram percutere; Hic verò eam alloqui. Illic Petra semel tantum fuit percussa, Hic bis. Illic locus dictus est Massa & Meriba, Hic verò tantum מי מריבה *aquæ jurgii*. DISPUT. IX.

V. Si quæratur porrò, ad quam historiam respiciat Paulus? Responderi quidem potest non incommodè, ad utramque respexisse, cùm utraque typus fuerit istius mysterii. Sed præsertim ad primam mentem intendisse colligi potest, tum ex pœna, quæ murmurationem istam secuta dicitur v. sequenti, & aliam antecessit, tum ex eo, quod Petra dicitur eos secuta, quod apposite congruit aquis in itinere per desertum populum comitantibus.

VI. Quæritur porrò, Quænam fuerit Petra illa, ex qua biberunt? & quare *spiritualis* dicatur? Quidam volunt sic designari κατὰ τὸ ῥητὸν, & proprie, Petram mysticam, nimirum *Christum* ipsum, unde salutem hauriunt omnes Credentes, qui per divinitatem tunc ipsis aderat, & nusquam aberat, quique in toto itinere varia beneficia præstando eos comitabatur. Vel Deum ipsum, qui Petra & Rupes sæpe dicitur in Scriptura, cujus beneficio hunc potum consecuti sunt, ut præpositio ἐκ, non causam materialem notet, sed efficientem, ut alibi non semel; Sic ἐκ Πέτρας, id est *à Petra*, vel Deo, vel Christo eorum ductore in deserto, & aquæ istius authore. Sed minus apposite hoc dicitur, quia sic petra præcedens potius diceretur, quàm sequens, siquidem Christus præibat ut dux, non sequebatur ut comes Num. 9. 17. Deinde sic omnes verâ fide Christi fuissent facti participes, cùm omnes ex Petra ista biberint, quod dici nequit; Siquidem Deus in variis dicitur non complacuisse. Multo rectius ergo per Petram intelligitur Rupes materialis Deserti Horeb, quæ aquas fudit percussâ virgâ Mosis, ex qua populus dicitur bibisse, quia bibit ex fluentis ex ea exilientibus, quomodo bibere quis dicitur è dolio, ex quo vinum depromitur, metonymiâ causæ efficientis, vel subjecti. *Spiritualis* autem dicitur, non naturâ, vel usu, sed *significatione*, ut antea *cibus* & *potus*, quia symbolum erat Christi veræ rupis, ex qua fluxerunt aquæ salutares gratiæ.

VII. Petra autem dicitur ἀκολουθοῦσα, *sequens*, non quod saxum ipsum loco motum eos sequutum sit, quod absurde quidam finxerunt Rabbini. Sed, vel quia obsequebatur Israëlitarum desiderio, potum illis subministrando, ut

ut vult Photius, vel quia comitabatur eos peregrinantes in deserto, non quidem per se, sed in effectis, rivis scilicet ex petra manantibus. Et eo pertinet quod dicitur Psal.78.15. *Rupit petras in deserto, & potum dedit eis quasi ex abyssis magnis, & eduxit fluenta de Petra, & descendere fecit aquas tanquam flumina, & percussit Petram, & aquæ fluxerunt, & torrentes inundaverunt.* Uude Abarbanel, *Nullum est dubium, quin tanta copia aquæ eruperint, ut inde derivata fuerint flumina, & torrentes aquarum* &c. Ita recte dicitur Petra eos secuta, quia rivi aquarum fluentium è rupe eos insequebantur, & in stagna fuerunt collecti, ubicunque sunt castrametati. Unde toties Prophetæ, loquentes de effusione Spiritûs S. & gratiarum ejus sub aquarum symbolo, dicunt Deum daturum *stagna aquarum in eremo* eò alludentes If.35.6.& 44.3. Licet autem rivi isti ex Petra manantes secuti eos fuerint, nonnunquam Deus passus est eos exsiccari, sive ad castigandam ingratitudinem populi, sive ad exercendam ejus fidem, & locum dandum novo miraculo, quod facere decreverat, prius beneficium ad tempus substractum, renovando.

VIII. Porrò quia in posteriori miraculo mentio fit peccati Mosis & Aaronis ℣. 12. propter quod exclusi sunt ab ingressu Canaan, Quæri potest, quodnam illud fuerit, cum de eo pauca tradat Spiritus S. & talis ac tanta pœna infligi non potuerit, nisi magnam aliquam ob causam? Quæstio hæc non parum exercuit Interpretum ingenia, tam Hebræorum, quàm Christianorum, qui in varias sententias divisi fuerunt. Quidam ex recentioribus volunt, Mosem prorsus non peccâsse, & si quæ Scripturæ loca extent, quæ videantur docere illum peccâsse, alia vicissim esse, quæ doceant illum non propter peccatum suum punitum esse ut Deut. 3.26. *Iratus autem fuerat Dominus contra me propter vos*, & Psal. 106.32. *Irritaverant etiam eum juxta aquas Meriba, & malum fuit ipsi Mosi propter eos.* Et si peccatum ipsi tribuitur, quando dicitur *Rebellâstis, prævaricati estis, non credidistis, non me sanctificâstis*, id simile esse ei quod dicitur Jos.7.1. de peccato Achanis, quod toti genti tribuitur, licet illius solius fuerit, *Et prævaricati sunt filii Israël prævaricationem in anathemate.* Sed Textus ipse sacer repugnat, qui toties & tam expresse peccatum hoc Mosi & Aaroni tribuit in particulari, distincte à populo, Num.20.12. *Non credidistis mihi ad me sanctificandum coram populo*, Sic c.27.14. dicuntur *rebellâsse*, & Deut.32.51. & Psal.106.33. *Exacerbârunt spiritum Mosis*, ideo *distinxit labiis suis*, id. dubius omnino hæsitavit per diffidentiam, vel loquutus est in exacerbatione sua, id. parum convenienter officio suo. Quamvis vero occasio pœnæ Mosis fuerit contentio populi, ex qua dicitur Deus iratus fuisse Mosi propter ipsum; hoc non obstat quominus propter proprium peccatum punitus fuerit.

IX.

IX. Non meliùs alii, ut *Abarbanel*, pertendunt quidem Mosem & Aaronem punitos fuisse propter peccata sua, sed Aaronem quidem ob peccatum vituli, Mosem verò propter negotium exploratorum terræ Canaan, quia Moses illos emittendo, de suo addidit, quæ nec Israëlitæ petierant, nec Deus mandaverat, *Ut considerarent populum, qui in terra habitabat, utrùm fortis esse: an debilis, paucus an multus, & quales urbes in quibus habitabant* &c. Num. 13. 3. 19. 20. Quia hoc est apertè obloqui Spiritui Sancto, qui quoties agitur de ista pœna, peccatum Mosis & Aaronis expressè refert ad aquas jurgii, ut innuat commissum esse hâc occasione, non aliâ quavis Num. 20. 12. & 27. Deut. 1. 37. & 3. 26. & 32. 51. Alii minùs rectè peccatum in eo collocant, vel quòd percusserint Petram, non verò tantùm ad eam loquuti sint, ut jusserat Dominus; Quia non alia de causa dixerat Mosi, accipe virgam, nisi ut alloquendo percuteret. Vel quòd non ex se ipsis, & sponte edixerint Petræ, ut daret aquas suas. Nam cùm hoc ipsum ex mandato Dei fecerint, quomodo illis imputaretur in peccatum? Imò peccassent graviter, si hoc citra mandatum tentassent.

DISPUT. IX.

Num. 13. 3. 19. 20.

X. Rectiùs ergo peccatum hoc refertur ad *incredulitatem* & *diffidentiam*, quam animo conceptam, exteriùs signo aliquo, vel vultu, vel gestu, aut sermone prodiderint. Non quòd tam dubitârint de potentiâ divinâ, quàm de voluntate & affectu. An Deus vellet tam rebelli populo aquas dare; Cùm tamen Deus certò & absolutè, non conditionatè hoc promisisset. Diffidentia verò ista indicatur tum dictis, tum factis, *dictis* quidem, quum ait v. 10. *Audite ô rebelles, Num de Petra hac educemus vobis aquam?* quæ verba sunt dubitantis, cum absolutè & simpliciter dicere debuisset, *Petra, da aquas.* Ideo Ps. 106. 34. dicitur *distinxisse labiis suis*, id est, aliter protulisse verba Dei, quàm proferenda erant, dubitando de eo, quod securè asseri debuit tanquam à Deo promissum. Deinde *factis* in iterata Petræ percussione, quod hæsitationem Mosis testabatur, & fortè Deus ad fidem eorum explorandam non statim aquas dederat ad primam percussionem. Quicquid sit, certum est Mosem gloriam Deo non dedisse, non modò linguâ & opere, sed præcipuè corde, in quo latentem incredulitatem Deum respexisse dubitari nequit. Atque ita dicuntur non *sanctificasse* Dominum coram filiis Israël, id. populo dedisse causam dubitandi de ejus potentia & veritate; cum revocando illi in memoriam præterita miracula debuissent potius eos confirmare in fide tanti miraculi. Licèt autem Aaron nihil hìc dixisse, vel fecisse perhibeatur, in peccati consortium tamen venit cum fratre, quia tacuit, nec ipsum peccantem erexit & redarguit.

Ps. 106. 34.

XI. Sed ut ad mysterium pergamus, quod præcipuè hìc attendere nos vult Spiritus S. Inquirendum jam est, Quodnam sub hoc cortice latuerit. Hîc enim aliquid fuisse μυστηριῶδες, si Paulus expressè

DISPUT. IX.

presse non doceret, satis tamen ipsa rerum eventuumque natura demonstrat. Nam si nihil aliud Deus hic sibi proposuisset, quam populum suum salubri potu reficere, non ne poterat vel aquas cœlitus immittere, vel illum in locum fontibus & aquis irriguum deducere? Quid opus erat, vel Petram peculiariter ad hoc seligere, vel virgà uti ad eam percutiendam, ut aquæ ex ea exilirent? 2. Quid quod id ipsum, quod Mosi pollicetur se supra Petram constiturum, usque dum miraculum peractum esset, satis clarè ostendit, non alium quàm Dei Filium, qui Dux erat populi, hoc opus totum peregisse, nec ad alium, quàm ad ipsum hæc omnia respexisse. 3. Accedit, quod cum ex ipsa Judæorum sententiâ Christus sit finis & scopus totius Scripturæ, in quo Promissiones omnes, & Typi suam obtinent veritatem, non verisimile est hoc opus miraculosum, & tam eximium beneficium populo collatum, nullam ad Christum σχέσιν habuisse, cùm cætera omnia mystica fuerint, exitus ex Ægypto, transitus per mare, desertum, manna, columna nubis, & cætera, quæ populo contigerunt, quæ sanè Judæos convincere possunt, memorabile aliquod hic mysterium latuisse. Sed Christianis post Apostoli testimonium de eo adhuc dubitare est nefas.

XII. Ut verò mysterium hoc aperiatur, 1. vis locutionis, quæ hic usurpatur, est expendenda. 2. ejus significatio per collationem typi & τοῦ τυπωθέντος erit demonstranda. Quoad prius quidem, adeò est perspicua in se phrasis Apostoli, quum ait ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς, ut explicatione vix egeret, nisi importunitas Adversariorum hic aliquantulum immorari nos cogeret, qui, ut vim argumenti, quod ex hoc Oraculo elicimus pro genuino sensu verborum sacramentalium, declinent, magno molimine propositionis istius veritatem obscurare conantur, subjectum in prædicatum convertendo, & prædicatum in subjectum; quasi non legendum sit ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς, ut sita sunt verba Pauli, sed ὁ δὲ Χριστὸς ἦν ἡ πέτρα, ut sensus sit, non *Petra autem erat Christus*, ut naturalis dispositio verborum importat, sed *Christus autem erat Petra*, id. res per Petram significata, ut innuant, Petram, ex qua bibebant Israëlitæ, non fuisse Petram illam Horeb, ex qua aquæ exiliebant, sed mysticam & invisibilem, quæ eos comitabatur, illisque in omnibus necessitatibus succurrebat, Christum scilicet, qui tunc temporis aderat populo, tanquam dux itineris: Sic Bellar. lib. 1. Euchar. c. 11. Perron. de Euchar. Estius, Justinianus & alii non pauci.

XIII. Sed sensus hic convenire nequit, vel cum scopo Apostoli, vel cum serie sermonis, vel cum verbis ipsis de quibus agimus. Nam 1. Scopus Apostoli est deterrere Corinthios ab idololatria, fornicatione, & aliis similibus peccatis, exemplo veteris populi, propter similia peccata graviter puniti. Et ne sibi impunitatem pollicerentur, propter privilegia in Novo Testamento concessa, præ-

sertim

fertim propter falutaria dilectionis Dei pignora, Baptifmum fcilicet, & S. Cœnam, docet hac in parte etiam non inferiores effe ipfis Veteres, qui etiam habuerint fuum Baptifmum & fuam Cœnam, quibus tamen Deus non pepercerit peccantibus. Aut ergo argumentum Apoftoli non procedit, aut neceffe eft ut per cibum & potum, Petramque fpiritualem, intelligantur figna aliqua Veteribus data, pani quem frangimus, & poculo cui benedicimus, correfpondentia in genere facramenti feu figni facri. 2. Eadem debet effe ratio Petræ, quæ aliorum fignorum fuprà memoratorum, putà, maris, nubis, mannæ. At ifta materialiter effe intelligenda confentiunt omnes. Ergo pariter Petra ex qua bibiffe dicuntur. 3. De ea Petra loquitur, de qua biberant omnes Ifraëlitæ. At bibere de Chrifto, non potuit effe beneficium commune tam bonis quàm malis. Nam non poterat bibi Chriftus fub V. T. nifi per fidem, quam mali non habent. Nec juvaret refpondere, quod facit *Gerhardus*, id intelligendum hoc difcrimine, quod impii in typo duntaxat, pii verò in typo & fide fimul biberint. Nam quid eft *in typo bibere*, nifi *typum ipfum bibere*? Ergo Apoftolus loquitur de Petra illa, quæ typus fuit, & quidem de illa fola, quandoquidem unius tantum non duplicis Petræ meminit. 4. Verba ipfa Apoftoli fatis docent, fine inverfione, & prout difpofita funt, effe intelligenda, articulus enim ἀναφορικὸς ἡ δὲ πέτρα oftendit clarè, non aliam Petram innui, quàm eam cujus proximè mentionem fecerat, ex qua Ifraëlitæ in deferto biberant. 5. Ipfi Adverfarii fateri coguntur, Petram illam materialem fuiffe figuram Chrifti, & aquam inde manantem figuram fanguinis ejus. *Non negamus*, inquit Bellarm. l. c. *quin Petra illa materialis figura fuerit Chrifti, & aqua ex illa manans figura fanguinis ejus, ut non negamus fpecies panis & vini effe figna Corporis & Sanguinis Chrifti, fed negamus per ifta verba, Petra erat Chriftus, hanc defignari figuram.* Sed cum nullus alius fit Scripturæ locus unde id probari queat, vel pro libitu fingitur, vel ex hoc loco neceffariò colligitur.

XIV. Nec hîc nos movere debent rationes duæ, quæ afferuntur ab Adverfariis ad confirmationem fententiæ fuæ, tum quod vocetur *fpiritualis*, tum quod dicatur *fecuta Ifraëlitas*, quod competere nequeat Petræ materiali. Nam jam infinuavimus, Petram iftam fpiritualem dici eodem fenfu, quô manna *cibus fpiritualis*, non *fubftantia*, fed *fignificatione*, *propter intelligibilem utriufque fignificationem*, ut loquitur Auguft. tr. 26. & 45. in Jo. Et fi fecuta dicitur Ifraëlitas, hoc non debet intelligi de ipfa Petra, quafi eos ponè fequeretur, aut portatilis effet in finu Mariæ, ut fomniârunt quidam Rabbini, fed refpectu rivorum, quos fundebat, qui caftra illorum comitabantur, ut fic haberent *Petræ aquatilem fequelam*, ut ait Tertull. *de Patientia.*

XV. Affertâ verò Propofitionis iftius veritate, videndum eft ulterius,

Quomodo Petra ista fuerit Christus. Hoc autem non intelligi *literaliter* per conversionem aut transmutationem, sed *sacramentaliter* & *metonymicè*, per meram significationem & obsignationem relativam, non propriâ locutione, sed tropicâ & figuratâ, res ipsa clamat: cùm disparatum de disparato, qualia sunt Christus & Petra, de se invicem propriè prædicari non possint, fatentibus ipsis Adversariis. Ergo nihil aliud est, *Petra erat Christus*, quàm significabat Christum, vel erat signum Christi, perinde enim est sive in copula, sive in prædicato tropus ponatur, & res eòdem redit, ut per metonymiam signo detur nomen rei significatæ, tum propter analogiam, tum propter unionem ex ordine Dei in usu legitimo. Nec aliter intellexerunt Veteres, Tertull. lib. de Patientia, *Petra illa erat Christus*, hoc est, *significabat Christum*. August. sæpius hoc repetit quæstio. in Levit. q. 57. *Petra erat Christus, non per substantiam, sed per significationem.* Et Epist. 102. *Petra erat Christus, quia significabat Christum.* Sic lib. 18. de C. D. c. 42. cont. Adver. Leg. c. 6. tr. 63. in Joan. & alibi non semel. Hoc agnoverunt Basilius de Sp. S. cap. 14. Ambrosius in Psal. 38. Theodoretus, in Exod. 9. 28. Primasius in 1. Cor. 10. & alii non pauci. Imò saniores ex Adversariis hoc non diffitentur, Lyranus, *Petra erat Christus, scilicet figurative, eo modo loquendi, quo imago Herculis Hercules nominatur.* Glossa Interlinearis *spiritualem Petram* interpretatur, *quæ Christum significat*, & Marginalis, *Petra autem, solet res quæ significat, nomine rei quam significat, nominari, Petra Christus.* Aug. *in signis diversis eadem fides, ibi Petra Christus, nobis quod in altari ponitur est Christus; si speciem visibilem attendas, aliud est, si intelligibilem significationem eundem potum biberunt.* Thomas *non per essentiam, sed per significationem.* Carthus. *non essentialiter, sed figurativè.* Gagnæus *Christum significabat.* Justin. in h. l. *Petra erat Christus significatione & symbolo.* Nec alio modo ipse Lutherus ad Waldenses, *Hic fides me cogit, ut verbum est interpreter significat*, hoc modo, *Christus est significatus per corpoream Petram Mosis.*

XVI. Hunc autem genuinum esse locutionis istius sensum, ex aliis compluribus ejusdem generis locutionibus, quæ non alium sensum possunt admittere, perspicuè colligitur. Nihil usitatius est in Scriptura, quàm ut verbum *est*, ponatur pro *significat*, ut *septem candelabra sunt septem Ecclesiæ* Apocal. 1. *Ager est mundus, semen est Verbum* Matt. 13. *septem vaccæ sunt septem anni* Gen. 41. *ossa sunt domus Israël* Ezech. 37. & passim in parabolis & similitudinibus. Sed præcipue quoties de Sacramentis agitur, quæ in significatione consistunt, non aliter loqui amat Spiritus Sanctus, nec melius & convenientius loqui posset, quàm tropicè. Sic *Circumcisio dicitur fœdus* Gen. 17. 10. i. e., signum fœderis, Deo ipso interprete ℣. 11. & Rom. 4. 11. *Agnus transitus* Exod. 12. 11. id est, ejus memoriale Exod. 13. 9.

Baptismus

Baptismus lavacrum regenerationis, Tit. 3. *Calix N. Testamentum* Luc. 22. & sim. quæ vel nullum sensum habent, vel figuratum & tropicum postulant. DISPUT. IX.

XVII. Atque hinc invictè ostenditur, quis debeat esse sensus verborum sacramentalium vexatissimorum, *Hoc est Corpus meum.* Ut enim Petra dicitur Christus per significationem; Ita & pariter *Panis*, qui per pronomen *hoc* designatur, nec ovum ovo similius est, quàm duæ istæ locutiones inter se conveniunt. Scio hic *Cornelium à Lapide* cum *Bellarmino*, & *Tirinum*, qui eos sequitur, discrimen aliquod afferre, quod revera Petra non possit dici de Christo nisi typicè & significativè, quia sint disparata, quæ non possint propriè de se prædicari; sed in ista propositione non dicat Christus, panis est Corpus meum, sed *Hoc est Corpus meum, usurpando pronomen demonstrativum* Hoc, *quod non sit quid repugnans aut disparatum à Corpore Christi, cùm designet indeterminatè id quod latet sub speciebus panis, quod potest esse divinâ virtute, tam Corpus Christi, quàm substantia panis; Unde potest, imò debet Corpus Christi propriè accipi, quando, affirmante Christo, de hoc prædicatur.* Sed quàm bene statuunt disparatum de disparato non posse prædicari, Tam certò sententiam nostram confirmant; Cùm hoc de alia re intelligi non possit, quàm de pane. 1. quia non aliud per *hoc* intelligi potest, quàm id quod Christus ceperat in manus suas, cui benedixerat, quod fregerat, & quod tradiderat discipulis suis; At id panis erat, & non aliud quid. Unde Paulus 1. Cor. 10. 26. *Panis quem frangimus*, & c. 11. 28. vult quemque se probare, quoties *panem* istum edit *&c.* 2. idem probatur ex analogia aliorum Sacramentorum, ubi commutatio fit sæpe nominum; ut nomen signati signo, & vice versa nomen signi signato tribuatur, ut jam visum. 3. Status Apostolorum non alium sensum postulat, videbant Christum mensæ accumbentem, & panem præ manibus habentem, tanquam duo subjecta realiter diversa, quorum unum proinde non poterat propriè esse alterum; audiverant similes plures locutiones tropicas à Christo usurpatas, *Ego sum vitis, janua*, &c. quas in parabolis subinde repetierat; Jamjam celebraverant Pascha, ubi multiplex locutio figurata occurrebat in Agno, & in azymis; Quid proclivius ergo fuit, quàm in simili planè negotio phrasim istam eodem modo intelligere?

1. Cor. 10. 26. & 11. 28.

XVIII. 4. Non potest intelligi per *Hoc*, Corpus Christi, Nam, præterquàm quòd sic dedebit concipi Corpus Christi latere sub speciebus panis ante prolationem verborum, quibus demum fit transubstantiatio, contra eorum hypothesim, sensus propositionis erit absurdus, resolvendæ scil. in istam, *Hoc*, id est, *Corpus meum, est Corpus meum.* Deinde verba ipsa erunt speculativa & demonstrativa, non practica & operativa, ut volunt. 5. Non potest indeterminatè

minatè significare id quod latet sub speciebus panis, nam ut in enunciatione vera attributum conveniat subjecto, ipsum subjectum debet determinatè exprimi, vel designari. Deinde cùm nihil hìc occurrat nisi vel panis, vel Corpus Christi, nam species, quæ sunt mera accidentia, non posse constituere subjectum enunciationis, nemo ut opinor diffitebitur; Nec possit esse Corpus, ut jam dictum, necessariò panis est intelligendus. Nam quod ad *individuum vagum*, quod hìc nonnulli somniant, tam est absurdum, ut vix refutatione indigeat. Nam non posset designari pronomine demonstrativo, *Hoc*, quod necessariò certum aliquod & determinatum individuum indicat; Et licèt individuum vagum aliquando sit respectu nostri, nunquam tamen tale potest esse respectu sui, quia debet esse substantia quædam certa & determinata. Ea verò cùm non possit esse Corpus Christi, debet esse alia substantia, quæ cùm non sit realiter Corpus Christi, non potest nisi figuratè & tropicè dici Corpus Christi, ut Petra non dicitur Christus nisi significativè.

XIX. Ad pleniorem verò istius veritatis illustrationem, non parum juvabit consideratio *Regularum* variarum, ex quibus sensus literalis à metaphorico, & metaphoricus à literali potest discerni, quod quanti sit usûs in variis quæstionibus Theologicis, & præsertim in doctrina de Sacramentis, neminem latere potest: Nam ut non sine magno periculo locutiones propriæ & literales mutantur in metaphoricas & figuratas; Ita non minus est periculum, locutiones metaphoricas mutare in proprias & literales, quod visum in Anthropomorphitis, verba Scripturæ de membris humanis Deo attributis ad literam sumentibus, cùm tamen ἀνθρωποπαθῶς dicta, deberent θεοπρεπῶς intelligi, & in Judæis propriè & literaliter accipientibus de Regno terreno & temporali Messiæ, quæ mysticè & figuratè erant intelligenda. Ad scopulum hunc declinandum faciunt sequentes Regulæ. Prima, *Quoties proprietas literæ contradictionem vel impossibilitatem evidentem inducit, verba figuratè sunt intelligenda*; Quia cùm mens humana non possit concipere eodem tempore rem esse & non esse, nec conciliare ea quæ sibi invicem opponuntur, ad figuram confugere tenetur, juxta quam sensum convenientem verbis assignare potest. Ex hac regula verba sacramentalia figurata esse constat; Cùm enim ad literam sumpta contradictionem manifestam involvant, nimirum illud quod panis est, esse Corpus Christi, & illud quod est petra, esse Christum, quia intellectus noster nequit ex duabus istis ideis panis & Corporis, petræ & Christi unicam efformare, cogitur ad figuram recurrere, ut sensus commodus & rationalis habeatur.

XX. Secunda Regula est Augustini lib. 3. de Doct. Christ. c. 16. *Qua locutio flagitium vel facinus videtur præcipere, figurata est*, quam verbis sacramentalibus applicando, *Christus dixit*, inquit, *nisi manducaveritis Carnem*

nem Filii hominis, & nisi biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, videtur jubere flagitium, Est ergo figurata. Cùm ergo in literali sensu aliquid occurrit, quod vel præceptis Dei adversum est, vel Majestati Dei & Christi injurium, necessariò ad figuram recurrendum, quia Verbum Dei nihil habere potest, quod non conveniat sanctitati ejus, & quod non deceat ejus majestatem & gloriam. Jam in hoc argumento, dicere panem esse literaliter Corpus Christi, & Petram Christum, idea parum conveniens & sanctitati & majestati Christi in mentibus nostris formatur; id enim dicitur esse Christus, quod est insensibile & inanimatum, & Corpus Christi, quod indiscriminatim tam à bonis quàm à malis comeditur, & innumeris accidentibus exponitur, quæ Filii Dei gloriâ penitus sunt indigna. Tertia, *Quando subjectum, de quo agitur, non modo potest figuram admittere, sed eam necessario postulat;* quia conceptus & verba sequi debent rerum naturam, & ad eam de[illegible]dam usurpantur. Ita quum signo datur nomen rei quam significat, pignori nomen rei ad cujus confirmationem datur, & medio nomen rei, quam nobis communicat; nemo dubitat locutiones istas esse figuratas, quod non semel Augustinus observat Epist. 102. *Res quæ significat, nomen accipit rei quam significat; sic Spiritus Sanctus vocatur columba, & petra Christus.* Jam notum, sacramentum Eucharistiæ non modò esse signum, quod repræsentat Corpus Christi, pignus externum & visibile, quod ejus possessionem invisibilem & spiritualem confirmat, non modò medium, quod illum nobis communicat, & quô vis ejus in nobis exeritur; sed omnes istas σχέσεις signi, pignoris, & medii conjungere, in similitudine quam habet cum Corpore Christi, unde dubium esse non potest, quin Corpus Christi figuratè tantùm propter rei significationem dicatur.

DISPUT. IX.

XXI. Quarta, *Quum videmus figuratam locutionem usurpari in subjectis similibus illi de quo quæstio est, certo colligere licet, figuratam in eo occurrere locutionem;* quia de simili simile judicium, nec dubitari potest, quin homines eodem modo loquendi utantur circa res easdem. Ita quum Circumcisio vocatur fœdus Dei, quia ejus erat signum, & Agnus Pascha seu transitus, quia erat ejus memoriale; quum audimus Judæos loquentes de pane, quem comedebant in Paschate, in cujus locum substituit S. Cœnam, *hic est panis miseriæ, quem Patres vestri manducaverunt in deserto.* An mirum videbitur Christum dixisse, panem esse Corpus suum, & Paulus Petram esse Christum? Sic Augustinus contra Adimantum c. 12. ad inveniendum verum sensum istius locutionis Mosis, *Sanguis est anima,* recurrit ad exempla locutionum figuratarum, in quibus signa sumunt nomina rerum quas significant, & dat isti locutioni sensum metaphoricum, scilicet quòd sanguis sit signum animæ, quia Paulus dixit quòd *Petra est Christus,* quia illum significabat, *Et Christus*

 non

non dubitavit dicere, hoc est Corpus meum, quum dabat signum Corpori sui.

XXII. Quinta est Chrysostomi, qui homil. in hæc verba *Pater si possibile est* &c. tradit non esse hærendum in terminis, sed respiciendum esse scopum loquentis, causam & occasionem sermonis ejus, & quærendum sensum latentem, quibus addimus conditionem & statum Auditorum ad quos fit sermo; Nam si ista omnia nos ad figuram ducunt, dubium non est quin figurata sit locutio. Jam si expendamus verba sacramentalia quoad istas circumstantias, deprehendemus scopum & intentionem loquentis, causam & occasionem sermonis, & dispositionem ac statum Auditorum figuram exigere: Christus enim non alium sibi scopum proponit, quàm Sacramentum dare Ecclesiæ communionis suæ cum fidelibus, ad quod requiritur quidem præsentia quædam objecti, non tantùm contemplationi, sed etiam conscientiæ expositi, ut recipiatur; sed non præsentia corporalis quoad substantiam, quatenus caro & sanguis principia sunt salutis, pacis & vitæ, non in genere causæ physicæ, quæ agit per contactum & indistantiam loci, sed in genere causæ meritoriæ & moralis, quæ operatur non modò quum adest, sed etiam quum abest, imò quum nondum extat in rerum natura. Occasio etiam sermonis fuit institutio S. Cœnæ in locum Paschatis, ubi locutiones figuratæ occurrebant variæ. Denique status discipulorum talis erat, ut non possent aliter exponere verba Christi, ut alibi est à nobis ostensum in Institut. Elenct. P. III. Loc. XIX. Q. XXVI.

XXIII. Atque ex his satis superque patet sensus Enunciationis Paulinæ, & identitas ejus cum verbis sacramentalibus. Nunc paucis ratio significationis, & mysterii in ista Petra latentis est aperienda. Primò mirum videri non debet Christum in Petra adumbrari; nam etiam extra Sacramenti rationem Deus sæpissimè sub hoc symbolo designatur, non modò respectu sui, propter naturæ suæ æternam firmitatem & durationem, sed & ratione nostri, quia est arx & locus munitus adversus hostes Psal. 18. 3. & 31. 3. & invictum & immobile Ecclesiæ fundamentum, quod illi dat τὸ εἶναι [illegible] ἑδρῦειν ἀσάλευτον Isa. 28. 16. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 6. ita ut portæ inferorum non possint prævalere adversus Ecclesiam huic Petræ inædificatam Mat. 16. 18. Hinc Paulo Christus vocatur *fundamentum* 1. Corint. 3. 11. & Psal. 118. 22. *lapis angularis*, quod Bernardus explicat eximiè Serm. 61. in Canti. *Quid non boni*, inquit, *in hac Petra? In Petra exaltatus, in Petra securus, in Petra firmiter sto, securus ab hoste, fortis à casu, Et revera ubi tuta firmaque infirmis securitas, nisi in vulneribus Servatoris? Tanto illic securior est habitatio, quanto ille potentior est ad salvandum, fremit mundus, perit corpus, Diabolus insidiatur, non cado, firmatus sum enim super firmam Petram.*

XXIV. Sed quia Paulus peculiariter seligit Petram istam, ex

qua

qua aquæ fluxerunt, analogiæ ratio cum ea hìc unicè attendenda, quæ multiplex esse potest. Nam ut Petra potissimum à Deo eligitur ad aquas populo suppeditandas, quæ non modo in se aquas non continet, sed cui nihil magis repugnat in speciem, quàm aquas dare, nam ex aliis quidem corporibus aquæ elici possunt, sed ex lapide vel petra nequaquam. Ita nihil absurdius videbatur carni, quàm ex Crucifixo salutem petere, id est ex morte vitam, ex miseria felicitatem, ex maledictione benedictionem. Unde Christus dicitur scandalum Judæis, stultitia Græcis, sed Vocatis sapientia & potentia Dei. 2. Rursus ut ex Petra aquæ fluxerunt. Ita Christus fit suis fons saliens in vitam æternam, qui ex se aquas gratiæ & salutis fundit copiosissime. Unde toties apud Prophetas sub symbolo aquarum beneficia salutaria Christi, & dona Spiritus Sancti adumbrantur Isa.42.& 44. Ezech.36. Zach.13.1. Joann.4.& 7.3. Sed ut Petra non dedit aquam nisi percussa. Et ex illa percussa exilierunt aquæ affatim, quibus reficiebantur Israëlitæ. Ita ex Christi crucifixi latere manavit sanguis & aqua, quibus reficiuntur Credentes in deserto mundi, tendentes ad terram promissionis, id est cœlum. Cum enim Deus nihil peccatori indulgere posset, nisi placatus satisfactione Filii, prius eum percuti oportuit & affligi, ut castigatio pacis nostræ super eum poneretur, & ex ejus vibicibus salutem consequeremur. 4. Sed ut Petra percussa fuit virgâ Mosis. Ita Christus non modò percussus fuit à Judæis, quorum figuram gessit Moses, sed præcipuè à virgâ Legis, cujus ille Minister fuit, id. maledictione & pœnis à Lege denunciatis Is.53.4.5. Gal.3.13. 5. Petra percussa magnam copiam aquarum fudit, quæ abunde suffecit populo. Ita Christus qui fons est inexhaustus salutis, in quo plenitudo est omnis gratiæ, copiosissime aquas istas salutares id. dona Spiritus ex se fundit, quæ non uni vel alteri, sed toti Ecclesiæ abunde sufficiant Jo.1.16.& 4.14.& 7.37. Hinc dicitur factus nobis à Patre sapientia, justitia, &c. 1.Cor.1.30. & esse omnia in omnibus Col. 3.11. 6. Ut nihil suavius potuit esse Israëlitis in deserto, & locis illis calidis, quàm fontes aquarum, quibus possent dulci salientis aquæ sitim restinguere rivo. Ita nihil salubrius, nihil gratius fidelibus in deserto mundi arido & æstuoso, quàm fontem aquæ salientis penes se habere, quô reficiantur in æstu suo.

Disput. IX.

Is.42.& 44. Ezech.36. Zach.13.1. Joan.7.3.

Is.53.4.5. Gal.3.13.

Joan.1.16. & 4.14. & 7.37.

XXV. 7. Ut Petra aquas fudit non ad momentum, quæ postea arescerent, sed perpetuò, quamdiu populus in deserto peregrinatus est, unde dicitur secuta populum, in rivis scilicet ex illa manantibus. Ita Christi sanguis, & dona gratiæ omnia tempora & loca permeant, nec unquam arescunt & deficiunt, sed perpetuò fideles comitantur in deserto hujus mundi ad eos sustentandos. Nec modò adest fidelibus suis per dona, quæ illis affatim suppeditat, sed ipse præsentiâ suâ eos dignatur, nec tam sequitur, quam comitatur & præit, ne quicquam ipsis desit in via,

quæ

quæ ipsis emetienda est. Ut hic duo maxima fidelium privilegia designentur, *Perseverantia gratiæ*, & donorum Dei perpetuitas, & *Christi ipsius præsentia*, juxta quam se pollicetur fore nobiscum usque ad consummationem seculorum Matt. 28. 28. Licet verò patiatur aliquando ad castigandam ingratitudinem, & exercendam suorum fidem, aquas istas salutares subtrahi utcunque ad tempus, ut in deserto; nunquam tamen absolutè illas ipsis denegat, sed vult ut precibus nostris eum veluti percutiendo fidei & pœnitentiæ studiô eas eliciamus.

XXVI. Cæterum in hac collatione multiplex discrimen etiam observari potest. Petra Mosis fuit inanima & ἄλογος: Sed Christus est Petra viva, & vivifica ac rationalis. Illa in sinu suo aquas non habuit: Sed Christus est fons vitæ, ex cujus plenitudine haurimus omnes gratiam pro gratia Joann. 1. 17. Illa sitim corpoream sedare potuit ad tempus, sed non in perpetuum: Sed Christus ita nos potat aquâ salutari suâ, ut qui semel ex eo bibit, non sitiat amplius, sed fiat in eo fons saliens in vitam æternam Jo. 4. 14. Illa sequi non potuit Israëlitas; Sed Christus perpetuò illos comitatur, ut Author & Consummator fidei, qui eos redemptos ex Ægypto spirituali, & per mare rubrum sanguinis sui traductos, lampade Verbi in deserto mundi deducit, mannâ cœlesti nutrit, aquis salutaribus potat & reficit, donec ad Canaanem cœlestem perveniant, ubi *qui est super thronum obumbrabit illos, non esurient, nec sitient amplius, nec Sol occidet unquam supra eos, quia Agnus, qui est in medio throni, pascet eos, & deducet, non ad rivos, sed ad vivos & perennes fontes aquarum, & absterget omnem lachrymam ab oculis ipsorum* Apoc. 7. 16. 17. Γένοιτο.

FINIS.

DISSER-

DISSERTATIO THEOLOGICA. DISPUT. X.

D E

SERPENTE ÆNEO.

I. UT inter illuſtres Veteris Teſtamenti Typos, quibus mors Chriſti & ejuſdem beneficia nobis adumbrata ſunt, meritò reponitur Serpens æneus, cujus hiſtoriam Moſes proponit Numer. 21. & myſterium nobis aperit Chriſtus Jo. 3. Ita ſedula ejus contemplatio non poteſt non maximi eſſe usûs, cùm ad variorum myſteriorum Euangelicorum cognitionem, tum ad piorum omnium inſtitutionem & ſolatium. Hæc ratio nos movit, ut Exercitationibus præcedentibus de tribus Miraculis, in gratiam populi Iſraëlitici in deſerto patratis, *Baptiſmo* ſcilicet *Nubis & Maris*, *Manna*, & *Petra*, brevem hanc de *Serpente æneo*, in quo non minus Dei gratiæ & virtutis miraculum occurrit, Diſſertationem adderemus, quam ad duo Capita revocabimus; In primo hiſtoriæ veritatem in typo, in altero ejuſdem myſterium in antitypo, cum bono Deo, expenſuri ſumus. In utroque malum peccati & pœnæ erit attendendum cum remedio miraculoſo à Deo exhibito.

II. Hiſtoria refertur à Moſe Numer. 21. ubi recenſet populum poſt ſuppeditatam aquam è petra in Kades, cùm inde ad montem Hor proficiſceretur, & non rectâ viâ, ſed per tædioſas circuitiones terræ Idumæorum pergendum ſibi videret in terram Canaan, atque ita diutius in deſerto oberrandum, ex impatientia in duras & graves contra Deum & Moſem voces denuò erupiſſe. Undè irâ commotus Deus ſerpentes venenatos & noxios in eos immiſit, quorum morſibus lethiferis magna populi multitudo concidit. Verùm cùm peccatum ſuum agnoſcerent & confiterentur Iſraëlitæ, atque apud Moſem deprecarentur, Deus ad Moſis preces motus, ſalutis remedium illis præbuit, dum juſſit Moſem ſerpentem æneum conflare, & eundem publicè in eminenti loco erigere, additâ hac promiſſione; fore ut omnes morſi eum adſpicientes, ſanarentur; Quod eventus comprobavit, ſiquidem, Moſe mandato divino obſequente, quotquot ſerpentem hunc æneum adſpexerunt, ſanati ſunt. *Num. 21.*

Disput. X.

Peccatum Israëlitar. III. Ubi primò occurrit consideratio peccati Israëlitarum, postmodum verò pœnæ à Deo illis propterea inflictæ. Peccatum consistit in murmure, quô in Deum & Mosem insurrexerunt, sive propter itineris incommoda & prolixitatem populo defatigato & fatiscente, sive propter aquæ & cibi penuriam manna fastidiente, & sitim ac famem sibi adnexas prætexente, licet abunde Deus illi prospexisset quoad utrumque, *Loquutus est populus contra Deum & Mosem, ad quid ascendere nos fecisti ex Ægypto, ut moreremur in deserto; Non est enim panis neque aqua, & tædet animam nostram super pane levi.* Num. 11. 5. Quod Apostolus exponit

1.Cor.10.9. per tentationem 1.Cor.10.9. *Ne tentemus Christum, sicut illi tentârunt & à serpentibus perierunt.* Tentâsse dicuntur Christum, quia Christus erat Jehova dux populi in deserto, & in eo tentârunt, quod murmurando in dubium vocabant ejus potentiam, quasi in deserto non posset eos alere, & ejus fidelitatem, quasi non vellet promissis stare, fastidientes & nauseantes impia ingratitudine eximium cibum & potum, quem Deus illis affatim

Et pœna. suppeditabat; *Pœna* proponitur in immissione serpentum ignitorum innumeros ex populo exitiali veneno suo & lethifero morsu occidentium.

Quid fuerint Serpentes igniti. IV. Ut verò de serpentibus istis in antecessum aliquid dicamus; Non opus est ut refellamus eorum figmentum, qui pertendunt Diabolum in serpentem transformatum hanc stragem fecisse. Vel qui volunt fuisse speciem morbi, qui exiguos angues in corporibus Israëlitarum producebat, gravissimas inflammationes in iis excitantes, cujus morbi genus peculiare fuerit iis, qui circa mare rubrum degebant, nec ullis unquam aliis obtigerit, ut Agatharcides narrat apud Plutarch. Sympos. lib. 8. quæst. 9. Verba enim Textûs sacri vanitatem istius figmenti satis probant, nec patiuntur dubitare, quin veri serpentes fuerint, à Deo immissi ad pœnam populi. Duplici autem nomine à Mose insigniuntur נחשים & שרפים. Prius generale est nomen serpentum; posterius bifariam exponitur; Quidam volunt esse adjectivum, quô designetur eorum qualitas, ut ita vocentur vel à colore ignis, quem præ se ferebant, vel potius ab effectu, quòd morsu vel flatu inducerent calorem intensissimum & adurere viderentur à שרף quod est *urere*, quò respexit Onkelos qui reddit חיון בלן *serpentes urentes.* Sic R. Salomon & R. D. Kimchi, *qui urunt hominem veneno dentium suorum* vel *halitu oris sui.* Et in Zohar libri Num. fol. 88. *Quia contra Deum & Mosem murmurârunt ex æquo; Ideo immisit in eos serpentes comburentes eos instar ignis, igne ingrediente in os ipsorum, ut conciderent & morerentur.* Alii volunt שרף peculiarem designare serpentum speciem, & priori voci generali per appositionem addi; & sic innui quos Græci πρηστῆρας & καύσωνας vocant, vocibus ad amussim Hebraïcæ respondentibus, nam שרף verbum idem

idem est, quod vel ἐμπρῆσαι vel καταχαῦσαι, de quibus Lucan. lib. 9. Disput. X.

Oraque distendens avidus spumantia Prester.

Quos idem esse vult Dioscorides cum *dipsadibus* à siti, quam veneno suo accendunt, sunt qui serpentes alatos designari putant, quos ex Lybia Cicero l. 1. de Natura Deorum & Josephus l. 2. Antiq. c. 5. ex Arabia verò in Ægyptum volare scribunt *Mela, Solinus, Ammianus*. Ideo Isi. 30. 6. Ægyptus vocatur Terra, in qua est vipera שרף מעופף & *Saraph volans*. Tales verò *hydri* habere speciem, observat Herodotus lib. 3. τῶ δὲ ὄφιος ἡ μορφὴ, ὁκοίηπερ τῶν ὕδρων, *serpentis vero forma qualis hydrorum*: Hinc Celeberr. Bochartus non sine magna verisimilitudine conjicit per שרף designari *hydrum*, vel *chersydrum*, qui virus habet acerrimum & nocentissimum, morsu suo adurens quicquid attingit, de quo Virgilius lib. 3. Georg. Is. 30. 6.

Postquam exhausta palus, terræque ardore dehiscunt,
Exilit in siccum, & flammantia lumina torquens
Sævit agris, asperque siti, atque interritus æstu.

Sed quocunque modo exponatur vox, certum est malignos & summè venenatos notari serpentes, qui morsibus suis multos ex populo enecârunt. *An fuerint naturales, An miraculosi?*

V. Non opus est autem anxiè quærere, An serpentes isti naturales fuerint, an miraculosi? An in deserto extiterint, an aliunde fuerint accersiti? licèt enim constet ex Scriptura, desertum tales serpentes plures habuisse, unde Deut. 8. 15. dicitur locus serpentum & scorpionum; dubium tamen non est, quin aliquid miraculosum & extraordinarium agnoscendum sit in tantâ copiâ, quæ tam celeriter Israëlitas invasit, quod non obscurè innuit Scriptor sacer, dum ait *misisse Dominum in populum serpentes ignitos*, insinuans, hos serpentes vi quadam θεηλάτῳ excitatos fuisse, vel aliunde accersitos, ad pœnas de populo contumaci sumendas. Quo modo in Ægypto ranæ ex naturali loco suo, ex fluviis, rivis & paludibus excedentes totam terram cooperuerunt, ita ut etiam superiora ædium tabulata conscenderent. Quò pertinet quod Sapi. 16. 5. de serpentibus à Deo immissis dicitur, *quando illis supervenit*, scilicet velut ex improviso, *sævus bestiarum furor, & morsibus tortuosorum anguium sunt absumpti.* Scio Hebræos censere, naturales fuisse istos serpentes, & miraculum in eo tantùm positum esse, quod cùm serpentibus & scorpionibus desertum illud scateret, illi tamen hactenus eis nocere non potuissent, Deo eos cohibente vel occidente, adeo ut totis 40. annis, quibus Israëlitæ errârunt in deserto, ne unus quidem ab illis læsus fuerit; Et in eam rem referunt Rabbinorum Traditionem, in *Bemidbar Rabba* sect. 1. septem nubes cinxisse Israëlitas in deserto, unam supernè, alteram infernè, quatuor ad quatuor plagas Mundi, unam denique, quæ eos præcedebat percutientem ipsis

Deut. 8. 15.

Sapi. 16. 5.

ipsis serpentes & scorpiones, æquantem montes & valles, comburentem spinas & sentes, & ascendere facientem fumum, quem cùm videbant Reges Orientis & Occidentis, dicebant, quis est iste qui ascendit è deserto Cantic. 3. 6. Et hanc nubem peculiariter ad hoc miraculum fuisse destinatam. Sed cùm protulissent & effutiissent injuriosa verba, in rem quæ maximo illis erat & ornamento & emolumento, Deum emisisse in illos serpentes istos adurentes, qui in deserto erant. Sed ut hæc finguntur ἄτερ γραφῆς, ea proposuisse est refutâsse.

V. Si jam quæritur, cur Deus hanc pœnam in ipsos immiserit? Respondetur rectè fuisse hoc pacto castigatam eorum ingratitudinem, ut sentirent, quantæ stultitiæ fuisset contra Deum insurgere, cùm impares essent serpentibus. Unde ad eos humiliandos optima fuit ratio contemtim serpentes opponere ad conflictum, qui eos suæ infirmitatis convincerent. Secundò mirabilis etiam occurrit Dei dispensatio, pœnam peccato respondentem inducendo, ut serpentibus punirentur, qui serpentum virulentiam imitati erant. Murmuratores enim & detractores dicuntur *acuere linguam suam sicut serpentes, & mordere, & venenum aspidum sub labiis habere* Ps. 140. 4. & Eccl. 10. 11. maledicus seu blasphemus à Salomone confertur cum serpente, qui mordet non incantatus. Unde colligitur morsu serpentum justè punitam fuisse in populo Israëlitico mordacis linguæ procacitatem: Sic sanguinem sanguine punit Gen. 9. gladium gladio, vastationem vastatione, adulterium adulterio 2. Sam. 12. 11. Isa. 33. 1. Sitim siti, projectionem infantium in fluvium dejectione in mare Exod. 14. ut per quæ quis peccat, per eadem puniatur, ut in pœna imago peccati, & justitia supplicii facilius agnoscatur.

VI. Sed quia Deus in pœnarum inflictione non quærit hominum πανωλεθρίαν, sed vult ut hisce flagellis domiti & correcti sapere incipiant, & in gyrum obsequii divini cogantur: Ideo statim atque Israëlitas sui peccati pœnituit, Deus etiam remedium sanandis eorum vulneribus dedit, ut se misericordem & clementem erga populum ingratum & σκληροτράχηλον exhiberet. Et ut antea in baptismo nubis & maris symbolum *vivificationis* & cujusdam veluti resurrectionis dederat; In manna verò & Petra pignus *conservationis* & *nutritionis*: Ita in serpente æneo signum *sanationis* dare voluit, quo scil. testatum faceret, in se reperiri quæcunque necessaria erant ad populi commodum & εὐζωίαν, ad vitam obtinendam, conservandam, & sanandam.

VII. Remedium autem à Deo præscriptum fuit serpentis ænei confectio, & in perticam erectio, ut ab omnibus posset conspici. Nihil minus consentaneum primo intuitu, & à ratione alienius, quàm serpentem æneum fabricari, cujus aspectus lethale venenum extingueret. Sed hæc quæ videtur absurditas, longè ad illustrandam Dei gratiam fuit aptior, quàm si quid

si quid naturale fuisset in remedio. Poterat quidem Deus uno verbo serpentes illos fugare & conficere; sed si protinus lublati fuissent, facile putâssent fortuitum fuisse incursum, & malum illud naturaliter evanuisse. Potuissent alia etiam remedia convenientiora parare huic morbo curando; sed si in ope ferenda quicquam fuisset aptis & concinnis remediis affine; obtecta fuisset hoc modo Dei virtus & bonitas. Ut ergo sentirent se solâ Dei gratiâ à morte eripi, modus sanationis electus est tam à natura rei & ab humana ratione alienus, ut esset prope similis ludibrio: Atque ita voluit etiam obedientiam populi probare, modum salutis quærendæ præscribendo, qui captivos teneret omnes sensus; quid enim serpentis aspectus potuit conferre ad sanationem morsûs serpentis? Sed hæc est propria fidei virtus, libenter stultescere, ut ex uno Dei ore sapere discamus; Sic videmus sæpius Deum in operibus suis iis usum fuisse mediis, quæ vel infirma vel plane inepta videntur ad opus quod intendit producendum: Sic Tubis muros Jerichuntinos diruit, sic vasis testaceis & lampadibus Madianitas fudit, sic luto imposito cæcis visum restituit. Nimirum ut uni Deo, non nobis, in solidum gloriam acceptam feramus; nec homines suâ industriâ id consecuti videantur, sed solâ Dei virtute, quæ eò major agnoscitur, quò minora sunt & viliora quæ adhibentur remedia. Disput. X.

VIII. Nec sine ratione Hebræi notant hìc miraculum in miraculo, Deumque per contraria curare, quomodo lignum amarum reddit aquam dulcem Exod. 15.25. Sal qui sterilitatem inducit, fœcundat terram sterilem 1. Reg. 2.21. Æs naturaliter nocet à serpente morsis; imò eos enecat, si æs candens aspiciant, ut asserunt Medici. Miraculum ergo erat, quòd venenum idem qui inspiraverat curaret, ut eò clarius constaret, Deum solum esse qui sanaret, quod Abarbanel notat: *Nullum est dubium*, inquit, *quin ad orationem Mosis e medio sublati fuerint serpentes, remanserunt autem in populo ægri multi qui morsi fuerant. Ad hos igitur sanandos dixit Deus Mosi*, fac tibi præsterem, & pone illum in lignum, ut omnis qui morsus est aspiciat & vivat. *Constat autem ut Nachmanides scripsit, hoc potius debuisse augere morbos, quia morsi à venenatis bestiis non debent aspicere imaginem ejus, à qua morsi sunt. Hoc vero ideo factum est, ut agnoscerent & scirent, & morbos & medicinam ipsorum fieri miraculosè, non naturaliter, hinc per aspectum illius rei, quæ nocuit, acceperunt medicinam.* Sic Chaskuni, *In specie præcipit facere serpentem, non aliam bestiam, ad non facienda miranda Dei opera, quod scil. eadem novacula, qua vulnus infligit, illud quoque sanet.*

IX. Quæri verò rursus non abs re poterit, Cur Moses Serpentem æneum fecerit, cùm materia à Deo non fuerit expressa, nec ei significata. Deus dixerat simpliciter ad Mosem: עשה לך שרף *fac tibi serpentem urentem* v. 8. & de Mose dicitur v. 9. ויעש משה נחש Num. 21.8. v. 9.

ויעש, *& fecit Moses serpentem aneum.* Respondent Hebræi diversimodè. *R. Salomo* rationem ducit à notatione Nominis: *Non dictum ipsi fuit*, inquit, *ut ex ære faceret, sed Moses cogitavit & dixit, Deus vocat eum* נחש *eum ergo faciam* ex נחשת *ex ære*, ob vocum affinitatem & convenientiam. *Nachmanides* putat Mosem id ideo fecisse, ut *hac ratione serpens iste artificialis colorem haberet serpentis naturalis, & tanto melius eum referret, non vidisse qua ratione aliter posset implere præceptum Dei de* שרף, *quàm faciendo serpentem æneum, nam hic refert similitudinem serpentis urentis* vel igniti; cùm serpentes igniti sint rubicundi instar æris vel cupri. Alii non minori ratione hoc factum volunt propter fulgorem æris politi, ut radios huc illuc diffundendo, commodiùs posset aspici tam à proximis quàm à remotis. Utcunque sit, certum esse debet, Mosem, qui fuit Propheta Dei, & per consequens θεόπνευστος, hic non proprio arbitratu quicquam egisse, sed ex Dei mandato sive explicito & externo, sive implicito & interno. Porro quia quæri potest, unde tantam æris copiam, quæ requirebatur ad serpentis istius confectionem, qui ingens esse debuit ad faciliorem tot myriadum Israëlitarum aspectum, habere potuerit Moses? responderi potest, non aliunde fuisse advehendam, sed ex loco, in quo castrametati erant tunc temporis, petitam fuisse, nimirum ex *Phevone* seu *Phuvone*, qui locus erat Idumeæ, æris fodinis valde insignis, ut observant Veteres loquentes de variis Martyribus, ad metalla *Phevon* cæsis, ut Euseb. li. 8. histor. c. 13. & Athanasius in epist. ad Solitarios narrat, Eutychium ad metallum fuisse missum, nec solum ad metallum, sed ad metallum Phevon. Et clarius *Hieronymus* in Locis *Fevon*, inquit, *castra filiorum Israëlis in deserto, fuit autem quondam civitas Principum Edom, nunc viculus in deserto, ubi æris metalla damnatorum suppliciis effodiuntur* &c. In eo autem loco fuisse Israëlitas constat, licèt enim Moses præcisè non dicat, in quo loco erectus fuerit iste serpens, tamen colligitur non obscurè ex eo, quod dicit Israëlitas inde profectos castra posuisse in Oboth Num. 21. 10. jam ex Num. 33. 43. constat quod ex *Phuvone profecti castra posuerunt in Oboth.*

X. Post serpentis confectionem sequitur ejus *Erectio*, quam Deus præcipit Mosi, ut ad ejus aspectum sanarentur morsi à serpentibus: Fac tibi serpentem urentem, & שם אתו על נס *Et pone eum super lignum*, vel *in lignum*, *Et erit quicunque morsus fuerit, & adspexerit illum, tunc vivet.* Vox נס diversimodè redditur ab Interpretibus. Quidam volunt *signum* hic designari, & reddi *in signum*, ut sit vice signi, ut על ponatur pro אל, sic Syrus, Aben Ezra, Hieronymus, qui exponunt לאות *in signum.* Sed minus commodè, quia non tam designatur finis erectionis, quàm modus vel subjectum, in quo elevari debuit, ut præpositio על clarè evincit. Quamvis enim illa serpentis ænei effigies revera fuerit signum ac typus Messiæ crucifigendi,

gendi, ut ex Euangelio colligitur; id tamen non tam ex istis verbis, quàm ex tota rei narratione colligitur. Nec verba aliud docent, quàm quòd effigies illa à Mose in sublimi poni debuerit, ut toti populo conspicua esset, super excelsa aliqua trabe collocata: Unde Cajetanus rectè versionem illam Hieronymi, *pro signo*, reprehendit, *Juxta Hebræum*, *pone eum super perticam*, *nihil dicitur de signo*, *sed locandus super stipitem ligneum decernitur*, *non ergo serpens & lignum idem*, *sed super lignum serpens*. Longe commodius alii נס exponunt vel de *Vecte*, seu *stipite excelso*, *perticâ* oblongâ, ut *Lyranus*, *Pagninus*, *Cajetanus*, *Tremellius*, *Drusius*, *Piscator* ad mentem R. Salomonis, qui נס interpretatur Gallicâ voce פירקא *Perche*, quæ à Latina voce *pertica* deducitur, vel pro *palo* seu *malo navis & antenna*. Hæc enim, licet aliquantum diversa, ad idem tamen referuntur, ut innuatur lignum aliquod præaltum & ingens, cui affigeretur serpens æneus, ut ab omnibus undequaque conspici posset; Tum ut erecto hoc serpente de peccato suo admoniti, in posterum à simili lapsu sibi caverent, ut R. Levi ben Gerson notat, *Existimo Deum voluisse*, *ut extet hujus rei signum & monumentum*, *quod memorialis loco ipsis esset*, *quò in posterum sibi a calumnia & obtrectatione caverent*. Tum ut per aspectum ejus sanarentur à morsibus serpentum. Abarbanel censet vocabulum æquivocum esse hìc adhibitum, quod non tantum signum seu vexillum significat, sed & *miraculum & prodigium*, *quod miraculosum esset eadem re*, *qua percussit*, *etiam sanare*.

XI. Sed ut incassum remedium pararetur, nisi ejusdem fieret applicatio, frustrà erectus fuisset serpens æneus, nisi ad eum oculos convertissent Israëlitæ, qui erat finis istius erectionis, ut expresè notatur à Domino, *Et erit quicunque morsus fuerit*, *& eum aspexerit*, *tunc vivet*, id est sanitatem recipiet & liberabitur à morte, quæ illi aliàs impendebat. Voluit scilicet Israëlitas intueri hunc Serpentem, tum respèctu ipsorum Israëlitarum, ut à morsibus venenatis serpentum sanarentur, tum sui respectu, ut miraculum esset tantò majus, si serpens vivus momorderit, & serpens mortuus sanaverit, & quidem solo aspectu. Intuitus autem iste non intelligendus est tantum corporeus & externus, sed etiam spiritualis & internus de aspectu fidei, & cordis ad Deum elevatione, quod Hebræi notant, unde Jonathan Paraphrastes Chaldæus ita transfert, *fac tibi serpentem æneum*, *& pone eum in locum elevatum*, *& fiet ut si quem momorderit serpens*, *& intuitus fuerit eum*, *ut convalescat*, *siquidem direxerit cor suum ad Verbum Domini*. Targum Hieroso. *Et fiet ut si quis morsus fuerit à serpente*, *& faciem suam elevaverit ad Patrem suum in cælis in oratione*, *atque serpentem æneum aspexerit*, *sanetur*. R. Salomo observat verbum הביט adhibitum ℣. 10. significare, *aspicere cum intentione cordis*

scilicet

scilicet ad Deum. Hinc Arabs, *Qui convertetur ad eum pœnitens superstes erit.* Liber Sapient. c. 16. v. 5.6.7. de hoc ita loquitur: *Cum eos sæva bestiarum ira invasisset, ac morsibus noxiorum serpentum interirent, ad extremum non permansit ira tua, sed admonitionis gratiâ paulisper fuerunt perturbati, signum salutis habentes, quod memores mandati Legis tuæ eos redderet: neque enim qui respexerat propter rem visam, sed propter te omnium Servatorem servabatur.*

XII. Ex quibus colligitur, nec serpentem ipsum quicquam virtutis habuisse ad istam sanationem procurandam, nec aspectum ejus ad eam per se aliquid contulisse; quid enim vel serpens æneus vel ejus intuitus ad veneni lethiferi curationem juvare potuit? Procul enim hic esse volumus figmentum eorum, qui commenti sunt, esse aliquam imaginem Astrologicam factam juxta certas constellationes & siderum aspectus seu posituras, quæ virtutem habuerit abigendi serpentes, & eorum morsus curandi, quales sunt figuræ, quas Arabes *Talisman* vocant, ut alii impiè finxerunt, non attendentes vanitatem istarum observationum, & interdictum toties à Deo datum de iis faciendis. Ita nihil aliud esse potuit, quàm mera causa moralis, ad cujus præsentiam Deus operabatur, seu signum externum & sensibile gratiæ, quam Deus exercere volebat ad istud opus, quomodo in miraculis homines, vel media quibus uti volebat, nihil quoad se conferebant ad opus extraordinarium quod producebatur; Sed Deus talia instrumenta adhibebat in signum gratiæ & virtutis suæ, quæ ad eorum præsentiam operabatur. Necessarius erat ergo intuitus serpentis merâ necessitate præcepti, quia Deus hanc conditionem ab iis exigebat qui sanari volebant, quâ sublatâ nulla morsis spes esse poterat salutis. Cæterùm si quæratur: Quomodo serpens iste æneus potuerit conspici à tanto populo, qui ob sui multitudinem maximum spacium occupare debuit? Responderi potest; ita in altum elevatum fuisse serpentem in medio castrorum, ut à populo non ægre conspici posset; Et si qui non possent illum intueri propter nimiam distantiam, poterant propius accedere, vel ab aliis deferri, ut eum intuerentur.

XIII. Hinc verò non obscure evincitur, sine ratione Pontificios ex isto serpente argumentum petere pro cultu Imaginum. Nam certum est, non conflatum fuisse ut adoraretur, sed tantum ut conspiceretur; non in objectum cultûs, sed tantum contemplationis, nam progressu temporis, cùm Israëlitæ suffitum illi adolerent, Ezechias jussit eum comminui, ut habetur 2. Reg. 18. 4. ne in posterum eô ad idololatriam abuterentur Israëlitæ, *Ipse removit excelsa, & confregit statuas, & excidit lucos, & contrivit serpentem æneum quem fecerat Moses, quia ad illos usque dies Israëlitæ suffiebant ei, & vocavit eum Nechustan* per contemtum, ut notaretur nihil esse nisi æs, quod nihil virium, nihil opis, & nihil divinitatis

haberet

haberet, ac proinde neque divinis honoribus esset afficiendum. Nec hoc dissimulare potuerunt Lorinus & Vasquez, qui fatentur, serpentem istum non fuisse propositum ad adorationem, sed tantùm ad contemplationem, nec unquam tempore Mosis fuisse adoratum.

DISPUT. X.

XIV. Atque hæc de Typo dicta sunto. Nunc ad τυπωθὲν seu mysterium sub hac figura contentum veniendum est. Licet enim facilè concedamus, miraculum hoc Israëlitas respexisse, Deumque in eo varia documenta dedisse, quæ vel ad peccati gravitatem ostendendam, vel ad Justitiæ divinæ severitatem agnoscendam, vel ad misericordiæ & gratiæ magnitudinem celebrandam faciunt; dubium tamen non est, quin peculiarem habuerit σχέσιν ad mysterium aliquod Euangelicum, quod nos in hac figura docere voluit. Et si Christus ipse hoc nobis non revelaret, ut facit clarissimè Joan.3.14.15. *Sicut Moses*, inquit, *elevavit Serpentem in deserto: Ita oportet Filium hominis elevari, ut quisquis credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam:* Satis tamen rei ipsius natura hoc evinceret. Cur enim Deus mirum hoc & extraordinarium remedii genus adhibere voluisset, si nullum alium finem sibi proposuisset, quàm sanationem vulneratorum? An verisimile, sapientiam ejus incomprehensibilem rem adeò absurdam & à ratione alienam adhibere voluisse, si nihil aliud intendit, quàm prospicere medelæ Israëlitarum, nec ulterius aliquid sublimius respexisset? Idem ergo hîc observare licet, quod in aliis cæremoniis Legalibus non paucis occurrit, ut earum rationem vix reddere possimus, si in historia ipsa & typo manemus, nec ad veritatem & antitypum ascendimus, v. g. cur Deus voluit postes Israëlitarum aspergi sanguine, ut ab Angelo internoscerentur ab Ægyptiis, quasi Angelus sine hoc signo non potuisset satis discernere domos utrorumque. Sed ita magnum Redemtionis mysterium retegitur clarissimè, ut constet sanguine Agni Dei corda nostra esse aspergenda, ut à pœna ὀλοθρευτοῦ & justitiæ divinæ manu liberari possimus. Ita cur serpens erigitur ad remedium plagæ Israëlitarum? Cur ejus intuitus sanat? Hoc non sine ratione mirabili factum procul dubio à Domino, sed quænam illa sit, quicquid Judæi adferant, nunquam assequentur, nisi Christum intueamur, qui ut consilii divini & V. T. Interpres clavem istius mysterii nobis suppeditat, & finem, quem hîc potissimùm Deus respexit, nobis in hoc facto aperit: Ut hîc non respicere debeamus serpentem ut simplicem similitudinem, sed ut typum expressum; & ex intentione Spiritûs S. propositum ad hæc tria significanda. 1. ad adumbrationem peccati & miseriæ per peccatum invectæ. 2. descriptionem redemtionis, quæ per Christum nobis est allata. 3. modum & instrumentum, quô ista redemtio nobis applicatur; quæ tria in hoc Typo continentur; nam ut vulnera & morsus serpentini exitiale virus Diaboli, quô sauciamur lethaliter, notant: Ita serpens æneus Christum Redemtorem,

Mysterium serpentis ænei explicatur.

Jo.3.14.15

& intuitus ejus fidem ad Christum respicientem mirificè nobis exhibet, ut paulò distinctius jam videbimus.

XV. Quoad primum, Quis non videt hîc in murmure Israëlitarum & plagâ serpentum statum hominum in peccatum, & per peccatum in mortem prolapsorum, graphicè depictum? Quis nescit Diabolum serpentem esse antiquum, qui morsu suo lethifero primos parentes ita vulneravit, ut in totum genus humanum mortem accersiverit, & virus suum exitiale in totum hominem, & in cor præcipuè ut vitæ arcem & fontem effuderit? ut hîc habeamus simul & peccati & pœnæ imaginem: *Peccati* quidem, quia ut serpentis tenuissimus est morsus, sed præsentissimum venenum, quod cor ipsum rectà petit, quod urit & inflammat animos igne exitiali cupiditatum carnalium, quæ sunt totidem *ignita Satanæ tela* Ephes. 6. 16. quod ardentissimam & inexplebilem morsu suo excitat sitim, & innumera causatur mala: *Pœnæ* verò, quia peccati venenum tam est dirum & lethiferum, ut certissimam homini mortem adferat, nisi aliunde illi remedium adveniat. Uno verbo, non alia imago aptior serpente, ad describendas fraudes, fallacias & artes vaferrimas, quibus ad modum serpentis repentis & tortuosi, obliquis ambagibus & anfractibus sinuosis sibilo suo pestifero sese immittentis grassatur Princeps tenebrarum Diabolus, qui habet imperium mortis, ad tyrannidem suam in cordibus hominum stabiliendam; ut instar Leonis rugientis aliunde sævit & furit immani crudelitate adversùs Semen mulieris.

XVI. II. *Remedium* à Deo nobis paratum & propositum ad salutem nostram hîc aptissimè notatur. Ut nemo potuit sanare plagam Israëlitarum nisi solus Deus: Ita nemo plagam exitialem peccati & mortis curare potuit, nisi misericors Dei gratia, qui in thesauro Sapientiæ suæ πολυποικίλε de medio salutari nobis prospexit, Filium suum in Mundum mittendo, qui pro nobis in Cruce sese offerret Deo, quem per serpentem æneum in variis graphicè adumbrare voluit, quia ut venenum à serpente infusum est, & remedium à serpente allatum, serpens serpenti opponitur, salutaris noxio, medicinalis lethifero: Ita homo est qui nos perdidit, homo est qui nos salvat, per unum hominem mors, per unum hominem resurrectio 1. Cor. 15. & ut per unius hominis inobedientiam multi constituti sunt peccatores, sic per unius obedientiam multi constituuntur justi Rom. 5. 18. per id voluit hominem servari, per quod perierat, mors quæ omnibus erat exitialis, jam fit salvifica & redemptionis instrumentum; per mortem destruitur ille, qui habebat imperium mortis, ut liberaret eos, qui per totam vitam addicti erant servituti propter metum mortis Heb. 2. 14. Atque ita impletur Samsonis ænigma, *ex forti dulcedo, ex devorante cibus*, à morte ipsa remedium mortis petitur, scorpius alliditur vulneri quod ipse fecit, & sanat, & ex

vipera saluberrima fit theriaca, quâ morsus ejus sanatur. 2. Serpens figuram quidem habuit serpentis igniti, ideo vocatur שרף sed non naturam, nec venenum: Ita Christus factus quidem est in similitudine carnis peccati, sed carnem tamen peccati non habuit Rom. 8. 3. quia similis nobis factus est in omnibus, sed excepto peccato, Heb. 4. 15. hoc tamen cum discrimine, quod serpens externam tantùm formam habuit, At Christus internam, quia verus fuit homo non secus ac nos. 3. Serpens non ex auro vel argento confectus est, sed ex ære viliori metallo, verùm solido & perenni: Ita Christus fuit sine decore & sine forma Is. 53. 2. sed firmus tamen est & inconcussus, rupes & petra immota salutis. 4. Inter omnia metalla æs est maxime sonorum, unde Paulus 1. Cor. 13. 1. γέγονα χαλκὸς ἠχῶν *sum as tinniens*; Ita per æs rectè notatur Christus crucifixus, & prædicatio Crucis, per quam sonus Christi percussi fuit per totam terram Rom. 10. 18. 5. Serpens non humano opere formatus fuit, sed igne conflatus: Sic Christus non operâ viri genitus, sed virtute Spiritûs conceptus est, & in igne charitatis veluti excoctus in Cruce, ut fieret remedium nobis salutare. 6. Ut unus serpens datus erat Israëlitis, ut ad eum omnes respicerent: Ita unus Christus datur omnibus, in eo uno & non in alio quoquam salus.

DISPUT. X.

Rom. 8. 3.

XVII. 2. *Ut Moses extulit serpentem in deserto. Ita oportuit Filium hominis exaltari.* Frustra Moses serpentem istum parâsset, nisi in palum vel perticam postea erexisset, ut posset ab omnibus conspici. Sic non sufficiebat Filium hominis natum fuisse, & formam servi accepisse, nisi de infami ligno crucis suspenderetur, & κατάρα seu maledictio fieret, hâc tantum ratione salutaris & vivificus nobis factus est. Oportuit ergo Filium hominis extolli, non modò ad impletionem figurarum & Oraculorum veterum, sed præcipuè propter salutis nostræ necessitatem, quia aliàs remedium peccato nostro non potuit reperiri, ut nulla spes sanationis Israëlitis, nisi in serpentis ænei erecti aspectu. Hanc autem ὕψωσιν seu exaltationem Christi ad crucifixionem & mortem ejus esse referendam colligitur ex Joan. 12. 32. ubi Christus ait: *Cum exaltatus fuero e Terra, traham omnes ad me*, significans, ut addit Joannes, *quali morte moriturus esset*, nim. crucis, in quam extolli debuit, ex linguæ Syræ usu, in qua verbum זקף quod propriè est *attollere*, sumitur sæpe in crucifigendi notione, Matt. 20. 19. Et attollent eum, id. crucifigent, ut in Græco habetur σαυρῶσαι; Et 26. 2. Filius hominis traditur ut attollatur id. crucifigatur, εἰς τὸ σαυρωθῆναι. Chaldæis familiaris est illa acceptio, Est. 7. 10. *Sustulerunt Hamanem super lignum*, id. ויתלו *suspenderunt*, ut est in Hebræo. Holocausta עלות seu ὑψώσεις dicebantur, quia sursum attollebantur, & significabant fore ut Christus pro peccatis se offerens exaltaretur in Cruce: Quæ rectè perticæ, in quam evectus est, assimilatur, maximè si in formam crucis efformata fuit, ut fieri debuit

Christi exaltatio.

Jo. 12. 32.

Mat. 20. 19.

& 26. 2.

Est. 7. 10.

debuit ſi ſerpenti alati imaginem habuit.

XVIII. Licèt verò iſta erectio ſerpentis mortem Chriſti in cruce adumbrarit, ulteriùs tamen reſpexiſſe dubium eſſe non poteſt, ſi attendimus, Ideo erectum fuiſſe ut conſpiceretur, non potuit autem conſpici, niſi præter erectionem in cruce alio etiam modo fuiſſet exaltatus. Tres autem exaltationes Chriſti poſſunt diſtingui, quas hîc congerendas cenſemus: Prima eſt *pœnalis* in Cruce, ſecunda *Triumphalis* in Cœlo, tertia *Myſtica* in Verbo. Per primam erectus eſt in crucem ad ſatisfaciendum juſtitiæ Dei, & expiationem peccatorum per meritum ſanguinis: Per ſecundam erectus eſt in cœlum, ad conſervandam interceſſione ſuâ ſalutem, quam morte ſuâ nobis acquiſivit: Per tertiam exaltatur in Eccleſia per prædicationem Euangelii, ad applicandam ſalutem Electis, & eos ad Chriſtum convertendos. De prima loquitur Chriſtus loco citato Joan. 12.32. *Cùm ſublatus fuero è terra, traham omnia ad me*, nimir. ἐυωδίᾳ ſacrificii & mortis ſuæ, & Joan. 8.28. *quando exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoſcetis quod ego ſum*, id. poſtquam me in crucem egeritis. De altera, per quam Victor peccati, Diaboli & mortis, non modò ex mortuis reſurrexit, ſed & in cœlum aſcendit, loquitur Paulus Phil. 2.9. *Quem*, inquit, *Pater* ὑπερύψωσε id. *ſummè exaltavit, dando illi nomen ſuper omne nomen* &c. Tertia, quæ pertinet ad prædicationem Euangelii, inſinuatur Iſai. 11.10. *His diebus*, inquit, *gentes requirent radicem Iſai, quæ erecta erit in vexillum.* Chriſtus enim in Euangelio tanquam in vexillo erigitur, ut intuitu fidei ad illum nos convertamus, atque huc facit, quòd pertica ſeu malus, in quam ſerpens erectus erat, vocatur נס quod vexillum ſignificat. Porrò ut ſerpens non in angulo aliquo poſitus fuit, ſed in publico & medio populi, ut ab omnibus conſpici poſſet: Ita Chriſtus non in uno populo tantùm, ſed ubique gentium prædicatus eſt, & in ſignum ſalutis propoſitus, unde Gal. 3.1. dicitur ipſis propoſitus, & quaſi depictus inter ipſos crucifixus.

XIX. Tertiò *Contemplatio ſerpentis* fuit etiam Myſtica. Nam ut à parte Moſis ſerpens debuit erigi; ita à parte Iſraëlitarum debuit conſpici. Sic Chriſtus non juvat niſi cognitus, nec mors niſi applicata fideli, & ab eo apprehenſa. Apprehenſio iſta non aliter fit quàm per fidem, quæ eſt oculus animæ, quò Chriſtum intuemur: *Hæc eſt voluntas Patris*, inquit, Chriſtus Joan. 6.40. *ut quicunque contemplatur Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam.* Et Joan. 3.14. *Oportet Filium exaltari; ut quisquis credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Ita Fides paſſim confertur oculo, quia præcipuus ejus actus poſitus eſt in cognitione, hæc eſt conditio, ſub qua Chriſtus offertur in Euangelio, quâ qui deſtituuntur, non poſſunt frui Chriſto, nec ſtatuere ſibi à Deo deſtinatum eſſe; Quomodo ſerpens æneus illis tantùm proderat ex Dei conſilio, qui ad eum reſpi-

respiciebant. Si qui ergo in Israële cæcutiebant, aut oculos ultrò avertebant, illis salutis nulla spes erat, ut nec hodie incredulis & rebellibus adversùs Deum Job. 24.13. & iis, quibus Deus seculi excæcavit mentes 2. Cor. 4.4.2. Ut Israëlitæ non ex alieno aspectu, sed tantùm ex proprio sanabantur: Ita nos ex fide nostra, non ex aliena vivimus Habac. 2. 4. Rom. 1.17. 3. Ut saluti potuit esse visus etiam imbecillus: Ita ex morte nos eripit fides adhuc infirma, modò sit vera & sincera. 4. Ut quisquis aspiciebat, cujuscunque ætatis, sexûs & conditionis, sanabatur: Ita quisquis credit in Christum, sive mas sive fœmina, sive liber sive servus, sive dives sive pauper, sive doctus sive indoctus, indiscriminatim servatur in Christo, *in eo neque mas, nec fœmina, nec Scytha, nec Barbarus, nec Græcus, nec Judæus*, sed Christus omnia in omnibus Col. 3. 11. Rursus inæqualitas mali non tollit æqualitatem remedii, sanabantur enim omnes, quomodocunque morsi fuerint: Ita quocunque morbo peccati detinearis, quocunque vulnere afflictus, modò credas, servaberis. 5. Ut semel morsus serpente viso sanatus, si rursus mordebatur, ad idem remedium confugiebat: Ita si post sanationem spiritualem denuò in peccatum labimur, eadem succurrit fides quæ prius, per quam ad Christum respiciendo invenimus salutem. Unde ut Israëlitæ tam præsenti auxilio freti anguium morsum & aculeum parum timebant: Ita fidelis, qui Christo nititur, Dæmonum insultus, & aculeos peccati spernit, cum fiducia inclamans: *O mors ubi tua victoria? ó sepulcrum ubi est stimulus tuus?* 1. Cor. 15. 52. nec tamen Israëlitæ hujus medicinæ fiduciâ tam securi fuerunt, ut serpentes ad morsum ultro provocarent: Sic cavendum, ne Christi gratiâ & auxilio freti, carnali præsumptione & confidentiâ temerariâ elati in tentationes sponte incidamus; sed contrà sancto timore salutem operando, Diabolo constanter resistendum est, ut fugiat à nobis, Jac. 4. 7.

XX. Verùm licèt in istis multiplex sit convenientia inter figuram & veritatem, fatendum tamen est, non minorem esse discrepantiam, & istam illa longè præstantiorem fuisse. Serpens æneus, utut gratiæ Dei insigne symbolum, per se tamen nihil poterat, *non enim qui respiciebat per rem visam, sed per te Servatorem omnium salvabatur*, ut verè ait liber Sapi. c. 16. Sed Christus vera & propriè dicta est causa salutis & vitæ; unde dicitur Sol justitiæ ferens sanitatem in alis suis Mal. 4. 4. dicitur resurrectio & vita, qui habet vitam in se ipso ut quoscunque vult vivificat Joan. 5. 21. factus in Spiritum vivificum 1. Cor. 15. 45. 2. Serpens æneus solis Israëlitis debuit esse salutaris; sed fides in Christum omnibus ex quacunque gente, sexu, conditione & ætate, ut quisquis, sive Judæus, sive Græcus, in eum credit, non pereat, sed habeat vitam æternam. 3. Serpens morsos ita à morte liberabat, ut morti adhuc essent obnoxii; sed per Christum tam ab animi quàm à corporis morte liberamur in æternum. 4. Ser-

pentis virtus ad paucos tantùm dies duravit, vel Deus ad ejus præsentiam indulsit populo sanationem à vulneribus ad exiguum tempus; sed Christus idem semper hodie, heri & in secula Heb. 13.8. vis ejus æterna & infinita, quæ nunquam deficit. 5. Serpens propositus fuit ad contemplationem, sed non ad adorationem, unde quum populus ei adolere cœpit, contritus est mandato Ezechiæ 2. Reg. 18.4. sed *omnes honorare debent Filium, ut honorant Patrem* Jo. 5.23. & *eum adorare* jubentur *omnes Angeli* Heb. 1.6. nec alium in finem *Deus eum exaltavit, noménque illi dedit super omne nomen, nisi ut in nomine Jesu omne genu flectatur, & omnes fateantur esse Dominum, ad gloriam Patris*, Phil. 2. 18. Et si contritus fuit serpens æneus statim atque coli cœpit; contrà conteri debent, qui Christum non adoraverint. *Conteres eos virgâ ferreâ, & sicut vas figuli confringes eos* Ps. 2.9. sed beati qui osculantur Filium, osculo religioso, & in eo fiduciam ponunt.

XXI. Hoc est officium, quod præscribit Paulus 1. Cor. 10.9. ubi agit de peccato Israëlitarum, Unde elicit usum practicum de non tentando Christo, sed potiùs de eo colendo & glorificando, ut Deo summo fidelissimo & potentissimo, *Ne tentemus Christum, sicut illi tentârunt*, scil. ipsum, *& perierunt à serpentibus.* Quod nobis suppeditat fortissimum pro Divinitate Christi contra Socinianos argumentum: non modò ex eo, quod Christus jam tum fuisse dicitur sub Veteri Testamento, quod nón potuisset de eo dici, nisi Deus esset, sed etiam quòd tentâsse dicuntur ipsum Israëlitæ, quod de Deo tantùm dicitur. Nec audiendus Eniedinus, qui vult tentatum etiam fuisse Mosem ab Israëlitis, Num. 21. *Loquutus est populus contra Deum & Mosem:* aliud enim est loqui & murmurare contra aliquem, aliud ipsum tentare; illud potest fieri contra hominem, hoc verò tantùm contra Deum, ita Moses ipse distinguit Exo. 17. 2. *Cur jurgamini mecum? cur tentatis Jehovam?* Non melioris est commatis quod addit secundò, non dici Israëlitas tentâsse Christum, sed tantùm tentâsse absolutè; vel si aliquid repetendum est, & transitivè verbum ponatur, subaudiendum esse Θεὸν non Χριστὸν, qui cùm unctus sit tantùm quoad humanitatem, nondum erat in rerum natura. Nam gratis supponitur verbum πειράζειν poni absolutè, cùm semper transitivè & activè sumatur, & de aliquo dicatur. Nec tentandi actio sine objecto & re tentata concipi potest. Non posse autem alium, quàm Christum subaudiri, dispositio verborum docet, *Ne tentemus Christum, sicut illi tentârunt*, subaudi *ipsum:* Nam si alium quempiam intellexisset, omnino exprimere eum debuit, ut ambiguitatem sermonis tolleret, quod cùm non faciat, non ad alium quàm ad Christum respicit: Scio Socinum hîc concedendo subaudiendum esse pronomen αὐτὸν, velle Mosem respici, qui Christus dicatur vel propriè, quia Israëlitarum Christus fuit, id est, Mediator & Dux,

vel *typicè*, quatenus tentatus fuit Moses, qui typus erat Christi, quod vult insinuari ỷ. 6. quum ait Paulus ista nobis *typos* fuisse. Sed neutrum sine gravi absurditate dici potest. Non prius, quia nuspiam dicitur in sacris literis Moses tentatus ab Israëlitis, nec nomine Christi insignitur. Deinde cùm pronomen αὐτὸν non ad alium referri possit, quàm ad eum, quem nomen χριςὸν significat in priore membro; certum est non posse designari Christum, nisi sub ea notione quæ illi propria est & peculiaris, nec ad alium pertinere potest. Non posterius, quia si Christus sic tentatus diceretur hoc loco, diceretur non propriè, sed figuratè, quod nec convenit verbo tentandi, quod proprie dictam tentationem significat, nec pronomini ipsum, quod proprie diximus poni pro ipso Christo. Nec hoc evinci potest ex ỷ. 6. quia τύποι non referuntur ad Christum vel ad Mosem, sed ad peccatum seu pœnam Israëlitarum, quia ista in exemplum illis contingebant ad nostram admonitionem, ut ỷ. 12. exponitur. Porrò licet Christus nondum fuisset unctus quoad humanitatem, non minus tamen Christus potuit vocari quoad Personam & Officium Mediatorium, quia unctio non notat tantùm collationem donorum in humanitatem, sed & vocationem & destinationem ad munus, quod pertinet ad personam quæ jam sub Veteri Testamento eo munere fungebatur; quod potissimum in peregrinatione populi in deserto patuit; in qua adfuisse populo ut ejus ducem patet ex Exod. 23. 20. 21. Nec enim Angelus ille, qui mittendus dicitur à Domino ante populum, in quo nomen Dei debuit esse, id est, divina & æqualis cum Patre auctoritas, & cujus sollicitè vitanda fuit offensio, quia non parciturus erat ipsorum peccatis, alius est à Christo, qui sæpe per Angelum faciei & Angelum fœderis describitur Mal. 3. 1. Ex quibus colligitur, Christum revera tentatum fuisse ab Israëlitis & sic verum & æternum esse cum Patre Deum.

DISPUT. X.

Exod. 23. 20. 21.

FINIS.

INDEX

INDEX
LOCORUM S. SCRIPTURÆ,
Quæ in Decade explicantur, vel vindicantur,

Prior Numerus Paginam, *Posterior* Paragraphum *notat.*

C. XXII.

INDEX RERUM

Quæ in Decade DISPUTATIONUM pertractantur.

C.

F I N I S.

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
CIRCULO PONTIFICIO.

Respondente ELIA SAURINO *Pratalgidensi.*

THESIS PRIMA.

INTER varia argumenta quibus Orthodoxi uti ſolent adverſus Pontificios in vexatiſſimâ quæſtione de *Authoritate Scripturæ*, notum eſt urgeri potiſſimum ab illis *Circulum* quo iſti perpetuò in eâ demonſtrandâ oberrant, dum Scripturam ex Eccleſiâ, & rurſus Eccleſiam ex Scriptura probare ſatagunt. Quia verò ut ſe ab hoc expediant abſurdo diverſa captare ſolent effugia, atque adeo, quem illis Circulum objicimus, nobis viciſſim impingere non verecundantur, quaſi Scripturam ex Spiritu, & Spiritum ex Scripturâ demonſtremus. Non inutile nobis viſum eſt aliquam in hoc argumento breviter enodando operam collocare, tum ut juſtitiam accuſationis noſtræ contra Adverſariorum exceptiones tueamur, tum ut injuſtitiam criminationis ipſorum firmatâ ſententiæ noſtræ veritate, evincamus.

II. Duo E. nobis hîc demonſtranda erunt. Primò, juſtiſſimè à Noſtris progreſſum circularem objici Pontificiis in ſtabilienda fide ſuâ de Authoritate Scripturæ, Neque poſſe hoc incommodum quibuſcunque ipſorum commentis tolli. Secundò, iniquiſſimè talem circulum ſententiæ noſtræ impingi. In anteceſſum verò pauca quædam in genere de Circulo prænotanda erunt, ut conſtet quid ſit, & quare vitioſa ſit argumentandi ratio.

III. *Circulus* Græcè κύκλος, vocatur probatio reciproca quâ unum ex altero viciſſim concluditur & demonſtratur, atque ita metaphoricè dicitur, quod circuli inſtar videatur in ſe recurrere, ut quum demonſtrata ex propoſitionibus concluſione, ex ea viciſſim eædem propoſitiones demonſtrentur, fitque ex concluſione propoſitio, & è propoſitione concluſio; De hoc *Ariſtoteles* non ſemel e-

 git,

git, peculiariter verò in 1. & 2. libro *priorum Analyt.* c.5.6.7. ubi Circularem demonstrationem quâ prisci quidam Philosophi omnia sciri posse asseverabant absurdam & inutilem esse efficaciter ostendit; Quidam distinguere solent *Circulum* in *logicum* & ἄλογον sive *sophisticum*; *Logicus* duobus dicitur constare syllogismis, quorum alter ex altero deducitur & formatur, dum primi conclusio fit una præmissarum in secundo, eidemque altera, sed conversa jungitur, Unde sequitur conclusio quæ fuerat major primi syllogismi, v. g. Omnes justificati per Christum pacem cum Deo habent; At omnes credentes sunt justificati E. omnes credentes pacem cum Deo habent, Unde deducitur posterior syllogismus, Omnes credentes pacem cum Deo habent, Omnes justificati sunt credentes E. omnes justificati pacem cum Deo habent; Vel simpliciter fit cùm illud quod pro medio sumitur in priori syllogismo fit conclusio in posteriori, & quod conclusio erat in priori fit medium in posteriori: Sic Quicunque pacem habent sunt justificati, fideles pacem habent E. fideles sunt justificati, Jam resumendo conclusionem pro medio, Quicunque sunt justificati pacem habent, Fideles sunt justificati E. fideles pacem habent: Ita ex pace tanquam effectu probo justificationem, & vicissim ex justificatione ut causâ probo pacem, Verùm licet nonnullis hæc argumentandi ratio dicatur *Circulus*, meliùs tamen aliis vocatur *Regressus* qui locum habet in conversione demonstrationis ὅτι in demonstrationem διότι & vice versa, cùm ex effectu ad causam fit progressus, & rursus à causa ad effectum; ignota causa ex effectu notiore colligitur, & postea regrediendo ex eadem causa distinctè cognitâ idem effectus demonstratur.

IV. *Circulus* E. propriè loquendo nullus datur nisi vitiosus cùm scil. fit progressus in infinitum ex probationibus, & vel idem per se ipsum, vel dubium per dubium ambitu quodam in se sine fine recurrente demonstratur: duo autem requiruntur potissimùm in *Circulo*, ut sit formalis & perfectus, prius est, ut *ab eodem in idem fiat*, alterum ut per *eandem fiat viam* idemque causæ genus, servato eodem notitiæ genere, seu ut alii loquuntur, nulla nova cognitione terminorum comparata, hinc *Tannerus* Disp. de fide, spe & charitate, & *Gretserus* in *tract.* de *agnoscendis scripturis* c. 14. *Circulus*, inquiunt, *est progressus ab eodem ad prorsus idem, nullâ interim terminorum variatione, quoad notitiæ rationem interveniente*, quod tum accidit, quando consequens ex antecedente illatum nullâ alia prætERquam antecedentis notitiâ fultum & probatum, mox ad sui antecedentis probationem assumitur v.g. ut Aristotelis exemplo utamur, Circulus erit si ex A. demonstremus B. & rursus ex B. demonstremus A. & utraque sit potissima demonstratio, quæ per causam proximam declaret propter quid effectus sit; Regressus verò est inter causam & effectum quando reciprocantur, & effectus nobis est notior quàm causa, cùm enim semper à notioribus nobis progrediendum sit, prius ex effectu noto causam ignotam demonstramus, deinde causâ cognitâ ab ea ad effectum demonstrandum regredimur, ut sciamus propter quid est; Unde

de patet inter circulum & regressum hoc interesse; quod in regressu prior processus sit demonstratio *quod*, posterior verò demonstratio *propter quid*; At in Circulo uterque processus est demonstratio *propter quid*.

V. Circulus autem talis consentientibus Philosophis admitti non potest, quia sequeretur idem esse se ipso prius & posterius, notius & ignotius, causam & effectum, quod ne imaginando quidem fingi potest, ex quo enim assumitur ad probationem alterius prius debet esse & notius, propter quod enim unum quodque tale, & illud magis tale debet esse; eo ipso verò quod ex altero probatur & demonstratur posterius & ignotius eo esse necesse est. Dices idem objici posse regressui, fore scil. idem notius & ignotius; nec salvari potest instantia si dicas; Causam notiorem fore effectu secundum naturam, Effectum verò notiorem causâ secundum nos: Nam utraque demonstratio fit propter nos, non propter naturam, ideoque utraque procedere debet à notioribus secundum nos. Resp. aliam esse utrobique rationem, nam neque est eadem via nec eadem cognitio, quippe in priori progressu si causa ex effectu colligitur effectus notior est secundum nos causâ *cognitione confusâ*, at in posteriori ubi ex causa effectus probatur causa notior est secundum nos effectu *cognitione distinctâ*, in primo fit processus à *posteriori* per demonstrationem τοῦ ὅτι, in secundo verò à *priori* per demonstrationem τοῦ διότι; non est E. processus ab eodem ad idem, quamvis enim sit ab effectu ad eundem effectum, tamen finis demonstrationis non est effectus præcisè, sed ejus scientia, hæc autem non est eadem in fine regressus ac in principio, nam exordium sumitur à notitiâ ejus confusa, & finis est notitia ejus distincta & perfecta, progressus E. fit à notitia confusa ad distinctam, à cognitione quod sit, ad cognitionem propter quid sit. At in Circulo est processus ab *eodem ad idem*; nam in utroque progressu medium est proxima causa majoris extremi, in demonstratione propter quid, itaque processus est à cognitione distincta ad eandem ut distinctam, id. per eadem planè viam; quô nihil absurdius concipi potest.

VI. Hoc verò semel posito facilè demonstratur Pontificios inexplicabili Circulo sese implicare dum Scripturæ authoritatem probant; Nam ubicunque fit progressus ab eodem ad idem eodem modo cognitum & per eandem viam ibi non potest non Circulus esse formalis & propriè dictus. At sic procedere Pontificios in hoc negotio ex eorum praxi & doctrina patet. Nam propter Ecclesiæ in testificando infallibilitatem fide divinâ creditam credunt Verbi authoritatem fide divinâ, & rursus propter Verbi Dei authoritatem fide divinâ creditam credunt Ecclesiæ infallibilitatem in testando. Hic est processus ab Ecclesiæ infallibilitate fide divina credita ad eandem infallibilitatem eodem modo creditam, ideoque ab eodem ad idem per eandem viam. Dicamus clariùs, si quæritur à Pontificiis, Unde constet nobis Scripturam esse Canonicam & divinam, Respondent ilicò, hoc fieri propter Ecclesiæ testimonium, quia Ecclesia dicit, inquiunt; Sed si regeris, cur Ecclesiæ creditis, quia Spiritu infallibili

ibili ducitur, adjiciunt, Sed & hoc quamobrem creditis? quia Scriptura testatur, reponunt, quòd sit columna & stabilimentum veritatis: 1. Timoth. III. 15. quod habeat promissionem Spiritus S. Joh. XVI. 13. &c. Jam si rogas denuo quomodo certus esse possum de veritate Testimonii hujus in Scriptura, quia Scriptura Dei verbum est ajunt, At cur creditis Dei Verbum esse, quia Ecclesia quæ Spiritu infallibili ducitur, dicit, respondent. Itaque eò revolvuntur unde fecerant disputandi initium; Neque hic vel diversa quæstio occurrit, vel diversa via, utrobique enim de ratione & argumento propter quod credimus quæstio instituitur, non de facultate aut instrumento per quod credimus, quippe cùm Scripturam ex Ecclesia probant id ita intelligunt, ut propter Ecclesiæ Testimonium tanquam argumentum inartificiale fides Scripturæ adhibeatur, id est ut Testimonium istud sit causa propter quam credimus; Rursus cum Ecclesiæ infallibilitatem ex Scriptura demonstrant, istud Scripturæ Testimonium volunt esse causam & argumentum propter quod credimus Ecclesiæ ut infra probabitur: Itaque fit processus ab eodem ad idem à cognitione distincta, & propter quid, ad eandem cognitionem, quæ vera & propria est Circuli ratio formalis.

VII. Hinc patet Pontificios procedere in infinitum in probationibus suis, nec ullum *primum credibile* habere cui primò fides nitatur, & in quod ultimò resolvatur, quod absurdorum omnium absurdissimum; Nam si daretur aliquod primum credibile vel esset *Scriptura* vel *Ecclesia*: at neutrum dici potest ex eorum hypothesi: Non Scriptura, quia creditur propter Ecclesiam, nec persuaderi quis potest de ejus veritate & authentiâ nisi ex infallibili Ecclesiæ testimonio: Non Ecclesia quia creditur propter Scripturam, nisi enim Scriptura Veritatem & Authoritatem ejus infallibilem doceret, fides nostra nunquam in ejus testimonio acquiescere posset, sic processus est infinitus à Scriptura ad Ecclesiam & vicissim ab Ecclesia ad Scripturam, nec in æternum quicquid moliantur sese ex hoc inexplicabili labyrintho & inextricabili laqueo quo irretiti tenentur expedire poterunt.

VIII. Conantur tamen variis modis elabi, utque facilius scopum hunc assequantur diversa distinctionum latibula quærunt, in quæ ut ipsis quidem videtur tutò se recipere possint: Sed si facem veritatis paulò propius intulerimus, falsitas earum & οὐδένεια statim patebit; Varii variè respondent; Nos præcipuas tantum responsiones attingemus & quæ majorem habent veri speciem, Cæteris missis quæ vel ad rhombum non faciunt, vel per se nullo negotio refelli possunt. Primus hìc in aciem prodit *Gregor. de Valentia* To. 3. disp. 1. q. 1. punct. 1. §. 10. distinguens 1. *causam principalem* propter quam credimus, & *conditionem requisitam* ad credendum, Ecclesiæ infallibilitatem dicit credi ob Verbi authoritatem, tanquam ob causam principalem propter quam credimus; At Verbi authoritatem credi ob Ecclesiæ testimonium non tanquam ob causam credendi principalem,

lem, sed tanquam ob conditionem requisitam ad Verbi authoritatem credendam, ideoque progressum hic fieri quidem ad idem, sed per diversam viam. 2. distinguit *causam fidei secundum se* in qua tanquam in principali credendi ratione acquiescit fides nostra, à *causa acceptationis fidei* quæ primum nos impellit & movet ut incipiamus credere; si de causa fidei secundum se quæratur sistendum esse gradum in revelatione divina tanquam in ultimo resolutionis momento, quia revelatio divina sit unica ratio fidei nostræ in qua proinde acquiescendum: at Ecclesiæ testimonium esse causam acceptationis fidei, quia ut illi loquuntur est prima janua quâ ad libros Canonicos credendos itur, seu motivum quo inducti volumus credere, quæ etiam responsio est *Becani* in opusculo suo de *Circulo Calvinistico*.

IX. Sed uterque vel fucum facit & ludit in terminis, vel apertè causam deserit, 1. Si Ecclesiæ testimonium non est causa principalis credendi E. propter illud non creditur Verbi authoritas E. fides in illud testimonium resolvi non poterit; At hæc ipsissima tamen est Pontificiorum doctrina, Bellarm. l. 3. de verbo Dei, c. 10. resp. ad arg. 13. *non scimus certò quid Deus revelaverit nisi ex testimonio Ecclesiæ*: unde manifeste sequitur revelationem divinam non credi propter se ipsam, sed propter Ecclesiæ testimonium. sic lib. 6. de lib. arb. c. 3. *credunt Catholici id quod credunt quia Deus revelavit, Deum autem revelasse credunt, quoniam Ecclesiam ita dicentem vel declarantem audiunt*, at hoc si verum est, Ecclesia erit propriè dicta causa credendi, non conditio tantùm. 2. *Conditio* ad credendum requisita bifariam intelligi potest, Vel ut notet *instrumentum* tantum & ministerium per quod Scripturæ nobis traduntur & explicantur, Vel ut significet *fundamentum* aliquod quod argumenta & motiva suppeditet; Priori sensu si Valentianus *conditionem* intelligit, facile damus rumpi circulum, sed simul etiam abrumpitur consensus cum Pontificiis, qui Ecclesiam non tantùm *instrumenti* locum obtinere contendunt, quod & nos facilè largimur, sed & *fundamenti*; Si posteriori, quomodo necessariò intelligere debet si sententiæ apud suos receptæ consentanea loquitur, jam Scripturæ non creditur propter se ipsam, sed propter Ecclesiam quod nolebat fateri, & manet semper circulus. 3. frustranea est distinctio *causæ fidei secundum se* & *causæ acceptationis fidei*, nam quod fundat fidem secundum se, idem etiam aptum natum est ex se fundare acceptationem fidei, quia nulla dari potest fides in subjecto quæ eo ipso non acceptetur ab eo; Itaque si revelatio divina est causa fidei secundùm se debet etiam esse causa acceptationis; 4. meræ hic sunt ambages & captiones verborum, dicunt Scripturæ authoritatem credi debere propter revelationem divinam, attamen nec docent, nec docere possunt ubinam sit illa revelatio; Nam vel est ipsa Scriptura, vel alia quædam revelatio extra Scripturam in traditione aliqua non scripta; Si est ipsa Scriptura jam habemus quod volumus scilicet Scripturæ authoritatem per ipsam Scripturam sufficienter manifestari, & propter ipsam Scripturam credendam esse,

Si est traditio quædam, eadem quæstio recurret de ea unde constet esse divi-
nec enim ex Scriptura, nec ex traditione ipsa, nec ex alia sciri poterit, quia
n quæstio semper redibit & sic in infinitum, quæ difficultas ita Valentianum
rinxit ut coactus sit manus dare & nobiscum fateri revelationem divinam
olùm credi propter se ipsam sine alia revelatione, sed etiam revelare se
; & divinam suam authoritatem nobis manifestare, *fides*, inquit, tom. 3.
1. q. 1. p. 1. §. 5. *prabet assensum revelationi ut revelata non per aliam revelatio-
ed per se ipsam* 5. si in revelatione divina sistendum sit, non opus erit ad te-
onium Ecclesiæ progredi; at hoc præcipuum est sententiæ adversariorum
mentum, ut jamjam vidimus, dum profitentur non posse certò sciri quid
revelaverit, seu hanc aut illam revelationem esse divinam nisi ex Ecclesiæ
nonio.

II. Alii respondent non servari hîc eandem viam: nam Verbi authorita-
credi propter Ecclesiæ testificationem infallibilem, tanquam propter aliquid
s nobis, & rursus Ecclesiæ infallibilitatem in testando credi propter Verbi
oritatem, tanquam propter aliquid prius & notius naturâ. Sic *Malderus* Episc.
erp. in 2am 2æ q. 1. art. 1. Quò respicit etiam trita inter eos distinctio *Au-
atis quoad se & quoad nos*: Scripturam quidem authoritatem non habere *quo-*
, sed *quoad* nos ab Ecclesia. Resp. Sed ut jam non excutiamus penitiùs di-
tionem illam quam identidem reponere solent, satis esto notare vanam esse
ane incommodam, quia cùm authoritas sit ἐκ τῶν πρός τι absolutè spectari non
ita quicquid dat authoritatem alicui rei quoad se, dat illi etiam quoad nos
cissim, si E. Verbum habet quoad se authoritatem sine Ecclesia, debet & il-
btinere quoad nos sine ipsa, si verò illam obtinet quoad nos ab Ecclesia, pa-
& quoad se: motivum enim propter quod adducor ad credendum Verbo,
est quod ipsi Verbo quamcumque in se habet conciliat authoritatem. 2. no-
lvi non potest prædicto effugio; nam facilè concedimus ubi fit processus ab
od notius est nobis, ad id quod notius est naturâ & vice versa, & ab effectu
usam & vice versa à causa ad effectum variari cognitionis rationem, & sic
esse propriè dictum circulum, nam notitia quæ priori processu acquiritur est
nfa & imperfecta, alia verò quæ posteriori comparatur est distincta; Verùm
liter se res habet, nulla enim est notitiæ variatio in Circulo Pontificio, nam
gnoscunt ex Ecclesiæ infallibili testimonio cognitione certa & fidei divinæ
i authoritatem; ita ex Verbo cognoscunt vicissim Ecclesiæ infallibilitatem
ia fidei divinæ, eadem utrobique fides est, eadem cognitio. 3. supponitur
propter Ecclesiam credi Scripturæ, cùm uti diximus sit instrumentum &
um tantùm ad fidem, non argumentum, & *per eam* non *propter eam* creda-
; Vel si motivi rationem aliquando induit, est tantùm motivum secunda-
& minus principale quod fidem in credente illustrare quadantenus potest,
fundare in infideli. 4. si Ecclesiæ infallibilitas est nobis notior authoritate Ver-
bi,

bi, ita ut propter illam credatur Verbi authoritas, E. credi debet ante Verbi authoritatem, vel E. creditur *fide divinâ* & infusâ, vel fide acquisitâ & *humanâ*; non fide divinâ, quia nulla datur talis fides quæ non nitatur verbo Dei ut ipsimet fatentur; si acquisita, non potest idoneum esse fundamentum illius actus fidei divinæ quo Verbi Dei authoritas creditur, quicquid enim est fidei Divinæ fundamentum, illud ipsum fide firma & infallibili credi debet.

XI. 5. Duplex potest dari *cognitio*; alia *confusa*, alia *distincta* & *certa*: *Ecclesia* potest *notior nobis* esse Verbo *cognitione confusa*, quatenus primò in sensus incurrit, & Verbum ipsum adhuc ignotum instar Præconis & Interpretis nobis proponit & commendat; atque ita non negamus testimonium Ecclesiæ posse *medium* esse *εἰσαγωγικὸν* & *ministeriale* ad Scripturæ authoritatem credendam; Cæterùm licet hoc pacto possit præparare & manuducere ad fidem, non potest tamen fidem ipsam ingenerare, vel fides illa erit tantùm humana & fallibilis pro ratione fundamenti sui; quomodo Samaritana mulier se habuit ad concives suos Christo initiandos, non fundando ipsorum fidem, sed tantùm excitando & ad ipsum manuducendo, unde ipsi profitentur se non propter verbum ipsius credere, sed propter sermones Christi, quia audiverant & viderant ipsi Joan. IV. 42. Sed si agitur de *cognitione certâ* & *distinctâ* quæ fundare debet fidem non humanam & probabilem, sed certam & divinam, de qua hîc disceptamus, negamus Ecclesiam notiorem nobis esse Verbo, quia ex ipso Verbo tantùm talis distincta Ecclesiæ cognitio peti potest; hactenus ergo fallunt & falluntur Adversarii qui Circulum declinaturi miserum hoc subterfugium quærunt.

XII. III. Sunt qui ut ratiocinationem suam à Circulo vindicent, excipiunt, tum demum Circulum esse quando consequens ex antecedente illatum, nullâ alia præterquam antecedentis notitiâ fultum & probatum, mox ad sui antecedentis probationem assumitur, secus vero esse quando consequens aliunde magis cognitum quàm ex antecedente ad suum antecedens probandum assumitur; hoc verò in præsenti quæstione occurrere, quando enim propter Ecclesiæ testimonium creditur Scripturæ authoritas, tum Ecclesiæ infallibilitatem non credi ex ipsius Scripturæ authoritate, sed ex *communibus fidei motivis*. Sic quando propter Scripturæ testimonium creditur Ecclesiæ infallibilitas, Scripturam tunc non spectari præcisè prout ex infallibili Ecclesiæ testimonio discitur, sed prout ex communibus fidei motivis suadetur ejus authoritas; sic *Gretserus* ratiocinatur in tractat. de *agnosc. Script. c.* 4. & cum eo *Tannerus* disp. de fide; spe & charit. thes. 80. hoc ipsum latibulum quæsivit etiam Cardinalis *Richelius* in tractat. Gallico de *convertendis iis qui ab Ecclesia secessionem fecerunt* lib. 1. c. 10. *Ecclesiæ, inquit, cognitio non pendet necessariò à Scriptura, potest enim Ecclesia cognosci sine scriptura, quod patet ex eo quod à fidelibus agnita sit à creatione usque ad Mosem qui primus verbum Dei scriptis consignavit, & à primis Christianis antequam Apostoli, eorumque discipuli Euangelium & libros N. T. conscripsissent, ita cùm cognitio Ecclesia non*

pen-

pendeat necessariò à scriptura, quamvis infallibiliter scriptura cognosci non posit nisi ex Ecclesia, non incurritur in Circulum vitiosum qui idem per se ipsum probat, &c. Quod si urgeas quomodo nunc Ecclesia sine Scriptura cognosci possit, regerit Ecclesiam Roman. pro vera Ecclesia cognosci, 1. quia nunquam hactenus legitimè falsitatis convinci potuit. 2. quia eas omnes notas & characteres obtinet quos ex *lumine naturali* veræ Ecclesiæ competere debere cognoscimus: puta *Antiquitatem, perpetuitatem, visibilitatem* & alias id genus notas ex quibus ratio judicat de veritate alicujus Ecclesiæ; unde cùm omnes in Ecclesia Rom. deprehendantur, ex eo sufficienter cognosci etiam sine scriptura veram esse Ecclesiam.

XIII. Quamvis verò mirè sibi plaudant Adversarii in hoc commento, non difficile est tamen ejus absurditatem ostendere. 1. Quod supponitur Verbi authoritatem aliunde quàm ab Ecclesiæ testimonio cognosci ipsorum hypothesi apertè repugnat: Nam si revera credunt ut passim profitentur Verbi authoritatem non posse credi certò aut cognosci, nisi ex infallibili Ecclesiæ testimonio, quomodo statuere possunt eam nobis aliunde innotescere, nisi à recepta sententia recedant? fatemur quidem & agnoscimus Verbum aliunde quàm ab Ecclesia probari à *propriis* scilicet & *insitis notis* & *characteribus* suis, quos si per *communia fidei motiva* intelligunt, habebunt nos consentientes; sed eo ipso testimonii Ecclesiæ necessitas cadit: 2. *motiva illa communia* quibus fidem niti volunt vel *certa* sunt, vel non, si certa corruit principium papisticum nulla media sufficère ad fidem scripturæ nisi accedat infallibilis Ecclesiæ testificatio ut antea diximus, si *non certa* ut ipsi non diffitentur qui fidem hanc non divinam esse, sed conjecturalem & fallibilem & ut ipsi loquuntur *assensum prudentia prævia* agnoscunt, frustra sunt, qui per ea certi aliquid quærunt; nam fundamentum fidei certæ & infallibilis debet & in se certum esse & à nobis certò cognosci & credi.

XIV. 3. Dico falsissimum esse vel Ecclesiæ veritatem vel infallibilitatem aliunde certò & verè cognosci posse quàm ex verbo. Rationes sunt. 1. quia Ecclesia in verbo fundatur & ab eo specificum esse suum obtinet; nulla enim Ecclesia sine vocatione, nulla vocatio nisi ex verbo Eph. II. 20. 2. *fides est ex auditu*, Rom. x. 14. auditus ex verbo E. vel non credi potest & cognosci fide divina Ecclesiæ veritas, vel teneri debet ex Verbo. 3. tutissimus & certissimus modus Ecclesiam investigandi est procul dubiò per *notas & proprietates* Ecclesiæ, At vel per *Ecclesiam* vel per *communia motiva*, vel per *Scripturam* nobis manifestantur notæ Ecclesiæ, & de eis infallibiliter certi reddimur: Non per Ecclesiam quia de Ecclesia ipsa quæritur, & *notam* oportet esse aliunde notam quàm à re cujus est *nota*, præterquam quod vera Ecclesia iis qui eam investigant adhuc est ignota: non per *communia motiva*, quia sive certa sive incerta dicantur, utrobique difficultas est ut jamjam diximus: deinde si hujusmodi motiva per se suffi-

sufficiunt ad certitudinem fidei habendam de veritate Ecclesiæ, cur non etiam per se sufficiant ad habendam certitudinem fidei de authoritate Scripturæ? & contra si hæc per se & absque infallibili testimonio Ecclesiæ non sufficiunt ad certitudinem fidei habendam de Scripturæ authoritate, tunc neque per se sufficiunt ad certitudinem fidei habendam de Ecclesia. Tertiò motiva illa vel petuntur à ratione & lumine naturali, vel à lumine revelato in verbo. si ab hoc, coincidunt cum Scriptura; si ab illo, Ergo vel non fundabunt fidem divinam quæ tamen hìc quæritur, vel fides erit ex ratione, & non ex verbo contra Paulum Rom. x. 14. Superest E. ut à Scriptura sola pendeat certitudo fidei nostræ de Ecclesiæ veritate, ut clarè à solo verbo peti possunt veræ & genuinæ notæ & proprietates Ecclesiæ, quod autem de Ecclesiæ veritate dicitur, idem & de ejus infallibilitate dicendum. Quomodo enim extra Verbum cognosceretur, cùm tota à Verbo pendeat & in eo fundetur? 4. Patres adstipulantur. Aug. ep. 166. *In scripturis didicimus Ecclesiam* & lib. de unit. Ecclesiæ c. 3. *Non humanis documentis, sed divinis oraculis Ecclesia demonstratur*, & cap. 10. *utrum ipsi* scil. Donatistæ *Ecclesiam teneant, non nisi de divinarum scripturarum testimoniis ostendant.* Author operis imperf. homil. 50. *qui E. vult cognoscere veram Christi Ecclesiam, unde cognoscat, nisi tantummodo per scripturas?* 5. Adversarii ipsi confitentur Staplet. tom. 1. princip. doctr. cap. 24. *dicimus ergo & libentissimè dicimus cum August. in scripturis quærendam esse Ecclesiam, id est quæ sint Notæ, dotes, & proprietates Ecclesiæ, ex Sacræ Scripturæ oraculis, non ex humanis documentis investigandum esse.* Becanus in apolog. pro Jud. controv. cap. 3. 5. 6. & 7. admittit hanc propositionem tanquam veram, *sola scriptura primariò & infallibiliter terminat & definit quæstionem de Ecclesia per modum normæ.* Driedo Lovani. libr. 2. de dogm. Ecclesiæ cap. 3. in solut. art. 4. *fides*, inquit, *non amplius ex personis probanda venit, sed ex sua fide probantur personæ sicuti ex Scripturis sacris cognoscitur ea quæ nunc est Ecclesia.* Nec aliud sibi vult ordinaria Pontificiorum praxis, qui cùm urgentur à nobis circa veritatem & infallibilitatem Ecclesiæ suæ, unde scil. credant Ecclesiam suam infallibilem esse, illico nos ad scripturam amandant & illustres promissiones quæ Ecclesiæ fiunt, vel elogia, quæ illi ibidem tribuuntur, subinde regerunt, quod non facerent procul dubio, nisi fidem infallibilitatis Ecclesiæ non aliunde quàm ex Verbo certò peti posse arbitrarentur.

XV. Neque hilum proficiunt Rationes Cardinalis: Prima enim pueriliter confundit *Scripturam materialiter* & *formaliter* consideratam, id. vel quoad *substantiam doctrinæ*, vel quoad *accidens scriptionis*: Sanè non diffitemur Ecclesiam fuisse cognitam sine Scriptura *formaliter* spectata, & quoad accidens scriptionis, si quidem per bis mille annos & amplius Ecclesia caruit verbo ἐγγράφῳ: Sed negamus cognitam fuisse sine Scriptura *materialiter* id. sine Dei verbo. Quod semper & ubique unicum fuit Ecclesiæ fundamentum: idem enim Verbum, quod scriptis consignari voluit Dominus ad præcavendas Diaboli fraudes & hominum,

corruptelas, jam antea viva voce traditum Patriarchis fuerat in visionibus & somniis, & aliis revelationis modis, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, Heb.1.1. Christiani verò etsi non haberent ab initio N. T. scriptum, habuerunt tamen Vetus quod perfectum fuit & sufficiens in suo genere, 2.Tim.III.15. Secunda Ratio absurdè petit principium & supponit quod probandum erat, Ecclesiam scilicet ejusque notas ex lumine naturali certò innotescere posse; quod antea falsum esse demonstravimus, quia ex Verbo solo propriæ notæ & characteres Ecclesiæ peti possunt; Taceo quod pro veris notis eas nobis obtrudit quæ verè sunt nothæ & adulterinæ, ut *antiquitatem*, *visibilitatem*, &c. quæ nec soli Ecclesiæ, nec toti, nec semper conveniunt; Taceo quod hîc sophisticè à non distributo ad distributum ratiocinetur, ab Ecclesia in genere ad Romanam Ecclesiam hodiernam in specie, supponens eam esse veram Ecclesiam, quod nec concedere possumus, nec in æternum sunt probaturi: Nam quod ita præfidenter gloriatur suam Romanam Ecclesiam veram esse, quia nunquam falsi convinci potuit, in eo vel ignorantiam crassam prodit, vel impudentiam; quot enim & quanta Orthodoxorum volumina centum abhinc annis prodiere, quæ luce meridianâ clariùs demonstrarunt Ecclesiam Romanam sæpius errasse, & in eo statu quo res sunt, nec esse, nec haberi posse pro vera Christi Ecclesia: Et vel hoc solo argumento probari facilè potest: Nam quæ Ecclesia doctrinam salutarem à Christo traditam non retinet, illa vera non potest esse Christi Ecclesia. At Ecclesia Romana talis est. E. Minor quæ procul dubio negabitur ab ipsis, facilè, cùm ad Examen Doctrinæ deventum erit, probabitur.

XVI. IV. Alii distinguunt *inter formale objectum fidei & fidei regulam*, fidem, quâ credunt Ecclesiæ infallibilitatem, niti verbi Dei authoritate tanquam formali fidei objecto, fidem verò, quâ credunt verbi Dei authoritatem, niti Ecclesiæ infallibili testimonio, non tanquam *objecto formali*, sed tanquam *regulâ fidei*, ideoque Circulum non esse formalem seu per eandem viam. *Resp.* Sed neque hac ratione evadere possunt, quod facilè patebit si terminos distinctionis attendamus, & quid per *objectum*, quid item per *regulam* fidei intelligendum sit: duplex ergo *objectum fidei* statuitur, *materiale* unum, alterum *formale*. *Materiale* est id quod credimus & per quod respondemus ad quæstionem *quid credis?* *Formale* est id propter quod credimus & per quod respondemus ad quæstionem *cur credis?* v.g. ea omnia quæ in Verbo Dei credenda proponuntur, ut Creatio mundi, providentia, redemptio, &c. sunt materiale fidei objectum, sunt enim id quod credimus, & per ea respondetur ad quæstionem quid credis? sed authoritas verbi est formale objectum fidei nostræ, quia est ratio formalis propter quam credimus omnia alia, & quæ non creditur propter aliud, sed propter se; Jam *Regula fidei* diversum quid sonat ab utroque; nam nec est simpliciter objectum materiale sigillatim consideratum & in specie, nec est formale seu ratio propter quam credimus, sed dicit systema & collectionem omnium credendorum, seu princi-

piam

pium secundum quod credere debemus; ita differt ab objecto formali diversimode. 1. *regula fidei* se habet ad modum *causæ exemplaris*, quam fides in omnibus sequi & cui se conformare debet; at *formale objectum* habet rationem *causæ objectivæ* seu fundamenti propter quod principaliter & formaliter credimus. 2. *regula fidei* limitat & determinat eam latitudinem & extensionem quam fides habet in ordine ad objecta materialia, dum docet quot & quæ credenda sunt, sed *formale objectum* specificat, & fundat assensum fidei. 3. *regula fidei* est comprehensio & συλλογὴ omnium credendorum; sed *formale objectum* est id propter quod & ipsam regulam & omnia quæ in ea credenda proponuntur, fide divina credimus, unde fides nostra non resolvitur in ipsam regulam ultimò, sed in ipsum formale objectum.

XVII. Hoc posito vanitas exceptionis patet. 1. recipimus confessionem quam veritas illis extorquet fidem scil. niti authoritate Verbi tanquam formali objecto; nam si hoc bonâ fide profitentur & credunt, ultro manus dare nobis tenentur & causam pontificiam deserere; nam si est formale objectum, ergo ultima fidei analysis in Verbi authoritatem terminabitur, non verò in Ecclesiæ infallibile testimonium, quæ tamen recepta est apud adversarios sententia quam hic impugnamus: audiatur *Stapletonus* lib. 8. princip. doctr. cap. 11. *formalis ratio fidei non est Deus revelans, sed ut sic id est per Ecclesiam*, & in controv. relect. controv. 4. q. 3. art. 2. hanc conclusionem ponit, *tota completa formalis ratio fidei nostræ ordinariè loquendo est Deus per Ecclesiam revelans.* Si E credunt formalem rationem, propter quam credimus, esse Deum loquentem per Ecclesiam, perperam dicunt doctores isti verbi authoritatem non niti infallibilitate Ecclesiæ tanquam formali objecto. 2. Et illud vehementer falsum est quod hìc supponunt Ecclesiam esse fidei regulam, solum enim Verbum, quod summam omnium credendorum complectitur, est norma illa plena & perfecta cui nihil vel addi debet vel detrahi ut toties à Spiritu S. est præscriptum. Si E. Ecclesia non potest dici regula fidei, non potest verbum credi propter Ecclesiam tanquam propter regulam fidei.

XVIII. V. Quidam confugiunt ad diversos respectus tum personarum tum regularum credendi: nam aliquando esse diversas personas circa diversa errantes, v.g. quum alter Ecclesiæ, alter Scripturæ authoritatem negat, tunc nullum Circulum admitti, si quis illum quidem ex Scriptura quam admittit de Ecclesiæ veritate convincat, & contra adversus hunc Scripturam probet per Ecclesiam de cujus infallibilitate non dubitat: sic *Becan.* in Tract. de Circulo Calvin. 2. caveri Circulum ex diversis respectibus regularum credendi, quæ ut totidem causæ, sibique invicem causæ, ex mutua comparatione, magis illustrabiles & per se invicem sunt demonstrabiles, & tunc non esse Circulum, sed regressum talem qualem in diversis generibus causarum probant cum Arist. sapientiores omnes Philosophi. Resp. Sed neutra istarum responsionum difficultatem tollit, non

prima, quia non tantùm arguimus adversarios quod circulariter progrediantur contra eos qui vel Scripturæ, vel Ecclesiæ authoritatem negant seorsim, sed etiam in stabilienda sua fide & in reddenda ejus ratione, dum credere se profitentur Scripturæ authoritatem propter Ecclesiæ testimonium, & rursus Ecclesiæ infallibile testimonium propter Scripturam, quamvis utramque admittant & neutram negent. 2. hæc responsio supponit eum qui dubitat vel negat Ecclesiæ infallibilitatem, posse ex Scriptura convinci, sed hoc expresse repugnat hypothesi adversariorum, qui apertè profitentur nullam controversiam sufficienter ex scripturis determinari, & nullum dogma ob scripturæ authoritatem firmiter credi posse, nisi accedat infallibilis Ecclesiæ testificatio & interpretatio: Et sanè si audiantur, nullum fidei fundamentum assignare possunt in quo eorum fides qui de Ecclesiæ infallibilitate dubitant sistere & acquiescere possit; Vel enim erit ipsa Ecclesia, vel Scriptura, vel Traditio non scripta: At neutrum dici potest; Non Ecclesia, quia ejus infallibilitas est id de quo dubitatur; Non Scriptura aut Traditio non scripta, quia harum authoritas & legitimus sensus ab infallibili Ecclesiæ testimonio ex adversariorum sententia necessario pendent, ac proinde nihil ob earum authoritatem simpli. credere possumus, nisi prius credamus Ecclesiam quæ illis testimonium perhibet esse infallibilem; unde patet neque hic habere ipsos ubi pedem figere possint.

XIX. Sed non tutius habent præsidium causæ suæ in vario respectu regularum credendi quæ & sibi mutuò sint causæ & per se invicem demonstrentur. Nam 1. gratis supponitur, quod falsissimum est, dari plures credendi regulas: unica enim potest esse totalis & perfecta; alias si plures dantur neutra erit regula. 2. reciproca demonstratio causarum potest institui in eum finem, ut ex comparatione mutua, non quidem primò & præcipuè utraque probetur à priori, sed ut magis illustrentur tantùm, earumque consensus appareat: Sed Pontificii longe aliter progrediuntur: probant Scripturam esse Dei verbum ex Ecclesiæ testimonio, non ut fides jam inchoata magis confirmetur, sed ut scripturæ sua constet authoritas, quæ alioquin ei constare non posset, & rursus ex Scriptura probant Ecclesiæ infallibilitatem, ut Ecclesiæ sua constet authoritas, quæ aliunde sufficienter probari non potest; Ita volunt Scripturæ authoritatem necessariò pendere ab Ecclesia, & vice versa Ecclesiæ authoritatem necessario pendere à Scriptura, quod ne imaginando quidem fingi potest, nam sic sequeretur Scripturæ Authoritatem non posse credi nisi prius credatur Ecclesiæ infallibilitas, vicissim Ecclesiæ infallibilitatem non posse credi nisi prius credatur Scripturæ authoritas, quod ἀσύστατον 3. *Regressus* Aristotelicus longè differt à Circulo Pontificio: Nam 1. in regressu nova acquiritur cognitio, dum proceditur à cognitione confusa ad distinctam; Sed hic nulla nova accedit: proceditur enim ab authoritate verbi fide divina credita, ad eandem verbi authoritatem fide divina creditam. 2. in regressu est diversus processus ab effectu ad causam, à causa ad effectum, à demonstratione

ne

ne ὅτι ad demonstrationem τῦ διότι, & vice versa, adeoque non potest idem esse causæ genus: Sed in Circulo Pontificio non est diversus processus, sed ejusdem ordinis & generis, nim. à causa objectiva fidei propter quam credimus, ad eandem causam objectivam: utrobique enim quæritur propter quid vel credatur Scripturæ authoritas vel Ecclesiæ infallibilitas.

XX. VI. Denique *Stapleton.* in defensione authoritatis Ecclesiæ lib. 3. c. 3. affirmat nihil esse absurdi si Ecclesiæ authoritas quoad nos ex Scripturæ authoritate pendeat, & rursus Scripturæ authoritas quoad nos ab Ecclesiæ authoritate pendeat, utrumque simul verum esse posse, Ecclesiam mutuare suam authoritatem à Scriptura, & Scripturam itidem suam ab eadem ipsa Ecclesia: quemadmodum videmus Johannem testimonium perhibuisse Christo, & vicissim Christum Johanni, Johannem Euangelistam suo Euangelio, rursus idem Euangelium Johanni, &c. Resp. Sed hic multiplex est hallucinatio. 1. aliud est *testimonium alicui perhibere*, aliud *authoritatem illi conciliare*; nec pro eodem rectè sumitur, testimonium ab aliquo habere, & authoritatem omnem suam ab eodem mutuari; sanè nihil obstat quominus mutuo testimonio commendarit Johannes Christum, & Christus Johannem, sed ut à Johanne suam authoritatem mutuatus sit Christus, id verò falsissimum, *Ego*, inquit, *ab homine testimonium non capio & habeo testimonium majus testimonio Johannis* Jo. v. 34. 36. Unde Joh. 1. 7. dicitur *Johannes venisse ut testimonium perhiberet Luci ut omnes crederent per ipsum*, bene dicitur δι' αὐτοῦ *per ipsum*, non δι' αὐτὸν *propter ipsum* quia erat tantùm minister qui ducebat ad Christum, non fundamentum & causa formalis fidei in ipsum. 2. confunditur *testimonium necessarium* & *non necessarium*. *Testimonium necessarium* est quando nulla certitudo de re testata quoad nos haberi potest, nisi per illud testimonium, seu quando pendet necessario & per se ab illo testimonio. Testimonium *non necessarium* est quod illustrat aut confirmat rem testatam, ita tamen ut res testata sufficienter aliunde certitudinem quoad nos habeat. Duo diversi testes possunt sibi invicem testimonium perhibere seque mutuo commendare, si agatur de testimonio, quod vel ex utraque vel ex altera saltem parte necessarium non est, qualia sunt mutua illa Testimonia Christi de Johanne Baptista, & Johannis Baptistæ de Christo, Johannis de suo Euangelio & Euangelii de Johanne: At si loquamur de testimonio necessario; omnino absurdum est & apertam contradictionem implicat dicere duorum testium authoritatem quoad nos per se & necessariò pendere à mutuo eorum de se invicem testimonio, quia sic, ut diceramus modo, idem se ipso notius erit & ignotius v. g. si Ecclesia perhibeat testimonium quoad nos necessarium omni Dei Verbo, impossibile est ut fide Divina credamus hujus authoritatem nisi propter Ecclesiæ testimonium, non possumus autem credere aliquid propter Ecclesiæ testimonium nisi Ecclesia prius apud nos suam obtineat authoritatem, nam propter quod aliquid scimus aut credimus, illud ipsum à nobis prius sciri & credi oportet, nulla enim ab ignotis fit legitima

probatio: Jam si Scriptura perhibet testimonium necessarium quoad nos de Ecclesia, impossibile est ut credamus Ecclesiæ infallibilitatem nisi propter testimonium Scripturæ, non possumus autem aliquid credere propter Scripturæ authoritatem, nisi Scriptura prius apud nos suam obtineat authoritatem: ita quamcunque in formam se vertant irretiti semper tenentur, nec in æternum se liberare poterunt ab inextricabili isto labyrintho: Unde patet quid statuendum de Religione illa quæ nullum fundamentum & principium fidei cui nitatur, & in quod resolvatur, assignare potest.

XXI. Sed fortè quod aliis objicimus crimen ejus manifesti tenemur: hoc certè non semel ab Adversariis nobis impactum, unde *Becanus* & alii *Circulum* etiam *Calvinisticum* sunt commenti, quem mirè exagitare solent. Videamus ergo quo jure: Scilicet objiciunt Nos *Scripturam ex Spiritu*, & rursus *Spiritum ex Scripturâ* probare, atque hoc fieri non posse sine Circulari progressu, quia ut Scriptura creditur esse Dei verbum ex interno Spiritus testimonio, ita Spiritus testimonium credi propter Scripturam, in qua Spiritus S. credentibus est promissus. Sic *Becanus* in Opusculo de Circulo Calvinistico. sect. 6. & *Gretser.* in Tractatu de Agnosc. Script. c. 4. Verùm quàm turpiter hìc hallucinentur sola sententiæ nostræ declaratio abundè docebit. Primò distinguendum censent accuratè Orthodoxi inter *Causam efficientem* per quam credimus, & *objectivam* propter quam credimus, inter *principium* ἐνεργητικὸν quod fidem alicujus veritatis effectivè ingenerat, & *motivum* seu argumentum quod objectivè ad eam fidem adhibendam nos movet & excitat: Ut si de charitate quæstio sit, aliud est loqui de causa ejus efficiente per quam producitur, aliud de motivis quibus excitatur. causa efficiens unica & principalis est Spiritus S., motiva sunt argumenta illa varia quæ in Scriptura nobis exhibentur amoris ineffabilis quem Deus testatus est nobis in filio; Ita de fide pariter ratiocinari debemus, in hoc potissimùm argumento, *Causa efficiens* nostræ fidei alia dari non potest præter Spiritum sine quo nec velle aut perficere, imò ne cogitare quidem possumus; Neque diffitentur ipsi adversarii, qui Spiritum ad fidem ingenerandam necessarium agnoscunt, ut *Stapletonus* sæpè testatur contra *Withak.* injuriamque sibi fieri ab eo queritur, quasi hoc negaret; Sed *causa objectiva* propter quam credimus est *Verbum ipsum* cum notis, seu potius criteria illa cœlestia & radii divinitatis qui in Verbo fulgent, & propriâ sua ac insitâ luce, majestate ac splendore se ipsos probant, quemadmodum sol propria ac nativa luce se ipsum demonstrat; Hinc juxta duplex illud fidei principium, duplex etiam quæstio nascitur ad quam diversimodè potest responderi; Nam si quæritur de *causa objectiva* propter quam credimus Scripturæ divinitatem, respondetur esse ipsum Dei Verbum per notas suas insitas; si verò quæstio est de *causa efficiente* per quam & cujus vi credimus, dicitur esse Spiritus S. qui virtutem credendi nobis indit, atque ita verissimè dicimus Scripturam demonstrari ex Spiritu, i.e. est per ejus virtutem & efficaciam, quæ fidem

dem ingenerat in animis nostris, quia verò facilè quis & se ipsum & alios decipere posset jactando Spiritum illum quem non haberet tamen, ideo ut quis persuadeatur de veritate illius Spiritus debet probari ex Scriptura ipsa, quatenus ipsa varias notas & criteria nobis subministrat, ex quibus dignoscimus an Spiritus ille qui in nobis est verè sit ex Deo necne, an Spiritus Christi an verò mundi; sic *Scriptura* probat *Spiritum* non *effectivè*, sed *objective* per rationes & argumenta quæ in ea elucent.

XXII. Unde jam luculenter colligitur Nos neque in fidei nostræ resolutione progredi in infinitum, neque in Circulo agitari; Nam quoad prius, non potest dari progressus in infinitum, quia sistimus tandem in quodam ultimo credibili quod non propter aliud, sed propter se creditur, nimirum in ipsa S. Scriptura, quæ creditur esse Verbum Dei non propter aliud, sed propter se: Posterius etiam patet, quia diversa quæstio est, quando enim probamus *Scripturam ex Spiritu*, hoc fit per modum *causæ efficientis*, quando verò probamus *Spiritum* ex *Scriptura*, progredimur per viam *causæ objectivæ*. In prima quæstione quæritur qua facultate credamus, sive sub qua dispositione in subjecto seu *per quid* credamus; in altera verò *quo argumento*, sive sub qua formali ratione in subjecto, vel *propter quid* credamus; Quare, cùm diversæ sint quæstiones, nunquam petitur principium, vel ab eodem ad idem fit processus, fides enim tandem resolvitur diversimodè in utrumque istud principium, in *Scripturam* tanquam in *causam objectivam*, seu formale objectum suum & primum credibile, quod Stapletonus vocat *principium doctrinale*; in *Spiritum* verò tanquam in *causam efficientem* principalem; si quæris unde norimus Scripturam esse divinam id est quâ vi & facultate, respondeo, per Spiritum Sanctum, qui testatur in corde nostro; si instas, unde norimus nos habere Spiritum S. id est, quo argumento, respondeo, ex variis illis characteribus & effectis quæ in Scriptura Spiritui S. tribuuntur, quæ quum in nobis deprehenduntur, inde certò colligimus Spiritum in nobis esse; Si quæras ulterius unde sciamus tales effectus in nobis esse, non jam itur ad Scripturam quæ neminem nominat, sed hærendum in interna visione cordis, & in operatione Spiritus, cujus præsentia non potest aliter demonstrari quàm à posteriori, ut vitam suam homo ex sensu & motu cæterisque vitalibus operationibus bene deprehendit: Si verò ex altera parte quæris unde sciam Scripturam esse αὐτόπιστον sive quo argumento & propter quid? respondeo quia Scriptura est Verbum Dei, si instas, unde sciam Scripturam esse Verbum Dei? non dicam jam id cognosci ex Spiritu, quia Spiritus est causa efficiens tantùm, non objectiva, sed ex criteriis & notis cœlestibus quibus insignitur, nec ultra tendimus: nam si quis urgeat denuò unde radios illos & notas perspiciamus, id est quo argumento, respondeo, eum absurdè facere, nihil enim est in hoc ordine argumentorum sive rationum in objecto superius, & rationes rationum perpetuò quærere dementis est, non secus ac rogare qua luce videamus lucem, ita immediate & propter se

in

in genere causæ objectivæ creditur Verbo, quamvis ad hoc credendum maximè necessaria sit interna illa operatio Spiritus Sancti, qui intellectum efficaciter movet in genere causæ effectivæ, ad credendam Scripturæ authoritatem: quemadmodum assentimur scientiarum principiis propter se, licet ad illum assensum producendum necessariùs sit habitus ille mentis qui habitus principiorum & intellectus dicitur; quæ luce meridiana clariùs evincunt, malè nobis Circulum impingi, quia probamus divinitatem Scripturæ *per Spiritum non propter eum*, sed veritatem Spiritus probamus *ex Scriptura objectivè*, non *per eam efficienter.*

XXIII. Dices, sed multi tamen ex Orthodoxis videntur ita Testimonium Spiritus contradistinguere Testimonio Ecclesiæ, ut ejusdem ordinis & speciei testimonium intelligant, hoc est in genere causæ objectivæ, non efficientis tantùm; Vide *Whitak.* controv. 1. q.3. c.11. *Chamier.* lib.6. cap. 1. nec aliud sibi vult *Confessio* Gallicana art. 4. *hos libros agnoscimus*, inquit, *esse Canonicos, hoc est, ut fidei nostræ normam & regulam habemus, idque non tantùm ex communi Ecclesiæ consensu, sed etiam multò magis ex testimonio & intrinseca Spiritus S. persuasione, quo suggerente docemur illos ab aliis libris Ecclesiasticis discernere, qui ut sint utiles, non sunt tamen ejusmodi ut ex iis constitui possit aliquis articulus fidei.* Respondeo 1. Si sint qui opponere voluerint Spiritus testimonium internum seu vim illam vorticordiam quæ efficaciter in nobis producit fidem testimonio Ecclesiæ quasi ejusdem ordinis & speciei, minùs accuratè omnino locuti sunt, siquidem non quæritur hic inter nos & Pontificios, An testimonium Spiritus sive vis ejus & efficacia requiratur ad cognoscendam & probandam Scripturæ divinitatem, hoc enim ultrò largiuntur nobis Pontificii, nec negare quisquam potest, nisi in castra Pelagii apertè transire voluerit; Sed tantùm An Ecclesiæ testimonium sit medium & motivum illud præcipuum & infallibile propter quod Scripturæ credimus, An verò aliud quodpiam magis principale requiratur? Itaque qui multùm operæ collocant in corrogandis Scripturæ locis & argumentis quibus probent Spiritum hic necessariò intercedere debere, non videntur præcipuum quæstionis cardinem attigisse, qui non in eo positus erat, An Spiritus opera necessaria esset ad credendum; Sed an Spiritus ad persuadendam hanc authoritatem uteretur vel testimonio Ecclesiæ tantùm, vel primariò, quod contendunt Pontificii, an potius rationibus ex Verbo petitis, quod volunt Orthodoxi. 2. *Testimonium Spiritus* vel *latè* sumitur vel *strictè*; *strictè* prout notat tantùm vim illam divinam quæ efficaciter producit in nobis fidem: *latè* quatenus cum virtute illa efficaci conjungitur ratio & motivum quo utitur ad persuadendos animos nostros de rei alicujus veritate; priori modo includit tantùm notionem *causæ efficientis* per quam credimus; posteriori etiam *objectivè*, quæ duo quia semper in hoc testimonio Spiritus connectuntur, siquidem non aliò tendit ejus operatio in nobis quàm ut potenter applicet mentibus nostris veritatem cœlestem in Verbo traditam, adeo-

que

que radios illos in ea circumfulgentes majestatis, sublimitatis, efficaciæ, veritatis, sanctitatis, &c. alte imprimat, hinc factum ut nonnulli in Spiritus testimonio utramque illam αἰτίαν conjunxerint tum objectivam tum efficientem: Atque hoc sensu Confessio Gallicana intelligenda est, cùm ait *non tantùm ex communi Ecclesiæ consensu, sed etiam multò magis ex testimonio & intrinseca persuasione Spiritus sancti libros sacros agnosci Canonicos*; nam per *Spiritus testimonium* non intelligit tantùm vim efficacem quâ fides efficienter producitur, sed propriè rationem & motivum verbi quo utitur Spiritus ad persuadendum hanc veritatem, scilicet doctrinam ipsam cœlestem cordibus applicatam per Spiritum, opposite ad rationem naturalem & sensum ac judicium humanum quod plane in istis mysteriis dignoscendis cæcum est 1. Corinth. 11. 14. Quando verò *strictè* testimonium Spiritus sumitur pro ea efficacia gratiæ quæ se tenet *ex parte subjecti* seu potentiæ intellectivæ, quæ habilis & apta redditur ad ea percipienda quæ proponuntur & quæ posita est in infusione habitus fidei, & collatione auxilii specialis ad credendum necessarii, tunc habet tantùm rationem causæ efficientis, non objectivæ, nec bene contradistinguitur testimonio Ecclesiæ.

XXIV. Antequam finis sit, breviter diluenda est criminatio duplex, quâ vulgò gravari solet doctrina Orthodoxa circa hunc *Spiritum* 1. quod sit *fanaticus* & *Anabaptisticus* 2. quod sit *privatus*. Nam prius illud vehementer falsum est & calumniosum, quippe Fanatici Spiritum divellunt à Scriptura, & indulgent revelationibus quibusdam extraordinariis & ἐνθουσιασμοῖς: At Spiritus istud testimonium quo contendimus persuaderi nobis Scripturæ divinitatem, non infert novam aliquam & extraordinariam revelationem immediatè à Spiritu S. profectam sine Verbo; imò nihil aliud est quàm revelationis in ipsa Scriptura factæ ex parte objecti potens & efficax applicatio & impressio: ita ut neq; Spiritus sine Scriptura, nec Scriptura sine Spiritu hic veniant attendenda, sed indivulso nexu conjungenda sint ex fœdere Dei, Is. LIX. 29. *Verbum quod posui in ore tuo & Spiritus qui est in te non recedent, &c.* Verbum proponitur extrinsecus, Spiritus intus operatur, Verbum movet & suadet, Spiritus permovet & persuadet, illud est instar seminis in terram projecti, iste instar virtutis vivificæ quâ radicatur in nobis & germinat: Nec aliud innuit Christus Joh. XVI. 14. cùm ait Spiritum de suo accepturum, *de meo accipiet*, inquit, *& annunciabit vobis*, ut enim Spiritus S. operatio quatenus est *Paracletus* & Consolator non aliò tendit, quàm ad applicationem beneficiorum Christi: ita non aliò refertur ejus testimonium quatenus est *Doctor veritatis* quàm ad obsignationem doctrinæ ipsius in Euangelio traditæ. Cùm ergo Spiritus de quo loquimur à Scriptura nunquam aberret, sed ad Scripturam ducat, & in ea explicanda totus occupetur, patet non sine insigni calumnia Anabaptisticum & fanaticum dici.

XXV. Sed non minori injuria *privatus* & proprius dicitur, ut Stapleton. *privatum superbiæ Spiritum* à nobis jactari clamat, & alii subinde oggerunt nos contra

tra Petrum 2ª cap. 1. 20. Prophetiam facere *ἰδίας ἐπιλύσεως*. Resp. *Privatus* enim *Spiritus* bifariam dici potest vel *originaliter* vel *subjectivè*, vel ratione *principii* à quo oritur, vel ratione *subjecti* & potentiæ cui inhæret, vel pro genio & arbitrio cujusque, vel pro Dei dono singulis fidelibus proprio. Posteriori sensu damus *Spiritum proprium* & *privatum* dici posse, quia singulis credentibus datur & in iis manet; Sed priori nequaquam, quia non à nobis oritur privatim, sed dispensatur communiter à Christo toti Ecclesiæ, nec enim spiritum jactamus qui proprius sit fœtus liberi nostri arbitrii, sed qui Christi singulare donum est: Ut ergo solem malè privatum dixeris quia neminem illuminare potest qui non intus apud se recipiat ejus lumen, ita non meliori jure spiritum nobis omnibus à Christo datum ad nos illuminandos privatum vocabis, quia non extrinsecus tantùm afficere, sed in unoquoque fidelium sedem suam eligere debet: Idem de fide statuendum est, nam licet *fides subjectivè* considerata, & *quâ creditur* propria sit uniuscujusque, quia justus *fide sua* non aliena vivit; tamen fides *objectivè* seu *quæ creditur* communis est omnium, eadem enim Veritas cœlestis, idem Verbum utrobique fidem nostram fundat quod ab omnibus fidelibus ex æquo recipitur. Nec aliò pertinet locus Petri supra citatus. *Hoc primò scientes quod omnis prophetia Scripturæ ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται*; Nam sive ἐπιλύσιν per *impulsum* & *afflatum* exponamus quod Calvino nostro magis placuit, sive reddamus per *interpretationem* & *expositionem* quæ communior est sententia ἀπὸ τοῦ ἐπιλύειν quod dissolvere & explicare significat, & τῷ פתר Hebræorum non rarò respondet, nihil erit quod Pontificiorum causæ faveat; *ἰδία* enim hæc ἐπίλυσις qualiscunque sit non *subjectivè* est intelligenda, sed *originaliter*, scilicet pro privato hominis arbitrio & mente, per oppositionem ad supernaturalem gratiam & adventitium Spiritus S. donum; in eo enim est Petrus ut doceat fideles veram & certam Scripturæ Propheticæ explicationem de qua in vers. præced. egerat, eam scil. non pendere ab hominis legentis arbitrio & sensu quando aliquid de suo infert in Scripturam, sed ex gratiosa Spiritus S. revelatione; privatam itaque & ex proprii cerebri figmento depromptam interpretationem locum hic non habere, sed publicam & divinam quæ ex ipso verbo hauriatur, & ipsis scripturis ut ita dicam sit αὐτοφυὴς & intrinseca. Quod confirmat à pari vers. 21. unico scil. authore Prophetiæ, quo modo enim primò proposita fuit Prophetia, eodem etiam exponi debet, idem qui author fuit, solus potest esse optimus & legitimus verborum suorum interpres; solus autem Spiritus Verbum nobis tradidit, *Non enim*, inquit, *libitu hominis allata est Prophetia, sed Spiritu S. acti locuti sunt Dei viri.* Ita quod in vers. præced. dixerat ἰδίαν ἐπίλυσιν, in hoc vocat θέλημα ἀνθρώπου *voluntatem* seu libitum *hominis* non tantùm qui in homine sit; sed qui ab ejus arbitrio oriatur: hoc sensu bene asserit Petrus & nos cum ipso nec ἰδίαν ἐπίλυσιν, nec Spiritum privatum in mysteriorum fidei tractationem inferendum esse; Cæterùm non negat Spiritum S. qui loquitur omnibus in verbo, privatim etiam singulis fidelibus

in

in corde de ejus veritate & divinitate testari; aliàs nec Johannes dicere potuisset 1ª c. v. 6. *Spiritum* testari quod *Spiritus est veritas*, nec Paulus 1. Cor. 11. 12. Spiritum datum esse nobis *ut cognoscamus ea quæ nobis data sunt à Deo*. Observandum tantùm testimonium hoc internum Spiritus cùm sit *practica* & *privata discretionis*, non *authoritatis publicæ*, non posse urgeri in ordine ad alios, sed tantùm in ordine ad nos ipsos, nec inservire ad *aliorum convictionem*, sed ad *persuasionem propriam*, nam qui mihi sufficit ad plenam verbo fidem faciendam, quia eum novi & in me sentio, nec fallax potest esse ejus operatio; frustra adhiberetur erga alios qui eum in me nec vident nec agnoscunt, nisi eadem vis intus eos afficiat, & argumenta in verbo latentia potenter animis insinuando efficaciter persuadeat. Hactenus ergo conclusum esto & Spiritum & Verbum in hoc negotio à nobis bene conjungi, & bene alterum ex altero probari, nec tamen nisi injustissimè Circulum nobis impingi.

COROLLARIA RESPONDENTIS.

I. *An aliquis detur Controversiarum supremus & infallibilis Judex præter Spiritum S. in Scripturâ loquentem? N. contra Pontificios.*

II. *An detur* Scientia *quædam* media *in Deo*, *aut* Decretum conditionatum? *N. contra Socinianos & Remonstrantes.*

III. *An voluntas quæ vulgò* signi *& ea quæ* beneplaciti *dicitur inter se pugnent? N. imò nulla est voluntas signi quæ non sit etiam sano sensu beneplaciti.*

IV. *An* Jus *Dei bene distinguatur in* Naturale *&* Positivum, *ita ut quædam bona sint quia Deus vult, quædam Deus velit quia bona sunt?* Aff.

V. *An quia Deus non otiosâ sed efficaci permißione & directione concurrit ad malas hominum actiones poßit dici concurrere etiam* effectivè *& peccati author & causa proinde censeri? N. contra Pontificios & alios qui perperam & per insignem calumniam hac blasphemiâ, quam toto pectore execramur, sententiam nostram gravare solent.*

VI. *An* fides *imputetur in justitiam?* D.

VII. *An* fides justificans *&* temporaria *gradu tantùm & duratione, an non etiam specificè & eßentialiter distinguantur?* N. *prius. Aff. post.*

EXERCITATIO THEOLOGICA TEXTUALIS

DE

CONCORDIA PAULI ET JACOBI IN ARTICULO JUSTIFICATIONIS.

Respondente ABRAHAMO PELEO *Viviacensi.*

THESIS PRIMA.

UM nullum in momentosissimo *Justificationis* Articulo & gravissimâ quæ nobis super hoc cum Pontificiis intercedit Controversiâ, plausibilius pro *Justificatione operum* argumentum occurrat celebri Jacobi loco c. II. nullum certè vel frequentiùs vel acriùs urgeri ab Adversariis soleat; operæ pretium aliquod facturos Nos sumus arbitrati, si paulò accuratiùs velitatione hac Academicâ in illum locum inquirentes, neque ipsum Sophistis ullatenus favere, nec quicquam à verâ & genuinâ Justificationis gratuitæ doctrinâ à Paulo traditâ alienum continere cum bono Deo demonstraverimus.

II. Ut ergo commodè disquisitio hæc institui possit, primò Difficultas ipsa proponenda est, tunc expendendi varii vel solutionis vel conciliationis modi. Difficultas per se patet; nam cùm Paulus passim in Epistolis suis Justificationem fidei sine operibus tribuere soleat ut Rom. III. 28. Gal. II. 16. Eph. II. 8. 9. Jacobus tamen expresse illam transcribit operibus c. II. 14. *Videtis E. quod homo justificatur ex operibus & non ex fide solùm:* Neque in thesi tantùm hæc *ἀντιλογία* videtur occurrere, sed & in hypothesi respectu Abrahami credentium Patris, nam quod Paulus constanter de eo prædicat fuisse ipsum sola fide & non operibus justificatum Rom. IV. 2. 3. juxta priscum Oraculum *credidit Abraham Deo & illi imputatum est ad Justitiam*; hoc ipsum apertè negare videtur Jacobus c. II. 21. *Abraham Pater noster nonne ex operibus Justificatus est oblato filio suo Isaaco supra altare?* unde statuendum videtur, vel Jacobum repugnare Paulo, vel Paulum non ita præfractè Justificationem fidei tribuere, quin possit etiam & debeat operibus tribui ex Jacobo quod vellent Pontificii.

III. Hæc

III. Hæc ſanè prima fronte planè ἀσύςατα videntur niſi accedatur ad ſententiam Adverſariorum: Sed videntur tantùm, nihil enim tale eſſe reipſa jam ſumus clariſſimè oſtenſuri. Non nos equidem latet quoſdam vel propter unum hunc locum totam Jacobi Epiſtolam ex Canone expungere voluiſſe, & ad libros Apocryphos referre, quaſi non poſſet ullatenus Jacobus cum Paulo & reliquâ Scripturâ in negotio Juſtificationis conciliari, quâ in ſententiâ fuerunt *Centuriatores Magdeburgenſes Cent.1. lib.2. c.4.* poſt *Lutherum* Magiſtrum ſuum, quem in primo certaminis cum Pontificiis fervore iniquiorem fuiſſe huic ſcripto conſtat; negavit enim eſſe Epiſtolam verè Apoſtolicam; imo eo uſque proceſſit ut *Stramineam* appellarit, non abſolutè ſed comparatè præ Paulinis, quod tantopere Pontificii exagitarunt, quamvis non duriùs quàm Euſebius multò prius ita ſit locutus, & poſtea re meliùs perpensâ duriora hæc verba deleverit, & Judicium ſuum de hac Epiſtolâ correxerit, ut editiones poſteriores Bibliorum Germanicorum teſtantur; Nec tantùm inter Euangelicos reperti ſunt qui de authoritate hujus Epiſtolæ dubitarint, fuerunt etiam & inter Pontificios, *Cajetanus* præcipuè qui in eodem luto hæſiſſe videtur, ut apparet ex indice errorum illius quem Catharinus collegit; Utriſque verò præiviſſe videntur *Euſebius* & *Hieronymus* qui hanc Epiſtolam jam olim à nonnullis νοθεύεσθαι *pro adulterina habitam* eſſe ſcribunt, *Euſeb. lib.2. hiſto. Eccleſ. c.23. Hieron. in Catal. Script. Eccleſiaſticorum.*

IV. Sed hoc eſt nodum ſecare, non ſolvere, neque iſtius loci tanta videtur eſſe difficultas ut cogamur eò devenire, & Epiſtolam quæ ſe tot κριτηρίοις & in ſtylo & in doctrinâ verè divinam prædicat propter leves ſcrupulos ſtatim pro ψευδεπιγράφῳ vel ſaltem libro Apocrypho & dubiæ fidei habere debeamus; facilè enim conciliatio inſtitui poterit, ſiquidem accuratè utriuſque Apoſtoli & ſcopus & verba expendantur, quod ut clariùs fiat, primò omnium refellendæ erunt Pontificiorum gloſſæ qui hanc conciliationem tentarunt infeliciter; deinde afferenda erit vera & genuina conciliationis ratio, & à cavillis Adverſariorum vindicanda.

V. Pontificii non eodem modo omnes hîc ſeſe comparant ad hanc tollendam ἀντιλογίαν. Plerique putant commodiſſimè nodum poſſe ſolvi diſtinctione *Juſtificationis primæ & ſecundæ*; duplicem enim vulgo conſtituunt, primam qua homo ex injuſto fit juſtus; ſecundam quâ ex juſto fit juſtior per juſtitiæ incrementum, illam quæ peragitur per infuſionem habitus fidei & charitatis, iſtam, quæ per exercitium harum virtutum & bona opera promovetur; illi præparationes & merita congrui præſtruunt, iſti merita condigni ſubſternunt. Paulum ergo volunt loqui de Juſtificatione primâ formali per habitum charitatis & hanc negare operibus; Jacobum verò de Juſtificatione actuali per bona opera, & hanc tribuere operibus. Sic *Tridentinum Conciliabulum ſeſſ.6. c.10. Bellarmi. de Juſtif. lib.1. c.16. & li.1v. c.18. Nos igitur dicimus Paulum loqui de prima Juſtificatione*

qua homo ex impio fit justus, Jacobum de secunda qua Justus efficitur justior. Sic alii bene multi ex illa communione.

VI. Verùm οὐδὲν hoc φάρμακον difficultati mederi nequit, nec adversantes sententias bene componere; Nam distinctio hæc Justificationis vanissimum est ingenii ipsorum figmentum quod nec cum Scriptura nec cum recta ratione stare potest; Primò supponitur falsa hypothesis quod πρῶτον ψεῦδος est Adversariorum *Justificationem* scil. esse *actum physicum* qui in infusione habituum consistat, cùm constet ex Scriptura *actum* esse merè *forensem* & judicialem qui non *in nobis inhærenter*, sed *pro nobis* & *de nobis* coram Deo *relativè* perficitur, utpote qui situs sit in remissione peccatorum & imputatione Justitiæ Rom.IV.5.6.7. unde condemnationi & accusationi opponitur, Rom.VIII.34. & per processum Judicialem describitur Rom. III. 22. Rom. IV. &c. Secundò confunditur *Justificatio* cum *sanctificatione*, nam quod illi vel de infusione charitatis, vel de ejusdem incremento per bona opera loquuntur, pertinet quidem ad alterum illud beneficium Christi quod in regeneratione situm est, quæ cùm paulatim & successivè tantùm perficiatur, paulatim augeri & crescere debet, ita ut fideles de luce in lucem, de robore in robur, de gloria in gloriam progrediantur & virtutem virtuti addentes 2.Pet.I. crescant in omnibus in eo qui Caput est Eph. IV. 15. sed nihil commune habet cum Justificatione forensi quæ uno actu apud Deum semel peragitur, unde etsi ejus *sensus* potest in nobis vel major vel minor fieri pro vario hominis statu, quò videtur respicere locus Apoc.XXII.II. *qui justus est justificetur adhuc*, *Jus* tamen ipsum semel collatum idem semper manet ἀμεταμέλητος nec augeri potest aut minui. Tertiò falsò Justificationem primam de qua Paulum locutum fuisse volunt adscribunt charitati, cùm ipse constanter fidei, nunquam verò charitati eam tribuat. Quartò duæ istæ Justificationes se mutuò elidunt, prima evertit secundam, secunda enervat primam; nam si per primam perfectè sumus Deo reconciliati, & in statu felicitatis constituti, quid opus est secunda? si secunda necessaria est E. prima non verè nos justificaverit, & sic ne Justificationis quidem nomen merebitur; primam autem absolutam esse omnibus numeris & perfectam ex adjunctis & effectis patet, quia pacem conscientiæ post se trahit Ro. V.I. gloriationem apud Deum ibid. vs.2.12. felicitatem & salutem omnimodam Rom.IV.6.7. Quintò sic non tantùm duæ statuendæ essent Justificationes, sed multo plures, prout enim varii sunt & penè infiniti gradus incrementi Justitiæ, cur non pariter tertia, quarta & quinta & sic deinceps pro variis illis gradibus admitteretur Justificatio? Sextò contumeliosum est in sanctissimum meritum Christi, asserere secundam Justificationem quæ in nostris operibus consistit, majorem, auctiorem, digniorem esse apud Deum, quàm primam quæ solo Christi merito nititur, & quidem non primam, sed secundam Justificationem mereri vitam æternam; Ita scil. meritum Christi deprimitur & superbiæ venenum ad gloriandum coram Deo cordibus hominum afflatur, dum liberum arbitrium gratiæ

coope-

cooperari in hac justificatione fingitur, sic *opera nostra meritum* Christi, vel *superabunt* quod blasphemum, vel *perficient* quod ridiculum.

VII. Quamvis vero daremus quod falsissimum est, distinctionem hanc ex Scriptura probari posse, certum tamen est eam huic Jacobi loco applicari non posse nec debere. Primò quia loquitur quidem de Justificatione, sed de Justificationis incremento verbum nullum facit, unde perperam illi hæc affingitur sententia. Secundò quia ex serie patet eum verba facere de homine qui fidem jactans sine operibus se existimet per eam solam justificari; ostendit verò inanem esse hanc gloriationem, fidem enim illam *mortuam* esse quæ careat operibus, & necessariò opera requiri ad id ut justificetur; at si mortua censetur fides sine operibus, mortuus pariter censendus est spiritualiter qui illam sibi tribuit, atque ita non potest justior fieri per opera, sic enim supponeretur jam habere aliquam justitiam, quam nullam habet tamen, sed justus tantùm reddi dum per opera talia justificatur. Tertiò si vera esset illa conciliatio, sequeretur Abrahamum simul eodemque tempore fuisse utroque modo justificatum; at posterius ex istis absurdum foret, quia sic opera fidei utramque justificationem præcederent, quod ipsi Adversarii negant. Consequentia patet ex Jac. II. 23. ubi inquit, *tum impletam fuisse illam Scripturam asserentem Abrahamum Deo credidisse & illi hoc imputatum esse ad justitiam, quum Isaacum obtulit in sacrificium* id. quum ex operibus fidem suam ostendit; unde ita colligere liceret conferendo Jacobum cum Paulo, Quando Abrahamo fides sua ad justitiam imputata est, tum justificatus est absque operibus ex Paulo ad Rom. ac proinde primâ illâ Bellarmini Justificatione; At quando per bona opera, & nominatim per filii sui oblationem fidem suam demonstravit, tum fides ejus ipsi ad Justitiam imputata est ex Jacobo; E. tum etiam justificatus absque operibus ac proinde simul & per opera fidei, & absque operibus ex fide justificatus est in secunda. Quartò Omne opus justum & vitæ æternæ meritorium est ex fide, teste Adversario qui asserit li.4. c. 18. non posse quemquam ea edere opera ex quibus coram Deo justificetur nisi priùs à Deo justus fiat primâ illa justificatione quæ est ex fide absque operibus; At illa fides Abrahami quæ illi ad Justitiam reputata est, fuit opus justum & meritorium, proque tali à Deo judicatum & acceptum quæ sunt ipsa Bellarmini verba ibid. unde fides illa debuit esse ex alia fide, & illa deinceps ex alia, eadem enim semper valet ratio, & sic in infinitum: Quum E. justificatus est ex fide absque operibus ut vult Paulus; justificatus est ex operibus ex Bellarmino, ac proinde coincidit utraque hæc quàm statuit Justificatio. Viderunt hoc & ipsi Jesuitæ; Unde *Justinian.* in ep. ad Rom. c. IV. hanc conciliationem rejicit duabus potissimum adductus rationibus 1. quia si locus Gen. XV. agit de prima Justificatione impii ut Paulus docet, necesse est Jacobum abuti hoc testimonio ad Justificationis secundæ naturam declarandam 2. quia non bene Justificationi secundæ tribui potest quod illi tribuit Jacobus quod Abraham per eam dicatur amicus Dei factus, siquidem

jam

jam pridem fuit amicus & Justus. Idem sentit *Estius* in Jac. c. II. non ignobilis ex eadem Societate Scriptor.

VIII. Alii E. Pontificii quibus non placuit istiusmodi commentum, aliam conciliationis viam inierunt, non distinguendo Justificationem, sed *opera* quæ fiunt *ante & post fidem*, Paulum negare quidem nos justificari operibus, sed iis quæ præcedunt fidem & quæ facta solius naturæ viribus sine gratia Christi, qualia Gentiles exercebant & jactabant Judæi, Jacobum vero Justificationem tribuere operibus, sed iis quæ fidem sequuntur & fiunt per gratiam Christi. Itaque nullam hactenus inter eos esse repugnantiam. Hæc est frequentissima distinctio apud eos quâ conantur eludere loca omnia Paulina quæ adducere solemus contra Justitiam inhærentem sive Justificationem ex operibus, quam ex Lombardo & Thoma haustam retinent omnes fere recentiores *Bellar. Becan. Alphonsus à Castro, Salmero*, alii, *Justinian.* verò peculiariter, *Estius, Tirinus* illam urgent ad istorum locorum conciliationem.

IX. Sed non commodior est hæc solutio præcedenti: Primò quia falsissima nititur hypothesi Paulum nimir. in Disputatione sua excludere tantùm irregenitorum opera quæ fiunt ante fidem, non verò alia quæ à renatis fiunt illamque consequuntur; At contrarium patet innumeris argumentis: primò dicimus cum Salmerone dum ipse rejiciebat distinctionem operum cærimonialium à moralibus quæ ab aliis afferri solet, *non esse limitandum quod Apostolus non limitavit*, sed Apostolus absolutè & simpliciter excludit à Justificatione opera omnia absque ulla restrictione & limitatione E. non quædam tantùm, sed omnia intelligit. Secundò operibus malis nihil necesse fuit tanto molimine justificationem detrahere, hoc enim apud omnes fuit in confesso; at omnia opera sine fide facta mala sunt, siquidem teste Apost. *quicquid fit sine fide peccatum est*, Rom. XIV. 25. Tertiò sic intelligenda est exclusio operum apud Paulum ut omnis excludatur gloriatio Rom. III. 27. At nisi simpliciter omnia omnino excludantur opera etiam facta post fidem, non erit exclusa gloriatio, siquidem opera illa finguntur procedere simul cum gratia ex virtute liberi arbitrii, & statuuntur esse merita condigni, at ubi est meritum aliquod ibi est gloriatio *si Abraham ex operibus justificatus est habet de quo glorietur* Rom. IV. 2. Quartò Exempla à Paulo allata Abrahami & Davidis Rom. IV. non sunt de ipsis ante conversionem & fidem, sed de iis jam conversis; si de Abrahamo locutus fuisset cùm primùm ex Ur Chaldæorum evocatus est aliqua cum veri specie exclusiva posset restringi ad opera quæ vocationem ejus præcesserant, sed loquitur de eo jam converso & in medio pietatis curriculo constituto, in quo procul dubio multa jam bona opera ediderat, & tamen cùm quærit rationem justificationis ejus, pronunciat non operanti sed credenti fidem imputatam fuisse ad Justitiam, Sic David quum μακαρισμὸν hominis prædicat in remissione peccatorum, & deprecatur judicium Dei Ps. XXXII. 1. & CXLIII. 2. non loquitur de se ut infideli & irregenito,

genito, sed fideli jam & converso; Sic Paulus ipse non tantùm de operibus præcedentibus conversionem suam factis in Pharisaismo dixit ea ducere se detrimenta & pro nihilo habere, sed & de cæteris omnibus quæ ab ipso ut Christiano proficisci poterant, postquam enim dixit vers. 7. *quæ mihi erant lucra duxi damnum propter Christum*, loquens in præsenti inquit, *ἀλλὰ μὲν οὖν γε ἡγοῦμαι ζημίαν εἶναι* non tantùm illa abjicio, *sed etiam hæc omnia reputo damnum esse*, *&c.* Phil. III. 8. Quintò id ipsum etiam colligitur evidentissimè ex scopo Epist. ad Gal. & statu quæstionis quam persequitur Paulus; neque enim quæstio erat an solis operibus ante fidem & sine Christo possent justificari, quod pertendebant Judæi qui Justitiam suam coram Deo stabilire satagebant, sed an opera conjungenda essent cum fide in articulo Justificationis, quod urgebant Pseudo-Apostoli & alii falsi fratres Judaizantes, nam certum est ex serie orationis & scopo epistolæ eos adversus quos disputat Apost. non fuisse puros Judæos, sed tales qui Christianismum professi Legem cum Euangelio, vires humanas cum gratia Dei, opera cum fide in Justificationis negotio conjungere nitebantur; nam si cum apertis Judæis res illi fuisset, minus solida & firma viderentur pleraque ejus argumenta quum ita concludit, *si per Legem Justitia*, E. *Christus frustra mortuus est*, Gal. II. 21. *si ex Lege hæreditas*, E. *non ex promissione*, Gal. III. 18. &c. quod haud gravatè concessuri erant Judæi, sed cùm adversus Semi-Judæos & Pseudo-Christianos disputet firmissima est istius argumenti consecutio, quia ne minima quidem officii à Christo præstiti pars nostris quibuscunque operibus tribui potest, quin gratia desinat esse gratia.

X. Sextò, si non excludantur omnia omnino opera etiam renatorum quæ fidem sequuntur, non poterit constare antithesis quam toties urget Paulus inter duo fœdera, Legale & Euangelicum, ut planè *ἀσύστατα* & incompatibilia, quia in illo obedientiâ propriâ, in hac alienâ & imputatâ justificamur Ro. IV. 5. & X. Gal. III. 12. Phil. III. per illud in nobis, per istud in Christo 2. Cor. V. 21. Jam verò si per opera etiam justificamur in fœdere gratiæ, utique perperam Ap. hunc justificationis modum tanquam fœderis Legalis proprium constanter Euangelico detraxit, sic enim non minus sub Euangelio quàm sub Lege per opera justificaremur. Septimò si ea fuit Pauli sententia quæ illi tribuitur ab Adversariis excludendi scil. tantùm opera naturæ & ante fidem, mirum est quod Apost. toties tam disertè & constanter fidem opponit operibus, nunquam verò *opera naturæ*, *operibus gratiæ*, quod tamen imprimis fecisset ad ejus propositum ad declinandam invidiam quâ gravari solebat, nam ipsius Adversarii ejus doctrinam ex eo potissimùm traducere solebant, quasi laxaret habenas carni & peccatorum esset pulvinar gratuitam peccatorum remissionem promittendo, si itaque credidisset Justificationem fieri ex operibus gratiæ, nonne proclive illi fuisset respondere se non negare simpliciter Justificationem ex operibus, sed tantùm ex operibus naturæ sine fide factis, Cùm verò toties tam disertè & constanter

Apost. Justificationem fidei tribuat & adimat operibus, nulla unquam adhibita exceptione aut distinctione operum, liquidum est eum omnia omnino opera ab hoc negotio exclusa voluisse; Ex quibus, ne plures rationes congeramus quæ ad evertendam hanc Adversariorum hypothesim afferri possent, satis constat non posse hac viâ tolli repugnantiam inter Apostolos, cùm Paulus utraque opera & naturæ & gratiæ complexus fuerit: Accedit etiam quod neque admissâ hac glossâ Jacobus cum se ipso consentire videretur, dum ait Scripturam quæ describit Justificationem fidei Abrahami impletam fuisse cùm obtulit filium suum; nam duobus modis tantùm hoc intelligi potest, vel ut sensus sit Abrahamum credidisse & ejus fidem imputatam fuisse in partem Justitiæ, vel in solidam & plenam justitiam; si posteriori sensu intelligatur cadit Adversariorum sententia, nam si fides pro solida justitia reputata est, nihil opus fuit operibus; si priori non minus absurda erit ratiocinatio, Scriptura testatur Abrahamum fuisse quadantenus Justificatum cùm credidit, E. hoc testimonium Scripturæ impletum est cùm offerret filium, nulla verò hic est cohæsio & dependentia; Ne jam dicamus perperam Justitiam hominis in partes dividi, quasi posset dici imputari ad Justitiam quod locum Justitiæ tantùm partialis & imperfectæ obtinet.

XI. Missis ergo Pontificiis qui cæco errorum suorum præjudicio fascinati verum nec vident nec videre volunt, & nihil aliud agere videntur, quàm ut quibuscunque possunt modis τῇ ὑποθέσει ἀντιλέγωσι; Age videamus quid hac in parte statuant Orthodoxi; Diversimodè enim scrupulum hunc tollere etiam satagerunt. Quidam distinguendo *Justificationem coram Deo* & *coram hominibus*, ita ut de illa Paulus, de hac verò Jacobus loquatur. Alii distinguendo *opera* quæ vel *propriè* sumi possunt, vel *metonymicè* pro causa sua nimirum *fide*, ut Paulus operibus propriè sumptis justificationem detrahat, Jacobus verò eandem illis tribuat, sed metonymicè intellectis id. fidei vivæ & efficaci; Verùm quia neutra videtur planè satisfacere, Non prior, quia ut ex progressu patebit aliquid ulterius in Jacobo videtur insinuari præter ostensionem justificationis coram hominibus; Non posterior quia durior est & minus usitata hæc metonymica locutio, nec cum textus circumstantiis ubi fides & opera distinguuntur & præsertim vers. 22. satis consentire videtur; dispiciamus an non facilior quædam locum interpretandi, & difficultatem propositam tollendi ratio nobis suppetat.

XII. Hic verò duo ante omnia præstruenda sunt fundamenti loco: Primò hanc non esse veram & realem, sed tantùm apparentem contradictionem, nam quis dixerit Apostolos hosce qui manus conjunxerant ad cooperandum Gal. II. 9. linguas tamen divisisse ad contendendum? imò cùm idem Spiritus per utrumque Apostolum locutus sit, qui non est *Etiam & Non*, sed *Etiam in Christo* 2. Cor. 1. 19. id constantissima veritas, fieri nequit ut quicquam sibi ipsi adversum & repugnans asseruerit; itaque si per Paulum Justificationem soli fidei, per Jacobum

cobum verò eandem & operibus acceptam refert, illud utique intelligendum est κατ' ἄλλο & ἄλλο. Secundò tenenda etiam est Theologorum regula *nullum esse fidei dogma quod non alicubi in Scriptura claris & perspicuis verbis proponatur*, nam ut benè August. de doctr. Christi. l.2. c.6. *magnificè & salubriter Spiritus S. Scripturas ita modificavit ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus verò fastidia detergeret, nihil enim ferè de illis obscuritatibus eruitur quod non planissimè alibi dictum reperiatur*, perspicuitas verò illa quærenda est potissimùm iis in locis ubi argumentum tractatur ex professo & tanquam in propria sede suâ; Unde quum quæstio circa tale aliquod dogma oritur recurrendum est ad illa loca, ut ex iis de cæteris judicium fiat in quibus Scriptores sacri forte obscuriùs vel saltem obiter tantùm & aliud agendo de eodem verba fecerunt; Cùm ergo quæstio sit de momentosissimo Religionis nostræ articulo videndum imprimis ubi dogma istud expressè & velut in propria sede tractetur; Constat autem, & nemo ut opinor diffiteri audebit argumentum hoc propriissimis & clarissimis effatis à Paulo proponi non semel in epist. ad Rom. Gal. & Ephes. ideoque non Paulus ex Jacobo qui semel tantùm & aliud agens justificationis meminit, sed potius Jacobus ex Paulo exponendus, qui toties tamque perspicuè mentem suam hic aperuit; videndumque diligenter ne quid in enodatione loci Jacobi afferatur quod analogiæ fidei in hoc articulo à Paulo constitutæ repugnet; Hoc verò facilè fieri poterit si quatuor hæc diligenti examine ponderemus I. Occasionem & *Scopum* utriusque Apostoli II. Nomenclationem *fidei* quæ utrobique usurpatur, III. Vocabulum *Justificationis* de quâ fit mentio. IV. σχέσιν variam *Hominis* qui justificatur, Ex hisce enim quatuor plenam Jacobi cum Paulo conciliationem pendere arbitramur.

XIII. Hìc E. obversari primò illud debet Hilarii *Intelligentiam dictorum ex causis sumendam esse dicentium*; ex varia enim sermonis occasione, varius oritur loquentis scopus & diversus loquendi modus, ut aliter Christus loquitur, ad præfractos & superbos Pharisæos, aliter ad auditores cupidos veritatis & demissos, aliter Paulus se comparavit cùm Timotheum in gratiam infirmorum circumcidit Act. XVI. vers. 3. aliter cùm Titum ob falsorum fratrum contentionem circumcidi noluit, Gal. II. 3. Ita hìc occasio & scopus utriusque Apostoli mirum quantam lucem inferat huic negotio. Et ad Paulum quod attinet *Scopus* ejus in Epistolis suis non est obscurus, nimirum ut potissimùm illi certamen fuit cum Pharisæis & Pseudo-Apostolis qui merita sua & Justitiam vel pro gratia substituebant, vel cum gratia conjungebant; ita in eo totus fuisse videtur ut justificationis veram rationem & causam declararet, eamque gratiæ in solidum per fidem apprehensæ nullis autem operibus nostris quæcunque tandem illa sint transcriptum iret; in eumque finem adducit exempla Abrahami & Davidis qui non alio modo justificati sunt: Jacobus verò longe aliud intendit, aliud quippe hominum genus aggreditur Epicureos scilicet & Libertinos qui

verbo & ore tenus fidem Christianam professi, vitâ & factis eandem abnegabant, atque ita gratiam Dei in carnalem licentiam & profanam peccandi securitatem convertebant, acquiescentes interim in tali fidei simulachro quasi propterea essent omnium justissimi; Jacobo ergo propositum est arguere neglectum hunc operum & stultissimum eorum delirium, qui inter Christianos fidem cujus nomen erat illustre externâ tantùm specie & professione metiebantur, fidem jactabant, opera negligebant. Hi autem quia Justificationis fidei nomine abutebantur, & ex sententiâ Pauli perperam intellecta, nec non ex Abrahami exemplo studium bonorum operum ceu inutile & supervacaneum susque deque habebant, Jacobus eodem exemplo in illos rotorto inanem illam jactantiam contundit, ut ne sola professio tantùm sufficere, vel in ea vera fides sita existimaretur. Vidit hoc Aug. in Ps. XXXI. *Jacobus*, inquit, *vult corrigere eos qui male Paulum intelligendo, nolebant bene operari de sola fide præsumentes.* Itaque adversus utrosque sicut contraria planè fuit controversia, contrario etiam modo fuit disputandum; Illi adversus quos disputat Paulus operum Justitiam stabiliebant; Isti cum quibus agit Jacobus, non operum modo justificationem, sed ipsa etiam opera quasi parum homini Christiano necessaria de medio tollebant, sicut E. adversus illos ita defenditur gratuita Justificatio ex fide, ut bona opera non tollantur quin potiùs passim efficacissimè commendentur, sed tantùm Justificandi Vis illis detrahatur; Ita adversus istos liquidum est opera ita stabiliri, non ut justificandi vis illis tribuatur, sed ut vera Justificatio ex illis tanquam ex effectis colligatur, Illic de Causa Justificationis quæritur, hìc de effectis, Illic excluduntur opera tanquam Justificationis causæ, hìc admittuntur tanquam effecta. Illic disceptatur quomodo Justificemur, hìc quomodo justificatos nos esse intelligamus, Illic negantur opera præcedere justificandos, hic dicuntur justificatos consequi. Illic agitur cum Pharisæis & Justitiariis, hìc cum Epicureis & Profanis. Ergo pro ratione scopi quem intendebant & hominum ad quos scribebant, diversimodè Apostoli mysteria hæc fidei ad institutum suum accommodare debuerunt; Ut enim parùm appositè Paulus opera ursisset adversus Pharisæos qui nihil nisi opera quærebant, Ita frustra Jacobus adversus profanos probasset nos non Justificari operibus, qui opera ne ut Testimonia quidem & effecta justitiæ requirebant, nedùm ut plusquam par esset illis tribuerent.

XIV. Ex quibus jam satis liquet nullum hic esse Jacobo cum Paulo certamen, quandoquidem enim diversum planè scopum respiciebant, diversa itidem ineunda fuit via ut geminum illum errorem & *superbiæ Pharisaicæ* ex operum falsa confidentiâ, & *Profanæ licentiæ* cum vana fidei jactantia ex cordibus hominum radicitus evellerent. Ut verò ad superbam retundendam eorum arrogantiam qui bona sua opera jactantes iis præsidebant, indeque se justificatum iri præsumebant nullum Abrahami exemplo aptius afferri potuit, qui sanè si quisquam alius mortalium ex bonis operibus quibus ejus vita sancta relucebat, justi-

ſtificari debuiſſet, quod cùm ne ipſi quidem contigiſſe coram Deo doceat Apoſtolus, quanto minus cuiquam ex ejus poſteris hoc idem ſperandum fuerit aut præſumendum? Ita ad larvatam impietatem carnalium hominum retegendam, Rahabæ exemplum inter alia convenientiſſimum fuit, quippe quæ nuper tantùm ad veri Dei cognitionem & cultum converſa & in vera Religione adhuc Neophyta, fidei tamen ſuæ veritatem inſigni illo charitatis & miſericordiæ opere erga veri Dei ſervos comprobavit & teſtata eſt, quanto magis idem Chriſtianos homines deceat in Chriſti ſchola ſub luce & gratiâ Euangelica enutritos?

XV. Quanquam verò *Bellar. lib.*IV. *de Juſtific. c.* 18. nonnihil hîc reponere conetur, dum contendit ſcopum Jacobi fuiſſe non demonſtrare *quæ ſit vera fides*, ſed *fidem veram atque Catholicam ad ſalutem ſine operibus non ſufficere* & fidelem qui bene operatur in juſtitia creſcere, qui malè operatur Juſtitiam amittere, & fidem in eo mortuam & otioſam manere, quod probare vellet, tum ex auctoritate Auguſtini qui lib. de fid. & oper. c.14. docet Jacobi Epiſtolam dirigi adverſus hæreſin tunc recens exortam eorum qui dicebant fidem ad ſalutem ſine operibus ſufficere, tum ex c.1. verſ.23. *Eſtote factores verbi non tantùm Auditores* & c.11.1. ubi hortatur eoſdem ne habeant fidem D. N. in προσωποληψίᾳ. Hoc, inquam, nullius eſt ponderis & facilè retunditur 1. peccatur ignoratione Elenchi, aliud enim eſt loqui de ſcopo totius Epiſtolæ generali, aliud de ſcopo particulari hujus capitis, atque imprimis poſtremæ ejus pericopes, damus enim facilè ſcopum generalem Jacobi in hac Epiſtola non eſſe tantùm oſtendere *quæ ſit vera fides*, ſiquidem conſtat totam Epiſtolam paræneticam eſſe quæ hortatur fideles ad conſtantiam in afflictionibus, perſeverantiam in fide, & profectum in vitâ Chriſtiana; ſed negamus peculiarem hunc ſcopum eſſe iſtius capitis. Imò contrarium evincimus ex ipſo textu ex quo conſtat Jacobum non agere primariò & principaliter de *Juſtificatione*, ſed *de fide* non de *juſtificatione hominis peccatoris*, ſed *de manifeſtatione hominis fidelis*, atque adeo de ipſa fidei demonſtratione. Patet tum ex propoſitione Apoſtolicæ diſputationis, tum ex ejuſdem concluſione, propoſitio duplex eſt, tum remota v. 1. tum proxima verſ.14. Illic inquit, *fratres mei ne ἐν προσωποληψίαις habete fidem Domini noſtri Jeſu Chriſti glorioſi.* Iſthic, *Quæ utilitas fratres mei, ſi quis fidem habere dicat, opera verò non habeat, poteſtne iſta fides eum ſervare?* Ex quibus liquet, de fide tantùm quæſtionem fuiſſe, eâque oſtendenda operibus citra προσωποληψίαν, nam ut in primo verſu docet proſopolepſiam non poſſe cum fide benè conſiſtere ita v. 14. generale notat hypocritarum vitium qui inani fidei jactantia gloriabantur, licet operum curam negligerent, occupans enim objectionem alicujus hypocritæ qui fidem ſolam obtendens, de juſtificatione & ſalute ſecurus videbatur, ait *quæ utilitas fratres mei* &c. In ſequentibus omnes probationes ſuas hinc petit Apoſt. quòd fides abſque operibus nulla ſit, quod ſit mortua, &c. Concluſio idem oſtendit verſ. 26. *quemad-*

 mo-

modum enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est, de fide enim concluditur quæ vera sit & vitalis, non de justificatione, ex quibus liquet verum scopum Apostoli esse docere, non eam esse veram & salvificam fidem quæ per opera se non ostendit de qua gloriabantur isti hypocritæ, sed inane tantùm ejus simulachrum, ut corpus vivum non est quod non respirat: Itaque fideles si velint esse reipsa quod videntur debere in id sedulò incumbere ut fidem suam operibus testatam faciant. 2. Peccatur etiam falsiss. hypoth. nim. fidem quæ operibus destituitur esse veram & Catholicam quamvis ad salutem non sufficiat, cùm tamen Jacobus eam *mortuam* vocet & *Diabolicam*. 3. aliud est ad salutem sine operibus non sufficere, aliud ad salutem acquirendam sive ad justificationem, prius non illibenter concedimus, fidem scilicet non sufficere sine operibus ad salutem possidendam & adeundam, ut qui novimus opera viam esse ad cœlum quam Deus paravit ut in ea ambulemus Eph.11.10. sed posterius negamus contra Pontificios qui vellent opera fidei adjungere in articulo justificationis; cùm tamen luce meridiana clarius sit Scripturam eam soli fidei tribuere, nec aliter fieri posse quin abrogetur fœdus gratiæ 4. merum est figmentum quod ait Jacobum loqui de incremento Justitiæ, cùm nihil tale vel expressè in ejus verbis contineatur, vel per necessariam & evidentem consequentiam ex illis elici possit.

XVI. Frustra verò ad August. provocat, nam dicit ille quidem temporibus Apostolorum, non benè intellectis quibusdam sententiis Pauli, putasse quosdam ad salutem obtinendam fidem solam sufficere id. solam fidei professionem & præsumptionem, quod patet statim ex ipso loco cùm ait; *Apostolus quum dicit hominem justificari fide sine operibus, non hoc vult ut præcepta & professa fide opera justitiæ contemnantur, sed ut sciat se quisque per fidem posse justificari, etiamsi Legis opera non præcesserint, sequuntur enim Justificatum, non præcedunt Justificandum.* interim tamen fidem hanc nuspiam veram & Catholicam vocat, sed contra *mortuam* disertè dicit & per consequens inanem & ψευδώνυμον, *Quousque igitur*, inquit, *falluntur qui fide mortuâ sibi vitam pollicentur*, Ita Aug. non urget *opera* ut *Justificationis causas*; sed ut *fidei fructus*, ut ibid. testatur. Præterquam quod aliud est, *fidem sine operibus non prodesse*, quod ait August. & nos cum ipso agnoscimus: Aliud *fidem sine operibus non sufficere ad Justificationem*, quod vellet Adversarius, & nos negamus. Nihil Ergo præsidii habet in authoritate Augustini. Nihil etiam eum juvant loca allata, nam ex primo Jac.1.23. colligitur tantùm finis generalis Epistolæ, hortatio scilicet ad sanctitatis studium, quia Lex non Auditores tantùm sed & factores postulat, Euangelium enim cum promissionibus sua etiam habet mandata, ad quorum observationem nos hortatur. Ex altero verò c. 11. 1. nihil potest inferri nisi fidem eam vanam esse quæ laborat prosopolepsiâ, & destituitur charitate seu bonis operibus, quod illud ipsum est quod intendimus.

XVII. Secundò, Præter considerationem scopi, qui utrobique diversus est, distin-

distinguenda etiam est *vox fidei*, quæ aliter à Paulo sumitur, aliter à Jacobo intelligitur; Paulo *fides* veram & vivam fidem designat, Jacobo verò fidem mortuam, larvam tantùm fidei quæ κατα χρηστικῶς demum nomen hoc sibi vindicat, & quam per meram concessionem, ne de verbis litigare videatur eo titulo insignivit. Paulum enim non aliam quam fidem vivam intelligere, clarius est quàm ut probatione indigeat, cùm non semel testetur eam esse efficacem per charitatem; Jacobum verò disputare contra inanem fidei jactantiam, & huic Justificationem detrahere, multa sunt quæ demonstrent. Primò scopus Jacobi jam indicatus, qui potissimùm aciem styli stringit in eos qui malè Paulum intelligendo nolebant bene operari, de sola fide præsumentes, ut dicebat Augustinus; Igitur fides Jacobo nihil aliud est quàm professio vel præsumptio fidei, fides nolens benè operari, quæ fides non salvifica sed inanis; non viva sed mortua, non efficax sed otiosa & sterilis est. Secundò *Omnes textus circumstantiæ*; Nam eam intelligit fidem, non quam quis habeat revera, sed quam quis dicat se habere vers. 14. *Quæ utilitas*, inquit, *fratres mei si quis fidem dicat se habere*. Secundò eam quæ in verbis duntaxat & externa professione consistat, ut si quis pauperi nudo & stipem petenti bona det verba, sed nihil subsidii, vers. 15. quemadmodum enim charitas hæc quæ in verbis tantùm consistit inanis est & falsa, ita fides sine charitate & operibus. Tertiò non aliam notat quàm ea quæ sit mortua vers. 17. *Sic fides*, inquit, *si opera non habeat mortua est quoad se*. Quartò eam quæ sit homini communis cum Dæmone, & quæ sit tantùm divinæ Essentiæ, non item benevolentiæ & gratiæ specialis, quod proprium & peculiare fidei Justificantis est objectum, vers. 19. *Tu credis Deum esse, diaboli pariter credunt, & contremiscunt.* Quintò eam quæ vana sit & vanum hominem reddat, vers. 20. *Vis cognoscere ô homo vane quod fides sine operibus est mortua*, ex quibus clarum est Jacobum loqui de inani nomine, & merè externa fidei professione, quæ instar nummi adulterini ostendet quidem summi Magistratus ἐπιγραφὴν, & insignia, sed cuprum habeat pro auro, vel stannum pro argento, unde colligitur fidem aliam à Paulo, aliam à Jacobo prædicari, & per consequens nullam inter eos esse repugnantiam, quia non affirmant idem de eodem, sed de diverso; Paulus tribuit Justificationem soli fidei, sed vivæ & efficaci; Jacobus verò detrahit, sed mortuæ & hypocriticæ, quæ in nuda hominis professione posita est, vel merè historicâ veritatis notitiâ qualis in Diabolos cadit. Facit hic nobiscum *Justinianus* in Rom. IV. *semper ego existimavi, tam Paulum quàm Jacobum de prima Abrahæ Justificatione disputare, sed Jacobum suæ fidei otiosæ detrahere quod vivæ tribuebat Paulus*; facit *Salmero* in istum Jacobi locum, *Accedit ad confutandum eorum errorem, qui inani tantùm fidei vocabulo gloriantur, & Christianam libertatem suorum peccatorum velamentum faciunt, & sibi & mundo, non autem Christo vivunt, ut canes redeuntes ad vomitum*; facit *Tirinus* qui agnoscit intelligi fidem à Jacobo *quæ vana sit, inanis, infructuosa possessori suo, item exsucca, exsanguis, elumbis & fœda instar Cada-*

ceris putrescentis, quæ ſanè Elogia fidei Juſtificanti quam Paulus urget nemo ſanus tribuere auſit; Hoc autem jam obſervatum fuerat ab Auguſt. *lib. de fide & operibus c.* 14. *& quæſt. ad Dulciti. q.* 1.

XVIII. Quamvis verò diſtinctio hæc luce meridiana clarior ſit, non vult tamen eam agnoſcere Bellarminus, imò omnem movet lapidem, ut eam evertat, & Jacobum oſtendat non minùs quàm Paulum loqui de vera & ſalvifica fide, rationes affert varias; Primò Quia Jacobus eam abſolutè fidem appellat quod nomen in ſacris literis ſemper veram fidem ſignificare ſolet. 2. Quia in eodem capite verſ. 22. de eadem fide loquens in perſona Abrahæ dicit eam cooperatam eſſe operibus & ex operibus eſſe conſummatam; At fides Abrahami non umbra fidei, nec inanis articulorum notitia ſed fides veriſſima fuit. Tertiò quia dicit fidem bene juſtificare, ſed non ſolùm *Videtis quod ex operibus juſtificatur homo, & non ex fide tantùm*, verſ. 24. ſupponit ergo fidem aliquatenus & ex parte juſtificare; At fidei umbra & larva non juſtificat. Quartò quia comparatur homo habens fidem ſine operibus diviti qui cognoſcat quidem inopiam pauperis, ſed nihil tamen ſubſidii illi eroget; Ut ergo veriſſima eſt illa agnitio inopiæ pauperis, ita & vera fides, quæ operibus deſtituitur v. 15. Comparatur etiam *corpori ſine ſpiritu* quod non poteſt negari verum eſſe corpus, licet mortuum. verſ. 26. *Sicut corpus abſque ſpiritu mortuum eſt, ita & fides illa quæ eſt abſque operibus mortua eſt.* Sic ille *lib.* 1. *de Juſtifi. c.* 15.

XIX. Verùm etſi ſudat nitendo ne hilum tamen ratiunculis ſuis proficit; In prima peccatur bifariam; Primò dum ſupponitur fidem dum abſolutè ponitur ſemper veram fidem deſignare id eſt ſalvificam & Juſtificantem de qua Paulus agit & quæſtio noſtra inſtituitur (aliàs ſi laxiùs ſumatur *veræ fidei* nomen, non diffitemur fidem hiſtoricam vel temporariam etiam ſuo modo veram eſſe *objectivè* quatenus verè aſſentitur Verbo & verum eſſe credit.) Falſum autem hoc eſſe innumeris exemplis oſtendi poteſt; fides Simoni Mago tribuitur Act. VIII. 13. qui & ipſe crediſſe dicitur, nec verè tamen ſed ſimulatè, ſic Dæmones credere dicuntur, non tamen ad fiduciam & ſalutem, ſed ad terrorem & deſperationem; multi dicuntur crediſſe in Chriſtum propter miracula quæ patrabat; Joh. II. 23. nec tamen verè & ſalvificè quia *Chriſtus ſe illis non credebat cognoſcens quid in homine eſſet* verſ. 24. 25. Sic ſæpiſſimè abſolutè fides cùm ponitur, vel fidem miraculorum ſignificat 1. Cor. XIII. 2. Matt. XXI. 21. 22. &c. vel doctrinam ipſam fidei, Act. VI. 7. vel profeſſionem doctrinæ Euangelicæ Rom. 1. 8. Act. XVI. 5. &c. Porro non inſolitum eſt hoc loquendi genus in Scriptura ut πεῖς φαινομένοις dentur nomina τῶν ὄντων, ſive κατὰ συγχώρησιν ad hominem argumentando, ut Paulus dicit *Dei beneplacitum fuiſſe ſalvare credentes per ſtultitiam prædicationis*, 1. Cor. 1. 21. non quod tale ſit re ipſa Euangelium, ſed quod tale habeatur mundo & carni, ſive Ironicè, ad hominum vanitatem redarguendam ut 1. Cor. IV. 8. *Jam ſaturati eſtis, jam divites facti eſtis, ſine nobis hactenus regnum adepti eſtis*, quod poſtea

ea corrigit in sequentibus, *atqui utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.* Ita Jacobus per meram concessionem fidem hanc hypocriticam fidem vocat, quia illi qui eam profitebantur fidem eam nominabant & de ea gloriabantur, licet fidei nihil haberet præter externam professionem, vel inanem quandam mysteriorum sacrorum notitiam; Vidit hoc *Oecumenius, Ad duo fidei significata refertur fidei nomen; nam fidem solemus usurpare, tum de simplici concessione ejus quod apparet, sicut etiam Dæmones scimus credere Dei filium; Et rursus appellamus fidei nomine id quod consequitur ex firmâ dispositione cum certo assensu.* Secundò falsò etiam supponit Jacobum absolutè fidem vocare, nam & articulus quem addit vim suam habet ad eam peculiariter & διαχριτικῶς distinguendam, *num potest ἡ πίστις servare ipsum* non tantùm fides, sed *hæc fides*, talis fides; & circumstantiæ connexæ eam satis determinant, quum vocat eam fidem mortuam, & dæmonibus communem, imprimis verò illud evincit, quod non dicitur fides haberi, sed tantùm jactari, *Si quis dicat* se fidem habere, hoc enim tam generale est ut non tantùm τὰ ὄντα, sed etiam τὰ φαινόμενα complectatur, ut 1. Joh. 11. 4. *Qui dicit novi eum, & mandata non servat, mendax est,* & vers. 9. *qui dicit se esse in luce, & fratrem suum odit, in tenebris est, &c.*

XX. Ad secundum falsò iterum supponit Adversarius, fidem contra quam Jacobus disputat, & de qua quæritur inter nos, eandem esse cum fide Abrahami de qua loquitur postea; Cùm certum sit Apostolum has à se invicem distinguere; nam ut doceat fidem illam, de qua hypocritæ isti gloriabantur, falsam & inanem esse, opponit fidem Patris credentium, quæ mortua non fuit, sed efficax per bona opera, patet ex vers. 20. 21. &c. *Vis verò cognoscere ô homo vane quod fides sine operibus mortua est? Abraham Pater noster nonne ex operibus justificatus est oblato filio suo, &c.* quasi diceret; Vis hoc amplius cognoscere, fidem scilicet, quam jactas, veram fidem non esse nec quâ securè niti possis? confer fidem illam cum Abrahami exemplari, nam cùm à Deo proponatur ut Pater credentium, cujus fidei vestigiis insistere omnes decet, dubium non est quin veram fidem habuerit, quid verò ille, nonne Isaacum obtulit? Itaque non habuit fidem quam opera non consequerentur, sed illum verè per fidem justificatum fuisse res ipsa ostendit quum opus hoc ederet justitiæ vers. 22. & tum plenè patefactum est quàm meritò de eo scriptum sit quod crediderit Deo & illi imputatum sit ad Justitiam vers. 23. unde solidè colligit Jacobus cùm fides istorum nihil simile habeat cum fide Abrahami, falsò tanquam veram & salvificam obtendi; Nemo ergo dixit unquam quod nobis imponit Bellar. Abrahami fidem umbram fuisse, sed ex Abrahami fide fidem definire omnium, & eorum maximè qui solam externam fidei larvam haberent, iniquum esse pronunciamus & planè contra mentem Jacobi, qui hæc comparat ut dissimilia, ut ex unius veritate alterius vanitatem evincat. Cæterùm quod fides dicitur *cooperata bonis operibus* ὅτι ἡ πίστις συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, non referendum est ad ipsam Justificationem, sed simpliciter ad conne-

xionem operum cum fide, ut significetur neque opera fuisse sine fide, neque fidem fuisse absque operibus, quod præcipuè quærebatur, sed efficacem fuisse & fœcundam per bonum illud opus, quatenus oblatio illa filii fuit egregium fidei opus, ut Heb.xi.17. dicitur *per fidem obtulisse*; Atque ita non incommodè posset hoc verbum compositum quod apponitur, per tmesin satis Jacobo usitatam c.ii.6.13.& iv.11. resolvi in simplex ἡ πίστις ἡ σὺν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἤργει. *fides cum operibus existens operabatur*, id est non sterilis & otiosa mansit, ut illi volebant: Quo sensu verò *consummata* dicatur, non quoad essentiam, sed quoad declarationem jamjam dicemus.

XXI. In tertia Exceptione, peccat fallacia interpretationis, quasi Jacobus vers. 24. cùm ait *videtis quod ex operibus justificatur homo & non ex fide tantùm*, Justificationem fidei aliquatenus & ex parte tanquam causæ sociæ cum operibus tribueret: at hoc ex verbis elici nequaquam potest, non partitur enim Justificationem inter opera & fidem, sed totam operibus tribuit, fidei totam derogat, scilicet illi fidei de qua quæstio erat & quam hypocritæ præ se ferebant: Non dicit, videtis quod homo non fide tantùm, sed etiam operibus simul cum fide Justificatur; vel videtis quod etiam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantùm; particula enim καὶ vel alia aliqua similis addenda fuisset ad denotandam conjunctionem operum cum fide in Justificatione tanquam causarum sociarum, sed dicit simpliciter, *Videtis quod ex operibus Justificatur homo, & non ex fide tantùm*, id est, non ex fide illa solitaria & operibus vacuâ quam pertendebant, quæ revera nihil aliud est quam umbra & larva fidei: hominem autem non justificari ex illa fide, evicit exemplo fidei Abrahami, quæ alia planè fuit, viva nimi. & efficax, unde colligit per consequentiam necessariam transeundo ab hypothesi ad thesim, neminem posse justificari per illam inanem fidem, quæ ultra professionem externam fidei quæ creditur non pergit, sed fide salvificâ quæ veram suam ἐνέργειαν ostendat per bona opera, quia eadem omnium fidelium debet esse Justificatio & fides illius organum; quâ fide enim justificatus est Abrahamus credentium Pater, eadem & omnes ejus filii Ro.iv.12.

XXII. Ad quartum Resp. Comparatio prima adversarium jugulat, nam sicut charitas illa divitis, quæ bona verba dando pauperi, nullum tamen reale subsidium erogat, ficta est & inanis, & charitatis nihil nisi nomen habet, siquidem teste Johanne Charitas non in lingua, sed in opere & veritate sita est, 1.Joh.iii. 17.18. *nam qui habuerit mundanas facultates, & viderit fratrem suum egentem, & clauserit viscera sua coram eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Amemus*, inquit, *non linguâ*, sed ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ, Ita omnino fides illa quæ caret operibus vana est & inanis. Altera verò similitudo quam subjicit, non magis ad rem facit, nam ut Corpus sine spiritu mortuum est, id. ex respirationis cessatione agnoscitur esse mortuum, ita fides deprehenditur esse mortua ex defectu operum. Dices, At sicut Cadaver est verum corpus licet sit mortuum, ita & fides vera erit licet mortua,

tua, Resp. Cadaver esse quidem verum Cadaver, sed non esse verum corpus ejusdem speciei & naturæ cum Corpore vivente, ideo ut cadaver & corpus vivens, juxta Philosophos, tota specie differunt, necesse quoque est tota specie differre fidem vivam & mortuam, nec σῶμα hic præcisè sumi debet pro mole corporea, cujus partes sunt extra partes, sed potius pro homine vel pro animali, quod vivere intelligatur si adhuc respirat, si verò secus, censeatur mortuum, quomodo non raro sumitur vox σώματος. & apud Sacros, & apud profanos Scriptores, Apoc. XVIII.13. nundinatio σωμάτων id. *hominum* proponitur, hinc & illud Σώματα πολλὰ τρέφειν &c. Ita vox πνεύματος non innuit propriè *animam*, sed spiritum id est *spirationem*, halitum, flatumve vitæ, quo cessante cessat vita moriturque animal, sic Isa.II.22. Ps.CIV.29. & sic LXX. Ps.CXIX.132. *attraxi* πνεῦμα id. halitum; eodem sensu *Spiritus* vocabulum usurpat Tertull. Apol. c.6. *Ideo & oscula propinquis offerre necessitas erat, ut spiritu indicarentur.* Mens ergo Jacobi erit, ut corpus ex defectu respirationis mortuum esse agnoscitur, ita & fides si careat bonis operibus, nam hoc est inter omnes gentes commune corporis mortui experimentum, unde ad majorem certitudinem mortuorum ori speculum adhiberi solet, ut ex illius claritate vel obscuratione cognoscatur an Spiritus insit. Soli autem non sumus in eâ sententiâ, *Cajetanus* inter Pontificios hoc ipsum agnovit, cujus verba quia eximia sunt referre non pigebit. *Appellatione Spiritus non significatur anima, sed halitus, ceu flatus, & apte comparat opera flatui, quemadmodum enim corpus animalis si non spirat mortuum est; Ita fides si non parit opera, mortua est, flatus siquidem est effectus corporis vivi, & similiter operatio est proprius effectus fidei vivæ; unde apparet quo sensu dixerit superius fidem sine operibus mortuam esse, non quòd sentiat opera esse formam fidei, sed quod sentiat opera esse concomitantia fidem, sicut halitus comitatur vitam corporis.* Ita πνεῦμα non intelligendum est οὐσιωδῶς, sed potius ἐνεργητικῶς, ipsa vitalis agitatio, qualis est in homine vel in animali πνοὴ καὶ ἀναπνοή, qua præsente, manet corpus animatum, deficiente verò, fit cadaver; nec sanè aliter sine gravi absurditate potest intelligi; alias dicendum esset quod ut ex anima & corpore resultat tertium scil. homo, ita ex fide mortua & operibus resultaret tertium quid nimirum. fides salvifica: at fides justificans suam habet formam οὐσιώδη à natura sua, non verò à charitate, quæ est quidem *essentiale consecutivum*, sed non *constitutivum* fidei, *fides* enim *non est vera & viva, quia operatur* per charitatem, sed ideo operatur per charitatem *quia est viva*, ut charitas sit effectus & signum vitæ fidei, non causa.

XXIII. Licet autem hæc distinctio fidei multùm jam conferat ad conciliationem quam quærimus, non tamen sola sufficere potest, nisi & *Justificatio* distinguatur. Cùm enim Jacobus non dicat tantùm hominem non Justificari fide, sed pertendat justificari operibus, quod negat disertè Paulus, contradictio planè tolli non poterit, nisi cum fide distinguamus etiam *Justificationem* & *Justificandi verbum*, bifariam enim sumi potest, & non semel usurpatur in Scriptura, vel pro

Justificatione ipsa, hoc est absolutione illa quam ex Justitiæ Christi imputation consequimur apud Deum, vel pro ejusdem *declaratione* & ostensione, & coram Deo & coram hominibus. Prima *Justificatio causæ* bene dicitur, quia in ea nomenclatione involvitur consideratio causæ, & rationis formalis propter quam à Deo justi pronunciamur; Posterior *Justificatio effecti & signi*, quatenus includit testimonia & argumenta, ex quibus à posteriori cognoscitur & declaratur Justificatio; prima *fidei* est, altera *operum*, illa primaria est & præcipua istius vocis significatio, ista secundaria & minus propria, nec tamen planè insolens & inusitata in Scriptura. Nimirum ut habet Canon Theologorum, *Verba quæ fieri, esse, vel agere aliquid significant, quandoque non tam essentiam, vel actum, quàm ejusdem notificationem qualiscumque illa sit, denotant*, sic Levit. XIII. 3. ubi agitur de leproso qui adducendus est ad Sacerdotem, postquam eum inspexit וטמא אתו *tum imputabit illum* id est impurum eum declarabit, seu immundum pronunciabit, & vers. 31. טהר *mundabit* id est mundum pronunciabit, sic Matth. V. 45. *diligite inimicos vestros, orate pro iis qui vobis maledicunt, ut sitis filii patris vestri qui est in cœlis*, quomodo filiatio dicitur consequi dilectionem cujus est causa, nisi enim jam essent filii, non possent talia opera charitatis præstare? hic ergo valere debet regula posita *Tunc dici aliquid esse aut fieri, quum esse intelligitur aut declaratur, ut sitis filii*, id est, ut reipsa vos tales exhibeatis & demonstretis; sic Act. X. 15. *quæ Deus purificavit tu ne κοίνου profanes*, id est ne profana esse dicas vel ducas, ut ipse Petrus vers. 28. interpretatur. Ita ne longiùs recedamus ab instituto nostro ipsum *justificandi* verbum non raro sumitur Luc. VII. 29. *Omnis populus audiens, & Publicani ἐδικαίωσαν justificaverunt Deum, baptizati baptismo Johannis*, Id est, tribuerunt Deo laudem bonitatis & justitiæ humili peccatorum confessione & Baptismi susceptione, & vers. 35. *Sapientia justificata est à filiis suis*, id est justa declarata, & Rom. III. 4. Sic Christus ipse dicitur 1. Tim. III. 18. *justificatus spiritu*, id est interprete Paulo ad Rom. I. 4. *declaratus filius Dei secundum Spiritum sanctitatis, per resurrectionem à mortuis*. Eadem est hujus loci ratio, Abraham dicitur ex operibus Justificatus, id est declaratus & compertus revera Justificatus, nam Jacobum non loqui de *Justificatione causæ*, hoc est, de absolutione ipsa, sed de *Justificatione signi*, id est, de ejusdem declaratione multa sunt quæ probent.

XXIV. Primò Scopus & Consilium Jacobi, quod nequaquam est disputare quomodo Justificemur, sed cujusmodi sit & quod ingenium fidei illius qua Justificamur, non de *causa Justificationis*, sed de *qualitate justificati*, ex quibus effectis & argumentis rectè colligi possit quinam sint verè Justificati; Patet hoc ex vers. 18. *Ostende mihi fidem tuam ex operibus, & ostendam tibi ex operibus fidem meam*; Compellat scilicet hypocritam & inanem ejus jactantiam retundit, qui cum fidem profiteatur & præ se ferat, nullo tamen argumento & testimonio externo ostendere eam potest, vult ergo fieri ostensionem fidei per opera,

ita

ita ut fides quæ per opera se non exerit, eo ipso deprehendatur falsa & inanis. Secundò ipsa historiæ series, quæ notatur vers. 21. *Abrahamus Pater ille noster nonne ex operibus Justificatus est, cum obtulisset Isaac filium suum super altare?* Justificatus ergo dicitur per oblationem filii sui; at coram Deo Abraham multò ante fuerat jam Justificatus, testibus Mose & Paulo, nam triginta minimùm annis antequam offerret filium dicitur credidisse Deo & fides illi imputata ad Justitiam, Gen. xv. ergo per opus immolationis non est Justificatus *causativè* & *meritoriè*, ut contendunt adversarii, quasi illa immolatione filii tum demum vere & perfecte fuisset Justificatus, nam jam acceperat *sigillum Justitiæ fidei* Rom. iv. 11. & propositus erat in exemplar Justificationis omnibus post futuris fidelibus tam Judæis quàm Gentibus; sed Justificatus est *ostensivè* & *declarativè*, quia fidei salvificæ & Justificantis & suæ per illam Justificationis hoc reddidit testimonium: Quod confirmatur tertiò ex ipsius Angeli verbis ad Abrahamum Gen. xxii. 12. Cùm enim Isaacum obtulisset, vel in eo esset ut jamjam offerret, sublata ad cædendum filium manu, impetu ejus inhibito, ad eum Jehovæ nomine verba facit, *Ne extendas manum tuam in puerum, quia nunc cognovi quod times Deum nec prohibuisti filium tuum unicum à me*, hoc ergo opus eo tantùm pertinuit, non ut justum eum redderet, hoc enim jam de illo prædicatum fuerat, sed ut insigni aliquo experimento probaret omnibus quàm seriò Deum timeret & quàm verè fides illi in Justitiam fuisset imputata: Quartò hoc colligitur ex verbis Jacobi, nam nisi intelligeret justificationem illam Abrahami ex operibus *declarative*, quorsum diceret vers. 23. *Scripturam impletam fuisse* quum obtulit filium *quæ dicit Abrahamum credidisse Deo & illi imputatum fuisse ad Justitiam*, sanè hoc absurdissime diceretur si de propriè dicta justificatione intelligendum esset, quomodo enim impleta dicitur Scriptura quæ loquitur de justificatione fidei, cum justificatus est ex operibus; sed commodissimè exponitur de declaratione, quia fides se ipsam probavit per opera, & tunc apparuit vere & non hypocriticè Abrahamum Deo credidisse, eamque fidem ut vivam & efficacem illi non abs re imputatam fuisse ad justitiam, quatenus scilicet promissionem gratiæ amplectebatur. Ita *impletio* hæc *metonymicè* intelligenda erit, pro *impletionis declaratione* & certitudine, quæ ex hoc effecto clarissime innotuit; quomodo verba istiusmodi in Scriptura semel usurpari alibi diximus.

XXV. Ex quibus colligitur justificationem hanc Abrahami, de qua Jacobus agit, propriè ad *declarationem à posteriori* referendam esse. Porrò cujusmodi sit illa *declaratio*, & *quibus facta* si quæritur, Responderi quidem solet, nec malè, factam esse *hominibus*, nam etsi oblatio illa filii facta fuerit remotis arbitris, solo teste Isaaco, qui mentem Patris non potuit nosse nisi ex eventu, atque ita eo momento nemini propriè cognita fuerit hæc insignis Abrahami obedientia; potuerunt tamen homines cæteri ad quos istius facti rumor perlatus est posteà illud dignoscere, imò quotidie fides Abrahami nunc etiam nobis innotescit per istius-

modi oblationem, ex ea quippe ut ex argumento certo & indubitato colligimus non vanam & mortuam, sed vivam & efficacem fuisse ipsius fidem; Verum ulterius *ad Deum* ipsum extendendam esse illam fidei ostensionem verba Angeli ad Abrahamum nos docent, sic enim expressè Angelus, *Nunc novi quod times Deum*, &c. E. Deo etiam innotuit & probata est hoc facto Abrahami fides; Sed quid opus Deo experimento qui καρδιογνώστης, vel quomodo aliquid in tempore innotescere illi potest cui ab æterno omnia fuerunt nota & præsentia? Act. xv. 18. Hic nodus non levis videtur, atque eò magis vindice dignus, quod infaustus ille Socinus, hæreticorum omnium audacissimus, loco hoc etiam abusus est ad negandam divinam præscientiam; Nam si infallibili scientia omnia novit antequam fiant, non posse explicari, inquit, quomodo Deus dicat se tum demum agnovisse Abrahamum fuisse timore vero Dei præditum, cùm filium suum charissimum immolare non recusavit, *Prælect.* c. xi. Verùm frustra clamitat os impurùm, & blasphemias in Deum evomit: Sanè si quæcunque in Scriptura de Deo enuntiantur ad vivum essent resecanda, & propriè ad literam ut verba sonant essent intelligenda, utique aliquam veri speciem habere videretur ratio hæretici: sed quis nescit innumerá esse in scriptura quæ ἀνθρωποπαθῶς Deo tribuuntur, & intelligenda sunt tantùm θεοπρεπῶς, nisi velimus Deum fingere corporeum cum Anthropomorphitis, mutabilem, pœnitentiæ, dolori, tristitiæ & similibus affectibus obnoxium, quod aures Christianæ hactenus ferre non potuerunt, quidquid Conradus Vorstius, Socini discipulus impiè contra Dei immensitatem, immutabilitatem, & alias proprietates blaterare sit ausus; itaque & jam olim & etiamnum hodiè Christiani interpretes ita locum hunc interpretati sunt, ut nihil detractum voluerint præscientiæ divinæ, sed quocumque tandem modo illum reddiderint, agnoverunt tamen & confessi sunt nullam novam cognitionem propriè Deo accedere posse; Duobus autem modis potissimùm locus hîc est expositus, alii enim cum August. q. 58. In Genesim, illud *cognovi* interpretantur transitivè pro *cognoscere feci* ידעתי pro הודעתי ut id referatur, tam ad Abrahamum ipsum & Isaacum, quàm ad alios quibus hoc facto Deo id procurante innotuit fides Abrahæ, quâ in sententiâ fuit etiam Chrysostomus, νῦν φανερὸν ἅπασιν ἐγνώρισα ὅπως εἰλικρινῆ φόβον ἔχεις πρὸς τὸν θεὸν, *per te declaravi*, inquit, *& innotescere feci omnibus, quomodo sincero timore Deum colas*, nam ibidem addit, *Ego noveram famulum meum, quæ autem nunc à te facta sunt, in doctrinam sunt tam præsentibus, quam futuris.* Alii satius existimant & minus coactum hoc de Deo dici figuratè & per ἀνθρωποπάθειαν, quia in toto hoc negotio se habuit ad modum hominis alium tentantis & experimentum quærentis animi latentis: quemadmodum ergo metaphoricè & figuratè dicitur *tentaße* Abrahamum Deus, eodem modo cognovisse ex eventu dicitur, quia experimentum hoc elicuit fidei Abrahami: ita nihil aliud vult Deus quàm Abrahamum hoc facto testatam fecisse coram Deo & hominibus fidem suam & pietatem, eamque Deum

gratam

gratam & acceptam habuisse, quæ commodior videtur sententia: nam etsi Deus non egeat experimento, non desinunt tamen homines præbere experimentum sui Deo, unde illud Pauli *Studemus nos approbare Deo*, 2. Cor. v.9. Deus enim ut se ipsum vehementissimè amat, non potest non probare & deosculari lineamenta imaginis suæ ubicunque illa fulgere videt; ita etsi noverit jam ab æterno omnia fidelium opera quoad *præscientiam* & *prædestinationem*, novit tamen ea peculiariter ex eventu quoad *complacentiam* & *approbationem*.

XXVI. Quibus ita positis, facilè tollitur omnis inter Apostolos pugna; nam si Abrahamus apud Paulum Justificatus dicitur fide sine operibus, intelligenda est *Justificatio propria causæ*, quatenus per solam fidem metonym. consideratam justus est coram Deo pronuntiatus & remissionem peccatorum obtinuit; at idem Justificatus benè dicitur apud *Jacobum* ex operibus, & non ex fide, *Justificatione effecti & signi*, quatenus opera verè declararunt eum fidelem esse & justificatum, in ea enim declaratione opera intercedere potissimùm debent ut argumenta ex quibus res interna & latens in corde patefit & dignoscitur. Porrò non nobis solis hoc visum; Agnovit id ipsum *Thomas* in cap. III. epist. ad Gal. Lect. IV. ubi conciliaturus Jacobum cum Paulo, *opera*, inquit, *non sunt causa quod aliquis sit justus apud Deum, sed sunt potius executiones & manifestationes justitiæ.* idem sentiunt *Hugo Cardinalis*, & *Dionys. Carthusi.* quod jam *Glossa ordinaria* in Jac. II. expresserat his verbis: *Abraham per opera quæ fecit justus non fuit, sed sola fide, oblatio verò ejus est opus & testimonium fidei & justitiæ.*

XXVII. Sua tamen hîc etiam κρησφύγετα Bellar. habet, quibus distinctionem positam eludat, pertendit quippe justificationem apud Jacobum non posse sumi pro Justitiæ ostensione seu declaratione, sed pro ejus incremento; Primò quia *fides dicitur cooperata operibus*, at fides ex nostra hypothesi nullo modo cooperatur ad Justitiæ declarationem, sola enim opera nos justificant declarativè, non fides. Secundò fides per opera dicitur consummata vers. 22. quod non alio sensu intelligi potest, quàm Justitiam, inchoatam per fidem, accepisse incrementum & perfectionem per opera, unde Jacobo justificatio non esset justitiæ declaratio, sed incrementum. Tertiò de Rahabæ meretricis justificatione agitur vers. 25. sed absurdum est dici eam declaratam fuisse justam quæ meretrix erat, sed verè justificata dicetur, id est ex infideli fidelis facta; *Bellar. lib. IV. de justificatione c.* 18.

XXVIII. Verùm inanes has esse cavillationes cuivis paulò attentius verba & scopum Apostoli expendenti proclive est agnoscere; nam in *prima*, ut jam ante observatum fuit, gratis supponitur fidem dici cooperatam operibus ad justificationem, cùm dicat tantùm Jacobus *fidem cooperatam esse operibus*, nimirum tum ad *bonitatem ipsorum*, siquidem quod ut fit sine fide peccatum est, tum *ad sui*

pen

per opera patefactionem, ut Abraham ea præstaret & per ea se fides extrinsecus pro-
deret, nam nisi fides ista efficax fuisset, nunquam tam insigne & rarum obedien-
tiæ edidisset opus. Porrò si quæritur cur Apostolus dixerit potius συνεργεῖν,
quàm simplex ἐνεργεῖν? Responsio potest facilè dari, hoc ideo factum ab eo
fuisse, quia illi res erat cum hypocritis & Pseudo-Christianis qui unicum opus
fidei putabant esse τὸ credere, cùm Apostolus aliquid amplius requirat, non
tantùm *actum* ejus *elicitum* qui in credendo versatur, & solius fidei est, sed &
actum ejus *imperatum* qui in operando consistit, & ad charitatem etiam pertinet,
nam fides movet charitatem ut bene operetur, ideo dicitur *per eam* ἐνεργουμένη
efficax, Gal.v:6.

XXIX. Ad secundam 1. peccatur ignoratione elenchi; nec enim Jacobus
dicit Justitiam, sed *fidem consummatam esse per opera*, non disputamus autem hìc
de incremento, vel perfectione fidei quam agnoscimus suos habere gradus &
progressus, sed de augmento justificationis: Quo verò sensu verba Apostoli
sint intelligenda, non difficile est intelligere, si distinguatur *perfectio essentialis &
constitutiva* à *perfectione accidentali declarativâ*; prior hic intelligi non potest, quia
fides eam habet à forma propria interna; extrinsecus autem eam non mutuatur
ab ulla alia re, multò minus verò à charitate, aut operibus quæ à fide proficiscun-
tur tanquam à causa: Secundò quia sequeretur fidem Abrahami ante immolatio-
nem filii non fuisse formatam, sed informem & imperfectam, quæ per conse-
quens etiam ex mente adversariorum justificare non potest, & tamen justificatus
dicitur triginta annis ante oblationem filii, & Paulus justificationem illam pro
perfecto justificationis exemplari nobis ad finem usque sæculorum communi, pro-
ponit. Tertio sequeretur etiam initium justificationis gratiæ Dei, perfectionem
autem meritis humanis esse adscribendam, atque ita salutem nostram non esse me-
rè gratuitam contra Paulum Rom.III. & IV. & Eph.II. unde sequitur ut perfe-
ctio altera scilicet declarativa connotetur, quatenus vera & sincera per opera de-
clarata est, nam & *sinceritatem* sæpius per *perfectionem* denotari in scriptura, no-
tius est, quàm ut probatione indigeat. Matth.v.48. Coloss.IV.12. & *rem dici fieri
seu perfici cùm declaratur*, vel perfectam se aliquo testimonio probat, sic 2.Cor.XII.
9. *virtus Dei in infirmitate perficitur*, id est perfecta ostenditur & declaratur *in in-
firmitate*, tanquam in *subjecto*, non *per infirmitatem*, tanquam per *effectum*, non quod
Christi potentia quidquam mutuetur à nostra infirmitate, sed quia in ea se exerit,
sic Jac.III.1. *perfectus vir* dicitur qui in sermone non labitur, in eo enim non con-
sistit perfectio nisi tanquam in signo ex quo ea deduci potest. Sic fides dicitur per-
fici per opera quia per ea se prodit; ut actus primus dicitur à Philosophis perfici ab
actu secundo, ut voluptas dicitur *Arist. Ethi.*x.4. perficere actionem sed *ὡς ἐπιγι-
νόμενόν τι τέλος ut finis quispiam accedens* & perfectionem actionis demonstrans,
fides enim eò perfectior cognoscitur, quum efficaciùs vires suas exerit quæ prius
non

ita apparebant, quia enim de causa judicamus ex effectis videtur quodammodo causæ vis minui vel augeri ex effectorum proportione; sed hoc ex effectis intelligitur quidem & æstimatur, at non oritur tamen & emanat.

XXX. Ad tertium de Rahab meretrice. Primò κατὰ τὸ βίαιον, si Rahab dicitur ex operibus justificata, quia ex infideli fidelis est facta, ergo Jacobus non loquitur de incremento justitiæ, sed de prima justificatione, aliàs non ex infideli fidelis facta fuisset, sed ex fideli, vel justa justior. Secundò directè per negationem antecedentis, Rahab scil: non fuisse operibus suis justam declaratam, sed reipsa effectam, imò cùm opera sequantur justificatum, non præcedant justificandum ex August. siquidem nulla præstari possunt bona nisi ex spiritu, spiritus conferri non potest nisi à Deo placato & propitio, nunquam illa charitatis & hospitalitatis opera edere potuisset nisi jam justificata; unde statuendum est omnino eam jam ante peculiari Spiritus sancti impulsu ex rumoribus qui percrebuerant de mirandis Dei operibus erga Israelem & judiciis ejus in hostes fidem quâ justificata fuit concepisse, quod innui videtur ex Jos. II. 8. 9. 10. ubi sibi certò persuasum esse profitetur quod Deus Israelitis promiserat, *novi*, inquit, *quod Dominus tradiderit vobis terram*, &c. *Audivimus quod siccaverit aquas maris rubri ad vestrum introitum*, &c. *Dominus Deus vester ipse est Deus in cœlo sursum & in terra deorsum.* fidemque eam confirmatam esse ex exploratorum sermonibus qui procul dubio clarius & certius hæc omnia & maxime quæ pertinebant ad promissiones gratiæ populo factas ipsi retulerunt; ne quis verò arbitraretur inanem fuisse fidem illam, eximiis benevolentiæ & hospitalitatis operibus in occultandis & pacificè dimittendis exploratoribus suo etiam periculo eam comprobasse demonstrat, ita ex operibus illis non quidem justa fuit constituta, nam jam ante per fidem justa esse debuit, alias bonum opus nuncios occultandi & dimittendi præstare non potuisset, sed justa declarata, quia fidem suam & justificationem per ea opera foris ostendit. Tertiò neque hîc obstare potest quod *meretrix* dicatur: nam ut nunc non dicamus quod quibusdam post Judæos placuit non tam vocari meretricem quàm Cauponariam, ut vertit Chaldæus quia זנה quod hebræis est scortari est etiam cauponari, forte quia non rarò hæc duo conjunguntur; cum enim Jacobus post LXX. disertè eam πόρνην vocet, dubium nullum est quin meretrix verè fuerit, sed ita non appellatur quod tum temporis cum justificaretur ex operibus meretrix adhuc esset in *sensu composito*, sed διαιρετικῶς. quia meretrix antea fuerat in *sensu diviso*, secundum tritum loquendi modum scripturæ, quæ *mutato statu rei sæpe retinere solet nomen antiquum*, sic in Euangelio dicuntur *cæci videre, claudi ambulare*, id est qui tales erant antea, sic *Hierosolyma* vocatur *Urbs plena judicii* & *Civitas fidelis*, Isa. I. 21. quia talis olim fuerat, sic Matt. XXVII. 53. 2. Thess. II. 4. Antichristus dicitur sessurus in *Templo Dei* quod tale antea fuit, sic Virgo dicitur quæ nuper esse desiit Joël I. 8. *Plange sicut Virgo sacco accincta super virum pubertatis suæ*, quod de innupta intelligi non potest. ita Poëta de Pasiphaë tauro subdita dixit, At *Virgo infelix*, & Terent.

de puellâ imminuta *Virgo lacrymans* quæ scil. antea talis fuit; Ita non obscurum cur Apostolus hoc nomine designare eam voluit distinctionis causâ propter præcedentem statum, quemadmodum hoc exemplo usus est ad amplificandam Dei gratiam, & exceptionem omnem tollendam, quia enim fides Abrahami de qua in præcedentibus egerat extraordinaria poterat videri, & ad quam assurgere omnibus fortè non esset concessum, exemplum hoc vilis mulierculæ producit, quæ & Gentilis & meretrix fuit, nam si in ista fides non caruit suis operibus, nonne pudore suffundi debent Christiani fidem jactando sine operibus? sic rursus ostendit nullum esse fidei gradum, nec sublimem & excelsum qualis fuit in Abrahamo, nec infimum & tenuem qualis fuit in Rahab, qui non debeat & non possit fructus aliquos bonorum operum producere.

XXXI. Ex his autem ita discussis plana jam satis & aperta redditur conciliationis ratio: Ne quid verò scrupuli superesse possit, distinguenda, est 1°. *Persona ipsa quæ justificatur*; Cùm enim *homo* sub duplici σχέσει considerari possit, vel ut *peccator* in statu naturæ, vel ut *vocatus* in statu gratiæ, vel ut *homo* simpliciter qui versatur in mundo, vel ut *Christianus* & fidem professus in Ecclesia; juxta geminum hunc hominis statum, *duplex* instituitur Dei *judicium* cum ipso, primum severum est & rigidum *Dei quà Judicis*, ex lege, secundum mitius est & benignius ejusdem *ut Patris*, ex Euangelio; Huic duplici judicio, *duplex* etiam respondet *justificatio*, non quidem sensu Pontificio qui à nobis antea confutatus est, sed planè diverso; Prima *hominis peccatoris* & impii in statu naturæ, quæ fit propter unam Christi satisfactionem fide apprehensam, quia enim in hoc foro justitiæ Divinæ acceptilationi locus esse non potest, sed solutione adæquatâ opus est, ideo sola justitia Christi quæ perfectissima est & consummatissima hoc examen ferre potest; quia verò sola fides apta nata est ad recipiendam & amplectendam hanc justitiam, solâ etiam fide hoc respectu justificari dicimur tanquam causâ organicâ; Secunda justificatio est *hominis vocati* & *fidelis* in statu gratiæ jam versantis ex operibus, in hoc enim judicio non quæritur; An legi satisfecerit homo ut ex ea vitam habeat, hoc enim in primo jam supponitur factum, quatenus scilicet hominem in se peccatorem & reum mortis æternæ, propter justitiam Christi plenissimam ipsi imputatam & per fidem apprehensam à maledictione legis Dei absolvit, & jus illi ad vitam concedit; sed quæritur an homo Christianus qui inter fideles nomen profitetur suum Euangelio responderit, & duas partes essentiales fœderis gratiæ quas Deus ab homine requirit fidem scilicet & opera verè conjunctas servaverit; Cùm enim Deus in novo fœdere *duo beneficia* nobis polliceatur, hinc remissionem peccatorum quæ ex dono Filii pendet, inde sanctificationem quæ operâ Spiritus Sancti producitur, Hebr. x. 16. 17. *Duo* etiam *officia* à nobis vicissim exigit, *fidem* quâ recipiamus gratiam Dei & meritum Christi ad redemptionem nostram, & *Charitatem* sive bona opera, quibus debitum cultum & gratitudinem Deo reddamus; Quemadmodum verò duo

be-

beneficia quæ à Deo promittuntur inſeparabilia ſunt, & indivulſo nexu inter ſe juncta, nam cui Chriſtus eſt juſtitia, illi etiam eſt Sanctificatio, qui habet Filium habet & Spiritum, & qui Spiritum non habet non habet Filium Rom. VIII. 9. prout in SS. Trinitate duæ iſtæ perſonæ ſunt inſeparabiles; Ita viciſſim arctiſſimo vinculo connexa eſſe debent hominis fidelis officia, ita ut fides nunquam ſit ſine charitate, nec charitas ſine fide, nam & illa ſine hac peccatum eſt, & hæc ſine illa mortua, unde neutram habent qui utramque non habent, & utramque perdunt, qui utramvis non cuſtodiunt. In hoc ergo judicio quod ex fœdere gratiæ Deus inſtituit cum vocatis, hoc potiſſimùm quærit an verè & ſincerè ſi non perfectè fidem quam profeſſi ſunt ore, habuerint in corde, & cum fide charitatem quæ ejus comes eſt inſeparabilis; Quod ſi falsò jactaſſe deprehenduntur fidem & religionem, condemnantur ex lege Euangelica tanquam Pſeudochriſtiani & hypocritæ qui formam pietatis habentes ejus tamen vim factis abnegarunt & ſeparando duas haſce fœderis partes, neutram ſe verè poſſidere demonſtrarunt; Si verò habere comperiantur, juſtificantur ex eadem lege Regia, id eſt declarantur & approbantur tanquam veri fideles & filii Dei, qui ἀδιαιρέτως retinent quæ Deus conjunxit; Ad hoc autem examen neceſſaria ſunt omnino opera utpote ex quibus ſolis tanquam ex ſignis & effectis certiſſimis demonſtrari poteſt & probari veritas & ſinceritas fidei; Prior *juſtificatio* opponitur *condemnationi* generali *peccatoris*, poſterior *condemnationi* ſpeciali *hypocritæ*. Priori notione juſtificare eſt abſolvere hominem peccatorem & impium qualis eſt in ſe obnoxius legi & reus mortis propter juſtitiam Chriſti ipſi imputatam; poſteriori verò nihil aliud eſt quam *approbare* in judicio benigno & Paterno hominem qua fidelem & filium Dei verè reſpondentem fœderi gratiæ per fidei & operum exercitium; in prima eſt ipſa juſtificatio propriè accepta, in iſta juſtificationis tantùm declaratio & patefactio; ſic Abraham juſtificatus eſt fide in primo illo judicio dum fuit in ſe peccator & impius, at idem jam converſus & credens *juſtificatus* eſt *ex operibus*, id eſt ſe per opera declaravit verè fidelem & à Deo agnitus eſt, & probatus *in ſecundo*.

XXXII. De poſteriori autem hoc judicio quod Chriſtianos & vocatos peculiariter ſpectat loqui omnino videtur Chriſtus Matth. XXV. 31. 32. &c. in graphica illa ultimi judicii deſcriptione, ut *Auguſti.* obſervat ſermone 38. de ſanctis; Nam etſi extremum judicium procul omni dubio univerſale ſit futurum, hîc tamen de eo in tota latitudine ſua ſermonem non eſſe, ſed relatè tantùm ad eos qui ſunt in Eccleſia variis rationibus oſtendi poteſt; Primò ex ipſa orationis ſerie, quemadmodum enim duæ parabolæ præcedentes de *Virginibus* & de *Talentis* referebantur ad eos qui erant vocati in Eccleſia, veriſimile eſt Chriſtum de iiſdem loqui in eodem orationis filo. Secundò ex Ezech. XXXIV. ad quem locum alludere videtur Chriſtus, ubi de judicio Dei loquitur quod in Eccleſia exercendum eſt. *Ecce ego judicaturus ſum*, inquit, verſ. 17. *inter parvas pecudes, arietes*

 & hircos

& hircos & cap.xx.37. *transmittam vos sub virgam*, ut pastor cùm numerat & recognoscit gregem suum *& inducam vos ad vincula fœderis.* Tertiò quia hic tantùm mentio fit *Hœdorum* & *Ovium* quæ animalia sunt domestica, non autem Luporum, Leonum, Ursorum, & aliarum id genus ferarum quibus impii conferri solent, ut scilicet notetur de eorum tantùm hic agi judicio qui sunt in domo Dei, in societate externa Ecclesiæ, non de aliis qui extra eam manent. Quartò quia causa damnationis hœdorum hæc affertur quod non cibarint & non visitarint Christum &c. opera charitatis & misericordiæ erga membra Christi præstando; At gentiles quibus nunquam innotuit Christus quomodo propterea damnari meritò possent? damnabuntur quidem propter legem naturæ violatam quæ cordibus ipsorum insculpta fuit; sed propter defectum fidei vel charitatis in Christum qui ipsis ignotus planè fuit jure condemnari non possent; Itaque superest ut de iis loquatur Christus vel qui in Ecclesiæ communionem asciti & fidem ore tenus profitentes neglexerunt bonorum operum studium & Christianorum nihil nisi nomen & titulum retinuerunt; vel qui vocationi divinæ sedulò respondentes fidei opera conjunxerunt: Propterea opera hic adducuntur à Judice non tanquam *fundamenta juris* quod obtinent in felicitatem & vitam, nam propria causa illius fruitionis indicatur in verbis præcedentibus, cùm eos vocavit *benedictos patris*, quibus *paratum jam fuerat* ab *æterno regnum*, quodque ideo debebant κληρονομεῖν, id est *titulo hæreditatis* quà filii obtinere: sed in medium afferuntur tanquam *argumenta* & *testimonia* clara & indubitata ex quibus de veritate fidei ipsorum constare poterat, & simul etiam de latæ sententiæ æquitate: Ita non proponuntur ut ποιητικὰ sed ut σημαντικὰ & particula γὰρ non est *causalis*, sed *ratiocinativa*, quæ non *causam rei efficientem* vel *meritoriam* notat, sed *rationem* & *argumentum* quo à posteriori aliquid cognoscitur, ut alibi sæpe Matth.xvi.2.3. 1.Cor.x.5. causam non *consequentis*, sed *consequentiæ*, non *rei* ipsius, sed *patefactionis* & *probationis*, nam ut benè Bernar. tract. de Grat. & lib. Arbi. opera *sunt spei seminaria, charitatis incentiva, occultæ prædestinationis indicia, futuræ felicitatis præsagia, via regni non causa regnandi.*

XXXIII. Hoc ipsum verò clariùs adhuc si possumus explicemus; Certum est justificationem opponi accusationi ex Apost. Rom.viii.32. quot modis ergo accusari possumus apud Deum, tot modis debemus etiam justificari; *Duabus* verò *accusationibus* potissimùm urgemur vulgò; Primò *accusamur peccati* & rei peragimur violatæ legis; Secundò *accusamur hypocriseos* & violati fœderis Evangelici. A prima accusatione *sola fide* justificamur, quia sola justitia Christi per fidem apprehensa nos liberat à maledictione legis; A posteriori justificamur *operibus*, quatenus iis fides vera & sincera fuisse demonstratur; Si ergo Satan nos accusat coram Deo & peccatores esse arguit ac per consequens mortis reos, quid reponere possumus? Nihil aliud quam *fidem nostram*, fatendo nos revera peccatores esse atque adeo æternæ mortis in nobis reos, sed spem nobis meliorem facere

cere dilectum Dei filium Redemptorem nostrum in quem credimus, cum enim factum κατάραν & peccatum pro nobis ut essemus benedictio & justitia Dei in ipso, ita sub justitiæ istius pallio & clypeo latentibus, nihil ab ira Dei nobis metuendum esse, quia nulla sit condemnatio iis qui sunt in Christo per fidem; Quod si regerat Diabolus. Ita est omnino, si verè credis salvaberis, sed quo argumento probabis te verè credidisse, nonne falsa & hypocritica fuit fides tua quæ Christi nomen profitebatur ore, sed factis abnegabat? Quid dicemus ut nos liberemus ab hac nova criminatione & ignito hoc Diaboli telo? Non sufficiet fidem in medium afferre, quia de fide ipsa quæstio est, sed jam succedere debent *opera* quibus apud Judicem Cœlestem veritatem fidei tanquam effectis & argumentis indubitatis à posteriori testatam faciamus, ita *Fides justificat hominem*, *Opera verò justificant fidem*; Paulus respiciens ad priorem accusationem solâ fide hominem sine operibus justificari rectè dixit, Jacobus verò respiciens ad alteram, operibus justificari & non ex fide tantùm meritò affirmavit.

XXXIV. Unde tandem concludimus, nullam esse hac in parte Jacobo cum Paulo σύῤῥαξιν, sed summam concordiam: Nam sive distinctio adhibeatur in voce fidei, sive in verbo justificandi, sive in homine ipso, sive quod malimus in hisce tribus conjunctim, amicè inter se consentient. Paulus loquitur de homine peccatore in statu naturæ; Jacobus de homine vocato & fidem professo in statu gratiæ; Paulus de fide viva & efficaci, Jacobus de mortua & otiosa, Paulus de justificatione primaria & propriè dicta quæ in absolutione & remissione peccatorum consistit; Jacobus de justificatione secundaria & minùs propria quæ in declaratione & probatione externa versatur. Paulus enim vult hominem peccatorem & impium justificari, id est verè absolvi coram Deo & justum pronuntiari solâ fide sine operibus, id est unico actu fidei apprehendentis meritum & justitiam Christi, quod asserit contra Pharisæos & Pseudo-Apostolos, qui justitiâ Dei posthabitâ, justitiam suam stabilire satagebant. Jacobi verò mens est hominem fidelem & conversum justificari, id est justum declarari coram hominibus & probari à Deo in judicio paterno, non fide tantùm id est fide mortua & sterili, sed fide viva & efficaci quæ se exerat per bona opera, quod urget contra profanos Pseudo-Christianos & hypocritas, qui in Ecclesia versantur: Ut ergo verissimum est effatum Pauli, hominem fide sine operibus justificari, quia nihil habemus quo stare possimus coram judicio Dei præter justitiam Christi quam fides intuetur & sibi applicat, quæ ut est infiniti valoris & ponderis sola potest satisfacere justitiæ Divinæ & mereri remissionem peccatorum; Ita certissimum est Jacobi pronuntiatum Christianum verè fidelem & justificatum agnosci demum ex operibus quia sunt essentialia consecutiva ex quibus tanquam ex fructibus arbor dignoscitur, ita ut qui non habet opera neque habeat etiam fidem & justificationem, quod falsò sibi tribuebant illi adversus quos Jacobus disputat; Unde in Paulo habemus argumenta *humilitatis* adversus typum superbiæ Pharisaïcæ, in

Jacobo incentiva *Sanctitatis* adversus impiam profanorum ἀσέλγειαν. Itaquemadmodum operibus nuncium remittere tenemur quæ justificationem præcedunt ex doctrina Pauli; sic illis studere par est ut eam sequantur ad sanctimoniæ progressum ex mente Jacobi. Non sunt conjungenda quæ Deus divisit, sed nec sunt dividenda quæ Deus conjunxit. Fidem ab operibus sejunxit in *negotio justificationis*, Opera cum fide conjunxit *in vita justificati*, non possunt *coëfficere* justificationem, sed *coëxistere* tamen debent in justificato, *fide* enim *sola*, sed non *solitaria* justificat. Itaque abjectis omnibus operibus nostris, nostram justitiam unicè in Christo quæramus ex fide, ne simus *injurii* ipsius merito, sed ne *ingrati* simus erga Spiritum, in bonis operibus nunquam segnescamus; non possunt justificationem obtinere à *priori* ut merita, sed possunt declarare & probare à *posteriori* ut τεκμήρια, non conducunt ad salutem acquirendam, sed necessaria sunt omnino ad eam possidendam, sunt *via regni*, non *causa regnandi*. Sequamur ergo hanc viam ut tandem perveniamus ad Patriam, quod faxit Clementissimus Deus Pater, Filius & Spiritus Sanctus, cui sit laus, & Gloria in sæcula sæculorum. *Amen.*

COROLLARIA.

I. *An fides melius per ignorantiam definiatur quàm per notitiam, ut vult Bellar. li.* 1. *de Justif. c.* 7. *?* N.

II. *An merita ulla dentur vel de congruo vel de condigno ?* N.

III. *An sacramenta conferant gratiam ex opere operato ?* N.

IV. *An Pædobaptismus admittendus sit & ex Scriptura probari possit ? Aff.*

V. *An si non peccasset Adamus, nunquam fuisset moriturus ? Aff.*

VI. *An primi Reformatores legitimam habuerint vocationem ? Aff.*

FINIS.